

شاه جو رسالو

گهڻي کان گهڻو نج ڪلام
مفصل لفظي معنيٰ سان

(جلد ٻئو)

مرتب:

پانهون خان شيخ

شاه عبداللطيف ڀٽائي چيئر، ڪراچي يونيورسٽي

شاه جو رسالو

(جلد پٽو)

گهڻي کان گهڻو نج ڪلام
مفصل لفظي معنيٰ سان

مرتب:

پانهون خان شيخ

شاه عبداللطيف ڀٽائي چيئر، ڪراچي يونيورسٽي.

سمورا حق ۽ واسطا اداري وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو	: شاه جو رسالو (جلد ٻئو)
مرتب	: ٻانهون خان شيخ
ڪمپوزنگ ۽ گرافڪس	: حبيب الله جاکرو
ڇاپو	: پهريون
سال	: اپريل، ۲۰۰۱
تعداد	: ۱۰۰۰
ڇپائيندڙ	: شاه عبداللطيف ڀٽائي چيئر، ڪراچي يونيورسٽي.
ڇپيندڙ	: شعبو تصنيف، تاليف ۽ ترجمو، ڪراچي يونيورسٽي.

ملھ : -/300

ISBN 969-8447-09-12

All the rights are reserved
"Shah Jo Risalo (Vol. II)"
First Edition : April 2001
Published by:
Shah Abdul Latif Bhitai Chair,
University of Karachi,
Karachi.

فهرست

5

مُهاڳ

وچور — شاه جو رسالو

7

سُر آڙي

65

سُر معذور

125

سُر ديسي

227

سُر ڪوهياري

259

سُر حسيني

357

سُر سورٺ

391

سُر برڻو سنڌي

419

سُر راڻو

انتساب

شاه عبداللطيف ڀٽائيءَ

جو هيءَ رسالو سنڌ جي انهن سڀني
عالمن ۽ محققن جي نالي ڪجي ٿو جن
شاه صاحب جي ڪلام ۽ پيغام بابت
علمي تحقيق ڪري ان کي عام پڙهندڙن
تائين پهچائڻ لاءِ وسيلن کي ڪونه گهٽايو

مهاڳ

شاه عبداللطيف ڀٽائي چيئر پاران پٽ شاهه جي بزرگ اديب محترم ٻانهي خان شيخ جي مرتب ڪيل شاهه جي رسالي جو ٻڻو جلد اوهان جي هٿن ۾ آهي. ابتدائي طور اسان جو خيال هو ته هن رسالي کي ٻن حصن ۾ ورهائي ڇاپينداسين (۽ اهڙو اظهار پهرئين جلد ۾ به ڪيو ويو هو) پر ڪمپوزنگ جي مرحلي ۾ اچي اندازو ٿيو ته هن جا ٻه نه پر ٽي جلد ڪرڻا پوندا ڇو ته مواد تمام گهڻو ۽ مفصل معنائن سان هئڻ ڪري ٻن جلدن ۾ پورو ڪونه پوندو. اهو ئي سبب آهي جو سن ۲۰۰۰ع ۾ پڌري ڪيل پهرئين جلد کان پوءِ رهيل مواد کي ٻن حصن ۾ ورهايو اٿئون جنهن جو پهريون حصو سن ۲۰۰۱ع ۾ پيش ڪري رهيا آهيون ۽ پويون حصو انشاءِ الله ۲۰۰۲ع ۾ پڌرو ڪنداسين. ڪم انتهائي نازڪ ۽ توجهه طلب هئڻ ڪري عام پروف ريڊرن حوالي نٿي ڪري سگهياسين ان ڪري پهريان پروف خود ٻانهي خان شيخ صاحب ڏنا ۽ آخري پروف مون پاڻ ڏنا آهن، تنهن هوندي به ڪٿي ڪا پل جڪ رهجي وئي هجي ته منهنجي ڪوتاهي سمجهي معاف ڪيو وڃي.

هن رسالي جي پهرئين جلد سان شيخ صاحب جو سئو کان وڌيڪ صفحن تي لکيل تفصيلي مقدمو پڻ ڇپيو هو جنهن ۾ هن صاحب ڄاڻايو هو ته شاهه جي رسالي جا گهڻو ڪري سڀ ڇاپي ۽ قلمي نسخا ڀٽڻ کانپوءِ پاڻ گنج شريف کي بنياد بڻائي هي رسالو مرتب ڪيو اٿس ۽ هن جون پڙهڻيون يا اچار گهڻو ڪري گنج واريون رکيون اٿس. گنج جي پڙهڻين/اچارن کي علامه دائود پوٽي ۽ ڊاڪٽر بلوچ به گهڻي اهميت ڏني آهي. شيخ صاحب انهن کي ٻين سڀني کان وڌيڪ معتبر ۽ مستقل ٿو سمجهي پر ڪن جاين تي انهن کي ناموزون ڄاڻي اڃا به ڪن قديم نسخن واريون پڙهڻيون اختيار ڪيون اٿس. گنج کانسواءِ ڪجهه بيت ۽ وايون ڪن ٻين قلمي رسالن مان به ڪنيون اٿس. جن بيتن يا واين جا نمبر گول دائري ۾ آهن اهي وري شاهه جي راڳ جي ڄاڻو ۽ ڪلام جي حافظ فقير محمد ابراهيم خاصخيليءَ جي يادداشت مان ورتيون اٿس ۽ جن بيتن ۽ واين ۾ دائري مٿان (صحيح) جو نشان آهي اهي ٻين رسالن ۽ گنج ۾ ڪونه آهن ۽ ميان محمد ۽ ان جي ڀاءُ ميان حسين جي (۱۳۰۴هـ) لکيل رسالي وارا بيت آهن جن کي هو مستند ٿو سمجهي. اهڙيءَ ريت ڪل ۳۱ سُرَن ۾ ۴۴۶۹ بيت ۽ ۳۰۰ وايون گڏ ڪيون اٿس جن کي اسان وري ٽن حصن ۾ ورهايو آهي.

جيتوڻيڪ محترم ٻانهي خان شيخ جي هن رسالي جي حوالي سان ڪيل محنت کي ڊاڪٽر بلوچ، ڊاڪٽر غلام علي الانا، سائين محمد ابراهيم جويي ۽ امداد حسينيءَ جهڙن عالمن اديبن ۽ عام پڙهندڙن پاران ساراهيو ويو آهي ۽ شيخ صاحب جي فهم ۽ فراست، شاهه صاحب جي ڪلام جي سمجهه ۽ ساڃاهه کي مڃتا ڏني وئي آهي تڏهن به چئي سگهجي ٿو ته تحقيق جي ڏس ۾ ڪابه ڳالهه حتمي ڪانه هوندي آهي ان ڪري هن رسالي ۾ ڏنل اچارن ۽ معنائن سان اتفاق يا اختلاف جي امڪان کي رد نٿو ڪري سگهجي، پر ايترو ضرور چئي سگهجي ٿو ته جيئن ته شيخ صاحب جي ابن ڏاڏن جو تعلق پٽ شاهه سان آهي، ۽ پاڻ اهو ئي لهجو ڳالهائي ٿو جيڪو شاهه صاحب ڳالهائيندو، ان ڪري پڙهڻين/اچارن سان اختلاف جي گنجائش شايد گهٽ نڪري البت معنائن سان اختلاف ڪري سگهجي ٿو، ڇاڪاڻ جو وقت گذرڻ سان لفظن جا پس منظر بدلي ويندا آهن ان ڪري انهن جا مفهوم به ڦري ويندا آهن، سو جيڪڏهن ڪو محقق معنائن سان اختلاف ڪري ٿو ته اهو جائز آهي، تنهن هوندي به ان ڳالهه کي ساراهڻ کانسواءِ رهي نٿو سگهجي ته هن ڪوشش ڪري رسالي ۾ ڪتب آيل هر هڪ لفظ ۽ اصطلاح جي سمجهاڻي ڏني آهي، ايتريقدر جو ماڳن مڪانن، وڻن ٿڻن، پکي پکڻن ۽ ذڪر هيٺ آيل ماڻهن جا ڪردار ۽ انهن جا پس منظر پڻ سمجهاڻي بيان ڪيا آهن.

هن جلد ۾ سُر سسئي آبڙيءَ کان سُر راڻو تائين ڪل اٺ سُر شامل آهن. اسان کي اميد آهي ته عالم اديب ۽ عام پڙهندڙ هن جلد کي به اهڙي ساڳي موت ڏيندا جهڙي هنن پهرئين جلد کي ڏني هئي... اسان جو مقصد شاهه سائين جي ڪلام ۽ پيغام کي عام فهم بڻائي وڌ ۾ وڌ پڙهندڙن تائين پهچائڻ آهي، شال ان ۾ ڪامياب ٿيون.

ڊاڪٽر فهميده حسين

ڊائريڪٽر

شاهه عبداللطيف ڀٽائي چيئر،

ڪراچي يونيورسٽي

۲۰ اپريل - ۲۰۰۱ع

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ آڙِي

داستان پهريون

۱

اَوَّلِ آخِرِ آهه، هَلَنُ مُنْهِنَجُو هُوتَ ڏي،
پورهئو سَنڌو پورهيتن، والي ڪيم وڃاء،
سوئون ٿورو لاءِ، جيئري ملان جت ڪي.

۲

سَتِ سُورنَ جي سَسُئي، ڌري ۽ ڌاري،
پيئائي پُئوهه ڏي، نِرمَلِ نهاري،
لَالَنَ جي لَطِيفُ چئي، سُونهن سَتِيائي ساري،
پريتو پاري، مارڳ ۾ مُنڌَ مئي.

۳

جي سَجَهائي سِڪَ، تَه پُن سِڪي سِڪَ ڪي،
پيتائين پُئوهه ڪي، هڏَ نه پِگيسَ هڪ،

۱. اڳي، ۲. پوءِ، نيٺ (اول آخر=ڪنهن به وقت ضرور)، ۳. بلوچ قوم جي هڪ قبيلي جونالو، سسئيءَ جو معشوق پنهنجو ان قبيلي مان هو. اصطلاح معنيٰ محبوب، معشوق، دوست، ۴. ڪمائي، محنت، ۵. جو، ۶. پورهيتن، محنت ڪندڙن، ۷. اي والي، اي ڌڻي، اي مالڪ، ۸. ضايع يا برباد ڪر، ۹. اهو، ۱۰. مون تي، ۱۱. مهرباني، احسان، ۱۲. ڪر، ۱۳. ست جي ڪري، طاقت يا زور جي سبب، غلبي جي ڪري، ڏاڍائيءَ سبب، ۱۴. روئي، ڏانهن ڪري، ۱۵. (پن کي) روٽاڙي، ۱۶. مسلسل، لڳاتار، ۱۷. گهڻو، خلوص سان، ۱۸. واجهائي اوسيڙو ڪڍي، ۱۹. محبوب (پنهنوءَ)، ۲۰. ننڊ ۾، سمهڻ جي حالت ۾، ۲۱. ياد ڪري، ۲۲. محبت، پيار، ۲۳. نهاي، وفا ڪري، مڪمل ڪري، ۲۴. رستي يا واٽ (پنهنجو ڏانهن ويندڙ)، ۲۵. عورت يا زال (سسئيءَ ڏانهن اشارو)، ۲۶. جيڪڏهن، ۲۷. (عشق جي هلڪيءَ باهه) ڳاري، ڪمزور ڪئي، فنا ڪئي، ۲۸. پيار، محبت، ۲۹. واجهائي، نڪي، گهرجائو ٿئي، ۳۰. جذبہ ڪيائين، (پاڻ ۾) سمائائين، ۳۱. بنهه، اصل، ۳۲. ختم ٿيس، اڃ، پياس.

اِنَ تَرُ مَنجَهَان تَڪَ، ڏني پاڻ اُجَ تِئي.

۴

سَسئي سَڄيائي سِڪَ، تَه پُڻ سِڪي سِڪَ کي،
سَڄئي پِيتائين پُنوَهَ کي، هِي نَه پِگيسَ هِڪَ،
اِنَ تَرُ مَنجَهَان تَڪَ، ڏني اُجَ نَه لَهِي.

۵

پَسِي جَهَاجَهَ جَمَالَ جِي، جَنِي پِيتِي پِڪَ،
اَپَرِ اِگَاجَهو تِئو، سُوَرُ اُنُهين کي سِڪَ،
هَڏَ نَه پِگين هِڪَ، سَڌا سَائِرَ سِيرَ مَ.

۶

مَحَبَتَ جَن جِي مَنَ مَ، تَن تَشَنگِي تَارِ،
پِي پِيالَو اُجَ جَو، اُجَ سِين اُجَ اُتِيَارِ،
پُنهُون پاڻ پِيَارِ، تَه اُجَ سِين اُجَ اُجَهَائِيَان.

۷

مَحَبَتَ سَنَدو مَنَ مَ، پُر پِيالو جَن،

۱. گوهر، پاڻيءَ جي ڪڏ، چشمي، ۲. ٻِگيت، يڪ ساميءَ پيئڻ جي حالت، وڏو ڍڪَ (تڪ ڏني=ڍڪَ پريندي، پيئندي)، ۳. وِتر، اٽلو، ۴. پياس، تاس، ۵. سموري، سڄي، ۶. تڏهين به، ۷. افسوس، ۸. ختم ٿيس، ۹. اُجَ، پياس، ۱۰. ڏسي، ۱۱. گهڻائي، جهجهائي، ۱۲. حُسن، سونهن، ۱۳. ڍڪَ، سُرڪَ، ٿورو، چُڪو، ۱۴. تمام گهڻو يا زيادهه يا وڌيڪ، بي حد، ۱۵. جهجهو، ۱۶. (سڪ جو) درد يا تڪليف، ۱۷. هميشه، ۱۸. سائر جي، درياھ جي، ۱۹. وچ واري (پاڻيءَ جي) وهڪري، ۲۰. تن کي، ۲۱. اُجَ، پياس، ۲۲. تمام گهڻي، اٿام، ۲۳. جام، ۲۴. سڪ، ۲۵. جاڳاء، پيدا ڪر، وڌاء، ۲۶. اي پنهنون، ۲۷. پنهنجو يا خود جو جيءَ يا نفس، ۲۸. (مون ۾) جذب ڪر، سماء، ۲۹. ختم ڪريان، وسايان، ۳۰. ڀريل، ۳۱. جن کي.

پِينِ پَرَچَا نَاهِ ڪو، ڪِنِهِن جِنِهِن ڏَاهَه ڏِيَسِ،
جِنِهِن نِهَآيَتِ نَاهِ ڪا، تَنِهِن سُجَا سُجَ وَجِنِ،
تِيْلَاهِن اُجَ مَرِنِ، سَدَا سَائِرَ سِيرِ مِ.

۸

سَدَا سَائِرَ سِيرِ مِ، اُنَ ڪي اَنڊَرِ لَهِي نَه اُجَ،
پَسَنُ جو پَرِينِءَ جو، سو سَپِيَاڻِي سُجَ،
تِيْلَاهِن مَرِنِ اُجَ، سَدَا سَائِرَ سِيرِ مِ.

۹

سَآجَن ڪَارُڻِ سُجَ، مَرُقُبُولِي سَسُئي،
اَنڊَرِ جَنِي اُجَ، پاڻِي اُجِيئُو اُنَ ڪي.

۱۰

پاڻِيءَ مَٿِي جُهوپَڙَا، مُورِڪَ اُجَ مَرِنِ،
سَآهَان اُوڏو سُپَرِينِ، لوچِيئُو تان نَه لَهِنِ،
دَمُ نَه سُجَاڻِنِ، دَانُهُون ڪَن مُنِنِ جِيئَن.*

۱. (محبت جا) ڏک پرين، ۲. فرحت، آرام، راضيو، ڏوٽ، ۳. اهڙي، ۴. ڏاهه، ۵. (باهه جي) مڃ يا آڙاهه، ۶. ساڙي، ۷. تپش، ۸. جلن، سڙن، ۹. جنهنڪري، ۱۰. حد، ۱۱. ڇيڙو، ۱۲. ڇيهه، ۱۳. سڄ کان سڄ ڏانهن، ۱۴. برباديءَ کان برباديءَ ڏانهن، ۱۵. بلڪل ياصفا برباديءَ يا تباهيءَ ڏانهن، ۱۶. تنهنڪري، تنهن صورت ۾، ۱۷. ڏسڻ، ۱۸. ديدار، ۱۹. محبوب، ۲۰. سڄي، ۲۱. سموري، ۲۲. ويران، ۲۳. بربادي، ۲۴. سڄڻ، محبوب، ۲۵. واسطي، لاءِ، ۲۶. ڀلي، خوشيءَ سان، ۲۷. بي شڪ، ۲۸. منظور ڪري، پسند ڪري، ۲۹. اندر ۾، دل ۾، ۳۰. جن ڪي، ۳۱. (محبوب جي) سڳ يا گهرج، تاس، ۳۲. محبوب ڏانهن اشارو، ۳۳. سڳي، ۳۴. پاڻيءَ جي يعني مطلوب جي، ۳۵. ويجهو، ۳۶. ڀري، ۳۷. باسي، ۳۸. گهر، جايون، رهائشون، ۳۹. بيوقوف، نادان، ۴۰. ساهه کان، ۴۱. ويجهو، ۴۲. نزديڪ، ۴۳. محبوب، ۴۴. ڳوليو، ۴۵. ڀنڀڙيو، ۴۶. هٿ ڪن، حاصل ڪن، ۴۷. ساهه، روح، ۴۸. پروڙين، شناخت ڪن، ۴۹. رڙيون، واکا، ۵۰. هاءِ گهوڙا، ۵۱. مصيبت ۾ ڦاٿلن، نقصان ۾ پيلن، ۵۲. بيزار ٿيلن، ۵۳. وانگر، * هن بيت جي پهرين ۽ ٽين مصرع شاهه عبدالڪريم رح جو ڪلام آهي جي شاهه صاحب تضمين طور ڪم آنديون آهن.

۱۱

سَسِيَّ كَيْنَ سَمَجِهَئُو، اوري آريءَ سَانُ،
 ڪري پيڪُ پَنوهَ سين، پاڌارِئائين پَانُ،
 جَتَ وِجايو جَانُ، بَانِيئنَ بَرِوَجَنَ سين.

۱۲

لَڳي ڪوسَئُو وَا، لَوڪُ مِٿوئي لَهَسِئُو،
 اِيئنَ مَنجَهان آيو، هِي هِي جو هُڳَءُ،
 طِيورَن تَنواريئُو، پَنهونءَ پُجَآءُ،
 رَسِئُو سُوَرُ شَبانَ ڪي، وُحوشَن وِٿان،
 مَرِوئنَ مَوْتُ قَبُولِئُو، اِيَرِ اَفَسَئُو سَا،
 بَرِپُن ڪن بُڪَءُ، اُڪَنڊِئا آريءَ لِي گَهَئُو.

۱۳

مَهِنْدِ مُحْتَاجِي ڪري، حُجَ وِجائي هَلُ،
 عَذرِ خواهِيون عَاجِزيون، سَسِي ڪَنهن مَ سَلُ،
 دُونِگَرُ دُورُنَ ڏَاگَڙُو، لَنءُ ري ڪونهي لَلُ،

۱. پروڙيو، محسوس ڪيو، ڄاتو، ۲. دل جو حال بيان ڪري، محبت رکي، ۳. بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو نالو، سسيءَ جو ممشوق پنهنجو هوت قبيلي مان هو ۽ سندس پيءُ جو نالو آري هو. هتي پنهنجو ڏانهن اشارو آهي. ۴. محبت، سنڪت، واقفيت، لاڳاپو، ۵. ڀڏرو ڪيائين، ظاهر ڪيائين، ۶. پنهنجي پاڻ کي، خود کي، ۷. ان ڄاڻ، پوريءَ، نادان، ۸. عقل، هوش، ۹. برهمڻ، ذات جي زال يعني سسي جيڪا نائونءَ نالي ٻانين جي ڌيءَ هئي، ۱۰. بلوچن يعني پنهنجو ان جي مائٽن (جيڪي بلوچستان جا رهاڪو هئا)، ۱۱. گرم، ۱۲. هوا، (لڳو ڪوسو ۽ مصيبت ٿي وئي)، ۱۳. جهان يا ان ۾ رهندڙ ساهوارا يا ماڻهو، ۱۴. سڀ، ۱۵. سڙي يا جلي وٺو، گرميءَ کان متاثر ٿيو، ڏک ۾ مبتلا ٿي وٺو، ۱۶. آسمانن، ۱۷. هاءِ هاءِ، افسوس، ۱۸. آواز، ۱۹. پکين (طير جو جمع)، ۲۰. ورلاپ ڪڻا، دانهون ڪيون، ماته ڪڻو، ۲۱. کان پوءِ، بعد، ۲۲. پهتو، ۲۳. ڏک، تڪليف، ۲۴. ڌنار، چوپايو مال چاريندڙ، ۲۵. جهنگلي جانورن، چوپايو مال يا ڍورن (وحش جو جمع وُحوش)، ۲۶. کان (ڌنار پنهنجي مال کي ڏک ۾ مبتلا ڏسي پاڻ خود ڏکاريو ٿيو)، ۲۷. جانورن، ۲۸. منظور ڪڻو، پسند ڪڻو، ۲۹. بي حد، اتاهه، ۳۰. افسوس کان يا افسوس جي وچان، ۳۱. رڻ پٽ، بيابان (برڻ رهندڙ ساهوارا)، ۳۲. روج راڙو، روڌن، ۳۳. سڪايل، ۳۴. اڳيان، ۳۵. بي وسي، لاچارگي، ۳۶. حجت، دعويٰ، حقداري، ۳۷. بهانا، آزيون نيازيون، ۳۸. مجبورين، ۳۹. ڪنهن کي، ۴۰. ٻڌاء، ۴۱. جبل، ۴۲. ڍونڍ، ۴۳. ڏکيو، تڪليف وارو، ۴۴. محبت، عشق، ۴۵. کان سواءِ، ۴۶. ڇاڙهو، چارو، واه.

ايءِ ڀلائيءِ جو ڀل، جيئن پاسي ٿيڻ پاڻ کان.

۱۴

مهند محتاجي ڪري، پٺي پير ڪڍي،
ڪٻيليائي ڪيچ ڏي، حُج مَ هلائي،
پاڻ ڌار ڏاڙن پري ٿو، سسئي ساڻ ڪڍي،
اوڏي عزازيل ڪي، ويجهي تان مَ وڃي،
ناميڏي نيچ، تہ اوڏي ٿيڻ اُميد ڪي.

۱۵

ناميڏي جي نجهري، پيهي پڇ الله،
چٽو ربي راهه، پر مُرادن مخفي ڪو.

۱۶

ناميڏي نور، اُميد اوندھه اُن ڪي،
سندو ساجن سور، جن سرئون سڪ ٿو.

۱۷

ويھ م منڏ ڀنيور م، هاڙهي هڏ م هل،

۱. چڱائيءَ، نيڪيءَ، ۲. چيهه، حد، ۳. پري، ۴. خوديءَ، آبي، وڏائيءَ، ۵. (محتاجيءَ جي) پٺيان، ۶. قدم، وڪ يعني هلڻ وقت ٻن پيرن جي وچ وارو مفاصلو (پير ڪڍج = هلج)، ۷. ساٿين يا رفيقن کانسواءِ، اڪيلي، ۸. رياست مڪران جو هڪ مشهور شهر جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو، ۹. حجت، دعويٰ حقداري، ۱۰. پيش ڪج، ۱۱. بنان، کانسواءِ، بغير، ۱۲. محبت، پيار، ۱۳. اي سسئي، ۱۴. ويجهي، نزديڪ، ۱۵. شيطان جو نالو (جنهن کي خدا تعاليٰ حضرت آدم ع ڪي سجدو نه ڪرڻ ڪري بهشت مان لوڏي ڪڍيو). ابليس، نفس (ويجهي تان نه وڃي) شيطان جي پيروي هرگز نه ڪج)، ۱۶. ناميڏي = مايوسي، نراسائي، آسري جي غير موجودگي، محرومي، ۱۷. پاڻ سان گڏ ڪج، ۱۸. آسري، پيروي، ۱۹. نجهري م، جهوپڙي م، گهر م، ۲۰. گهڙي، ۲۱. ڳول، نهار، ڏس، ۲۲. صاف، ظاهر، ۲۳. رب جو، پالڻهار جو، خدا جو، ۲۴. رستو، گس، ۲۵. اميد، آسرن، ۲۶. ڳجهو، گم، ناپيد، ۲۷. سوڄهرو، روشني، ۲۸. تاريخي، ۲۹. جو، ۳۰. سڄڻ، دوست، محبوب، ۳۱. ڏک، درد، ۳۲. جن کي، ۳۳. پيدا ٿو، حاصل ٿو، پهتو، ۳۴. تن کي، ۳۵. آرام، راحت، ۳۶. اي منڏ، اي زال (سسئيءَ ڏانهن اشارو)، ۳۷. سنڌ صوبي جي ٺٽي ضلعي م هڪ قديم شهر، جتي سسئي رهندي هئي، ۳۸. هاڙهي ڏانهن (هاڙهو هڪ جبل آهي جو لس ٻيلي جي اولهه طرف آهي)، ۳۹. بنهه، اصل، ۴۰. وچ، پنڌ ڪر.

ڪُوڙِي ڪِجَ مَ ڪَڏَهِينَ، سَچِي ڳالِهُ مَ سَلُ،
جَانِبَ لَاءِ مَ جَلُ، سُوَرُ وَسَارِ مَ سَسُئي.

۱۸

ويهُ مَ مُنڌَ پَنپورَ مَ، ڪَرِ ڪو واکو وَسُ،
ليُڙَن جَوَ لَطِيفَ چَئي، ڏُونگرِ اَٿئي ڏَسُ،
پُنهُون جَامَ پَسُ، سِرِ پَرِ هَلي سَسُئي.

۱۹

ويهُ مَ مُنڌَ پَنپورَ مَ، ڪَرِ ڪو واکو وَسُ،
چَڙهي ڏاڍين ڏُونگرين، پيرِ پريان جَوَ پَسُ،
ڏوٿِي ڏيندا ڏَسُ، توکي پاروچَن جو.

۲۰

ڪَرِ ڪو واکو وَسُ، ويهُ مَ مُنڌَ پَنپورَ مَ،
چَڙهي ڏاڍين ڏُونگرين، پيرِ پريان جَوَ پَسُ،
ڏورنَ منجهان ڏَسُ، پوندُ هُوتَ پُنهُونءَ جو.

۱. ڪوٽي، جملي، بي بنياد، ۲. صحيح، ڪري، صاف، ۳. ٻڌاء، بيان ڪر، ۴. جانيءَ، محبوب، دوست، ۵. ڀڄ، سڙ، تباھ يا برباد ٿي، ۶. سڌ، دانھن، پڪار، آواز، ۷. حيلو، ڪوشش، ۸. ان، ۹. ڏونگر مَ، ڏونگر ڏانھن، جبل مَ يا ڏانھن، ۱۰. توکي مليل آھي، ۱۱. پتو، اطلاع، ۱۲. سردار، سنڌ جي سمن حاڪمن جو لقب، ۱۳. ڏَسُ، ۱۴. مٿي، سڀيءَ، ڪنڌ، ۱۵. سان، جي وسيلي، ۱۶. وڃي، رڙهي، ۱۷. مٿي وڃي، ۱۸. ڏاڍن، اوکڻ، ڪرڙن، تڪليف ڏيندڙن، ۱۹. ڏونگرن تي، جبلن تي، ۲۰. جهنگ ۾ اڀرندڙ ڪاهن يا وڻن مان پيدا ٿيندڙ ان ۽ ميون تي گذران ڪندڙ، ڌٽ ڪائيندڙ، جهنگ يا جبل جا رهاڪو، ۲۱. ڳولڻ تلاش ڪرڻ، ڍونڍڻ، نھارڻ، ۲۲. توکي پوندو، ۲۳. هُوتَ، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آھي، پنھون ان قبيلي مان هو.

۲۱

ويهُمَ مَ مُنڌَ ڀَنڀُورَ مِ، ڪَري ڪو وَاڪو وَسُ،
جَمَ وِرِچِي ڇَڏِيَن، سَنڌو ڪُنڱن ڪَسُ،
ڏُورَن مَنجَهان ڏَسَ، پُونڌُ هُوتَ پُنُهونَ جو.

۲۲

ويهُمَ مَ مُنڌَ ڀَنڀُورَ مِ، اُڻِي رَاڻو رِيَلِ،
هي ڪَراڻِي هُوتَ لاءِ، ٻڌَ ڇَتائي چيلِهه،
تَڪِيائي تُون تيلِهه، تَه پَهچين جَامَ پُنُهونَ ڪِي.

۲۳

ويهُمَ مَ مُنڌَ مَآڻ ڪَري، اُڻِي وِجُهه وڙولَ،
سُتِيَن تان سَيدُ ڇَئي، هَمَ غَمَ آچَن هولَ،
بَهُون پاري ٻولَ، ڪَامِلُ ڏِئي ڪيچَ جو.

۲۴

ويهُمَ مَ مُنڌَ مَآڻ ڪَري، ڪُن پَرِين پيرُ،
سُورَ تو سَآن سَسُئي، واري وينَا ويرُ.

۱. مٿان. ۲. بيزار ٿي، ڪڪ ٿي، عاجز ٿي، ۳. جو، ۴. ڳالهائي نه سگهندڙن، گکدامن، (انن ڏانهن اشارو)، ۵. رستو، واٽ، ۶. ڳولڻ، تلاش ڪرڻ، نهارڻ، ڏيولڻ، ۷. پتو، خبر، اطلاع، ۸. توکي پوندو، توکي ملندو، ۹. محبوب (سسئيءَ جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۱۰. تمام سنهي ريتي يا ڪڪري (جابلو ميدان)، ۱۱. لتاڙ، جهاڳ، ۱۲. هڪ دفعو، ۱۳. چڱيءَ طرح، ۱۴. ڪمر (چيلهه ٻڌڻ = سندرو ٻڌڻ، ڪوشش ڪرڻ)، ۱۵. ٽڪل يا ماندي هجڻ جي باوجود، ۱۶. اڳتي وڌ، ٻنڌ ڪر، ۱۷. چُٻ، قرار، ۱۸. ڳولا، ڦڙا، ڀڄاڳاڇا، ۱۹. تي، ۲۰. ڳڻتيون، فڪر، غم، هول، ۲۱. هر طرح، چڱيءَ طرح، گهڻي انداز ۾، ۲۲. پورا ڪري، ناهي، ۲۳. قول، انجام، اقرار، ۲۴. بي عيب، گناهه کان پاڪ نڪ، بزرگ، ۲۵. ڳول، تلاش ڪر، ۲۶. محبوب (پنهنجو)، ۲۷. پير جو نشان، ۲۸. وجهي، پاڻي، ۲۹. دشمني.

ڪَڙ لَھندو ڪِڙ، ھي ڪَليءَ جي حَب ۾.

۲۵

وَجِڙ ڪجي وِسُ، سِيٺَن ڪَارِڻ سَسِيءَ،
جِمْ وِرَجي ڇڏين، سَندو گَنگَن گَسُ،
ڌوٽِي ڏيندا ڏسُ، توکي ٻاروچَن جو.

۲۶

سُڪَين ٿِيءُ مَ سَنِرِي، پَسِي ڏُڪُ مَ ڏَرُ،
پَتِي ڪَڙ مَ پَانَهِنجو، گَهوَرِو اڏِ مَ گَهَرُ،
مَاري هَڏِ مَ مَرُ، مَڇَن جيءُ جِيَارِين.

۲۷

سُڪين ٿِيءُ نَه سَنِرِي، ڏُڪين ڪين ڏَرِي،
اوري تان نَه اُپِيءَ، پَهچي تان نَه پَرِي،
سَرَتِيُون ٿو سَرِي، ٻنهي رءُ ٻانِيڻ ڪِي.

۱. خبر، سار سنڀال، ۲. اڪيليءَ، ۳. هڪ ندي، جيڪا ڪراچيءَ جي اولهه طرف اٽڪل ۱۴-۱۰ ميلن جي مفاصلي تي وهندڙ آهي. حب نديءَ تي آباد ٿيندڙ علائقي يا ميدان، ۴. وڃڻ سان، هلڻ سان، پنڌ ڪرڻ سان، ۵. جيلو، ڪوشش، ۶. سڃڻ، دوستن، محبوبن، ۷. واسطي، لاءِ، ۸. اي سسئي، ۹. مٿان، ۱۰. ڪڪ ٿي، بيزار ٿي، عاجز ٿي، ۱۱. جو، ۱۲. ڳالهائي نه سگهندڙن، گڏامن (ائن)، ۱۳. رستو، وات، ۱۴. ڏٺ يعني جهنگل ۾ پيدا ٿيندڙ گاهن ۽ وڻن جي ان ۽ ميوِي تي گذران ڪندڙ، جهنگ يا جبل جا رهاڪو، ۱۵. پتو، سڌ، اطلاع، ۱۶. سڪن ۾، آرام يا فرحت يا آسودگيءَ ۾، ۱۷. سرهي، خوش، ۱۸. ڊڄ، ناراض ٿي، ۱۹. ميدان، يونو (پتي ڪر = ڏاهي ناس ڪر)، ۲۰. کڏ ۾ پتو، ٻن پتو، ناس ٿيو، ۲۱. ٺاه، جوڙ، بنا، ۲۲. (جيءَ يا جان کي) تڪليف ڏيئي يا عذاب ڏيئي، ۲۳. اصل، ٻنهي، مور، ۲۴. تباھ يا فنا ٿي، ۲۵. مٿان، ۲۶. جان، جند، سرير، ۲۷. زندهه يا حيات رکين، موت کان يا فنا ٿيڻ کان بچائين، ۲۸. ويجهو، نزديڪ (ڪيچ پھچڻ کان اڳ)، ۲۹. اصل، ٻنهي، ۳۰. ٻيھي، رکجي، ترسي، ۳۱. رسي، وڃي، ۳۲. دور (ڪيچ کان)، ۳۳. گذارو ٿي، ۳۴. ٻنهي ڳالهين يعني سڪن يا ڏڪن يا اوري ترسڻ يا پري وڃڻ، ۳۵. کان سواءِ، ۳۶. برھمن قوم جي زال يعني سسئيءَ.

وائي ۱

هيـجـي هـلـئا هـوت سـونـهـارا،
 مـون نـه وـهـيـئا، پـنـهـون سـگـيـئا،
 سـسـئي پـچـي سـاـت جـا، اوـطـاقـون اوـتـارا،
 تـلـيـون تـونـئر حـلـوبـون، مـيـن سـر مـوچـارا،
 آن کـي وـيـنـدا گـڏـئا، آـريـائي اـهـپـارا،
 مـونـکـي نـيـنـدا پاڻ سـين، کـامـل کـر اـجـارا.

وائي ۲

هـمـسـون سـاـت گـيـا هـي، هـمـسـون سـيـل گـيـا هـي،
 هـمـسـون يـار گـيـا هـي، جـو کـجـه کـرنا کـر رـهـيا هـي،
 گـهـي گـهـي وـقـافـلو، زـنـک زود بـيـا هـي،
 مـرد زـن مـات کـئا، لـکـڻا لـوڪ لـيـا هـي.

۱. هتي جيڪي، ۲. پنهنجي، ۳. پنهنجي، ۴. هوت قبيلي جا ماڻهو (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي)، ۵. سونهن وارا، سهندا، موچارا، ۶. منهنجي، ۷. وس ۾، ۸. سسئي جي محبوب جو نالو، ۹. سنگ وارا، ماڻ، عزيز، ۱۰. قافلي، پنهنجي، ۱۱. کڻي ويندڙ ڀائرن ۾، ۱۲. پنهنجي، ۱۳. جايون، گهر، اهي ماڳ جتي قافلي ڏاهو يا منزل کڻي، ۱۴. مڪان، ماڳ، جايون، ۱۵. ڇڙيون، گهندڙيون، ۱۶. سٺ جا يا ريشم جا گل، ۱۷. ڦٽندڙ، ۱۸. زيور، ۱۹. ڳهر، ۲۰. اٺن، ۲۱. تي، ۲۲. کي، ۲۳. سهندا، ۲۴. اوهان کي، ۲۵. ڪجهه عدد، ۲۶. مليا، ۲۷. آريءَ جو اولاد (آري)، بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آهي، سسئيءَ جي محبوب پنهنجي جي پيءُ جو نالو به آري هو)، ۲۸. اهڙن ڀارن سان، اهڙن اهڃاڻن يا نشانين سان، ۲۹. بي عيب، بزرگ، نيڪ، ۳۰. ڪر کي، خاندان يا پيڙهيءَ کي، ۳۱. اڃا ريندڙ، نالو مشهور ڪندڙ، ۳۲. هر سي، اسان کان، مون کان، ۳۳. قافلو، اٺن جي قطار، ۳۴. وٺو (کنج ۾ "گيا" جي بدران "ڪيا" لکيل آهي)، ۳۵. هاءِ افسوس، ۳۶. ساڻي، يار، دوست، ۳۷. ڪرڻو، ۳۸. هلي، پنڌ ڪري، ۳۹. وٺو، ۴۰. (بلوچي ٻولي) اي زنڪ، اي زال، اي عورت (سسئيءَ ڏانهن اشارو)، ۴۱. گنج شريف ۾ زن کون لکيل آهي، ۴۲. جلد، سگهي، ۴۳. اڃ، ۴۴. عورت، زال، ۴۵. تباهه، برباد، ۴۶. لکڻ وارو، ۴۷. ڇڻن وارو (پنهنجي)، ۴۸. ماڻهو، خلق (پنهنجي جا ڀائر)، ۴۹. وٺي وٺا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ آڙِي

داستان ٻڌو

۱

پَسِي ڏُونِگرَ ڏَاهَ، جِمَ هَلَن ۾ هيٺِي وَهِي،
لَانِجِي لَڪُ لَطِيْفُ چئي، پُنِيءَ ڪِيچِيَن ڪَاهَ،
پُچِي پُورِج سَسُئي، بَلوچَاڻِي بَاهَ،
انَ وَزَايَتِي وَرَ جِي، آسَر هَن ۾ لَاهَ،
جَوَاڪِيُون اوڏو آهَ، سو پَرِيَن پَرَاهُون ۾ چَوُ.

۲

هَتَان ڪُڻِي هُت، جَن رِڪُئُو سِي رَسِيُون،
سَاجَن سُونَهَن سُرَت، وَڪَان ٿِي ويجهو گَهُئُو.

۳

جِيڪُس يَادِ ڪِئَاس، وَرَ وَجِي وَڪَارِ ۾،
جَلِدُ جَرِيدي پَنڌَ ۾، آڏِيُون اُجُ ٿِئَاس،

۱. ڏسي، ۲. جبل، ٻهاڙ، ٽڪر، ۳. اي ڏاه، اي ڪولي، اي ٻانهي، ۴. مٿان، ۵. پند ڪرڻ، ۶. سست، ڏري، ۷. ٿيڻ، ۸. ٻڌي، ۹. چيلهر، ڪمر، ۱۰. پليان، ۱۱. ڪيچن جي، ڪيچ جي رهاڪن جي، پنهنجن ۽ ان جي ڀائرن جي، (ڪيچ) رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي پنهنجن رهندو هو، ۱۲. پند ڪر، ۱۳. ڇاڇ ڪري، معلوم ڪري، دريافت ڪري، ۱۴. هلج، ۱۵. بلوچن جي، بلوچستان جي رهاڪن جي، پنهنجن ۽ ان جي ڀائرن جي، ۱۶. (عشق جي) گرمي، عشق، محبت، ۱۷. وڙ واري، لائق، مهربان (وڙ = احسان، مهرباني)، ۱۸. مڙس، پٿار، ۱۹. آسرو، آس، اميد، ۲۰. اصل، هرگز، ۲۱. وسار، دل مان ڪڍ، ۲۲. اکين کان، ۲۳. ويجهو، نزديڪ، ۲۴. محبوب، ۲۵. ڏور، پري، ۲۶. هن دنيا تان، ۲۷. هن دنيا يعني آخرت ڏانهن، ۲۸. (دل) لڳائي، ۲۹. (منزل مقصود کي) پهتيون، ڪامياب ٿيون، ۳۰. سڄڻ، محبوب، ۳۱. حسن ڪل، ۳۲. عقل ڪل، ۳۳. هڪ وڪ کان، هڪ قدم کان (وڪ = هلڻ وقت ٻن پيرن جي وچ وارو مفاصلو)، ۳۴. شايد، ۳۵. مونکي ڪيو آهي، ۳۶. وٿراڻ، وٿن جي جهڳٽي، لس ٻيلي جي اتر اڀرندي طرف کيرٿر جبل جي قطار لڳ هڪ ڪوٽ ۽ ٻين هڪ جبل، ۳۷. تڪي، تڪڙي، تيز، ۳۸. چڙي، اڪيلي، بنان سامان جي، سمر کان سواءِ.

وَجِي ڪِيچُ پُنِيَّاسِ، ٻَارُوچَائيءَ ٻَاجَهِ سِينِ.

۴

وَاقِفَ نَه وَتِڪَارَ جِي، اَڳَ نَه ڏِيهُه ڏنومِ،
ڏُونِگَرُ ڏُورَآپَنِ سِينِ، ڪَاتيءَ رِءُ ڪُنومِ،
جِيلَانِ مُحِبُ مَنُومِ، چُلُونِ ڪَرِيَانِ تِي چَپَرِينِ.

۵

وَاقِفَ نَه وَتِڪَارَ جِي، پاڻِيءَ ڪَنِيمُ نَه پَاءِ،
جَبَلُ جَلِدايُونُ ڪَري، تِڪَ ڏِيڪَاري تَاءِ،
لَڳِي لُڪَ لَطِيفُ چَئي، مَعْدُونِ مَثَانِ،
اُتي آڏُو آءُ، جِتِ هُونديَسِ هوتَ هيڪَلي.

۶

وَاقِفَ نَه وَتِڪَارَ جِي، نَه مُون سَاڻُ سَمَرُ،
سَفرَ جو سَيدُ چَئي، ڏاڍو سُڄِي ڏَرُ،
جَانِبَ ڏَارَانِ جِيءُڏيُون، پَرَوَسُونَه پَرُ،
وِلِهِيءَ ڪَري وَرُ، رَسِجَ رَهَبَرُ رَاهَه مِرُ.

۱. مهربانيءَ، ۲. سونهين، ۳. لس ٻيلي جي اتر اڀرندي طرف کيرٿر جبل جي قطار سان گڏ هڪ ڳوٺ، ۴. اڳ ۾، پهرين، ۵. ملڪ، ۶. ديس، ۷. مون ڏٺو، ۸. ميهڙن، طعنن، ۹. کان سواءِ، ۱۰. مون ڪٿيو يا پرڙا پرڙا ڪيو، ۱۱. جنهن صورت ۾، ۱۲. مونکي مٿو يا پيارو آهي، ۱۳. ڊوڙون، پنڌ، تڪليفون، ۱۴. تنهنڪري، ۱۵. چيڙن ۾، جبلن ۾، ۱۶. واحد: جلدائي = سختي، ۱۷. تاب، ۱۸. گرمي، تپش، ۱۹. گرم يا ڪوسي هوا، ۲۰. هيٺين، ڪمزورن، ۲۱. اڳيان (بچاءُ لاءِ يا مدد لاءِ)، ۲۲. سفر يا مسافريءَ جو سامان، زاد راه، راه خرچ، ۲۳. ٻڌجي (ٿو)، ۲۴. خوف، خطرو، ۲۵. جانيءَ، محبوب، ۲۶. کان سواءِ، ۲۷. آڌار، وسيلو، ۲۸. پروسو، پرجهلو، مددگار، ۲۹. وڙ، ۳۰. وڙ، ۳۱. رَسِجَ رَهَبَرُ رَاهَه مِرُ، ۳۲. وڙ، ۳۳. رَسِجَ رَهَبَرُ رَاهَه مِرُ، ۳۴. وڙ، ۳۵. وڙ، ۳۶. وڙ، ۳۷. وڙ، ۳۸. وڙ، ۳۹. وڙ، ۴۰. وڙ، ۴۱. وڙ، ۴۲. وڙ، ۴۳. وڙ، ۴۴. وڙ، ۴۵. وڙ، ۴۶. وڙ، ۴۷. وڙ، ۴۸. وڙ، ۴۹. وڙ، ۵۰. وڙ، ۵۱. وڙ، ۵۲. وڙ، ۵۳. وڙ، ۵۴. وڙ، ۵۵. وڙ، ۵۶. وڙ، ۵۷. وڙ، ۵۸. وڙ، ۵۹. وڙ، ۶۰. وڙ، ۶۱. وڙ، ۶۲. وڙ، ۶۳. وڙ، ۶۴. وڙ، ۶۵. وڙ، ۶۶. وڙ، ۶۷. وڙ، ۶۸. وڙ، ۶۹. وڙ، ۷۰. وڙ، ۷۱. وڙ، ۷۲. وڙ، ۷۳. وڙ، ۷۴. وڙ، ۷۵. وڙ، ۷۶. وڙ، ۷۷. وڙ، ۷۸. وڙ، ۷۹. وڙ، ۸۰. وڙ، ۸۱. وڙ، ۸۲. وڙ، ۸۳. وڙ، ۸۴. وڙ، ۸۵. وڙ، ۸۶. وڙ، ۸۷. وڙ، ۸۸. وڙ، ۸۹. وڙ، ۹۰. وڙ، ۹۱. وڙ، ۹۲. وڙ، ۹۳. وڙ، ۹۴. وڙ، ۹۵. وڙ، ۹۶. وڙ، ۹۷. وڙ، ۹۸. وڙ، ۹۹. وڙ، ۱۰۰. وڙ.

۷

وَاقِفَ نَهْ وَتِڪَارَ جِي، اِگِئَان سَفَرُ سَتَّائُو،
 آڏَا لَڪَ لَطِيَفَ چَئِي، جَبَلُ جُورائُو،
 پَهَرُوتِ پَائُو، سَوَلَوِڪِج سَنَاتَ جَو.

۸

وَاقِفَ نَهْ وَتِڪَارَ جِي، بَارِي پُچِي بَر،
 وَرُ وَسِيَلَا سُوپَرِين، تِڪِيسِ ڏوري تَر،
 لَهَجَ لَالِ لَطِيَفَ چَئِي، ڪَانڌَ مُئِيءَ جِي ڪَر،
 وَلِيهي ڪَري وَر، مَچُئِن مَآرَڪَ چَڏِي.

۹

وَاقِفَ جِي وَتِڪَارَ جَا، وَانُ تَنِي جِي سَڌ،
 نِيئي نِمَائي نِجُهرُو، اُونِيَن پَاسِي آڏ،
 سَاتِيَن سِين سَيِدُ چَئِي، لَڏو لَڏِي گَڏ،
 سَڪَ پَنپورَ جَا چَڏ، تَه ڪاهي رَسِين ڪِيچَ ڪِي.

۱. مسافري، پنڌ. ۲. مشڪل، تڪليف ڏيندڙ، خطرناڪ. ۳. اڳيان. رندڪ وجهندڙ، ۴. جبل، ۵. سخت، تڪليف ڏيندڙ، ۶. پهريون، ۷. (مسافريءَ جي) منزل، ڍاڍو، جهوڪ، ٿاڪ. ۸. سٿائو، آسان، سڪيو. ۹. قافلي، پنهنجيءَ ۽ ان جي ساٿين، ۱۰. پيانڪ، وڏا، ننڍي چوڪري، ٻانهي، ۱۱. پڇا ڪري، دريافت ڪري، ڳولا ڪري، ۱۲. ٻرن جي، رڻ پتن جي، بيابانن جي، ۱۳. موت يا پهچ (مدد لاءِ)، ۱۴. ڳولي، تلاش ڪري، ۱۵. رڻ پت، بيابان، ۱۶. ونج، رکج، ۱۷. اي لال، اي ڳاڙهي موتيءَ جهڙا سهڻا محبوب، ۱۸. اي ڪانڌ، اي مڙس يا پتار، ۱۹. بديخت، نياڳيءَ، ۲۰. خبر = سار سنڀال، ۲۱. نڌڪي، بي وارث، سڄي، ۲۲. اي وَر، اي مڙس، ۲۳. متان، ۲۴. مارڪَ ٻر، رستي ٻر، ۲۵. وَجَ، وڃي حاضر ٿي، ۲۶. سڌ تي، آواز تي، ٻُڪار تي، ۲۷. وٺي، کڻي، ۲۸. اي نمائي، اي مسڪين، اي عاجز، ۲۹. ڪهر، ڀنگو، ۳۰. (پنهنجي) ساٿ وارن، قافلي وارن، ۳۱. ڪهر و سامان يا تير ٽاڙي، ۳۲. کڻي وڃي.

۱۰.

ويچاريءَ وٽڪارُ، اڳ نہ ڏٺو ڪڏهين،
 مَهر نہ هئي ماڻهين، هو سڀ هندوڪارُ،
 جت ڪيائين يارُ، سُورن ڪارنِ سرتيون.

۱۱

وڏا وٽ وٽڪار جا، جت جهائو جهمرُ جهرُ،
 ڪوسا تپن ڪڪرا، بي ڌم ڌم تپي ڌرُ،
 ويچاري ڏي ور، پير نہ لهي پرين جو.

۱۲

وڏا وٽ وٽڪار جا، جت نانگ سڄن نيلا،
 اتي عبداللطيف چئي، ڪا هيڪلين حياءُ،
 جت ڪڙم نہ قبيلاءُ، تَتِ رَسَجِ رهبر راهه ڀر.

۱۳

وڏا وٽ وٽڪار جا، جت مينهن پون ماڪون،
 سڄن ٿيون سيد چئي، هاڙهي جون هاڪون،

۱. بي وس يا نڌڪيءَ، بي واهيءَ، ۲. لس ٻيلي جي اتر اڀرندي طرف کيرٿر جبل جي قطار سان گڏ هڪ ڳوٺ ۽ پڻ هڪ جبل جو نالو، لسبيلي جو هڪ جهنگ، ۳. ڪهل، قياس، رحمر، ۴. ماڻهن ڀر، ۵. انڌوڪار، انڌير، ظلم (جي نڪري)، ڪفرستان، ۶. اٺ چاريندڙ يا هڪليندڙ، پنهن، ۷. لئي جا وٽ، جبل جو نالو، ۸. بيد جا وٽ، جبل جو نالو، ۹. هڪ قسم جا خوشبودار وٽ، ۱۰. گرم تيز، ۱۱. گرم ٿيڻ، ۱۲. پٿر، ۱۳. زور سان، ۱۴. ڌرتي زمين، ۱۵. ڦيرا، ڪهمرا، ۱۶. ٻڌجن، ۱۷. نيري رنگ وارا، ڪارا، ۱۸. اڪيلين يا بي وارث زالن، ۱۹. وس، ڪوششون، ۲۰. ڪٽنب، قبيلو، مٺ ماڻ، ۲۱. واحد، ماڪ= اوس، شبنم، ڏونگري، ۲۲. لس ٻيلي جي الهندي اٽڪل ويهن ميلن جي مفاصلي تي هڪ جبل، ۲۳. ڌاڪو، دٻڻو، خوفناڪ خبرون.

جَتِ اِينڌِيُون اوطاڻُون، اُتِ ٻاتاڙنِ ٻيلي ٿين.

(۱۴)

وڏا وَڻَ وَڻِڪَارَ جا، جَتِ چَٽُون ۽ چِيهَ،
مَنْزَلُ دُورُ مَنُ تَنهَ، ڪَنِ ٻوليُون ٻاڻِيهَ،
سَٿِي سَنِيهَ، ويلو ڪَنِ نَ وِجِ مِ.

۱۵

وڏا وَڻَ وَڻِڪَارَ جا، جَتِ چَٽُون چَانگارِين،
شِيشا لالَ گُلابَ جا، چَٻَرِ چاٿارين،
مَنْزَلُون مَينَ جُون، مَعذُورِ ڪي مَارِين،
جِيڏِيُون جِيَارِين، رَهَن راتِ پَنپُورِ مِ.

وائي

ڪَرها مَ ڪَاهِيو مِيان ڪِيچِي، ائون آرباڻِيءَ عَرَضُ چَوَنڊِي،
ڪَري هَوَتَ هَلَن جِي، لُونِيءَ ڪي مَ لَڄايو،
وَسيلو وَلهِيءَ جو، اڳانڏيو ائين آهيو،
پاسِي مِ پَرَتَ جِي، جهيڪِي اُن جُهڪايو،

۱. اڻ ڏٺل، اجنبِي، ۲. منزلون، مڪان، جايون، ۳. ٻاتاڙن جو، پريشان ٿيلن جو، اڪيلن جو، ۴. همراھ، حامي، مددگار، ۵. پڪيءَ جو قسمر، طوطا، ۶. واحد، چيهو، هڪ پڪيءَ جو هڪ قسمر جنهن جو آواز ٽڪو ۽ سريلو هوندو آهي، ۷. پنڌ، ۸. پري، ۹. ائون، ۱۰. اڪيلي، ۱۱. لاتيون، آواز، ۱۲. واحد، ٻاڻيهو، ڄاتڪ پڪي (جو مينهن جي ڦڙن تي گذران ڪندو آهي ۽ ٿوري به گرمي نه سهي سگهندو آهي)، ۱۳. دوست، ۱۴. يار، دوست، ۱۵. دير، ۱۶. رستي، واٽ، ۱۷. ٻوليون يا لاتيون ڪن، ۱۸. ڪاڇ يعني شيشي مان ٺهيل ٻاتليون، بوتلون، ۱۹. ڳاڙهي، ۲۰. گلاب جي گلن مان ٺهيل عطر، ۲۱. چپر مِ، جبل مِ، ۲۲. چٽڪارين، هارين، ۲۳. رهڻ يا ڊاٻي ڪرڻ واريون جايون، ۲۴. ائين، ۲۵. عذر واريءَ، هيٺيءَ، ڪمزور، ۲۶. اي جيڏيون، سرتيون، ۲۷. زنده ڪن، حياتي بخشين، خوش ڪن، ۲۸. ٺٽي ضلعي ۾ هڪ قديم ڳوٺ جتي سسئي رهندي هئي، ۲۹. اٺ، ۳۰. هڪالي وڃو، ۳۱. ميران لفظ جي بگڙيل صورت، ميان جي معنيٰ سردار، مالڪ، ۳۲. اي ڪيچي يا ڪيچ جا رهاڪو، (ڪيچ، رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي جتي پنهنجو رهندو هو)، ۳۳. آرياڻيءَ کي، آريءَ کي، پنهنوءَ کي (پنهنوءَ جي بيءَ جو نالو آري هو جيڪو بلوچ قوم جي هوت قبيلي جو سردار هو)، ۳۴. محبوب، پنهنجو، هوت قبيلي جا ماڻهو، ۳۵. ڪميٽيءَ، ناقص، ۳۶. سرمايو، ۳۷. پرجهلو، آڌار، ۳۸. نڌڪيءَ، بي واهيءَ، ۳۹. آسرو، آڌار، ۴۰. اوهين، ۴۱. پر، ۴۲. ڏوٻڻ، ڪپڙا ڏوٻندڙ (اجوري سان)، ۴۳. وهاري، جهڪائي، هٽائي.

وَلِهِيءَ جِي وَهَانءَ ۱، وَاجَتَ سَيِ وَجَايو،
 اِگَهَآڙِي آتَن ۲، پَنهنجِي پاڻ پَراهِيو،
 سَائِيءَ ڪَارَن سُرِين، صُورَتَ ڪِي مَ سِڪَايو،
 ساڪَن ٿِي شَهَرَجَا، مَعذُورَ ڪِي مَرڪَايو،
 پَنهُونءَ ۱۴ جَامَ پَرِيَتَ سِين، وَيِهِي سُرَ وَرَهَايو،
 لَاهِي بَارُ پَنپُورَ ۱۸، وَيَندي گَهوَتَ وَنَاهِيو،
 پَنهُونءَ ۲۲ جَاچِيءَ ۲۳ ڪِي، رَڌِي ڪِي ڪَارَايو،
 پَرَتائي پَنهُونءَ ۲۶ ڪِي، نِيڪِيءَ ۲۷ نِڪَڙَايو،
 بِيَلِي ٿِي بَانِيءَ سِين، ڌَڪِي ڌِيءَ ڌِيگَارِيو.

۱. شاديءَ وصال، ۲. ساز، ۳. ننڍي، عريان، ۴. عورتن جو پاڻ ۾ گڏ ويهي سَتَ ڪرڻ جي جاءِ، محفل خاني، ڪچهريءَ ۵. خود، ۶. (ڪپڙا) ڍڪايو، پهرايو، ۷. الله، خدا، مالڪ، ۸. شڪل، چهري، ۹. کان، ۱۰. محروم ڪريو، ۱۱. رهاڪو، ۱۲. پَنپور شهر، ۱۳. سرخرو ڪريو، ۱۴. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۱۵. سردار، ۱۶. ڏوٻڻ، (اجوري تي) ڪپڙا ڏوٻندڙ، ۱۷. ونديو، تقسيم ڪريو، ۱۸. سامان، ٿڙ، ۱۹. ويندڙ، جڏا تيندڙ، ۲۰. گهوٽ ڪي، شاديءَ لاءِ تيار ٿيل جوان ڪي، ۲۱. شاديءَ لاءِ سنڀرايو، ۲۲. پَنهُونءَ جي، ۲۳. چاچين، گهوٽ جي طرفان شاديءَ ۾ آيل ماڻهن، ۲۴. پچائي، ۲۵. ڪاڇ، ڪاڏا، ۲۶. شادي ڪرائي، ۲۷. نيڪيتيءَ لاءِ، نڪاح پوڻ کانپوءِ ڪنوار ڪي گهوٽ جي گهر وٺي اچڻ کان پوءِ پَنهي ڪي وري لائڻ (يعني مٿا ملائڻ) ڏيڻ جي رسم زفاف، ۲۸. ڪنوار جي گهر کان گهوٽ ۽ ڪنوار ڪي گهوٽ جي گهر وٺي اچو، ۱۹. مددگار، حمايتي، حامي، ۳۰. برهمڻ قوم جي زال يعني سسئيءَ، ۳۱. سينگاري، سنواري، ٺاهي جوڙي، ۳۲. ڏاڇ، جهيڙ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ آبڙي

داستان ٽيو

۱

پُنهُون چَڏَئو پوءِ، جَانِبُ جَبَلِ گهَوَرِيَنِ،
تِيَلاهين تَنگُونُ كَرِيَنِ، جِيَلاهين تُون جُوَ،
سَاجُنُ سُجِ نِهَارِيَنِ، ڏُگِي ڏوهُهَ كِئوءِ،
هاڙهي هُوتُ نَه هوءِ، وَري پُچِ ويئَنَ كِي.

۲

وَري پُچِ ويئَنَ كِي، سَنَدَا پُنهُونءَ پَارَ،
سَاجُنُ سَپِ جَمَمَارَ، ڏُگِي ڏورجِ ڏِيَلَمَ.

۳

ڏُگِي ڏورجِ ڏِيَلَمَ، پُنهُون پَانِ گُري،
وَجِجِ كِيَمَ پَري، حُبَ ۾ گولجِ هُوتَ كِي.

۱. پوئتي يا پئتي يعني پنهنجي گهر ۾، ۲. جاني، محبوب، ۳. جبل ۾، ۴. گولين، تلاش ڪرين، ۵. تنهن صورت ۾، ۶. ڪشالا، تڪليفون، ڏڪون، ڊوڙون، ۷. ڇاڪاڻ ته، جنهن صورت ۾، ۸. زال (پنهنوءَ جي)، ۹. سڄڻ، محبوب، ۱۰. سنج ۾، بریت ۾، جبلن ۾، ۱۱. گولين، ۱۲. ڏڪن جي ماريل يا ستايل، بدبخت ۱۳. هاڙهي ۾ (لس پيلي جي الهندي طرف اٽڪل ويهه ميلن جي مفاصلي تي هڪ جبل جي قطار کي هاڙو جبل چوندا آهن)، ۱۴. محبوب (بلوچ قوم جي هڪڙي قبيلي کي هوت چوندا آهن، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۵. آهي، ائسي، ۱۶. موٽي، واپس ٿي، ۱۷. پڇا ڪر، دريافت ڪر، ۱۸. هڪ جاءِ تي ويٺلن يا رهندڙن کان، ۱۹. جا، ۲۰. پتا، خبرون، ڏس، ۲۱. حياتي، عمر، ۲۲. گولج، ۲۳. بدن، ديهي، دل، ۲۴. خود، ۲۵. وٽ، ۲۶. محبت.

۴

ڪونهي اُت ڪوهِيَار، جِتِ تو پُوري پَانِيَو،
پَنڌُ مَ ڪَرِ پَاهَرُ ڏِي، وَجُودُ ئِي وَڻِڪَار،
ڌَارِ تان پَانِيئُج ڌَار، پُچُ پَرِيان ڪَرِ پاڻ ٿون.

۵

سَپِيئي سَارِي سَسِي، گهر ڪُنڊُون تُون گهَوَر،
وَجِي ڏورِ مَ ڏورِ، ڌَران مَنجِهَه دوستِ ٿئو.

۶

ڌَران مَنجِهَه دوستِ ٿئو، مَوِتي پُچُ پَانِهِي،
عَبَثُ اِگَاهِي، وَجِيو ڪُوڪِي ڪَانڌُ ڪِي.

۷

پَر گهَران پاسو ڪري، پُچُ پَرِيان ڪَرِ پاڻ،
سو تان توهِي سَان، جنهن لئي جَفائُون ڪَرِي،

۸

سوئي ڪُٽيو سَان، سوئي ڏوريَن سَسِي،

۱. ڪوهه يعني جبل جو رهاڪو، پنهنون (سسئيءَ جو محبوب)، ۲. ٻي سمجهه، موکي، وسوڙل، ۳. سمجهيو، ۴. جبل، ۵. جان، چنڊ،
ڍل، ۶. لس ٻيلي جي اتر اڀرندي طرف ڪيرٿر جبل جي قطار لڳ هڪ ڳوٺ، لس ٻيلي ۾ هڪ جهنگل ۽ هڪ جبل، ۷. ڌارين کان، ٻين
کان، غير کان، ۸. سمجهج، ۹. جدا، ۱۰. پريان جي، محبوب جي، ۱۱. خبر، سنڌ سماءُ، ۱۲. پاڻ کان، خود کان، ۱۳. سنڀالي، ڌيان
سان، ۱۴. گهر جون، ۱۵. پاسا، ڪوشا، ۱۶. ڳول، ۱۷. پري، ۱۸. ڳول، ۹. در کان، دروازي کان، ۲۰. اندر (دران منجهه = گهر ۾)،
۲۱. محبوب، يار، ۲۲. دوست، ۲۳. واپس، ۲۴. پٺتي، (گهر ڏانهن) ۲۵. اڃايو، ٻي فائدو، ۲۶. پري، اڳتي، ڏور، ۲۷. سڏ ڪرين،
۲۸. پتار، مڙس، محبوب، ۲۹. پراڻي، غير جي، ٻين جي، ۳۰. گهر کان، ۳۱. پاسو ڪري = پري ٿي، ۳۲. لاءِ، واسطي، ۳۳. توڻي، ۳۴.
تڪليفون، ۳۵. وٺو، پيڙو ڪيو، ۳۶. ڳولين.

ڪڏهين ڪني نه ڪئو، ڄلڻ مَنجَهان ڄاڻ،
پُڄ پَرِبان ڪَرِ پاڻ، تَه تُون تِئائين لَهين.

۹

جو تُون ڏورين ڏور، سو سڌا آهي ساڻ تو،
لاڻ لاءِ لطيف چئي، مَنجَهين تي معذور،
مَنجَهان پئن پروڙ، تو مَنجهه آهس تڪيو.

۱۰

وڃين چو وڻڪار، هوت نه گهورين هتهين،
لڪو ڪين لطيف چئي، پارو چو پي پار،
تي ستي ٻڌ سندرُو، پرت پنهُونءَ سين پار،
نائي نيڻ نهار، تو مَنجهه ديرو دوس جو.

۱۱

پليون ڪوهه پڇن، پري پير پنهُونءَ جو،
لهسيون ٿيون لڇن، ڏنو جن اکين سين.

۱. ڪنهن (ماڻهوءَ)، ۲. هلڻ، رکڻ، ۳. پروڙ، واقفيت، سمجهه، ۴. پريان جي، پرينءَ جي، دوست جي، ۵. خبر، سڌ، سماءُ، ۶. پاڻ کان، خود کان، ۷. آڻائين، انهيءَ هنڌان، پنهنجي پاڻ وٽان، ۸. حاصل ڪرڻ، ۹. ڳولين، ۱۰. پري، ۱۱. هميشه، ۱۲. محبوب، ۱۳. رستي کان تڙين، گمراهه ٿيڻ، حيران ٿيڻ، ۱۴. عذر واري، جڏي، هڻي، ڪمزور، ۱۵. نشان اُهڃاڻ، اشاري، ۱۶. سمجهه، ۱۷. ديرو، مڪان، ۱۸. وڻڪار ڏانهن (وڻڪار هڪ ڳوٺ جوءَ هڪ جبل جو نالو آهي جيڪي لس ٻيلي جي علائقي ۾ آهي)، ۱۹. محبوب پنهنون (هوت)، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۲۰. ڳولين، ۲۱. هن هنڌ تي يا هن جاءِ تي، ۲۲. غائب ٿيو، گم ٿيو، ۲۳. هنڌ طرف، ۲۴. پاڪدامن، وفادار، سڀني، ۲۵. چيلهه سان ٻڌڻ جو ڪپڙو، (سندرو ٻڌ = همت ٻڌ، ڪوشش ڪر)، ۲۶. محبت، پيار، ۲۷. نياهم، توڙ تائين جاري رک، ۲۸. هيٺ ڪري، نمائي، ۲۹. نيشن کي، اکين کي، ۳۰. ڏس، ۳۱. دوست، يار، ۳۲. پليل يا گمراهه عورتون، ۳۳. جو، ۳۴. معلوم ڪن، دريافت، ۳۵. پَر پَٽ = غائبانا، ڪنهن جي غير حاضريءَ ۾ ڏسڻ کانسواءِ، ۳۶. گس، پنڌ، نشان، پتو، ۳۷. (عشق جي باهه ۾) سڙيلون يا جليلون، ۳۸. ڦٽڪن.

۱۲

ڪوڙين پُچَن ڪيڇُ، هوت پُچي ڪا هڪڙي،
جَن جو پُنهونءَ سين پيڇُ، سي پاڻهين ٿينديون پڌريون.^۷

۱۳

ڪوڙيون پُچَن ڪيڇُ، هوت نه ڏورين هتاهين،
جَني پُنهونءَ سين پيڇُ، تن پيرين پند وِسارئون.^{۱۲}

۱۴

هَل هِنين سين هوت ڏي، پيرين پند وِسارِ،
قاصدائي ڪارِ، ڪين رسائي ڪيڇ ڪي.

۱۵

هَل هِنين سين هوت ڏي، پيرين ڪر م پندُ،
رائي پُچ م رندُ، رڙهه روحاني سَسُئي.

۱۶

هَل هِنين سين هوت ڏي، چپر هڏ م چُلُ،
آريائي اُمَلُ، ڪاڀا م ڪانڌ ٿئون.

۱. سوين، هزارين، ۲. معلوم ڪن، دريافت ڪن، ۳. رياست مڪران ۾ هڪ شهر جتي پنهنجو رهندو هو، ۴. پنهنجو (هوت)، بلوچ قوم جي هڪ قبيلي جو نالو آهي، پنهنجو ان قبيلي مان هو، ۵. وراڪو، محبت، پيار، ۶. خودبخود، ۷. ظاهر، ۸. جُٺيون، ڪوٽيون، مڪر ڪندڙ، ۹. گولين، ۱۰. هن هنڌ تي، هن جاءِ تي، ۱۱. پيرن سان، ۱۲. هلڻ، ۱۳. ترڪ ڪري ڇڏيو، ڇڏي ڏنو، ۱۴. پند ڪر، ۱۵. دل، ۱۶. قاصد واري، نياپي پهچائيندڙ واري، ۱۷. ڪرت، ڌنڌو، شغل، دستور، ۱۸. پهچائي، ۱۹. رائو جو، جبل (جي ريتيءَ) جو، ۲۰. گس، واٽ، ۲۱. سِر، پَر، هَل، ۲۲. روحاني طرح، دل سان، ۲۳. چپر ۾، جبل ۾، ۲۴. بنهر، هرگز، ۲۵. ڏڪ، ڍوڙ، ۲۶. آري، آريءَ جي خاندان وارو پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو. پنهنجو هوت قبيلي جو هو ۽ سندس پيءُ جو نالو به آري هو، ۲۷. جنهن جو ملهه يا بها نه ڪٿي سگهجي، بي مثال، لاثاني، ۲۸. (تنهنجي)، بدن، ۲۹. مڙس، پتارو، ۳۰. آهي (موجود).

۱۷

هَلْ هِنِيَن سِين هَوَتَ ڏي، چَپَر چُلُ مَر تُون،
مَنجَاهَان لَتُو مُون، ڪوهِيَارو ڪيچَ ڏئي.

۱۸

هَلْ هِنِيَن سِين هَوَتَ ڏي، سِسي گُڙ مَر سَاڻ،
جَنِي پَانِي شُو پَانُ سِي آريَاڻِيَان اوري رهيون.

۱۹

ڪجي جيئن ڪيچن لاءِ، تيئن تان ڪين ڪيوءَ،
ويجَاهَانِي وَڌوءَ، وِڪَ نَبَ گَنِيئي هيڪڙي.

۲۰

ڪجي پَنڌُ پُچَان تُو، ڪيچن ڪَارڻ ڪيئن،
بئي خُودِ هَلِجَ بَرَم، آئون ٿو چَوَان اِيئن،
سِڪَن سَاجَن سِين، مَتَان مُني چڙين.

۲۱

مَتَان مُني چڙين پَرِيَتُون پَاڻان،

۱. اندر مان. دل مان. ۲. ڏنو. حاصل ڪيو. ۳. ڪوھ يعني جبل جو رهاڪو. پنھون. ۴. گچي. سِر. مٿو (سسي ڪڙ مَر ساڻ = پنھنجي هستي وڃائي ڇڏ). ۵. سمجھيو. ۶. پاڻ کي (پانيو پاڻ = هٿ يا غرور يا تڪبر ڪيو). ۷. آريائيءَ کان. آريءَ کان. پنھونءَ کان (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار کي آري ڪري چوندا هئا. پنھون هوت قبيلي مان هو ۽ سندس بيءَ جو نالو به آري هو). ۸. هن طرف يا هن پاسي. ۹. تو ڪيو. ۱۰. وڌائي. انگهائي. ۱۱. تو وڌو (ويجَاهِي وَڌو = انڪم ڪيئي. گهڻا يا دير ڪيئي). ۱۲. قدم. پير. هلڻ يا پند ڪرڻ وقت ٻن پيرن جي وچير مفاصلو. ۱۳. تو کان. ۱۴. سواءِ. بنان. ۱۵. خوديءَ جي. پاڻ جي. آبي جي. ۱۶. رڻ پٽ. بيابان. ۱۷. محبت. پيار. ۱۸. سچڻ. دوست. ۱۹. تائين (ساجن سينءَ = دوست جي ملڻ تائين). ۲۰. اي مُني. اي ڪمبخت. اي بدنصيب. ۲۱. الڳ يا جدا ڪرين. ۲۲. محبت. ۲۳. پاڻ کان.

جَآپَن جِيءَن جَاڙَا، تُون پَن هُوڄ تَن جِيءَن.

۲۲

مَتَان مُنِي چَڏِيَن، پاڙَان پَرِيَتَتُون،
گَنُورِيءَ گَنُو، مَرُهي مَرِج مُنَهَن ۾.

وائي

غَفَلَت يَارُ گَنُوآيُو، پَرِي جِيءَڏِيُون،
ڪِيئن ڪَرِيَان ڪُوهُ تَتُو،
سُتِيَس تَان سَاڻ وِئُو، اُتِيَس تَان ڏُڪُ آيو،
پُجَان ٿِي پُنهُونءَ ڪي، عَبَثُ تَان اُن ڪَايو،
هُوتَ هَلندي جَا ڪَئي، سَا مُون ڳالهه سَڻايُو.

۱. چمن، پيدا ٿيڻ، ۲. جهڙيءَ طرح، ۳. گڏ ڄاول يا پيدا ٿيل ٻچا، ۴. ڦر يا ٻار، ۵. هجڻ، ۶. اي مٺي، اي بد نصيب، اي ڪمبخت، ۷. جدا يا الڳ ڪرڻ، ۸. (تنهنجي) پاڙي کان، پاسي کان، ۹. محبت، ۱۰. هڪ خوشبودار وڻ، هرڻ جي دن مان نڪتل هڪ خوشبودار شيء، مُشڪ، ۱۱. داڻو، ذرو، ۱۲. جڙي، لڳائي، ملي، ۱۳. سسٽيءَ، لاپرواهيءَ، ۱۴. دوست، ۱۵. وڃايو، جدا ڪيو، ۱۶. زالن جو هڪ ٻئي کي سڏڻ يا مخاطب ٿيڻ وقت ڪم ايندڙ لفظ، اڙي، اٿي، ۱۷. سرتيون، ۱۸. ڇا، ڪوهر، ۱۹. قافلو، ڪاروان، ۲۰. غم، پریشاني، ۲۱. ڳوليان، طلب ڪريان، ۲۲. سسئيءَ جي معشوق جو نالو، ۲۳. اڃايو، بي فائدو، ۲۴. ان کايو = پيئڻ ڀريو، پيٽ پوڄا يعني عيش ڪريو، ۲۵. محبوب، پنهنجو (بلوچ قوم جي هڪ قبيلي جو نالو جنهن مان پنهنجو هو، ۲۶. مونکي، ۲۷. ٻڌايو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ آڙِي

داستان چوٿون

۱

هِيَجُ نَه هُونْدُو جَن، سِي كِيئنَ وَنْدُرِ ويندِيُون،
وَهُو وِچ رَهَن، سَهَسِين سَلَن وَارِيُون.

۲

سَدَائِي سَيِڪَا، بُڪَ نَه بَاسِي ڪَا،
جِيهِيءَ تِيهِيءَ ذَاتِ جِي، جُنَبَشِ ڪَانِهِي جَاءِ،
مُون سِين هَلِي سَا، جَا جِيءَ مَنُونَه ڪَري.

۳

ڪِيچُ نَه جُنَبَشِ جَاءِ، تَه ڪَا هَلَندي هُوَتَ ڏي،
مُون سِين هَلِي سَا، جَا جِيءَ مَنُونَه ڪَري.

۴

ڏُونِگَرُ نَه ڏوري، سُوگَن جُون سَلَنُون ڪَري،

۱. سڪ، اڪير، شوق ۲. جن ڏي، ۳. وندر ڏي (وندر لسپيلي بر هڪ ڳوٺ، جبل ۽ ننڍڙي نديءَ جو نالو آهي)، ۴. وچ ۾، اڌ پنڌ ۾،
۵. سوين، هزارين، ۶. (ڪوڙين) تمنائن يا سڪَن، ۷. ست ڪندڙ، تمنا ڪندڙ، خواهش ڪندڙ، ۸. لنگهن، فاقو، تسيو، پيٽ کي خالي
رکڻ واري حالت، ۹. قبول ڪري، منظور ڪري، ۱۰. هڪڙي (عورت)، ۱۱. جهڙيءَ تهڙيءَ، رواجي، معمولي، خسيس، ۱۲. هستيءَ،
ماڻهوءَ، انسان ذات، ۱۳. جنبش جي، چُرڻ جي، پنڌ ڪرڻ جي، ۱۴. مجال، طاقت، سگهه، ۱۵. جان، حياتي، ۱۶. پياري، پيارو،
قربانيءَ کان نٿاڻ واري حالت ۾، ۱۷. ڪيچ ڏي (ڪيچ، لس پيلي بر هڪ شهر آهي جتي پنهنون سسئيءَ جو معشوق رهندو هو)، ۱۸.
جَنين جي، چُرڻ جي، هلڻ جي، ۱۹. جبل، ۲۰. ڍوندي، جهاڳي، ۲۱. واحد، سڪ = راحت، آرام.

ويني گهر گهري، مٿان پرين جندڙو.

۵

سڪن واري سڌ، مٿان ڪا مون سان ڪري،
اندر جني آڌ، ڏونگر سي ڏورينديون.

۶

ڪوھ ٿيون ڪوڙ ڪريو، ڪانه هلندي ڪيچ ڏي،
سرتيون ۽ ساهيڙيون، مون سين به تي پير پريو،
جني چت چاريو، ڏونگر سي ڏورينديون.

۷

اٿين جي ورن واريون، سرتيون سڌڙيون،
آريائي پنهونءِ جي، ٻول نه ٻڌڙيون،
جي لکئي لڌڙيون، ڏونگر سي ڏورينديون.

۸

وچو سڀ وري، اٿين جي ورن واريون،
قوڙائي فراق جي، سڄي ڳالهه ڳري،

۱. گهر ۾، ۲. قربان يا صدقو ڪري، ۳. جان، ۴. واحد سڪه= راحت، آرام، خوشي (سڪن واري= سڪن ۾ رهندڙ، سڪن جي ڳولاڻو)، ۵. ريس، مقابلو، چٽاڀيٽي، برابري، ۶. دل، هردو، ۷. جن جو، ۸. به ٽڪر، پرزا پرزا، (محبت ۾) زخمي ٿيل، ۹. ڇو، ڇا جي واسطي، ۱۰. قدم، وڪون، ۱۱. هلو، ۱۲. دل، روح، ۱۳. مست، ديوانو، ۱۴. اوهين، ۱۵. جيڪي، ۱۶. مڙسن، پٿارن، ۱۷. سڌ ڪندڙ، تمنا ڪندڙ، خواهش ڪندڙ، ۱۸. آريءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب، پنهونءِ کي به ان ڪري آري چوندا آهن)، ۱۹. ٻول سان، قول سان، ڳالهه سان، ۲۰. ٻڌل، ڪاربنڊ، ۲۱. لکئي جي، قسمت يا نصيب جي، ۲۲. حاصلات واريون، پاڳي واريون، ۲۳. موٽي، ۲۴. فراق، جدائي، وڇوڙي، ۲۵. ٻڌجي، ۲۶. مصيبت يا آفت آڻيندڙ، ڏکي، اڙانگهي.

ٻُنيَّانَ جَنَ بَري، ڏُونِگَرُ سِي ڏورِبنديون.

۹

اَئين وريتيهون ورو، ائون نه ورندي وري،
جاڏي هن جبل جو، تانگهينديس ترو،
جتن سان ڌرو، نينهون نبيرون نه ٿئي.

۱۰

وڃو سڀ موتي، ائين جي ورن واريون،
ڪانه هلندي ڪيچ ڏي، مونڪي ڪريو م ڪوتي،
ڪڍيم ڪاچوتي، وڌم جوگ جتن لاءِ.

۱۱

اڄ ملينديس ماءُ، ڏاڃا ڪنديس ڪپڙا،
جيجهان جوگياڻي ٿيان، مونڪي جهل م پاءُ،
هوت پروچي لاءِ، ڪنن ڪنن ڪنر پايان.

۱۲

ڪنر، ڪڪا ڪپڙا، منڏلجي پير لکن،^{۲۳}

۱. ٻنهي مان، گهر مان، اندر مان، ۲. جن کي، ۳. لڳي (عشق جي باهم)، مصيبت آئي، تڪليف پهتي، ۴. اوهين، ۵. ورن واريون، مڙس واريون، ۶. موتو، واپس نٿو، ۷. موندئي، ۸. مڙس، پٿار، ۹. بنا، سواءِ، ۱۰. اڙانڪي، تڪليف ڏيندڙ، ڏکڻي، ۱۱. ڪولينديس، جهاڳنديس، ۱۲. هيٺيون حصو، بنياد، ۱۳. نالي ماتر، قليل، ٿوري عرصي لاءِ، ۱۴. محبت، پيار، ۱۵. توڙن، چئن، ختم ڪرڻ، ۱۶. ڪوڙو (انجام ڀر)، دير يا سڙپ ڪندڙ، ۱۷. مون ڪڍي پاتي، ۱۸. (فقيرائي) ڪفني يا چولي، ڪوڏڙي، ڪري، فقيرن جي پهرڻ لاءِ ڪپڙي جي جتن لڳل پوش، لانگوتي، ۱۹. جوڳي فقيرن جو زهد، تبسياه وغيره (جوڳ وجهڻ) جوڳي ٿيڻ فقيري اختيار ڪرڻ، ۲۰. ڏوٿينديس، صاف ڪنديس، ۲۱. اي امڙ، اي امان، ۲۲. ڏاءُ يعني ڪپڙو رتا، ڪپڙو جي رنگ ۾ رڳيل (گپڙو پيلان) ۽ ڳاڙهاڻ تي مائل هڪ وکر جو قسم آهي. جوڳي فقير پنهنجا ڪپڙا ان سان رڳيندا آهن، ۲۳. اي جيجهان، اي جيجهل امان، ۲۴. روڪ، رنڊڪ، ۲۵. وجهڻ، ۲۶. محبوب، پنهنوءَ (موت، بلوچ قوم جي قبيلي جو نالو آهي. پنهنون سسئيءَ جو ممشوق ان قبيلي مان هو)، بلوچ، پنهنوءَ، ۲۷. ڪنن ۾، ۲۸. جوڳين وارا والا يا ڪنڊل يا چلا، ۲۹. ڪڪي رنگ وارا، ڪپڙو رنگ وارا، ۳۰. عورت يعني سسئي، ۳۱. ٽڪي، ڊوڙي ڏکي، ۳۲. ڀر ۾، پاسي ۾، ۳۳. لکن جي، جبلن جي.

يَادِ نَه پِيئِي جَتَن، چَڏِي وِسَ چَپَرِين.^۲

۱۳

مُونِ كِي پَانِئِن پَاجَ، ڏِيَر ڏَوَر آڻَا هَلِئَا،
اڳِيَان اُڻِي اُنِ جِي، خُوبُ نَه پَڪَمِ گَاجَ،
مِيڙِي اُپَ سَرَتِيُون، نَڪِي گَايَمِ گَاجَ،
سَا مُون هَڻان نَه ٿِي، جِيڪَا رَسَمِ رَاجَ،^{۱۷}
آيَلِ اُئون اڪَاجَ، بَنُولُ پَرُوچِي وَتَرُو.^{۲۲}

۱۴

تو جو ٻولُ پَرُوچَ، ويهي ڪِئو وَڻِڪَارِ مِ،
سوئي پَارِجِ هُوتَ، وَلِهِيءُ مُون مَعْدُورِ سِين.^{۲۶}

۱۵

پَهَرِين تُون پَارِيجَ، پَارِڻ پوءِ پُنهُونءَ تِي،
ٻولُ مَ وَسَارِيجَ، هُو جو ڪِيئِي هُوتَ سِين.

۱۶

تو سِين ٻولُ پَهُون، سَهَسِين سَاڄَن جِي ڪَري.

۱. جتن کي، اٺن جي مالڪن يا اٺن تي ٻار ڪنڌڙن کي، پنهنجو ۽ انجي مائٽن کي. ۲. ڇيڙن ۾، جبلن ۾، ۳. سمجهي، ۴. پاڇوڪڙ عورت، بدچال، ڇنڊال، ڇنڊاڳ، ۵. مڙس جا پائڙ، ۶. سامهون، ۷. سٺا، ۸. مون پڇايا يا تيار ڪيا، مون رڌا، ۹. طعام، کاڌا، ۱۰. گڏ ڪري، ۱۱. پنهنجيون، ۱۲. هڪ جيڏيون، ساھيڙيون، ۱۳. مون گايا، ۱۴. گيت، ڪيچ، راڳ، ۱۵. کان، ۱۶. ريت، پر، رواج، ۱۷. راج جي، قوم جي، خاندان جي. ۱۸. اي آيل، اي جيئل امان، ۱۹. نالائق، نڪار، نڪمي، ۲۰. قول، اقرار، ڳالهه، ۲۱. ٻروچ جو، بلوچ جو، بلوچستان جي رهاڪو پنهنجو جو، ۲۲. سرس، بهتر، وڌيڪ وزندار، ۲۳. اي بلوچ، اي پنهنجو، ۲۴. (لسن ٻيلي ۾) هڪ جبل، هڪ ڳوٺ، ۲۵. پورو ڪڇ، نهاڳ، وفا ڪڇ، ۲۶. اي هُوتَ، اي محبوب پنهنجو (هوت) بلوچ قوم جو هڪ خاندان آهي، پنهنجو ان خاندان مان هو، ۲۷. نڌڪيءَ، بي وارث، بي واهيءَ، سڄيءَ، نادار، ۲۸. عذر واريءَ، جڏيءَ، هيٺيءَ، ڪمزور، ۲۹. گهڻي، جهجها، ۳۰. سوين، اٺيڪ، ۳۱. جيڪڏهن.

ڪَنڊِينءَ تَوءُ ڪُهُون، جِي نَالو ڳيٽَڙِ نِينَهَن جو.

۱۷

سُٺِي ٻول سَنڊاڻ، جِمَ سُمَهِيَن سَسُٺِي،
ڪَنڊِينءَ ڪُوهُ ڪِيٺاڻ، جُه سِي اُن اورانگهڙا.

۱۸

چُلَان مَنجِهَم نَه چَڪَا، پُرَان پُونِمِ پُرڪَڙا،
مَچُن ڪَا مُنڌَ ڪَري، مَلوٽَن جِي مَذاقَ،
چِتُ سَنڊو مُون چَڪَا، هَڙهِي هَڏِ هَڙِي ڪِئو.

۱۹

پِيرِن پِئا پُرڪَڙا، رَهَ ۾ گَهَڙو رُئومِ،
پَارَاتو پِيرِنءَ ڪِي، تَپِي تَان نَه ڏَنومِ،
چُڪِي ٿِي چَيومِ، سُوَاهِيرو سِين سَڄَڻِي.

۲۰

چُڪِيءَ ڪِي چَڙِي، ڪَا جَاڳائي جِيڏِيُون،
وِڙو سَاَت وَهِي، تَو نِنڊَ ائين نَه لَهِي.

۱. تنهن ڪري. ۲. پنڌ. مسافري. ڪشالا. ۳. جيڪڏهن. ۴. تو ڳڏو آهي، تو ورتو آهي. (نالو ڳيٽَڙِ نِينَهَن جو= محبت ڪئي اٿئي). ۵. انهن (محبوبن) جا. ۶. مٿان. ۷. ننڊ ڪرين. ويسري يا غافل ٿي ويهي. ۸. ڇا. ۹. کين. انهن کي. ۱۰. جيڪڏهن. ۱۱. اهي ٻول. ۱۲. توڙيا. ڀڳا. نه پاريا. ۱۳. ڊوڙان. ڏڪان. چالون يعني ٽپ ڏيان. ۱۴. مون ۾. ۱۵. طاقت. ۱۶. هلاڻ. پنڌ ڪريان. ۱۷. مونکي پون. ۱۸. (پيرن ۾) چالا يا ڦوڪڻا يا ڦڻا. ۱۹. ورڻ (پوئتي). واپس ٿيڻ. ۲۰. چرچو. خوش طبعي. بيڪار گفتگو. ۲۱. دل. ۲۲. جو (سندو مون= منهنجو). ۲۳. ڇاڪ ڇاڪ. زخمي. قتل. ۲۴. لس ٻيلي جي اولهه ۾ واقع هڪ جبل. ۲۵. صفا. بنهه. ۲۶. پيرن ۾. ۲۷. راهه. ڪس. رستي. ۲۸. مون رڻو. ۲۹. بد دعا. ۳۰. گرم ٿي. ڪاوڙجي. ڪڪ ٿي. ۳۱. هرگز. ۳۲. مون ڏٺو. ۳۳. ٽڪجي. ماندي ٿي. بيزار ٿي. ۳۴. سٺا واهرو. سٺا مددگار. ۳۵. ڪي. ۳۶. سڄڻ. محبوبن. ۳۷. سڃاڻي ڪري. ۳۸. قافلو. ڪارروان. ۳۹. هلي. نڪري. ۴۰. توکي. ۴۱. ننڊ جي ڳهر يا اونگهه. ۴۲. ڇڏي.

۲۱

چُڪسَ سَپَ چَئي، ماڻهو شهر ڀنڀور جا،
سا موتي ڪيئن مٽي، جنهن جو جانبُ جت وٺي وٺا.

۲۲

موٽن جا مذڪور، جان ڪي چيس جيڏين،
پرٽ پهرين پور، نيئي پهچائي پرين ڪي.

۲۳

سڳر جو سنئون، سوئون آچيو جيڏيون،
پئي پراڻو نه ٿئي، آجا نينهن نئون،
ته مون ڏينهن سنئون، جي پهر ٻاروچي مڙان.

۲۴

موٽن جي مصلحت، مون ڪي ڏيو م جيڏيون،
نهارينديس نڪڙي، آريائي البت،
ڪنديس اوٽ ان جي، لڪن ڏيئي لت،
سرتيون شريڪت، ائون ڪيئن آگن سين ڪريان.

۱. ٽڪجي پٺا، ۲. مصيبت جي ماريل، نياڳي، ڪميٽي، ۳. جاني، محبوب، ۴. انن جا مالڪ، انن تي بار ڪندڙ، سسئي جي معشوق
پنهونءَ جا پائر، ۵. ڳالهيون، صلاحون، مٿيون، ۶. گهڻي، ۷. ڏوٻڻ، کٽيائي، ڪپڙن ڏوٻڻ جو ڌنڌو ڪندڙ زال، ۸. هڪ ئي، ۹. سٺ يا
حملي، خيال، ۱۰. ڪي، ۱۱. رسائي، ۱۲. رستو، واٽ، ۱۳. سڌو، صحيح، ۱۴. مونڪي، ۱۵. ٻڌايو، ۱۶. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۱۷.
محبت، ۱۸. منهنجو، ۱۹. ڀاڳ، ۲۰. سولو، ۲۱. ٻي دفعي، ۲۲. ٻاروچي ڪي، بروج ڪي، بلوچ ڪي، بلوچستان جي رهاڪو پنهنونءَ ڪي،
۲۳. ملان، گڏجان، ۲۴. صلاح، مت، ۲۵. تمام گهڻو، ۲۶. آري يعني پنهنون، ۲۷. ڪنهن نه ڪنهن طرح، ۲۸. اولو، ڍڪ، پردو
اجهو، ۲۹. لڪن تي، جبلن تي، ۳۰. پير (لت ڏيئي = چڙهي)، ۳۱. برابري، ۳۲. مالڪن، ڌڻين، سردارن.

(۲۵)

مُونَ کي ڏيو کينڪي، موٽڻَ جي ڪا مٽِ،
ڪنڊيس ڪانه ڪپتِ، ساهه اُن تان صدقو.

۲۶

موٽڻَ کان اڳي مَران، موتي مَران مَ ماءُ،
لُچي لالڻ لاءِ، شال پونڊيس پيرَ تي.

وائي

مَعلومُ حالِ حبيبِ^{۱۱}، مونڪي دَرْدُ قديمي^{۱۲} وو
دَرْدُ جديدي^{۱۴} وو حَبِ حبيبي^{۱۶} وو،
اَلودِي آزارَ ڪان، تورِ^{۱۸} تيسَ طَبِيبِ^{۲۰}،
شادي ڏين صحت جي، غمي^{۲۲} لاهه غريبِ^{۲۴}،
گاهل آهيان ڪوڙي^{۲۶}، رسي^{۲۷} لاهه رقيبِ^{۲۸}،
حاذقُ آهيان هن جو، آچين شال عجبِ^{۳۰}،
اگهي ٿي آهون ڪريان، نَعرو منجهه نصيبِ^{۳۲}،
دوا آهيان دل جي، پُچ پُچ رهيسَ طَبِيبِ^{۳۴}،
الا عَبدُاللطيفِ کي، ڪوڙي^{۳۶} لاءِ قَريبِ^{۳۸}.

۱. صلاح. ۲. دغا، خيانت، ويساهه گهاتي، ۳. جان، جند، ۴. قربان، ۵. اي امان، اي جيئل، ۶. ڦٽڪي، ڏک سهي، ۷. محبوب، ۸. (پنهون ۽ ان جي قافلي جي) پيرن جي نشانن، ۹. علم بر آيل، ڄاڻ بر آيل، ۱۰. حالت، حقيقت، حيثيت، ۱۱. حبيب کي، دوست کي، ۱۲. (عشق جي) بيماري، ۱۳. پراڻو، جهونو، ۱۴. نئون، تازو، ۱۵. سڪ، ۱۶. حبيب جي، دوست جي، ۱۷. خراب، ڪئي، پليت، ۱۸. بيماريءَ، مرض، ۱۹. کان سواءِ، ۲۰. اي طبيب، اي ويڇ، اي دوست، ۲۱. خوشخبري، سرهائي، ۲۲. چڱيلائي، ۲۳. ڏک، ۲۴. غريب تان مسڪين تان، نمائيءَ تان، ۲۵. ڪمزور، سُست، ۲۶. بي وڙي، نالائق، ڪمي، ۲۷. (بند يا قيد جي)، نوڙي يا پنڌن، ۲۸. اي رقيب، اي نگهبان، خدا، ۲۹. هوشيار طبيب، ۳۰. اي عجب، اي دوست، ۳۱. بيمار، ۳۲. دانهون، ۳۳. روح رازو، ۳۴. پاڳ، قسمت، ۳۵. علاج، ۳۶. پڇي پڇي، ۳۷. ٽڪجي پئي آهيان، ۳۸. ڪوڙي سان، چاتيءَ سان، سيني سان، ۳۹. لڳاءُ، ۴۰. اي قريب، اي پرين.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرُ آبڙي

داستان پنجون

۱

پڄي جَان پَنپورگان، ڏونگرُ ڏورِ تو مُون،
گاهي رَسيسُ ڪيچ ڪي، جتي پاڻ پُنهون،
سَيتِ آهيَن تون، قضا ڪندين ڪن سين.

۲

پيُهي جَان پاڻ ۾، ڪيم رُوح رهاڻ،
نڪو ڏونگرُ ڏيهه ۾، نڪا ڪيچن ڪاڻ،
پُنهون تيس پاڻ، جَان سَسئي تان سُر هئا.

۳

ڏنا جيئن لاءِ جيڏيون، ڏيرن مُونڪي ڏک،
پڳيسُ جَان پَنپورگان، سُر مِڙبي سڪ،
لڙي مُون تان لڪ، پُنهون تيس پائهيَن.

۱. پري ٿي، جدا يا الڳ ٿي، ۲. جيئن ٿي، ۳. هلي وڃي، پنڌ ڪري، ۴. آئون رسي يا پهتي، ۵. خود، ۶. هر هنڌ، هر جاءِ، سڀ شيءِ ۾.
۷. تون ڏٺي، تون خدا، ۸. موت جي سزا جو حڪم يا فتوا، ۹. گهڙي، داخل ٿي، ۱۰. پنهنجي دل يا اندر ۾، ۱۱. روح سان، دل سان،
۱۲. ڪچهري، ۱۳. غرض، پرواهه، ۱۴. خود آئون، ۱۵. جيستائين، ۱۶. تيستائين، ۱۷. ڏک، تڪليفون، ۱۸. جيئري، يا زنده رهڻ،
۱۹. واسطي، ۲۰. پري يا جدا ٿيس، ۲۱. سڀيئي، ۲۲. واحد، سڪ = آسائش، راحت، ۲۳. دور ٿي، ۲۴. سختي، ڏک، فڪر، ڳڻتي،
تڪليف، ۲۵. آئون پاڻ ٿي.

۴

پُنهُون تيسِ پاڻهين، وئو سَسئيءَ جو شَرَمُ،
هيءَ ڪَلِيُون هَلَن جي، پَچي تَن پَرَمُ،
جو وِندَر مَنجِهه وَرَمُ، سو سودو سَرُئسِ هَتِهين.

■

پُنهُون تيسِ پاڻهين، وئو سَسئيءَ جو سَنِنگارُ،
مَن عَرَفَ نَفْسَه فَقَد عَرَفَ رَبَّه، # اِهوي اچارُ،
وِندَر مَنجِهه واپارُ، سو سودو سَرُئسِ هَتِهين.

۶

پُنهُون تيسِ پاڻهين، ويئي سَسئيءَ جي سُونَهَن،
خَلَقَ آدَمَ عَلِي صُورَتِه*، وئَن مَنجِهه ورونَهَن،
چَرِيءَ مَنجِهان چُونَهه،^{۱۵} گَڻي هُوتُ هَنجَ ڪِئو.

۷

ويئي سُونَهَن سَسئيءَ جي، پُنهُون تيسِ پاڻ،
سَينِي جي سَيدُ چَئي، آهي اِ اَمَڻ،^{۱۸}

۱. ادب، ڦڪاڻي، لڄ، حجاب جو پردو، ۲. اڪليون، ۳. ٺٽي، وڃي، ۴. تن جي، ۵. آبرو، عزت، ۶. لس ٻيلي جي علائقي ۾ هڪ ڳوٺ، جبل ۽ هڪ ننڍڙي نديءَ جو نالو، ۷. سودو، واپار، وڃ، ۸. ان کي سرٿو يعني مليو، ۹. هن جاءِ يا هنڌ تي، ۱۰. روپ، ويس وڳا، ذاتي هستي # جنهن پنهنجي پاڻ کي سڃاتو تنهن ڄڻ پنهنجي رب يعني پالڻهار خدا کي سڃاتو (حديث)، ۱۱. فيصلو، اصول، دستور، ۱۲. حسن، انفرادي يا ذاتي هستي * (خدا) آدم يعني انسان کي پنهنجي صورت، (صفت) موافق خلقو آهي (حديث)، ۱۳. وائي، پڇار، ۱۴. هنج مستانيءَ، ديوانيءَ، ۱۵. چاهه، محبت، ۱۶. محبوب، پنهنو (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، پنهنو ان قبيلي مان هو)، ۱۷. هنج ڪيو=هنج ۾ وهاريو، گود يا جهوليءَ ۾ وهاريو، محبت وندڙيائين، ۱۸. امانتن يا رواني ڪرڻ جي جاءِ، عارضي ٽڪاڻو، امانت (۾ رکيل لاش ٻئي هنڌ کڻي وڃڻ لاءِ).

پَنِپُورَ جَا پَآنَ، آڏاٺَ عَجِيَبَنَ ڪِي.

۸

وَهْمَ وِرَسَآيَاسِ، نَه تَه پُنْهُونَ آئونَ پَآنَ هُئي،
پَآنَ وِجَايَمَ پَانَهِنَجُو، پَئي پَرِيانَ جِي پَاسِ،
رَتِي عِلْمَ نَه رَاسِ، پَسَنَ ڌَارَڪَنَ پَرِينِ جِي.

۹

ڪَافُونَ ڪَاهِينِديَاسِ، موٽان تَه ڪُرَ مِيهَٽُون،
پَانِهِي پَارُوچَنَ سِين، سَنَگَ نَه سَاهِينِديَاسِ،
الْفِرَاقُ أَشَدُّ مِنَ الْمَوْتِ #، هِتِي نَه هُونِديَاسِ،
آهَه نَه لَاهِينِديَاسِ، جِيئَرِي جَتُ ڏِسِي مَرَان.

①۰

ڏُڪَنَ پُنِيانَ سُڪَ، سِگَهَا ٿِينْدَ سَسُئي،
پِيَرُمَ چَڏجَ پَرِينِ جُو، توڻي لَڪِيَنَ لَڪَ،
ڏَوَرَجَ پَاسِي ڏُڪَ، تَه پَئي پَاجَهَه پَرُوچَ ڪِي.

۱. ماڳ، جايون، مڪان. ۲. رند ڪون، روڪون. ۳. محبوسن کي (ملڻ پر). ۴. بدگمانِيءَ، وسوسي، پرڻ. ۵. مونکي ورسايو. مونکي ڀلايو، مونکي گمراه ڪيو. ۶. خودي، آيو. ۷. پاسي پر، پر پر، ۸. ڌرو. ۹. علم جو، ڄاڻ جو، معرفت جو. ۱۰. بحال، مقبول. ۱۱. ڏسڻ. ۱۲. بغير، کان سواءِ. ۱۳. ڪاف مان، جبل مان. ۱۴. آئون ڪاهيندي. آئون پنڌ ڪندي. ۱۵. ڪر ڪي، خاندان کي، آڪهه کي. ۱۶. طعنو، داغ، ٽڪو. ۱۷. نوڪرياڻي، گولي. ۱۸. ماڻهي، رشتيداري. ۱۹. چڪينديس # وچوڙو موت کان وڌيڪ سخت آهي (عربي جوڻي). ۲۰. اميد، آس، آسرو. ۲۱. جلد ئي. ۲۲. پيرن جو نشان. ۲۳. لڪين جا، جبلن جا. ۲۴. گهڻو انداز. ۲۵. ڳولا ڪج، هلج. ۲۶. طرف، ڏانهن، (پاسي ڏک = ڏک سان)، ۲۷. رحر، ڪهل، قياس. ۲۸. بلوچ، پنهنون.

۱۱

هِيڪَر هُنَّ وَجَاءَ، تَه وَجِهِي ٿِيَن وِصَالِ ڪِي،
وَ اذْڪُر رَبَّڪَ فِي نَفْسِڪَ #، پَهِي اِيءِ پِجَاءَ،
لَا لُڻ ڪِي لِئَلَاءَ، تَه پَيِي بَا جَهَن پَرُوچ ڪِي.

۱۲

هِيڪَر هُنَّ چَڏَ، تَه اوڏِي ٿِيَن عَجِيْبَ ڪِي،
مَا رَايْتُ شَيْئًا إِلَّا وَرَايْتُ اللّٰهَ فِيهِ*، نِيئي اَجَهَا اوڏاهين اڏَ،
تَه هُوْتُ توهين ڪان هڏَ، پَرِين پَاسِي نَه ٿِيِي.

۱۳

هُوْتُ تَنهِنجِي هَنجَ ۾، پُچِين ڪوهُ پَهِي،
وَفِي اَنفُسِڪُم اَفْلًا تُبْصِرُون*، سوڄهي ڪَر سَهِي،
ڪَڏهين ڪانَه وَهِي، ڪَا هُوْتُ ڳولَن هَتَ تي.

۱۴

هُوْتُ تَنهِنجِي هَنجَ ۾، پُچِين ڪوهُ پَرِيَانُ،
وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ×، تَنهِنجو توئي سَانُ.

۱. هڪ دفعي، هڪ واري، ۲. خودي، ۳. چڏَ، ۴. اوڏي، نزديڪ، قريب، ۵. ميلاب (محبوب جي) # تنهنجي رب يعني پالڻهار کي پتنهنجي دل ۾ ياد ڪر (قرآن سورت اعراف آيت ۲۰۵)، ۶. ڪجهه جو، ذرو، پوئي، ۷. سٽاءُ، ٿنبا، صفا ڪراءِ (پهي اِيءِ پِجاءَ = هيءُ آيت دل ۾ رک) ۸. محبوب، دوست، ۹. آزي نيزاري ڪر، ويٺي ڪر، ۱۰. رحم، قياس، ڪهل، ۱۱. بلوچ، پنهنجو، ۱۲. دوست، يار * اٿون ڪا اهڙي شيءِ نٿو ڏسان مگر ان ۾ خدا کي ڏسان ٿو (حديث قدسي) يعني هر شيءِ ۾ خدا کي ڏسان ٿو، ۱۳. (واحد، اجهو)، ڪهر، جهوپڙو، ۱۴. ٺاه، جوڙ، تعمير ڪر، ۱۵. محبوب، ۱۶. پري، دور، ۱۷. گود، ڪڇ، ۱۸. چو، ۱۹. وانهڙو، قاصد (خداجي قدرت جون نشانين) اوهانجي اندر ۾ آهن پوءِ اوهين چو نٿا ڏسو (قرآن سورت ذاريات آيت ۲۱)، ۲۰. ڳولي، ڦولهي، ۲۱. سهي ڪر = سڃاڻ، ۲۲. وٺي، ۲۳. دڪان، ۲۴. پري وارا، ڌاريان، غير × ۾ اسين ته هن (انسان) کي ڪنڌ جي پٺئين (شهر رڳ) کان وڌيڪ ويجهو آهيون (قرآن سورت ق آيت ۱۶).

۱۸

جَآڻِي سُجَآڻِي، وَهَانِ كِيئنَ مَآنِ كَري،
 اَنڊَرِ آڳِ عِبَشَقَ جِي، اَپَرِ اُڏَاڻِي،
 اَلعَشَقُ نَارُ يَحْرِقُ مَآسِوِي المَعشُوقُ#، كُوري ۾ ڪَآڻِي،
 آهي آريَاڻِي، پُئو سَرَتِيُون سُجِي كِيَنڪي.

۱۹

جَآڻِي سُجَآڻِي، مُونَ ڪي چَڏي هَلِئا،
 اَدِيُون آريچَن لاءِ، ائون ڪُوري ۾ ڪَآڻِي،
 پَرِيَمَ جو پاڻِي*، سو ڪِيچَن ڪَمِ نَه آيو.

۲۰

جَآڻِي نَه جَآڻِي، تَه ڪِ سَآنگِ هَلَنڊَا سُپَرِيَن،
 ائون ڪِيئنَ چَڏِيَانِ پَانِهِنجُو اَدِيُون آريَاڻِي،
 پَاهَن ۾ پاڻِي، هَارِيُون هَارُ آيو.

۲۱

جَآڻِي جِي جَآڻِي، تَه ڪِ پُوندو فَلَقُ فِرَاقَ سِين،^{۲۵}

۱. سمجھي، پروڙي، ۲. واقف ٿي، ۳. صبر، خاموشي، ۴. اندر ۾، دل ۾، ۵. باه، آتش، ۶. محبت، پيار، ۷. اٿام، تمار ڪهڻي، ۸. ڪو، ۹. پڙڪي، پري # عشق اها باه آهي جيڪا معشوق کان سواءِ هر شيءِ کي ساڙي ٿي (صوفين جو قول)، ۱۰. (باه جي) ٻني يا اڙام، ۱۱. جلي، سڙي، ۱۲. آري، پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، پنهنون هوت قبيلي مان هو)، ۱۳. جيڏيون، سامڙيون، ۱۴. ٻڌجي * جيڪا خدمت ڪير، ۱۵. ڪيچن ڪي، ڪيچ جي رهاڪن ڪي، پنهنون ۽ ان جي ڀائرن ڪي (ڪيچ، رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي جتي پنهنون رهندو هو) • فائديمند نه ٿيو، قبول نه پيو، ۱۶. مون ڄاتو، مون سمجھيو، ۱۷. ڇا، ڪنهن نموني، ۱۸. پرڏيهه، پرڏيس، سفر تي، ۱۹. پرين، محبوب، ۲۰. پاڙ، جبل، ۲۱. اکين جو پاڻي، ڳوڙها، آنسون، ۲۲. اي ماريون، اي اديون، ۲۳. وهائڻ، ۲۴. جيڪڏهن، ۲۵. ائون ڄاڻان ها، ڄاڻي جي ڄاتوم=جيڪڏهن مونکي خبر هجي ها، ۲۶. ويڃو، وڻي، فرق، ڏک، مصيبت، ۲۷. جدائي، وڇوڙي.

اگر ارادت جو، دُرِ بَائين ڌوتوم،
پوءِ تان ڪونه ڪيوم، ڪشالو ڪيچ ڏي.

۲۲

پاڻ نه ٿئي پاڻ گان، پاڻان ٿين پاڻ،
جاڻي ڏسج جاڻ ڪي، جاڻي منجهان جان،
جم سُمهين سُسئي، ٿيڃ پند پريان،
ٿي هيڪاندي هاڻ، لائن سان لطيف چئي.

وائي

اوکيءَ اڳهه آهي، وو آهي،
مونڪي تان نه چڏيندو چپرڻ،
آري اڳهڙن ڪي، پنهون چام پراهي،
پڇي پوءِ پئن ڪي، لڪن ۾ لڏ لاهي.

۱. انگ، لکيو، ۲. ارادو، تقدير، گهر، ۳. ڌر کان ئي، شروع کان ئي، ۴. مون ڌوتو، مون ڊانو، مون مڻيو، ۵. تڪليف، ڏاکڙا، ۶. پنڌ ۾، گس ۾، ۷. پريائي جي، محبت جي، ۸. اوکيءَ ۾، تڪليف ۾، مشڪلات ۾، ۹. آسرو، پرجهلو، رهبر، اڳواڻ، ۱۰. اصل، بنهه، مور، ۱۱. چپرڻ ۾، جبلن ۾، بهارڙن ۾، ۱۲. پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار کي آريءَ جي لقب سان سڏيندا هئا، پنهنون بلوچ قوم جو سردار هو ان ڪري کيس آري ڪوٺيو ويندو هو)، ۱۳. ننڍن يا عريان عورتن، ۱۴. سردار (سنڌ جي سمان خاندان جي حاڪم کي چام سڏيندا هئا)، ۱۵. (ڪچڙا) ڊڪائي، ۱۶. حال احوال وٺي، خبر گيري ڪري، ۱۷. پوءِ پئن = (قافلي کان) پوئتي رهجي ويلن، ۱۸. ڪمزورن، ۱۹. جبلن ۾، ۲۰. تيز تازي، مال اسباب، مڏي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر آبتزي

داستان چھون

۱

آءُ اوراھُون سُوپِرِين، وَجُ مَ اِگَھُون،
تُکِي گُئي تَشنِ مَ، پَاکَارِئُو پَھُون،
دَرَدَ جُون دانھُون، مُون مَاريندِيُون موٽُ تُون.

۲

آءُ اوراھُون سُوپِرِين، وَجُ مَ پَنيءَ پَري،
مُون دَني مُون وَسَھُو، وِرچِي تَانِ نَ وري،
دَارَانِ مُنھَن مَري، دُکِيءَ جي ڏيکارين.

۳

آءُ اوراھُون سُوپِرِين، پَري وَجُ مَ پَني،
موٽُ مَرنديَس چَپَرِين، تُون جِيَارو جِيءَ،
ھوٽَ مَ چَڏج ھِيءَ، پُنھُون پِيادي پَنڌَ مَ.

۱. ويجهو، اوري، قريب، ۲. اي سپرين، اي پرين، اي دوست، ۳. پري، ڏور، ۴. گهي، ماندي، هيٺي، ڪمزور، ۵. برن مَ، رڻ پتن مَ، ۶. ڏاڍي يا وڏي آواز سان رويو، واکا ڪڻو، ۷. واحد ٻانهن = بدن جي هڪ عضوي جو نالو، بازو (ٻانهون کڻي = سڌ ڪري)، ۸. سور، ڏک، ۹. رڙيون، سڌ، واکا، ۱۰. اي پي، اي محبوب، ۱۱. مون تي، ۱۲. اعتبار ڪريو، ويساه ڪريو، ۱۳. ٽڪجي، ڪڪ يا بيزار ٿي، اصل، ۱۵. موٽي، واپس ٿي، ۱۶. کان سواءِ، ۱۷. صورت يا شڪل (محبوب جي)، ۱۸. ڏکيءَ کي، گهايل کي، ستايل کي، ڏک، واريءَ ۱۹. ڇپرن مَ، جبلن مَ، ۲۰. جياريندڙ، زنده ڪندڙ، ۲۱. جيءَ کي، جان کي دل کي، ۲۲. اي هوت، اي محبوب پنهنون (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو معشوق پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۲۳. سسئيءَ ڏانهن اشارو.

۴

آءُ اورا هُون سُڀرين، ڏکيءَ ڏيڄ مَر ڏاڱهه^۱،
وَتَ چَڏي مُون واڱهه^۲، آري وِئين عِشقَ جو.

۵

آءُ اورا هُون سُڀرين، ڏکيءَ ڏاڱهه مَر ڏيڄ،
پيهي گهر پُڄيڄ، هوتَ هلاوتَ نه ٿئي.

۶

آءُ اورا هُون سُڀرين، آري لڳِ الله،
توڪي سَنارِئو سَاهه اُڪنڊِئو آهون ڪري.

۷

آءُ اورا هُون سُڀرين، الله لڳِ آري،
پُٺَٺان بيٺَڪاري^{۱۵}، ٿون پارسِ رسِڄ پَڻ ۾.

۸

مَڇڻِ وَرَ وَسارِئين^{۲۱}، صَبَرُ نه سَارِيان^{۲۲}،
توڪي نهٽارِيان^{۲۳}، آءُ منهنجا سُڀرين.

۱. داغ، ڪارنهن جو ٺڪو، خوري، ۲. ڇيتو شينهن، مصيبت، ايڏا، ۳. اي آري (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار کي آري چوندا هئا، سسئيءَ جو معشوق پنهنجو هوت قبيلي مان هو ان ڪري ان کي به آري ڪري سڏيو ويو آهي)، ۴. گهڙي، اندراڇي، ۵. گهر ۾، رهڻ جيءَ جاءِ ۾، ۶. احوال ونج، خبر چار لهج، سڌسما ڪڇ، ۷. اي هوت، اي پنهنجو، (پنهنجو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۸. هلاڪت، تڪليف، دقت (گنج ۾ ”حلاوت“ لکيل آهي)، ۹. واسطي، ۱۰. ياد ڪريو، ۱۱. دل، من، ۱۲. سڪيو، واجهايو، ۱۳. دانهون، ۱۴. هلاڻ، رڻان، ڦران، گهمان، ۱۵. بي فائدي، اجاڻي، آواري، ۱۶. اي پارس، اي ڪامل (مرشد)، اي پنهنجو (پارس هڪ قسم جو پٿر آهي جيڪو لوھ يا ٽامي سان گساڻيو آهي ته اهو لوھ يا ٽامون سون ٿي پوندو آهي، ماهرن جي تحقيق موجب هي پٿر اڻ لپ آهي)، ۱۷. ٻهڄج، ۱۸. پڻ جبل ۾ (هالار جبل جيڪو سنڌ صوبي جي الهندي طرف آهي ان جي ڏاکڻي قطار کي پڻ چوندا آهن)، ۱۹. مٿان، ۲۰. اي ور، اي مڙس (پنهنجو)، ۲۱. فراموش ڪرين، دل تان لاهين، ۲۲. تحمل، خاموشي، سائت، ۲۳. ڪري سگهان، ۲۴. ڳوليان، واجهايان، سڪان.

۹

هٿان هٽ نه ڇڏيان، صبر شڪراڻو،
ذوق زمهائو، مٿون ور وٽڙو وساري.

۱۰

صبرءِ شڪر ڪي، گاڏي آئون ڪندي،
آهيان جنهن سنڌي، سوئي گهرجي ساڻ مون.

۱۱

صبرءِ شڪر ڪي، وٺي آئون ويٺي،
ڏکيءَ سين ڏيئي، ڪا ڪج اچي ڪڏهين.

۱۲

صبرءِ شڪر ڪي، هٿ ڪئو مون هاڻ،
پرڀم اچي پاڻ، پٽيءَ ڪي پڇيڻ ٿون.

۱۳

ناهه جماعت جان ڪي، هوت پڄاڻا هاڻ،
الله سيئي آڻ، جن ساءِ چڪايم سڪ جو.

۱. هٿ مان، وس يا اختيار مان، ۲. اصل، بنهه، هرگز، ۳. شڪر ڪرڻ يا احسان مڃڻ جو عمل، خدا جي مرضيءَ تي راضي رهڻ جو عمل، ۴. ذوق جو، شوق جو، خوشيءَ جو، عيش يا راحت جو، ۵. وقت، ايام، ۶. مونڪي، ۷. اي ور، اي مڙس يا پٿار (پنهون)، ۸. فراموش ٿي ويو، دل تان لهي ويو، ان جي غرض يا پرواهه نه رهي، ۹. جي، ۱۰. گهي، ۱۱. ڏکيل، تڪليفن ۽ سورن ۾ مبتلا ٿيل، ۱۲. ملاقات، ۱۳. هٿ ڪئو = اپنايو، حاصل ڪئو، ۱۴. اي منهنجا پرين يا دوست، ۱۵. خود، پنهنجي سر، ۱۶. ڦٽيل، گهايل، زخمي ٿيل، ۱۷. مزاج پرسي ڪج، ۱۸. ڪانهي، ڪونهي، ۱۹. آرام، سڪ، راحت، ۲۰. دل، قلب، ۲۱. بعد، ڪانپوءِ، ۲۲. سواد، ڏاڏو، مزو، لذت، ۲۳. مونڪي چڪايو، سواد وٺايو، ۲۴. پيار، محبت.

۱۴

ٺاهه جميعت جانِ ڪي، هوت پڇاڻا هت،
پنهونءَ جيءَ ڀرت، ساءِ چڱايمر سڪ جو.

۱۵

ٺاهه جميعت جانِ ڪي، پنهنونءَ پڇاڻا،
سي مون سڀاڻا، جن ساءِ چڱايمر سڪ جو.

واڻي ۱

درد منهنجي جا دارون، يار موت سڀاجها سڀرين،
مون لڳيون مون وسهون، محبت جيون مارون،
سڪن مون سين ڪين ڪئون، سورن لڌڙيم سارون،
مائٽنئون گهڻا ڪئا، ڪسن مون سين ڪارون.

واڻي ۲

ڪهڙي وبلي جو لنگهي ائون،
چو جائان وي لوڪ مڻي آهيان،
گهڻا مڻاندا ڇٽندا نهين، ظاهر ڪيتا تن اڪيان.

۱. ڪانهي. ڪونهي. ۲. سڪ. ازار. قرار. فرحت. ۳. دل. قلب. ۴. محبوب پنهنونءَ (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي. پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۵. بعد، ڪانهيءَ. ۶. محبت، پيار، پريت، ۷. مونڪي. ۸. وڻيا، پسند آيا، مناسب لڳا. ۹. بيماريءَ، مرض، ۱۰. دوا، علاج. ۱۱. مون تي، ۱۲. اعتبار ڪريو. ويساهه ڪريو، ۱۳. چوڻون، ضربون، ڌڪ، سڙائون، سيڪڻيون، ڌڪ. ۱۴. منهنجون لڌيون يا ورتيون يا معلوم ڪيون. ۱۵. خبرون، سڌ. سماءُ، حال احوال. ڄاڻائون. ۱۶. مائٽن کان، عزيزن کان، پنهنجن کان، ۱۷. ڌارين، غيرن، ۱۸. مهربانيون، پلايون، احسان، ۱۹. وقت، مهل. ۲۰. مٽي، اُٺي، پار ٿي، گذري. ۲۱. ماڻهن. ۲۲. مصيبت يا تڪليف ۾ وڃي. ۲۳. زخم. ۲۴. مڻن جو، محبوبن جو. ۲۵. ڇٽي، ايرجي، مٽجي. ۲۶. ٺٽو. ۲۷. پڌرو عيان. ۲۸. ڪيو. ۲۹. اکين (روڻن جي وسيلي).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر آڙي

داستان ستون

۱

ڏور مَ ڏيهه^۲ وئو، پيرُ تنهنجي پرينءَ جو،
وهنُ واکڙين تي، ڪيچين ري ڪهو،
وندرُ جو وئو، آلا واري آئين.

②

وندرُ جي وچن، سي مَرُ ٻڌن سندرُ،
پئون ڪوهه ٻڌن، چوڙي جي چڏينديون.

۳

پيڙي پيڙي ٻڌ، سُورائتي سندرُ،
ڪيچُ پراهون پند، متان لڪن سين لڳي مرين.

۴

موٽي ٻڌ بهار، سُورائتي سندرُ،

۱. پري، ۲. (ڪنهن) ڏيهه ڏانهن يا پرديس ڏانهن، ۳. پيرن يا قدمن جو نشان، ۴. محبوب، ۵. ڪيچ جي رهاڪن (ڪيچ، رياست مڪران بر هڪ شهر آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان شهر جو رهاڪو هو)، ۶. سواءِ، بغير، بنان، ۷. ڪهڙي ڪر جو، ۸. وندر ڏي (وندر، لس ٻيلي برهڪ جبل، نئن [يعني ننڍڙي ندي] ۽ ڳوٺ آهي)، ۹. اي آلا، اي الله، ۱۰. موٽائي، ۱۱. ڀلي، بيشڪ، ۱۲. (واحد) سندرو، چيلهه کي ٻڌن جو ڪپڙو يا پتو (سندرو ٻڌن = همت ڪرڻ، ڪوشش ڪرڻ، مقابلي جي تياري ڪرڻ)، ۱۳. چڪي، ڪشي، مضبوط ڪري، ۱۴. اي سورائتي، اي سورن واري، اي سورن بر گرفتار ٿيل يعني سسئي، ۱۵. ڏوراهون، پري جو، ڏور، ۱۶. مفاصلو، ۱۷. جبلن، ۱۸. ٻئي دفعي، وري وري، يعني مضبوط.

چَپَرُ تَهَان ڌَارُ، ڪَانَه ڏورِيندي ڏُڪَ سين.

۵

وِندُرُ وَر ڏَنَامِ، ڪِيچِيَن ڪَارَن ڪِيَتَرَا،
پَاروچَا پَاجَه پَرِيَا، گوشي هُونَدَ گَڏِيَا،
چِيَتَارِي چِيَا، عَرَضَ پَنهنجَا اُن ڪِي.

۶

هِيڪَ ڪَانديءَ هُوئي اُٿي راتِ رَوَانِ تِئَا،
سَاهُ سَگِي ۾ سُورَ جي، پُنهُون وِئو پُوئي،
جِيڏِيُون جِي مَان وَسَ جَتَ هُئَا، تَه رَهَايمَ روئي،
رَهَ قَضا ڏَمُ ڪُوئي، هِيڪَر هِيڪَ ڪَاندي تِئَان.

۷

هِيڪَ ڪَانديءَ هُوئي، پَرِيَن پَاڻوريءَ هَلِئَا،
ڪَنديَن ڪوه روئي، پُوندو سَانِگُ سَپَ ڪَنهن.

۸

ڏِيهَ ڏِيهَ ڏِيهَ ڏور، پَر ڏِيهَ ڏِيهَ ڏِيهَ پَرِي تِئُو،

۱. جبل. پهاڙ، ٽڪر. ۲. توکان. ۳. سواءِ، بنان. ۴. جهاڳيندي، ڏونڊيندي، وڙيندي. ۵. تڪليف، ڪشائي. ۶. چڪر، ڦيرا، گهمرا. ۷. باجهه پريا = باجهه وارا، باجهارا، رحمدل، مهربان. ۸. گوشي ۾، ڪنڊ پاسي ۾، اڪيلائيءَ ۾. ۹. جيڪڏهن. ۱۰. مونڪي گڏيا، مونڪي مليا. ۱۱. چڱيءَ طرح، تفصيل وار. ۱۲. مون چيا. ۱۳. سوال. گهرجون، التماس. ۱۴. هڪانديءَ ۾، هڪاند ۾ (پنهونءَ سان) وصل ۾ يا ميلاب ۾. ۱۵. (منهنجي) هجڻ وقت، رهڻ وقت. ۱۶. روانا. ۱۷. دم. آتما، روح. دل. ۱۸. ڏاڳي، ڏور. ۱۹. ڏک، درد، تڪليف. ۲۰. وجهي. ۲۱. اي جيڏيون، اي سرتيون. ۲۲. جيڪڏهن. ۲۳. منهنجي. ۲۴. وس ۾، اختيار ۾، چئي ۾. ۲۵. اُن جا مالڪ، اُن تي بار ڪندڙ، پنهنون ۾ ان جا پائر. ۲۶. مون رهايا، مون ترسايا، مون روڪيا. ۲۷. ترس، رُڪج، دير ڪج. ۲۸. اي قضا، اي موت. ۲۹. ٿورو وقت، گهڙي، ساعت. ۳۰. ڪا، ڪجهه، ڪو. ۳۱. هڪ دفعو وري. ۳۲. هڪاندي تيان = ملان (دوست سان). ۳۳. محبوب. ۳۴. پرهور، پرهم جي وقت فجر مهل. ۳۵. وڇوڙو، جدائي. ۳۶. ڏيهه ڏيهائين = هن ڏيهه يعني وطن کان. ۳۷. پري. ۳۸. پرڏيهه کان، پرديس کان.

سَلِيئَنَ كَارَنَ سَسِي، پِيئي پَرَاهِنَ پُورِ،
تُون تَوَ وَجِينِ هَوَتَ حُضُورِ، مُنَهِنَجُو جِيئَنُ جِيلاهِينَ تِي.

۹

جِيئَنُ جَتَ ڌَارَنَ، مَعْدُورِ جُو مَسَ تِي،
چَانِگَنَ سِرَ چَرِهي وَئا، سَاتِي سَوَارَا،
اڪِيون اوتارا، پَسِيئُورُون پُنهُونءَ جَا.

۱۰

پَسِيئُورُون پُنهُونءَ جَا، اڪِيون اوتارا،
مُون پَانِيئُو مُون وَتَ، هُونڊَا جَمَارَا،
سَاتِيَنَ سَوَارَا، ڪِيئُو ڪِيچُ اڪِيَنَ مِ.

۱۱

هَڏَ نَه سَاهُ سَتِيرُ، دِلَ دَرَمَانڊِي دُوسَ رِي،
پَائِي وَئا پِرَتَ جُو، زُورَاوَرُ زَنجِيَرُ،
جِيءُ جُسُو جَاڳِيَرُ، هَائي مِلَڪَ هَوَتَ جِي.

۱. دوستن، محبوبين، ۲. واسطي، ۳. ڏوراهين، يا پري (پنڌ) جي، ۴. پور مِ، خيال مِ، ۵. اي هوت، اي پنهنون (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۶. حضور مِ، دربار يا ڪچهريءَ مِ (آري ڄام جي)، سسئيءَ جي محبوب پنهنون جي پيءُ جو نالو آري هو، ۷. جيئرو رهڻ، زندهه رهڻ، ۸. هَسَ، مشڪل، ۹. اٿن جي مالڪ يعني پنهنون، ۱۰. سواءِ، بٺان، بغير، ۱۱. عذر واريءَ، جڏي، ۱۲. اهاج، ۱۳. اٿن، ۱۴. دوست، گڏ رهندڙ، ۱۵. سويرو، ساجهر، جلدي، ۱۶. رهڻ جون جايون، ماڳ، مڪان، ۱۷. ڏسُو، ۱۸. سمجهيو، ۱۹. سڄي ڄمار، سڄي زندگي ياعمر، حياتيءَ تائين، ۲۰. اصل، بنهه، هرگز، ۲۱. دل، جان، روح، ۲۲. سامت مِ، سرت مِ، ڌيرج مِ، ۲۳. پريشان، ۲۴. دوست، محبوب پنهنون، ۲۵. سواءِ، بغير، ۲۶. وجهي، ٻڌي، ۲۷. محبت، پيار، ۲۸. ڏاڍو، مضبوط، سخت، ۲۹. نير، سنگهر، ۳۰. جان، روح، ساهه، ۳۱. جسمر، بدن، ۳۲. جاگير، مال اسباب، ۳۳. ڌن دولت، ملڪيت، جائداد، حق.

۱۲

عُمِرِ سَيِّ عِشَقَ سِينِ، پُنهُونَ جِي پُجَنِ،
رِسَ رِيزَالِيُون تَنِ سِينِ، كُجَارِي كِي ڪَنِ،
مَارَگَ جِي مَرَنِ، وَڏَا طَالِغَ تَنِ جَا.

۱۳

وَڏو طَالِغَ تُو، جِيئنَ لَگِيئنَ پِيرِ پُنهُونَ جِي،
سَسُئيَ اِنَ سُسُونَ ڪِي، رُوِيُو رُوِيُو،
وِينِي هِتَ مَ هُو، هَلِين تَه هُو تَ لَهِين.

۱۴

وِينِن ڪُونَه وَرَاڪُو، سُسِين ڪُونِهِي سَنَگَ،
هُو تَ هَلَندينَ ڪَتِيُو، اَنگَهِنَ چَاڙهي اَنگَ،
بَاسِي پِيئي پَنگَ، رِڙهي چَامَ رَسِيُون.

۱۵

وِينِي وَرَ نَه پُون، سُسِي مِلَن نَه سُسِيرِين،
سِي مَرُ رُوِيُو رُون، جَن مَسَافِرَ سُسِيرِين.

۱. حياتي، ۲. سموري، سڄي، ۳. سڪ، محبت، ۴. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۵. ٻولين، نهارين، ۶. برابري، رشڪ، حسد، ساڙ، ۷. ڪمڙيون، سڌريون، ۸. ڇا، ۹. لاءِ، ۱۰. مارڳ ۾، رستي يا واٽ ۾ (پنهنون ڏي هلندي)، ۱۱. پاڳ، نصيب، ۱۲. جنهن صورت ۾، ڇاڪاڻ ته، ۱۳. پيڇو ڪڍي، پٺيان هليءَ، ۱۴. قدم، يا پير جي نشان پٺيان، ۱۵. ٽپي، آڌار، ٽيڪ (پنهنونءَ جي پير)، ۱۶. رويو رويو رو = لڳاتار رهندي ره يا فڪر ڪندي ره، ۱۷. پنڌ ڪرين، ۱۸. محبوب پنهنون (هو)، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، پنهنون ان قبيلي مان هو، ۱۹. ڏسين، حاصل ڪرين، ۲۰. پيچ (محبت جو)، واسطو، ناتو، لاڳاپو، مائٽي، ۲۱. ستل عورتن، غافل زالن، ۲۲. مائٽي، عزازت، ناتو، ۲۳. انگهن تي، ڪنهن وٽ يا سڪل ڪاٺ جي ٻاهر نڪتل ڪٽ يا وريئل نوڪ جنهن ۾ ڪنل جانور کي ٽنگي ان جي کُل لاهي آهي ۽ ان جا عضوا ڪڍيا آهن، ان کي انگهه چئبو آهي، (سخت عذاب جي علامت)، ۲۴. جسر، بدن، ۲۵. منت يا نذر (جي طور) مڃي، پنهنجي ذمي لڳائي، ۲۶. ڊپ، ۲۷. خطرو، مشڪلات، رنڊڪ، ۲۸. پنڌ ڪري، ۲۹. جامر کي، سردار يعني پنهنونءَ کي، ۳۰. پهتو، ۳۱. ور نه پون = نه هئا اچن، نه ملن، ۳۲. پلي، ۳۳. جن جا، ۳۴. سفر تي ويل، وڃڻ.

وائي ۱

لُوجِ دَا وَي بَلُوجِ دَا، مِي رَا مَن،
 پِي رَا نُون سَتِي نديان، سَگَرِ پَتِي دِيان،
 اَلَا هُو اَن مِلَائيَن پُنهُون كيچِ دَا.

وائي ۲

هُوتَ سِي هَلَن هَارَا، جِي دِيُون كيئنَ كَرِيان اَنُون اَن سِيَن،
 كُو پَلَنگَ پَن مَارِيُون، كِيئنَ تِي تَرَمَ كَارَا،
 سُونَهَن سُو پِي رِيَن جَا، اَتَن وَتِ اوتَارَا،
 آهيان پَتِ پُنهُونءَ جِي، كَنديسَ كُنَرِ كَارَا،
 پِي رُمَ چَڌجِ پَرِيَنءَ جُو، هِي هِي هَتَ آسَارَا،
 كيچِيَن كَرَهَ پَلَايَنءَا، مِيَا سِي تِي تَرَمَ مَارَا،
 سَارِي سُو پِي رِيَن كِي، رُوندا سِي نيئنَ ويچارَا،
 اَنديَن آسَرِ آهيَن، موَتِجِ مَحَبَ موچَارَا،
 وينو دِي دُگِيءَ كِي، پُنهلُ جَامُ پُوچَارَا.

۱. بلوچ، ۲. جو، ۳. منهنجو، منهنجي، ۴. دل، ۵. پيرن، مرشدن، ۶. کي، ۷. سڏيان ٿي، ۸. سڳر تي، رستي يا وات تي، ۹. هلان ٿي، ۱۰. الا هو، اي الله، ۱۱. واصل ڪرائين، ڏيکارين، ۱۲. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۱۳. رياست مڪران ۾ هڪ مشهور شهر جتي پنهنجو رهندو هو، ۱۴. پنهنجو ۽ ان جا ماڻا (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي. پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۱۵. هلن هارا= ويڻ وارا، ۱۶. اڙي جيڏيون، اي سرتيون، ۱۷. کڏ ۾ پون، نه گهرجن، ۱۸. واحد پلنگ، کٽ يا چارپائيءَ جو هڪ قسم، وڏي کٽ، چير کٽ، ۱۹. پَن ۾ (پون)، نه گهرجن، ۲۰. محلاتون، مڪان، اڏاوتون، ۲۱. کاڌا، کاڄ، طعام، ۲۲. مون کي ٿئا، ۲۳. ڪسارا، ڪڙا، ان وٽندڙ، ناپسند، ۲۴. سهڻا لڳن، وٺن (دل کي)، ۲۵. محبوبن، ۲۶. اها جاءِ جتي زالون سٺ ڪنن، ۲۷. ماڳ، هنڌ، ۲۸. پٽ تي، وات تي، گس تي (گولا ۾) ٻي معنيٰ پرت، ڌوڀن، ۲۹. ڪپڙن کي رڱڻ لاءِ کڻين يعني ڌوڀن جي دڪانن تي لهيل ڪن يا کڏ جنهن ۾ رنگ هڻڻ لاءِ ڪپڙا وجهبا آهن (ڪنديس ڪنر ڪارا= ڪنرن ۾ ڪارو رنگ وجهنديس)، ۳۰. پير جو نشان، پيرو، ۳۱. محبوب، ۳۲. هاءِ هاءِ، افسوس، ۳۳. اي بدن يا جسر، ۳۴. نستا، ضعيف، بي وس، غافل، ۳۵. ڪيچ جي رهاڪن يعني پنهنجو جي ڀائرن، ۳۶. اٺ، ۳۷. پلان رکي هلڻ لاءِ تيار ڪيائون، ۳۸. اٺ، ۳۹. ماريندڙ، ۴۰. ياد ڪري، ۴۱. اڪيون، ۴۲. انڌين جي، نابينائن جي، ۴۳. آسرو، آڌار، ۴۴. محبوب، ۴۵. سهڻا، ۴۶. ڌڪ جي ماريل يا ستايل، ۴۷. دلاسا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر آڙي

داستان انون

۱

ڏوري ڏوري ڏيهه، ٽڪيس ٿورو لاءِ مون،
اوجا پاهڻ پڄا، چپر ڪونهي چيهه،
هڪ پاهڻ ٻيو پرڏيهه، موت سڄاها سپرين.

۲

پاياڻي ٿي پور، پنيءَ ڪيچين ڪڪرا،
لانچي لڪ لطيف چئي، اٿي ڏونگر ڏور،
رائو مڙوئي رت سين، ڪارڻ ڪانڌ ڪڪور،
جت وڃي ٿو جور، اڀر ته اوڏي ٿين.

۳

جت پتي په جهنگ، هاڙهي پڇ م هوت ڪي،
سور سبيلي سسئي، لڪ تهين سين لنگه،

۱. جهاڳي، ڏوندي، ڳولي، نهاري، ۲. ملڪ، ديس، ۳. بيزار ٿيس، ڪڪ ٿيس، وڃي پيس، ۴. احسان، مهرباني، ۵. ڪر، ۶. مون تي، ۷. بلند، مٿاهان، اتان آتاهان، ۸. ٽڪر، جبل، ۹. سنڌ پرڳڻي جي اولهه طرف هالا جبلن جي ڏکڻ واري قطار جو نالو، ۱۰. چپر جو، جبل جو، ۱۱. انت، چيڙو، ۱۲. ڌاريون ملڪ، پرديس، ۱۳. ٻاجهارا، رحمدل، ۱۴. محبوب، ۱۵. وڏي سرت ۾ همت واري، ۱۶. پڇ، ذرا ذرا ڪر، ۱۷. پٺيان، پويان، ۱۸. ڪيچين جي، ڪيچ جي رهاڪن جي (ڪيچ، رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو)، ۱۹. ننڍا پٿر (ڪڪرا پورن = جبل ۾ ملن)، ۲۰. ٻڏي، ۲۱. چيلهه، ڪمر، ۲۲. جبل، ۲۳. جهاڳي، نهاري، ڏوندي، ۲۴. جبل جي واري، جبل، ۲۵. سمورو، ۲۶. واسطي، ڪاڻ، لاءِ، ۲۷. مڙس، پٿار (پنهنوءَ)، ۲۸. ڳاڙهو ڪر، ۲۹. اولي، اٿن وارو، پنهنجو، ۳۰. جور سان، ڏاڍ سان، زبردستيءَ سان، ۳۱. (تڪو) پنڌ ڪر، وڪ وڌاءِ، ۳۲. ويجهي، ۳۳. جت ڪي، ساڻي ڪي، مددگار ڪي، جوڙيوال ڪي، ۳۴. هٿ ڪري، ۳۵. گهڙ، داخل ٿي، ۳۶. جهنگ ۾، بن ۾، ويران ۾، سڄ ۾، ۳۷. هاڙهي ۾ (هاڙهو = لس ٻيلي جي اولهه ۾ جبلن جي هڪ قطار)، ۳۸. ڳول يا نهاري (اڪيلو)، ۳۹. محبوب (پنهنجو)، هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، پنهنجو سسئيءَ جو محبوب ان قبيلي مان هو، ۴۰. تڪليف، ڏک، ۴۱. سڄو حامي، سٺو مددگار يا همراھ، ۴۲. جبل، ۴۳. پار ٿي، اڪري وڃ.

سُپِيرِيَان جِي سَنَگ، مُنڌَ مِيڙَآو تَوِڙِي.

(۴)

جُتَ پِٽِي پُهُ جَاتَ، هَاڙهي پُچُ مَ هوتَ ڪِي،
لَڪَن مَ لَطِيَفَ چَئي، تِيندَ پِيرَ پِيَمَاتَ،
چَڏَ مَ گَسُ گَنگَن جَو، وَتَ اُهاڻِي وَاتَ،
گَوڙَن وَاڻِيَا گَاتَ، تُون پَرِ هَلِجَ تَڪِڙِي.

۵

اَجَا تُون اَوَاتَ، وَاتَن پَاسِي ويسَڙِي،
سُونُهين ٿِي سَوَاتَ، تَه مَنجَهان دِلِ دُڪُ لَهِي.

۶

سُونُهان چَآئِن سَڌَ نَه ڏين، سَسُئي پُچُ مَ سي،
مَتَن توهين ڪِي، وَاتَن وِرَسَآئِن ڪِي.

(۷)

سُونُهان چَآئِن سَڌَ نَه ڏين، ڪوَنه سَچِي سُونُهون،
دُڪَائي دُونُهون، وَتَن مُون وَتَ ٿِيَا.

۱. سپرين ۽ پرينءَ، محبوب، ۲. سنگ سان، ساڻ سان، جماعت سان، ۳. اي منڌ، اي زال، ۴. ميلاب، گڏجائي، ۵. تنهنجي، ۶. جات بر، پنڌ بر، وات بر، ۷. جبلن بر، ۸. قدم، پک، ۹. ڇهون، ذرا ذرا، زخمي، ۱۰. وات، ۱۱. جيڪي ڳالهائي نه سگهن، ٻي زبانن يعني اٺن، ۱۲. جوڙن، ٻهلوانن (اٺن ڏانهن اشارو)، ۱۳. ڦيرايا، ۱۴. ڪنڌ (ڳاٽ وراڻيا = هلڻ شروع ڪيو)، ۱۵. غلط وات يا راهه تي هلندڙ، گمراهه، ۱۶. وات يا رستي کان، ۱۷. پري، دور، ۱۸. اي ويسري، اي غافل، ۱۹. واقف، ۲۰. سَوَاتَ جي، سڌيءَ وات يا راهه جي، ۲۱. درد، سور، فڪر، ڳڻتي، ۲۲. دور ٿي، ۲۳. ڄاڻو، واقف ڪار، ۲۴. چواڻين، سڏائين، ۲۵. خبر، ڄاڻ، ۲۶. تو، ۲۷. گمراهه ڪن، مَنجهاڻين، ۲۸. ٻڌجي، موجود آهي، ۲۹. ٻاري، جلائي، ۳۰. ٻرندڙ باهه مان نڪرندڙ هوا، دود، هلڪي باهه (دڪائي دونهون = [محبت جي] باهه ٻاري)، ۳۱. کان، ۳۲. وات ٿا = هلا وٺا.

۸

اوجَهَرِٔ اَسُونِهِنِ، ڏِيههٔ گَهٽوئي ڏورئو،
سَڳَرِ رِ سُونِهِنِ، پَهتِي ڪانه پَنڌ ڪري.

۹

وبههٔ مَ وَساري پُڇا ڪَرِ مَ پَنڌ جِي،
نِرمَلُ نِهاري، هَلَندين تان نَه هَت ڪئو.

۱۰

پُڇين جَان پُروچُ، تان پاسي ڪَرِ پَرهيز ڪي،
جَن ڏنو هوت، تَن دِين سَپِيئي ڏور ڪئا.

۱۱

پُڇيو تَه پُور، نان تَه پُڇن هو تَه پرين ڪي،
ڏورن وارِ بون ڏور هڏ تَه آهين هوت ڪي.

۱۲

پُڇن سي پَسَن، جَڏهين تَڏهين پرين ڪي،
ڏورينديون ڏَسَن، اڱڻ عَجيبن جَا.

۱. اوجهر ۾ ڦاٿل، خراب ۽ منجهانيندڙ رستي تي هلندڙ. ۲. ناواقف (عورتن)، رهبر يا سونهين کان سواءِ. ۳. ملڪ. ۴. جهاڳيو، ڳوليو.
۵. سڳر تي، کس تي، واٽ تي، سڳر تائين، ساٿ تائين، منزل تائين. ۶. سواءِ. ۷. واقف ڪارن، رهبرن، مرشدن، ۸. پڇا ڪر = خبر وٺ، جاچ لهه. ۹. منزل، مفاصلي. ۱۰. پاڪ، صاف، نيڪدل، محبوب. ۱۱. ڳولي، ڏوندي. ۱۲. رلندڙن، گهمندڙن ڦرندڙن، ۱۳. ڳولين، تلاش ڪرين، ۱۴. جيڪڏهن. ۱۵. بلوچ ٻيون سسئيءَ جو محبوب، ۱۶. تَه پوءِ، ۱۷. پري، دور (پاسي ڪر = ڇڏي ڏي، ترڪ ڪر)، ۱۸. رڳ، ڪري، تقويٰ. ۱۹. محبوب پنهنون (هوت)، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو. ۲۰. ڌرم، مذهب، پنٿ. ۲۱. (جيڪڏهن) پڇا ڪرين ٿي يا ڳولين ٿي، ۲۲. پَنڌ ڪر، (محبوب ڏي) رڙهه يا اڳتي وڌ، ۲۳. ٿيندو يا هوندو، ۲۴. ڳولڻ، ۲۵. پري، ۲۶. اصل، مرڪز، ۲۷. گهرن جا احاطا، صحن، آستان، رهڻ جا هنڌ، ۲۸. محبوبن.

۱۳

ڏورِ مَ تُون ڏورِج، صَبْرُ ڪَرِ مَ سَسُئي،
 پُرُ ڇَڏِ پيهرَن سِين، وَهَنُ وَسَارِج،
 سَنُڌَن جَا سَيَڏُ چئي، لاڳاپا لاهِج،
 هِنِين سَانُ هَلِج، پَنڌُ پاسي پَرِ نِري.

۱۴

سَوُ ڪوَهَن سَيَڪَا ڪري، تُون ڪُهِي ڪُڇِ وِڪَ،
 تَاڻِج مَ مَنجَهان تَڪَ، پَنڌُ پاسي پَرِ نِري.

۱۵

ڪُهِي جَا ڪَنِيائِين، تَنهِيَن وِڪَ وِجَهِي ڪِي،
 چِڪِي چِنائِين، پَنڌُ مِڙوئي پَبَ جو.

۱۶

ڪُهَجُ مَ اُڃان ڪِيهَه، گَرَدَ پَسُ ڪُنڱن جِي،
 ڏُڪِي مَنجَهان ڏِيهَه، نِڪِرُ نانِه ڪُلهي ڪري.

۱. پري، ۲. ڳولج، نهارج، ۳. ماٺ، سانت، خاموشي، ۴. هلڻ، پَنڌ ڪرڻ، ۵. قدمن، ۶. پلائي ڇڏج، دل تان لاهي ڇڏج، ۷. خواهشن، تمنائن، ۸. تعلق، ناتا، ۹. ترڪ ڪج، ٽوڙي ڇڏج، ۱۰. دل، ۱۱. مفاصلو، سفر يا مسافري (عشق جي)، ۱۲. پاسي پر = پاسي ورائڻ يا چورڻ سان يعني تمام ٿوري وقت ۾، ڪهڙيءَ ساعت ۾، ۱۳. پورو ٿئي، ختم ٿئي، ۱۴. واحد ڪوهر، پَنڌ جي ماپ جو هڪ ماپو، ٻن ميلن جو مفاصلو، ۱۵. سڀئي (زالون)، هر هڪ زال، ۱۶. اي ڪهي، اي ٿڪل، اي ماندي، ۱۷. هڪ وڪ يا هڪ قدم (صرف)، ۱۸. (پَنڌ ڪي) چڪج، ۱۹. تيزيءَ، چوهر، ۲۰. ٿڪجي، ڪڪ ٿي، بيزار ٿي، ۲۱. (محبوب کي) اوڏي، نزديڪ، ۲۲. سَتَ ڏيئي، ۲۳. ختم ڪيائين، ۲۴. سنڌ صوبي اولهه طرف هالار جبلن جي ڏکڻ ۾ واقع جبل، ۲۵. ٿڪج، ۲۶. ڄاڻ تہ، اڃا هيءَ، ۲۷. مٽي، خاڪ، پٽي، ۲۸. غبار، دڙ، پٽي، ۲۹. ڏس، ۳۰. نہ ڳالهائيندڙن، بي زبان جانورن يعني اٺن، ۳۱. ڏک جي ستايل، تڪليف ۾ مبتلا، ۳۲. ملڪ، ديس، ۳۳. نيسي، تابودي، ۳۴. پاڻ سان ڪئي (ڪلهي تي يا ڪنڌ تي رکي).

۱۷

ايءُ ڪم ڪوهيَارَن، جيئن ڪُهيون ڪُئن پاڻ سين،
 اڌَر نڌَر پانهنجي، سڀ نِبا هيون نيَن،
 چڏيو وڃو چَپَرين، هيئن تان هوت نہ ڪن،
 ڏونگر منجھہ ڏين، دلاسا درمانديَن.

۱۸

ڪِ ڪي ڪَڙيان پير، ڪِ ڪَڙهان ڪيچَ ڌڻين ڪي،
 ايءُ ڏنءُ ڏيئي ڏير، پائان پَراهان وئا.

۱۹

ڪَڙهه پڻ ڪيچَ ڌڻين ڪي، ڪَڙپڻ پير سَندان،
 انهيءَ پَر اُتان، پُوندينءَ مُنڌَ پَهَڙاڙ مَر.

۲۰

ڪَڙهي ۽ ڪَڙي، پَر مَر پير پنهونءَ جو،
 سِڪَ ٻڌائين سَندرو، جَانِب لاءِ جَڙي،
 لَڪَن سِرَ لطيف چَئي، مُنڌَ جهيڙي ۽ جَهڙي.

۱. فرض، ڏميداري، ۲. ڪوهه يعني جبل ۾ رهندڙن (سسئيءَ جي محبوب پنهنون ڏانهن اشارو)، ۳. ٽڪلون، ضعيف يا ڪمزور (زالون)، ۴. بنان آڌار يا ٽيڪ، بي واهيون، بي وس، نذر، بي سهاريون، ۵. پڇاڙيءَ تائين ساڻ ڏيو يا دوستيءَ جو حق ادا ڪيو، ۶. وٺيو وڃن (پاڻ سان)، ۷. ڇيڙن ۾، جبلن ۾، ۸. محبوب، سڄڻ (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيل جو هو)، ۹. جبل، ڇيڙ، ۱۰. آسرا، ڏڍ، آنت، ۱۱. درمانيدين ڪي، پریشان يا بي واهين يا بي وس يا مجبور (عورتن)، ڪي، ۱۲. يا، ۱۳. ڪجهه، البت، ۱۴. ليکڪيان، نهاريان، ۱۵. (پنهونءَ جي قافلي جي) پيرن جا نشان، ۱۶. فڪر يا ڳڻتي ڪريان، ۱۷. ڪيچَ جي مالڪن يعني سسئيءَ جي محبوب پنهنونءَ ۽ ان جي ماڻهن، ۱۸. لاءِ، ۱۹. ڏک، عذاب، ڏنجهه، ڄل، ڪار، ۲۰. مڙس جا پائڻ، ۲۱. پاڻ خود، ۲۲. ڏور، پري، ۲۳. انهن جا، ۲۴. ريت، ۲۵. انهن تي، انهن جي مٿان، ۲۶. اي منڌ، اي زال (سسئي)، ۲۷. جبل، ۲۸. ڳجهه ڳوهه ۾، ۲۹. سڪ جو، محبت يا پيار جو، ۳۰. چيلهه کي ٻڌڻ لاءِ ڪپڙو يا پتو (ڄمڙي جو)، ۳۱. محبوب، ۳۲. چڱيءَ طرح، ۳۳. جبلن، ۳۴. سان، ۳۵. جهيڙو ڪري، ۳۶. ڏک يا ارمان ڪري.

پَٽِيءَ تان نہ پَڙِي، جِيءُ عُمَرِ سِي اِيئن ڪَري.

۲۱

لُچِي ڪِي ڪُچِي، آتِي مُنڌَ اَنڊوَهه ۾،
پَر ۾ پير پُچِي، لالڻ جو لطيف چئي.

۲۲

اُجهي مُنڌَ اَويَر، اَن ئي پهر* آت ۾،
وِس وِريپو ڪَري، ڏونگر چڙي ڏير،
لڙي سڄ لطيف چئي، پب نهاري پير،
ڪهي جا ڪوبر، سا هادي ميڙين هوت ڪي.

۲۳

بلر لڳو پاڻ، پَسو جو ڌڙا ٿي،
سا مُنڌَ مري نہ جيئي، پيئي پڇاڙي پاڻ،
سسئي سورن ساڻ، سنيوڙي سيد چئي.

۲۴

ٿڪ تہ ٿين ٿانءِ، پهتي ڪانہ پنڌ ڪري،

۱. پٽيءَ سان، (پنهونءَ، سسئيءَ جي محبوب جي پيرن جي) خاڪ يعني مٽيءَ سان، ۲. هرگز، ۳. برابر نٿي، ۴. جيڪڏهن، ۵. حياتي، ۶. سموري، سڄي، ۷. ڦٽڪي، ٽڙي، ۸. شڪايت ڪري، ۹. ڪري، نهري، ۱۰. زال، عورت (سسئي)، ۱۱. غم، ڏک، ۱۲. ڪجھه ڪوھ ۾، ۱۳. پير جو نشان، ۱۴. ڪولي، نهاري، ۱۵. محبوب پنهنونءَ، ۱۶. رڳي، ڀٽڪي، ۱۷. اوڀر تائين، دير تائين، *اٿي پهر = سڄو ڏينهن ۽ رات، ۱۸. خراب واٽ، منجهائيندڙ يا ڏکڻي رستي، ۱۹. دشمني، ۲۰. ڏونگر ۾، جبل ۾، ۲۱. مڙس جا پاڻڙ، ۲۲. لهن يا غروب ٿيڻ وقت، ۲۳. سڄ جي، ۲۴. پب (جبل) ۾ (سنڌ جي اولهه ۽ هالار جبلن جي ڏکڻ ۾ جبلن جي قطار کي پب چوندا آهن)، ۲۵. هلي، بند پئي، ۲۶. دير سان، ۲۷. اي هادي، اي رهبر، ۲۸. ملائين، ۲۹. محبوب پنهنونءَ (هوت)، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، پنهنون ان قبيلي جو هو، ۳۰. بلر کي (بلر = پارڙي، ننڍڙي چوڪري، ننڍي جوان زال يعني سسئي)، ۳۱. (عشق جو) تير، ۳۲. ڏسو، ۳۳. زال، ۳۴. ٽڪر يا ڳيا (گوشت جا)، ۳۵. پتوڙي، ڪشالا ۽ تڪليفون ڪري، ۳۶. ڏکڻ، تڪليفن، ۳۷. سنڀريل، تيار ٿيل، ۳۸. ڪهچ، (پنڌ ڪري ڪري) ماندي يا عاجز ٿي، ۳۹. ٿانءِ يعني ٿان پڙي، ماڳاڻي، منزل پيڙي يا منزل حوالي.

سي لالڻ هنيون لاءِ، منجهان حج هلن جي.

۲۵

ٽڪيائي ٿر ٿيل ه، چڙه چڪيائي چوٽين،
هلندي هوت پنهنون ڏي، پئو مڙبي پيل،
اٿي راءِ ريل، وينين تان واري وري.

۲۶

پسو پراون، سورن آڏي سسئي،
پراپا پنهنجن، وجهن وچاري تي.

۲۷

سور ڪنهن م سل، مڃن چي جراتين،
هڏ ڪرنگهر مڪ، منجهي محو ٿي.

۲۸

ڪجاڙو ڏيئي، انون مڙندي پرين ڪي،
سر ٿي سنت پانيان، سجينديس سوئي،
اوڙڪ اهوئي، وجهنديس پيش پنهنون جي.

۱. محبوب، سجن، ۲. "لا" ۾، نيسيءَ ۾، عدم ۾، نابوديءَ ۾ (هنيون لاءِ = نيسٽ يا نابود ڪيون)، ۳. گستاخيءَ، گهراڻپ، ۴. روش اختيار ڪن، ۵. ٿڪ واري حالت ۾، ۶. رڻ پٽ، ريگستان، جابلو علائقو، ۷. (ٿر ۾) پنڌ ڪر يا اڳتي وڌ، ۸. ٽڪل، ماندي، ۹. (جبل جي)، چوٽين تي، ۱۰. محبوب پنهنون (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۱. خوف، خطرا، ۱۲. سڀيئي، ۱۳. نابود ڪر جيئن جانور پوک کي کائي ناس ڪندا آهن، ۱۴. جبل جي ريتي يا سنهي واري، جبل، ۱۵. آلت پلٽ ڪر، اتلاءِ، (رائي ۾) پنڌ ڪر، ۱۶. ريتي (واري وري = ريتي چڙهي وڃي)، ۱۷. ڏسو، ۱۸. پرائڻ جي، ڌارين جي، ٻين جي، ۱۹. سورن کي، تڪليفن کي، دردن کي، ۲۰. رندڪ وجهندڙ، روڪيندڙ، پنهنجي پاڻ تي وسائيندڙ، ۲۱. پاراپا، ڏوراپا، ۲۲. ڪنهن کي، ۲۳. ٻڌاءِ، ۲۴. چي کي، زبان کي، ۲۵. توڙ ڏئين (عشق جي درد جي ڳالهه ظاهر ڪرين)، ۲۶. پئيءَ جو ڪندو يا هڏو، هڏن جو پيجرو، بدن جو ڍانچو، ۲۷. هڏن جي جڙي يا وه، هڏن ۾ اندر طاقتور گودو يا مادو، ۲۸. اندر ۾، ۲۹. گر، ناس، فنا، ۳۰. ڇا، ۳۱. ملندي، ۳۲. مٿو، سسي، جان ۽ جسم، ۳۳. نذرانو، پيٽا، ۳۴. آچينديس، نذرانو ڏينديس، پيش ڪنديس ۳۵. بالآخر، نيٺ، ۳۶. اڳيان.

۲۹

جَان سَامَاڻِيءَ سَسُئي، تَهَ وَيَسُ وِڙنِ جو ڪَرِ،
 لائي لَنگُ لطيف چَئي، ٿي بِيگاريائي بَرِ،
 تَهَ ويندي پوي وِرِ، اڳيان هُوتُ حُضُورَ مِ.

۳۰

سَسُئيءَ ڪي سَڌَ ٿئو، اَسَانِ اولائُو،
 پَنڌُ نَهَ پِچائُو، اُنَ ڪوئي ڪانَ ڪري.

۳۱

سُڻُ تَو سَنگَ نَهَ واٽَ پَانِيَرُ پَرُوچَن سِينِ،
 لِيڙنَ ڌڻِي لَجَايا، ڪَاهِيائُون ڪَنوَاتَ،
 جُهوتِي ڏيئي جَهَاتَ، سَبَبِ اِنَ سُتي وِئا.

واڻي ۱

وَجِي وَجِي ٿيندياسَ ويجهي ويجهي، پَسَنَ ڪَارَنَ پَرِينِ جِي وو،
 آڏا ڏُونگرَ لَڪِيُون، موٽِجَ مُحِبَ مَجِيجي وو مَجِيجي،
 پُڇانَ واٽَ پَنهَوارَ تَو، پَيَڙَ آهيانَ بيجي ويجي.

۱. جنهن صورت ۾، ۲. پيدا ٿي آهين، وجود ۾ آئي آهين، ڇڏي راس ٿي آهين، ڪمال ڪي بهتي آهين، ۳. لباس، پوشاڪ، ۴. واحد وڙ= بدجال، ڪميٽو، بي شرم، ۵. ٻڌي، ۶. لانگوٽو، ڪچو، چوتو، گوڏ ٻڌڻ جو ڪپڙو (لنگ لائي= سنڀري، تيار ٿي)، ۷. فقيريائي، پشي، پرديس ۾ بندڙ، فقيراڻو لباس پائي گهمندڙ، ۸. ٻر ۾، رن پٽ ۾، جبل ۾، ۹. ور بوي= ملي، هٿ جڙهي، حاصل ٿئي، ۱۰. محبوب پنهنجو (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلي آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۱۱. درٻار، ڪچهري، ۱۲. ڪوٽ، طلب، پڪار، آواز، ۱۳. اسانڪي، ۱۴. روڄ رنج، ڳڻتي، پور، ٻار کي نند ڪرائڻ لاءِ لولي، ۱۵. مفاصلو، ۱۶. هلڻ جي لائق، آسان، ٿورو، محدود، ۱۷. ان ڪوئي= بنان سڌ يا طلب يا ڪوٽ، ۱۸. ٻڌ، ۱۹. تنهنجي، ۲۰. سنگ جي عزازت جي، ماڻهيءَ جي، ۲۱. رشتو، ناتو، ۲۲. اي پانين، اي سسئي (جيڪا اصل پانين جي گهر ۾ پيدا ٿي هئي)، ۲۳. بلوچن، پنهنجو ۾ ان جي ماڻهن، ۲۴. ليڙن جا، اٿن جا، ۲۵. مالڪ يعني پنهنجو ۾ ان جا ماڻه، ۲۶. شرمسار ٿيا، ۲۷. هڪلي وٺا، ۲۸. (نوجوان) آٿ، ۲۹. جهوٽي ۾، نند ۾، ۳۰. جلدائي، تڪڙ (جهات= جلدائي ڪري)، ۳۱. جي ڪري، ۳۲. لڄ يا شرمساري ڏانهن اشارو آهي، ۳۳. آئون ٿينديس، ۳۴. راز محرم، حال کان واقف، ۳۵. اي پنهور، اي ڌنار، (جيڪو سسئيءَ کي رستي ۾ مليو هو ۽ مٿس عاشق ٿيو)، ۳۶. توکان، ۳۷. زال، جوءِ.

جَا نَه هَلَندي هوتَ ڏي، پيءُ تَهين جو پاڙي وو پاڙي،
 نَمُ گُهرجي نِينهن جو، آهيان ائون اروجي،
 ڪَرها ڪيچَ ڏٽين جا، جوڙي منجهه جمَازي،
 وينديس تَهين ورَ ڏي، آهيان زالَ جهين جي،
 جَا نَه پُرندي پرينَ ڏي، سا تان ملڪَ مِي جي.

واڻي ۲

مُون ڪي جَهَل مَ پايو، جيڏيون ائون هَلندي هوتَ ڏي،
 هيءُ جو بارُ پَنپورَ جو، لونيءَ تان سِي لاهيو،
 آهي عاجِزن تي، سُوپيربان جو سايو،
 ڪين وهنديس ڪُنڊ مَ، نَه مُون پيءُ نَه پايو،
 ڪُنل ڪَجائين مَ، چاڙهي هيءُ هلايو،
 وهاري وطنَ مَ، شُهديءَ ڪي مَ سِڪايو،
 مُنهنجو پَنڌُ پرينَ ڏي، ريبِي تان مَ رهايو.

واڻي ۳

هوتَ باروچي ساڻ، جيڏيون جيڏيون مُنهنجي جيءَ جون ڳالهيون،

۱. محبوب، پنهنوءَ (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۲. والد، ابو، بابو، ۳. نيچ، گهٽ درجي وارو، ڪميٽو، ۴. پاڻي، آلاڻ، ريج، ۵. عشق، ۶. ريج کان سواءِ، خشڪ، سڪل، ۷. اٺ، ۸. ڪيچ جي (ڪيچ، مڪران رياس جو هڪ شهر آهي پنهنون ان شهر جو رهاڪو هو)، ۹. مالڪن، ۱۰. جوڙي منجهه = جوڙو جوڙو يعني ٻه ٻه ٽي (هلندڙ)، ۱۱. اوئي، پانڌيڙا، ۱۲. مڙس يا پٿار، ۱۳. جوءِ، ۱۴. هلندي، ويندي، ۱۵. ملڪيت (زال)، ۱۶. مهائي، ۱۷. روڪ، پل، رتڊڪ، ۱۸. وجهو، ۱۹. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۲۰. جوابداري، ميار، ۲۱. نتي ضلعي مرهه قديم شهر، سسئي ان شهر جي رهاڪو هئي، ۲۲. متن ماڻن کان سواءِ، بي عزت قص، سڙيل، جليل، ۲۳. بي وس، بي واهن، ٽڪلن، ۲۴. پرينءَ، محبوب، ۲۵. پاڇو، مهرباني، ۲۶. گوشتي، پاسي، (ڪنڊ ۾ وهڻ = ماڻ ڪري وهڻ، همت هارڻ)، ۲۷. مون ڪي، منهنجو، ۲۸. پير، بنياد، ۲۹. ٽيڪ، آڌار، ٽنپ، ۳۰. ڪنل ڪي، وچوڙي جي ستايل ڪي، مصيبت جي ماريل ڪي، ۳۱. واحد ڪجائو، ماڻهن وهڻ لاءِ اٺ تي رکيل ڪاٺ جي ڏولي، محمل، ۳۲. سڪندڙ، غريب، نمائي، ڪميٽي، ۳۳. هلڻ، وڃڻ، ۳۴. محبوب، ۳۵. دلبو يا فريب ڏيئي، ٺڳي، ۳۶. ترساڻو، ۳۷. بلوچ (پنهنون)، ۳۸. دل.

چَڙهي ڏُونگرَ چَوَٽِيَنِ، پُرزا ڪَنديَسِ پاڻُ،
 چُلِي پِيئِيَسِ چَپَرِيَنِ، سَنگَ تَنهِنجي سَاڻُ،
 رُلِي چُلِي چَپَرِيَنِ، يَارَ وِجَايُمَ جَاڻُ،
 هَٿَٿانَ هَڏَ نَهَ چَڏِيَانِ، سَنَدُو نِيَنهَنَ نِڌَاڻُ،
 نَصِيْبُ ڪَرَنَهَ سُئيءَ ڪِي، پُنهُونَ اُٺَ وِٿَاڻُ.

واڻي ۴

پَلڪُ نَهَ رَهي دِلَ توري، وَرَ مِيَانِ صَاحِبَ خَانِ بَلوچَا،
 اُٺَ چَارِينديَسِ اُنَ جَا، مَٿَٿانَ سِي تَڪَرَتوري،
 ڏُکُ لَاهِينديَسِ ڏِيَلِ جَا، سَاڻُ عَجِيْبَنَ اوري،
 ڪَانگَ ڪِيَندمَ ڪِيچَ جَا، مَاسُ چَنجَنَ سَانِ چوري،
 ڏِينديَسِ مَاهُ مِرُنَ ڪِي، مَٿَٿانَ ڪُلَهَنَ ڪوري،
 آريَاڻِي عَبْدِاللطيفُ چَٽِي، سَارَ لَهَندمَ سوري.

واڻي ۵

مُونَ اَنڌِيءَ ڏِي اُجَ ايندا، هوتَ سَلامَتَ سُوپَرِيَنِ،
 سَنگَ نَهَ ڪَندا سَڪَ سِيَنِ، سُوَرِ سَگِيٿَا ٿيندا،

۱. ڏونگر جي، جبل جي، ۲. چوٽين تي، بلندي تي، ۳. پنهنجو بدن يا جسم، ۴. پٽڪي، بلڪي، ٽولاڪا ڪاٺي، ۵. گهڙيس، داخل ٿيس، ۶. چپرن ۾، جبلن ۾، ۷. ناٿي، تعلق، لاڳاپي، ۸. هلي، پٽڪي، ۹. اي يار، اي دوست، ۱۰. هوش، سمجھ، عقل، ۱۱. هٿ مان، وس مان، ۱۲. پنھ، اصل، ۱۳. جو، ۱۴. عشق، محبت، ۱۵. گهر، آستان، ۱۶. ميسر، (تصيب ڪر= ڏيکار)، ۱۷. نه سئي= نه ٻڌل، گهر نام، ۱۸. پنھون جي (پنھون سئيءَ جي محبوب جو نالو آهي)، ۱۹. اٺن جو، ۲۰. آستان، وهڻ جي جاءِ، ۲۱. گهڙي، ساعت، تمام ٿورو وقت، ۲۲. ٽڪي، ترسي، ماٺ ڪري، آرام ڪري، ۲۳. من، ۲۴. کان سواءِ، ۲۵. موت، واپس اچ، ۲۶. سردار، مالڪ، ڌڻي، ۲۷. دوست، ساٿي، ۲۸. سردار، ۲۹. اي بلوچ، اي پنھون، ۳۰. جبل، ۳۱. ٽهلاڻي، هلاڻي، گهمائي، ۳۲. تڪليفون، ۳۳. بدن، جسم، ۳۴. دوستن، ۳۵. بيان ڪري، ٻڌائي، ۳۶. منهنجو ڪاٺيندا، ۳۷. گوشت، ماه، ۳۸. جنھنن، ۳۹. پٽي، چٽي، ۴۰. جانورن، ۴۱. تان، مان، ۴۲. ڪي، وڌي.

پَرِتَ نِينْدَا پَاڻَ سِين، چَوَري تان نَه چَڏِينْدَا،
پَلئي لائي پانهنجي، نيَ کي اُتَ نِينْدَا،
رکي گُلُ گِلُن تي، نِينهَن نياپو ڏِينْدَا.

واڻي ٦

ڪَهڙو سَنَگَ سَنيَاڪو، هاري تَن هَوَتَن سِين،
اَنون هيڪلي حَبِ ۾، نَه مُون مِٺُ نَه ڪَاڪو،
مُنڌَ پيادي پَنڌَ گَهڙو، نَه مُون اُتُ نَه نَاقو،
هُوءَ جَا پِڪَ پُنهُونَ جِي، چَٽِيان تَنهَن چُڻاڪو،
پَسَنَ ڌارَن پَرِينَ جِي، فَقِيرِ پوءِ مَ فَاڪو،
چَرهي نَه سَگهان چَوَتِين، ڏُونگر ڪونهي ڏَاڪو،
پَرِين پُچَنديسِ پَبَ ۾، وَڻَ وَڻَ وَڻَ وَڻَ جِيهَنديسِ وَاڪو،
وِچَ مَ پوءِ وَصَالِ ۾، لِڪَ مَ پوءِ لِيَاڪو،
آريءَ جَو آتَن ۾، پُچَنديسِ پاڻَ پَهَاڪو.

واڻي ٧

ڪَا جَا ڳَالِهَ هُئي، ٻاروچي جِي مَن ۾،

۱. ڏوٻڻ، ڪٽياڻي. ۲. وٺي ويندا. ۳. اها چوڪري جنهن جو ماءُ بيءَ مري ويا هجن، لاوارث. ۴. پلڻ سان. ڪپڙي جي پلانڊ يا پيڙي يا قميص يا چولي جي دامن سان. ۵. لڳائي (پلڻي لائي = پاڻ سان گڏ). ۶. ڏوٻڻ، ڪٽياڻيءَ. ۷. ڳچي، گلو، ڪنڌ. ۸. ڳڻن، رخسارن. ۹. ماڻهي، دوستي. ۱۰. عزازت. ۱۱. بي عقل. موکي. ۱۲. هڪ ندي جيڪا بلوچستان جي صوبي مان وهي اچي ڪراچي جي اولهه ۾ عربي سمنڊ ۾ پوي ٿي. حب نديءَ واري ميدان. ۱۳. ماڻڻ. عزيز. ۱۴. بيءَ جو پيءُ. ماڻڻ. ۱۵. اُت. ڏاچي. ۱۶. زبان سان، چوسيان، پيان. ۱۷. ڦڙو. ٿورو ڌرو. ۱۸. گداگر. مسڪين. غريب. ۱۹. بوي. ۲۰. مڦلسي. ڪنگالپڻو. لنگهن. ٻک (محبوب جي ديدار جي). ۲۱. (جبل جي) چوٽين تي يا بلندين تي. ۲۲. پير رکڻ جي جاءِ، پاڻڊان. زينو، پوءِ ڙي. ۲۳. وٺي، ويڃو، دير. ۲۴. ڌرو، ٿورو. ۲۵. راز يا ڳجهه جي پڌرائي. ۲۶. سَتَ ڪتڻ واري جاءِ، محفل خاني. ۲۷. رستو، واٽ، صلاح، نصيحت.

سِرُ سَنگَهَرِ پُر پَتِيين، تُون جَا لَوڪَ سَئي،
 سَسِي سَنگَهَرِ پَتِيين، ڪيرُ چَوَندو مَئي،
 پَنڌُ ڪَربَندي پَرِين ڏي، ڪَڏهين ڪَا نَه ڪُهي،
 اَن ڪَا ڏني اوڻيا ڪَيرِن پَاسِ ڪُهي.

وائي ۸

جِيڏِيُون آئون تان نَه چَوَندي لو، ڏُڪُ ڏوراپو سِيئن ڪي صَرِيحُ،
 سَنگَا وِجَن سَرَتِيُون، مِنتَ موٽَن مَان نَه،
 پِيئَرِ پِيٽِي حُجَ جِي، ڪوهِيارِي سِين ڪَا نَه،
 سو تُون صَاخِبُ آهيِيَن، جو نَه پِيئَرِ آهيِيَن پَآن،
 سُوَالي سَمَگِيئا، ڏَاٽَا ڏِيئي ڏان.

وائي ۹

اڏا ڙي ڏوٽي پُڄان توڙي، ڪيچ رَسَنديس ڪيئن،
 ڪو ڏسُ مُون ڏي،
 نَه آئون سَمِي نَه سُوَمِري، نَه آئون جَتِ نَه اوڻي،

۱. رڙهه، پَنڌ ڪر، هل، ۲. سَنگَهَر ڏانهن (سَنگَهَر جو مڪان پَنيور کان اٽڪل ۶۴ ميلن جي مفاصلي تي جبلن جي گول قطار ۽ ڏاٽاڻي اندر هڪ وڏو ميدان آهي جنهن ۾ جبلن جو قطارون زنجير وانگر ڪڙو ڪڙو سان آهن ۽ ڪنڊين جي وٿن جون قطارون به زنجير وانگر آهن. سَسِيءَ ۽ پَنهونءَ جون قبرون هن ميدان ۾ آهن)، ۳. هَل، پَنڌ ڪر، ۴. پَتِي ۾، ميدانن ۾، ۵. جنهن صورت ۾، ۶. لوڪ ۾، ماڻهن ۾، ۷. ٻڌي، مشهور ٿي، ۸. ٿڪي، ماندي ٿي، ۹. اوهان، ۱۰. واحد ڪيري، جابلو وڻ جو قسم، ۱۱. وٽ، پيرسان، ۱۲. شڪايت، ڏوراپو، اويالو، ۱۳. سڃڻ، پيارن، ۱۴. گليو ڪلايو، ظاهر، ۱۵. سڱ جي لحاظ کان، ناتي جي لحاظ کان (سَنگَا وِجَن = سَنگَ جي لحاظ کان ڪاوڙجي وڃن)، ۱۶. مَنٽ تي، آڙي نِباڙيءَ تي، ۱۷. مان نه = شال، ۱۸. جاءِ، واٽ، حد، مجال، ۱۹. دوستاني ناتي، گهرائپ، حجت، دعوي، ۲۰. مالڪ، ڏني، ۲۱. موناڻين، واپس ڪرڻين، ۲۲. بيٺو فقير، مڱشهار، منگتا، ۲۳. سوالين ڪي، سائين يا عرضدارن ڪي، گڏاڻن ڪي، ۲۴. نواڙيو، راضي ڪيو، ۲۵. ڏٺ وڪندڙ يا ڏٺ ڪائيندڙ، جهنگل جي سِين تي گذران ڪندڙ، ۲۶. معلوم ڪريان، خبر وٺان، ۲۷. تو کان، ۲۸. ٻٽو، ٻار، سونهپ، سَنَ # نه سمن جي خاندان مان آهيان ۽ نه سومرن جي يعني وڏ گهرائي نه آهيان، ۲۹. اٺ واري، جَتِي.

اَنِهِن مَنجَهَان آهِيَان، جِي بَانِيٺ پَڙَهَن پوٽِي،
 سَنجِهِي وَئِڙو سُوپِرِين، سَاجَن پُچَان سوٽِي،
 رَوِيو چُئَان رُجُن ۾، هِي هِي هَت ڪُوهُ ٿِي،
 هَلَج هوت پنهُون ڏي، مَنجَهَان نِينَهَن نِڪوٽِي،
 آتُ وَجِهِي آگُ ۾، مَنجَهَان جَوُئَن جوءُ ٿِي،
 پَرِيٺ ٿِيندِيَس پُنهُون پُچِنديَس، پَچَاڙبِنديَس پوٽِي،
 هَتَان ٿِي هوت وُئو، جَت پُچِين جو ٿِي،
 سَنجِهِي سَاٺ پَلاٽُئو، تَو پَلاٽُئو پوءِ ٿِي.

وائي ۱۰

اوڏي آيسَ جَان پَرِيَان جِي پِيچَرِي، ويجهي وَنڊَر جَن وَرَن،
 مَنڊِي نَه هِيَن مَن ۾، ڪِي پُچَان ڪُوهُ آچَن،
 جِي تَو اوڏا پَانِيَا، ڏُونِگَر ڏور ڏِسَن،
 آڻِي ٻڌا اوڻِيِيَن، موٽِي ڪِي مَئِيَن،
 آڻِي لاٽِيُون اوڻِيِيَن، لَڏُون پَر لَڪَن،
 وَنڊَر وائي جَا وَهِي، مُون ڪِي سَا نَه سَلَن،

۱. برهمڻ، مسر، هندن جا مرشد يا پاوا، ۲. هندن جو ڌرمي ڪتاب، ۳. بيابانن ۾، رڻ پتن، ۴. هاڻ افسوس، ۵. هٿ ڪي، بدن ڪي، ۶. ڪوھ ٿي = ڇا ٿي ويو، ۷. صاف، پاڪ، اچي اجري، موچاري، ۸. سٺ ڪٿڻ جي جاءِ، زنان خانو، ۹. باهه، آتش، ۱۰. زال، ۱۱. ڏوٻڻ، ڪٽياڻي، ۱۲. (پٺ تي)، هٽنديس، سٽينديس، اڇلائينديس، ڏٺنديس، ۱۳. زال جي مٿي تي اوڍڻ جي گندي يا چادر، چُني، ۱۴. ويجهي، ۱۵. شايد، ۱۶. رستي، وات، ۱۷. لس پيلي ۾ هڪ جبل، ڳوٺ ۽ هڪ نئين جو نالو، ۱۸. جي، واري، ۱۹. واٽن، رستن، ۲۰. پراڻي، بدخواهي، دغا، ۲۱. ڪيچ کان (ڪيچ رياست مڪران جي هڪ شهر جو نالو آهي)، ۲۲. ڇو، ڇا لاءِ، ۲۳. ڏسڻ ۾ اچڻ، آهن، ۲۴. اٿن وارن، جتن، پنهنجن جي ڀائرن، ۲۵. اٿن، ۲۶. سامان، اٿن، تي لڏيل بار، ۲۷. وٽ، ۲۸. جبلن، ۲۹. جاري آهي، ٻڌجي پئي، ۳۰. ٻڌائين.

سُونَهَن سَنگَهَر پَتِيَن، مَنَهَ۴ مَعذُورِيَن،
مَرَن مَنَهِنجِي ڪِي ڪِئو، هِيءُ پَهَ۷ پَاروچَن۸.

۱. وٽن، ۲. سنگهر جي (سنگهر جو مڪان پٺيڀر شهر کان اٽڪل ۶۴ ميلن جي مفاصلي تي جبلن جي گول قطار ۽ دائري ۾ هڪ وڏو ميدان آهي جتي سسئيءَ ۽ پنهنونءَ جون قبرون آهن)، ۳. پٺين ۾، ميدانن ۾، ۴. جهوپڙا، يونگا، ڪڪاڻان گهر، ۵. معذورين جا، بي وس ۽ ٽڪل عورتن جا، ۶. لاءِ، ۷. منصوبو، ارادو، خيال، ۸. ٻروچن، بلوچن، پنهنونءَ جي ڀائرن.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر معذور

داستان پهريون

۱

هَلندي هوت پُنهونءَ ڏي، کُهجن کي کوٽيُون،
پَهڻ تني پَت ٿئو، جي لئي لالڻ لوٽيُون،
سڀ سُهيليُون سِڪ کي، چُنجهيُون ۽ چوٽيُون،
بانڀڻ ٿي ٻوٽيُون، تَه کُٽا کينئي ڪيچ جا.

۲

کُٽا کينئي ڪيچ جا، سندا جي پُنهونءَ،
اگهيَن هُوندا آسُونهن، جي جانارن ياد پئين،

۳

تن پيئي جانارن ياد، جي پارڻل پُنوهه جام جا،
سَندي لالڻ لآڏ، مَيان پوءِ مُندا ٿي.

۱. ويندي، بند ڪندي، ۲. محبوب (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي. سسئيءَ جو ممشوق، پنهنون ان قبيلي جو هو)، ۳. ڪڪ ٿين،
بيزار ٿين، ٽڪجن، ۴. نام نهاد عاشقياڻيون، ڪوڙيون، محبت کان خالي، ۵. جبل، ۶. (سڌو سنئون يا هموار) ميدان، ۷. لاءِ، واسطي،
۸. محبوب، ۹. بي حال (سڪڻ ۾)، سڪايل، ۱۰. سُوليون، آسان، ۱۱. سڪ جي يا پيار جي معاملي ۾، ۱۲. (جانورن جي رهڻ لاءِ)
جبلن جون چرون، جبلن جون غارون، ۱۳. جبلن جون بلنديون، جبلن جون آتاهيون يعني مٿيان حصا، ۱۴. اي ٻانڀڻ يعني سسئي (سسئي
ٻانڀڻ يعني برهمڻ قوم مان هئي)، ۱۵. گوشت جا ننڍا ننڍا ٽڪر يا سڌيون، ۱۶. محبوب جي طرفان آيل تڪليفن ۽ سختين ڏي اشارو)،
۱۷. توکي ڪاٿين، ۱۸. مڪران رياست ۾ هڪ شهر جنهن جو پنهنون رهاڪو هو، ۱۹. جا، ۲۰. قبول پئجي وڃين، ۲۱. شايد، ۲۲.
اسونهن، ان واقف، بنان رهبر يا اڳواڻ جي، ۲۳. جيڪڏهن، ۲۴. جانارن کي، جانورن کي يعني ڪتن کي، ۲۵. ياد پئڻ = (تنهنجي
ٻوٽن ٿيڻ جي)، خبر، پئي وڃي، ۲۶. ڌاريل، پاليل، ۲۷. سردار، ۲۸. جي، ۲۹. ديدار، ملاقات، ميلاپ، ۳۰. مرڻ کان، ۳۱. بعد، ۳۲.
منڌ کي يعني سسئيءَ کي.

۴

سَسِي پُچَن سِي، پَارِئَل پُنُوَه جَامَ جَا،
وِڏِيُو ويئي ڏي، ڪَايَا ڪِيچَ ڪُتَن ڪِي.

۵

جَاڳَڻِيَا سِ زَن بُورَ، ڪُتِي قَرِيبَن جِي،
بَهِي بَهِي اُتُو، گِهڙِي مَنجَهان گُهورَ،
سِي لَاهِيَندو سُرَ گِري هِن غَرِيب تان.

۶

ڪُتو چَئي قَرِيبَ جَا، آهِيُون سَاڌَ صَحِي،
پَهَرِين باتِ بَهِي، پُچَن پوءِ پَانڌَن ڪِي.

۷

نَڪِي آهِيُون چُوهرَڙا، نَڪِي آهِيُون چورَ،
هاڱامَا ۽ هورَ، ڪُتا ڪَرِين ڪَن تي.

۸

ڪُهين تَه آپ ڪُهه، ڏسِ مَر چُوهرَڙبان،^{۲۷}

۱. سَسِيءَ کي، ۲. ياد ڪن، ۳. ڪيپو، ذرا ذرا ڪيو، ۴. جسم يا بدن (جو گوشت)، ۵. (غفلت جي نند مان) مونکي جاڳايو، سجاڳ يا بيدار ڪيو، ۶. ڏينيو، سونهري رنگ جي ننڍن پرن سان هڪ ننڍڙو اڏامندڙ جيت، پيارَ وڃان ڪتي تي رکيل نالو، ۷. دوست، ۸. پونڪي، ۹. پونڪي، باهوڙ ڪري، ۱۰. بت کي لوڏي، ۱۱. چڙ، ڪاوڙ، ۱۲. تڪليفون، ۱۳. گيرت ڪري، پونڪ ڪري، پئون پئون ڪري، ۱۴. مسڪين، نمائيءَ، ۱۵. (وفادار) نوڪر، ۱۶. نِيڪ، پڪا پختا، ۱۷. بهڪڻ (پهرين بات بهي = منهنجو پهريون ڪم بهڪڻ يعني پونڪڻ آهي)، ۱۸. آجيان ڪريان، حال احوال وٺان، ۱۹. قريب يا دوست ڏانهن ايندڙ ماڻهن، ۲۰. کان، ۲۱. جهڙا قوم جا ماڻهو، ۲۲. گهٽ ذات وارا، مثل جانورن جو گوشت گائيندڙ، باليشاهي يا پنکي قوم جا ماڻهو، شڪاري قوم جا ماڻهو، ۲۲. هل بکيرو، ڪوڙ، ۲۳. ڌڙڪا، تابشون، ۲۴. مارين، سزا ڏين، ۲۵. تون پاڻ يا خود، ۲۶. حوالي ڪر، ۲۷. جهڙن جي.

سَنداً آهيٿڙيان، ائون نہ سَهَندي هَٿڙا.

۹

ڪُٽو طالبُ ڏُوندي جو، اَسين ڪُٽي ڪيڙ،
چَهَٽي آهي چيڙ، ڪارائيَ جي ڪن م.

۱۰

ڪُٽو ڪُرتي هَڏيون، جَوامَرْدُ جِگر ڪا،
اَلدُنيا جِيفَ وَطالِبُها ڪَلابُ*، اِيءَ هِنين سِين لاءِ.

۱۱

مَٺ ڪُٽو مَاريَنس، ڪُچَ ڪُٽي سِين ڪِينڪي،
پَائي ڳٽُ ڳچيءَ م، دَرِ دُوسِٽَن گَهاريَنس،
سَا پَرِ سيگاريَنس، جيئن بَهڻ ڪان بَس ڪري.

(۱۲)

جَنِي سَندو آهيَن، سي جي چُونئي هَڙ،
ڪُٽا قَريبن سِين، دَعويَ وَجِهي مَ دَڙ،
وڌَءَ جَنِي وڙ، # تون ڪيئن ڏند ڏيگارين تَن ڪي.

۱. جا، ۲. آهيڙين، شڪارين، جهڙن، ۳. برداشت ڪندي، ۴. هن مصرع ۾ ڪٿي مان مراد انسان جو نفس آهي، ۵. گهورو، گولائو، ۶. ڪنهن مري ويل جانور جو ڪجهه عرصي لاءِ پيل مڙھ يا لاش جيڪو بدبوءِ ڪري وڃي. غليظ کاڌو، ۷. ڪٽي ڪيڙ= (نفس) ڪٽي جا ڪيڙا يا ڪيڙان، ڪٽي کي تڪليف ڏيندڙ ڪيڙان، ۸. چڙڙ، هڪ قسم جو جيت جيڪو جانورن جي بدن کي چٽڙي رت پيو پيئندو آهي، ۹. ڪٽي کي پيار مان ڪارايو سڏيندا آهن، ۱۰. چٻاڙي، کاڌي، ۱۱. جسم جي اندر پٿر جهڙو سخت مادو جنهن تي گوشت چڙهيل هوندو آهي، ۱۲. بهلوان (نيڪ بخت يا سچي سالڪ ڏانهن اشارو)، ۱۳. جگر کي، دل کي، نفس کي، ۱۴. کاڌي تو * دنيا يعني جهان ڏوندي آهي ۽ ان جا طالب ڪٿا آهن (حديث)، ۱۵. دل، ۱۶. مندا، ياد ڪر، ۱۷. صبر ۽ صانت، ۱۸. سزا ڏيڻ، سيڪڻ ڏيڻ، ۱۹. ڳالهائڻ، بحث ڪر، ۲۰. نفس ڏانهن اشارو، ۲۱. وجهي، ۲۲. ڪٽي جي ڳچيءَ ۾ ٻڌل رسو، پٿو يا وڏي، ۲۳. در تي، ۲۴. دوستن جي، ۲۵. هن (ڪٽي) کي گهار يعني وهار، ۲۶. ريت، نمونو، ۲۷. يونڪن، ماڻ، صبر، ۲۹. جو، ۳۰. ڪنهن جانور کي ڪنهن جاءِ تي هڪلي پري ڪرڻ لاءِ ڪم آندل آواز، ۳۱. دوستن، ۳۲. تقاضا، حق طلبي، ۳۳. بحث يا جهڳڙو ڪر # جني احسان يا مهرباني ڪيئي، ۳۴. ڏند ڏيکارين= (وات کولي) ڏاڙهين يا چڪ هڻين، جهيڙو ڪرين.

(۱۳)

جَنِي سَنَدُو ڪُتو، سي جي چُونِسِ آءُ،
لُڙ لَهَرِيُون وَاٽُ*، ڪُتي سِي قَبُولِئا.

(۱۴)

ڪُتو ڪوٺائين، ڪَرِين نَه ڪَار ڪُتنِ جي،
تُڪُر ڪائين سائينءَ جو، بَهُڪين ڪُسائين،
سائينءَ ڪيئن سِيَبائين، اُليڙانِ عادتِين.

(۱۵)

وينو آهي وات تي، ڪُتو ڪُتيءَ وٽ،
پَلءُ پانڌِيئڙنِ جا، چِيرِيو ڪَري چَٽُ،
جا ڳلِرم ڳهٽ، سا پونچي ٿي پوري ڪَري.

۱۶

جُه يَارُ ڏٺائون يَار جو، تَه پُنيءَ پير ڪَڙين،
قِرِئا نَه فَرَمَان ڪان، اُنهي ۾ آهين،
ڏَسِئو نَه ڏاڙهيُن، شَبَانِ جي سَڳَ ڪي.

۱. جو، ۲. جيڪڏهن، ۳. اڃ، ۴. پاڻي (درياهه جو)، ۵. چوليون، موجون، ۶. طوفان، * هر قسم جي تڪليف، ۷. مڃڻا، سر تي سٺا، ۸. سڌائين، چوائين، ۹. ڏنڌو، ڪرت، ۱۰. ماني، ۱۱. مالڪ، ڌڻيءَ، ۱۲. يونڪين، ۱۳. بي سائينءَ (مالڪ) وٽ، ۱۴. وڻين، ۱۵. رولاڪ، رولو، چڙواڳ، ۱۶. عادتِ سان، افعالن سان، ڳڻن يا ارڪانن سان، ۱۷. ڪڙي جا پاسا پلانڊ، ڪپڙا، ۱۸. قاصدن، نياپي آئيندڙن، ملاقاتين، ۱۹. فازيو، ۲۰. ناس، ختم، ۲۱. ڪُتي (جي ٻچي يا پلونگڙي)، ۲۲. گهٽائي، خامي، نقص، ۲۳. ڪُتيءَ جونالو، ۲۴. جيڪڏهن، ۲۵. دوست، ۲۶. ڪُتن (پُنيءَ پير ڪَڙين = رکوالي يا نگهباني ڪن)، ۲۷. انڪار ڪيائون، منهن موڙيائون، ۲۸. حڪم، امر، ۲۹. يونڪن، چڪ پائين، ۳۰. ڌنار، ڌراڙ، ۳۱. ساڳي، ساڻ، (چوپائي مال جي) ڌڙ يا وِٽَر، عزيز، ماڻ.

۱۷

سَڳِيَانَ سَينَديَارِئا، بَچِئا تي بهن^۵،
 قَرِئا نه فرمان گان، تن مله^۸ نه موتيڙن،
 ڪونهي ڏوهه ڪتن، ڏاڪارِئا ڏاڙهي^{۱۲}ن ٿا.

۱۸

ڏکا ڏونگر جا مرون^{۱۵}، مر ٿا مون تي ڪن،
 پوندا ڪين پريت تي، سڌر ٿا سڄن^{۲۰}،
 سڳائيءَ جي سيد چئي، آهي سڌ سڀين،
 هوند نه هت ٿرن^{۲۴}، پر قرابت ڪم ڪئو^{۲۵}.

۱۹

ڪم قرابت جن جي، هتي آيم هيئن،
 رفاقت راڳن جي، پهتيس پهر سيئن^{۲۹}،
 ماڻهو ملاحظو تنهن جو، ڪيچ نه ڪندا ڪيئن،
 ذات نسوري ني^{۳۴}، پر سڌر سين سڳ ٿئو^{۳۷}.

۱. ڪتا ڌاريندڙ، ڪتا پاليندڙ، ڪتن جي مالڪ، ۲. سينڊ يعني سڀت هتي حملي ڪرڻ لاءِ سڏ ڪئو، ۳. (حملي ڪرڻ لاءِ) پڙڪايا،
 ۴. تنهن ڪري، ۵. پونڪن ٿا، ۶. مڙيا، انڪار ڪڍائون، ۷. (سڳيان جي) حڪم، امر، ۸. قيمت، ۹. واحد موتي، ڪتي تي پيار
 مان رکيل نالو، ۱۰. قصور، ۱۱. بچڻا، ۱۲. چڪ پائين، پونڪن ٿا، ۱۳. (واحد ڏکو)، ڪاوڙ، تاب، ۱۴. جبل، ۱۵. جانور، ۱۶. ڀلي،
 بيشڪ، ۱۷. حملو ڪندا، ۱۸. ڪٽياڻيءَ، ڏوبياڻيءَ (سسئيءَ)، ۱۹. طاقت وارا يا سگهارا سڄن، ۲۰. ٻڌجن، ۲۱. سڳ، ماڻهيءَ، عزازت،
 قرابت، ۲۲. خبر، ۲۳. ڄاڻ، ۲۴. جيڪر، شايد، ۲۵. مڙن، پاسو ڪن، ۲۶. ڪر ڪئو = مطلب يا مراد پوري ڪئي، ڪامياب ڪئو، اثر
 ڪئو، مدد ڪئي، ۲۷. رفاقت ۾، شراڪت يا همراهيءَ ۾، ۲۸. ڳاڙهي رنگ وارن ڪتن، ۲۹. ماڻهن وسڻءَ، آبادي، ۳۰. تائين،
 لحاظ، طرفداري، پاسداري، ۳۱. ڪيچ ۾ (ڪيچ رياست مڪران جو شهر آهي جتي پنهنون رهندو هو)، ۳۲. ذات جي، حسب نسب ۾،
 قوم يا نڪ جي، ۳۳. بلڪل، صفا، ۳۴. ڏوبن، ڪٽياڻي، ڪپڙا ڏوئيندڙ، ۳۵. مگر، ۳۶. سگهاري يا طاقتور (پنهنوءَ)، ۳۷. ناتو، تعلق،
 لاڳاپو، واسطو، مٿي ماڻهي، پرڻو.

۲۰.

سَڌَ رَسِينِ سَگَ ڪَري، پَرَگَنديَن پِيئَاسِ،
ڪِيَرِ بَرَهَمَنُ ڪَن جِي، ڪِيَرِ جَائي ڪِيئَاسِ؟
هُونَڌ نَه سِنڌُ سِيئَاسِ، پُري ڪِيَسِ پَتِري.^{۱۳}

۲۱

چَپَرِ وَجَهَنديَسِ پاڻُ، آجَا پِيرو هِڪِڙو،
مَرُ جَانِ جَانِ جُدا ٿِي، لَگِي لَڪَن سَاڻُ،
ڪِيچِيَن تان فُربانُ، ماءُ مُنهنجو جِنڌڙو.

۲۲

چَپَرُ ڏيئي پَن، وَهَان ڪِيئن مَآڻ ڪَري،
جِت ڪُوهِيرا ڪَافَ جَا، بَهَ بَهَ ٻاڙُون ڪَن،
مَوْتُ مَرَنديئن سَسِي، تون نَه پُجَنديئن تَن،
هيءُ سَگَ ٻاروچَن، مَرَن مُنهنجي لاءِ ڪِئو.

۲۳

چَپَرِ اوڻارا ڪَري، مَآڻِيائِين مَرَآ،^{۳۳}

۱. پرڪندن ۾، پرانهن يا ڏورانهن ملڪن ۾، ديسان ديس، ۲. مشهور ٿي وييس، ۳. ڪهڙي، ۴. هندن جي هڪ اتر ذات يا گهراڻو (سسئي ان گهراڻي ۾ پيدا ٿي هئي)، ۵. ڪنهن، ۶. سڃاڻي، ۷. کيس يعني سسئيءَ کي، ۸. جيڪو، ۹. سنڌ (ملڪ) ۾، ۱۰. ستن ۾ اچان ها، ٻڌڻ ۾ اچان ها، ۱۱. (پنهونءَ) سردار، شريف نسل واري، ۱۲. مونکي ڪيو، ۱۳. مشهور، ۱۴. چير کي، جبل کي، ۱۵. اريئن ڪنديس، حوالي ڪنديس، ۱۶. پنهنجو جسم يا بدن، ۱۷. دفعو، ۱۸. ڀلي، ۱۹. ساهه، ۲۰. (بدن کان) الڳ، ۲۱. جبلن، ۲۲. ڏيئي ٻَن = ترک ڪري، کڏ ۾ وجهي، ڇڏي، ۲۳. صبر، چٻ، ۲۴. غبار، ڌنڌ، ۲۵. جبل، ۲۶. گهڻيون، جهجهيون، بي انداز، ۲۷. اڻون، (پاڻيءَ جا) بخار، دونهان، ۲۸. واپس ٿي، وري اچ، ۲۹. پهچنديءَ، رسنديءَ، ۳۰. چير ۾، جبل ۾، ۳۱. منزلون، وهڪون، بينڪون، ۳۲. ورتائين، حاصل ڪيائين، ۳۳. لذتون، سگ، فرحتون.

پَرِيَتِ كِي پَٻَ مَ، ڪَارِئُو پَنڌُ قَضا،
وَسَ نَهَ ويڇاريءَ جي، سَنڌِي رَبَ رَضا،
مَثانَ جَانِ جَزا، لاٿائين لطيف چئي.

۲۴

چَپَرِ اوتارا ڪري، سَينڌِي ٿِي مِرُن،
ڪامُون هڻئو ڪَرها، ڪاهيو ڪيچَ وَجَن،
مُون سين ڪيرَ هَلَن، مَڌِي رَگَن مَنَ مَ.

۲۵

چَپَرِ اوتارا ڪري، سَينڌِي ٿِي مِرُن،
جيڪي چَيسَ جيڏين، سوَنهَ ڪِئائين ڪَن،
مَعذُورَ مَرُنَ مَنَ، ڪيچَن لاءِ قَبُولِئو.

۲۶

ڪِئائين ڪيچَن لاءِ، جُسُو جَلاوَتَ،
چَڏي پيئَني چَپَرِن، هاري سَپَ حُجَتَ،
هُئي نَمائِي نَسَتَ، پَنڌُ وڌائين پاڻَ تِي.

۱. ڏوٻڻ، ڪٽياڻي (يعني سسئيءَ)، ۲. سنڌ صوبي جي الهندي طرف هالار جبلن جي ڏاکڻي جبلن جي قطار، ۳. ڪرايو، ۴. سفر، ۵. قسمت، (خدا جي) حڪم، ۶. وَسَ ۾، اختيار ۾، هٿ ۾، ۷. نمائِيءَ، مسڪين، ۸. جي، ۹. پالڻهار، خدا جو صفاتي نالو، ۱۰. مرضي، ۱۱. سِرَ، مٿي، ۱۲. پنهنجي ڪي جو عيوض، هجا، تڪليف، آفت، ۱۳. واقف، ۱۴. مرن سان، جانورن سان، ۱۵. لڪڻ، لٿيون، بانٺا، ۱۶. اٿ، ۱۷. ڪهڙيون، ۱۸. بُرائي، ۱۹. جيڏين، سرتين، ۲۰. ڪيائين ڪن = ٻڌائين، ۲۱. مَنَ سان، دل سان، خوشيءَ سان، ۲۲. جسر، بدن، سرير، ۲۳. ظاهر، پترو، قربان، ۲۴. داخل ٿي، ۲۵. چيرن ۾، جبلن ۾، ۲۶. ضعيف عورت، ۲۷. دعوي، حقداري، دليل بازي، تقاضا، ۲۸. عاجز، مسڪين، ۲۹. بنان ست يا طاقت جي ڪمزور، هيٺي، ۳۰. پاڻ تي وڌائين = اختيار ڪيائين.

۲۷

پَنڌُ مِٿَڙِي پَٺَ تي، ويڇَاريءَ وڌو،
ڏيڻ تَنهن جُوڌَڪَ سين، سَپوئي سِڌو،
هُئَڙسَ اَڳَ لَڌو، پوءِ ٿي ڪَري پَنڌَڙا.

۲۸

پَنڌَ نَه پَنڌَن جيترو، # ڪيئن سَڄندي ڪِيهه،
جيڪر ڪَريان رِيهه، پَر چُونڊا مُنڌَ چَري ٿي.

۲۹

چُونم مَر چَري ٿي، پَر جي سَڌ سَڻين،
مَر مُونهين ڪي ڏين، ماڻهو اچَئو مِيهَڻا.

۳۰

ماڻهو ڏيئي مِيهَڻا، مُون ڪي ڪَنڊا ڪوهه،
جي چوريءَ ۾ چوهه، پَتئون ٿيندي پير تي.

وائي

خُوبي مَنجهه خَفَت، اِي دوستِ دَقَت، آهي عبداللطيف ڪي،

۱. سفر. ۲. پنهنجي سِر. ۳. نمائڻ. ۴. مسڪين. ۵. رکڻو، اختيار ڪرڻو. ۶. بدن، سرير. ۷. سڃيڻو، سڙي ۽ پڇي ويو، ناس ٿي ويو. ۸. هُن ڪي هو. ۹. اڳ ۾، اصل ۾، ازل ۾. ۱۰. لکيو، نصيب ۾ لکيل، قسمت ۾ لکيل # سفر يا مفاصلو تمام وڏو آهي. ۱۱. ٻڌي، ٻڌڻ ۾ ايندي. ۱۲. ڪوڪ، دانهن، ۱۳. دل چوي ٿي، تمنا اٿر، ۱۴. رڙ، واکو، ۱۵. مگر، ۱۶. عورت، زال (سئي)، ۱۷. ديواني، ٻاڳل. ۱۸. ڀلي، ۱۹. واکو، رڙ، آواز، ۲۰. ٻڌڻ، ۲۱. مَن، ۲۲. طعن، سَوتَ، ۲۳. چا، ۲۴. ڀتير يا لاوارث، ۲۵. (عشق جو) جولان، جذبو، جوش، ۲۶. پرزا پرزا، ۲۷. (پنهونءَ جي) پيرن جي نشانن تي، ۲۸. جڳائي، ۲۹. عاجزيءَ، نمائڻيءَ، خفگي، تڪليف، ۳۰. يار، سڄڻ، ۳۱. دقت ۾، تڪليف ۾، جفا يا ڪشالي ۾.

مَدَحَ مُنْهَانِ نَهَ تِي، سَنَدَرِي سُوَرِ صِفَتِ،
 حُزْنُ هَوَتَ پُنُوهُ جَو، رِگِيائي رَاحَتِ،
 هِجِي كَرِيان هِيَجَ سِي، مُطَالَعِ مَحَبَتِ،
 پَرِيان جِي پِستَنَ جَو، فَاقَلَوِي فَرَحَتِ.

۱. ساراه، واکاڻ، تعريف، ۲. مون کان، ۳. جي، ۴. درد، ۵. ڏک، ۵. خاصيت، چڱائي، ۶. غم، درد، ۷. ڏک، رنج، ۷. محبوب پنهنجي (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي سسئيءَ جو محبوب پنهنجي ان قبيلي مان هو)، ۸. نسوري، خالص، ۹. آرام، سک، ۱۰. اکرن کي زير، زير، شد مد ڏيئي (يعني غور ڪري) پڙهڻ واري حالت، تفصيلوار بيان ڪرڻ جي حالت، ۱۱. شوق، سک، پيار، ۱۲. اڀياس، پڙهائيءَ واري حالت، ۱۳. سک، پيار، ۱۴. پرينءَ، محبوب، ۱۵. سيني، ڇاتيءَ، اَرَهَ (پستان مان مراد آهي وصال)، ۱۶. محرومي، ۱۷. راحت، آرام.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرُ معذورِ

داستان بیو

۱

ذُکِیْ^۱ ذَمَرُ نَاهِ، بُکِیْ^۲ کِلَ نَه اُجَهی،
اَگَهَازِی^۶ وَهَانُ^۷، وَئو وَرَوَهَنُ^۸ وَسِیرِی.

۲

اَدِیُونُ وَرُ اَگَهَازِ^{۱۱}، وَهَانُ^{۱۲} جَنِهِن وَسَارِئو،
جِیْذِیُون چَدِی جَاژ، سَپِ نَنگِیُون^{۱۴} تِی نِکِرو.

۳

سَپِ نَنگِیُون تِی نِکِرو، لَآلِچِ^{۱۵} چَدِی لَوِپِ،
سُپِیرَبَان سِین صَوْبِ^{۱۷}، نِنْدُون کَنْدِی نَه تِئِی.

۴

سَپِ نَنگِیُون تِی نِکِرو، پَرَهَنُ^{۱۹} چَدِی پَنو،
سَا مَهِنْدِ مِژَنَنَان هَوِ^{۲۲}، کَهِی^{۲۴} جَا کِیْن کِئِی.

۱. ذُکِیْ کِی، ذُک جی ستایل یا ذُکایل کِی. ۲. کاوژ، غصو، چژ، ۳. بَکِی کِی، مفلس یا کنگال کِی، تنگ حال کِی، ۴. مَرک، خندو، هاسِی، ۵. اَکِلی، (وات مان) نِکِری، وَئِی، پَسند اچی، ۶. اَگَهَازِی کِی، بنان کِژَن واری کِی، اَن یَکِیل کِی، لباس یا کِژَن کان سَوَاء عورت کِی، ۷. شادی، خوشی، ۸. دِل لَکِی، وَندَر، خوشی، ۹. ای ادیون، ای سرتیون، ۱۰. بَهِتر یا مِبارک (آهی)، ۱۱. نَنگائی، عریانی، لباس نہ هِجَن واری حالت، ۱۲. ای جِیْذِیُون، ای سرتیون، ۱۳. غفلت، سَستی، ۱۴. اَگَهَازِیون، عریان، (هَتِین) خالی، ۱۵. طمع، مَوَظ، حرص، لَوِپِ، ۱۶. یرین، محبوبین، ۱۷. زَغبت، لَازو، میلان، محبت پیار، ۱۸. نِنْدون مان مراد آهی غفلت ی سستی، ۱۹. پوشاکون، ویس وِگا (دنیا ئی مال اسباب)، ۲۰. یوئِی، پَنتی، پَلیان، ۲۱. اَگیان، ۲۲. مِژَن کان، سَین کان، ۲۳. هوندي، تِیندي، ۲۴. هَلی، پَنڈِ پَنی، ۲۵. کَجَه به نہ، عَدَم، نِستی.

۵

ڪَهي جا ڪَين ڪَٽي، پَرِين ۽ پَهَتِي سَا،
وَهِي ويڙهجي جا، وَصَلُ تَنهن وِجايو.

۶

وَصلُ تَنهن وِجايو، سِيندِ سُرْمِي سِينن،
لُونِي لِيلان جِيئن، مَٿِيو جَنهن مِٺ ڪِئو.

۷

هُوندان هُوتُ پَري، اوڏو آه اڻ هُوندِ ڪي،
سَاجَن تَن سَڪري، ”لا“ سِين لَڏين جِي.

۸

لائي خَنجَرُ ”لا“ جو، ”هي“ خَچَر ڪي هُن،
سَڏن جُون سَيدُ چئي، وٽُون سَپ وِڪڻ،
پيرُ پَرُوڙي ڪُن، تَه هَلَن ۾ هَوَري وهين.

۹

هَوَرن هَڙهو لَنگهئو، مُني مَوسَتُ چَڏ،

۱. هلي، پنڌ پئي، ۲. ڪجهه به نه، عدم، نيسٽي، ۳. پرين ۽ ڪي، محبوب ڪي، ۴. ملي، گڏي، ۵. ويس وڳا ڪري، ڪپڙن سان پاڻ ڍڪي، ۶. ميلاب (محبوب جو)، ۷. گنوايو، ۸. پيشانيءَ کان سڌو مٿي جي چوٽيءَ تائين وارن وچان خط، مانگ، ۹. اکين ۾ پائڻ جو ڪاري رنگ جو پٿر، سوڙهي (سيند سُرْمي = هار سينگار، ٺاهه لوڻهه)، ۱۰. سان، ۱۱. سڙيل، ڪاٽي، رکيل، ڏهاڪڻ، ۱۲. چنيسر بادشاهه جي زال جو نالو جنهن پنهنجي هڪ نوڪريائيءَ نالي ڪونروءَ کان موتين جو هار وٺي، ڪونروءَ کي چنيسر جي بستري تي سمهن ڏنو ۽ اهڙي طرح چنيسر جي پيار کان محروم ٿي، ۱۳. موتي، موتين جي هار، ۱۴. ماٿ، عزيز (مٺ ڪڻو = پيارو ڪڻو)، ۱۵. هوند کان، هستيءَ کان، مال ملڪيت کان، ۱۶. محبوب (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۷. دور، ڏور، ۱۸. ويجهو، قريب، ۱۹. نيسٽي، عدم، سڃاڻي، ناداري، ۲۰. سڄڻ، محبوب، ۲۱. تن ڪي، ۲۲. ملي، حاصل ٿئي، ۲۳. نيسٽيءَ عدم، نفِيءَ نه، ۲۴. هن دنيا مان، هن جهان ڏي وڃڻ، لاڏاڻو ڪرڻ، ۲۵. تڪو ڪري، ۲۶. ڪٽارو، چرو، وڏو چاقو، ۲۷. ”هي“ جي، هستيءَ جي، ۲۸. هڪ قسم جي جانور جيڪو نر گڏهه ۽ ماديءَ گهوڙي يا ماديءَ گڏهه ۽ نر گهوڙي جي ميلاب سان پيدا ٿيندو آهي، آستر، ۲۹. تمنائڻ، خواهش، ۳۰. شيون، ٽول، پدارت، ۳۱. قدم، وڪ، ۳۲. سمجهي، سوچي، ۳۳. پنڌ ڪرڻ، ۳۴. هلڪي، بنان بار جي، دنيا جي لاڳاپن کان آجي، ۳۵. وڃڻ، ۳۶. بنان باروارن عورتن، ۳۷. هڙهو جبل، ۳۸. اي مٺي، اي بدبخت يا نياڳي، ۳۹. سسئي، بهانو.

”لا“ سين اُٿي لڏ، ”ڪين“ رساڻي ڪيچ ڪي.

۱۰

هورن هاڙهو لنگهڻو، ٿي جرڀدي جو،
هوند جن ڪي هو، هوت نه هوندو تن سين.

۱۱

هورن هاڙهو لنگهڻو، گورڻون پاسي ڳوٺ،
ڪيچ ٽني ڪي ڪوٺ، ڪين جن جي ڪچ ۾.

۱۲

هورن هاڙهو لنگهڻو، گورڻون ٿيون ڳمن،
هاڃي تان نه هجن، ڌاران سڱ سڀڏ چئي.

۱۳

نه ڪا هتي نه هت ڪا، گوريءَ سنڌي ڳالهه،
ڪين پهتي مال، حال پهتي هوت ڪي.

۱۴

ريجن ۾ رڙ ٿي، ڪر ڪوول جي ڪوڪ،^{۲۴}^{۲۵}^{۲۶}^{۲۷}

۱. نيسي عدم، ڪجهه به نه، ۲. پهچائي، ۳. بنان بار يا سمر وارين يعني دنيا کان پري رهندڙ عورتن، ۴. جبلن جي قطار جو نالو جيڪا سنڌ صوبي جي الهندي سرحد تي واقع آهي، ۵. اڪيلي، چڙي، بنان سمر، هيڪلي، ۶. اي جو، اي زال (سسئي)، ۷. هستي، مال ملڪيت، ۸. سان، ۹. هوندي، آهي، ۱۰. بار يا سامان يعني دنيا جي تعلق واريون عورتون، ۱۱. وٽ، آس پاس، ۱۲. پنهنجي رهائش واري، هنڌ، گهر، ننڱر، ۱۳. دعوت، سڏ، ۱۴. بقل، هنج، جهوليءَ، ۱۵. آهستي هلن (گهڻي بار سبب)، ۱۶. هاڃي ۾، تڪليف ۾، ۱۷. تان نه = ضرور، بلڪل، بيشڪ، ۱۸. ڳهن، پيڙجن، مسن، قاسن، ۱۹. پيار، محبت، ۲۰. ڏڪر، پڇار، ۲۱. مال ملڪيت سان، دنياوي اسبابن سان، ۲۲. حال جي سبب، محبت جي جذبي سبب، ۲۳. بيابانن ۾، رڻ پٽن ۾، ۲۴. ڏانهن، ۲۵. ڄڻ ته، ۲۶. هڪ پڪيءَ جو قسم جيڪو لڳاتار ڪوڪون پيو ڪندو آهي، ۲۷. آواز، ٻولي.

وَلَوَلُو ۽ وُوڪَ، اِيءَ تَان آهَ عَشَقَ جِي.

۱۵

رِجُنِ ۾ رڙ ٿِي، ڪَر ڪَر ڪِي ڪُونَجَ،
نَعرو مَنجِهَ نِڪُونَجَ، اِيءَ تَان آهَ عَشَقَ جِي.

۱۶

رِجُنِ ۾ رڙ ٿِي، ڪَر چَتُون جِي چَانِگارَ،
اِي عَشَقَ جَا اُڀڪارَ، نَعرو آهي نِينهن جو.

۱۷

رِجُنِ ۾ رڙ ٿِي، ڪَر سَارَنگِيءَ سَازُ،
اِي عَشَقَ جو آوازُ، مَآئهُور ڪُن مُنڌَ تي.

۱۸

رِجُنِ ۾ رڙ ٿِي، جِهَ هَڙِي ڪَري جَوَءَ،
اِيءَ نَهَ عَوَرَتَ هَوَءَ، آهون عَشَقَ سَنديُون.

وائي

اِي هَلُ هَوَتَن ڪَارِڻَ حَالِ، شَالَ سَڳَرِ تِيندينءَ ساڻَ جِي،

۱. هل هنگامو، گوڙ شور، پڪار، آواز، ۲. ڪوڪ، رڙ، واڪو، ۳. تہ، ۴. دانهن، ۵. نينهن، محبت، ۶. رڻ پٽن، بيابانن، ۷. دانهن، ۸. جن تہ، ۹. پانڄي ٿو تہ، ۱۰. ٻولي، لنوي، ۱۱. جبل ۾ رهندڙ ڊگهيءَ ڳچيءَ سان سهڻي پڪيءَ جو هڪ قسم جيڪو سارين جي فصل لهن وقت ولرن جي صورت ۾ سنڌ ۾ ايندو آهي ۽ سياري ختر ٿين تي واپس هليو ويندو آهي، ۱۲. پڪار، ۱۳. گهاٽي وٿراڻ، چوڌاري وٿن ٿڌن وارو چشمو، ۱۴. طوطي، ساڻي رنگ جي هڪ قسم جي سهڻي پڪيءَ، ۱۵. (چتونءَ جي) ٻولي، ۱۶. پڪارون، دانهن، ۱۷. سارنگيءَ جو، (سارنگيءَ جو سار آهي)، ۱۸. مڙهين، نسبت ڏين، ۱۹. عورت، يعني سسئي، ۲۰. عورت، زال، ۲۱. آهي، ۲۲. جون، ۲۳. آئي، اڙي (سسئيءَ کي خطاب)، ۲۴. پنڌ ڪر، ۲۵. محبوبين (هوت) بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو، ۲۶. واسطي، ۲۷. هاڻي جو هاڻي، ۲۸. خدا ڪري، مَن، ۲۹. سڳر تي، واٽ تي، ۳۰. قافلي.

پير پانهنجي پرينءَ لئي، ڪوڏ رتائين ڪالهه،
 چڙهندي سر چوٽين، لڪن ڪئڙس لال،
 ڪيچان آيو ڪافلو، مٿين مٿي مال،
 اينديئي بوءِ ٻوٽن جي، جهلج پٺ پيال،
 جتي جمازن ڪي، جبل تين جنجال،
 پڇي پيادن ڪي، آريائي احوال،
 جي پانيين جتن جي، ويجهي ٿيان وصال،
 پري پٺ ورن ۾، ويجهج ڪا وڙال.

۱. ڪوڏ مان، شوق مان، سڪ سان، ۲. (پنڌ ڪرڻ سبب) ڳاڙها ڪيائين (رت ۾)، ۳. مٿان، تي، ۴. جبلن، جبلن جي بلندين، ۵. جبلن،
 ۶. ڪيس (سسئيءَ کي) ڪٺو، ۷. ڳاڙهو (رت ۾)، ۸. ڪيچ کان، ۹. اٺن جي قطار، ۱۰. اٺن، ۱۱. سامان، ۱۲. بانس، واس، هڪاءَ، ۱۳.
 اٺن، ۱۴. ولج، اختيار ڪج، ۱۵. پٺ جي (پٺ)، سنڌ صوبي جي الهندي طرف واري هالار جبلن جي قطار جي ڏاکڻين حصي کي چوندا
 آهن)، ۱۶. پاڙ، ترو، وادي، ۱۷. اٺن، ۱۸. وبال، مصيبت، ڏهيرا، ڏکڻا، ۱۹. معلوم ڪري، ۲۰. پيرين پنڌ هلندڙن، ۲۱. کان، ۲۲. آري
 (سسئيءَ جي محبوب پنهنون ڏانهن اشارو، (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار کي آري چوندا هئا، پنهنون هوت قبيلي مان هو)، ۲۳.
 خبرون، خبر چار، ۲۴. جيڪڏهن، ۲۵. تون پائين ٿي، تنهنجي تمنا آهي، ۲۶. اوڏي، قريب، ۲۷. وصال کي، ميلاپ کي، ۲۸. پنڌ
 ڪري، ۲۹. پٺ جبل جي، ۳۰. واٽن، راهن، رستن، ۳۱. ڪج، ۳۲. وڙول، ڳولا ڦولا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر معذور

داستان ٽيو

۱

هَلَندي هَاڙهو مَٽِي، ڪَرڻ ڪوهه پئام،
اَرڏا آريءَ جَامَ ري گُوندر گُوندرِ ئام،
لَڪِيُون لَڪَ لَطيفُ چئي، اورانگهڻ آيام،
پُرڻ پُنهونءَ پُٺِ ۾، اِيءَ سَعَادَتَ سَنديام،
مَٽِس ڪَمَ وڌاَم، وَهَان تَان نَه وَسِ پئو.

۲

هَلَندي هَاڙهو مَٽِي، ڏَڪَن مُنهنجا ڏوهه،
هُوءُ اوچر سِر اُٿن تي، هِيءَ پَنڌ پَڇاڙي پوهه،
ليڙن رِءَ لَطيف چئي، ڪِيئن ڪَرينديس ڪوهه،
اِڳئان رَاڻو سُجِي روهه، وَهَان تَان نَه وَسِ پئو.

۱. پَنڌ ڪندي، ۲. لس پيلي جي اولهه طرف جبلن جي قطار جو نالو، ۳. آڪري، لنگهي، مٽي، ۴. واحد ڪوهه، پَنڌ جي ماپ جو هڪ ماڻ يا پشمانو، ۵. ٻن ميلن جو مفاصلو (ڪرڻ ڪوهه پيام = مونکي تمام گهڻو پَنڌ ڪرڻو پئجي ويو)، ۵. ڏکيا، اڙانگا، سخت، ۶. سسئيءَ جي محبوب پنهونءَ جو لقب (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، پنهون هوت قبيلي مان هو)، ۷. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۸. کان سواءِ، ۹. غر، ۱۰. مون تي گذريا، مون تي اثر انداز ٿيا، ۱۱. جبلن جي وچان سوڙها پيچرا يا رستا، مشڪل واٽون، ننڍڙا جبل يا ٽڪريون، ۱۲. جبل، ۱۳. لنگهڻ، ۱۴. پار ڪرڻ (اورانگهڻ آيام = مونکي لنگهڻا پيا)، ۱۴. هلڻ، پَنڌ ڪرڻ، ۱۵. سپاڪ، خوش نصيبي، خوش قسمتي، ۱۶. منهنجي، ۱۷. هن (محبوب) جي مٿان يا ذمي، ۱۸. حاجتون، ڪارج، مطلب، مرادون، ۱۹. مون وڌا، مون رکڻا، مون ذمي ڪڍڻ يا حوالي ڪڍڻ، ۲۰. ته، ۲۱. نه وس پئو = (وهڻ) منهنجي وس يا اختيار ۾ نه آهي، ۲۲. ڪنهن، ۲۳. گناهه، پاپ، خطائون، غلطيون، (ڏڪن منهنجا ڏوهه = مونکي سخت ڊپ ٿو لڳي)، ۲۴. پنهونءَ ۾ ان جي پاڻڻ ڏانهن اشارو، ۲۵. بالاپوشن، غاشين، (ان جي پٺن ڍڪڻ جي ڪيڙن)، جهلن، ۲۶. سان، ۲۷. پَنڌ ڪي، سفر ڪي، ۲۸. چڪي، ستون ڏي، ۲۹. پٺ تي، پوئتان، پٺيان، ۳۰. اٿن، ۳۱. کان سواءِ، ۳۲. جبل جي ريتي، واري، ۳۳. ٻڌجي، ۳۴. روهه جو، جبل جو.

۳

هَلَندي هَاڙهو مَٺِي، سِسي ڏينديس سَآهُ،
لِگن تان لطيف چئي، پاري نئم پاهُ،
ڪندو باجهه الله، وهان تان نه وس پئو.

۴

هَلَندي هَاڙهو مَٺِي، گسن تان مَگسان،
لِگن تان لطيف چئي، رڙهي مان نه رسان،
پنهون شال پسان، وهان تان نه وس پئو.

۵

هَلَندي هَاڙهو مَٺِي، چپر ۱۴ ۾ چُلان،
پاڻوهه پُئوهه ڄام جي، سرتيون ڪيئن سلان،
سارئون تنهن ساردار ڪي، اندر روهه رُلان،
ڄامن ڏانهن چُلان، وهان تان نه وس پئو.

۶

پاڻي ۲۳ حال هلي وٺا، ڪنهن ڪي سُر ۲۵ سلان،

۱. سِر، مٺو، ۲. دمر، روح، ۳. جان، ۴. ڳاري، ساڙي، ۵. مون نيو، مون ختم ڪئو، ۶. گوشت (گريل ۽ سڙيل)، رونق، اوجر
۷. رحم، مهرباني، ۸. رستن، واٽن، ۹. پري ٿان، پلجي وڃان، ۱۰. جبلن، ۱۱. آهستي آهستي سري، هلي يا پنڌ ڪري، ۱۲. مان ته =
شال، ۱۳. پهچان، ۱۴. جبل، ۱۵. ڦٽڪان، ڇان، ڊوڙون پايان، ۱۶. پيار، مُرڪ، مشڪن، ۱۷. بيان ڪريان، ٻڌايان، ۱۸. ياد ڪريو،
۱۹. اڳواڻ، رهبر، ۲۰. جبل، ۲۱. ڀٽڪان، ۲۲. هُتان، ۲۳. پائيوار، رازدان، ۲۴. حال جا (حال پاڻي = حال محرم)، ۲۵. ڌڪ،
تڪليفون.

ڪُٽِيءَ لَڄَ لَطِيف چئي، لَڪَنَ ۾ لُڇان،
پَانڌِي ڪِيهر پِچان، وَهَان تَان نَه وَسِ پئو.

۷

وڌو ڪِين وَڻا، اُوچا ڏُونگرَ نَه ٿِيءَ،
تَمُومَ نِيٿان، تَه پيرُ نِهَارِٿان پَرِينءَ جو.

۸

وَارو مُون وَڻاهُ، ڪَا سُوڌَ سُونَهَپَ جِي نَه ڏِيو،
اِيءَ اِهائي ڳالَهَڙِي، شَجَر سُوڻِيَجَاهُ،
چوڻِيَن چَاڙهيَجَاهُ، تَه مُوڙهيءَ ڪو مُنهن ٿِي.

۹

وَارو مُون وَڻراهُ، ڪَا سُوڌَ سُونَهَپَ جِي نَه ڏِيو،
وَجِيهِي وِرَاڪَن ۾، مَعذُورَ ڪِي مَ مُنَجَهَاءَ،
مَنَجَهَان پَهَن پِيءَ ڏِيُون، هَاڏِي ئِي هَلَاءَ،
پَرِيَان ڪِي پَهچَاءَ، تَه لَڳِي لُونو تَه ٿِيَن.

۱. عزت، ناموس. ۲. جبلن. ۳. ڦٽڪان، هلان، ڍوران. ۴. واٽهڙو، مسافر. ۵. ڪپور، رستي ۾، واٽ ۾. ۶. (قد ۾) وڏا يا ڊگها ٿيو،
۷. اي وڻو، اي درختو، ۸. بلند، اتاهان. ۹. اي ڏونگرو، اي جبلو، ۱۰. ڳوڙها وهايو، آنسو وهايو. ۱۱. اي نين، اي اکيون. ۱۲. پير جو
نشان. ۱۳. ڏسان، گوليان، ۱۴. افسوس. ۱۵. مونڪي، ۱۶. اي وڻو، اي درختو، ۱۷. خبر، پتو. ۱۸. رهنمائي، رهبري، واقفيت (هتي
معني ٿيندي رهنما، رهبر، واقف)، ۱۹. اي شجرو، اي وڻو. ۲۰. سڄو، ٻڌجو. ۲۱. (جبل جي) چوٽين تي. ۲۲. چاڙهجو، بهجائجو. ۲۳.
موڙهيءَ جو، منجهيل جو، ۲۴. گس، بلو، بندوبست، (منهن ٿئي = سنئون رستو هٿ اچي) ۲۵. اي وٿرا، اي وٿڪار، اي وٿن جا
جهڳٽا، اي جهنگل، ۲۶. رستي جي ورن وڪڙن ۾. جبل جي ورن يعني سوڙهن ۽ ڏنڪن پيچرن، وٿن جي جهڳٽن، ۲۷. عذر واري، جڏي،
ضعيف، ۲۸. قاساءَ، غلط رستو يا واٽ ڏيکار، ۲۹. جبل. ۳۰. پيرين پنڌ هلندڙ، ۳۱. اڳواڻ، رهبر، سونهون، ۳۲. پنڌ ۾ روانيون ڪر،
۳۳. رساءَ، ۳۴. جلي، سڙي، ۳۵. بي حال، پانگهو، آجڙيل، ويران.

۱۰.

وآرو مُون وَڻِڪَارِ، ڪَا سُنڌِ سُونَهَپَ جِي نَهَ ڏِيڻ،
 آهي اَسُونَهِنَ جِي، مَٽِي تَو مَيارَ،
 وڙهِيئا وِيراڳَهڻَ سِين، لَڪَنَ جَا لِيَارَ،
 ڪَرِيان ٿِي ڪُوَارَ، ڪَنڊَنَ ڪَانڊِيَرَنَ جَا.

۱۱

ڪَنڊَا مُون پِيَرَنَ ۾، تَوڙِي لَڪَ لَڳَن،
 اَڱَرِ اَڱوڻِي نَهَ مِٺِي، چِپُون پِيَرَ چِڻ،
 ويندي ڏونهن پَرِيَن، جُتيءَ ڏاتِ نَهَ پَايان.

۱۲

جُتي سِي پَائِيَنڊِيُون، جَنِي پِيَرَ پَرِيَن،
 لاٽِيُون سَپَ پَرِيَن، سَسُئيءَ سَپَرِيَن ڪِي.

۱۳

ڪِيرِيَن پِيرِيَن پَائَرِيَن، لَنگَهِيئاڻِيَن لِيَارَ،
 سَسُئيءَ ڪِي سَيدُ چُئي، سَنڊِي پَرَتِ پَچَارَ،

۱. ان واقف يا بنا رهبر عورتن، ۲. مٽي تو = توتي، ۳. ڏوراڻو، ڏک، ڏوه، ۴. آڏا آڀا، آڏ يا رندڪ بڻيا، ۵. پيراڳن، جوڳياڻي، فقيريائي (سسئيءَ ڏانهن اشارو)، ۶. جبلن، ۷. ليار جا وڻ، ۸. گلائون، شڪايتون، ۹. واحد ڪندو، سيلهه، خار، ڪانتو، ۱۰. واحد ڪانڊيرو، هڪ ننڍو خاردار ٻوٽو، ۱۱. منهنجي، ۱۲. قدمن، ۱۳. جيتوڻيڪ، پلي، ۱۴. انسان جي هٿ يا پير جي چيڙي جي پنجن ڀاڱن مان آڱوڻي کان سواءِ ڪوبه هڪ ڀاڱو، انگشت، ۱۵. آڱوڻي سان (انساني هٿ يا پير جي چيڙي جي پنجن ڀاڱن مان چوٽي ۽ تلهي ڀاڱي کي آڱوڻو چوندا آهن)، ۱۶. ملي، ۱۷. جبل جا وڏا وڏا پٿر، ۱۸. ڦٽين، ذرا ذرا ڪن، ۱۹. محبوبن، ۲۰. اصل، مور، هرگز، ۲۱. پيارا، ۲۲. ختم ڪيون، ترڪ ڪيون، ۲۳. (پيرن ۾ جتيءَ پاڻ جون) ريتون، رسمون، ۲۴. محبوبن، ۲۵. لاءِ، جي ڪري، ۲۶. ڪيريون، جابلو وڻن جي هڪ ذات يا قسم، ۲۷. ٻير جا وڻ، ۲۸. ٻاڻريءَ جا وڻن (ٻاڻري ٻير جي وڻ جهڙو هڪ ننڍي قد جو وڻ آهي)، ۲۹. جي، ۳۰. محبت، پيار، ۳۱. تات، ياد، لوري، فڪر.

آريءَ جي اختيار، ڪيچ پهتو قافلو.

۱۴

ڏکڻ ڏونگر ڄام، م ڪر معذورن تي،
توتي لڄ لطيف چئي، آهي سنڌي ڄام،
مار م چئي معذور کي، ونهيان ڪانڌ ڪلام،
پرچي پڇ پيڻاڏيون، الله لڳ ڪلام،
جا نوازي آن جي نام، سا هوت نه چڏج هيڪلي.^{۲۳}

۱۵

ڏمر ڏونگر ڄام، سگر پاڻ شريڪ سين،
ڪيهي ڪلفت تنهن سين، جا گولي آن جي ڳام،
ورج تون وريام، منهنجو آچڻ آن ڳري.^{۲۳}

۱۶

ڏکڻ ڏونگر لاهه، اڳ مئي سسئي،
آريائي سين آه، ذاتي سڱ ضعيف جو.

۱. پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار کي آري چوندا هئا، پنهنون هوت قبيلي مان هو ان ڪري انکي به آري سڏيو ويو آهي).
۲. اختيار سان، حڪمران، ڪيچ بر (ڪيچ رياست مڪران جو شهر آهي پنهنون ان شهر جو رهاڪو هو)، ۴. اٺن جي قطار جن تي پنهنون ڪي سندس پاڻ کڻي ويا، ۵. رغب، ڪاوڙ، ڏمر، تاب، ۶. ڏونگر جا، جبل جا، ۷. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۸. عذر وارين، جذبن، ضعيفن، ۹. ننگ، عزت يا ناموس جي ذميداري، ۱۰. جي، ۱۱. سڀني ماڻهن، ۱۲. دولتمند، تمار شاهوڪار، ۱۳. مڙس، پٿار، ۱۴. سخن، گفتا، ڏوراپا، ۱۵. راضي ٿي، ۱۶. سڏ، ڪوٺ، ۱۷. واسطي، ۱۸. اي علام، اي تمار ڪهڻو ڄاڻندڙ، ۱۹. ورسائي، نهال ڪئي، سرفراز ڪئي، ۲۰. اوهان، ۲۱. نالي، ۲۲. اي هوت، پنهنون، ۲۳. اڪيلي، ۲۴. لائق، مناسب (گنج بر "مر ڪر" لکيل آهي)، ۲۵. پنهنجي، خود، ۲۶. هڪ جهڙي، مٿ، ثاني، ۲۷. ڪهڙي، ۲۸. اثبت، نفاق، دشمني، ۲۹. ٻانهي، نوڪريائي، ۳۰. ڪار جي، ڳوٺ جي (ان جي ڪار = اوهان جي ڳوٺ جي)، ۳۱. موٽج، ۳۲. اي وريام، اي پهلو، اي سردار، ۳۳. وٽ، ۳۴. اي ڏونگر، اي جبل، ۳۵. ڍرا ڪر، ختم ڪر، ۳۶. اڳيئي، پهريائين، ۳۷. فنا ٿيل، ۳۸. آريءَ، پنهنون، ۳۹. نجو، خاص، ۴۰. لاڳاپو، رشتو، ناتو، ۴۱. ڪمزور (سسئيءَ).

وائي

جِيڏِيُون جَا جَرَلَاڻِي، جِيءَ جَتَن سِين،
 سَا سَرَتِيُون سِيٻَاڻِيَام، تِنِهِن جِيئَن جَالِ ڪُومِرِ،
 مَهَرِ جَا مِيَن جِي، سَنجُهي هَتِ هِيَام،
 صُبحِ سُنَتِي سُڪَ ۾، ويسَلي وِڻَام،
 ڪِيهُون ڪُوهَن پَتِيَن، ڪُوكُون جَمَازَانِ،
 هوتاڻِي هَتِ ڪُڻِي، مَن پُنُهُون پِيَاڊِيَانِ،
 هَڪَل هوتِ پَنُهونءَ جِي، سَڳَرِ ۾ سِيَام،
 ڏورِبندي ۾ ڏُونگرين، ٿَاهَرِ ٿوپَ ٿِيَام،
 ڪوڙِيَن پَالِ پُنُهونءَ جَا، گَنجِي مَنجِهَ گُهرِيَام،
 سُنِي سَنگهرِ پَتِيَن، جَنهِن سِگهَڙِي سَارَ لڏِيَام،
 وَلِهُون وِڻَا چَپَرِين، ڪَارَن جَن ڪِيَام،
 موڙِي مَاءِ پَنِيورِ ۾، اڱڻ سِي آيَام.

۱. مڇ، ڪلي، ۲. هٽي، لڳائي، ۳. دل، ۴. مونڪي سڀاڻي ٿي، مونڪي مزو پئي ڏي، ۵. حياتي، ۶. گهڻو يا زياده (ڏکڻ ۽ تڪليفن کي سهڻ لاءِ)، ۷. مهار، لائي، اٺ کي هلائڻ لاءِ نڪ پھڻي ٽاڪيليءَ ۾ ٻڌل نوڙي يا رسو، ۸. اٺن، ۹. سج لهڻ وقت، ۱۰. هٿ ۾، قبضي ۾، ۱۱. مونڪي هٽي، ۱۲. بي خبريءَ يا غفلت جي حالت ۾، ۱۳. مون وٽان هڻا ويا، ۱۴. ڏانهن، رڙيون، ۱۵. ڪوهن جي، جبلن جي، ۱۶. پڻ ۾، ميدانن ۾، ۱۷. رڙيون، رنيون، ۱۸. انهن (پنهنون ۽ ان جي ماڻهن) جي ڄمارن يعني اٺن جون، ۱۹. هوت جو اولاد يعني سسئيءَ جو محبوب پنهنون جو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو، ۲۰. هٿ ڪڍي = سڌ ڪري، هڪل ڪري، ۲۱. پيادن کي، واڙهڙوڻ يا مسافريائين کي، ۲۲. رستي، واٽ، ۲۳. مون سسئي، مون ٻڌي، ۲۴. واهر، مدد، ۲۵. آڻت، سهارو، آڌار، مدد، ۲۶. پلايون، احسان، ۲۷. گنجي جي ٽڪر يا جبل جو حيدرآباد شهر جي لڳ ڏکڻ طرف آهي جنهن ۾ تمام گهڻن درويشن جون قبرون آهن، ۲۸. سنڀال، ۲۹. سرديون، ۳۰. ٻڪون، فاقا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرُ معذورِ

داستان چوئون

۱

مَري جيءَ تہ ماڻيڻ، جانبَ جو جَمَالُ،
ٿيڻ هوندَ حَلالُ، جي پندِ اهائي پارِين.

۲

مَرُتہ موچاري ٿيڻ، ويهي جيءَ مَ جَوءَ،
مُنڌَ مَرُگان پوءِ، پَهچنديءَ پُئوہَ کي.

۳

مَرُتہ موچاري ٿيڻ، ويهي وَجُہَ مَ وَبَرُ،
دلِ مِ آڻِ مَ دُورُ تون، سَندو قَرَنَ قَيَرُ،
تَوڙي لَهين نَ پيَرُ، رَا حَتَّ آهي رِڻ مِ.

۴

مَرُتہ موچاري ٿيڻ، جِيئَن آڏو جَتَ،^{۲۶}

۱. نفسياني خواهشون ماري يا ناس ڪري. ۲. زندگي يا حياتي گذار. ۳. حاصل ڪرڻ، پسڻ. ۴. محبوب. ۵. سونهن، حُسن، ۶. جيڪر. ۷. قبول، مقبول، پاڪ صاف. ۸. نصيحت، صلاح. ۹. عمل ۾ آڻيڻ. ۱۰. نفسياني خواهشون ناس ڪر. ۱۱. ڀلاري، سرخرو، عزت ۽ مان واري. ۱۲. غافل يا سست ٿي. ۱۳. اي جوءِ، اي زال، اي منڌ (سسئي)، ۱۴. مرڻ کان. نفسياني خواهشون مارڻ کان، ۱۵. نفاق، رڳڙو، ڪروڌ، ضد، ۱۶. وهڻ، گمان، ۱۷. جو، ۱۸. موٽڻ، واپس ٿيڻ، پوئتي هٽڻ، ۱۹. چڪر، ۲۰. جيتوڻيڪ، ۲۱. ڏسڻ، ۲۲. (پنهونءَ جي قافلي جي) پير جو نشان، ۲۳. سڪ، آرام، فرحت، ۲۴. سڄ، بريٽ، بيابان، ۲۵. نفسياني خواهشون سان حياتي گذارڻ، ۲۶. آڏ آهي، رندڪ آهي، ۲۷. جت کي يعني پنهنونءَ کي (ملڻ ۾).

هاري ڪر همت، تہ ڏيئي دمر دوس لهين.

۵

مر تہ موچاري ٿيڻ، اجلان اڳي اڄ،
هئين جان ڪي تان جيئري، منڌ پنيوران پڄ،
پنوهه سين پهچ، تہ ملڪ الموت مارين.

۶

اجلان اڳي سسئي، منڌ جيئريائي مر،
توليٽان تنهن م تر، جنهن روح وڃايو راهه مر.

۷

تو سامائي سسئي، مرڻ ڪنو مردار،
ڪپر سين ڪوهيار، لوني تو لڄايو.

۸

تو سگ ساھ ڪڍ سين، جيئن ڪوشي جاء،
مرڻ مون سين آء، تہ پئي ٿو پند ڪربان.

۱. اي هاري، اي نادان، اي بي عقل. ۲. محبوب کي ڏسڻ جو) عزمر، ارادو. ۳. ساھ، (ڏيئي دمر = جان قربان ڪري، مري)، ۴. دوست، ۵. ڏسين. ۶. اجل ڪان. مقرر وقت ڪان. (حقيقي) موت ڪان. ۷. هن وقت، في الفور. ۸. جان ڪي تان = جيستائين. ۹. پنيور ڪان يعني هن دنيا جي لذتن ڪان. ۱۰. پري ٿي، پاسي ٿي، ۱۱. پرڄ، راضي ٿي، وفادار ٿي، ۱۲. موت جو ملڪ يا فرشتو، موت، ۱۳. ناس ڪرين، ڇت ڪرين (ملڪ الموت مارين = تون ڪڏهن به نه مرندين ۽ به هميشه زنده رهندين)، ۱۴. (عارف ۽ درويشن جي) ٽوليءَ ڪان، جماعت يا سات ڪان. ۱۵. پاسي ٿي، ۱۶. ساھ، دمر، جان، ۱۷. گر ڪيو، ناس ڪيو، خنڊ ڪيو، ۱۸. رستي، وات (محبوب کي ڳوليندي)، ۱۹. پيدا ٿيندي، چمندي، سمجھ واريءَ عمر ۾ داخل ٿيندي، ۲۰. موت، ۲۱. مردار ڪنو = وساري ڇڏڻو، نڪمو يا بيڪار سمجهيو. ۲۲. اڏنڪيءَ ۽ بي جاءِ هلت، ۲۳. ڪوهه يعني جبل جو رهندڙ يا مالڪ، (سسئيءَ جي محبوب پنهنجي ڏانهن اشارو)، ڪوهياري جو ملڪ. ۲۴. اي لوني، اي بي نڪي، اي بي شرمر، ۲۵. شرمسار ڪنو. ۲۶. تنهنجو (جيئن يعني زندگيءَ کي خطاب آهي)، ۲۷. رشتو، سبند، ۲۸. ساھ ڪڻ، = جيئري رهڻ، ۲۹. اي جيئن، اي زندگي، ۳۰. پاسي، پري. ۳۱. هلڻو وڃ، ۳۲. اي مرن، اي موت، ۳۳. (سونهون ٿي) هل، ۳۴. پٺيان، ۳۵. تنهنجي، ۳۶. سفر.

۹

اُڇو اُتاهون گهٽو، جيئن ڪي جبل،
مرن مٿي سڀ هل، ته پئي تو پند ڪريان.

۱۰

مرڻان اڳي جي مٿا، سي مري ٿين نه مات،
هوندا سي حيات، جيئن اڳي جي حيات.

۱۱

جيئن اڳي جي حيات، جڳ جڳ سي جيئن،
موتي ڪين مرن، مرڻان اڳي جي مٿا.

۱۲

پر پڇي پرين ڪي، مري نه جاتو،
”موتو“ منڌ نه سئو، ڪنڌ ڪڙان ڪاٽين.

۱۳

ٿور ورمي ٿي، وڃن ورم نه سهي،
ڏيئي مڙج ڏونگري، جتن ڪارڻ جي.

۱. بلند، مٿاهون (اڙانگو، ڏکيو)، ۲. زياده، جهجهو، ۳. حياتيءَ، زندگيءَ، جيئري رهڻ، ۴. پهاڙ، ٽڪر (جيئري يا زندهه رهڻ جي تمنا جن کي آهي انهن لاءِ جبل اڙانگو ۽ اڇو آهي)، ۵. مرن يعني حقيقي موت کان، ۶. جي مٿا = جن پنهنجون نفساني خواهشون ماريون يا ناس ڪيون، ۷. زبون، نابود، فنا، ۸. هميشه زندهه # جن آخرت جي جاويد ۽ ابدي حياتيءَ کان اڳي هن دنيا ۾ اها حياتي حاصل ڪئي آهي * گنج ۾ ”مرڻان اڳي جي مٿا“ لکيل آهي، ۹. زمانو، عرصو، وقت، ايام (جڳ جڳ = هميشه، زمانن جا زمانا)، ۱۰. زندهه رهڻ، ۱۱. (من جي) اندر ئي اندر، ۱۲. جلي، سڙي، ۱۳. (مرڻ جو طريقو) تو ڄاتو، تو پروڙيو، تو معلوم ڪيو، تو کي حاصل ٿيو، ۱۴. ”موتو“ قبل ان تموتو“ حديث جو پهريون اکر جنهن جي معنيٰ آهي مرو، سڄيءَ حديث جي معنيٰ آهي مرن کان اڳي مرو، ۱۵. تو سئو، تو ٻڌو، ۱۶. سڀي، مٿو، ۱۷. ڇا لاءِ، ۱۸. ڪاٽين ٿي، وڌين ٿي، ۱۹. ٿوريءَ، ۲۰. ويرم يعني دير واري (ٿور ويرمي = ٽڪري)، ۲۱. (دوست ڏانهن) هلڻ، ۲۲. برداشت ڪري، ۲۳. سامه.

هَڏِ نَه هُوندو هِيءُ، سَاهَ پَرِيَان تَان صَدَقو.

۱۴

هَڏِي پِيرِن مُونَڙِيِن، هَلِج سَاڻ هِنِيِن،
عَلَشَقُ آريءَ جَامَ جَو، نَبَاهِي نِيِن،
جَان سَينءَ ٿِي جِيِن، تَه پَڙِج ڪوَم پُنُوَه سِيِن.

۱۵

هَڏِي پِيرِن مُونَڙِيِن، سِرِج سَاهَ پَسَاهَ،
هَوُتُ گَڏِيئي حَبِ مِ، رَهَبَرُ مَڻهي رَاهَ،
جَان جَان سَاڻِيئي سَاهَ، تَه پَڙِج ڪوَم پُنُوَه سِيِن.

۱۶

هَڏِي پِيرِن مُونَڙِيِن، ڪَهج پَرِ قُڏَامَ،
وِجَ وَسِيَلُونَاهَ ڪو، اوري آريءَ جَامَ،
هِنِيِن لَاهِي هَامَ، پَڙِج ڪوَم پُنُوَه سِيِن.

۱۷

هَڏِي پِيرِن مُونَڙِيِن، ڪَهج پَرِ ڪَپَارَ،

۱. هڏين، هميشه، ۲. مصرع نمبر ۲ ۾ ڄاڻايل ”جيءَ“ ڏانهن اشارو آهي. ۳. جان، جيءَ، ۴. پرينءَ محبوب، ۵. قربان، ۶. هٿن سان، ۷. پيرن سان، ۸. مونڙين يعني مونن سان، گوڏن سان، ۹. پنڌ ڪج، ۱۰. هيئن سان، دل سان، ۱۱. محبت، پيار، ۱۲. پنهنوءَ، بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، پنهنون سسئيءَ جو محبوب ان قبيلي مان هو، ۱۳. سردار، سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب، ۱۴. پڇاڙيءَ تائين پڄاڻي يا برقرار رکي، ۱۵. جان سينءَ = جيستائين، ۱۶. چيئري يا حيات آهين، ۱۷. برابر سمجھج، مٿ يا هڪ جهڙو ڄاڻج، ۱۸. ڪنهن کي به نه، ڪوبه نه، ۱۹. رڙهڻ، (آهستي) هلج، گنج ۾ ”سورج“ لکيل آهي، ۲۰. سَاهَ سان، پَسَاهَ سان، جان سان، ۲۱. محبوب، پنهنون، ۲۲. ملندءَ، ۲۳. حَبِ نديءَ واري بيابان يا ميدان (حب ندي ڪراچيءَ کان ست ڪوھ پري ڀڄ جبل جي اتر واريءَ قطار وٽان بلوچستان جي علائقي مان هلي ڪراچيءَ جي پريان عربي سمنڊ ۾ ڇوڙ ڪري ٿي)، ۲۴. اڳواڻ، سردار، هادي، ۲۵. تي، ۲۶. یر، وات، رستي، ۲۷. جان جان = جيستائين، ۲۸. تو سان، ۲۹. دمر، حياتي، ۳۰. هلج، ۳۱. سان، ۳۲. نراڙ، پيشانيءَ، ۳۳. وچ ۾، وات ۾، ۳۴. آڌار، شفاعت، ذريعو، ۳۵. اڳيان، پهريائين، ۳۶. آريءَ کان، ۳۷. هيئن جي، دل جي، ۳۸. ڇڏي، ۳۹. همت، دعويٰ، حجت، ۴۰. نراڙ، پيشانيءَ، مٿي، سر.

مَتَان چَـلُورِي چَـڏِيَنِ، پَـرِيَتَـڻِي پَـچَـارَ،
توڪي سَـنَـدَ سَـسُـئي، سَـنَـڊِي لَـسَـ لَـغَـارَ،
جِي هُونَـي هُوتَ هَـزَارَ، تَه پَـاڙِجِ ڪُومَ پُنْهُونَ سِين.

۱۸

هَـڻِيَنِ پَـيـرِـن مُونَـڙِيـن، پُـرِي پَـنَـڌُ پَـرَڪُ،
قَـلَـدَمَ ڪَـيـجَ ڌَـڻِيـن ڌِي، وَجُـهَ وَڌَـڻِي وَڪَ،
جِي هُونَـي هُوتَ لَڪَ، تَه پَـاڙِجِ ڪُومَ پُنْهُونَ سِين.

وائي ۱

تَوڏَن تَان نَه تَنَـوَارِـئُو، مَنَـهِنـجُو لَـکُـڻ وَارِـئُو،
الله مِـيـان ڪَـارَ اَـڻِيـن اَوَـنِـيـا،
مَـيـنَـڊِيءَ مَوڙَ مَـلِـيـرَ جَا، چَـاَنـگَـڻَ ڪِي سَـپَ چَـارِـئُو،
شَـرَفُ لَـهِي سَـسُـئي، ڪُـڻل ڪِي ڪَمَ ڪَـارِـئُو.

وائي ۲

وَهُـ مَـ وَتَ وَرِـجِي، هُو اَـلَا مِـيـان جِي ڪَـهَـنَـڊِيـن^{۲۶} تِي لَـهَـنَـڊِيـن^{۲۸} وَو،
پَـيـرَ پَـتَـاَـيَن ڪُـوَنَـڙَـا^{۴۱}، رَـاَـڻِي ڪَـيـسَ رَـجِي^{۴۳}.

۱. اي چوري، اي ڀتير، لاوارث يا نڌڪي، ۲. پرڻي جي، پرڻي جي، محبت جي، گنج ۾ ”پرڻو“ لکيل آهي، ۳. تات، ذکر، ڳالهه، ۴. پروانو، اختيار نامون، ثبوت، دليل، ۵. اي سسئي، ۶. جي، ۷. محبت، پيار، ۸. اثر، چٽ، چوٽ، صدمو، ۹. جيڪڏهن، ۱۰. توڪي آهن، ۱۱. محبوب (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۲. هزارين، گهڻي تعداد يا انداز ۾، ۱۳. هلي، اڳتي وڌي، ۱۴. مفاصلو، سفر، ۱۵. سمجهه (غور سان)، سڃاڻ، ۱۶. پير، ۱۷. پاء، ۱۸. تڪڙي، ۱۹. هلڻ وقت ٻن پيرن جي وچ وارو، ويڇو يا مفاصلو، ۲۰. اٺن، ۲۱. هرگز، ۲۲. آواز ڪنو، ۲۳. محبوب، سڄڻ، ۲۴. ورايو، موٽايو، ۲۵. الله جي بزرگيءَ جي صفت معنيٰ ڏئي، مالڪ، سردار (گنج ۾ هيءُ اکر ڪونهي)، ۲۶. مينڊيءَ جا (مينڊي هڪ ٻوٽي جو قسم آهي جنهن جو ٻن سڪائي، پيهي ۽ پسائي هٿن پيرن کي لاٿبا آهن ته هٿ پير ڳاڙها ٿي ويندا آهن، ۲۷. ڳوٺج، مينڊيءَ جي ڦر جا ڇڪا، ۲۸. هڪ ڳوٺ جو نالو آهي جيڪو ڪراچيءَ جي ڀرسان آهي، ۲۹. اٺن، ۳۰. عزت، مان، ۳۱. حاصل ڪري، پاڻي، ۳۲. ڏڪن جي ستايل، مصيبت جي مُنَڌَ، ۳۳. ڪم ڪارڻو = مراد حاصل ڪرايو، ۳۴. وات ۾، ۳۵. ڪڪ ٿي، ۳۶. جيڪڏهن، ۳۷. هلندڙ، ۳۸. تَه، ۳۹. ملندڙ، ۴۰. پٽ کان، ريشم کان، ۴۱. نرم، ۴۲. جبل جي ريتيءَ، جبل، ۴۳. لال، رچيل ڳاڙها.

مُنهن ۱ کَرِ مَعْدُورِن ڏي، پُنهن جَامَ پَرَچي،
 مُونڪي تَهين مَارِئو، جَتَن مُون کي جَا چَئي،
 وَنڌَرُ وَتَرِئِن تي، ڪَانڌِي تِيندمَ ڪِيچي،
 ڪَنِي اچي ڪَا ڪَهِي، ڪَنِي اچي ڪَا چَئي،
 اُمَلِ پَايان اُن کي، سَاجَن مُون کي جَا چَئي.

واٽي ③

چَڏي ڙي هُوتَ مَ وَجُ، اي مِيَّان يَارَ جَتَ،
 اُئون اَوَهَان جِي آهِيَّان،
 پاڻان پَراهُان وِئا، سُٺِي مُئِي جَا سَڌَ،
 سَگهو مَوِجَ سُپَرِن، اوڏِي لَاهِي لَڏَ،
 آڏا ڏُونڱَر لَڪِيئون، هاڙهي هَنِيَّان هَڏَ،
 لَڪَن ۾ لَطيف چَئي، چَوَري هَڏَ مَ چَڏَ.

۱. منهن ڪر = سامهون ٿي (ديدار ڪراء)، ۲. عذر وارين، جڏين، ضعيفن، ۳. سرجي، راضي ٿي، ۴. ٻڌائي (ڳالھ)، ۵. وندر جي (وندر، لس ٻيلي ۾ هڪ ڳوٺ، جبل ۾ نئن (ننڍي نديءَ) جو نالو آهي)، ۶. واٽن، رستن، ۷. مٿل ماڻهوءَ جي جنازي کي ڪلهو ڏيندڙ يا ڪندڙ، حامي، مددگار، ۸. هڪڙن ماڻهن، ۹. هڪڙي (ڳالھ)، ۱۰. چئي، ۱۱. ٻين ماڻهن، ۱۲. ٻي (ڳالھ)، ۱۳. ٻي بها، قيمتي، اهميت واري، ۱۴. سردار، مالڪ، ڌڻي، ۱۵. ويتر، ۱۶. پري، ڏور، ۱۷. ٻڌي، ۱۸. مٿل، مصيبت جيماريل (سسئي)، ۱۹. ويجهي، ۲۰. لڏو، سامان، ٽپڙ ٽاڙي، ۲۱. اڳيان، ۲۲. جبل، ٻهاڙ، ۲۳. سوڙها ٻيچرا، جبلن جي مٿان گهڙيل رستا، ۲۴. لس ٻيلي جي اولهه طرف جبلن جي هڪ قطار، ۲۵. ڌڪ هنڀان، ضربون يا چوٽون ڏنيون، ۲۶. بدن جي هڏن کي، ۲۷. جبلن ۾، ۲۸. لاوارث، نڌڪي، يتيم، ۲۹. اصل، هرگز.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر معذور

داستان پنجون

۱

جَڏَڏَڏِيءَ جَوَ جَآمُ، ڏَنَائُون ڏُڪِيءَ ڪِي،
مَنَڱَلُ مُنَهِنجي مَنَ ۾، ٻَارِئُو هُوتَ حُمَامُ،
اَرُڪَ ٿِيئُو آرَامُ، ڪَاڪُلُ پَسِي ڪَانڌَ جَو.

۲

ڪَاڪُلُ ڪُنِيءَ جَا، ڪَفَنَ تَنُهِن ڪُون ٿِيئُو، #
سَا دُرُسَتُ ٿِي دَقَنَ رِي، تَنُهِن تي ٻِي نَه ڪَا،
مَنجِهه شَهَادَتَ سَا، لُڏِي ۽ لَڏَ ڪَرِي.

۳

پَرِ پَنڊِي پَڻَ ۽ ٿِيئُو، زُلفَ زورُ ڏَنُومِ،
ڪَاڪُلُ ڪَالَهه ڏَنُومِ، رُخَسَارِي تي رُپَ سِين.

۱. (عشق جي) بيماريءَ، ۲. پاڻي پيئڻ جو ٿانءُ، وٺو، ڪٽورو، پيالو، ۳. ڏکڻ جي ستايل، دردمند، ۴. مگر، ٻاهر، ڪُل، گورو، ۵. دل، ۶. جلايو، ٻڙ ڪايو، ۷. محبوب پنهنجو (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي. سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۸. سخت گرم (گنج ۾ ”هَمَام“ لکيل آهي)، ۹. جدا، الڳ، حرام، ۱۰. سڪ، راحت، ۱۱. گهنڊيدار وار، وارن جي چڪ، گل يا ڦنڊڻ، وارن جو وانگوڙو، ۱۲. ڏسي، ۱۳. مڙس، پٿار، محبوب، ۱۴. قتل ڪئي، ماري، ذبح ڪئي، ناس يا برباد ڪئي، ۱۵. لاش ڍڪڻ جو ڪپڙو، مثل ماڻهوءَ کي پهرايل ڪپڙو # تنهنڪي ڪفن پهرائڻ جي ضرورت يا درڪار نه آهي، ۱۶. صحيح، ٺيڪ، ۱۷. ڪفن کان سواءِ زمين ۾ پورڻ، ۱۸. کان سواءِ، ۱۹. وڌيڪ پڇاڳاڇا، ٻيو حساب ڪتاب، ۲۰. خدا جي راهه ۾ قتل ٿيڻ يا مرڻ واري حالت، ۲۱. (خوشيءَ وچان) ڦيريوڻ پائي يا اچ وڃ ڪري، ۲۲. ناز، خرا، انگل، ماڻا، ۲۳. اوائل کان، پهريائين، ۲۴. آيو، انفرادي هستي، خودي، اهنگار، ۲۵. وارن جي چڪ يا وانگوڙي (محبوب جي)، ۲۶. زور ڏنوم = مون تي زور يعني سختيءَ سان محبت جو دٻاءُ وڌو يا مونکي لاچار ڪيو، ۲۷. رخساري تي = گل تي، گئي تي، ۲۸. سونهن، حسن، سهڻي يا زيبائتي نموني.

۴

دَرْدُ نَه لَهِي دَارُوئين، زُلفَ كِيَسِ زَافُ،
سَنَدُو ڪَاڪُلَ ڪَافُ، مَاري مَعْدُورِنِ ڪِي.

۵

هَانِ نَه جِيَانِ جِيءُيون، زُلفَ زَافُ ڪِيَاسِ،
ڪَاڪُلَ آئون ڪُنيَاسِ، پَنِيُو جو پَنِيُورَ جو.

۶

پَنِيُو جو پَنِيُورَ ۾، ڪَاڪُلَ ڏئمَ ڪَالَهَ،
هَاءُ تَنِي جِي حَالِ، زُلفَ جِي زَافُ ڪِيُون.

۷

ڏِيَهَانَ ڏَاريءَ ويَسِ، رَاتِيَن رَوِءَ رَتَ قُڙَا،
لَنَدِنِ جِي لَبِيَسِ، هَلِجَ هَوَتَ پُنُهونءَ ڏِي.

۸

ڏِيَنهَانَ ڏَاريءَ رَوِءَ، رَاتِيَان رَوِءَ رَتَ قُڙَا،
مَنجَههَ ويچاريءَ ووءَ، پَهَرانِ پِي پِيَن سِيَن.

۱. بيماري (عشق جي)، ۲. ڇڏي وڃي، دور ٿئي، ۳. دارونءَ سان، دوا سان، ۴. (محبوب جي) وارن جي چڱي يا وانگوڙي، ۵. فنا، نابود،
ضعيف، هيشي، اڳت ماريل، ۶. جو، ۷. (محبوب جي) گهنديدار وار، ۸. ”ڪ“ وانگر پيچ، وڙ، گهندي، ۹. عذر وارين، جڏين، ضعيفن، ۱۰.
زندگي يا حيات رهنديس، ۱۱. جيڏيون، اي سرتيون، ۱۲. قتل ڪيس، ۱۳. ڪارو سهڻو گهنديدار (وار)، ۱۴. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي
ڳوٺ کان اٽڪل ۱۰ ميل اولهه طرف هڪ قديم شهر (جتي سڀئي رهندي هئي)، ۱۵. افسوس، ۱۶. حال تي، حالت تي، ۱۷. ڏينهن جو،
۱۸. ڌاريءَ جي، لنڊيءَ جي، اوباش يا بدڪار (عورت) جي، ۱۹. ويس ۾، لباس ۾، لباس ۾، پوڻاڪ ۾، (بدڪاريءَ جي) پيشي ۾
مشغول، ۲۰. راتين جو، ۲۱. روه رت قڙا = زاروڙار روئي، تمام گهڻو روئي، شرمسار ٿئي، پشيمان ٿئي، ۲۲. لباس يا پوڻاڪ ۾، ۲۳.
پنڌ ڪڇ، ۲۴. محبوب (هوت)، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو، ۲۵. مهاندي، شڪل،
نموني، طريقي، ۲۶. اندر ۾، دل ۾، ۲۷. ويچاريءَ جي، مسڪين جي، ۲۸. ڏک يا درد جي دانهن يا آواز، پشيماني، ۲۹. ٻي ڳالهه، ۳۰.
غيرن، ڌارين.

۹

بهران بي بين سين، منجهه ڪالهوٽي ڳالهه،
سا تان تون سنڀال، هوءَ جا ڪيئي هوت سين.

۱۰

راتين روءِ رت ڦڙا، منڌ مَرڪي ڏينهن،
اندر نَعرو نينهن، بهران واهه وڙن سين.

۱۱

بهران واهه وڙن سين، اندر منڌ مَٽام،
سسئيءَ سوتِي ڪڍيا، تعلق سڀ تَمَام،
نئس نينهن نيَٽام، ڏسن ڌاريءَ ويس ڀر.

۱۲

ڏسن ڪَر ڌاري، اندر سَتِي سَسُئي،
لوڪ نه لڪي ڪڏهين، پنهونءَ پياري،
ماڻهو ڏينس ميهڻا، هيءَ وهسي ويڄاري،
انهن پر آري، ڪانڌ ڪميٽِيءَ ڪٽيئو.

۱. اندر ڀر، دل ڀر، ۲. ڪالهوڪي، پراڻي، گذريل ڏينهن واري، ۳. ٻولي، واعدو، "الست بربڪم قالوا بلي يعني ڇا آئون اوهان جو رب نه آهيان چيائون هاڻو"، وارو وڃڻ، ۴. ته، ۵. ياد ڪر، ۶. کلي، تهڪ ڏي، ۷. آواز، ۸. نينهن جو، محبت جو، عشق جو، ۹. ڪل ڀوڳ، هسي مذاق، ۱۰. ڪميئن (ماڻهن)، ۱۱. منڌ گي، ۱۲. غر، ڏک، روج راڙو، ۱۳. چڪي، ست ڏيئي، ۱۴. لاڳاپا، ناتا، واسطا، ۱۵. پورا، سڀ، ۱۶. ختم ڪيس، ۱۷. عشق، محبت، ۱۸. ناموس، ڍڪ، پردو، ۱۹. پسن، ۲۰. ڏسن ڀر، ظاهري طرح، ۲۱. ڄڻ ته، جهڙي، ۲۲. پاڪدامن، نڪ، ستر واري، سيلوان، ۲۳. عام ماڻهن، ۲۴. سهي ڪئي، پرڪي، محسوس ڪئي، جاتي، ۲۵. پنهنونءَ کي (پنهنون، سسئيءَ جي محبوب جو نالو آهي)، ۲۶. وڻندڙ، پسند ايندڙ، ۲۷. طعنا، ۲۸. خوش ٿي، ۲۹. مسڪين، عاجز، ۳۰. ريت، ۳۱. پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو. پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۳۲. مڙس، پتي، محبوب، ۳۳. بدڪار، گهٽ ذات، بچڙيءَ، ۳۴. هٿ ڪڻو، حاصل ڪڻو.

۱۳

جِيڪي لَندي ٿِيءُ، نَه تَه ٿِيءُ وَايِدَل وِچَمِ،
جَهَن ڪَارڻ جِيءُ، ڏيئي مَرَج ڏُونگَرِين.

۱۴

لَنديُون لَڪَ جِيَن، جِي ڏيَن ڏَهَآڙِي ڏيَهَه ڪِي،
ڪُبو ڪُوهُ سَتَن، جِي ڏِڪَئو ڏِڪِين پاڻ ڪِي.

(۱۵)

لَنديُون لَڪَ جِيَن، جِي ڏيَن سِرُ سَپِڪَنهن،
سَتِيُون سَپِ مَرَن، جِي وَرَن سَاڻ وَنگِيُون.

(۱۶)

لَنديُون هِنَ لَوڪَ ۾، مَرُ هَزارِين هُون،
اَنِيءُ پَهَرَ اَگَڙا، ڏوبو ڏوبو ڏُون، #
پير پَتَ نَه پُون، اُن جَا عَبدُاللطيف چئي.

(۱۷)

سَتِي سِيڏائي، لَندي ٿِي لَآ ڏَڪَري.^{۳۰}

۱. پا. ۲. اوباش يا بدڪار (عورت). ۳. وائيندڙ، گڏيندڙ، ڏوتي، دلال، ڪُتن. ۴. وچ جي، ٻن ماڻهن جي درميان واري. ۵. اٺن جي مالڪن. سڀئي جي محبوب پنهنجيءَ ان جي ماڻهن. ۶. لاءِ، واسطي. ۷. جان، ساهه. ۸. ڏونگرن ۾. جبلن ۾. ۹. لڪ دفعا، هميشه. ۱۰. زندهه يا حيات هجن. ۱۱. (پنهنجو بدن يا جسم) اڀرن ڪن يا حوالي ڪن. ۱۲. روزانو. ۱۳. ڏيهه جي يا ملڪ جي (ماڻهن). سڀڪنهن ماڻهوءَ. ۱۴. ڇا، ۱۵. ستين ڪي، پاڪدامن يا نيڪ (عورتن) ڪي، ستر وارين عورتن ڪي. ۱۶. لڪايو، (ڪپڙن ۾) ويڙهيو. ۱۷. بدن، جسم. ۱۸. مڙسن، پٿارن. ۱۹. ڏنگيون، بي وفائي ڪندڙ. ۲۰. جهان، دنيا. ۲۱. پلي، ۲۲. گهڻي تعداد ۾. ۲۳. هجن، ۲۴. اٺي پهر = سڄو ڏينهن ۽ سڄي رات (هڪ ڏينهن ۽ هڪ رات ٻن ٻن پهرن جو وقت ٿئي ٿو)، ۲۵. غصوا، ۲۶. پاڻيءَ سان) غلاطت صاف ڪيو، پاڪ ڪيو # (ڏوبو ڏوبو ڏون = وري وري صاف ۽ پاڪ ڪن)، ۲۷. قدر، تنگيون، ۲۸. پَتَ تي، هيٺ، ۲۹. آرزو ڪري، واجهائي، (پاڻ ڪي) سڪائي، ۳۰. ناز نخر، انگل آرا، ماڻا.

آسَرو آهي، لَنديءَ ڪي لَبِيَسَ جو.

۱۸

لَڪڻَ جي لَنڊنِ جا، لَوڪُنَ ڇَڱا چَو،
پَرو تَن ڪان پَو، جي اِيندَن وِيندَن سَنديُون.

۱۹

تَن جيسرَميرِياڻنِ جَس، جي لَهِ ڪَارڻَ لَنديُون،
تَن لَڳي مَ ڪَس، جي اِيندَن وِيندَن سَنديُون.

(۲۰)

تَن جيسرَميرِياڻنِ جَس، جي لَهِ ڪَارڻَ لَنديُون،
لَا لَآئِيءَ جي لطيف چئي، ڪانَ رَهيَن ڪَس،
هَتَ بَ رَهيَن رَس، هَتَ بَ ڳَڏيُون هَوَتَ ڪي.

۲۱

اِڃا ڪي آهيَن، جيسرَميرِياڻيُون جَڳَ ۾،
نئو لَڳَ لَآئِيَن، لَهِ لَڳَ لطيف چئي.

۱. ڀروسو، ڏي. سهارو، ۲. اوباش يا بدڪار (عورت)، ڌاريءَ، ۳. لباس، پوشاڪ، ۴. ڀڄڻ، خصلتون، ۵. (دنيا جا) ماڻهو، ۶. سٺا، مڃاڻا، ۷. ڇڪي، ۸. پتو، خبر، ۹. پوي، ۱۰. ايندڻ ويندڻ = وانهڙڻ، عام توڙي خاص ماڻهن، ۱۱. جُون (آهن)، ۱۲. جيسر ميرياڻن ڪي، جيسر مير شهر جي رهاڪو عورتن ڪي (جيسر مير (جيسلمير) هندستان جي ريگستاني علائقي ۾ هڪ شهر آهي)، ۱۳. شاباس، آفرين، ۱۴. الله جي، خدا جي، ۱۵. واسطي، راهه ۾، ۱۶. تن ڪي، ۱۷. ٿي، ۱۸. نقصان، گهاتو، ڇيهو، ٽوٽو، ۱۹. ڀرم، حيا، لڄ، ۲۰. ڪوٽ، ڪهتائي، ۲۱. هن جهان ۾، ۲۲. ٺهي وين، توڙ يعني پڇاڙيءَ تائين پهتڻ، ۲۳. محبت، قرب، ۲۴. هن جهان ۾، آخرت ۾، ۲۵. محبوب (هوت)، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي. سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو، ۲۶. جهان، سنسار، ۲۷. وٺو وڃيو، ڪيو وڃيو، ۲۸. عضوا، ۲۹. لڳائين، ۳۰. واسطي، راهه ۾.

(۲۲)

جيسَرُ ميرِباڻيون جَڳَ مان، لَڏي ويُون لوءِ،
هَائي هِنهَهان پوءِ، لَڏيُون رَهَن لَبَ ۾.

وائي ○

ايندو هوٽُ چِرَ جو جَامُ، جيڏيُون ڪِنَ چَڏيندو ڪڏهين،
وَهان ڪِئَن پَنِپورَ ۾، ڪَري مَن مُڏامُ،
ڪاهي رَسنديسَ ڪِڇَ ڪي، جِتَ سَڻدو گوهرَ گَامُ،
مَران تان مَآنُ لَهان، تِيان ڪِڇَن تان قُرَبانُ،
پيرانديءَ پُنُهونءَ جي، مُنهنجو ٿئي مُقامُ،
هَجهو وراڪَن ۾، ايندو سو اِمَامُ.

۱. جيسر مير چون رهاڪو عورتون (جيسر مير (جيسلمير) هندستان جي ٿر جي علائقي ۾ هڪ شهر آهي)، ۲. (هن) جهان يا سنسار،
۳. سامان يا ٿڀڙ تازي ڪٿي، انتقال ڪري، مري، ۴. لوءِ ڏي، (پنهجي اصل) وطن ڏي يعني هن جهان ڏي، ۵. هنن کان، ۶. ڌاريون، اوباش
يا بدڪار (عورتون)، ۷. پاسي ڪنڊ، لڪ ڇپ، گوشتي، ۸. محبوب (هوٽ، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي. سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان
قبيلي مان هو)، ۹. جبل، ۱۰. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۱۱. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۱۲. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي
ڳوٺ کان ٻن ميلن جي مفاصلي تي هڪ قديم شهر (جتي سسئي رهندي هئي)، ۱۳. دل، ۱۴. هميشه (قرار)، ۱۵. پنڌ ڪري، ڊوڙي،
۱۶. پهچنديس، ۱۷. رياست مڪران ۾ هڪ شهر (جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنون رهندو هو)، ۱۸. جو، ۱۹. سڀ مان نڪتل موتي يا
ماڻڪ (سسئيءَ جي محبوب پنهنون ڏانهن اشارو آهي)، ۲۰. ڳوٺ، ۲۱. ته، ۲۲. عزت، شرف، ۲۳. حاصل ڪريان، ۲۴. ڪڇ جي
رهاڪن يعني پنهنون، ۲۵. صدقو، ۲۶. پيرن واري پاسي کان، ۲۷. مدفن، قبر، ۲۸. اوڏو، ۲۹. جبلن، جبلن جي سوڙهن پيچرن، ۳۰.
اڳواڻ، رهبر.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر معذور

داستان چهون

۱

پَسَنَ ڌَارَڪَن پَرِيَنَ جِي، جَهْلِي تَان نَه رَهَان،
اَپَرِ عَاجِزُ آهِيَان، لَکُنُ جَان نَه لَهَان،
فَرَدَا مُونَ قِيتِي ڪِي، وَاَعِلِي نَه وَهَان،
صَبَاحَ سِينَ نَه سَهَان، خَوَاهُ مَرِيَنَ خَوَاهُ مَارِيَن.

۲

فَرَدَا مُنڌَ قِيتِي ڪِي، نَقْدُ ڪَنِيوَنَارِ،
هِيءَ جَا وَاکِبَ وَلِيَهِيءَ جِي، وِیَرَمَ ڏِي مَرَارِ،
جِيڪي مُنيءَ مَارِ، جِيڪي مِيَرُ مُنيءَ ڪِي.

۳

مُني تِي مُدَعَا گَهَرِي، مَوْتُ تِيو مَوجُودِ،
اَچِين تَه اُجُ ڪَرِيَان، صَبَاحَ ۳۴ جُو سَجُودِ، ۳۵

۱. ڏسڻ. ۲. ڪانسواءِ. ۳. محبوب. ۴. پلي، روڪي. ۵. ترسان، تڪان، رُڪجان. ۶. تمام گهڻو، بي حد. ۷. لاچار، ماندي، مايوس، مجبور، غمگين. ۸. محبوب، پيارو. ۹. جيستائين. ۱۰. ڏسان. ۱۱. ايندڙ ڏينهن، سڀاڻي، قيامت جو ڏينهن، آخرت. ۱۲. ترڪ. ۱۳. واعدِي تي، انجام تي. دلاسي تي. ۱۴. وڃان، پٺيان لڳان. ڀروسو ڪريان. ۱۵. صبح، سڀاڻي. ۱۶. تائين. ۱۷. ترسان، رُڪجان. ۱۸. يا. ۱۹. ملين، گڏجين. ۲۰. عورت، زال. ۲۱. روڪڙو سودو. حاضري يعني بروقت جو سودو. اڄ جو اڃ. ۲۲. زال. ۲۳. اٺ (جي) مهار. (گهوڙي جو) لغام، ڏور، رسي، نورڙي. ۲۴. غريب، مسڪين، ڪنگال، سڄيءَ، نڌڪيءَ. ۲۵. دير. ۲۶. وراءِ، ڦيراءِ. ۲۷. يا. ۲۸. مُنيءَ ڪي، بدبخت ڪي، نياڳيءَ ڪي، مصيبت يا ڏڪن جي ماريل ڪي. ۲۹. ملاءِ (پاڻ سان). ۳۰. مراد، مقصد، مطلب. ۳۱. چاهي، طلبي. ۳۲. حاضر. ۳۳. سڀاڻي، قيامت جي ڏينهن. ۳۴. وارو. ۳۵. سجدو، سلام، جُهار.

جِيڪِي نِي وَجُودُ، جِيڪِي مِيٽَرِ مُنِيءَ ڪِي.

۴

جِيڪِي مِيٽَرِ مُنِيءَ ڪِي، نَان تَه مُنِي مَارِ،
ڏُڪِيءَ ڪِي ڏِيڪَارِ، هِيڪَر هُوَت اڪِيَن سِيَن.

۵

ڏُڪِي ٿِي ڏڏُورَ، لَهَسِي لَن پُنُوَه جِي،
ڏِيئي آڳِ اَتُورَ، سِي نَه ڪَاڻِي سَسُئي.

۶

ڏُڪِي ڏِڪَ وَسَارِ، سُلِيَجَ ڦِٽِي ڪَرِ سَسُئي،
پَٽِيَن پِيرُ نِهَارِ، تَه آريائي اُتَان لَهِيَن.

۷

ڏُڪِي ڏِڪَ مَٽِي ڪَرِي، وَانءُ چَپَرِ پِيهِي،
گَڏَبِي ڏِيهِي، سُوڏِيُون ڏِيندَءَ خَبَرُون.

۸

ڏُڪِيءَ ڏَهائيءَ، مَٽِي مُنِيءَ هَٿَڙَا، #

۱. يا ته، ۲. ڪڍي وٺ، ۳. جان، ساھ، ۴. ملاء (پاڻ سان)، ۵. مصيبت جي ماريل، ٽڌڪيءَ، بدبخت، نياڳيءَ، ۶. نه، ۷. بي جان يا بي ساهي (ساھ کان سواءِ) ڪر، ۸. غمگين، دردمند، ڏک ۽ سورن جي ستايل، ۹. هڪ دفعو، ۱۰. محبوب (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۱. اڌ سڙيل، اڌو ڪاٻري جليل، ڏڦل، ۱۲. سيڪ يا تَوُ ڏيئي ڪارو ڪيس، لوسائيس، ۱۳. محبت، ۱۴. باھ، ۱۵. جهجهي، گهٽي، جنهنجي تور يا اندازو نه ڪري سگهجي، ۱۶. جلي، سڙي، ۱۷. (شاديءَ وارو) هار سينگار، ۱۸. خيال ۾ نه آڻ، دل تان لاهي ڇڏ، ۱۹. ڇپر گٽ، گهوٽ ڪنوار لاءِ تيار ڪيل هنڌ ۽ گٽ، ۲۰. ٽرڪ، ۲۱. پٽن ۾، ميدانن يا بيابانن ۾، ۲۲. (پنهنون جي) پير جو نشان، ۲۳. ڏس، ڳول، ۲۴. آري، پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، پنهنون سسئيءَ جو محبوب ان قبيلي مان هو)، ۲۵. ان هنڌان، ان پٽن تان، ۲۶. ڏسين، هٿ ڪرين، ۲۷. (عشق جو) درد، سور، ۲۸. مٿي تي، سِر تي، ۲۹. سهي، برداشت ڪري، قبول ڪري، ۳۰. وڃ، ۳۱. ڇپر ۾، جبل ۾، ۳۲. گهڙي، داخل ٿي، ۳۳. توکي گڏيا، توکي ملندا، ۳۴. ڏيهه جا رهاڪو، تر جا رهاڪو، ۳۵. سڃيون، ۳۶. حال احوال، سماچار، ۳۷. ڏکيءَ ڪي، ۳۸. هر روز، روزانو، ۳۹. مٿي تي، سِر تي، ۴۰. مٿيءَ ڪي # مٿي مٿيءَ هٿڙا = افسوس ۽ ارمان واريءَ حالت ۾، روج رازو ڪري، مٿو هٿن سان پٽي پٽي.

تَنهن پَر نہ ڪاٿِي، جنهن پَر جيئي جيڏيون.

۹

ڏسڻ ڏڪان اڳرو، سَسُئي آڻ مَ شڪ،
تي پانهي پَر اوڀون، لُڏ مَ پَسِي لڪ،
وَر پنهونءَ سين پلڪ، بَن ٻارهن ورهه پئن سين.

۱۰

هر دم هوت پنهونءَ جو، ڏسڻ پائج ڏڪ،
وَر ٻاروچاڻي لڪ، ڪو ٻارهن ماهه پئن سين.

۱۱

ڪنهن جنهن ڏڪان ڏي، پارانپا ڪي پانڌين،
سور پريائين سي، ڳالهه ڪيائين جن سين.

۱۲

ڏکيءَ سنڌيون ڏونگرين، پَسو پئون پون،
ڌاري جو ڏونگر ڪي، سو ڪي چيو چون،
آريءَ جي آفسوس ۾، ماڻهو مرون رون،

۱. ريت، نموني، ۲. سڙي، جلي، ڪامي، ۳. هميشه زندهه يا حيات رهي، ابدي حياتي حاصل ڪري، ۴. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۵. ديدار ۽ پسڻ (محبوب جو)، ۶. ڏڪ کان، (شاديءَ واري) هار سينگار کان، سڄ يا چپر ڪٽ کان، ۷. وڌيڪ سٺو يا عمدو، بهتر، ۸. اي سسئي، ۹. وهر، ڪمان، وسواس، ۱۰. نوڪريائي، گولي، ۱۱. (پاڻيءَ جون) سانڌاريون، ۱۲. دهلج، ڊجج، ڏڪج، ۱۳. ڏسي، ۱۴. جبل، ۱۵. بهتر، ۱۶. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۱۷. گهڙي، ساعت، تمام ٿورو وقت، لحظو، ۱۸. بَن ۾ پون، کڏ ۾ پون، نه ڪهرجن، ۱۹. سال، ۲۰. هر وقت، هميشه، ۲۱. محبوب (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۲۲. سمجهج، ڄاڻج، ۲۳. ٻروچن سين، بلوچن سين، پنهنجيءَ ۽ ان جي ماڻهن سين، ۲۴. ساعت، گهڙي، ڪن، پل، تمام ٿورو وقت، ۲۵. کڏ ۾ پون، گوهر ۾ پون، ۲۶. مهينا، ۲۷. اهڙي، ۲۸. ڏڪ کان، ۲۹. نياپا، پيغام، ۳۰. پانڌين ڪي، وانهڙن ڪي، قاصدن ڪي، ۳۱. سور سان، ڏڪ سان، ۳۲. سورن واريءَ، سوراڻيءَ، ڏڪن جي ستايل، غمگين، دردمند، ۳۳. جون، ۳۴. ڏونگرن ۾، جبلن ۾، ۳۵. ڏسو، ۳۶. واحد پت، روج راڙي جو آواز، بددعا يا ڀارتي جو آواز، ۳۷. توڙي يا پڇي ٽڪرا ڪري، شڪاف وجهي، ۳۸. جيڪو (قصو يا بيان)، ۳۹. ڪجهه، ۴۰. چيو چون = (سسئي خود ۽ ان کي ڏسندڙ ماڻهو ۽ جانور) وري وري چون يعني ٻڌائين، ۴۱. سسئيءَ جي محبوب پنهنجي (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو. پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۴۲. ارمان، غم، ڏڪ، ۴۳. جانور.

ان پر سيئي هون، هيئنڙا جن هجي وٽا.

۱۳

ڏکيءَ سنڊيون ڏونگري، آڏيءَ آهون پون،
مئي پڇاڻا منڌڪي، روجهه رجن ۾ رُون،
پٿان ايئن چُون، ته مئيءَ آسان ڪي ماريو.

۱۴

ڏکيءَ سنڊيون ڏونگري، اوچنگارون اچن،
هتي سانگ سئيءَ ڪي، ڪلو ڪئو ڪيچن،
جي هٿان هوت مرن، هوت تني جي هنج ۾.

۱۵

ڏکيءَ سنڊيون ڏونگري، وٽ تڻ وائون ڪن،
وٽان ويئي جن، وڏيءَ سي وڏوڙڙا.

۱۶

وڏيءَ سي وڏوڙڙا، رت نه ڏٺو جن،
موت قبوٽو تن، ڏٺو جن ڏکيءَ ڪي.

۱. ريت، نموني، حالت ۾. ۲. ٿين ٿا. ۳. مٿيان. ۴. دلين. ۵. جن جا. ۶. آڏي جي مهل. ۷. رات جي مهل. ۸. مٿي کان، مرڻ کان. ۹. پوءِ، بعد. ۱۰. جهنگلي يا جابلو ڳوٺ، ڳوٺ جي شڪل وارا ڦاڙها. ۱۱. رڻ پٽن، بيابانن. ۱۲. پيا. ۱۳. چُون. ۱۴. نياڳيءَ يا بدبخت (سئيءَ). ۱۵. روئڻ جو آواز. ۱۶. نيزو، يالو تلوار. ۱۷. جهيڙو، لڙائي. ۱۸. هٿ کان، هٿ تي. (هٿان هوت = هوت جي هٿان) ۱۹. ڪڇ، جهوليءَ، آغوش. ۲۰. درخت (ون تڻ = وٽ، ٻوٽا، ٻوٽا ٻوٽيون). ۲۱. ڳالهين، پڇارون. ۲۲. لنگهي، گذري. ۲۳. وڏيل، زخمي ٿيل، سورن يا ڏڪن جي ستايل. ۲۴. (درد يا سوز سان) زخمي ڪيا. ڪهاڻي وڌا، ماري وڌا، ناس ڪيا. ۲۵. خون، لهُو (رت نه ڏٺو جن = جيڪي بي جان يا بنا ساهه جي آهن جهڙوڪ وٽ تڻ) ۲۶. مڃڻو، منظور ڪڻو.

ڪو جو وڌيڪ وڌ، جيئن وڌ وڌيڪ وڌ سين،
ڏک ڏکي ڪي ڏي، جن ڏني سي ڏکڻا ٿيا.

وَدِي ٧ تِي وَايُون ٨ كَرِي، كُنَل ٩ كُوَكَارِي،
هَن ١١ پَن ١٢ پَانَهَجَا سَارَا، ١٣ هُوَ ١٤ هَنجُهُون ١٥ هَذَن لَي ١٦ هَارِي.

ذُكِّيَ^{١٧} تَوَّ^{١٨} ذُكَّارُ، تَوَزَّى وَسَنِ مِينَهْ تَرَا،
صَاحِبَ هَتْ سُكَّارُ^{٢١}، هَنْ^{٢٣} وَسَ آهِيَن هَتْ تَرَا^{٢٤}.

ذُكِّيَ تَوَّ ذُكَارُ، سِيَّئِنِ ذِيْهُهُ سُكَارِئُو،
بَارُوْچَا ئُو پَارُ، سَيِّئُوئِي سُوَاْءَ سَيِّنِ.

ہیء گہایلِ ہڈِ گہ^{۲۲} وری^{۲۴}، وو میان،
کیچی^{۲۵} مون نہ سگیٹا^{۲۶}،

۱. اهڙو، ۲. وڏي، ۳. وڏيل يا زخمي ٿيل کي، (عشق جي) گهايل کي، سورن يا ڏکڻ جي ستايل کي، ۴. زخري، گهاٽو، درد، سور، ۵. بدخواه ماڻهو، رقيب، ڌاريان، غير، ۶. زخمي ڪيائين، ڦٽيائين، ۷. سهارو، آڌار، ۸. وڏيل (وڻ جي ٿاري جيڪا وڻ کان وڌي جدا ڪئي وئي آهي)، ۹. وڻ، ۱۰. ڏانهن، ۱۱. روڊ، ۱۲. وڻ جا پٽا جيڪي وڃڻ ڪري، سڪي ٿاريءَ کان جدا ٿي ويا، ۱۳. ياد ڪندا، ۱۴. (عشق جي) وڏيل سسئيءَ ڏانهن اشارو، ۱۵. ڳوڙها، آڻئون، لڙڪ، ۱۶. ڪپيل يا جدا ٿيل جسر يا ڌڙ، ۱۷. ڏکيءَ لاءِ، ۱۸. تنهن هوندي به، ۱۹. ڪاڻ، ۲۰. قطعو، ڌرت، اناج ۽ ۲۱. ٻين کاڌي پيئي جي شين جي کوٽ يا اثاثو، ۲۲. صاحب جي، ڌڻيءَ يا خدا جي، ۲۳. هٿ ۾، وس ۾، ۲۴. شين جي سستائي يا سهانگائي، خوشحالي، ۲۵. (ڏکيءَ) جي، ۲۶. هٿ ڪڍڻ (دعا لاءِ)، هٿ مٿڻ، ڪوشش ڪرڻ، ۲۷. سڄڻ، محبوبين، ۲۸. ملڪ، ڊيس، وطن، ۲۹. آسودو يا سڪيو ستابو ڪيو، ۳۰. ٻروڇڻ جو، ٻلوڇڻ جو (سسئيءَ جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم مان هو)، ۳۱. پاسو، ملڪ، ۳۲. سمورو، ۳۳. سڪار، سڪو، ۳۴. ڦٽيل، زخمي ٿيل (عشق جي)، ۳۵. اصل، ۳۶. قربان ٿي، ۳۷. منهنجا، ۳۸. عزيز، ماڻهو.

عَشَقَ آريءَ جَامَ جِي، هِيءَ جَهُوريءَ هَذَ جَهُوري،
 رَهِي جَارِجُنِ مِ، سَا چَپَرِ چَڌَ مِ چَوري،
 آڏِيُون آريچَن لئي، ڏُونِگَرِ تِيندِيسَ ڏوري.^{۱۵}

وائي ۲

سَاتِي پَانڌِي اِي ڪِٻَڙِي ڪِيچَ پَڇَارَ،
 ڪَا مُنِهِنجَڙِي،
 اِي هَوَتَن سَن اِي دوسَن سَن هِيڪَڙَ،
 ڪِٻَڙِي ڪِيچَ پَڇَارَ،
 اُڀِي پُڄِي پَهِيَرَا، مُنڌَ سَنڌَا جِي ڪُوهِيارَ.^{۲۹}

۱. نينهن. محبت. ۲. پنهن (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهن ان قبيلي مان هو)، ۳. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۴. سسئيءَ يعني گهايل ڏانهن اشارو، ۵. ڳڻتيءَ، فڪر، ۶. اصل، بنهه، صفا، ۷. پڇي پرزا پرزا ڪئي، ڏکوئي، ايڏائي، ۸. ترسي يا روڪجي پئي، ۹. رڻ پتن، بيابان، ۱۰. ڇپر مِ، جبل مِ، ۱۱. ڀتيمر. لاوارث، نڌڪي، ۱۲. اِي اديون، اِي سرتيون، ۱۳. آريءَ جي اولاد يا گهراڻي، ۱۴. ڏونگر مِ، جبل مِ، ۱۵. ڳولائو، ۱۶. اِي سائي، اِي رفيق، اِي همراھ، ۱۷. وانهڙو، قاصد، ۱۸. ڪبي، ۱۹. ڪيچ مِ (ڪيچ، رياست مڪران جو هڪ شهر آهي)، ۲۰. ڳالهه، ذڪر، ۲۱. منهنجي، ۲۲. محبوبن، هوتن، دوستن، ۲۳. هڪ ڀيرو، هڪ دفعو، ۲۴. بيٺي، ۲۵. گولي، نهاري، ۲۶. وانهڙو، قاصد، ۲۷. زال، عورت (سسئي)، ۲۸. جا، ۲۹. ڪوھ يعني جبل جي رهاڪو، پنهنءَ (ڪوھ يعني جبل وارو علائقو). ڪوھيار علائقي جا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرُ معذور

داستان ستون

۱

اٿون نه گڏي پرينءَ کي، ٿورا ڏينهن ٿئا،
راتين رڙو وٿا، عجب آريءَ جڙام ري.

۲

اٿون نه گڏي پرينءَ کي، سهڻين سڃ وٿا،
هالن وٿا هٿان، ديکي شال دم ڏيان.

۳

اٿون نه گڏي پرينءَ کي، ٿون ٿو لهين سڃ،
اٿون جي ڏيئين سنيهڙا، نيئي پريان ڏج،
وڃي ڪيچ چٽج، ته وڃاري واٽ مٽي.

۴

اٿون نه گڏي پرينءَ کي، هيءُ پڻ ڏينهن وٿو،

۱. ملي، ۲. محبوب، ۳. بچڻا آهن يا باقي رهيا آهن (حياتيءَ مان)، ۴. راتيون، ۵. ڏينهن، ۶. اجايو، بي سود، ۷. پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۸. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۹. کان سواءِ، ۱۰. تمام گهڻا، جهجها، ۱۱. سورج يعني ڏينهن، ۱۲. لنگهي يا گذري وٿا، ۱۳. ويڻ (مرڻ)، ۱۴. وقت، ۱۵. هتان يعني هن دنيا مان، ۱۶. ڏسي يا پسي (محبوب)، ۱۷. ساف، ۱۸. غروب ٿيڻ، ۱۹. نياپا، پيغام، ۲۰. پريان کي، پرينءَ کي، ۲۱. ڪيچ ۾ (ڪيچ جي ماڻهن کي) (ڪيچ، رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو اتان جو رهندڙ هو)، ۲۲. ٻڌائج، ۲۳. بي واهي (سسئيءَ)، مسڪين، عاجز، ۲۴. واٽ ۾، رستي ۾، ۲۵. مري وئي.

نِهـلُوڙي نايُن سِين، مُون کي نِينِهـن نِئُو،
مُنِيءَ مَوْتُ تِئُو، پِيءُ پِيءُ ڪَندي پَنڌَ ۾.

۵

ائون نه گڏي پرينءَ کي، جوِين وِئُڙم جَاڙَ،
اڏا آريچن کي، چاڙهيڪا ۽ چاڙهه،
مون مونيءَ کان نه ٿيبي، وڌيڻ منجهه ولاڙَ،
عُمير سڀ آواڙَ، ويَم تِي واکا ڪريبان.

۶

ائون نه گڏي پرينءَ کي، عُمير تان ويئي،
وليئي ڏينهن وِجائيا، سَرتيون سَپيئي،
پيريءَ ۾ پيئي، اڪيون آريءَ ڏي ڪڍي.

۷

ائون نه گڏي پرينءَ کي، پوئون ٿيئم پَساهه،
سِڪان ٿي سڪرات ۾، رويو پُچان راهه،
شال مَ وِجيم سَاهه، پَسَن ڌاران پرينءَ جي.

۱. زور سان جهلي، قابو ڪري، نابود ڪري. چٽ ڪري. ۲. چين. ۳. عشق. ۴. کنيو، ناس ڪيو. ۵. مٺيءَ جو، غمگين جو، ڏکويل جو، نياڪيءَ جو. ۶. محبوب محبوب. پرين پرين، ۷. جواني، ۸. منهنجي وٺي، ۹. اچائي، بي سود، ۱۰. اڳيان يا سامهون، رندڪ وجهندڙ، ۱۱. آريءَ جي اولاد يا خاندان، پنهنجيءَ ان جي ماڻهن (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جي محبوب پنهنجي ان قبيلي مان هو). ۱۲. جبلن جون ڏکيون چاڙهيون، آيا ٿڪ. ۱۳. مٿانهون ۽ آگاهيون زمينون، ۱۴. پيريءَ، وڏيءَ اوستا يا عمر، ۱۵. ڊوڙ، تڪليف، ۱۶. حياتي، زندگي، ۱۷. اچائي، ۱۸. منهنجي ويئي، ۱۹. تنهنڪري، ۲۰. دانهون، ۲۱. سڄيءَ، پينگيءَ، مسڪين، ڪنگال، محتاج، ۲۲. جيڏيون، ۲۳. اڪيون ڪٽي = واجهائي، اوسيڙو يا انتظار ڪري، ۲۴. پنهنجي، ۲۵. ملي، ۲۶. محبوب، ۲۷. آخري، پڇاڙيءَ وارو، ۲۸. ڌم، ساهه (پويون ٿير ساهه = منهنجو موت قريب آهي)، ۲۹. واجهائين، ۳۰. موت جي وقت، ۳۱. (محبوب جو) گس، واٽ، ۳۲. خدا ايش ڪري، ۳۳. منهنجو وڃي يا نڪري، ۳۴. ڌم، ۳۵. ڏسڻ، ۳۶. کان سواءِ، بغير.

۸

اٿون نہ گڏي پرينءَ کي، آيو عزرائيل،
جورائي سين جيڏيون، نہ ڪو ڦال نہ ڦيل،#
آيو موت دليٰل، ماريٺو مُراد کان.

۹

اٿون نہ گڏي پرينءَ کي، مٿان آيو موت،
مُونَ واجهائيندي ورهه پئا، هي نہ گڏيم هوت،
جيڪس ٿينديس فوت، فنا هن فراق ۾.

۱۰

اٿون نہ گڏي پرينءَ کي، ڪاري ٿي قيام،
هٿن حاجُون ڇڏيون، نيٺين نند حرام،
ماريس تنهن مام، هوت هلندي جا چئي.

۱۱

اچي عزرائيل، سٽي جاڳائي سسئي،
ٿي ڊوڙائي دليٰل، تہ پنهنوءَ ماڻهو موڪليو.

۱. ملڪ الموت. ۲. زور آور، ڏاڍائي ڪندڙ. # ڦال ڦيل = ڳالهه ٻولهي. بحث مباحثو، چون چرا. ۳. موت جو، رهبر. سونهون. ۴. جدا ڪندو، سڪائيندو، ۶. مطلب، مقصد، ۷. مونکي. ۸. نهاري ڏي، انتظار ڪندي. ۹. سال، ۱۰. ٿڌا ۱۱. افسوس، ۱۲. مونکي گڏيو، مونکي مليو، ۱۳. شايد، ۱۴. فنا، نابود، برباد، ناس، ۱۵. جدائيءَ، وڇوڙي، ۱۶. خطرناڪ، اونداهي، انڌڪار واري، ۱۷. قيامت، حساب ڪتاب جو ڏينهن جڏهن مُردا جيئرا ٿي قبرن کان ٻاهر آندا ويندا، ۱۸. ڪر ڪاريون، ۱۹. نيٺن کي، نيٺن جي، اکين کي، اکين جي، ۲۰. خراب (نند حرام ٿيڻ يا نه اچڻ)، ۲۱. فنا ڪيس، تباه ڪيس، تڪليف ۾ وڌيس، ۲۲. اندر جي ڳالهه، ڳجهي ڳالهه، ۲۳. وڃڻ وقت، ۲۴. نند مان اٿاري، بيدار ڪئي، سجاڳ ڪئي، ۲۵. هلائي، ۲۶. گمان، خيال، وهه، ۲۷. قاصد.

۱۲

مُنڪَرَ ۽ نڪِيرَ کي، جَدِّهينَ ڏنائين،
اڳيان اُٿي اُن کي، پُنهُون پُڇيائين،
اڏا اٿائين، ڪوڏڻان ساڻ سَڄائين.

۱۳

ولاڙتو وٿين چڙهي، ڪي جوڏڻائين،
موتُ ماريائين، پاڻ تنهنجي پٺ ۾.

۱۴

ولاڙتو وٿين چڙهي، رٿي پسيئو ٿي روءِ،
وچان جو وچ پوءِ، سو ڪنهن پر ڪهي لاهيان.

۱۵

ولاڙتو وٿين چڙهي، اوچن مٿي آج،
لاٿن ڪارڻ لڄ، باسيائين بردار جي.

۱۶

ولاڙتو وٿين چڙهي، ڏٺو پتولي لانگ،

۱. منڪر ۽ نڪير مسلمانن جي عقيدتي موجب مئي ماڻهوءَ کان قبر ۾ ڀڃا ڪندڙ ٻن فرشتن جا نالا. ۲. سسئيءَ جي محبوب جو نالو. ۳. (پنهونءَ بابت) خبرچار يا حال احوال ورتائين. ۴. اي ادا، اي پاڻو. ۵. اٿائين، انهيءَ جاءِ تان (لنگهندي). ۶. اوهان ڏٺو. ۷. قافلو. ان جي قطار. ۸. سڄڻ جو، محبوبن جو. ۹. ڊوڙيو. ست ڏيو. ۱۰. وٿن تي. ۱۱. ڪجهه (عجيب شيءِ). ۱۲. نيست و نابود ڪيائين. ۱۳. پنهنجي جند، پنهنجو سرير. ۱۴. پٺ ۾ = پويان، پٺيان، بعد ۾. ۱۵. دڙ، غبار، جانورن يا ماڻهن جي هلڻ ڪري رستي تان اڏامندڙ مٽي. ۱۶. ڏسڻو. ۱۷. وچ ۾، سسئي ۽ سندس محبوب پنهنوءَ جي درميان. ۱۸. ويڇو، جدائي. ۱۹. پوي، ۲۰. ريت، نموني. ۲۱. پنڌ ڪري، هلي وڃي. ۲۲. ختم ڪريان، ۲۳. ڊکهن يا وڏن (وٿن). ۲۴. تي، ۲۵. محبوب. ۲۶. واسطي، ۲۷. لڄ باسيائين = ڪاڻ يا محتاجي ڪڍيائين. ۲۸. ميوِي جهليدڙ (وٿ). ۲۹. ورايو، ٻڌيو. ۳۰. پتولي جي، پوتڙي (ڪپڙي جي ٽڪر) جي، پوتيءَ جي، چادر جي. ۳۱. لاکَ، ڪوڏ، سندرو، ڏاب.

سَسُئيَ مَورَ بَچَنَ جِيئَن، تَارِيَّ تَارِيَّ چَانُگَ،
 ڪَانڌِي تِيندَسَ ڪَانُگَ، هُوَ جِي رُوڌَ رِجُنَ جَا.

۱۷

وَلَاڙَتُو وَئِيَن چَڙهي، ڳجُهَن تِيندي ڳاهُ،
 سَسُئيَ سَوريَّ چَاڙهِيو، پَرِيَان لَئي پَسَاهُ،
 هُوَ مَرون هِيءُ مَاهُ، ڪِيَن ڪَمِيٽِيءَ رڪِيُو.

(۱۸)

وَلَاڙَتُو وَئِيَن چَڙهي، ڳجُهون ڳارا ڏين،
 مَاري اُجَ مانڊِي ڪِي، جَهولَا جَهڙِيَن،
 قَرُوقِيَرَا ڏين، بُڪِيَا پَڪِي بَر جَا.

(۱۹)

وَلَاڙَتُو وَئِيَن چَڙهي، ڳجُهَن ڪِيُو ڳارو،
 مَثَان اُلَهي مُنڌَ جِي، ڏين لَمِي لَامَارو،
 مُنِيَسَ مُون مَارو، ڪَنڊَا بُڪِيَا پَڪِي بَر جَا.

۱. مور جي، طاڻوس جي، ڪاراييل جي (مور، سهڻن ٻرن ۽ پڇ سان، هڪ پڪيءَ جو قسم آهي)، ۲. وانگر، ۳. (وڻ جي) هڪ تاريءَ يا شاخ تان ٻيءَ تاريءَ يا شاخ تي، ۴. ٽپا، چلانگ (ڏي)، ۵. مثل ماڻهوءَ جي جنازي کي ڪلهو ڏيندڙ، حمايتي، مددگار، ۶. ان جا ٽيندا، ۷. ڪاري رنگ جا پڪي، ڪانه، زاغ، ۸. ٿر يا جبل جا وڏا ڪارا کانگ (کنج ۾ ”روجه“ لکيل آهي)، ۹. رڻ پتن، بيابانن، ۱۰. ڳجهن جو (ڳجهه هڪ قسم جو وڏو پڪي آهي جيڪو مثل ساهوارن جو گوشت کائيندو آهي)، ۱۱. ڪاڇ، کاڌو، ڦوٽ، ۱۲. سوريءَ تي (سوري ان کٽ کي چوندا آهن جنهن تي وڏا پالا ۽ نيزا کتل هوندا آهن ۽ جنهن تي ڏوهاري ماڻهن کي پراڻي زماني ۾ اچلي ماريوندا هئا)، ۱۳. پرينءَ، محبوب، ۱۴. لاءِ، واسطي، ۱۵. ساهڙ، سرير، جسر، جان، ۱۶. (جهنگ جا)، جانور، ۱۷. (بدن جو) گوشت، ۱۸. سانڍيو، لڪايو، ۱۹. ڳارا ڏين = اڄ وڃ ڪن، ۲۰. پياس، ۲۱. عاجز، لاجار، بي وس، ۲۲. گرم هوائون، لڪون، ۲۳. جهڙيون ڏين، ستون ڏين، جهڻيون يا چيڻيون ڏين، ۲۴. وڙو، موٽيو، واپس ٺٺو، ۲۵. گهمرا، پيرا، چڪر، ۲۶. ٻڪ جا ماريل، ۲۷. رڻ پت، بيابان، ۲۸. لهي، ۲۹. لهي، اڏامي، ۳۰. نمي، هيٺ ٿي (مٿان کان)، ۳۱. ڦيري يا بولاتي، اڏامندي جهڙن هڻ واري حالت، ۳۲. آئون مٺي يعني مصيبت ۾ پيئي، ۳۳. مون تي، ۳۴. حملو، ڪاهه، ڇلڻهه.

۴
وَلَا تَزَلُوا وَتَيْنَ چَرّهِي، دُسڪَئُو جَهلي ڌارَ،
پَهَ ٻَهَ ٻيلاينَ جي، ڪاٺِيوءَ ۾ قَطَارَ،
لَڪَنَ مان لطيف چئي، نُوڙئُو ڪَري نِهَارَ،
سي شينهنَ پَسئُو شُڪرانا ڪَري، ڀانئي ڪَرهَنَ جا ڪَپَارَ،
هُوَ گُهمَن ۾ گَنوارَ، هيءَ ڀانئي اُنَ بلوچَ جا.

وَلَا تَزَلُوا وَتَيْنَ جَرَهِي، دُسْكِ مَنَجِهَه دَارَن،
 دُئُو لَتُون لَأْمَن^{٢١} تِي، چَرَهِي سِرِ چَوَتِن^{٢٢}،
 وَيَجَارِيءَ وَيَسَاهِين نَه دِي، پَايِي گَان پِنِبِئِن^{٢٧}،
 لَسَ گَان لُزْكَئِن^{٢٩}، آذُو دُنْدُ^{٣١} اچِي وئو.

وَلَا زَلُّوْا وَتَيْنَ چَرَّهِي، وَتُو سِيْنِگارُ سَنَدُوْسِ،
 مُنْهَنْ كُوْمَا تُو مُنْذَ جُو، رُوِي رُوْپُ وَتُوْسِ،
 كُنْهَنْبُو بُتْ گَامِي وَتُو، حُسْنُ كُلْ هَپِيُوْسِ.

۱. ڊوڙيو، ستون ڏيو، ۲. وٽن تي، ۳. سڌ ڪا پرڻو، رويو، ۴. وٽن جا تلهيا ٿار جيڪي تڙ مان نڪرندا آهن، ۵. ٻه ٻه ٻه ٽمار وڏي، ۶. ٻيلائي شينهن جو هڪ قسم آهي، ۷. نئن ٻارڻ جيڪا بلوچستان مان نڪري ڪوٽڙيءَ لڳ سنڌو درياھ ۾ ڇوڙ ڪري ٿي، ان جي ڀرسان هڪ جبل، ۸. لانيه، قافلو، ٻيلائي شينهن جي هڪ ٻئي بيان هلڻ واري حالت، ۹. جبلن، ۱۰. نمنو، جُهڪڻو، ۱۱. نظر، نگاهه، ۱۲. ڏسڻو، ۱۳. شڪرانا ڪري = (خدا جون) مهربانيون، ٿورا ۽ احسان مڃي، ۱۴. سمجهي، گمان ڪري، ۱۵. اٿن، ۱۶. مٿا، ڪنڌ، ۱۷. هلڻ، ۱۸. مستيءَ، بي پرواهيءَ، البيلائيءَ، ۱۹. پنهنجو (سڀئيءَ جو محبوب بلوچ قوم جو هو)، ۲۰. تنگيون، پير، ۲۱. تارين، شاخن، ۲۲. تي، ۲۳. (وٽن جي) مٿين حصي، ۲۴. ويڇاريءَ کي، بي واهيءَ کي، مسڪين کي، ۲۵. ويساند، ساهي، فرصت، جُهَل، ۲۶. لڙڪن يا ڪوڙمنجو پاڻي، ۲۷. اکين جي پلڪن يا ڇيرن، ۲۸. گهٽائيءَ، ججهائيءَ، ۲۹. لڙڪن جي، ۳۰. اڳيان، سامهون، ۳۱. لڙاڻ، اونڌاڻ، ۳۲. ٿامَ ٺوھ، آرائش، زيب و زيتن، ٺٽ ٺاڻ، صفائي، آجرائي، ۳۳. سندس، هن (سڀئيءَ) جو، ۳۴. شڪل، مُک، صورت، ۳۵. مرجهايو، بي رونق ٿيو، ۳۶. زال، عورت (سڀئيءَ)، ۳۷. خُسن، سُونهن، ۳۸. ڳاڙهو، لال، ۳۹. بدن، جسم، ۴۰. سڙي، جلي، ۴۱. سمورو، سڄو، ۴۲. جهڪو يا گهٽ ٿيس.

وَيَسْ لَآلَآئِي لَگَنَ جِي، جَهولي جِيءُ جَهڙِيوسِ،
فُرَبَانِي فُبُولِيوسِ، بَاسِي مُنڌَ مَوْتُ هَلي.

۲۳

وَلَاڙَئو وڻين چَڙهي، پَسو سَگَهه سَنڊِياسِ،
آڏِيءُ وِجِيئو اُگڙِي، نَڪو پِيءُ نَه مَاسِ،
سوئي سو سيٺاسِ، پَري پَڙاڏا ڪَري.

۲۴

وَلَاڙَئو وڻين چَڙهي، ڏاڍو ڏوري ڏور،
سُپِيَرِيان جِي سُور، پَري پَڙاڏا ڪَري.

۲۵

پَري پَڙاڏا ڪَري، اوري نَه آهي،
ڪَمَٽَر ڪَا ڪاهي، پَهچي اِن پَٽِيءَ ڪي.

۲۶

اُو ڪَمَٽَر ڏِجَن ڪَٽهين، جِي پُنهون پِياريون،
اڳيان اُپو اُن ڪي، جَت ڪَري زاريون.

۱. ختم ٿيس، ۲. ڳاڙهان، سُرخي، ۳. عضون، ۴. گرم هوا، لڪ، ۵. جسر، بدن، ۶. جلايوس، لهسيوس، ڪانيوس، ۷. صدقو، بلدان، نذرانو، ۸. اوهين هُن جو قبول ٿيو، اوهين هنجو منظور ڪرڻو، ۹. قبول ڪري، منظور ڪري، نذر يا منت مڃي، ۱۰. طاقت، زور، ۱۱. سندس، هن (سسئيءَ) جي، ۱۲. آڏيءَ جو اڌ رات جو، ۱۳. اُٿڙ جي، ٿاڀا کائي، پٽڪي، ٽڪري، سفر ڪري # نڪو پِيءُ ساڻس نڪي سندس ماءُ ساڻ اٿس يعني اڪيلي پئي سفر ڪري، ۱۴. اهوئي درد يا سور، ۱۵. ساڻس، ۱۶. پراڻهن پنڌ تي، ۱۷. پڙلاءُ، صدا، آواز، ۱۸. تمام گهڻو، بي حد، ۱۹. گولي، ۲۰. پري، ۲۱. برينءَ، ۲۲. سور سان، ۲۳. ويجهو، قريب، اوڏو، ۲۴. وري، مَسَ، ۲۵. پنڌ ڪري، ۲۶. رسي، ۲۷. پَٽ، ميدان (مرتبتي)، ۲۸. پنهنوءَ کي (پنهنون سسئيءَ جي محبوب جو نالو آهي)، ۲۹. پسند، وڻندڙ، ۳۰. بيٺو، ۳۱. واسطي لاءِ، ۳۲. اٿن جو مالڪ، پنهنو، ۳۳. آزيون، مٿيون، التجاڻون (خدا جي اڳيان شفاعت جي واسطي).

ڏنگيون جي ڌاريون، آري عاجزون جو.

وائي

تن من منجه تنوار، هو يار، سدا آهي سڪ جي وو،
تيئن چڻڪن چت ۾، جيئن سا گهنڊيءَ لار،
لڳي اڃ اڪين ڪي، سگهو موت ستار،
پسان ڪين پريتو، ڪاڏي پرت پچار،
بندياڻي پنيور ۾، آهيان انهان ڌار،
مونڪي چڏم چپرڻ، آرياڻي اڌار،
ڏيان خيز خزان ۾، بي تو منجه بهار،
مضرتان مونڪي ڪئا، حڪيمن هزار،
دوا آهيئن دل جي، وارو واقفڪار،
آئي ڏي علي ڪي، معجونون موچار،
آهي عبداللطيف ڪي، تنهنجي پيءُ پچار.

۱. برون، ارڏيون، لڄيون، ۲. يا، ۳. ڏنگيون، لنڊيون، اوباش، بدڪار، ۴. پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو. سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو). ۵. فڪرمند، غمگين، ۶. لاءِ، ۷. بدن، جسر، جان، بت، ۸. دل، ۹. ٻولي، ڏڪر، پچار، ۱۰. دوست، ۱۱. هميشه، دائمي، ۱۲. محبت، پيار، ۱۳. هرن، چرن، ياد پون، ۱۴. دل، ۱۵. گهنڊيءَ ۾، جڙيءَ يا تليءَ ۾ (گهنڊي چوپائي مال يا ڍورن جي گجيءَ ۾ ٻڌي آهي)، ۱۶. جڙيءَ يا تليءَ وغيره ۾ آواز ڪرڻ لاءِ پيل ڪاٺيءَ يا هڏي جو گهڙيل ٽڪر يا لوم جي ڪلي، ۱۷. ڏسان، ۱۸. (اوهان جي) محبت، ۱۹. ڪيڏانهن وڃي يا ڪٿي آهي، ۲۰. پرت جي، محبت جي، ۲۱. ڏڪر، تات، (اوهان جا) قولقرار يا واعد، ۲۲. قيد، ۲۳. اوهان، ۲۴. سواءِ، ۲۵. آي آرياڻي، اي آري، ۲۶. پرجهلا، پروسا، سهارا، ۲۷. ٽپا، چال، ۲۸. هڪ موسم جو نالو جنهن ۾ وڻن جا پن ڇڻندا آهن. سَرءَ جي موسم، ۲۹. سواءِ، ۳۰. تو کان، ۳۱. هڪ موسم جو نالو جنهن ۾ وڻ ڦوٽاڙو ڪندا آهن، ۳۲. نقصان، ۳۳. طبيبن، ويجن، ۳۴. دارون، علاج، ۳۵. تون آهين، ۳۶. واهر، مدد، ۳۷. اي واقفڪار، اي رهبر، اي سونهان، ۳۸. بيمار، ۳۹. دوائون، ۴۰. اي موچارا، اي سهڻا، ۴۱. محبوب، ۴۲. تات، يادگيري.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر معذور

داستان انون

۱

اَڌَرِ نِڌَرِ اَيَري، اَسُونِهين اهيان،
لُڙڪَ لالَ لطيف چئي، وَرَ لئي هَيان،
هيَجان هَنجُون حَبا، هوتن لئي هَريان،
جَانِبُ ضَعِيفِي سين، پُنُهون پَهايان،
پِيهان پَجايان، # جي مُون نئون پاڻ سين.

۲

اَڌَرِ نِڌَرِ اَيَري، اهيان اَسُونِهين،
پَرڏِيهي پَرين ڪِئا، مَرَنَ لئي مُونِهين،
سَسِيئي ساڻ سَيدُ چئي، تَنگن ۾ تونِهين،
هَاري ڪِئن هُونِهين، رءُ سَمَر سَنڌون ڪَري.

۱. بنان آڌار، بنا سهار، نڌر، نڌڪي، ۲. هيٺي، ضعيف ڪمزور، ۳. ان واقف، بنان سونهين يا واقف، بنان رهبر، ۴. ڳوڙها، هنجون، آتسو، ۵. ڳاڙها، رت جا، ۶. مڙس، پٿار، محبوب، ۷. لاءِ، واسطي، ۸. هاريان، ڳاڙيان، ۹. هيچ وڃان، محبت وڃان، ۱۰. حَبَ نديءَ جي آس پاس (حب هڪ نديءَ جو نالو آهي جيڪا ڪراچيءَ کان ست ڪوهه پري ڀب جبل جي اتر واري قطار وٽان بلوچستان جي حد مان نڪري اچي ڪراچيءَ جي ڀرسان سمنڊ ۾ ڇوڙ ڪري ٿي)، ۱۱. محبوبين (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۲. جاني، دوست، دلبر، ۱۳. عاجزيءَ، نهٺائيءَ، نماڻائيءَ، ۱۴. ريجهايان، پرچايان، # جنڊ ۾ اٿو پيهي (اوهان لاءِ) ماني پڇايان يعني اوهان جي خدمت ڪريان، ۱۵. جيڪڏهن، ۱۶. مونکي، ۱۷. وٺي وڃو، ۱۸. پرديسي، مسافر، ۱۹. مون، ۲۰. مشڪلاتن، تڪليفن، جبلن جي سوڙهنلڪن ۾، ۲۱. (صرف) تون، ۲۲. نادان، موکي ۽ بي عقل، ۲۳. ڇا جي ڪري، ۲۴. اڃايو، ۲۵. سواءِ، ۲۶. سمر کان، مال اسباب يا کاڌي پيئي کان، ۲۷. خواهشون، تمنائون، حرص.

۳

اَڌَرِ نِڌَرِ اَپَرِي، اَسُونَهِيَن اَنُون،
چِيَتَا چورَ چُنَجَهَن مِر، بَرَمِ بَلَائون،
موڻج پَنهُون پاھُون، مَچُن مَحَبَ مَرِي رَهَان.

۴

اَڌَرِ نِڌَرِ اَپَرِي، اوڳِي اَوَائِي،
لاڳاپَن لطيف چئي، مُنڌَ رَائِي رَهَائِي،
ڪَآءَ ٿَهَارِي ٿَڪَرِيَن سَائِسَ سَڳَائِي،
جَلَن جَبڌَائِي، آري لَاهِ اَصِيلِ ڪِي.

۵

اَڌَرِ نِڌَرِ اَپَرِي، ويچَاري وري،
لَالَن لئي لطيف چئي، پُري پيرَ پَري،
ڪَمِيٽِي ڪَري، ڪَارُون ڪِيچَ ڌڻِيَن ڪِي.

۶

اَڌَرِ نِڌَرِ اَپَرِي، ڪَمَرِ نَه ڪُنَمَاتِي،
سا ڪِيئن وهي ويسَري، جا گَهائي گُهَنمَاتِي،
پِيئِي پيش پَنهُونءَ جي، اَسُن مِر آئي،

۱. چيٽا چور = چيٽا شينهن جيڪي لڪي حملو ڪندا آهن. ۲. وٿن جي جهڪن، پيلن، جبل جي غارن يا چرن. ۳. رڻ، بيبان. ۴. هيٺاڪ شيون جهڙوڪ جن، پوت، نانگ وغيره. ۵. واپس يا وري اچڻ. ۶. پٽي، پوٽي. ۷. مٿان. ۸. اي محب، اي محبوب. ۹. وڃان. ۱۰. موکي، وسوڙل. ۱۱. نوائي، موڙ هل. ۱۲. تعلقن، ناتن. ۱۳. راڻي مِر، جبل (جي واريءَ يا ريتيءَ) مِر. ۱۴. روڪي، ترسائي. ۱۵. نياهي، چيهه يا توڙ تائين هلائي. ۱۶. ٽڪرن، جبلن. ۱۷. هن سان (سسئيءَ سان)، ۱۸. سات، ناتو. ۱۹. سڙن، بچڻ، ڪامن. ۲۰. بيماري، هيٺائي. ۲۱. اي آري، اي پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو. سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو). ۲۲. خاندانيءَ شريف (عورت). ۲۳. تان. ۲۴. مسڪين، بي واهي، نڌڻڪي. ۲۵. خبرون پڇي، سنڌ سماءُ وٺي. ۲۶. هلي، اڳتي وڌي. ۲۷. پير پري = پنڌ ڪري. ۲۸. مٿيون، آڙيون، نيزاريون. ۲۹. ڪجهه به. ۳۰. اداس ٿي، دلڪير ٿي. ۳۱. غافل. ۳۲. (عشق جي) گهاءَ يا ڦٽ. ۳۳. اداس ڪئي، منجهائي. ۳۴. سڙي، پڇي.

جَا لُڪُنْ لُوسَاتِي، سَا سِيَجَ چَرَهَندي سَسِي.

⑦

اَذَرَ نِذَرَ اِيَرِي، سَا نِذَرَ هِي سَچِي،
سُپَڪُ تِي سَيِدُ چِي، پَهَن مَنجِهه پَچِي،
مَعُذُورِ تِي مَارو ڪِئو، اولَاڪُن اَچِي،
مَتِي رَاهه رَچِي، تِي لَالَ لَطِيف چِي.

۸

اولَاڪُن اَچِي، مَعُذُورِ ڪي مَارو ڪِئو،
وِسَارِجَ مَورَ ڪي، مَنجَهان ڪُڙهه ڪَچِي،
لاهي لاڳاپا لَنگهه تُون، سِيَتَن ڏُونهَن سَچِي،
سُپَڪُ تِي سُورَن سِين، پَهچَنديَن پَچِي،
مَنجَهان رَاهه رَچِي، تِيندين لَالَ لَطِيف چِي.

۹

پِيئي تِيي پِيَمَال، سَا مُنڌَ مَري نَه جِيئي،
پِيوري هِن پَنِيورَ سِين، هِڏَ نَه ڳَرهي حَال،

۱. جهولن، گرم هوائن، ۲. لهسي، ساڙي، ۳. سِيَجَ تي، چيرَ ڪت تي (شاديءَ جي رات گهوٽ ڪنوار لاءِ جيڪا ڪت ۽ بسترو سينگاري تيار ڪندا انکي سِيَجَ چوندا آهن، سِيَجَ چَرَهَندي = پنهنونءَ سان ملندي)، ۴. گهوٽو، زياده، ۵. ثابت قدم، پختي ارادي واري، صاف دل، نيڪ، ۶. چڱي طرح پڪل، مضبوط، سوٽ، ۷. پٿرن، جبل، ۸. سِيڪجي، تي، جلي، ۹. عذر واريءَ، جڏي، هيٺيءَ، لاچار، ۱۰. حملو، ڪاهه، ۱۱. فڪرن، ڳڻڻن، ۱۲. تي، پر، ۱۳. وات، کس، رستي، ۱۴. رڳجي، ۱۵. ڳاڙهي، سرخ، ۱۶. دل تان لاهج، ۱۷. مڙس، پيتار، ۱۸. دل، جسمر، ۱۹. اي ڪڇي، اي الز، اي ناتجربڪار، ۲۰. سڄڻ، دوستن، ۲۱. ڏانهن، ۲۲. رَسنديءَ، ۲۳. پاڻمال، زبون، نابود، زمين دوز، ناس، ۲۴. موکي، وسوڙل، ۲۵. اصل، بنهه، مور، ۲۶. اوري، سلي، ۲۷. ٻڌائي، خبر چار.

لَالُ جُولَطِيف چئي، وساري نه وصال،
پري ڪجاءه پال، هيءَ ڏاهه ڏوريندي ڪيترو.

۱۰

دوست ڏٺائين دل سين، ورچي تان نه وهي،
لانچئو لڪ لطيف چئي، پهئن منجهه پهي،
سندي نينهن نهئي، ڪي سرفراز سسئي.

۱۱

جفا وارين جس، جس جفاري نه ٿئي،
ستين ساڻ وڃايو، گولي چڌم گس،
ليڙن جُولَطِيف چئي، ڏونگر آهي ڏس،
پنهون وڃي پس، سري رهلي سسئي.

۱۲

ڏهلا مون ڏينهن ٿئا، پييم جام جيون،
ڪندي پنڌ پهڙاڙم، ٿئڙم روح ربون،
لچئو ٿان لطيف چئي، ڪارڻ دوست ديون،

۱. پلجي، دل مان لاهي، ۲. گڏجائي، ميلاب، ۳. راضي يا خوش ٿي، ۴. تون ڪج، اوهان ڪجو، ۵. نوازش، مهرباني، ۶. گولي، پانهي، ۷. گوليندي، ڏوندي، ۸. دل سين = ڏيان سين، چڱي طرح، ۹. ڪڪ يا بيزار ٿي، ۱۰. هرگز، ۱۱. ٻڌو، ۱۲. چيلهم، ڪمر (لانچئو لڪ = چيلهم تي سندرو ٻڌي)، ۱۳. پشرون، جيل، ۱۴. گهڙي، ۱۵. جي، ۱۶. عشق، ۱۷. لاڳاپي، ناتا، تعلق، ۱۸. راضي، خوش، سرخرو، ۱۹. جاکوڙ، ڪشالو، تڪليف، ۲۰. وارين ڪي، ڪندڙن ڪي، ۲۱. آفرين، شاباس، مبارڪ، ۲۲. کان سواءِ، ۲۳. قافلو، ان جي قطار (جنهن تي پنهنجي ڪي ان جا پائر ڪئي وٺا)، ۲۴. اي گولي، اي پانهي (سسئي)، ۲۵. رستو، واٽ (گس م ڇڏ = پنڌ ڪندي وڃ)، ۲۶. انن، ۲۷. ڏونگر جي طرف، جيل جي طرف، ۲۸. اطلاع، پتو، ۲۹. سان (جي ذريعي)، ۳۰. ڏکڻا، ڏميرا، تڪليف وارا، اهنجا، ۳۱. حياتي، ۳۲. ليکون، سنهيون يا ننڍڙيون جون، ۳۳. منهنجو ٿيو، ۳۴. جانورن جا پڳل ٿڪر، ذرا ذرا، ۳۵. ڦٽڪو، ۳۶. ذرا ذرا، پرزا پرزا، چنل ڏاڳا، تندون.

پَايَان لَڪَ لِيُون، جِي سُوَرِ پَرِيَانِ جَا سَاڻُ مُونُ.

۱۳

هِيڪَلِيَاڻِي هَاڻِ، پُوَرِيَنديَسِ پُنهُونَ ڏِي،
 لِيُڙنَ سِيَنَ لَطِيَفَ چَئي، پُونديَسِ پَنڌَ پَرِيَانِ،
 رُلِي چُلِي چَپَرِيَن، ڪِنهنَ پَرِ لَاهِيَانِ ڪَاڻِ،
 ڪَنديَسِ ڪُوهِيارِلَ سِيَن، رُچِي رُوَحَ رِهَآڻِ،
 آهِيَانِ گَهَڻُو آجَاڻِ، پَرِ سُوَرِ پَرِيَانِ جَا سَاڻُ مُونُ.#

۱۴

هِيڪَلِيَاڻِي هِيلَ، پُوَرِيَنديَسِ پُنهُونَ ڏِي،
 آڏَا لَڪَ لَطِيَفَ چَئي، سُوَرِيُون سُجَن سِيلَهَ،
 تَهَ ڪَرِ پِيلِيَن پِيلَهَ، جِي سُوَرِ پَرِيَانِ جَا سَاڻُ مُونُ.

۱۵

جِي سُوَرِنَ سَجَهَائِي، تَوَ چِيلَهَ ٻڌُو چَوَڻِيَن چَڙهي،
 لَڏَاڻِيَن لَطِيَفَ چَئي، لَالُ لِيَلَائِي،
 سَگَ پُنُوَهَ جِي سَسُئي، مِيڙِي مِلَائِي.

۱. سمجھان، محسوس ڪريان، ۲. جبل، ۳. لُون جا ننڍا ننڍا وڻ (لُڻو هڪ قس جو وڻ آهي)، ۴. جيڪڏهن، ۵. ڏک، تڪليفون، درد، غم، ۶. پرينءَ، محبوب، ۷. مون سان گڏ يا شامل (آهن)، ۸. هلنديس، پند پونديس، ۹. ان، ۱۰. پند ۾، سفر ۾، ۱۱. (پنهنون جي ساٿ سان) گڏجن لاءِ، شامل ٿيڻ لاءِ، ۱۲. پٽڪي، ۱۳. ڊوڙي ڏڪي، ۱۴. ڇپڻ ۾، جبلن ۾، ۱۵. ريت، ۱۶. ميار، ڪلا، ڏورايو، ۱۷. ڪوهه يعني جبل جي رهندڙ (پنهنوءَ)، ۱۸. خوش ٿي، ۱۹. زوج رهائڻ = ڳالهه بولڻ، ڪچهري، ۲۰. بي عقل، بي سمجھ، ۲۱. مگر (گنج ۾ هيءُ اکر لکيل ڪونهي)، # سور پريان جا ساڻ مون = پرينءَ جا سور منهنجا مددگار آهن ان ڪري مونکي پنهنجي بي سمجهيءَ جي پرواهه ڪانهي، ۲۲. هاڻ، هينئر، ۲۳. اڳيان، ۲۴. سوريءَ يعني (ڪٽ جي مثل) ڪاٺ جي چونڪ ۾ لڳل پالڻ ۽ نيزن جي مثال، آڀيون ۽ اوچيون تڪريون يا جبل، ۲۵. ٻڌجن، ۲۶. اتاهان جبل، ڪرڙا يا اڙانگا پهاڙ، ڪنڊا، نيزا، پالا، ۲۷. ڄڻ ته، جيڪر، ۲۸. پيلين سان، ساڻين سان، دوستن سان، ۲۹. گڏ، همراھ، ۳۰. جيڪڏهن، ۳۱. ڪمزور ڪئي، فنا ڪئي، ڳاري ختر ڪئي، ۳۲. تنهن هوندي به، ۳۳. چيلھ ڪي، ڪمر ڪي، ۳۴. ڪپڙو يا سندرو ٻڌو، ۳۵. (جبلن جي) چوٽين تي، جبلن تي، ۳۶. آڙيون ڪري، مٿون ڪري، ۳۷. ناٿي، واسطي.

بَانِيڻِ بِاڏائي، حَبِئَان وَاَرِئُو هُوتَ ڪِي.

۱۶

جِي رَائِي ڪِي رَنْجُورَ، تَڪَرَتُوءَ تَاڪِئُو چَڙهي،
لَا نَچِئُو لَڪُ لَطِيف چَئي، هَلي ڏانَهَن حُضُورَ،
رَهَئَا سَپِ رِجُنِ ۾، سَسُئيءَ جَا سَالُورَ،
سَاڄَن مِيڙسِ سُورَ، سَڪَ نَه مِيڙسِ سُپَرِين.

۱۷

رَائِي رَهَائِي، هَلي مُنڌَ هَڻن سِين،
تَرِيُون تَنگَ وَرَنِ ۾، چُلي چِنَائِين،
اُتي عَبدُاللطيف چَئي، رَهَ ۾ رُنَائِين،
سَباڄَها سَائِين، وَجِهِين بَاڄَها بَرُوجَ ڪِي.

(۱۸)

رَنْجَلِ پِئُڙسِ رَافَ، ڪَنڊِي پَنڌَ پَهَاڙ ۾،
رَڪَبَ ڪُوڙِئُو رُوهُ تِي، ڪَري ڪَاهُون مَٿي ڪَافَ،
اَهِيسَ عَبدُاللطيف چَئي، سِڪَ پَرِيان ڏي صَافَ،

۱. بانيڻاڻي يعني سسئي جيڪا بانيڻ جي گهر ۾ پيدا ٿئي ٿي، برهمڻ زال، (بانيڻ يا برهمڻ، هندن جي هڪ اوجي ۽ اتر ذات آهي)، ۲. مٺئون ڪري، ورلاپ ڪري، ۳. حب وٽان (حب، مشهور نديءَ جونالو آهي جا بلوچستان ۽ سنڌ جي سرحد سان وهي ڪراچيءَ جي ڀرسان سمنڊ ۾ ڇوڙ ڪري ٿي)، ۴. ورايو، موٽايو، ۵. جيڪڏهن، ۶. جبل جي ريتيءَ يا واريءَ، جبل، ۷. ڪٽي، ۸. ڏڪايل، بيمار، ۹. جبل، پهاڙ، ۱۰. تنهن هوندي، ۱۱. ٽڪي، ٿورو ٿورو ڪري وڌي يا ڪپي، ۱۲. ٻڌڻو، ۱۳. چيلهه، ڪمر، ۱۴. (پنهونءَ جي) درٻار، ڪچهريءَ، مجلس، ۱۵. بريتڻ، بيابانن، ۱۶. ڪپڙا، وگا، پوشاڪون، ۱۷. سڄڻ، محبوب، ۱۸. ان (سسئيءَ) کي ميڙيو يعني ملايو، ۱۹. ڏک، تڪليف، ۲۰. آسائش، راحت، ۲۱. روڪي ڇڏي، ٽڪائي، ترسائي، ۲۲. پيرن جو هيٺيون پاسو، پٺ، ۲۳. تنگ جي، جبل جي، ۲۴. واٽن، راهن، رستن، وڪڙن، ۲۵. ڊوڙي، ۲۶. ڦٽيائين، زخمي ڪيائين، ۲۷. راه، رستي، ۲۸. ٻاجهارا، رحر يا ٻاجه ڪندڙ، ۲۹. رحر، مهر، ۳۰. رنجل ۾، پير ۾ (رجل اکر جي بگڙيل صورت)، ۳۱. هن کي پسيون، ۳۲. لفون، ڀرڪشا، ڦلوثا، ۳۳. گوڏا، ۳۴. جبل، ۳۵. جبل، ۳۶. محبت، پيار، ۳۷. سڄي، خالص، ڪري.

آرِياڻِيءَ اِنصَافَ، وَنِتا وِچَاريءَ جا.

وائي ①

هَلِبو وو هَلِبو، پُنهُونءَ ڪَارڻ پَٻَ ۾،
پُٺِي ڏوونگرَ ڏورِبان جِيءَ اَندرِ جَلِبو،
پَرِبان سَنڌي پَارَ جو، سُرُوتان نَه سَلِبو،
پَڪِي پُنهُون جَنامَ جِي، رُوحُ وِجِي رَلِبو.

وائي ②

تِئَ ۲۲ سُرُوتَ سَمَ ۲۳، اِي دِلِ ۲۴،
مَوتُ ۲۵ سَپَاجَها سَپَرِين،
مَتان مُونڪي چَڏِيَن، آرِياڻِي اَنورَ،
اَهي عَبداللطيفَ کي، پِيراڻِي پاگرَ ۲۹.

۱. آريءَ، پنهنونءَ (سسئيءَ جي محبوب) (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو. سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو). ۲. حساب ڪتاب، امتحان، ۳. بي واهيءَ، مسڪين، نڌڻڪيءَ، ۴. پنڌ ڪبو، ۵. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۶. واسطي، ۷. سنڌ صوبي جي الهندي سرحد سان هلندڙ هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار کي پَٻَ جبل چئبو آهي، ۸. پيٽي، ۹. جبل، ۱۰. گولييان، ڍونڍيان، ۱۱. دل، ۱۲. جوش، جذبو، جلوو، تجلو، چمڪو، روشني، ۱۳. محبوب، پرينءَ، سپرينءَ، ۱۴. جي، ۱۵. طرف، پاسي، ۱۶. ڏک، درڏ، تڪليف، ۱۷. ٻڌائبو، ظاهر ڪبو، ۱۸. پڪي ۾، جهوپڙيءَ ۾، لانڍيءَ يا ڪڪن ۾ ٺهيل چني ۾، ۱۹. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۲۰. دل، ۲۱. گڏبو، ملائبو، ۲۲. مونکي ٿڌا، ۲۳. توشو، مسافريءَ جو، سامان، راه جو خرچ، مال اسباب، ۲۴. محبوب، ۲۵. واپس اچ، ۲۶. ٻاجهه وارا، مهربان، رحم ڪندڙ، ۲۷. تمام چمڪندڙ، روشن، ۲۸. پيرن جي، مرشدن جي، الله وارن جي، ۲۹. پناهه، بچاءُ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر معذور

داستان نائون

۱

ڪَنُ ٿِيءُ، ڪيچين ڪُچِئو، ڪُچُ مَ، ٿا ڪُچَن،
اَشَارَتُون اُنِ جُون، سُوڪُوتَا سُوچَن،
وَتان وبهي تن، سُنُ تَه سُوڙ پِرائِيَن.

۲

سُنُ تَه سُوڙ پِرائِيَن، آءُ چَيائون اُجُ،
بولِي پي نَه سِڪِئا، ”پائان“ چُونڌَ پَچُ،
واجِي وُت مَ وُجُ، پُڌُ تَه پِئائي لَهِي.

۳

پُڌُ تَه پِئائي لَهِي، ائون اِتِ نَه آه،
ڪُچِن ڪَڍي لاه، ڪَنُ ٿِيءُ، ڪيچين ڪُچِئو.

۱. ڪَنُ ٿِيءُ = ٻڌ. ۲. ڪيچ جي رهاڪن (ڪيچ، رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو اتي جو رهاڪو هو). ۳. ڪُچُ مَ = تون نه ڳالهائ، ۴. ڪُچُ مَ = تون نه ڳالهائ، ۵. روحاني اشارا، نڪتا، قول. ۶. سڪوت مان، ماڻ مان، ۷. سمجهه ٻڌڻ، ۸. ٻڌ، ۹. ساڙو يا تپت (عشق جي)، ڏک، درد، غم، ۱۰. حاصل ڪريين، ۱۱. اُچُ، ۱۲. بات، ڳالهه، ۱۳. پاڻ کان، خوديءَ، آبي کان، ۱۴. پاسي ٿِيءُ، ۱۵. وڃائڻ جي سارَ، باجي، نغاري يا ڏهل، ۱۶. وانگر، ۱۷. آواز ڪر، ۱۸. (ڪيچين جا قول) سُنُ، ۱۹. ڏوٺي، شُرڪ، ٻي کي خدا جي برابر سمجهڻ جي حالت، ۲۰. ختر ٿي، ۲۱. آيو، انڪار، ۲۲. ڳالهائڻ، ۲۳. ڪڍي لاه = ترڪ ڪر، بند ڪر.

۴

ڪنُ ٿي، ڪيچين ڪُچئون، ڪُچُ مَ، ڪُچِئون،
رهي نه رتيءَ جيترو، انهيَن وَتِ "ائون"،
وڏي وڌائون، هوجوون "هوئون" جو.

۵

ڪڏهين پئجي ڪنُ ٿي، ڪڏهين ٿيڃي وات،
ڪڏهين ٿيڃي بڪرو، ڪڏهين ٿيڃي ڪات.

۶

ڪٽارو ۽ ڪوس، اڱڻ آريءَ ڄام جي،
ديت آهي دوس، مَارَگَ ۾ مُئين جي.

۷

ڪا مون مڃيڃاهه، گهڻيون گهرييان اونيآ،
هي وَتِ نه لهنداهه هو وَتِ اوڏاهين گهڻا.

⑧

چيٽا چور چنجهن ۾، جت سيڙهيون شينهن سڄن

۱. بچي يا بچت ۾ ٿي، ۲. ذري، ۳. برابر، ۴. آيو، خودي، انانيت، ۵. ڪڇي، ڪاٽي، ۶. هستيءَ، خوديءَ، آبي، ۷. وات ٿيڃي =
گالهائجي، سوال جواب ڪجي، ۸. بڪرو ٿيڃي = بڪر وانگر پاڻ ڪهاڻ لاءِ تيار ٿجي، ۹. ڪات ٿيڃي = نفس کي يا خدا جي دشمن
شيطان کي ڪهن لاءِ تيار ٿجي (ڪات = ڪاٽي)، ۱۰. خنجر، تلوار، چرو، ۱۱. ڪشت و خون، ڪٽڻ ۽ ڪهن جو عمل، قتل عام، ۱۲.
اڱڻ ۾، گهر جي صحن يا احاطي ۾، گهر ۾، ۱۳. پنهنوءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو. سڀيءَ جو محبوب
پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۴. سردار، (سند جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۱۵. خون بها، قتل جو عيوض يا بدلو، ۱۶. دوست، يار،
۱۷. وات، رستي، ۱۸. قتل ٿيلن، ڪٽلن (عورتن)، ۱۹. لڪڻ، لٽيون، بانٺا، ۲۰. اوهين مڃيو يا ڪڇيو، ۲۱. اوهان کي گهريون، اوهان
کي انهن جي ضرورت ٿيندي، ۲۲. اي اٺن وارو، ۲۳. هي وَتِ = هن دنيا جا موقعا ۽ وجهه، ۲۴. اوهان لهندا، اوهان کي ملندا، ۲۵. هو وَتِ =
هن دنيا يعني آخرت جون نعمتون، ۲۶. آخرت ۾، ۲۷. چيٽا شينهن جيڪي چوريءَ يعني لڪي ڇپي حملو ڪن، واگهه، ۲۸. جبلن، جبلن
جي غارن يا چرن، ۲۹. ڊگهن ۽ سخت ڪنڊيدار وارن وارا جانور، ۳۰. ٻڌجن.

اُتي عَبْدُاللطيف چئي، ڪي هيڪليُون هَلَن،
سَڪَ رَسَاڻِي تَن، مَرَنُ جَن مَوَجُودُ ٿِيَو.

⑨

ڪو مُنهن ڪُنل آيو، ناهِ ويچارِي وَسِ،
هُوتُ تَنهنجي هَتَ رِي ڪُولِي ٿِي نَه ڪَسِ،
ڏُڪُ ڏُڪِيءَ ڪي ڏَسِ، مُوڙهيءَ ڪو مُنهن ٿِيِي.

⑩

ڪو مُنهن ڪُنل آيو، وَسِ نَه ويچارِي،
هُوتُ تَنهنجي هَتَ رِي، پَهچِي نَه پَارِي،
اچين جي آري، پَانْدُ، جَهلي لَڪُ لَنگهيَان.

۱۱

اڪِيُون آريءَ جَامَ جُون، اَنڌِيءَ سِين آهِيَن،
هُو جي وَنَ وَنَدَرُ جَا، سِي مُون سُونَهَائِيَن،
ڏَسِيُو ڏيگاريَن، پيشاني پُنهُونءَ جي.

۱. محبت، ۲. رسائي، پهچائي، ۳. تن ڪي، موت، ۵. جن ڪي، ۶. ميسر، حاصل دستياب، ۷. مت، خيال، پهه، ۸. ڪنل ڪي، قتل ٿيل ڪي، مصيبت جي ماريل ڪي، برباد ٿيل ڪي، ۹. بي واهي، مسڪين، نڌڪي، ۱۰. وَسِ ڀر، اختيار ڀر، خود خيال، ۱۱. اي هوت، اي محبوب پنهنون (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۲. مدد، واهر، همراهيءَ، مهربانيءَ، ۱۳. کان سواءِ، ۱۴. ٻانهي، نوڪريائي، ۱۵. (سٺين) ڪس تي يا راهه تي، ۱۶. تڪليف، درد، سوز، پيڙا، ۱۷. ڏڪن واريءَ، دردمند، غمگين، ۱۸. ٻڌاءِ، ڏيکار، ۱۹. موڙهيءَ جو، موڪيءَ جو ٻي عقل يا بي سمجهه جو، ويڳاڻل جو، موڙهل جو، ۲۰. منهن ٿئي = چاڙهو ٿئي، تدارڪ ٿئي، بلو ٿئي، حيلو ٿئي، ۲۱. (منزل تي) رسي، ۲۲. ڪولي، ٻانهي، نڪمي، ۲۳. جيڪڏهن، ۲۴. اي آري، اي پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، پنهنون ان هوت قبيلي مان هو)، ۲۵. دامن، پَلُو، ۲۶. وٺي، ۲۷. جبل، ۲۸. لس ٻيلي ڀر هڪ ڳوٺ، جبل ۽ نئن، ۲۹. مونڪي، ۳۰. ڏيکارين، ۳۱. پاڻ خود ڏسيو، ۳۲. پوءِ مونڪي ڏيکارين ٿيون، ۳۳. منهن، شڪل، صورت.

۱۲

اڪيون آريءَ ڄامَ جون، آهين انڌيءَ ساڻ،
پسي ڪنڊيون پاڻ، پيشاني پنهنون جي.

۱۳

آري ڏي نه ايئن، اگڙيون انڌن ڪي،
ونيون جي وڇاڻ، ساڻ نه هونديون سين،
سي ڪوڙيون پس ڪيئن، پيشاني پنهنون جي.

۱۴

اڪيون لٽ اوراڻيون، ڪنهن پر ڪڙيان پير،
لٽ لائيندو ڪير، مون جي هيءَ معذور ڪي.

۱۵

تتيءَ ڪري تان، تڏي تڪي نه وهي،
وڌائين وڻڪار^{۱۷}، سسئيءَ پاڻ سڪاڻ^{۱۸}،
پڇي پهن پڪين ڪي، پيئي منڍ پرباڻ^{۲۲}،
ڏنس ڏيهه^{۲۳} وڻن جا، تن الله لڳ آهيجان^{۲۴}،

۱. فخر. ماڻو. ۲. اهڙي نموني يا ريت. ۳. (اڪن جون) ماڻڪيون، پٽليون، تارا (هتي معنيٰ ٿيندي اڪيون). ۷. جيڪڏهن. ۵. (زمين تي) پڪيڙيان، رکان، ڦهلايان. ۶. گڏ. ۷. آخر تائين، توڙ تائين. ۸. مٽيءَ، دڙ. ۹. ڏڪيون، بند ڪيون. ۱۰. ليڪيان، ڪٿان. ۱۱. پنهنون جي اٿن جو پير يا پير جو نشان. ۱۲. لٽ لائيندو = لٽ کان وٺي رستي تي لڳائيندو يا هلائيندو جيئن انڌن کي ڪبو آهي. ۱۳. تتيءَ وقت، گرميءَ وقت. ۱۴. ڪاهه، پنڌ. ۱۵. ڏينهن ٿري وقت، ڏينهن ٿڌي ٿيڻ مهل. ۱۶. ٽڪل، ماندي، ٽڪجي، ڪڪڙي. ۱۷. وڻن، وڻڪار نالي ڳوٺ. ۱۸. سڪاڻ، اسءِ گرميءَ جي حوالي ڪيائين. ۱۹. معلوم ڪري. ۲۰. پهي جا، رستي جا، واٽ جا. ۲۱. کان. ۲۲. پار پتا، نشان، اهڃاڻ. ۲۳. ڏيهه جي، ملڪ جي، وطن جي. ۲۴. واسطي.

مَـانَ نَـ پَـرچَـيَ پَـاڻَ، اچَـي آريـاڻي وري.^۵

۱۶

تُـڙ وِـني تـاـهـرَ کـرِ، نـاـحـقُ ڏـارَ مَـڏـورِ؛
لَـڳي لَـڙهَ لَـاُمُنَ جـي، پـوـري مَـنَ مَـپـورِ،^{۱۴}
صَـاـحِبُ سـوئي سـورِ، سَـيـنـي جـو سَـيـدُ چـئي.^{۱۵}

۱۷

مَـنـجَـهـان پَـنَ پَـروڙِ، سَـيَ مَـپـچِجَ سَـسـئي،
وِـهـي وِـڏي دِـڳَ مَـانَ، ڏـڻـي وِـجـهـجَ ڏـوڙِ،^{۲۴}
تَـ تـون مَـاڻـيـن مـوڙِ، جـي پَـنـدِ اِـهـائي پَـاريـن.^{۲۷}

۱۸

پـير پَـتـائـيـن کـونـئـرا، ڏـونـگـر مَـڻـي ڏي،
پَـاڻُ نَـ پَـسـي قَـتـئـو، تـي کَـڙـهي کـيـچـيـن کي،^{۲۵}
هَـاڙـهو هـوتَ پَـري، کـوـهَ جَـاڻـان کـيـئـن لـنـگـهـئا.^{۲۸}

۱۹

پـير پَـتـائـيـن کـونـئـرا، ڏـونـگـر مَـڻـي ڏي،

۱. مان نه = شل، خدا ڪري، ۲. راضي ٿي، خوش ٿي، ۳. پنهنجي سر، خود، ۴. آري، پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آريائي يا آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۵. موٽي، واپس اچي، ۶. ون جو تلهو حصو (پاڙ کان وٺي ڌارن تائين)، منڊ، ۷. ٺهر، آرام، سُڪون، ۸. اجايو، بي فائدو، ۹. ون جي تڙ مان ڦٽندڙ شاخون يا تار، ۱۰. پڪڙ، هٿ ۾ جهل، ۱۱. پروسي، آسري، اميد، ۱۲. تارين، ڌارن مان ڦٽندڙ شاخن، ۱۳. اي پوري، اي موکي، اي وسوڙل، ۱۴. من کي، دل کي، ۱۵. پرزا پرزا يا ٽڪر ٽڪر ڪر، ۱۶. ڏڻي، مالڪ، ۱۷. ياد ڪر، ۱۸. سندو (اهي)، ۱۹. ٿوري، ذري، اشاري، ۲۰. سمجهه، معلوم ڪر، ۲۱. سموري يا سڄي ڳالهه يا حقيقت، ۲۲. (مٽيءَ ۾ گند جي) ڍير، ۲۳. چنڊي ڇاڻي، ڳولي ڦولهي، پسند ڪري، ۲۴. مٽي، خاک، (هيءَ دنيا، گند ۽ مٽيءَ جو ڍڳ آهي جنهن ۾ مٽي عمدي شيءِ آهي تنهنڪي چنڊي ڇاڻي گند کان جدا ڪر)، ۲۵. حاصل ڪريڻ، ۲۶. نائي جي موڙي، سرمايو، ۲۷. صلاح، نصيحت، ۲۸. عمل ۾ آڻيڻ، ۲۹. پٺ کان، ريشم کان، ۳۰. نرم، ۳۱. خود (کي)، ۳۲. ڏسي، ۳۳. زخمي ٿيل (گنج ۾ ”پتين“ لکيل آهي)، ۳۴. جلي، ڀڄي، ڳڻتي ڪري، ۳۵. لاءِ، ۳۶. لس ٻيلي جي اولهه طرف جبلن جي قطار، ۳۷. خبر نه اٿم، ۳۸. ڪهڙيءَ طرح، ۳۹. لنگهي وٺا، مٽي وٺا.

قَتِئَا قَتْنٌ فَفَقِيرٌ جَا، سَيَّرُونُ تَتَا سِي،
جِهَٺِي تِهَٺِي حَالِ سِين، پُري پُنهُونَ ڏي،
وَجِي مَان نَه وَري، بَانِهِيءَ بَانَدَنُ جَنهن سِين.

۲۰

اَصَلِ اَنگُ سَنَدُونِ، وَهِي جِي ڏَاهِينِ وِئو،
ڪِهَٺُو ڏوهَ ڏِبُونِ، سو مُنهن آيو سَاتِيِين.

۲۱

لِڪِئُو جو نِرَاڙ، سو اَنگُ ڪِيَاڙِي نَه ٿِيي،
پَارِيُو وِئِي پَار، جِيڪِي لَالُ لِڪِئُو لَوَحَ ۾.

۲۲

جِي تي جِي تَرِيُون، لِڪِيُون لَوَحَ قَلَمَ ۾،
تِي تي تِي تَرِيُون، گِهَٺِيُون گِهَارُ مُون آيون.

۲۳

تَوَڙِي وَلَاڙُون ڪَرِيِين، تَوَڙِي هَلِين وَڪَ،
لِڪِيِي مَنجَهَان لِڪَ، ذَرُو ضَايعَ نَه ٿِيي.

۱. زخمي ٿيا، ۲. پيرن جا پپ يا تريون، پيرن جو هيٺيون حصو، ۳. مسڪين، ڪنگال، ڪنٺل، محتاج، بي سمر، ۴. سيرون ٿيا = چيرجي پيا، ڦاٽي پيا، ڦٽجي پيا، ۵. جهڙي تهڙي = معمولي، رواجي، مسڪيني، غاريبي، ۶. حيثيت، حالت، ۷. هلي، پنڌ ڪري، ۸. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۹. مان نه = شال، خدا ڪري، ۱۰. موٽي، ۱۱. ٻانهيءَ جو، گوليءَ جو، ۱۲. پنڌ، محبت، پريت، لاڳاپو، تعلق، ۱۳. اصل کان، شروع کان، ۱۴. قسمت، نصيب، لوح محفوظ جو لکيو يا لکيت، فيصلو، قلم، ۱۵. انهن جو، ۱۶. لکجي، ۱۷. جنهن طرف، جنهن نموني، ۱۸. ميار، الزام، ۱۹. انهن کي ڏبو، ۲۰. طرف (منهن ۾، سامهون)، ۲۱. ساٿين کي، دوستن يا يارن کي، ۲۲. جيڪي، ۲۳. نراڙ تي، پيشانيءَ تي، ۲۴. ڪياڙيءَ ڏانهن ڪنڌ يا ڳچيءَ جي پٺئين پاسي يا حصي ڏانهن، ۲۵. پوڳيو، سهيو، برداشت ڪيو، ۲۶. محبوب، دوست، ۲۷. (لوح محفوظ واري) پٽيءَ يا تختيءَ، ۲۸. واحد گهڙي = ساعت، ڀل، وقت جونڊي ۾ ننڍو ماپو، ۲۹. گذارڻ، ڪٽڻ، ۳۰. مونکي، ۳۱. جيتوڻيڪ، ۳۲. ولاڙون ڪرين = ڊوڙ پائين يا تڪو هلين، ۳۳. وڪ وڪ ۾، پير پير ۾، آهستي، ۳۴. لکيل انگ يعني قسمت، ۳۵. ذري جيترو، رتيءَ جيترو، ۳۶. ڪٽ، گهٽ، ڪَر.

۲۴

جي سُنَا نَه بُڌَا، سي ڪِيئن پَرِين پَسَجَن،
قَلَمُ جَنِي جي هَتَ ۾، سي جي ڪَرُمُ ڪَن،
اَنگُ مَتَائِي اِڳِيُون، مَآڳُهِن پُئو لَگَن.

واڻي ○

جِيڏِيُون جَهَلَمَ مَ پَايو، اُئون ويندڙي پَارِ پَرِين جي،
اَدِيُون رُوڙَ اَلَسَتَ جي، ڏُونڱَرُ ڏِيڄُ مُون آيو،
مُون ڪي ڏينهن مِيشَاقَ جي، دوستَ دَرَسَنُ ڪارئون،
لَڪَن ۾ لَطيفَ چئي، پَرِين پَانُ پَسَايو.

۱. محبوب، ۲. ڏسجن، ۳. لکن لاءِ وڊيل ۽ گهڙيل ڪانو، ڪلڪ، ليڪن، ۴. مهرباني، ۵. لکڻو (قسمت جو)، ۶. ڦيرائي، ۷. پهريون، ۸. صفا، بنهه، ۹. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۱۰. روڪ، پل، رندڪ، ۱۱. وجهو، ۱۲. پار ڏانهن، طرف ڏانهن، ۱۳. اي اديون، اي پيتر، ۱۴. ڏينهن، ۱۵. "الست بربڪم" قالوا بلي يعني ڇا آئون نه آهيان اوهانجو رب چيائون ها واريءَ ڦرائي آيت جو پهريون لفظ، ۱۶. جبل، ۱۷. ڏاجو، جهيڙ، استري ڌن، ڪنوار ڪي شاديءَ وقت ماڻهن کان مليل سامان، ۱۸. مونڪي، ۱۹. انجام (الست بربڪم جي جواب ۾ ڪيل)، ۲۰. يار، ۲۱. ديدار، ۲۲. ڪرايو، ۲۳. جبلن ۾، ۲۴. ڏيڪاريو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر دیسی

داستان پھریون

۱

مُنِيسَ جَهْلِ مَهَارَ، كُنِيسَ كَاهِ مَ كَرَهُو،
مُونِ نِمَاڻِيءَ جِي نَجْهَرِي، پِيُرو كَرِ يَتَارَ،
سَاجَنَ تَهَنَ ڏَارَ، ڏَنَمَ ڏِينَهَن قِيَامَ جو.

۲

اَللّٰهَ كَارَڻِ اوڻِيَا، كَرَهَا مَ كَاهِيُو،
جَانِبَ جَلْڏِي جِيءَ جو، اڳَاندو آهيُو،
لاڳاپو لاهِيُو، مَتَنَ مُنَهِنُجَا سُوڀرين.

۳

اَللّٰهَ كَارَڻِ اوڻِيَا، لِيَتَرَا نِيُو مَرُ،
نِيُو نِمَاڻِي پَان سِين، پَانِهِي جَهْلِي پَر،
مُونِ كِي مَارِي مَنجَهه ٿِي، سَنڊِي هَوَتَن هُر.

۱. آئون مٺي، آئون مصيبت يا تڪليف ۾ اچي وئي، ۲. روڪ، ۳. اٺ کي هلائڻ لاءِ نڪ ۾ پيل نوڙي يا رسي. (جهل مهار = اٺ بهار يا روڪ)، ۴. آئون ڪٿي يعني قتل ٿي، آئون مصيبت ۾ پئجي وئي، ۵. هڪل، هلاءَ، ۶. اٺ، ۷. مسڪين، غريب، بي وس، ۸. نجهري ڏانهن، جهوپڙيءَ يا پَنگيءَ ڏانهن، ۹. ڦيرو يا گهمرو (ملاقات لاءِ)، ۱۰. اي پتار، اي مڙس، خاوند، ۱۱. اي سَاجَنَ، اي سڄڻ يا محبوب، ۱۲. تو کان، ۱۳. سواءِ، ۱۴. مون ڏٺو، ۱۵. قيامت، دنيا جو خاتمو، پَر لاءِ (ڏينهن قيامت جو = سخت مصيبت جو ڏينهن)، ۱۶. واسطي، لڳ، صدقي، ۱۷. اي جانب، اي جاني، اي محبوب يا پيارا، ۱۸. معذور، بيمار، ڪمزور، ۱۹. جان، جند، بدن، ديهي، ۲۰. پرجهلو، آڌار، آسرو، ٽيڪ، ۲۱. دوستي، ناتو، تعلق، واسطو، ۲۲. ختم ڪريو، ۲۳. اٺ، ۲۴. وٺي وڃو، ڪاهي وڃو، ۲۵. تڪڙا، تڪا، ۲۶. پَر کان مٿي جي وارن (ڇڪن) کان، ۲۷. يادگيري، سَازَ.

ڪَچَ لو لَآيان ڪُڙ، ڪيچَ ڇان اوري جي وِڙان^۱.

۴

ڪيچَ ڇان اوري ڪِڻهين، وَڻُ نَهَ ويسَ اَهيَن،
ڪَمِي ٿِي ڪيچَ ڇاين لاءِ، پُورِجَ پَرَ اَهيَن،
تَڙِجَ تِي ٿا اَهيَن، وَرِجَ ڪا مَ وَرَڻَ جِي.

۵

ڪيچَ ڇان اوري ڪيترين، مَعذُورِين مِين،
وَڻُون وَهَ ٿِين، ڪوهُ جَاڻان ڪِيهِي وَڻا.#

۶

وَڻن صَحي وَڻا، وَڻَ مَنجَهانِ وَاسِئَڻا،
هَهَرَا هُوتَ هُئَڻا، سَچَ ڪِئَڻون سُرَهِي.

۷

سُرَهِي مَنجَهانِ سَاڻ، آڻِي بُوَ پَنپورَ ڪِي،
بِيئَڻا بَاڙانِ مَ، لَآڻِي جَتَ زَبَاتَ،
سَنديءَ هُوتَ حَمَاتَ، ڪيچَ پَهتو ڦالو.

۱. بدناميءَ جو داغ، ملامت، جو ٿڪو، ۲. ڪُڙ ڪي، خاندان ڪي، ڪنڊ ڪي، ۳. ڪيچ ڪان (ڪيچ رياست مڪران جو شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو)، ۴. اوريان، (ڪيچ ٻيڙن کان اڳ يا سواءِ)، ۵. چيڪڙهين، ۶. موٽان، ۷. ڪنهن به هنڌ يا جاءِ تي، ڪڍي به، ۸. وَڻ، ڪُڙ، ۹. آرام، فرحت، قرار، ساهي، ۱۰. اي ڪميڻي، اي بدڪار، ۱۱. ڪيچ جي رهاڪن يعني پنهنجن ۽ ان جي عزيزن، ۱۲. هلج، پنڌ ڪج، ۱۳. پري، ڏور (ڪيچ تائين)، ۱۴. اڳتي وڌج يا هلج، پنڌ ڪي ڇڪج، ۱۵. تنهن (ڪيچ جي) طرف، ۱۶. ڳالهه ڪج، ۱۷. موٽڻ، ۱۸. عذر واريون، جڏيون، عشق جي بيماريءَ واريون، ۱۹. مري ويون، فنا ٿي ويون، ۲۰. رستا، گس، ۲۱. تمام گهڻيون (اصطلاحِي محاورو) # مون کي ڪا جاءِ نه آهي يا ڪهڙي خبر ته ڪهڙيءَ واٽ سان (ڪيچ ڏي) وڻا، ۲۲. درست يعني نيڪ، ۲۳. (واٽن يعني رستن)، ۲۴. انهن (پنهنجن ۽ ان جي عزيزن) مان، ۲۵. خوشبوءِ يا سڳند وارا ٿا، ۲۶. محبوب (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۲۷. رڻ پٽ، بياپان، ۲۸. وڻندڙ، موچاري، ۲۹. قافلي (پنهنجن ۽ ان جي عزيزن جي اٿن جي)، ۳۰. بانس، هڳاءُ، ۳۱. پنيور جي (نئي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان ۲ ميل پري هڪ قديم شهر جتي سسئي رهندي هئي)، ۳۲. لڳائي (بدن ڪي)، ۳۳. هڪ خوشبودار وکر جو نالو، مشڪ، ۳۴. سنديءَ هوت = هوت جيءَ محبوب جيءَ، ۳۵. حمايت سان، واهر سان، مدد سان، ۳۶. ڪيچ کان يا مان.

۸

لَڏِينْدِي لِبَاسُ، جَتَن جِيٽُو ئِي ڪِئو،
 اِيْمَ آريءَ جَامَ جَو، وَڻ وَڻ مَنجَهان وَاَسُ،
 مِرُون ڪَينِمَ مَاسُ، هَڏَ هَلَندا هَوَتَ ڏِي.

۹

چَپَرِ هَوَتَ پُنُهونءَ جِي، جَڏِهين پِيئي چَا،
 راڻين ۾ رُڻڪو ٿِيو، دَر دَر پِيئي دانِهَن،
 سَڪَتَ آيو سَرواڻُ، اَدِيُون اُج پَنپور ۾.

۱۰

جَڏِهين پِيئي چَت، چَپَرِ هَوَتَ پُنُهونءَ جِي،
 پَرهي وينِيُون پَت، گُوندرَ لَڏا گوليِين.

۱۱

چَپَرِ هَوَتَ پُنُهونءَ جِي، جَڏِهين پِيئي بُوء،
 راڻين وري رُوء، گُوندرَ لَڏا گوليِين.

۱. (پنيور مان) لڏڻ وقت، وڃڻ وقت. ۲. پوشاڪ، ويس وگا، فريب، بيڪ. ۳. اٺن جي مالڪن، اٺ هڪليندڙن، پنهنجن جي عزيزن، ۴. عجيب، نرالو، ۵. مونڪي آيو، ۶. پنهنجن (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب، سسئيءَ جو محبوب پنهنجن هوت قبيلي جو هو)، ۷. سردار (سنڌ جي سمن حاڪمن جو لقب)، ۸. خوشبوءِ، ۹. جهنگ جا جانور، ۱۰. منهنجو ڪاٺيندا، ۱۱. گوشت، مائو، ۱۲. هڏن جو پيڇو، گوشت ڪانسواءِ جسم، ۱۳. چپر ۾، جبل ۾، ۱۴. خبر، چوبل، ۱۵. بادشاهن جي زالن، وڏ گهراڻي عورتن، ۱۶. سُس پَس، چوبل، ۱۷. در در = گهر گهر ۾، هر هنڌ، جتي ڪٿي، ۱۸. پڪار، شور، غل، ۱۹. ساٿ جو، (اٺن جي) قافلي جو، ۲۰. اڳواڻ، مهندار، قافلي ڏٺي، ۲۱. بوءِ، بانس، هڪڙيءَ، ۲۲. ڍڪي، پهري، پاڻي، ۲۳. پت يعني ريشم جا وگا يا ڪپڙا، ۲۴. غر، فڪر، الڪا، گشتيون، ۲۵. گولين جا، ٻانهين جا، ۲۶. راڻين جي، ۲۷. موٽي (رونقدار ٿي)، ۲۸. منهن، چهرو، شڪل (راڻن وري روء = راڻن ۾ شادمانو يا خوشي ٿي).

۱۲

بَر مِڙِي بُوءِ، چَپَر چَڙُون مُڪِيُون،
اچي آريءَ جَامَ جو، لَڙبُو سَاڻ صُبُوح،
بَهَ ۱۲ بَهَ ٿي پَنِيورَمَ ۱۳، هَنڌَ مِڙِي هُوءِ ۱۴،
راڻن وري روءِ، گُونڌَر لَڻا گوليون.

۱۳

بَر مِڙِي بَاسَ، چَپَر چَڙُون مُڪِيُون،
اڏيون آريچَن جي، وڻن مُڪا ۱۸ وِاسَ ۱۹،
آيل پُني آسَ ۲۱، پُنهُون آيو ڪيچَ مان.

۱۴

اَللهَ اچَن اُوءِ، جَن آئي مَن ۲۵ سَرهُو ٿِي،
پَسَان مان پَر گهين، تَن جَتَن سَنڊي جُوءِ ۲۷،
لَنگهي لَڪَ لَطيف چئي، سُوڻيان هَوَتَن هُوءِ ۲۸،
گولي ٿان گُلبُوءِ ۳۳، جي مُون نئو پاڻ سين ۳۶.

۱. رڻ پٽ، پياپان، ميدان، ۲. سڀئي، ۳. بوءِ سان پرڃي وٺا، ٻانڻس يا هڳاءِ سان واسجي وٺا، ۴. جبل، ۵. سرهاڻيون، خوشبئون، ۶. موڪليون، ڦلهليون، ۷. پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو هوت قبيلي جو هو)، ۸. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۹. پهتو، ۱۰. (پنهنجو ۽ ان جي عزيزن جي اٿن جو) قافلو، ۱۱. صبح جي وقت، ۱۲. بَهَ = واهُ واهُ، خوشي، بهاري، ۱۳. نئي ضلعي بر گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۵ ميل پري قديم شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۱۴. مڪان، جايون، ۱۵. هُل يعني غوغا، تعريف جي آواز (سان گونججي ويا)، ۱۶. آريءَ جي اولاد يعني پنهنجو ۽ ان جي عزيزن، ۱۷. درختن، (داستان جي محاور) رهن وارين جاين، ۱۸. موڪلڻا، ڦهلايا، پکيڙيا، ۱۹. سرهاڻيون، خوشبويون، ۲۰. اي آيل، اي امڙ، ۲۱. پوري ٿي، سڌ ٿي، ۲۲. اميد، مراد، ۲۳. آهي، ۲۴. جن آئي = جن جي اچڻ سان، ۲۵. دل، ۲۶. خوش، ۲۷. رهن جي جاءِ يا هنڌ، ماڳ، مڪان، ۲۸. جبل، ۲۹. (شل) ٻڌان، ۳۰. هوتن جي، محبوبن جي، ۳۱. آواز، هل، ۳۲. ٻانهي، نوڪريائي، ۳۳. گلبوءَ جي، گل جهڙي سرهي (مالهوءَ) جي، محبوب جي، پنهنجو جي، ۳۴. جيڪڏهن، ۳۵. مونکي، ۳۶. وٺي وڃو.

۱۵

ڪيچَڻ آيو ڦاڻلو، راتِ موچاريءَ روءِ،
 ٻوتي ۽ بلوچ جي، رڙهَڻان پَسُئو روءِ،
 لنگهي لڪَ لطيف چئي، تَن سَڻيان هوتن هوءِ،
 گولي تيان گُلبوءِ، جي مُون نئو پاڻ سين.

۱۶

ڪيچَڻ آيو ڦاڻلو، راتِ موچاري رنگِ،
 تيان سَڻين جي سَنگِ، جي مُون نئو پاڻ سين.

۱۷

ڪيچَڻ آيو ڦاڻلو، پليٽرو پايان،
 پَٽِي جا پيٽِرَن جي، لڱن ڪي، لايان،
 چنبيلي چَڻيان، جي مُون نئو پاڻ سين.

۱۸

ڪيچَڻ آيو ڦاڻلو، چَڻين سَندو چَڻام،
 پَسندي پُئوهه ڪي، اڪيُن ڪئو آرام.

۱. ڪيچ کان (ڪيچ، راياست مڪران جو هڪ شهر آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ڪيچ جو رهاڪو هو)، ۲. اٺن جي قطار، اٺن جو ڪاروان يا ساٿ، ۳. گذريل رات جو، ۴. چڱيءَ سٺيءَ، ۵. طرح، نموني، ۶. اٺ (ذات جي)، ۷. ٻروچ (ذات جي)، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو بلوچ ذات يا قوم مان هو، ۸. سران، ملان، پنڌ ڪريان، ۹. ڏسئو، ۱۰. منهن، شڪل، صورت، ۱۱. رنگ سان، رونق سان، دٻڊي ۽ شان سان، ۱۲. ساٿ يا قافلي ۾ شامل ماڻهن، ۱۳. سنگ ۾ يا سنگت ۾ (شامل)، ۱۴. وٺي وڃن، ۱۵. ڀلو، بيٺو، موچارو، ۱۶. پانين ٿي، ڄاڻان ٿي، سمجهان ٿي، ۱۷. مٽي، دڙ، خاڪ، ۱۸. (جتن ۽ اٺن جي)، ۱۹. بدن جي عضون، بدن، ۲۰. لڳايان، مڪيان، ۲۱. گولي، ٻانهي، ۲۲. چوايان، سڏايان، (پاڻ ڪي)، ۲۳. سردارن (سند جي سمن بادشاهن جو لقب چار هوندو هو)، ۲۴. جو، ۲۵. سردار، ۲۶. سڪ، شائتي، قرار، اطمينان، فرحت.

نَاتَرِ چَايَانِ نَامُ، جِي مُونِ نِئُو پاڻ سِين.

۱۹

ڪيچان آيو قافلو، جُنُگُ سُونَهاريءَ جوڙ،
تَرِيَارَا تُوڏَنِ ڪِي، ڳچِيءَ سُونَهَن مَٿُوڙ،
دَوَلَتَ چَايَانِ دُوڙ، جِي مُونِ نِئُو پاڻ سِين.

۲۰

ڪيچان آيو قافلو، طَرَحَ موچاريءَ تُوڙ،
سِينگارِ پاڻُونِ سِيءُ چئي، ڳرَها مَنجَهاڻ ڪوڙ،
لَڪُ لَهي ٿِي لُوڙ، جِي جِيچان تَن جَتَن جِي.

۲۱

ڪيچان آيو قافلو، سَپِينِي جو سَرِوَاڻُ،
وَارَ وِڊِي وَاڳُونِ ڪَرِيان، پُوڻَهاڻانِ پَلاڻَ،
جِهَڙو پُنهُونِ پاڻ، تِهَڙِي سِٿا سَاڻَ جِي.

۲۲

جُهَڙوڙا جَن جُهَلُنِ مِ، هِيَرِي لَڪَ هَرَارَ،^{۲۱}

۱. مومل جي هڪ وفادار ٻانهيءَ جو نالو، ۲. چوايان، سڏايان، ۳. نالو، ۴. تمام وڏو يا شاهي، ۵. سُهڻيءَ، سَنيءَ، موچاريءَ روتق، بناوت، سَٿاءَ، (سان)، ۷. تليون، چڙيون، گهندڻيون، گهندڻن وارا ڳانا يا قنڌڻ، ۸. اٿن ڳچيءَ ۾، ۱۰. ٺهن، سهڻا لڳن، زيبدار لڳن، ۱۱. ڳانا، جهاپا، ٿونڙ، قنڌڻ، ۱۲. زرخريد ٻانهي يا گولي، ۱۳. ادني، خسييس، ٻانهي، گولي، ۱۴. طرح سان، نموني سان، ۱۵. اٺ، ڪرها، ۱۶. سنواريائون، سونهن دار بنايائون، ۱۷. شوق، هيچ، ۱۸. لڪ لهي = هزار سون جي برابر آهي، بي بها يا بيحد وڌندڙ آهي، ۱۹. هلتي، هلڻ جو ڌول، رفتار، ۲۰. اي جيچان، اي جيچل، اي امڙ، ۲۱. اڳواڻ، مهندار، قافلي سالار يا ڌڻي، ۲۲. (اٿن جون) مهارون، نوڙيون، ۲۳. پوهان يعني انهن جا سڀيان، يا جڙيا، ۲۴. ڏاس يعني بڪرين جي وارن ۽ ڍين جي گاهه ۽ ڪڪن مان گهوڙي جي هني مثل ڪاٺ جي ڌنڌن جي مدد سان ٺهيل ٿڙا جيڪي اٿن جي پٺيءَ تي بار کڻڻ جي سهوليت لاءِ ٻڌبا آهن، ۲۵. ترتيب، نمونو، ۲۶. اٿن جي قافلي، ۲۷. جهاپا، ٿونڙ، سَٿ مان ٺهيل قنڌڻ، ۲۸. جن جي، ۲۹. غاشن، بالا پوشن، اٿن جي، پٺيءَ مٿان پيل ڪپڙن، ۳۰. هيرن جا، موتين جا، ۳۱. لڪ هزار = لکين هزار، بي انداز.

وڙهئا وات وٽن جا، پنهونءَ کي پالار،
 ان کي ويندا گڏيا، ايهيءَ ست سوار،
 ويئي ڪالهه قطار، تون آئي اڄ نهارين.

وائي

هوت نه پانيم هيئن، ماري سڄن تنهنجي نينهن،
 ڇڏي تون ڪو چپر ويندين،
 لڪون لڳن ڪوسيون، ڏاڍا ٽپن ڏينهن،
 جهونگاربندي جهنگ ۾، ڏوٿين ڏٺي ڏينهن،
 عشق آريءَ ڄام جي، ڪيس نمائي نينهن،
 وليهيءَ هت وسائيا، ميڙائي جا مينهن،
 ان جا ڇڏي چپرين، ڪيچ رسندي ڪيئن.

۱. لڳا، ٽڪريا. ۲. وات جي، رستي جي. ۳. درختن. ۴. سسئي جي محبوب جو نالو. ۵. پڻ، ٿاريون. ۶. اوهان کي. ۷. انهيءَ. ۸. ست
 جا. ۹. يا نموني جا. ۱۰. اٿن تي چڙهيل (ماڻهو). ۱۱. اٿن جو قافلو يا ڪاروان. ۱۲. اي آئي، اي آيل، اي امڙ. ۱۳. اي هوت، اي
 محبوب (هوت بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو). ۱۴. مون پانيو، مون سمجهيو يا ڄاتو.
 فنا ڪئي. ۱۵. اي سڄن، اي محبوب. ۱۶. محبت، عشق. ۱۷. چر ۾، جبل ۾. ۱۸. گرمر هوائون. ۱۹. گرمر. ۲۰. آهستي يا جهيڙي آواز
 ۾ ڳالهائيندي يا پار ڪيندي. ۲۱. ڌڻ يعني جهنگ جي شين تي گذران ڪندڙ يا پيٽ پاريندڙ ماڻهن. ۲۲. پنهنوءَ (بلوچ قوم جي هوت
 قبيلي جي سردار جو لقب). ۲۳. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب). ۲۴. بي حال، لاچار، عاجز. ۲۵. نادار، مسڪين. هيئي حال
 واريءَ. ۲۶. وصال، ميلاپ. ۲۷. اوهان. ۲۸. چپرن ۾، جبلن ۾. ۲۹. ڪيچ ۾ (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، پنهنون ان
 شهر جو رهاڪو هو). ۳۰. پهچندي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر دیسی

داستان بیو

۱

آڏُ تَرَاجَا آهُڙَا، ڏُونِگَرِڪِي ڏَاڪَا،
ڪِيَمُ آهَ عَجِيَبَ ڪِي، سِڪَ مَنجَهَان سَا ڪَا،
پِيئي هيئيءَ جِي هُوتَ ڪِي، ڪُوڪَ وِجِي ڪَن ڪَا،
مُنهنجوسَ وَاڪَا، ٻُڌڻُ ڪَمُ پَرُوچَ جو.

۲

آڏُ تَرَاجَا آهُڙَا، ڏُونِگَرِڪِي ڏَاڪَا،
وَنِي وَرَ وَاٽَ تِيئَا، ٻَرِ چَرِهَنِي بَانِڪَا،
قُتِيئَا قُنَ فُقِيرَ جَا، چَرَهَندي چَرَاهاڪَا،
هُيَنَ جِيءَ اَنڊَرِ جَا ڪَا، وَا پُجَانِي پَانهنجي.

۳

آڏُ تَرَاجَا آهُڙَا، ڏَاڪَا ڏُونِگَرِڪِي،

۱. آڏا ٿيڏا، ڏنگا ڦڏا، ورن وڪڙن وارا، ۲. امنجا، ڏکيا، ڪهرا، ڇنڇڙ، ۳. جبل، ٻهاڙ، ۴. جبل جا چاڙهيڪا، لڪ يا هيٺ مٿاهيون، جبل جون چاڙهيون، جبل تي چڙهڻ جا رستا، ۵. مون ڪئي، ۶. ڏانهن، سڏ، پڪار، ۷. دوست، محبوب، ۸. پيار، محبت، ۹. ضعيف، ڪمزور، بي حال، ۱۰. محبوب (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۱. ڏانهن، سڏ، پڪار، ۱۲. ڪن تي، ڪن تائين، ۱۳. ڀڄت، اختيار، حيلو، فرض، ڪر، ۱۴. واکا ڪرڻ، ڏانهن ڪرڻ، ۱۵. سٿڻ، اونائڻ، ۱۶. پنهنوءَ (پنهنون ٻروچ يعني بلوچ قوم مان هو)، ۱۷. پٿار، مڙس، ۱۸. واٽ تڻا = هلڻا وٺا، ۱۹. ٻر ڏانهن، رڻ ٻٽ يا جبل ڏانهن، ۲۰. (الن تي)، سوار ٿي، ۲۱. پهلو (پنهنوءَ جي ڀائرن ڏانهن اشارو)، ۲۲. زخمي ٿيڻا، ۲۳. پيرن جو تريون، پير، ۲۴. مسڪين يا بيواهيءَ (سسئيءَ)، ۲۵. جبلن جون چاڙهيون، ۲۶. هُن پنهنوءَ جي ڀائرن) کي هُئي، ۲۷. دل، من، ۲۸. ٻر، ۲۹. جيڪا (سٺ، تجويز، نيت)، ۳۰. پوري ڪري، عمل ٻر آڻي.

هُوَ جِي وَنْ وَنْدُرْ جَا، مَارِينْدَا مُونَ كِي،
هَازْهُو هِيئيءَ كِي، لَنگَهَائِيَجْ لَطِيَفْ چَئي.

(۴)

آڏَ تِرَاجَا آهَرَا، ڏُونِگَرِ كِي ڏَارُونِ،
هِيَنَئَرُو هِيَرُنْ پَنَ جِيئنَ، ڦِئِي تِيئُو ڦَارُونِ،
ڪِنِهِنَ كِي ڏِيڪَارِيُونِ، ڪُونِهِي سَوڏَاگَرُ سُوَرُ جو.

۵

آڏَ تِرَاجَا آهَرَا، وَنْدُرْ وَرَاڪَا وَرَ،
حُبُ جَنِهِنَ كِي هَوَتَ جو، سَا ڏَوَرِيَندي ڏُونِگَرِ،
پَهچَائِيَن پَرُورَ، لُطَفَ سَاڻُ لَطِيَفْ چَئي.

۶

آڏَ تِرَاجَا آهَرَا، وَنْدُرْ وَرَاڪَا وَاڪَ،
اُجَهَائِيَسَ اُنَسَ جِنَ، ڦَورَئِي فِرَاقَ،
پُنَهُونِ پَرَمَلِ پاڪَ، وَاحِدَ لَکِ وَرِيَجَ تُونِ.

۱. درخت. ۲. وندر. لس ٻيلي ۾ هڪ ڳوٺ. جبل ۽ نئن جو نالو آهي. ۳. لس ٻيلي جي اولهه طرف جبلن جي قطار. ۴. ڪمزور. ضعيف.
۵. اڪارج. پار ڪڇ. ۶. چير. شڪاف. ڦوٽون. ڦوڙ. ۷. دل. ۸. هيرن جي (هيرن هڪ قسم جو وڻ آهي جنهن جي ٻج مان تيل ڪڍي دوا
طور ڪم آيو آهي. هيرن جو ٻن پاسن کان گهڻن هنڌان چيريل ۽ ڦارن يا پاڳن ۾ ورچيل هوندو آهي). ۹. وانگر. ۱۰. ڦاٽي. چيرجي.
۱۱. واپاري. خريدار. ۱۲. درد. ڏک. ۱۳. وندر (جي جبل) کي. ۱۴. ور. پيچ. ڦيرا. وڪڙ. ۱۵. سڪ. ۱۶. محبوب (هوت، بلوچ قوم
جو هڪ قبيلو آهي. سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي جو هو). ۱۷. جهانگيندي. نهاريندي. تلاش ڪندي. ۱۸. رساء. ۱۹. بالڻهار.
۲۰. مهر. ڪرم. باجهه. ۲۱. ور وڪڙ. پيچ. وٽ. موڙ. ۲۲. بي حال ڪيس. ساڻي ڪيس. ۲۳. جدائيءَ. وڇوڙي. فراق. ۲۴. اي
پنهنون. (سسئيءَ جي محبوب جو نالو). ۲۵. ٻين جي سار سنڀال لهندڙ. ٻين جو جا مددگار. ۲۶. پوتر. بي عيب. ۲۷. هڪڙي (يعني خدا
جي). ۲۸. واسطي. ۲۹. موٽج. واپس ٿج.

۱. آڏا ٿيڏا، ڏنگا ڦڏا، ورن وڪڙن وارا، ۲. اهنگا، ڏکيا، ڇيندڙ، کهرا، ۳. ڏکڻا، تڪليف دم، ۴. وڪڙ، پيچ، موڙ، ۵. واٽن جا، رسڻ جا، ۶. پنهنوءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنون هوت قبيلي مان هو)، ۷. واسطي، ڪاڻ، ۸. جلن، سڙن، ۹. ڪشي يا ڇڪي يا سوگهو ٻڌي، (اٺن جا پلاڻ)، ۱۰. ڪنواٽن جا، (نوجوان)، اٺن جا، ۱۱. تيار ٿڻا، ۱۲. زمين ڪوٽڻ جو لوھ جو هڪ اوزار، ۱۳. جبل، ۱۴. ٿڪڻاڻ يعني ڌرو ڌرو ڪري پڇان يا وڍيان (جبل کي)، ۱۵. خوف، ڏهڪاءُ (هميت جو هاڻيءَ هاڻيءَ جي مثل، تمام وڏو ۽ خوفناڪ)، ۱۶. محبوبين، ۱۷. وڏي، هنڌي، ۱۸. ميخ، ڪلي (لوھ جي)، محبت، پيار، ۱۹. زندگيءَ ۾، ساريءَ عمر تائين، ۲۰. هن دنيا ۾، ۲۱. محبوب، پنهنون، ۲۲. ڏسن، ۲۳. ڪهڙيءَ، ۲۴. ريت، نموني (ڪنهن ۾ ڪيئن)، ۲۵. ڪيچ ۾ يعني آخرت ۾ (ڪيچ، رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جيڪو سسئيءَ جي محبوب پنهنوءَ جو ڳوٺ هو)، ۲۶. جيءَ جي، دل جي، ۲۷. آرامي، بي اونا، بي فڪر، ۲۸. تمام گهڻو، مسلسل، بنان ويساهيءَ جي.

۱۱

جَبَلُ مَاري جَكَ، جو آڏو آريچَن ڪي،
توڻي لَڪَن لَڪَ، تَه سَپ لَنگَهَنديس سِڪَ سِين.

۱۲

جَبَلُ جِيءُ ٿو ٿِي آڏو آريچَن ڪي،
وَنِي وَرُ وات ٿِيءُ، بُرفَلَتَ بِروهي،
رِجَن ۾ روئي، پَسَڪان شَال پُنهُونءَ ڪي.

۱۳

جَبَلُ سُجَن جَال، آڏا آريچَن ڪي،
هاڙهي ڏُونهن هَتُ گُٽُو، چِپَر مِٺَآن چَال،
ڪيچي وِٽَر ڪَالِهه، تي ٿِي ڏُونگر ڏورِيان.

۱۴

پَهَن پُريادي پَپَ جا، جَاڏا جَبَل جَتِ،
لُچي مُنڌَ لطيف چَئي، تَاڪُو، پَسِئوتِ،
هُوتَ پَهچِج هِت، آءُ تَه اوجَهَر ٿَر نَه پَوَان.

۱. اجائي يا بيهودي بڪواس، يخي، خار (جک ماري = اڃايو مٿو هڻي يا ڏيڄاري)، ۲. اڳيان يا سامهون رنڊڪ بڻيل آهي، ۳. آريءَ جي اولاد يعني پنهنون ۽ ان جي عزيزن (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيل مان هو)، ۴. جيتونڪ، ۵. لڪن جا، جبلن جا، ۶. سوين هزار، تمام گهڻو عدد، ۷. محبت، پيار، ۸. تمام وڏو، ۹. مڙس، پٽار (پنهنون)، ۱۰. وات ٿڌا = هٿا وٿا، ۱۱. لس پيلي جي ڪوهستاني علائقن ۾ رهندڙ هڪ قوم جو نالو. (اصطلاحِي محاورِي ۾ ان کي جابلو جوان يا رهزن ڏاڙيل چوندا آهن)، ۱۲. بلوچستان جي مخصوص قبائل جو مشترڪ نالو، ۱۳. رڻ پٽن، بيابانن، ۱۴. ڏسان، ۱۵. ٻڌجن، ۱۶. گهڻا، بي انداز، ۱۷. لس پيلي جي اولهه ۾ جبلن جي قطار جو نالو، ۱۸. ڏانهن، ۱۹. هت ڪٿو = دانهون ڪريو چوان، ۲۰. چير ۾، جبل ۾، ۲۱. ملان، گڏجان، ۲۲. شال، ۲۳. ڪڇ جا رهاڪو يعني پنهنون ۽ ان جا پاڻر (ڪڇ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، پنهنون ان شهر جو رهاڪو هو)، ۲۴. تنهن ڪري، ۲۵. جبل، ۲۶. جهاڳيان، ڍونڍيان، وڙيان، ۲۷. جبل، ۲۸. بنيادي، اڳاڻي، نسل واري، جهوني، پراڻي، قديم، ۲۹. هالار جبل جي ڏاکڻي قطار جو نالو، وڏا، سخت، ۳۰. بي آرام رهي، فڪرمند يا پريشان ٿئي، ۳۱. عورت (سسئي)، ۳۲. شڪاري، ۳۳. تڪاڻو، جهنگ جا جانور، ۳۴. ڏسڻو، ۳۵. محبوب، پنهنون (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۳۶. رسج (مدد يا واهر لاءِ)، ۳۷. اڇ، ۳۸. اوجهر، منجهيل وات يا رستي ۾، خراب رستي ۾.

۱۵

پَهَن پُرِيَاڌِي پَپَ جَا، جَبَلِ جِتِ جَاڏَا،
تَوڏَن جَا تَرِ پِيَرَم، ڪُپِن مَر ڪَڏَا،
اچَن جِي آڏَا، لَڪَ سَوَلَا لَنگَهِيَان.

۱۶

هَڪُ پَاهَن، پِيُون پَتِيُون، تِئَا جَبَلِ اُتِ جَاڏَا،
اڳِيَان اَن سُونَهِن ڪِي، تَنگَ پُچَن تَاڏَا،
جِي مُنِيءَ مُنَهِن آڏَا، سِي تَارِجِ لَڪَ لَطِيَفِ چئي.

۱۷

پَهَن ڪِن پَرُوڙُو، پِڻُون پير تِيَام،
تُم لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيِي، هَهَرَا حَالِ سَنَدَام،
ڪوَجَهَا ڪِرَتَ ڪِيَام، جِيئن هَوَتَن چَدِيَسِ حَبِ مَر.

وائي

وِيندِيَسِ ڪِيچَ ڪَهِي، سِيئَن سَاڻ صَحِي،
پِينرُ آئون جِيئَندِيَسِ تَان نَه جَتَن رِي،

۱. اَن، ۲. تَرِ تَڪَر، ۳. پُچَ پُچَان، اِپهرائي، ۴. لَڪَن، ۵. جَاڙِيُون، ڪاڏِيُون، ۶. مَنَهِن (ڪاڏا ڪِن = مَنَهِن پَر ڪري پُون)، ۷. اڳِيَان يا سامهون (رَنڊَڪَ طور، ۸. جَبَل، ۹. سَوَلَاڻِيءَ سان، آسَانِيءَ سان، ۱۰. شَالِ اُڪَرَان يا پار تِيَان، ۱۱. پَهَار، جَبَل، ۱۲. ميدان، ۱۳. اُن واقِعَن، ۱۴. جَبَل، ڪَهَت، گَهِيَر، لَنگَهِي، مَاتَرِيُون، ۱۵. ڏِيَان مَر اَن، سَجَهِن، معلوم اَن، (بِي معنيٰ ٿيندي) محسوس ٿيندا، تَڪَلِيْف ڏيندا، ۱۶. اهَنجا، ڏَڪَا، ۱۷. مَنِيءَ جِي مَنَلِ جِي، مَصِيبَتِ جِي مَارِلِ جِي، ۱۸. مَنَهِن جِي، ۱۹. اڳِيَان، سامهون، ۲۰. دَفْعَ ڪَڇ، پَرِي يا پَاسِي ڪَڇ، هَتائج، ۲۱. پَتَرَن، ۲۲. سَمجَهِيُو، جَاتُو، ۲۳. ڏَرَا ڏَرَا، چِيهون چِيهون، پَرَا پَرَا # پوءِ اَن (دَوَڙ) مَر ڪَڇِي مَرندو ڪَڇِي جِيئندو (قرآن جي سورتِ الاعْلِيٰ جِي ۱۲ آيت)، ۲۴. مَنَهِنجا، ۲۵. بَجَرَا، خَرَاب، ۲۶. ڪَمَر، ۲۷. حَبِ نَدِيءَ واري بِيابَان (حَبِ نَدِي، ڪَراچِيءَ کان سَت ميل پَرِي بِي جَبَلِ مان نَڪَري عَرَبِي سَمَنڊِ مَر چَوڙ ڪَري ٿِي)، ۲۸. ڪِيچَ ڏانَهِن (ڪِيچَ رِياسَت مَڪَنو شَهر آهي جتي سَڀئيءَ جو مَحبوب پَنهون رَهندو هو)، ۲۹. پَنڌَ ڪَري، ۳۰. مَحبوبِيَن، سَچَن، ۳۱. سَلامَت.

وہان کيئن مان ڪري، هيٺو سُورُ سَهي^۳،
 پينرُ هن پنيورَ ۾، ساربان ڪونہ صَحي^۱،
 اڳيان آريءَ^۷ ڄامَ جو، سُڄي سَناتُ صَحي^{۱۱}،
 صُبح ڏونگرَ ڏورِ تان^{۱۲}، ڪنهن پَرَ راتِ رَهي^{۱۴}.

۱. تمار وڏو. ۲. عذاب، ايذاء، اهنج، تڪليف، مصيبت. ۳. برداشت ڪري، جهلي، پوڳي. ۴. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي کوٽ اٽڪل ٻه ميل پري هڪ قديم شهر جتي سسئي رهندي هئي. ۵. سمجھان، ڄاڻان. ۶. (پنهونءَ جي) برابر، مٿ، جهڙو. ۷. پنهنونءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو. پنهنون ان هوت قبيلي مان هو). ۸. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب). ۹. ٻڌجي. ۱۰. (انن جو) قافلو يا قطار. ۱۱. سڄ پڇ، ليڪ، جبل. ۱۲. ڳوليان، جهاڳيان، ڏونديان. ۱۳. نموني، ريت. ۱۴. گذاري، پوري ڪري.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر دیسی

داستان تیو

۱

کَرِژَا دُونِگَر کَه گَهٚ٢، جِتِ جَبَلِ گَهونَاگَهونِ،
لِیژَن جُونِ لَطِیف چَٚ٣، تَنگِ تَنوَارُونِ پُونِ،
جَن دَنو پِیرِ پِربَن جَو، سِي نَکِي رُونِ نَه چُونِ،
هُونَدَن مَٚ٤٢ي هُونِ، لاڳَ٤٢ا هِنَ لَوکَ جَا،

۲

کَرِژَا دُونِگَر کَه گَهٚ٢، جَبَلِ جِتِ جَهَجَهَا،
مَوٲ مَحَمَد کَارِٲِي، عَالَمَ جَا آجَهَا،
پَنهونَ رِي سَنجَهَا، مُونِ ووژِبنديءِ ور مِلي.

۳

کَرِژَا دُونِگَر کَه گَهٚ٢، جَبَلِ جَامو جَامَ،
سَمَرِ بَنانِ سَرَتِيُونِ، کَه مِر گَهٚ٢ي کَامَ،

۱. دَکٚٲا، اهنجا، وڌا، سخت، کټن. ۲. جَبَل. ۳. پَنڌ، اهنجي يا ڏکي واٽ، سفر، مسافري. ۴. گَهوناگَهون = طرحين طرحين، قسمين قسمين، رنگ برنگ، تمام وڌاءِ اوچا. ۵. اٺن. ۶. تنگ مِر، لَکَ مِر، جَبَلِ مِر. ۷. دانهون، گجج جا آواز. ۸. جيئرن يا زندهه ماڻهن. ۹. آهن. ۱۰. ٿين. ۱۱. واسطو، تعلق، معاملو. ۱۲. جهان. ۱۳. گهٽا. ۱۴. پښت پناه. ۱۵. سيکت، سزا، تڪليف. ۱۶. ووژِبنديءَ کي، گولبنڊڙ کي. ۱۷. مڙس، خاوند، پيتار. ۱۸. جامر و جامر = تمام گهٽا. ۱۹. مسافريءَ جو سامان، راهه خرچ. ۲۰. کان سواءِ. ۲۱. اي سرتيون، اي جيڏيون.

بَنَانُ مُحَمَّدُ جَامَ، كُونِهِي وَسِيلُو وِجَ تِي.

۴

كَرِزَا ڏَنگَرَ ڪَهَ گَهَڻِي، جِتَ جَبَلُ جَالَارَا،
 ڏَنمَ ڏَاڍِيَن ڏُونگَرَين، لِيءِ آري، اَلَارَا،
 ڪَهَ ۾ ڪوهِيَّارَا، اُچِجَ تَهَ اوڏِي تَنَّان.

۵

كَرِزَا ڏُونگَرَ ڪَهَ گَهَڻِي، روهَ جَبَلِ رُوڏَا،
 وَجِيئُو چَڙهي اُنَ تِي، جِي اِيَنَ ڪِي اوڏَا،
 آهِيَن اَنَ سُونَهِن ڪِي، يَر لَڪَن لَوڏَا،
 ڪوهِيَّاري ڪوڏَا، مَعذُورِ مَرُڻُ مَجيئُو.

۶

كَرِزَا ڏُونگَرَ ڪَهَ گَهَڻِي، وِئَا رُوڏَا رَنگائي،
 رَهِيَسَ رَسُ لَطِيَف چئي، تَنهِن ڪَمِيڻِيءَ ڪَاهِي،
 سَاڱاڻِي سِيئَن جِي، ٿِي وَنڊَرُ وَاجَهائي،
 آريائي آهي، مَنهِن مَعذُورِن جو.

۱. کان سواءِ، ۲. سردار، ۳. آڌار، آسرو، پشت پناه، ۴. وڃ تي = رستي ۾، واٽ ۾، ۵. تمام گهڻا، ۶. ڏاڍين، ڪرڙن، وڏن، ڏکين، ۷. ڏونگرن ۾، جبلن ۾، ۸. واسطي، ۹. پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو هوت قبيلي مان هو)، ۱۰. البير، لوھون، چالون، سئون، ۱۱. اي ڪوهيارا، اي ڪوهه يعني جبل جا رهاڪو (پنهنجو)، ۱۲. ويجهي، ۱۳. جبل، پهاڙ، ٽڪر، ۱۴. ٺوڙها، بنان وڻن ۽ ٻوٽن جي، سبزي کان سواءِ، ۱۵. آسمانن، ۱۶. ويجهي (اين ڪي اوڏا = تمام بلند ۽ اوچا)، ۱۷. ان واقفن، بنان رهبر يا سونهين جي، ۱۸. وٽ، تي، پاسي ۾، ۱۹. جبلن، ۲۰. تڪليفون، نقصان، ۲۱. ڪوهياري جي، ڪوهه يعني جبل جي رهاڪوءَ جي، ۲۲. ڪاڻ، واسطي، ۲۳. جڏي، عذر واري، بي حال (سسئيءَ)، ۲۴. موت، ۲۵. قبولو، سهاسيو، ذمي ڪنبو، ۲۶. گنجيا يا ٺوڙها (اٺ)، ۲۷. رڙائي، دانهون ڪرائي، ۲۸. پنڌ ۾ ٿڪ سبب وڃ رستي يا واٽ ۾ پئي آهيان، ۲۹. پهچ، ۳۰. ڪميءَ ڪي، بدڪار ڪي، ۳۱. جلد پنڌ ڪري، ۳۲. ساڳائي جي ڪري، سڱ يا ناٿي جي ڪري، ۳۳. محبوبن، سڃڻ، ۳۴. وندر ۾، وندر وٽ (وندر، لس پيلي ۾ هڪ ڳوٺ، جبل ۽ ندي آهي)، ۳۵. نهاري، انتظار ڪري، اوسڙو ڪري، ۳۶. پناه، آجهو، ڍڪ.

۷

ڪَرڙا ڏُونِگَر ڪَه گَهڙي، جِتِ مَٽَرِ مَٽَاهِيَن،
سُجَن ٿا سَيِدُ چئي، مِرون مَهائين،
آريائي آهين، مَنهن مَعْدُورِن جو.

۸

ڪَرڙا ڏُونِگَر ڪَه گَهڙي، جِتِ بَرِ پَتِ بِيَابان،
ڏَاهَن ڏَاهِپَ وَسَري، ٿئا حَرِيفَ حَيَران،
سَسئي لَنگهئو سَيِدُ چئي، مَحَبَتِ سِين مَيَدان،
جَنهن جو آريائي اِگوان، تَنهن کي ڪانهي ٻاڪَ بَهيرِ مِ.

۹

ڪَرڙا ڏُونِگَر ڪَه گَهڙي، جِتِ رُڻُ تَتو رَٿو،
تَتِرُ لئي مَر تَن کي، ڏُونِگَر مَر ڏَٿو،
جَدِهين جَامُ پَنهون جَٿو، ٿئو سَوَکو طَالِعُ سَٿين.

۱۰

ڪَرڙا ڏُونِگَر ڪَه گَهڙي، جِتِ هَيَبَتِ هُوَ هَڳاءُ،

۱. ڏکڻا، اهنجا، وڏا، سخت، ڪنن، ۲. جبل، پهاڙ، ۳. اهنجي يا ڏکي واٽ، پنڌ، سفر، مسافري، ۴. مائري، ٽڪر يا جبل جي وچ وارو ميدان، ۵. بلند، اوچي، ۶. ٻڌجن، ۷. جهنگ جا جانور، ۸. زوروار، وحشي، شوخ، درندا، ۹. آري، پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۰. اجهو، پناه، ڍڪ، ۱۱. عذر وارين، جذبن، لاچار، بي حال (عورتن)، ۱۲. رڃون، رڻ پٽ، صحرا، ويران يا سجا يعني پاڻيءَ کان سواءِ ميدان، بيابان، ۱۳. ڏاهن کي، سياڻن کي، عقلمندن کي، دانائن کي، ۱۴. سياڻپ، هوشيارِي، ۱۵. چالاڪ، اٽڪل، باز، چاڻو، خبردار، ۱۶. پریشان، واڙا، موڪا، منجهيل، ۱۷. پار ڪٽو، ۱۸. پيار، سک، ۱۹. رڻ پٽ، صحرا، ۲۰. مهندار، رهبر، ۲۱. خوف، خطرو، ۲۲. اٿن جي قافلي، قطار يا سات، ۲۳. بريٽ، رڃ، ۲۴. گرم يا ڪوسو ٿئو، ۲۵. جبل جي ريتي يا واري، جبل، ۲۶. گيري جيڏو يا ان کان ٿورو وڏو هڪ پکي جنهن جي پرن تي ڳاڙها ۽ ڪارا چٽ هوندا آهن، ۲۷. ٻولي، آواز ڪري، ۲۸. ڪهي طرف، ڪاٻي پاسي کان ٻوليندڙ تتر بد سوڻ يا نحوست جي نشاني آهي، ۲۹. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۳۰. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۳۱. سڻائو، چڱو، فائديمند، ۳۲. نصيب، قسمت، ۳۳. ساڻين جو، پنهنون جي قافلي ۾ شامل ماڻهن جو، ۳۴. خوف، هراس، ڏهڪاءُ، دمشت، ۳۵. هل، هڪاءُ، آواز.

رَهڻا رات لطيف چئي، لڪن ۾ تولا^۴،
 پروڙ ڄام پڇا ڪي، سڳر منجهه سنڌيا^۵،
 هاڏي هوت ملا^۶، آسرو نڌي آهيان^۷.

(۱۱)

ڪرڙا ڏونگر ڪهه گهڻي^۸، لڳي اڃ اسات^۹،
 مولا ات مينهن جي، چپر وجهج چات^{۱۰}،
 هلن سنگ سيد چئي^{۱۱}، ڪيچين جا ڪنوا^{۱۲}،
 ونگي جتي واٽ^{۱۳}، تتي پاتاڙن پيلي تين^{۱۴}.

(۱۲)

ڪرڙا ڏونگر ڪهه گهڻي^{۱۵}، جتي ڪوهن ۾ ڪاري^{۱۶}،
 سڄي تي سيد چئي^{۱۷}، اڳيان انداري^{۱۸}،
 زور ٽپي واري^{۱۹}، ڪارونپار ڪافن جي^{۲۰}.

(۱۳)

ڪرڙا ڏونگر ڪهه گهڻي^{۲۱}، جت واٽن تي واري^{۲۲}،
 پنهنون نينڌي پاڻ سين^{۲۳}، ڪنڌءِ ويڇاري^{۲۴}.

۱. (پنهون جا پائر) ترسيا، ٽڪيا، ۲. ڪڇيلن ۾، ۳. تنهنجي، ۴. ڪاڻ، واسطي، ۵. پاڻهار، پرگهور لهندڙ، (هتي پنهنون ڏانهن اشارو آهي)، ۶. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۷. ڪٽي، ۸. رستي، ۹. تنهنجي، ۱۰. اي هادي، اي رهبر، اي خدا، ۱۱. محبوب (هوت بلوچ قوم جو قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنو قبيلي مان هو)، ۱۲. اميدوار، آسائي، سڪندڙ، ۱۳. ڏکڻا، وڏا، امنجا، سخت ڪنن، ۱۴. جبل، پهاڙ، ۱۵. پنڌ، ڏکي واٽ، سفر، مسافري، ۱۶. گرمي، تونسن، ۱۷. چٽڪار، ڦڙيون، بوندون، ۱۸. گڏ، ساڻ، ۱۹. ڏنگي، ورن وڪڙن واري، ۲۰. بتال ٿيلن پريشان ٿيلن، اڀاڻڪن، ۲۱. همراھ، مددگار، ساڻي، ۲۲. جبلن، ۲۳. اونداهه، ۲۴. ٻڌجي، ۲۵. اونداهه، ۲۶. زور سٺا، گهڻي، نهايت ڏاڍي، ۲۷. گرم يا ڪوسي ٿئي، ۲۸. ريتي، مٽي، ۲۹. اونداهي، هيبت ناک، ۳۰. جبلن، ۳۱. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۳۲. لاچار، بي حال.

هُوتَن لَاءَ هَارِي، چَاڪِي ڏُونِگَرُ، ڏوريَن.

۱۴

ڪَرِڙَا ڏُونِگَر ڪَهَ گَهِي، جِتِ وَاٽَن تي واري،
اڏَا لَڪَ لَطِيَف چئي، بَر سُجَن باري،
جَا مَنَزَلَن مَاري سَا قَادَر ڪِيچ رَسَاڻِيَن.

۱۵

مَنَزَلَ دُورِ مَن تَنهَآ، جِتِ پيلي نَاهِ پئو،
هِي هِيڪَلو جِنْدَرُو، پَهَن مَنجِهه پئو،
اِيءُ قَضَا ڪَم ڪئو، رَسَج رَهَبَر راهه ۾.

۱۶

مَنَزَلَ دُورِ مَن تَنهَآ، جِتِ سَاڻِي نَه پَانڌِي،
لَٽِي لوڙهه فقير جو، ڪالهه وهِيئا ڪانڌِي،
جَا دِلُون دَرَمَانڌِي، تَنهن ڪي رَسَج رَهَبَر راهه ۾.

۱. محبوبن (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۲. واسطي، ڪاڻ، ۳. اي هاري، اي بي عقل يا موکي، ۴. چاڪي = ڪهڙي سبب، چو، ۵. جبل، پهاڙ، ۶. جهانگين، ڍونڍين، ۷. وڏا، ڏکڻا، امنجا، ڪنن، ۸. پنڌ، ڏکي وات، سفر، مسافري، ۹. گسن، رستن، ۱۰. جبلن جي ريتي، ۱۱. سامهون يا اڳيان (رندڪ طور)، ۱۲. جبل، ۱۳. رڻ پٽ، ۱۴. بڌجن، ۱۵. وڏا، ۱۶. پنڌن، مفاصلن، ۱۷. فنا ڪئي، برباد ڪئي، ناس ڪئي، ۱۸. قدرت وارا، سگهه وارا، خدا، ۱۹. ڪيچ ۾ (ڪيچ رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي، پنهنجو ان شهر جو رهاڪو هو)، ۲۰. بهڄائين، ۲۱. پري، ۲۲. آئون، ۲۳. اڪيلي، ۲۴. همراه، ساڻي، ۲۵. اڪيلو، ۲۶. جسمر، بدن، ۲۷. پٿرن، جبلن، ۲۸. خدا جي حڪم، الاهي امر، ۲۹. معاملو، ۳۰. بهڄج، ۳۱. اي رهبر، اي اڳواڻ، اي پيشوا، ۳۲. واٽ، گس، رستي، ۳۳. وانهڙو، مسافر، قاصد، ۳۴. ڏکي، پوري، دفن ڪري، ۳۵. جنازو، لاش، ۳۶. مڪين، ويچاريءَ، نادار، ۳۷. وڻا، ۳۸. جنازي يا لاش کي قبرستان ڏانهن کڻي ويندڙ ماڻهو، ۳۹. دل ۾، اندر ۾، ۴۰. ساڻي، ٿڪل، عاجز.

مَنْزَلَ دُورَ مَ مَتِ، چَڌِ مَ سَیَرُ سِڪَنُ جو،
لَنُ جِي وَاٽَ مَ لَتِ، لَنُ رُءُ حَیْفُ هُوَئَنَ کي.

وائي

هينٽڙو ٿو هُنَ ساري مُنهنجو ساهُ سِيڌَ کي ٿو ساري،
جِيڏِيُون اُٿُون هَلَندي ويندي هُوَتَ ڏي،
جِيرو اَنڌَرِ جِنڌڙي، وِئو پاروچو پاري،
سَچو سُخُنُ سِيرِين، قَولُ پَنهَلُ پَنهنجو پاري،
پَنڌَ اَڙانگا پَتِين، مُونکي ڪوهيَارو ٿو ڪاري،
هُوتَن هَلَنُ مَنَ ۾، ڪيرَ گَهڙي هِتَ گَهاري،
اَسَرِ پَري اَهيَان، وَاچَڌُ اُٿِين واري،
وڌا ڪَمَ ڪَرِيمَ تي، هِنَ وِچَاريءَ واري.

۱. مسافرن لاءِ رستي تي ترسڻ يا ٽڪڻ جي جاءِ، پَنڌ، مفاصلو، ۲. پري، ۳. بدلاءِ يا ترڪ ڪر (منزل ڏانهن وڃڻ جو خيال)، ۴. واٽ، گس، پَنڌ، ۵. محبت، ۶. محبت، عشق، پيار، ۷. رستو، ۸. ڇڏ، ترڪ ڪر، ۹. کان سواءِ، ۱۰. افسوس، ۱۱. جيئري يا زندهه رهڻ، ۱۲. دل، من، ۱۳. هن کي، ۱۴. ياد ڪري، ۱۵. جيءُ، جان، ۱۶. حضرت پيغمبر محمد صلي الله عليه وسلم کي، ۱۷. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۱۸. محبوب (هوت، بلوچ قوم جو قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۹. جگر، ڪليجو، ۲۰. پر، منجهه، ۲۱. جسر، بدن، ۲۲. بروج (پنهنون ذات جو بروج هو)، ۲۳. جلائي، ساڙي، ۲۴. ڪرو، خاص، راست، ۲۵. قول، وچن، انجاء، ۲۶. پوڻ، ۲۷. پرين، محبوب، ۲۸. پورو ڪري، نهاي، وفا ڪري، ۲۹. سفر، مسافريون، ۳۰. ڏکڻا، اهنجا، تڪليف ڏيندڙ، ۳۱. پتن جا، ميدانن جا، ۳۲. ڪوهه يعني جبل جو رهاڪو، پنهنون، ۳۳. ڪرائي، ۳۴. پند ڪرڻ، ۳۵. ساعت، تورو وقت، ۳۶. گذاري، رهي، ۳۷. آسر پري = اميدوار، آسروندي، ۳۸. هڪڙو، خدا، ۳۹. موتاڻي، ۴۰. معاملو، ۴۱. ڪرم ڪندڙ، پاڇاري، خدا، ۴۲. نمائيءَ، بيوس، بي واهيءَ، ۴۳. ورائي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر دیسی

داستان چوئون

۱

مُون پَانِيو مِهْمَان، هَمِيَشَه هُونْدَا پَرِين،
كُهِي كَمِيْطِي هَلِئَا، كَهْلَ كِيَائون كَان،
ذِيئي وَئَزَا ذَاهُهْ كِي، سُوْرِن جَا سَامَان،
جُوْرُو رَاتِ جُوَان، جِيْلْدُو جَتَ كَرِي وَئَا.

۲

مُون پَانِيو مُون وَت، هَمِيَشَه هُونْدَا پَرِين،
وِيْزَهو ذِيئي وَيَكِرُو، پَهَرِي وَئَا پَت،
سَاهُه جَنِي جِيءَ سَت، وَكِيْمَرِ تِي وَئَكَارِ مِر.

۳

مُون پَانِيو مُون گَهَر، هَمِيَشَه هُونْدَا پَرِين،
سَاَجَن سِيْجَ وَجَايَان، جُوْزِي جِيءَ اَنْدَر،

۱. سمجهيو. ۲. مزمان، گهر یر ترسایل یا تکایل مائهو (عزیز یا ذاریان مائهو). ۳. سدائین. ۴. پیارا، محبوب. ۵. قتل کری. ماری.
۶. بیجزي، کني، بدکار. ۷. قیاس، ترس، رحم، باجهه. ۸. زرخريد عورت، گوليء، پانهيء، ۹. ذکن، دردن. ۱۰. شيون، توشو.
اسباب. ۱۱. ظلم، ذایدائی. ۱۲. جوان مژس (پنهونء جا پائز)، ۱۳. وڈو. ۱۴. انن جا مالک، اولي. پنهنوء جا پائز. ۱۵. گهر، ۱۶.
وسيع، وڈو، خلاصو (ويژهو ذیئي ويکرو= گهر چڏي پاڻ هلئا وئا ۽ گهر خلاصو ٿي پيو)، ۱۷. آسهيآ، گهر کان ٻاهر بڻي پاسي هلئا وئا،
۱۸. پَتَ ڏانهن، ميدان ڏانهن، ۱۹. جيء، جان. ۲۰. سَتَ مِر، عيوض مِر، بدلي مِر، ۲۱. لس پيلي جي اتر اڀرندي طرف کير تر جبل جي
قطار سان گڏ هڪ ڳوٺ، وٿن جا جهنگلا، جهنگل، ۲۲. منهنجي، ۲۳. اي ساجن، اي سجن، ۲۴. چيرکت، (شاديء وقت گهوٽي ڪنوار
لاءِ) سينگاريل کٽ ۽ بسترو، ۲۵. ٺاهي، ۲۶. دل، ۲۷. مِر.

ڪوه^۱ جاتان ڪنهن پَر، ڏير ڌمر جي هليا.

۴

ڏير ڌمر جي هليا، بَر ڪاهي ٻوٽا،
نئون مائي پان سين، هينڪر آئين هوتا،
مارين ٿا معذور ڪي، گنگن جا گوتا،
ايهيءَ پَر پهتا، رات نه رهيا هيڪڙي.

۵

ڏير ڌمر جي هليا، ٻاڪا چڙهي بَر،
جتن ڌار ان جيڏيون، هنيون جر نه ٿر،
ڪا نه ٻڌيسون ڪڏهين، اهڙي پَر ڪپر،
ٻاروچا بَر بَر، رات نه رهيا هيڪڙي.

۶

ڏير ڌمر جي هليا، پائي پاڪوڙا،
اُٿي هليا اُس ۾، پڇههريءَ ٻوڙا،
ڏينهن تنوڙو متو، گامي ٿيس ڪورا.

۱. ڪوه جاتان = مونڪي ڪهڙي ڄاڻ يا خبر، مونڪي خبر يا ڄاڻ نه آهي، ۲. ريت، نموني، ۳. مڙس جا پائر، ۴. ڪاوڙجي، ۵. بَر ڏانهن، رڻ پٽ ڏانهن، ۶. وٺي وٺا، ۷. اٿ، ۸. وٺي وڃو، ۹. مسڪين، ويچارِي، آڏين (سسئي)، ۱۰. هڪ دفعو، ۱۱. اوهين، ۱۲. اي هوتا يا هوت (پنهونءَ جا پائر)، (هوت، بلوچ قوم جو قبيلو آهي، پنهنونءَ ان جا پائر ان قبيلي مان آهن)، ۱۳. ڏکونين، ستائين، ۱۴. عذر واريءَ، جڏيءَ، بيمار، عاجز، لاجار، ۱۵. ڳالهائي نه سگهندڙن، بي زبانن، اٺن، ۱۶. پهر، خيال، فڪر، گشتيون، ۱۷. اهڙيءَ، ۱۸. رستا، ۱۹. بهادر، بهلوان، سورم، ۲۰. اٺن تي سوار ٿي هليا، ۲۱. جر ۾، پاڻيءَ ۾، ۲۲. ٿر ۾، صحرا ۾، زمين ۾ (جر نه ٿر = نه پاڻيءَ تي آهي نه ڌرتيءَ تي آهي يعني سخت وياڪل ۽ غمڪين)، ۲۳. اڏينڪي ريت، بي جا هلت، ۲۴. ٻر ٻر = هاءِ هاءِ، افسوس، ۲۵. (اٺن تي) پاڻي يا وجهي، ۲۶. پاڪڙا، اٺن جي پٺين تي سواريءَ جي سهوليت لاءِ رکڻ لاءِ ڪاٺ جا هٺا، ۲۷. ڏٻ، سج جي تپش، ۲۸. ٻن پهرن يا منجهند جي وقت، ۲۹. اٿ (اصطلاحِي محاورو)، ۳۰. گرم ٿيو، ۳۱. گرمي، ۳۲. زور تي، ۳۳. سڙي، ٽهڪي، ۳۴. پاڻيءَ کي گهڻي باه ڏيئي ٽهڪائڻ سان پيدا ٿيل پاڻيءَ جا ٻوڙيا يا ٽوڪڙا.

ڳاڙيم ٿي ڳوڙها، رات نہ رهئا هيڪڙي.

۷

ڏير ڏمر جي هليا، پائي ايند پلاڻ،
وجهي گور بند گنگن کي، ڏيئي تنگن تان،
ڪارون ڪيم ڪيتر، سنجهي وٽا سروان،
پنهون ناه پلنگ تي، سڀ سڄي ٿي هاڻ،
مون وٽ ٿي مهمان، رات نہ رهئا هيڪڙي.

۸

ڏير ڏمر جي هليا، چانگن تي چڙهي،
ڪٿان ٿي ڪوهي ٽارل سين، اڏيون دل آڙي،
وڃي ور وٽڪار ۾، گهاري مان نہ گهڙي،
باروچا پڙي، رات نہ رهئا هيڪڙي.

۹

ڏير ڏمر جي هليا، اٺن چڙهي اوڻ،
وڃن ويچارِي سين، هاڻو ڪو هو.

۱. وهايم، تمايم، هاريم، ۲. لڙڪ، آسو، ۳. (اٺن تي) وجهي، ۴. پنڊا، پاڪڙي کان سواءِ اٺن تي چڙهي لاءِ پنڊاڻ، ۵. اٺن تي چڙهڻ يا بار لڏڻ لاءِ ڏين ۽ ڪن مان لھيل پنڊا جن ۾ مڪان جا ڪتب لڳل هوندا آهن. ۶. واحد گور بند = چمر جو ٽڪر جيڪو اٺ کي پلاڻ وقت سندس ڇاتي وٽ بڌبو آهي، اٺ جي گچيءَ وارو رسو، ۷. ڳالهائي نہ سگهندڙن، اٺن، ۸. اٺن جي پاڪڙن کي مضبوط بڻڻ لاءِ سٺ، ڏاس يا نواز جي پٽن (کي)، ۹. چڪ، ۱۰. حيل، وسيل، ڪوششون، آڙيون، نيزاريون، مٿيون، ۱۱. سردار، ساربان، اولي، اٺ هڪليندڙ، ۱۲. شاديءَ وقت گهوٽ ڪنوار لاءِ سينگائيل ڪٽ ۽ بسترو، ۱۳. خالي، ويران، ۱۴. اٺن، ۱۵. ڪٿان، ۱۶. ڪوھ يا جبل جي رهاڪو، پنهنجو، ۱۷. ڦاٽي، ۱۸. لس پيلي، اتر اڀرندي طرف ڪيتر جبل جي قطار سان گڏ هڪ ڳوٺ، لس پيلي ۾ هڪ جبل، ۱۹. ترسي، ٽڪي، رهي، ۲۰. ساعت، ٿورو وقت، ۲۱. اي ٻڙي، اي اڏي، ۲۲. اٺن تي، ۲۳. هو، آهي، ۲۴. ظلم، ستم، قهر، ۲۵. آهي.

پُنهُونءَ ڪَارڻِ پَٻَ ۾، چُلِئُو چَپَرِ پَوءَ،
رَنَدَ نِهَارِئُو رَوءَ، رَاتِ نَهَ رَهِيَا هِيڪَڙِي.

۱۰

ڏيرَ ڏَمَرِجي هَلِئَا، گَسَ ڪَري گُورَا،
وَجَنَ ويچاري جَا، جَتَ هِئُو جَوَرَا،
بَانِيَنَ پَرُوچَنَ ري، پَڇِي ٿِي پُورَا،
هِي هِنِيَنَ هُورَا رَاتِ نَهَ رَهِيَا هِيڪَڙِي.

۱۱

ڏيرَ ڏَمَرِجي هَلِئَا، ڪَرَهَلَ ڦَٽاري،
چَرِهِيَا لَڪَ لَطِيَفَ چَئي، تُوڏَا تَنَواري،
بَانِيَنَ پَرُوچَنَ لَئي، رويو جَرُ هاري،
اڏِيُون اوتاري رَاتِ نَهَ رَهِيَا هِيڪَڙِي.

۱۲

ڏيرَ ڏَمَرِجي هَلِئَا، جَهلي مِيَنَ مَهَارُون،
وَجِهِيُو هَتَ واڳن ۾، ڪَري بَانِيَنَ پاڪَارُون.

۱. رکيو، دربر ٿيو، ڌڪا ٽاپا کايو، ۲. چير ۾، جبل ۾، ۳. پٺي، ۴. رستا، گس، ۵. ڏسو، چاچيو، ۶. روئي ٿي، ۷. گس ۾، وات ۾، رستي ۾، ۸. (نوجوان) اٺ، ۹. ڏکيو، ضربون (ڌڪ) هڻيو، زخمي ڪئو، ۱۰. جُونَرَا، جيرا، جگر، ۱۱. برهمڻ زال يعني سسئي جا اصل بانيَنَ جي گهر ۾ پيدا ٿي هئي، ۱۲. ٿي، ۱۳. ٽڪر، ڌرا، ۱۴. افسوس، ۱۵. هنيَنَ کي، دل کي، ۱۶. فڪر، ڳڻتي، ۱۷. اٺ، ۱۸. قطار ۾ مڪ ٻئي پٺيان ٻڌي (ڪامي وٺا)، ۱۹. داخل ٿيا، پهتا، ۲۰. لڪَ ۾، جبل ۾، ۲۱. اٺ، ۲۲. ڪوڪاري، سڌ ڪري، نالون ڪري، ۲۳. پاڻي، اکين جا لڙڪ، ۲۴. وهائي، ٽمائي، ۲۵. اوتاري ۾، گهر ۾ (منهنجي)، ۲۶. وٺي، پڪڙي، ۲۷. مين جون، اٺن جون، ۲۸. اٺن کي هلائڻ لاءِ نڪن ۾ پيل نوڙيون، واڳون، ۲۹. دانهون، آهن، پڪارون.

وَجِي ڪِيُون وَتُڪَارَ ۾، چَانِگَن چَانِگارُون،
ڪِئَم وَسَ ڪَارُون، رَاتِ نَه رَهِيئا هيڪَڙِي.

۱۳

ڏيرَ ڏَمَرِجِي هَلِئا، ڪَاهِي ڪِيچ ڪَنوَاتَ،
لَنگَهِيائُون لُطِيفَ چئي، گَهِيڙَ گَهَتِيُون ۽ گَهَاتَ،
وَنِيي وَئا وَصَال ۾، وَحَلَدَه جِي وَاَتَ،
جَتِي ڏِيئي جَهَاتَ، رَاتِ نَه رَهِيئا هيڪَڙِي.

۱۴

ڏيرَ ڏَمَرِجِي هَلِئا، ڏِيئي ڏُورَ آڏَ ڏَسَ،
وَجِي تِيئا وَتُڪَارَ ۾، لِيڙا ڪَاهِي لَسَ،
اوڳِي تَنِ اوڻِيَن جَا، پوءِ تِي پُچِي ڪَسَ.
وڏا ڪِئَم وَسَ، رَاتِ نَه رَهِيئا هيڪَڙِي.

۱۵

ڏيرَ ڏَمَرِجِي هَلِئا، رَمِي وَتَرَا رَاتِ،
بي تَرَسُ بَلوچَن جِي، جِيجَن گَهِيئي ڏَاتِ،

۱. لس ٻيلي جي اتر اڀرندي طرف ڪيرٿر، جبل جي قطار سان لڳ هڪ ڳوٺ جو نالو، کس ٻيلي ۾ هڪ جبل، ۲. اٺن، ۳. تنوارون، گجن جا آواز، ۴. مون ڪٿا، ۵. حيل، ۶. ڪوششون، ۷. آڙيون، ۸. نيزاريون، منڻون، وس، ۹. هلائي، هڪلي، ڊوڙائي، ۱۰. ڪيچ ڏانهن (ڪيچ، رياست مڪران جو هڪ شهر، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان شهر جو رهاڪو هو)، ۱۱. (نوجوان) اٺ، گورا، ۱۲. اڪري وٺا، پار ڪٽائون، ۱۳. جبل جي وچ مان رستا، لانگهه، گهٽ، گهٽيون، گهٽ، ۱۴. هٿ ڪري، ڳولي، ۱۵. ڇاڇي، ۱۶. ميلاب، گڏجاڻيءَ، ۱۷. هو هڪڙو آهي يعني خدا، ۱۸. گس، رستو، ۱۹. رهي، ترسي، ۲۰. لامارو، سٺ، ۲۱. پري جا، پراڻا، ۲۲. ڏوراهان، ۲۳. پار پٽا، ۲۴. اٺ، وٺي، هڪلي، ۲۵. تڪا، تيز، تڪڙا، ۲۶. موڳي، نادان، بي عقل، ۲۷. اٺن جي مالڪن، جن، ۲۸. معلوم ڪري، ۲۹. رستا، واتون، ۳۰. مون ڪٿا، ۳۱. هلي، ۳۲. بي قياس، بي رحم، ۳۳. اي جيجان، اي امڙ، ۳۴. ڪٽنب، خاندان، قوم.

اٿون پير گڻان پريات، رات نه رهيا هيڪڙي.

(۱۶)

ڏير ڏمر جي هليا، واريان تان نه ورن،
حيف پڄاڻان هوت جي، گهارڻ منجهه گهرن،
لڄان لئي ليڙن، رات نه رهيا هيڪڙي.

(۱۷)

ڏير ڏمر جي هليا، مٺي اٿون معذور،
رڙان روڻان جيڏيون، سڙان انهيءَ سور،
ڏيهه جني جو ڏور، سي رات نه رهيا هيڪڙي.

۱۸

جي نه رهيا رات، ته ڪهڙو سڱ سرتيون،
بانين پروجي جي، مٺي ملاقات،
متان مٺي ڇڏين، طلب پريان جي تات،
اٿون تان جوني ذات، تون پاڻ سڃاڻج سڀرين #.

۱. پيرن جا نشان، ۲. نهاريان، ڪڙيان، ليڪيان، ۳. پريات جو، ۴. موٽايان، ۵. هرگز، ۶. موٽن، ۷. افسوس (ملاست جو اظهار)، ۸. ڪنپوءَ بعد، ۹. گذارڻ، رهڻ، ۱۰. جاين، مڪانن، ۱۱. بي آرام ٿيڻ، ۱۲. ڦٽڪار، ۱۳. اٿن، ۱۴. مصيبت ۾ ڦٽڪار، ۱۵. جڏي، بيمار، بيمار، عذر واري، لاچار، ۱۶. دانهون ڪريان، ۱۷. ملڪ، ديس، ۱۸. پري، دور، ۱۹. آرام، فرحت، ۲۰. برهمڻ زال يعني سسئي جيڪا پانين جي گهر ۾ ڄائي هئي، ۲۱. مصيبت ۾ ڦٽڪار، ۲۲. ديدار، ميلاب، ۲۳. تلاش، جستجو، ڳولا، خواهش، ۲۴. فڪر، ڪٽي، يادگيري، ساروئي، ۲۵. ته، ۲۶. نيچ، خسيس، ۲۷. ذات واري، نڪ واري، آڪھ واري، ڪڙم واري، بنياد واري، # تون پنهنجيءَ ذات يعني بنياد ڏي ڏسج.

وائي

چاڪي ٿا ڪرھ ڦٽارڻو، واڳب وٺي ور واريو،
 مُون نَمَڻائيءَ تان ڪين چَئو،
 سائينءَ ڪارڻ سُڀرين، دوست دَرَسَن ڪارڻو،
 رهو رات پَنپور ۾، تان ڪا گهڙي هِت گهاريو،
 سڪي جنهن سَنگ ڪئو، تنهن مَعذور ڪي ائين مَ ماريو،
 موڙي مَجَر ڌارڻو، چانگن ڪي ائين چاريو،
 جانب مُنهنجي جيءَ جو، اڳاندو ڏي آهيو،
 آريائي عبداللطيف چئي، لڪيُون لڪ لنگهائيو.

۱. ڪهڙي سبب، ۲. ڪرهل، اُٺ، ۳. ڪاهيو ويو، ۴. مهار (اٺ ڪي هڪل لاءِ يا هلائڻ لاءِ ان جي نڪ ۾ پيل نوڙي)، ۵. جهلي، پڪڙي، ۶. مڙس، پٿار، ۷. موتايو، ۸. مسڪين، بي وس، آڏين، عاجز، ۹. تنهن وقت، تنهن ويل، ۱۰. خدا، ۱۱. واسطي، ۱۲. اي سپرين، اي پرين، اي محبوب، ۱۳. پيار، ۱۴. ديدار، ۱۵. ڪرايو، ۱۶. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي کوٽ کان اٽڪل ۲ ميل پري هڪ قديم شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۱۷. ساعت، پُل، ٿورو وقت، ۱۸. گذارڻو، ترسو، ۱۹. سڌ ڪري، انتظار ڪندي ڪندي، ۲۰. ڳانڍاپو، لاڳاپو، ناتو، ۲۱. جڏي، بيمار، لاچار، عذر واري، ۲۲. اوهين، ۲۳. ستايو، تڪليف ڏيو، فنا ڪريو، ۲۴. مروڙي، ڀڄي، چئي، ۲۵. مَجَر واريون، کونجن واريون، پور لڳل، ۲۶. وٽن جون تاريون، ۲۷. اٺن، ۲۸. ڪارايو، ۲۹. اي جاني، اي محبوب، ۳۰. جان، جندا، ۳۱. آڌار، آسرو، ڀرجهلو، ڏيڏ، ۳۲. آري، پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو. پنهنون هوت قبيلي مان هو)، ۳۳. ننڍيون، ٽڪريون، ۳۴. ٽڪر، جبل، ۳۵. اڪارڻو، پار ڪرڻو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر دیسی

داستان پنجون

①

مُون ڀَانِيُو مِهْمَان، جِيڪَسِ پَهَرِ پَنهُونَءَ جِي،
بِي غَرَضًا بَلُوچَ تِئَا، سَسُئيءَ سِين سَرُوَاڻَ،
ڪَاهِي رَسِيئَا ڪِيچَ ڪِي، ڏَاگُهَن لَاهِي ڏَاڻَ،
وِلَهَا تِئَا وِٿَاڻَ، سَاٿِيَن رِي سِيءُ چِي.

۲

سَاٿِيَن سَوِيَر، آڻِي اُڻَ اَوِيَتِئَا،
اِيئَن نَه ڀَانِيُمَ جِيءُيُون، تَه ڪَا ڏَاڏِي ڪَنڊَا ڏِيَر،
اُتِيَسِ اُئون اَوِيَر، وِٿَا سُجَ سَنجَهِي ڪَرِي،

۳

وِٿَا سُجَ سَنجَهِي ڪَرِي، ڀِيَنَر رَاتِ ڀِنِي،

۱. سمجهيو، ڄاتو، ۲. هوند، شايد، ۳. پهر ڪي، ماڻهن ڪي، ۴. لاغرض، بي پرواه، جن ڪي ڪنهن جي ڪا ڪاڻ نه هجي، ۵. اولي، جت، ۶. جلد، پتو ڪري، ۷. پهتا، ۸. رياست مڪران جو هڪ شهر جنهن جو سسئيءَ جو محبوب پنهنون رهاڪو هو، ۹. ڏاڳهن جا، اٺن جا، ۱۰. کولي، چوڙي، ۱۱. جانورن کي ڀڄڻ کان جهل لاءِ اڳين تنگن ۾ ٻڌڻ جا رسا، نور، نورليون يا نير، ۱۲. خالي، ويران، سجا، ۱۳. (چوپائي مال جا) واڙا، پاڻ. (ماڻهن جي رهڻ جون) جايون، ۱۴. پنهنوءَ جي ڀائرن جي ڪيچ کان آندل اٺن جي قافلي يا سات سان گڏ آيل ماڻهن کان سواءِ (وڃڻ لاءِ) تيار ڪيا، ۱۶. سويلو، سنجهي ٿي، ساجهر، ۱۷. سانباها، وڃڻ لاءِ تيار ڪيا، وهاريا، ٻڌا، ۱۸. ظلم، بي واه، قهر، ۱۹. مڙس جا ڀائر، ۲۰. دير سان، ۲۱. ڀينگ، ويران، اجاڙ، ۲۲. سج لهڻ مهل، رات جي شروعات ۾، ۲۳. ٿري وڻي، ڪافي يا ڳيل گذري يا وهامي وڻي (رات ڀني = پريات يا فجر ٿي وڻي، دير ٿي وڻي).

سُڌَ لَڏيندي سَآتَ جي، ڏيرنَ ڪَآءِ ڏني،
وِڙا سَڱَ چِني، ڏکي ڏولي ڏونگرين.

۴

ڏکي ڏولي ڏونگرين، وِڙا چَپرَ ۾ چوري،
جِهَڄُنَ ۽ جهوري، سَسُئيءَ سَروائُن جو.

۵

ڪري سَڄَ سَنجَهي وِڙا، اُڻيسَ اُئون اويرَ،
لڙبي سَڄَ لطيف چئي، پيئي ڪُڻان پيرَ،
پلي ڏمَڙا ڏيرَ، جن واري نينهن نئون ڪئو.

۶

اُٿي جهوڪِئا جهوڪَ ۾، مَڙمانَ مَهري،
چاٽي چَنبنَ ۾ وِڙا، جيئن باڙ سَتي بحري،
ڪوهيَارو ڦَهري، وِڙو نهوڙي نندَ ۾.

۷

گَجَئا ڪين گَڙنگَ، ٻڌي مُنهن پَلاڻُئا،^{۳۷}

۱. ڄاڻ، اطلاع، سڻائي، خبر، ۲. (اٺن تي) ٻار يا سامان رکندي، آسهندي، رواني ٿيندي، ڪڍج ڪندي، ۳. (اٺن جي) قافلي، ۴. مڙس جي ٻاٿرن، ۵. ناتو، واسطو، تعلق، ماڻهي، رشتو، ۶. توڙي، قطع ڪري، ۷. ڏکيءَ کي، ڏک ۾ مبتلا، دردمند، ۸. ڏولائي ۾ وجهي، تڪليف ۾ وجهي، پريشان ڪري، ۹. ڏونگرن ۾، جبلن ۾، چيرن ۾، ۱۰. اها چوڪري جنهن جو ماءُ پيءُ مري وڻا هجن، چوڪري، نينگري، ۱۱. جهوري، ڪٽسي، ڳاڙاڻو، فڪر، ارمان، غم، ۱۲. سسئيءَ کي، ۱۳. جتن، اوڻين، ۱۴. پينگ، ويڙائي، آڇاڙ، ۱۵. سڄ لهڻ مهل، رات جي شروع ٿيڻ وقت، ۱۶. دير سان، ۱۷. لڙبي سڄ = (ٻي ڏينهن جي) سڄ لهڻ مهل، شام جو، ۱۸. نهاريان، ليڪيان، ۱۹. پيرن جا نشان، ۲۰. بيشڪ، مڙ، سدا، ۲۱. ڪاوڙ يا، ۲۲. وڙائي، وري، موٽي، موٽائي، ۲۳. محبت، عشق، ۲۴. تازو، ۲۵. وهاري، ۲۶. ٻڌا، اٺن جي وهڻ جي جاء، اٺن جي رات جو منزل ڪرڻ جي جاء، ڪوڙي، ۲۷. ڪنهن گهر ۾ تڪيل ٻاهريان آيل ماڻهن، ۲۸. جڙهيءَ يا سواريءَ جا تيز هلندڙ اٺ، ۲۹. جهي، جهٽي، ڪٽي، ۳۰. هٿن، ۳۱. مشهور شڪاري پکيءَ جو هڪ قسم، ۳۲. پڇاڙي، زور مان ڪٽي، ۳۳. ڪارين اکين وارو باز، ۳۴. ڪوهه يا جبل جو رهائڪو، ۳۵. ظالم، حسين، سهڻو، ۳۶. ماري، ناس ڪري، ۳۷. رڻگتا، رڙيا، گجڻ جو آواز ڪڻائون، ۳۸. وڏا شاهوڙ (اٺ)، ۳۹. سنجڻا وڻا.

اُونِيَا اَڙَبَنَگَ، وِئَا لَتَاڙِي لَكِيُون.

(۸)

هُونَگَارِي هَلِيَا، پَاتَاُون پَلَا،
لِيُڙَن جُهَلُون لَاڪَ جُون، سِينِگارِئَا سَرَوَان،
جِهَڙُو پُنهُون پَان، تَهَڙِي سِئَا سَاتَ جِي.

۹

اُتَ پُتَ اُنِنِ جَا، مَرَنِ مَر مَوڏَا،
پُوِيُو پُوِيُو پَايَان، گَرَهَنِ ڪِي ڪوڏَا،
اچَن جِي اوڏَا، تَه لَڪَ سَوَلَا لَنگَهِيَان.

(۱۰)

جَارَان جَتُ ڏَنُومِ، عَيْنِنِ سِينِ آمِينِ آلا،
سَڄِين نيڙين سو جِهرو، پَرِيَان جو پِيومِ،
اُونڊاهو اُنڊَرَ جو، تَهين ويرو وِئومِ،
سَرهو سَاهُ تِيومِ، اچَن ويلَ عَجِيَبَ جِي.

۱. اوني، ان جا سوار، جت، ۲. بي پرواه، ارڏا، ۳. اورانگهي، لنگهي، ۴. جبلن جا لنگهه، ۵. ٽڪرين تان گهڙيل واٽون، جبلن جا سوڙها پيچرا، ننڍيون ٽڪريون، ننڍا ننڍا پهاڙ يا جبل، ۵. هون هون جو آواز ڪري، ان کي هڪلڻ لاءِ آواز ڪري، ۶. (ان جي پٺين تي) وڌائون يا رکيائون، ۷. ان تي چڙهڻ يا بار لڌڻ لاءِ پٺي تي رکيل ڍپن ۽ ڪڪن مان لهيل ٻنڊا جن جي پاسن ۾ ڪاٺ جا ڏنڊا ۽ اڳيان ڪاٺ جا ڪتب لڳل هوندا آهن، ۸. ليڙن تي، ان تي، ۹. غاشا، بالا پوش، ۱۰. لاک جي رنگ سان رڳيل، گاڙهيون، ۱۱. سجاياءَ، آراسته ڪٺا، زيبدار بڻايا، ۱۲. اونيءَ، جت، ۱۳. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۱۴. خود، ۱۵. ترتيب، جوڙجڪ، ۱۶. (ان جي) قافلي، ۱۷. سڱن بنان جانور، اٺ، ۱۸. ڏاڳن يا تارن ۾ وجهيو يا مڙهيو، ۱۹. وجهان (گچيءَ ۾)، ۲۰. ان، ۲۱. ڪوڏ، موتي، مڻيا، (پاڻيءَ ۾ هڪ جيت يا ساهه وارو جيڪو مرڻ کان پوءِ ڪوڏ سڏبو آهي)، ۲۲. جيڪڏهن، ۲۳. ويجهاءَ، ۲۴. جبل، ۲۵. سولائيءَ سان، آسانيءَ سان، ۲۶. اڪران، پار ڪريان، ۲۷. جار مان، ڌڪ مان، ۲۸. اوني، پنهنجو، ۲۹. مون ڏٺو، ۳۰. اکين، ۳۱. خدا يا قبول ڪر (دعا جي پيڙهيءَ ۾ ڪم ايندڙ لفظ)، ۳۲. اي الله، ۳۳. سڄن، سالر، ۳۴. نيڙن ۾، اکين ۾، ۳۵. نور، روشني، ۳۶. پرينءَ، ۳۷. مونکي پيو، ۳۸. تاريخي، ڪارڻ، اونداهه، ۳۹. دل، من، ۴۰. ويل، مهل، ۴۱. منهنجو وڻو، ۴۲. تازو، خوش، ۴۳. جان، جند، ۴۴. منهنجو ٿو، ۴۵. مهل، وقت، ۴۶. دوست، محبوب.

١٢

۱۲

15

۱. واحد اگڻ = گهر جو حاٽو، صحن، اڳر، اڳڻڌ، ۲. اهي ساڳيا، ۳. اولي (پنهون ۽ ان جا ڀائر)، ۴. ڏسان، ۵. مخصوص هنڌ، ايراضي يا علائقو، ۶. آستان يا ٿاڻ، وٿاڻ، ۴. کان سواءِ، ۸. خالي، ويران، اجاڙ، ۹. جايون يا هنڌ (انن جي وهڻ جا)، ۱۰. ڍونڍي، ڳولي، تلاش ڪري، ۱۱. ٻن ۾، ڪڏ ۾، ڪوھ ۾، ڀن ۾ (ڀون)، نه گهرجن، ۱۲. واحد پلنگ = ڪٽ جو هڪ قسم، وڏي ڪٽ، چپر ڪٽ، ۱۳. واحد ماڙي= گهر، جاءِ، جاءِ جي مٿان ٺهيل ٻي جاءِ، ۱۴. ڪڪاڻان، گهر، ۱۵. ائين جي کير جو ڌڙو، ۱۶. ياد آهي، ۱۷. مڙ ۾، دل ۾، جيءَ ۾، ۱۸. سال هميشه ياد مڃڻ، ۱۹. ڌرتي، مخلوق، جھان (جا ساھوارا)، ۲۰. پري، (دل تان) لٽل يا وسريل، ۲۱. اصل کان ئي، شروع کان ئي، ۲۲. غير ماڻهو، بيگنا، اجنبی، ۲۳. ماڻھ، عزيز، سگهيا، ۲۴. نياڳيءَ، بدبخت، چنديءَ، ۲۵. ڪاوڙ، غصو، ۲۶. مڙس جي ڀائرن، ۲۷. خوش ٿيڻ، مُرڪڻو، ۲۸. مرحبا ڪريان، احوال پرسی ڪريان، ۲۹. صبح جو، سج اڀرڻ مهل، ۳۰. سنڀاليان، جاج ڪريان، خبر لهان، ۳۱. اي اديون، اي ڀينرون، ۳۲. هلا، نڪري، ۳۳. تنگن کي، اٺ جي پاڙڻن کي مضبوط ٻڌڻ لاءِ سٺ، ڏاس يا نواڙ جي ٻٽن کي، ۳۴. چڪ، ۳۵. هيڏو وڏو، ۳۶. ڏاڍائي، زيادتي، ظلم، ۳۷. ڪمزور، هيٺيءَ (سسئيءَ).

۱۵

مُون توکي پَرِنَئَٓا، اَلله اُونِٓي ۽ اُنَ،
 ڏيَرَن کيَن ڏکُوئي، مُنڌَ مَٽِيَن جِي مُٺَ،
 توڻي وَجَن رُٺَ، تَوَ تَرَتَ مَ آچي تَن کي.

(۱۶)

اَدِيُون اُنَ وِٽا، مُنهنجا نِيرَن سُوڌا نِڪري،
 کُنڄُون کُلفَ اُنَ جا، سَاندِيُون سُوَرُ ٿِئا،
 سَنجَهِي هُوتَ وِٽا، صُبحَ بَدَمَ سَنڊرو.

(۱۷)

بَڌِي سُوَرَن سَنڊرو، صُبحَ ڏُونڱَر ڏورِئام،
 کَنڊي کَشالا کيچَ ڏي، وِٽا وِچَ پِئام،
 سَوِين سَاتَ گَڏِئام، پُنهُونَ پَارُ نَه هِڪِڙو.

(۱۸)

سَاهِي بَڌِي سَنڊرو، مَٿِي بَر بَنڊي،
 آهُون لاءِ آريائيءَ، وَجِي کيچَ کَنڊي.

۱. حوالي ڪنا، سيرد ڪنا، ۲. اي الله، ۳. اُن جا مالڪ، اُن هڪلندر، جت، پنهنجو ۽ اُن جا ڀائر، ۴. مڙس جي ڀائرن، ۵. رنجائي، ستائي، ايڏائي، ۶. زال، عورت (سڻي)، ۷. اُن، ۸. مٿل، مصيبت يا تڪليف ۾ وڌل، ستايل، ۹. جيتوڻيڪ، ۱۰. رُسُو، ڪاوڙجُو، ۱۱. تنهن هوندي به، ۱۲. گهڻي پنڌ ڪرڻ سبب پيرن ۾ ورم، تڪليف، ۱۳. اي اديون، اي پيٽرون، ۲۴. زنجيرن، لوهر جي ڪڙين وارن رسن، ۱۵. سميت، سان، ۱۶. ڇاپيون، ۱۷. ڪرف، ڦٽل، ۱۸. لڪائي رکڻ، محفوظ رکڻ، قابو ڪري رکڻ، ۱۹. سور ڏيندڙ، تڪليف، ڏيندڙ، ۲۰. سج لهڻ وقت، رات شروع ٿيڻ مهل، ۲۱. محبوب (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سڻيءَ جو محبوب، پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۲۲. صبح جو، (بي ڏينهن) سج اڀرڻ مهل، ۲۳. مون ٻڌو، ۲۴. چيلهم يا ڪمر کي ٻڌڻ جو ڪپڙو يا پتو (بدمر سندرو = آئون پنهنجو جي پٺيان وڃڻ لاءِ تيار ٿيس)، ۲۵. سورن جو، ڏکڻ جو، ۲۶. جبل، بهار، ۲۷. مون ڏوريا يا جهنگيا يا لٽاڙيا، ۲۸. تڪليفون، جاکوڙون، مٿا ماري، هلاڪيون، ۲۹. رياست مڪران ۾ هڪ شهر (جتي پنهنجو رهندو هو)، ۳۰. واحد ويلو = وقت، دير، ۳۱. ويلا وچ ڀاڻ = مونکي رستي يا واٽ ۾ دير ٿي وئي، ۳۲. سهين، گهڻا، ۳۳. قافلا، ۳۴. مونکي مليا يا گڏيا، ۳۵. پنهنجو جو، ۳۶. اُهاڃاڻ، نشان، ۳۷. چڪي، ۳۸. مٿي بر = بر يا رڻ پٽ ڏانهن ويندي، ۳۹. ٻانهي، نوڪريائي، ۴۰. ڏانهن، ۴۱. واسطي، ۴۲. آريءَ، پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، پنهنجو هوت قبيلي جو هو)، ۴۳. ڪيچ ڏانهن.

مَولَا ڪَا مَ مَدِي، سُوڻِيَان ھوَتَ بَلوچَ جِي.

(۱۹)

ڏُونِگَرِ مَ ڏَهڪَارُ، موٽُ مَيَنَ جو مَسَ تِي،
وِنْدَرِ مَ وَاڪُو سُوڻِي، پَرِي مَان نَه پَتَارُ،
ھوَتَ نَه وِنگُو وارُ، ائون دُعَاگِي دُوستَ جِي.

(۲۰)

لَڪَ مَتِي لَڪِي، ڪريو سَپَاڄَھَا سَڌَرَا،
ويندِيسَ ھوَتَ پُنھونءَ سِي، پَانْدُ جَھلُو پَتِڪِي،
مَرَان تَه مَان لَهَان، سَاهُ پَرِيَان تَان صَدَقِي،
سَا اوري ڪِيئن اَتِڪِي، جَنھنَ جو جَانِبُ جَتَ وِئي وَا.

(۲۱)

لَڪَ چَرُھِيو رڻ روءِ، ڪري سَپَاڄَھَا سَڌَرَا،
ھِينئَرُو ڪَچِيءَ تَنڊُ جِيئن، چِچُئُو چِپَرِ پوءِ،
ڪو ڳدينڌَرُ ھوءِ، تَه پَرِتَ پَرَاڻِي نَه تِي.

۱. اي مولا، اي مالڪ، اي خدا، ۲. ڪا به نه، ۳. بدي، بُرائي، گھڻائي، ڪلا، ندا، ۴. ٻڌان، ۵. خوف، ڊپ، خطرو، هيٺ، ۶. رڙ،
دانهن، آواز، ۷. موٽي، واپس ٿي، ۸. ڏنگو، ڦڏو، خراب، (واڙ ونگو نه ٿيڻ = ڌرو به نقصان يا تڪليف پهچڻ)، ۹. جبل، پهاڙ، ۱۰.
تي، رڪي، پتڪي، اوري پري ٿي، ۱۲. باجھارا، رحم اچڻ جي لائق، درديلا، قياس جي لائق، ۱۳. واکا، دانهون، پڪارون، ۱۴.
ڪنارو، چيڙو، ۱۵. پتڪي جو، پکي جو، دستار جو، (پاند جهلڻو پتڪي = بدن سان چنڀري)، ۱۶. (ڪچ جي) اڳڻان، ويجهو، ۱۷. بيهي
رهي، ۱۸. جاني، محبوب، ۱۹. رڻ ۾، سڄ ۾، پرڀ ۾، ۲۰. دل، ۲۱. اڻ وٺيل، ۲۲. سنهڙي ڏاڳي (وٽ جي)، ۲۳. ٿيو، ۲۴. چپر ۾،
جبل ۾، ۲۵. پئي، ۲۶. ملائيندڙ، جوڙيندڙ، ڳوٺ ڏيندڙ، ۲۷. هجي، ۲۸. محبت، پيار، ۲۹. جهوني، ڪهنِي.

۲۲

لڪَ چڙهئو رڻِ روءِ، ڪري سَپا جَها سَڌڙا،
ايندَن پُڇي خَبَرُون، ويندَن پيرين پوءِ،
اُنن ۽ اونڙين جو، مُون ڪي ڏسُ ڏيو،
مُونهَان هوتُ وئو، پُٺي ڏونگرَ ڌورِئان.

۲۳

پُٺي ڏونگرَ ڌورِئان، ڪيچين لئي ڪڙهيو،
پهڙن تي پَٻَ جي، وِجان چوٽين سين چڙهيو،
ڪري سَاجَن سوگهَئو، سَندُمر جي جڙيو،
لڪَن تان لڙيو، پيرُ نهاريان پرين جو.

وائي

دردِ فِراقِ ميان پنهون سائين، عشقِ فِراقِ،
پنهون سائين جيڏيون آلو ماري آهيان،
ادبُون آريچن جي، نهوڙيسِ نَفَاقِ،
ڏونگرَ ڌورِئو نه ٿئي، مُون وَلِهِيءَ ڪان وَاڪَ.

۱. ايندَن کان، سامهون ايندڙ ماڻهن کان، ۲. حال احوال، ۳. ويندَن کي، ڪيچ ڏي ويندڙ ماڻهن کي، ۴. پيرن تي، ۵. پئي، ۶. پتو، ۷. مونڪان، ۸. پئي، ۹. جڻو، سڙيو، ڪاميو، ۱۰. جبلن، ۱۱. هالار جبلن جي ڏکڻ واري جبل جو نالو، ۱۲. جبلن جا مٿيان حصا يا مٿيون جايون، ۱۳. تي، تائين، ۴. سڄڻ، محبوب، ۱۵. قابو، ۱۶. منهنجو، ۱۷. ساهه، ۱۸. جان، ۱۹. ٻڌو، ۲۰. لهيو، هيٺ اچڻو، ۲۱. نشان، ۲۲. وڙيان، ليڪيان، ڪوليان، ڪڙيان، ۲۳. درد جي، عشق جي، ۲۴. جدائيءَ، وڇوڙي، ۲۵. اي ميان، اي مالڪ، اي پتار، اي مڙس، ۲۶. فنا يا نابود، ۲۷. آريءَ جي اولاد (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو)، ۲۸. ناس ڪيس، ۲۹. اثبت، روسامي، ڪاوڙ، ۳۰. سڄي، ڀينگي، بي وارث، ۳۱. بلڪل، بنهه، نپت.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر دیسی

داستان چھون

۱

جَڏَهَانِڪَرِ جَانِي، سَجَنُ سَانِگِ سِڌَارِيُو،
رَاتِيَّانَ رَاحَتَ نَاهِ ڪَا، ڏِينَهَانِ حَيَرَانِي،
اَتُون پَنهجي پَرِين تان، تَنان ڪوڙِين قُرْبَانِي،
هِيءَ رَضا رَبانِي، نَه تَه ڪَرِيان وَسُ وَصَالِ سِين.

۲

جَڏَهَانِڪَرِ تَنامِ، سَاجَهه سُوپِيرِين سِين،
تَڏَهَانِڪُون تَرِ جِيَتِيرو، وِبلَ نَه وَسِرِئامِ،
اَنڊَرِ رُوحِ رَهِيئامِ، سَجَنُ اوڻاڻُون ڪَري.

۳

آيَلِ اوڻاڻُون، ڪَري ڪِيچِي هَلِيئا،
سُڪِيُون نَه سِيئَن جِي، مَڳَن تان مَڪُون،^{۳۴}

۱. جڏهين کان، جنهن وقت کان. ۲. جانب، محبوب، سجن، پيارو. ۳. سانگ تي، سفر تي، پرديس ڏانهن. ۴. اسهيو آهي، هلو وڻو آهي.
۵. رات جو. ۶. آرام، فرحت. ۷. ڏينهن جو. ۸. پريشاني، بي آرامي. ۹. محبوب. ۱۰. ڪروڙين (پيرا يا دفعا). ۱۱. صدقو، بلهار. ۱۲.
مرضي. ۱۳. رب جي، خدا جي. ۱۴. هيلو، سيلو، ڪوشش، سعيو. ۱۵. وصل، ميلاب، گڏجاڻيءَ، لاءِ. واسطي. ۱۷. منهنجي تي.
۱۸. واقفيت، سڃاڻپ. ۱۹. محبوبين، پرين. ۲۰. تڏهين کان، تنهن وقت کان. ۲۱. ذري. ۲۲. برابر. ۲۳. گهڙي ساعت، پل. ۲۴.
مونڪان وسريا، فراموش ٿيا، دل تان لهي ويا. ۲۵. ڀر، منجهه. ۲۶. ساھ، جان. ۲۷. مونڪي رهڻا، مونڪي ٽڪڙيا ترسيا، ۲۸. گهر.
جايون. ۲۹. اي آيل، اي امڙ. ۳۰. ڪيچ جا رهاڪو (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان شهر جو
ويٺل هو). ۳۱. خشڪ ٿيون، غائب ٿيون. ۳۲. محبوبين، سجن. ۳۳. رهائشي جاين، هنڌن، مڪانن. ۳۴. واحد ماک = ماٺ، اوس.
شبنم. (اصطلاح معنيٰ آثار، نشان).

نِسُورِبُون نَائُكُون، سَجِي هَلِئا سُورُ جُون.

۴

اَجُ پَرِ وَسَائِي اوْنِيين، مَٽِي مَارَكَبَ مَآك،
پُنْهُون نِيائُون پاڻ سين، تَاڙِيُون يَجِي تَاك،
هِيَهَات هِيَهَات لِمَاتُوعَدُون# سُجِي ٿِي اوْطَاق،
چُڪِيءَ چُوري چَاك، هَاڙهي هوت هَلِي وِئا.

۵

ڏَاڄَن تي ڏَاڄَا، ڏُڪِيءَ ڪِي ڏُڪَن جَا،
لَڳيس نَائُڪَ نِينَهَن جِي، ڪُڙهَ اَنَدَرِ ڪَا جَا،
ٿَرَن مَنجِهه ٿَاڄَا، ڪَري مُنڌَ مَرُوَن سين.

۶

مُسَافِرِ نُون مُءَا، وِرَهه وَهَائِمِ وَتَرُو،
اچِي ٿئم اوچِتي، تَن سَانِگِين سين سَاڃَا،
جِيَجَان جَهَل مَپَا، هِنِيُون هوت هَٽِي وِئا.

۱. بلڪل، ٻنھ جنسي، نس پس، ۲. تير، ڪڙ، پالا، نيزا، ۳. هٿي، ۴. درد، ڏک، ۵. لنگهائي، گذاري، ۶. اٺن وارن، جتن، ۷. پر، ۸. رستي، واٽ، ۹. ماٺ، اوس، شينر، (ماڪ وسائي، فجر جي وقت پٽڙ وهايا)، ۱۰. واحد تازي = دروازي کي بند ڪرڻ لاءِ اندران لڳل ڪاٺ جي تختي جيڪا ڪڙي جو ڪر ڏيندي آهي، ۱۱. تاڪ جون، دروازي جون # افسوس ڙي افسوس جيڪو توهان سان (وري جيئري ٿيڻ جو) واعدو ڪيو ويو آهي اهو شال پري هجي (قرآن شريف جي سورت المؤمنون جي آيت ۲۶، ۱۲. خالي، ويران، ۱۳. گهر، ۱۴. چڪيءَ جا، ٽڪل يا مانديءَ جا، ۱۵. تازا ڪري، چڪائي، ۱۶. زخمر، ڦٽ، ۱۷. ڪنوار کي شاديءَ جي وقت کھوٽين ۽ ڪنوارين کان ڏيڇ يا ڏاج ۾ مليل تحفن، ۱۸. ستايل، دردمند، ۱۹. سورن، عذابن، ۲۰. بدن، سيني، دل، ۲۱. رڻ پٽن، ٻرن، ۲۲. ڪچهريون، رهاڻيون، ۲۳. جهنگ جي جانورن، ۲۴. مسافرن کان، پرديسين کان، واٽ ويندن کان، گس هلندن کان، ۲۵. اي ما، اي امڙ، ۲۶. عاشق ۽ معشوق جي وچ ۾ جدائيءَ جو غم يا درد، برھ، عشق، محبت، ۲۷. مون وهايو، مون خريد ڪيو، مون ورتو، ۲۸. گهڻو، جهجهو، ۲۹. سيلانين، مسافرن، ۳۰. واقفيت، سڃاڻپ، ۳۱. اي جيجان، اي جيگل، اي امان، ۳۲. روڪ، اٽڪاءَ، ۳۳. وجهه، ۳۴. دل، ۳۵. ڪٿي، چورائي، ڦري.

۷

دیسِی سَیْن کِجَن، پَر دیسی کھڑا پَرین،
لَدَّو لاڏوئا کَرئو، موٽئو ڏیہہ وِجَن،
پُجائان پَرین، کِجی بَس پَنِپور گان.

۸

کِیئن اڙائیئي پاند، پَلُّہ پَر ڏیہین سین،
مَتیون مَوڙهیئي سَسئي، کِیئي کوهیارو کاند،
رُلي پانیئي رائد، پانیئن عَشقُ بَروچ جو.

۹

دیسِ وَجھی جَت دَام، سَاهُ بَجھائی سَاڻ وئو،
تَنھن کَدِ وِندیس کیچ ڏي، آهي اِيءُ اَنجَام،
چَال چَپر جو چَام، هوت ڏَریندو هَتَرَڪا.

۱۰

مَآڻڪُ مَتُ سَندوم، اُونڌاھيءَ ۾ سَوجھرو،
حَشَر وِیل حَسَابَ ۾، چَڏي نہ وِندوم،

۱. ڏیہي، پنهنجي ڳوٺ يا مُلڪ جا رهاڪو. ۲. دوست. ۳. محبوب. ۴. پرڏیہي، ڌارئين يا پرانين ڳوٺ يا مُلڪ جا رهاڪو. ۵. چو، ڇا جي ڪري يا ڪهڙي سبب ڪري (ڪجن) يعني نہ ڪجن. ۶. لاڏوئا ڪريو = موجوده رهڻ وارو هنڌ يا جاءِ ڇڏيو. ۷. جدائي، موڪلائي، قطع تعلقات. ۸. ڪهڙيءَ طرح، ڪهڙي نموني. ۹. فاسايئي، توڙايو، توڙاڪايو. ۱۰. پلاند يا پلڻ (ڪڙي جو)، دامن (پاندائڻ = ناتو يا واسطو رکڻ)، ۱۱. واحد مَت = عقل، هوش، سمجھ. ۱۲. منجهي ويئي، خطا يا ڪم ٿي ويئي. ۱۳. ڀٽڪيل، منجهيل، بيڪار، نڪمي. ۱۴. تو يا نيو، تو سمجهيو. ۱۵. تماشو، روئشو، معمولي ڳالهه. ۱۶. برهمڻ زال يعني سسئي جا پانيڻ جي گهر ۾ پيدا ٿي هئي. ۱۷. (منهنجي پنهنجي) دیس ۾ يا وطن ۾. ۱۸. ٻار، ڦندو. ۱۹. قابو يا سوکھو ڪري. ۲۰. تنهنجي. ۲۱. بليان. ۲۲. واعدو، اقرار. ۲۳. شال. ۲۴. هتڙا ڌريندو = مدد ڪندو. ۲۵. موتي. ۲۶. (پينمير ڏانهن اشارو). ۲۷. سڄڻ، گھنگهرو. ۲۸. پڇاڻي جي.

سَارِي سَڏُ ڪَندوَم، ڪوهِيارو ڪيچَ ڏَٽِي.

۱۱

ڪَڏِهين ڪو ٻاجھُ پَئي، سَاجَن مُج سَلامُ،
سِڪَ تَنهنجيءَ سُرِين، ڪِئڙو تَن تَمَامُ،
هَٿَن حَاجَ وَهَ ٿِي، نيٺين نِنڊَ حَرامُ،
دوسَ نَه سَهان دَامُ،^{۱۴} تُون وَندِرِ تَو وِلا ڪَرِين.^{۱۵}

۱۲

اُپَرِئو آفِٿَآبُ، بِرَهَمَن ڪِي بَرَم،
پَلڪَ ڪِرِئَا پَلڪَن تي، پَسِي تَنهن جو تَابُ،^{۱۹}
ايءُ پَن غَيرَ حَسَابُ،^{۲۱} جيئن چوريءَ جَامُ چڙهي وِئو.^{۲۲}

۱۳

جَهولي جُهٽڪَ جُهني ڪِي، وِني بُڪِي ٻَاقُ،^{۲۷}
آيَمَ تَن اُنن سِين، جَن جَا پِيرَ ڏَڏَا ڏَڙَ دَافُ،^{۲۹}
لَنگَهئَا لڪَ لَطِيفَ چئي، توڏا تڙبَنگَ تَافُ،^{۳۲}

۱. ياد ڪري، ۲. بُڪار، ۳. مونڪي ڪندو، ۴. ٻاجھ پئي = مهرباني ڪري، ۵. موڪل، ۶. جهاز، پرنام، نمسڪار، "سلام عليڪم" جو اشارو، ۷. مَن، دِل، ۸. ختم، فنا، ناس، مات، ۹. هٿن ڪي، ۱۰. ڪر ڪار، ۱۱. زهر، وڪ، ناپسند، اڻ وڻندڙ، ۱۲. اي دوس، اي دوست، اي يار، ۱۳. ماٺ يا صبر ڪريان، ۱۴. دم، ساعت گهڙي، پلڪ، ۱۵. وِلا ڪرين = رهين، وقت گذارين، ۱۶. طلوع ٿيو، اُڀرندي جي طرف کان ظاهر يا پيدا ٿيو، ۱۷. سورج، سج، ۱۸. اکين جا چير يا پنڀيون، ۱۹. تاء، روشني، شعاع، ۴. نامناسب، ۲۱. طور، طريقو، نمونو، روش، ۲۲. اُٺ تي سوار ٿي، ۲۳. جهولي جي، گرم هوا يعني لڪَ جي، ۲۴. سَتَ، ۲۵. ڪمزور، ضعيف، ماندي، ۲۶. وات ۾ وجهي، ڦڪي، (منهن تي) سهي، برداشت ڪري، ۲۷. آب، جبل ۾ پيدا ٿيندڙ ڪوهيري جو بخار، ۲۸. منهنجو واسطو پيو، ۲۹. ٿلها، ۳۰. جسر، بدن، ۳۱. وڏا، ڳرا، ۳۲. اڙبَنگ، بي پرواه، ۳۳. ميدان ۽ جبل ڪي جدا ڪندڙ حد يا دنگ يا ڪَر يا ڪَس.

ٻي ڪير لنگهيندي ڪاف، هيءُ ٻرُ برهمڻ باسئو.^۱

۱۴

برهه مٿاڻس ٻرُ، نه ته سڪي ڪير سڌون ڪري،
گهڻو ڏور يائين ڏک سين، ڏيرن لئي ڏونگرُ،
وري آيس ورُ، سفر مُئيءَ جا سٺا پٺا.

(۱۵)

ور ۾ ڪونهي ورُ، ڏيرن ورُ وڏو ڪئو،^{۱۲}
نهاري نديس نڪڻي، ٻوٽن ڪارڻ ٻرُ،^{۱۳}
آڏو تڪر ٿرُ، مٿان روهه رتيون ٿين.^{۱۴}

۱۶

ور وراڪا وچ ۾، لڪين آڏا لڪ،^{۱۵}
هي جي آڏا حق، ڪندا ڪوهه ڪندين ڪي.^{۱۶}

۱۷

پينر ائون پوري جنهن مون سگ سڃاڻي نه ڪئو،^{۱۷}
ڏيندا مون ڏير وٽا، جهڙجڻ ۽ جهوري.

۱. ڪابه نه. ۲. اڪرندي، پار ڪندي، ۳. جبل، ۴. بهار، ۵. رڻ پٽ، ۶. برهمڻ زال يعني سئيءَ، ۷. قبول ڪئو، ڌمي يا سرتي ڪئو، ۸. عاشق ۽ معشوق جي وچ ۾ ويڙهي، جدائيءَ يا فراق، ۹. هن کي مڻايو، هن کي ڏيکاريو، ۱۰. مڙس، ۱۱. پٽ، مسافريون، ۱۲. برصواب، اثرائتا، ڪارگر، قبول، ۱۳. مڙس، پٽار، ڏنگ، ڪوٽ، ۱۴. ڏنگائي، ۱۵. گهڻو، جهجهو، ۱۶. اٿن، ۱۷. اڳيان، سامهون، ۱۸. اي تڪر، اي جبل، ۱۹. پري ٿي، هتي وچ، ۲۰. اي روهه، اي جبل، ۲۱. پرزا پرزا، ذرا ذرا، ۲۲. وڪڙ، ڦيرا، راکا، ۲۳. رستي، ۲۴. حق ڪي، مڙس ڪي، خدا ڪي، ۲۵. ڇا، ۲۶. ڪم (جفا) ڪندڙن، ڪوشش ڪندڙن، مجاهدياڻن، ۲۷. موکي، بي عقل، ساده لوح، ۲۸. دوستي، ناتو، ۲۹. ڇاڇي، پرکي، ۳۰. جهوري، ڳڻتي، فڪر، ڳارائو، غم.

لڳي جن لوري، ڏونگر سي ڏورينديون.^۲

۱۸

اڏيون آئون آڃاڻ، جنهن سڱ سڃاڻي نه ڪئو،
هوند نه ڪڍيم هيتري، ڪوهياري جي ڪاڻ،^{۱۲}
رتي جي رهائ، جي آڙايم جت سين.^{۱۳}

(۱۹)

اڏيون ڪا ايندي، چپر مون سڱ ٿئو،^{۱۶}
لائينديس لڱن ڪي، مليران ميندي،^{۱۵}
وندر آئون ويندي، آري جام آجهو ڪري.^{۲۴}

۲۰.

وندر جن وڻن سين، ڪيم سهسين سڪائون،^{۲۸}
پنهون وڻي پاڻ سين، آچان جي آئون،^{۲۹}
ورندي واچائون، ڏيان شاخ سپ ڪنهن.^{۳۱}

وائي

۲۵

جيس جيس وو جيڏيون، منهنجو لالڻ آيو پيهي،^{۳۴}

۱. سڪ، چڪ، تانگه، عشق، محبت، ۲. جبل، ۳. جهاڳنديون، ووڙينديون، ۴. اي اديون، اي پيرون، ۵. بي عقل، نادان، بي سمجه،
۶. محبت، رشتو، ناتو، ۷. چاچي، پرڪي، ۸. شايد، ۹. مون ڪڍي، ۱۰. هيڏي وڏي، ۱۱. ڪوھ يعني جبل جي رهاڪو، ۱۲. محتاجي،
غرض، ۱۳. ذري يا ٿوري (وقت)، ۱۴. چپر سان، جبل سان، ۱۵. منهنجو، ۱۶. واسطو، تعلق، ۱۷. آئون لائيندي يا لڳائيندي يا
مڪيندي، ۱۸. عضون، بدن، ۱۹. ملير (جي ڳوٺ) کان آئي (ملير ڪراچيءَ جي ڀرسان هڪ مڪان جو نالو آهي جنهن جي ميندي مشهور
هئي)، ۲۰. هڪ ٻوٽو جنهن جا پن سڪائي پيهي پاڻيءَ ۾ پيا هي هتن پيرن کي لڳائبا آهن)، ۲۱. لس ٻيلي ۾ هڪ ڳوٺ، جبل ۽ نئن جو
نالو، ۲۲. پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۲۳. سردار (سنڌ جي
سمن بادشاهن جو لقب)، ۲۴. پردو، ڍڪ، پناه، ۲۵. جي، ۲۶. درختن، ۲۷. مون ڪيون، ۲۸. سوين، گهڻيون (گنج ۾ "ڪيون
سسئيءَ" لکيل آهي)، ۲۹. نذر، باسون، مچتاڻون، ۳۰. موٽندي (گنج ۾ "وڻ وڻ" لکيل آهي)، ۳۱. واڏيون، مبارڪون، ۳۲. (وڻ جي)
ناري، ۳۳. آئون جيئري يعني زندهه ٿيس، ۳۴. اي جيڏيون، اي ساھيڙيون، ۳۵. محبوب، دوست، ۳۶. گهڙي، (اندر، گهر ۾).

مُنهنجا وٽڙا^۱ سُر^۲ سَپِيئي،
 هُئي شِڪَسَتي^۳ سَسِي، راز^۴ پَنهُونَ^۵ جي رِيهي،
 ڳالهيون ڪَنديس ڳجَهيون^۶، مُنهن مُقابلَ ويهي،
 ڪُٽُوري^۷ بارُ ڪُٽِي، آيا ڏُونگرَ ڏِيهي^۸،
 سَرڪشي^۹ سَردارَ سين، مون ڪَمِيئي^{۱۰} ڪِيهي^{۱۱}.

۱. خٽر ٿڌا، ۲. ڌڪ، درد، ۳. ڀڳل يا ٽٽل (زبون حالت ۾)، دل شڪستي، مايوس، ملول، ۴. پيار، محبت، ۵. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۶. ڳنڍي، جوڙي، ريجهائي، خوش ڪئي، ۷. مخفي، راز جون، ۸. منهن مقابل = آمهون سامهون، روبرو، ۹. مشڪ، خوشبودار وگر، ۱۰. اٿن تي لڏي يا ٻڏي، ۱۱. ڏونگر جا، جبل جا، ۱۲. رهاڪو (ڏونگر ڏيئي = پنهنءَ جا پيار)، ۱۳. مٺ، وڏائي، ۱۴. رهبر، مهندار (پنهنءَ)، ۱۵. ڪميءَ جي، نالائق يا بدڪاري جي، ۱۶. ڪهڙي، ڇا جي لاءِ، ڇو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۵

سر دیسی

داستان ستون

①

جَتَا شَال جِيُو، جِيُو١٠٢١ جَاژُونِ كَرِيُو،
بَانِي١٠٢٢نِ كِي پَرُوچ رِي، پِيلِي نَاهِ پِيُو،
چِن١٠٢٣نِ تَان نَه پِيُو، هِيءُ سَگ١٠٢٤نِ نَه چِننِ جَه١٠٢٥ڙُو.

۲

جَتَنِ وِڌِيَسِ جَارَ، نَا١٠٢٦تَه هِيَسِ نِمَاڻِي نِگِي١٠٢٧،
تِي١٠٢٨ا پَانِ قَرَارِ، مُون مَن گِڏِيَا١٠٢٩ئون گُونَدَرِيَن.

۳

جَتَن يَارَانُو، كِيچِيَن١٠٢٦ مُون سِيَن كُونَه كِيُو،
نَالِي سِيَسِ١٠٢٨ هُو١٠٢٩تَ جِي، مَتِنِ١٠٣٠ بَارَانُو،
تِي١٠٣١لاهِيَن طَعْنُو١٠٣٢ ڏِينْدَا مُون ڏِيَرِ١٠٣٣و١٠٣٤ا.

۱. اي جتو، اي اوليو، اي پنهنج ڄا پائرو، ۲. الله ڪري، ۳. جيئرا هجو، جيئندا يا زندهه رهو، سدائين سلامت هجو، ۴. (پلي) جيئرا رهي، ۵. ڏاڍايون، ظلم، ۶. برهمڻ زال يعني سسئي جا پانيٽن جي گهر ۾ ڄائي هئي، ۷. بلوچ، پنهنج، ۸. کان سواءِ، ۹. همراھ، مددگار، حمايتي، ۱۰. توڙڻ، قطع ڪرڻ، ۱۱. هرگز، ۱۲. رشتو، تعلق، ماڻهي، ۱۳. مونڪي وڌو، ۱۴. جار ۾، جنگل ۾، تڪليف يا ڏک ۾، ۱۵. ٻيءَ حالت ۾، ۱۶. آئون هئي، ۱۷. مسڪين، لاچار، بي واهي، ۱۸. صفا، بنهه، بي حد ڪهڻي، ۱۹. خود، ۲۰. آرامي، سکيا، بي فڪر، ۲۱. منهنجو، ۲۲. دل، ۲۳. ملايائون، شامل ڪيائون، ۲۴. گوندرن سان، ڏکڻ سان، ۲۵. يارائو، دوستي، پيار، ۲۶. ڪيچ جي رهاڪن (ڪيچ، رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي، سسئيءَ و محبوب پنهنون ان شهر جو ويٺل هو)، ۲۷. نياھو، ۲۸. نالي جي پٺيان، ۲۹. مشهور نيس، ۳۰. محبوب پنهنج (هوت بلوچ جو هڪ قبيلو آهي، پنهنون ان قبيلي جو هو)، ۳۱. انهن (ڪيچين) جي مٿان، ۳۲. وڏي جوابداري، وڏو بار، ۳۳. تنهن ڪري، ۳۴. مهڻو، تنڪو، اويالو، ۳۵. مونڪي، ۳۶. مڙس جا پائرو.

۴

جَتَنِ جَا جِيڏِيُون، هُئَڙَمِ سُڪَ سَرَتِيُون،
پيهرُ نه چَڏِيَانِ پَرِيءَ جو، جِي هُوَتُ ڪَري هِيڏِيُون،
مُون ڪَمِيڻِيءَ ڪِيڏِيُون، آهِيَن اُمِيڏُون اصيلَ سِيَن.

⑤

جَتَ هَڏِيَهِيَن هُتَ، مُون هِلِيَنڙِي ۾ حَلُ ٿِيَا،
چَنگَلِ جَنِ جَا چَوڦَرَا، رَاخَتُ اُنِ جِي رُتَ،
گَنگَن جِي گُفَتَ، چِيڙِي وڌِيَسَ چَپَرِيَن.

۶

جِي جَآڻَانِ جَتَنَ، تَه پَنوءَ پَتَآنَدَرُ هِيَتَرُو،
اَنُون ڪِيئن مَلاَ تَنَ، سَرَتِيُون سُوَرِ پَرَايَانَ.

⑦

جَتَنِ سِيَن جَاوَابُ، ڪَهڙُو ڪَنڊِيَسَ جِيڏِيُون،
ڪُهي ڪَمِيڻِي هَلِيَا، ڪَري ڏِيَرُ ڪَبَابُ،
اَرِيَاڻِي آبُ، رَڪُ ڪَمِيڻِيءَ جو ڪِيچَ ۾.

۱. اوئين جا، پنهنجي جي عزيزن، ۲. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۳. مون کي هئا، ۴. سهنج، سولايون، سهوليتون، ۵. پيڇو، پُٺ، پڇر، ۶. محبوب، ۷. محبوب پنهنجو (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۸. وڏيون جنيون، وڏا ظلم، ڏاڍايون، ۹. ڪميڻيءَ کي، نڪميءَ يا بدڪار کي، ۱۰. تمام وڏيون، ۱۱. آسرا، تڪيون، پروسا، ۱۲. جڳي بنياد يا تَسَبَ واري، شريف، ۱۳. ماڳهين، بلڪل، ۱۴. هُن ماڳ ۾ يعني ڪيچ ۾ (ڪيچ، رياست مڪران جو شهر آهي، پنهنجو ان شهر جو ويٺل هو)، ۱۵. منهنجي يا مونکي، ۱۶. دل، من، ۱۷. جذب، سمانجي، ۱۸. ڄانگا، اٺ، ۱۹. چئن قرن وارا، ٿلهيا، متارا، ۲۰. فرحت بخش يا سک ڏيندڙ يا خوش ڪندڙ، ۲۱. رفتار، چال، هلڻ، ۲۲. ڳالهائي نه سگهندڙ، اٿن، ۲۳. رڙين، گجڻ جي آوازن، ۲۴. چوري، جذبي کي تحريڪ ۾ آڻي، جوش ڏياري، ۲۵. اَنُون وڌي، ۲۶. ڇپڻ ۾، جبلن ۾، ۲۷. جيڪڏهن، ۲۸. مونکي ڄاڻ يا خبر يا سَنڌ هجي ها، ۲۹. جتن کان، ۳۰. بوندو، ملندو، ۳۱. نتيجو، پاڇاندو، ۳۲. ڪهڙيءَ طرح يا نموني، ۳۳. کان، وٽان، ۳۴. ڏک، درد، ۳۵. حاصل ڪريان، ۳۶. مقابلو، بحث مباحثو، ۳۷. مڙس جا پاڻڙ، ۳۸. باهر تي پڄاڻن لاءِ لوهه جي سيخن تي ذرا ذرا ڪري ويڙهيل سنهنو گوشت، ۳۹. آري، اي پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب)، ۴۰. مان، آبرو، عزت.

۸

جَاتَنُ ڪِجَ جَاتَنَ جَو، آيا ڪَ ايندا #،
پَنهُونُ تَنهنَجو پاڻ سين، وٺي سي ويندا،
دَمُ نَهَ دَمَيندا، سَنڌارِيندا سَاڻِيَهَ ڏي.

۹

جَاتَنَ سَانُ جَانُڪُون، ٿَانُڪُون مُونَ سَگُ ٿئو،
ڪَري ڪوهِيارو وٺو، تَنُ چِلَڏي تَاڪُون،
اُئون پَرِ تَڏَهَانُڪُون، اڌَ ڏُڪُوِي آهِيَان.

۱۰

جَاتَنَ جَا جِيَلَان، ٿي سَاڻَ پُچَائي سَسِي،
آيسَ آريءَ جَاَمَ جَا، تَتَرِ تَوڏا تِيَلَان،
اُنَ ڪي نَاڪِيلِيُون نَڪَن مِر، دُهرِيُون دَليَلَا،
سِرَ هُٽُو سِيَلَا، لَآيو نِينهنُ نَنڊُون ڪَري.

۱۱

جَتَ نَهَ پَڪَائي رَت، ڌَارِئَان ڌَارِئِين ڏِيَهَه جَا،

۱. خبرداري، خيال، اوتو، ڏيان، ڊپ، ۲. اولين، پنهنجي جي پاڻن # ڄاڻ يعني اجهي ته آيا، اچڻ وارا آهن، ۳. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۴. ٿوري ساعت يا پل، ۵. ترسندا، سامي ڪندا، آرام ڪندا، ۶. هلا ويندا، آسهندا، ۷. وطن، ديس، ۸. جنهن وقت کان، ۹. هيءَ لفظ ”جانڪونءَ“ جو ڌوڙي ٿي، اضافي طور ڪم آيو آهي، ۱۰. منهنجو، ۱۱. ناتو، رشتو، تعلق، ماڻهي، ۱۲. ڪوھ يعني جبل جو رهاڪو (پنهنون)، ۱۳. بدن، دل، من، ۱۴. چئي، ٿوڙي، ويڏي، ڪڍي، ۱۵. ذرا ذرا، پرڙا پرڙا، ۱۶. تنهن وقت کان، ۱۷. اڌ ڏکڻي = تمام گهڻيءَ تڪليف مِر، نڪي مٿل نڪي جيئري، نير بيسمل، ۱۸. جنهن صورت مِر، ۱۹. اٿن جا قافلا، ۲۰. نهاري، گولي، ۲۱. هن وٽ آيا، ۲۲. پنهنجي (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنون هوت قبيلي مان هو)، ۲۳. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۲۴. تَتَرِ ٿي، گهٽ ٿي، گهر جي گهٽيءَ يعني در تي، ۲۵. اٺ، ۲۶. تنهن صورت مِر، ۲۷. واحد ناکيلي = اٺ جي نڪ جي چوٽيءَ مِر مهار ٻڌڻ لاءِ وڌل ڪاٺيءَ جو ٽڪر، ۲۸. پتيون، پيشيون، مضبوط، ۲۹. (واحد دليل) واڳون، مهارون، ۳۰. سر مِر، مٿي مِر، ۳۱. تير يا پالا (نِينهن جا)، ۳۲. لڳايو، ۳۳. عشق، ۳۴. پائيوار، شريڪ، حصيدار، ۳۵. رَت مِر، خون مِر (رت پاڻي = رت مِر حصيدار يعني عزيز يا ماڻه)، ۳۶. بيگانا، اجنبي، غير، اٺ واقف، اٺ ڏٺل، ۳۷. ٻي، ۳۸. وطن، ملڪ.

مُنْدَ نَه هُئي مَائِتي، جَنِي سَاڻُ جِهَتَ،
 ڪيچِين مُون سِين ڪين ڪِئا، پَرِيُون ۽ پَهَتَ،
 هُنَ جَا مَتي وَاڳُن هَتَ، ائون پاڳوڙاڻ پُچُئو رُوڻان.

(۱۲)

جَتَ نَه پَائِي رَتَ، ڌَارِيَان ڌَارِين ڏيهه جا،
 وَنِي وَرُ وَاٽَ ٿِيئا، بِرُوهي بُرَفَتَ،
 اُنَ جَا مَتي وَاڳُن هَتَ، ائون پاڳوڙاڻ پُچُئو رُوڻان.

۱۳

ناڪيلِيُون نَڪَن ۾، هَلِئا سَاڻُ هِلمَتَ،
 جِيءُ مُنهنجو جيڏِيُون، وَجَنَ جهُوريءَ وَجهئو جَتَ،
 هُنَ جَا وَاڳُن مَتي هَتَ، ائون پاڳوڙاڻ پُچُئو رُوڻان.

۱۴

اُنَ ڪي ناڪيلِيُون نَڪَن ۾، هَلِئا هُوءُ ڪَري،
 آري جَامُ اُنِي تي، وَاڪِئَن تان نَه وري،
 هُنَ تان پُنڊُ پَري، ائون پاڳوڙاڻ پُچُئو رُوڻان.

۱. منڊ جي، عورت يا زال جي (سسئيءَ جي)، ۲. عزازت، ۳. واسطو، قربت، ۴. ڪيچ جي رهاڪن يعني پنهنجي پائرن (ڪيچ رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي سسئيءَ جو محبوب پنهنجي ان شهر جو ويٺل هو)، ۵. لائق، پلايون، مهربانيون، بهت، ۶. تي، ۷. مهران، اٺن کي هلائڻ لاءِ ۽ نڪن ۾ وڌل نورين، ۸. انهن جي پاڳوڙن کي يعني رکين کي (اٺ جي پاڳڙي ۾ چمڙي جي پٽي ۾ ٻڌل لوهه جا ڪڙا جن ۾ سوار پير وجهي اٺ تي چڙهندو آهي ان کي پاڳوڙا يا رکيب چئبو آهي، ۹. جهلڻو، ۱۰. مڙس پٿار، ۱۱. واٽ ٿاڻا = واٽ ۾ ٿاڻا، هلاڻا وٺا، ۱۲. بلوچستان جي مخصوص قبيلي جو نالو، ۱۳. لس ٻيلي جي ڪوهستاني علائقي ۾ رهندڙ هڪ قوم (بروهي ۽ برفت پنهنجي ماڻهن ڏانهن اشارو آهي)، ۱۴. (واحد ناڪيلي) اٺ جي نڪ جي چوٽيءَ ۾ مهار ٻڌڻ لاءِ وڌل ڪاٺيءَ جو ٽڪر، ۱۵. مردانگيءَ، دليريءَ، ارادي جي پختگيءَ، ۱۶. دل، من، ۱۷. جهوريءَ ۾، فڪر ۾ گهٽيءَ ۾، ۱۸. هل ڪوڙ، ۱۹. پنهنجي (آري بلوچ قوم جي سردار جو لقب آهي)، ۲۰. واکا ڪريان، رڙيون ڪريان، زور سان سڏ ڪريان، ۲۱. هُنَ جو، انهن جو، ۲۲. تر، ۲۳. منزل يا ٽڪڻ جي جاءِ، ۲۴. ڏور، ڏورانهون.

۱۵

ناڪيلِيُون نَڪَن ۾ پاتائُون پَلاَن،
لاٿائُون لطيف چئي، سَنَدَا ڏاڳَهَن ڏاَن،
سَنجِهِي وَا سَرواَن، ائون پاڳوڙاَن پُچُئو رُئاَن.

۱۶

ناڪيلِيُون نَڪَن ۾، جَڙِبائون جُهوڙا،
مِنَتَ مُون مَعذُورِ جِي، مَجيئائُون نَه مُوراَن،
ساٿِي سَنپوڙا، ائون پاڳوڙاَن پُچُئو رُئاَن.

(۱۷)

نَڪَ نَڪيلِيُون سون جُون، موٽِيَن مَهَارُون،
لَنگهيئون راتِ لطيف چئي، كَرَهَن قَطارُون،
بَانِيَن پاڪارُون، كَرَتَه رَسِين ڪيچ ڪي.

وائي

ائون تي چُلان مَڻي چَپَرِين، جِي باروچي باجَهه گهڻي،
ائون پنهنجي پَرِين سِين، وينديس واڳ وڻي.

۱. واحد ناڪيلي = ان جي نڪ جي چوٽيءَ ۾ مهار ٻڌڻ لاءِ وڌل ڪاٺ جو ٽڪر. ۲. وڏائون، ۳. اٿن تي چڙهڻ يا بار لڏڻ لاءِ. انهن جي پٺين تي رکيل، ڪڪن ۽ ڍپن مان ٺهيل ٻنڌا جن جي پاسن ۾ ڪاٺ جا ڏڪ ۽ اڳيان ڪاٺ جا ڪتب لڳل هوندا آهن، ۴. ڇوڙيائون، ۵. جا، ۶. اٿن، ۷. اٿن کي ڀڄڻ کان روڪڻ لاءِ اڳين ٽنگ ۾ ٻڌل رسا، ۸. سج لهڻ وقت، رات شروع ٿيڻ مهل، ۹. اولي، جت، سردار، ۱۰. انهن جي پاڳوڙن کي يعني رکين کي (اٺ جي پاڪڙي جي ٻنهي پاسي چمڙي جي پٺي ۾ ٻڌل ڪڙو جنهن ۾ پير رکي ان تي چڙهيو آهي ان کي پاڳوڙو يا رڪيب چئبو آهي)، ۱۱. جهلڻو، پڪڙيو، ۱۲. مزهيائون، ۱۳. نونشر، جهاپا، قنڌن، ۱۴. وينتي، النجا، عرض، ۱۵. عذر واريءَ، جڏي، بيمار، لاچار، ۱۶. قبول ڪيائون = منظور ڪيائون، ۱۷. اصل، بنهه، ۱۸. سات يعني قافلي وارا، ۱۹. تيار (وڃڻ لاءِ)، ۲۰. نڪن ۾، ۲۱. موٽين جون، ۲۲. اٿن کي هلائڻ لاءِ نڪن ۾ ٻڌل نوڙيون، واڳون، ۲۳. اُڪري ويون، گذري ويون، ۲۴. ڪرهن جون، ۲۵. صفون، لائيدون، ۲۶. برهمڻ زال يعني سسئي جا پانيٺ جي گهر ۾ ڄائي هئي، ۲۷. دانهون، رڙيون، ۲۸. پهچين، ۲۹. تنهن صورت ۾، تنهن ڪري، ۳۰. رلان، ڊوڙان، ۳۱. تي، ۳۲. چپرن يا جبلن، ۳۳. جيئن ته، ۳۴. بروج يا بلوچ جي، ۳۵. مهرباني، رحمر، ۳۶. وٺي، جهلي.

مَرَجَان پوئيم مُنهن ۱، سَندي ۲ پرين ۳ پڻي ۴.
 گانهي ۵ مون ۶ پنيور ۷، ڌاران ۸ تو ۹ تڻي ۱۰،
 گنديس ۱۱ وس ۱۲ وندر ۱۳، ميٽر بندوم ۱۴ ڌڻي ۱۵،
 هٿان ۱۶ هٿ نه ۱۷ چڌيان ۱۸، آريءَ ۱۹ جي آڻي ۲۰،
 آهي هوتن ۲۱ هٿ ۲۲، سَندي ۲۳ جيءَ ۲۴ جڙي ۲۵،
 ڪين ورميئا ۲۶ وچ ۲۷، هليئا ۲۸ هيءَ ۲۹ هڻي ۳۰،
 مونڪي ۳۱ ڪوئيو پاڻ ۳۲ ڏي، هاديءَ ۳۳ هٿ ۳۴ ڪڍي ۳۵،
 پنهنون ۳۶ ڌاران ۳۷ پڻ ۳۸، بيلي ۳۹ ناهه ۴۰ پڙي ۴۱،
 توري ۴۲ تيل نه ۴۳ لايان، نڪا ۴۴ سيند ۴۵ ڦڻي ۴۶. #

۱. پلي، بيشڪ، ۲. مونڪي پڻي، ۳. چهري، مڪ، ۴. جي، ۵. محبوب پنهنوءَ، ۶. مٽي، ڌڙ، خاڪ، ڌوڙ، ۷. منهنجي، ۸. ٺٽي ضلعي جي گهاري ڳوٺ کان اٽڪل ۲ ميل پري هڪ شهر (جتي سسئي رهندي هئي)، ۹. کان سواءِ، ۱۰. سڪ، اڪند، آڌار، ٽيڪ، ۱۱. حيل، ڪوششون، ۱۲. نس پيلي ۾ ڳوٺ، جبل ۽ نئن جو نالو، ۱۳. مون کي ميڙيندو، مون کي ملائيندو، مون کي ڪڍيندو، ۱۴. مانڪ، خدا، ۱۵. اصل، بنهه، ۱۶. پنهنوءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو قلب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۷. اڙي، رکيب، پير، ۱۸. محوين يعني پنهنوءَ، ۱۹. دل، من، ۲۰. جز، ميخ، ڪلي، ۲۱. ترستا، ۲۲. رستي ۾، ۲۳. اچلي، ڦٽي ڪري، (هيءَ هڻي = هن کي ڇڏي يعني سسئيءَ کي ڇڏي)، ۲۴. هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار جو نالو، ۲۵. ساٿي، همراھ، ۲۶. اي بڙي، اي ادي، ۲۷. توکان سواءِ، ۲۸. پيشانيءَ کان سڌو چوٽيءَ يعني منجھي وڃ تائين وارن وچان خط، مانگ # نه وارن ۾ سيند ڪيان ۽ نه ڦٽي ڌيان يعني هار سينگار نه ڪريان.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۶

سر ډيسي

داستان انون

۱

وَارُو وَرُ وَنِي وَئَا، آريچَآ اَظْلَامَ،
آندائون آريءَ جَا، پُنُهُونءَ ڌِي پَيَغْلَامَ،
پَهَ ڪَئائون پاڻ ۾، مُونَهَان مَخْفِي مَامَ،
سَنِيُوڙا سَاٿُ ڪُڙِي، ويسَاهِي وَرِيَامَ،
ڪاڪِيُون رَاتِ قِيَامَ، جيڏِيُون جَتَ ڪَري وَئا.

۲

وارو وَرُ وَنِي وَئَا، جَااِبَر ڪَري زورُ،
بيڊي ٿئو پَنِيورُ، حَشَرُ ڪَري هَلِئا.

۳

وارو وَرُ وَنِي وَئَا، جَوري سِين جَااِبَر،
صَبَرُ ڪِيئن صَابَر، اچي عَجِيبن ري.

۱. هاءِ افسوس، ۲. مڙس، پٿار، پتي، ۳. آريءَ جو اولاد يعني پنهنجاءِ جا پيٽر (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو نالو آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنجون ان قبيلي مان هو)، ۴. ظالم، ڪنور، ستمگر، ۵. پنهنجاءِ جي پيءُ، ۶. نياپا، سنيها، پارانيا، ۷. واحد پَهَ = صلاح، رت، مشورو، ۸. مونڪان، ۹. ڳجهي، لڪل، ۱۰. ڳجهي ڳالهه، ۱۱. تيار ٿي يا سنبري (هلا)، ۱۲. ڊلبو ڌڻي، ٺڳي ڪري، ۱۳. وير، سياڻا، عاقل، پهلوآن، سورما، ۱۴. اي ڪاڪيون، اي اديون، ۱۵. (گذريل) رات جو، ۱۶. قيامت، ظلم، انڌير، مصيبت، ۱۷. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۱۸. اوئي، پنهنجاءِ جا پيٽر، ۱۹. زورآور، ظالم، ۲۰. ظلم، زبردستي، ڏاڍائي، ۲۱. خالي، ويران، سڄو، ۲۲. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۲ ميل پري هڪ پراڻو شهر (جتي سسئي رهندي هئي، ۲۳. محرم مهيني جي ڏهين تاريخ وارو ڏينهن (جنهن تي امام حسين ۽ ان جو خاندان شهيد ٿيو، مصيبت جو ڏينهن، قيامت، ۲۴. ڏاڍ، ظلم، زبردستي، ۲۵. ماڻ، آرام، فرحت، ۲۶. صابر ڪي، صبر واري ڪي.

۴

وارو ور وني وئا، ڪري ڏير ڏمرو،
هاڻي ٿيو حشر، پنا، قول قيام جا.

۵

وارو ور وني وئا، ڪري ڏير ڏورو،
ساجن رءُ سرتيون، ٿيو آتو آڏورو،
ني سين نسورو، سرتيون جو ستم ٿيو.

۶

وارو ور وني وئا، ڏاڙهيءَ پني ڏير،
ڏينديس ڏاڏين ڏونگرين، انين ليءِ اير،
ڪيچ پچندي ڪير، وڃن سين وس ڪريان.

(۷)

پچان جي نه پچان، وڃن سين وس ڪريان،
سگر ۾ سچان، ته رائي ۾ رڙي مئي،

۱. پورا ٿا، ۲. ٻول، امڃاڻ، روايتون، حديثون، ۳. قيامت، گناچن ۽ ثوابن جي حساب ڪتاب جي ڏينهن، ۴. زور، زبردستي، ڏاڏي، ۵. سچن، محبوب، ۶. کان سواءِ، ۷. ست ڪٿن جي جاءِ، عورتن جي ڪجهريءَ جي جاءِ، ۸. ان پورو، بي جسو، بي مزي، ۹. ڏوٻڻ يا کٽياڻيءَ يعني سسئي، ۱۰. صفا، بلڪل، ۱۱. ظلم، ۱۲. ڏاڙهيءَ پنيا = سهڻيءَ ڪاريءَ ۽ گهنديدار وارن واريءَ ڏاڙهيءَ يعني سونهاريءَ وارا، ۱۳. ڏاڏين، ڏکين، ۱۴. ڏونگرن يعني جبلن ۾، ۱۵. جهونون، گهٽون، سٿون، ۱۶. رسندي، پهچندي، ۱۷. ڪابه نه، ۱۸. پنڌ ڪرڻ، ۱۹. وس ڪريان = ڪين گهٽائيندس، ڪابه ڪتر ڪانه ڇڏيندس، ۲۰. يا، ۲۱. رستي، وات، ۲۲. ٻڌجان، مشهور ٿيان، ۲۳. جبل جي واريءَ، جبل، ۲۴. دانهون ڪري.

۱. معذور، بيمار (عشق جي)، ۲. رهي، ٽڪي، ترسي، گذاري، ۳. مان نه= شل، ۴. لڳ، واسطي، (الله ڪارڻ= الله لڳ)، ۵. ٿوري ساعت، گهڙي بلڪ، ۶. پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو. سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۷. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۸. ٻلي، سپرد، ۹. اوڻايون، ڏوھ، گناه، ۱۰. ڪهڻا، ۱۱. پاڪ، (پنهنجو)، ۱۲. ڪڍي، ۱۳. ڏويائي، ڪنڀائي، ۱۴. حفاظت ۾ رکي، سنڀالي، ۱۵. بي عيب، پاڪ، گناهه ۽ پايڻ کان آزاد، ۱۶. وٺي ويندو، ۱۷. رياست مڪران ۾ هڪ شهر (جتي پنهنجو رهندو هو)، ۱۸. ڏوبن، ڪنڀن، ۱۹. مونکي پاليو، نڀايو، يا تاتي وڌو ڪيو، ۲۰. ٻانڀڻ جي، برهمڻ جي، ۲۱. ڌيءَ، ۲۲. سونهن، ۲۳. محبوب، ۲۴. ڦاسائي، ۲۴. موت ۾، مصيبت ۾، ۲۶. مونکي وڌو، ۲۷. جانڪيٽاڻ= هميشه، سدائين، ۲۸. زندهه يا حيات رهنديس، آمر رهنديس، ۲۹. (جڪڙهي) آئون ٿي ويس، ۳۰. حوالي، ٻلي، سپرد، ۳۱. ميلاپ، ۳۲. پاڙي ۾، ويڙهي يا محلي ۾، پرپاسي ۾، ۳۳. اجايو، بي فائدو، ۳۴. مون گذاريو، آئون رهي، ۳۵. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۳۶. ستايو، ڏکيو، ۳۷. درد، ڏکڻ، ۳۸. پڄاڻي، جلاڻي، ۳۹. قسمت، تقدير، ۴۰. سانگي يا اتفاق سان ايندڙن، مسافرن، پرديسن، ۴۱. واسطو، ناتو، لاڳاپو، ۴۲. ذات يا قوم جي نسبت سان، ۴۳. مڙور، ڪمي.

هُوتُ ڪُٿوريءَ هيرُون، مُون ۾ صابُن چَتَ،
اَتڻ ۾ اُگتَ، ڪَمِيٽِيءَ جي ڪامِ ٿئي.

۱۲

گڏڻو ڌوپين ڌوءَ، پُنهونءَ پارچو هٿ ۾،
اُتي آريءَ جَلامَ جو، قاصدُ آيس ڪو،
ايءُ ڪامل ڪمُ نه سَندوءَ، پَهِسَ پَڇاڙين پوتيا.

(۱۳)

پروانُ پُنهونءَ ڏي، لڪِئو آريءَ هوتَ،
ايءَ پَرِ نه پانهنجي، جيئن پَهِسَ پَڇاڙين پوتَ،
هاڙهي جا بلوچ، ڪَ لڳئي نينهن نيڻ سين.

۱۴

لڳم نينهن نيڻ سين، ائون ڪَ نه جاتان ايسن،
مُون هِنين سين هيئن، ائين آريچا اُسهو.

۱۵

آريچا اٿن جي، ڪنم جي ڪاهي،

۱. محبوب پنهنون (هوت بلوچ قوم جو قبيلو آهي، پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۲. ڪٿوريءَ جو، مشڪ جو، سرهاڻ جو، ۳. هيراڪ، عادي،
۴. صابن جي، ۵. ڌپ، بدبوءِ، ۶. سٺ ڪٿڻ جي جاءِ، عورتن جي ڪچهريءَ جي جاءِ، ۷. اوگهڙ، پڌرائي، بدنامي، شهرت، ۸. نڪميءَ،
بدڪار، خسيس، ۹. شل نه، ۱۰. گڏجڻو، مليو، همراھ ٿيو، ۱۱. ڌوپين سان، ڪنن سان، ۱۲. ڪپڙا ڌوئي يا (پاڻي ۾) آڳهاري، ۱۳.
پنهنونءَ کي (پنهنون سسئيءَ جي محبوب جو نالو آهي)، ۱۴. ڪپڙو، ۱۵. پنهنونءَ جي پيءُ، ۱۶. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو
لقب)، ۱۷. نياپو آڻيندڙ، ريبارو، ۱۸. اي ڪامل، اي پاڪباز، اي برگزيڊا، ۱۹. ڌنڌو، پيشو، شغل، ۲۰. تنهنجو، ۲۱. زور سان، ۲۲.
ستين، ڌوئين، ۲۳. پوت، پوتڙا، ڪپڙا، ۲۴. چئي، خط، ۲۵. ريت، رسم، ۲۶. هاڙهي (جبل)، نس پيلي اولهه طرف واريءَ جبلن جي قطار
کي هاڙهو جبل چوندا آهن، ۲۷. ڪيئن، ۲۸. توکي لڳو، توکي ٿيو، ۲۹. عشق، محبت، ۳۰. ڌوپڻ، ڪٽيائيءَ # ائون ڪجهه نٿو
سمجهان، مونکي ڪا خبر ڪانهي، ۳۱. منهنجي، ۳۲. دل، ۳۳. هيءَ حالت، ۳۴. اوهين، ۳۵. آريءَ (پنهنونءَ جي قبيلي) جا اولاد، ۳۶.
هٿا وڃو، ۳۷. مونکي ڪن، ۳۸. جيڪڏهن، ۳۹. ڪاهيندڙ، مهار وٺي هلائيندڙ.

واري جا واٽن جي، جهاڳيان سڀائي،
چونم ته آئي، پورهيت ڄام پنهنونءِ جي.

(۱۶)

جان جان ايئن هياس، پنهنونءِ ڌوتم ڪپڙا،
هاڻي ايئن ٿياس، جيئن چلي پينيس چرين.

(۱۷)

آئون تان اهڙيائي، جا ٻانهيءَ کي ٻائي چوان،
مون ڪميٽيءَ لاءِ، پنهنون ٿي پرت ٿيو.

۱۸

آئون هڏ نماڻي، جا ٻانهين کي ٻائي چوان،
نئون مون کي پاڻ سين، پنهنون آريائي،
پورهيت ٿي پاڻي، ٻين کون پيئون پريان.

۱۹

نالي نماڻي، باجهاري پروج ري،
ڪٿائين سڱ سيد چئي، ڄامن سان ڄاڻي،

۱. ريتي، ڪڪري، سنهي پٿري. ۲. رستن، گسن. ۳. لتاڙيان، ۴. سموري، ۵. من مون کي چون، ۶. اچي ويئي، ۷. ٻانهي، مزور، ڪمر ڪندڙ. ۸. سردار (سند جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۹. سستيءَ جي محبوب جو نالو، ۱۰. يا، ۱۱. ان طرح، ۱۲. منهنجا ڌوٽا، ۱۳. ڪاهي، ٿلڪي، رلي، دريدر ٿي، ۱۴. گهڙيس، داخل ٿيس، ۱۵. چيرن مر، جبن مر، ۱۶. ته، ۱۷. گوليءَ، نوڪريائيءَ، ۱۸. سانئڻ، مالڪيائي، ۱۹. بدڪار، نڪمي، ۲۰. ڌوبي، ۲۱. صفا، بنڪل، ۲۲. مسڪين، اڌين، ۲۳. وٺي وڃو، ۲۴. آري (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار کي آري يا آريائي چوندا هئا)، ۲۵. پاڻي پريان = غلامي يا خدمت ڪريان، ۲۶. کان، ۲۷. ٻه ڀاڱا زيادهم، ۲۸. نالي مر، ٻڌجڻ مر، ۲۹. قياس جوڳي، رحم جي لائق، ۳۰. پنهنونءَ، ۳۱. کان سواءِ، ۳۲. ناتو، دوستي، ۳۳. پروڙي، سمجهي، سوچي، ڪڏ يعني شوق ڪري.

پاڻ ته پر تياڻي، تيسر حمائت هوت جي.

۲۰.

پر تياڻي پيار، ڪڍيا هوت پنهون لئي،
 آه اسان جي مين تي، موڪل جي ميار،
 ٿي ورونهي وٽن سين، جهلئو لام ليار،
 ڪنڊن ۽ ڪريٽن ڪان، پڇي سڀئي سوار،
 ويجهي ٿي وٽڪار، آرياڻي ايندس وري.

۲۱

مونڪي نيئي ويڇ، باروچاڻي ساڻ ۾،
 ائون پڻ وڃي ڪيچ، ٻڌا ٻانهين جيئن ڪريان.

۲۲

نڪو ڪيچ پنيور، نڪو مائت منڌ جو،
 هور مٽوئي هن ڪي، هوتن ڪونهي هور،
 زاريءَ ڌار ڌار زور، هلي ڪونه حبيب سين.

۱. خود، ۲. ڌوپياڻي، ڪنڀاڻي، ۳. همراهي، مدد، ۴. محبوب، پنهنجو، ۵. وڙلاپ، اوسارا، آه و فغان، ۶. اٺن، ۷. رخصت يا الوداعي، ۸. (نه وٺڻ جي)، ۸. ڏوه، قصور، حرف، ۹. حال يا ڏک وڻدي، درد ٻڌائي، ۱۰. ٿاري، شاخ، ۱۱. لپار جي (ليار هڪ وڻ جو قسم آهي جنهن جو ڦر نارنگي رنگ جو قد ۾ مٿر جي ڍاڻي جيترو ٿيندو آهي)، ۱۲. ڪنڊو وڻ جو هڪ قسم آهي جنهنجي ٿارين ۾ سنڀا ۽ ننڍا ڪنڊا ٿيندا آهن، هن جي ڦر کي سگر يا سگريون چوندا آهن، ۱۳. ڪرڙن (ڪرڙ وڻ جو هڪ قسم آهي جنهن جي گلن کي پسي، ڪچي ڦر کي ڏونڌرا ۽ پڪل ڦر کي پڪا چوندا آهن)، ۱۴. معلوم ڪري، ۱۵. محبوب، ۱۶. اوني، جت، ۱۷. ڪڍي وڃي، وٺي وڃي، ۱۸. وڪڻ، ۱۹. بلوچن يا ٻروچن جي، ۲۰. قافلي، اٺن جي قطار، ۲۱. (رنگ ۾ ٻڌل يعني رڳيل) ڪپڙا، خدمتون، چاڪريون، ۲۲. گولين، نوڪرياڻين، ۲۳. فڪر، ڳڻتي، ۲۴. سمورو، ۲۵. آزيءَ نيزاريءَ، ۲۶. کان سواءِ، ۲۷. وس، ۲۸. محبوب.

۲۳

چلوري نڊوري، نڪو مائت مٺڙ جو،
 سڻو بن هلن سائت م، ڪمي ۽ ڪوري،
 آئون اُنهن ۾ آهيان، لنگهي ۽ لوري،
 لنگهائي لطف چئي، ٿرڻ جا ٿوري،
 آهيان آوري، تنهنجي زوري جبل لنگهائان.

(۲۴)

اڃا ڪيچ اڳي ٿيو، پير نه لهي پاري،
 روئي ٿي رجن ۾، جهليو وڻ ٿاري،
 نڪو جانب جو ۾، نڪا دلداري،
 هينئڙو هيرڻ پڻ جيئن، ڦٽي ٿو ڦاري،
 هيءَ وهه ويچارِي، تولاءِ توکي لڪيو.

(۲۵)

اڃا پنڌ اڳي ٿيو، مڙڻو سڄ مڙڻان،
 ڏي منهنجي ڏيل جو، وڻو هوت هڻان.

۱. ڀتير، چوڪري جنهن جو ماءُ پيءُ مري ويو هجي، ۲. نياڳي، بدبخت، ۳. عزيز، رشتيدار، ۴. عورت (سسئيءَ)، ۵. تمام گهڻا، ۶. قافلي، اٺن جي قطار، ۷. پورميت، مزور، ۸. ڪپڙو اٿندڙ، غريب، مسڪين ماڻهو، ۹. مگهار يا خسيس زال، پشي، ۱۰. ڪميڻي، نيچ، ڪمڙا، لنگهي، ۱۱. اڪارين، پار ڪرين، ۱۲. ٿرڻ ۾، ٻرن ۾، رڻ پٽن ۾، ۱۳. هڪ گهٽ ذات جو نالو، ٿر ۾ هڪ گهٽ ذات، پاليشامي، بدافعال، ٻانهي، ۱۴. بنان زور جي، ڪمزور، ۱۵. زور سان، آڌر سان، ۱۶. رياست مڪران ۾ هڪ شهر جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو، ۱۷. پيرن جا نشان، ۱۸. گولي سگهي، لبي سگهي، ۱۹. بي ڪمي، ٻانهي، گولي، ۲۰. رڻ پٽن، بيابانن، ۲۱. جاني، محبوب، ۲۲. ملڪ، ڏيهه، ۲۳. همدردِي (ڪرڻ وارو)، ۲۴. هيرڻ جي (هيرڻ وڻ جو هڪ قسم آهي جنهن جا ٻن پاسن کان چيريل ۽ ڦاڪون ٿيل هوندا آهن)، ۲۵. ڦاٽي، چيرجي، ۲۶. ڦارون، ڦاڪون، ۲۷. وهه ۾ يا گهڻي يعني فڪر ۾ (عشق يا محبت جي)، ۲۸. مسڪين، لاجاري بيوهي، ۲۹. نصيب، ڀاڳ، قسمت، ۳۰. لڙيو، لهڻ وارو ٿيو، ۳۱. ويتر، ۳۲. آسرو، آڌار، ڀرجيلو، ۳۳. بدن، جسر، جان.

بَڌِي ٻارو چَو وِئو، جَمَعُ جَانِ جَتَا،
 ڪَارِڻ ڪيچَ ڌڻِيَن، ڪِيَمَ ڪَانَه ڪَتَا،
 مُونڪي نِيَن نَتَا، پَرِيَن مُلڪِ پَانِهِنجي.

۲۶

مُونڪي نَتَا نِيَن، پَرِيَن مُلڪِ پَانِهِنجي،
 ڌوپِيَن جِي ڌِيءُ ڪِئو، تَڏِهِيَن تَا تَڙِيَن،
 جِي گَهگهيَرِن گَڏِيَن، تَه بَڏَا پَانِهِيَن جِيئن ڪَرِيَان.

(۲۷)

مُونڪي نَتَا نِيَن، جَتَا مُلڪِ پَانِهِنجي،
 جِي گَهگهيَرِن گَڏِيَن، تَه گُولِي ٿِي گُڏَارِئَان.

(۲۸)

گُولِي ٿِي گُڏَارِئَان، تَه مُون وَڌو پَڻاڳُ،
 رَتو روئي پَرِيَنءَ ڪِي، وَڌَمَر ٿِي وِيراڳُ،
 جَن هَتِي هُوَتُ وَسَارِئو، سِي مَهِنْدِ نَه لَهِنْدِيُون مَآڳُ،
 جِيءَ جَڙ هِيَمَ جَن سِيَن، سِي لَاهِي جَڙ هِيَا لَآڳُ،

۱. جڪڙي، ۲. بلوچ، پنهنون، ۳. گڏ، ۴. دم، سام، دل، ۵. جتن سان، اولين سان، ۶. واسطي، لاءِ، ۷. ڪيچ جي (ڪيچ رياست مڪران جو شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنون رهندو هو)، ۸. مالڪن يعني ڪيچين، ۹. مون ڪٿي، ۱۰. خيال، فڪر، ۱۱. وٺي وڃن، ۱۲. محبوب، ۱۳. ملڪ ڏانهن، وطن ڏانهن، ۱۴. ڪپڙن ڌوئيندڙ، ڪٺياڻيءَ، ۱۵. لوڏين، پري ڪن، ۱۶. جيڪڏهن، ۱۷. گهگهيَرِن سان، گهگهي پائيندڙ زالن يعني ٻروچيائين سان (گهگهو = هڪ قسم جو ڊگهو چولو آهي جيڪو ٻروچ زالن پائينديون آهن)، ۱۸. خدمتون، چاڪريون، ۱۹. گولين، نوڪريائين، ۲۰. وانگر، ۲۱. منهنجو، ۲۲. نصيب، قسمت، ۲۳. ڳاڙهو (پاڻي) يعني رت، خون، ۲۴. مون وڌو، مون اختيار ڪيو، ۲۵. دنيا ترڪ ڪرڻ واري حالت، ۲۶. هن دنيا ۾، ۲۷. محبوب (هوت بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي سسئيءَ جو محبوب پنهنون قبيلي جو هو)، ۲۸. ياد نه ڪئو، ۲۹. هن دنيا يعني آخرت ۾، ۳۰. حاصل ڪنديون، ۳۱. جاءِ، مقام، عزت آبرو، ۳۲. جيءَ جي، دل جي، ۳۳. ميخ، ڪلي، ڳانڍاپو، لڳاءُ، ۳۴. مونڪي هئي، ۳۵. ختر ڪري، ۳۶. هلا وٺا (الن تي چڙهي)، ۳۷. واسطو، لاڳاپو، دوستي.

پِينرُ هِنَ پَنِپُورَ ۾، ڪِنِهِنَ سِنَ ڪَنديَسَ چَاڳُ،
 ۴ ۵ ۶ ۷ ۸
 اَندرِ تَنو اَجَهاڳُ، سَنَدَرُ سُوَرِ پَرِينِءَ جو.

وائي

لَڪَ لَنگَهِيائُون، وِجِي ڏيرَ قَرارِا ڏِيهَ ۾،
 ۱۲ ۱۳
 تَنَ پَرِينَ ڪِي اُڪَندي ائون، وِجِي ڏيرَ قَرارِا ڏِيهَ ۾.
 ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷
 چَرِهِي ڏُونگرَ چَوَتِيَن پَانِيَن اُچَلِي پَاهُون،
 ۱۸ ۱۹
 پَاسِي هُيسَ پَرِيَتَ جِي، ڏوڀَن ڏِيءَ نَه ائون.

۱. اي پينر، اي اديون، ۲. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۴ ميل پري شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۳. نخرو، ناز، ماڻو، ۴. اندر ۾، دل ۾، ۵. نه جهانجن جي لائق يعني تمام گهڻو، ۶. زياده، وڌيڪ، گهڻو، ۷. درد، ۸. محبوب، ۹. جبل، ۱۰. مڙس (پنهونء) جا پاڻڻر، ۱۱. آرامي ٿئا، سڪتا ٿئا، ۱۲. وطن (يعني ڪڇ)، ۱۳. سڪندڙ، ۱۴. ڏونگر جي، جبل جي، ۱۵. چوٽين تي، مٿاهين حصي تي، ۱۶. برهمڻ زال يعني سسئي جيڪا پانين جي ڌيءُ هئي، ۱۷. اچلي پانهون = هٿ ڪٽيو سڌ ڪري، ۱۸. پاسي ۾، ڀر ۾، سنڀال هيٺ، پالنا هيٺ، ۱۹. ڏوڀيءَ، ڪٽيءَ، ۲۰. ڏوڀڻ جي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۶

سر دیسی

داستان نائون

۱

جیئن سی هرڻ هُما، سرگردان سنسار ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۶
هو پڳ نه ڌري پتئين، هيءُ ڌر سر ڌري نه ساهه، #
جیڪس تن ملا، سسئيءَ سور پرايو. ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶

۲

رات ڏنائين روجهه، ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲
پرپتي پرين جي، سڪڻ کي سبوجهه، ۲۳ ۲۴ ۲۵
هئي گهڻو اوجهه، سورن سونهائي سسئي. ۲۶ ۲۷ ۲۸

۳

روجهه ڏنائين رات، ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴
کيچين جي ڪڙي ٿي، توءِ ٽني جي تات، ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸
باروچاڻي ذات، مان مئي نه وسري. ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲

۱. جهڙيءَ طرح، ۲. هڪ حلال جهنگلي جانور، مرگهه، غزال، ۳. هڪ خيالي پکي (ماڻهن جي عقيدتي موجب جنهن به شخص تي هُما جو پاڇو پوندو اهو بادشاهه ٿيندو)، ۴. حيران، پريشان، رولو، ۵. دنيا، جهان، ۶. يعني هرڻ، ۷. پير، قدم، ۸. رکي يا ڪوڙي، ۹. پٽن تي، ميدانن تي، زمين تي (پڳ نه ڌري پتئين = هميشه رهندو وٽي، تاتار ملڪ جي هڪ علائقي نالي ختن ۾ هڪ مرڻ ٿيندو آهي جنهن جي ڏن ۾ مشڪ هوندي آهي. اهو هرڻ هڪ نريو يعني هن جون ٽنگون هڪڙي هڏي جون ٺهيل هونديون تنهن ڪري زمين تي ويهي نه سگهندو ۽ بيٺي نٿو ڪندو آهي)، ۱۰. يعني هُما، ۱۱. ڌرتيءَ، ۱۲. تي # زندگي نٿو گذاري، ۱۳. شايد، ۱۴. وٿان، ۱۵. درد (عشق) جو، ۱۶. حاصل ڪيو، ۱۷. واحد روجهه، گانه يا ڍڳيءَ جي شڪل تي هڪ جهنگلي جبل ۾ رهندڙ جانور، جابلو گانه، ۱۸. (سمجهاڻين) ڇڻ ته يا شايد ته، ۱۹. ڪي، ۲۰. جت، پنهنوءَ جا پاڻڙ، ۲۱. محبت، ۲۲. محبوبين، ۲۳. پيار، محبت، ۲۴. ڪئي، ۲۵. سياڻي، سمجهدار، ۲۶. بي سمجهه، نادان، ۲۷. واقف ڪئي، داناءُ ڪئي، ۲۸. ڪيچين کي، ڪيچ جي رهاڪن کي (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو اتي رهندڙ هو)، ۲۹. جيڪڏهن، ۳۰. ناپسند، اڻ وڻندڙ، ۳۱. تنهن هوندي به، ۳۲. يادگيري، ۳۳. بروجن جي، بلوچن جي، ۳۴. خاندان، ڪڙم، قبيلو، ۳۵. من مان، دل مان، ۳۶. مرندي وقت، مرڻ جي حالت ۾، مرڻ کانپوءِ.

۱. بهار، ۲. جاندار، جانور، ۳. قازهي جهڙا، جهنگلي حلال جانور (غازهو)، هرڻ جهڙو وڏن ۽ شاخدار سڱن وارو جانور آهي جيڪو ٻيلن ۽ جبلن ۾ رهندو آهي)، ۴. پنيءَ جو، پوئين رات جو، ۵. پڙ واري، خوفناڪ، هيٺاڪ، ۷. برهمڻ زال يعني سسئي جيڪا ٻانهن جي گهر ۾ ڄائي هئي، ۷. دانهن، رڙ، ۸. موت جو اولاد، يعني پنهنجو (موت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، پنهنجون ان قبيلي مان هو)، ۹. هڪ دفعو، ۱۰. مال اسباب (دنياوي)، ۱۱. همراھ، مددگار، ۱۲. ڀنگا، جهوپڙيون، ڪڪڻ جا گهر، ۱۳. ٺهندا، جڙندا، ۱۴. ڇيڙن ۾، جبلن ۾، ۱۵. روح رهاڻ = ڪچهري، ملاقات، ميلاپ، ۱۶. ٿوري وقت اندر، جلدي، سڳهي، ۱۷. هي (ماڻهو)، ۱۸. هاڻ، هن وقت، ٿورو وقت اڳي، ۱۹. ملڪ، ماڳ، علائقي، ۲۰. بيهان، وهان، انتظار ڪريان، واجهايان، ۲۱. پٽ تي، زمين تي، ۲۲. رڪن، ۲۳. يلجي يا منجهي پيس، بتال ٿي ويس، هوش وڃائي ويٺيس، ۲۴. رڻ پٽن، بياپانن، ۲۵. ڀينرين جا، جهنگ جي جانورن يا مرڻ جا، ۲۶. نمونا، قسمر، ۲۷. هلي، وڌي، پنڌ ڪري، ۲۸. مدد، همراهيءَ، ۲۹. ويڙ، وقت، مهل، ۳۰. نڪمي، بد ڪار، ۳۱. ڪجهه نه يا ڪا هستي نه (آهي)، ۳۲. پٿر جو هڪ قسمر جو لوهه سان گسي ان کي سون ڪري ڇڏيندو آهي، استاد ڪامل، ۳۳. پٺ جبل ۾ (-هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار جو نالو پڻ آهي).

۷

اُنَ وِبري اوئَـارَ وِبري، تِئَـا وِبري ڏِـرَ،
 چوئَـون وِبري واءُ تِئَـو، جَنهن لَـئَـا پُـنوهَ پِـرَ،
 پَنجُون وِبري سِجُ تِئَـو، جَنهن اُـلَـهيَ کي اُـوِـرَ،
 چَـهُون وِبري چَـنڊُ تِئَـو، جو کِـڙَـو نَ وِـڏيـءَ وِـرَ،
 سَـتُون وِبري چَـپَرُ تِئَـو، جَنهن سَـنَوَـانَ کِـئا نَ سِـرَ،
 واهِـيـري جِي وِـرَ، تِي چُـلُون کَـرِـبانَ چَـپَـرِـن.

⑧

اُنَ وِبري اوئَـارَ وِبري، اُنَـن وِبري ڏَـاڻَ،
 اُـئون سُـتِي هُـو هَـلَـئَـا، پَـاـتَـائُون پَـلَـاڻَ،
 مُون پَـاـنِـو مِـهَـمَـانَ، پَر هُـو پُـنَـهُون وِـئَـن آـيَـا.

۹

ڪِـچِـي کَـالَـهَـ ڪَـهِي وِـئا، اُـڏِـيون اُـڏِـيءَ رَـاتِ،
 جَـاڳَـان تَـان جِـيڪِي تِئَـو، وِـهَـاڻِـيءَ پَـرِـيَـاتِ،
 قَـوڙَـائو فَـقِـيرَ کي، ڏِـئو جَـتَـن سَـنـڊِـيءَ ڏَـاتِ.

۱. دشمن، مخالف. ۲. اولي، جت. ۳. مڙس (پنهون) جا پائر. ۴. ڍڪا (مٽيءَ سان). ۵. پيرن يا قدمن جا نشان. ۶. لهي، غروب ٿي.
 ۷. دير، ۸. اُڀرڻو، ۹. مهل، ويل، وقت (وڏي ۽ وير = سويل، سوير). ۱۰. سڌا، ۱۱. گس، رستا، ۱۲. اکيري، آهيري (واهيري جي وير =
 شام يا سانجهي) جي مهل، جڏهن پکي پنهنجن اکيرن ڏانهن واپس ٿيندا آهن. ۱۳. ڊوڙون، جهوتون، سئون، ۱۴. چيرن ۾، جبلن ۾،
 ۱۵. جانورن جي پيرن ۾ پڌن لاءِ رسا يا نوڙيون، ۱۶. وڌائون (اٿن جي پٺين تي)، ۱۷. واحد پلاڻ = اٺ تي بار لڏڻ يا سواري ڪرڻ جي
 واسطي پاڪڙي جي بجاءِ ان جي ٺٽيءَ تي رکڻ لاءِ ڪڪڻ ۽ ڊين مان ٺهيل بندو جنهن جي پاسن سان مضبوطيءَ لاءِ ڪاٺ جا ڌنڌا ۽ اڳڻان
 ڪاٺ جو ڪتب لڳل هوندو آهي، ۱۸. گذريل ڏينهن، ۱۹. هئا، ٺڪري، ۲۰. تن، ۲۱. جو ڪجهه، ۲۲. گذرڻ بعد، ۲۳. فجر، پرهم ڦٽي
 (وهائيءَ پريات = صبح جو)، ۲۴. وڇوڙو، جدائي، ۲۵. مسڪين، ويڇاريءَ.

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ، يَرْمَلُ^۲ پَنهُون^۳ مِيٿِي^۴ين.

۱۰.

هِي^۵ هِي^۶ ڪِئو هاءِ، ٿِي^۷ پاڻ^۸ هٿي^۹ سِرِ پاھڻين،
لڏائين^{۱۰} لطيف چئي، جُو^{۱۱} جَتَن^{۱۲} سَندي^{۱۳} جاءِ،
شُڪر^{۱۴} بَار^{۱۵} سَداءِ^{۱۶}، جيئن^{۱۷} سَتِياري^{۱۸} ساٿ^{۱۹} مِٿي^{۲۰}.

۱۱

تَان^{۲۱} جي^{۲۲} هوت^{۲۳} نه ڪن، جوئون^{۲۴} پسي^{۲۵} سَگ^{۲۶} سَرهي^{۲۷} ٿي،
ڪوڙين^{۲۸} ڪُنِيون^{۲۹} ڪيٽريون^{۳۰}، پاڻهيون^{۳۱} باروچن^{۳۲}،
سَندي^{۳۳} ذات^{۳۴} جَتَن^{۳۵}، آهي^{۳۶} اَباجهي^{۳۷} گهڻو^{۳۸}.

۱۲

پسي^{۳۹} سي^{۴۰} سَرهي^{۴۱} ٿي، جي^{۴۲} مِين^{۴۳} لَنگهڻا^{۴۴} مَسَ،
تَت^{۴۵} تَن^{۴۶} ڪي^{۴۷} ناهِ ڪو، لَڪَ^{۴۸} مِٿِي^{۴۹} لَسَ،
حَب^{۵۰} جَنهين^{۵۱} ڪي^{۵۲} هوت^{۵۳} جو، وِندُر^{۵۴} تَنهين^{۵۵} ڪي^{۵۶} وِسَ،
سَندي^{۵۷} چَانگن^{۵۸} چَسَ، پير^{۵۹} نَرنداءِ^{۶۰} پَپَ^{۶۱} ۾.

۱. اي رفيع الدرجات، اي درجا بلند ڪرڻ وارا، اي خدا، ۲. ٻين جو مددگار، پاڪ، ۳. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۴. ملائين، ۵. هي هِي = هاءِ هاءِ، گهوڙا ڙي، افسوس، ۶. پنهنجو بدن، ۷. سڙي يا ڪيرائي (زور سان)، ۸. مٿان، تي، ۹. پيڻ، پٿرن، جبلن، ۱۰. ڏنائين، ۱۱. جاءِ، هُتَ، هُتَ، ملڪ، وطن، ۱۲. اولين (پنهنونءَ ۽ ان جي ڀائرن)، ۱۳. جي، ۱۴. مهرباني، ٿورو، احسان، ۱۵. بَار جو، باري تعاليٰ جو، خدا جو، ۱۶. هميشه، ۱۷. جيڪڏهن، ۱۸. ستيا واري، وفادار، سچي، ۱۹. ساٿ سان، (انن جي) قافلي سان، ۲۰. ملي، گڏجي، ۲۱. البت، ۲۲. جيڪڏهن، ۲۳. محبوب، پنهنون (هوت بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۲۴. ناتو، قرابت، عزازت، ۲۵. خوش، ۲۶. ڪروڙين، تمام گهڻيون، ۲۷. تباهه يا فنا ڪيون، ماريون، ۲۸. گوليون، نوڪريائيون، ۲۹. پروچن يا بلوچن (پنهنون ۽ ان جي ڀائرن)، ۳۰. قوم، خاندان، قبيلو، ۳۱. بي قياس، بي رحم، بنان باجهه جي، ۳۲. ڏسي، ۳۳. اُنن، ۳۴. پار ڪٽڻ، اورانگهڻا، ۳۵. مشڪل سان، تڪليف سان، ۳۶. چيهه، حد، شمار، انت، ۳۷. جبل، ۳۸. هڪ جهڙا، ۳۹. حب، محبت، عشق، سڪ، ۴۰. لس بيلي ۾ هڪ جبل، هڪ نئن ۽ هڪ ڳوٺ جو نالو آهي، ۴۱. سرسبز علائقو، سبزو، وسندي، ۴۲. اُنن، ۴۳. چس سبب، شوق، محبت يا پيار سبب، ۴۴. پير نَرنداءِ = تنهنجا پير نَرندا يعني توکي فرحت يا آرام ٿيندو، ۴۵. هالار جبلن جي ڏاکڻي ۽ قطار جو نالو.

۱۳

ڪَارَا ڏَنِم ڪَانِگَ، لَمَنَدَا لَڪَنِ مِ،
 چَانِڪَ پَڪَا پُنُهُونِ جَامَ جَا، تَانُ وَتَنِ تَا وَيژَانِگَ،
 نَڪَا وَسِي وَچِ مِ، نَهَ آنگَ نَهَ چَانِگَ،
 سُوپِيرِيَان جِي سَانِگَ، مَادَرِ مَارِي آهيَان.

۱۴

مُنَدَمَ مَنَهِي وَبُهِي، اُپِي اوسِڙُ اُسِ مِ،
 تَو سَسِي سِيئَ ڪِيَا، ڏُورِ جَنِي جو ڏِيهِي،
 پاڙِي پاڙِي پِيهِي، پُچُ وَتَندي پَرِينِ ڪِي.

۱۵

مُنَدَنَه مَنَجَهَان تَن، پَسِي لَڪُ لُڏَن جِي،
 جَا پَرِ ڪَاهُوڙِين، سَا پَرِ سِڪِي سَسِي.

۱۶

مَتَان ڪَا مُنَدَ ڏِين، پاھِي پَسِي پُ،
 اِگِيَان ڪُو مَ ڪَبُ، اِي ڦَالِي آڏُو ڪِيچِ ڪِي.

۱. مون ڏٺا (ڪنج مر "ڏٺائين" لکيل آهي)، ۲. واحد ڪانگ = ڪاري رنگ واري پکي جو هڪ قسم، ڪانءُ، زاغ، غراب، ۳. اڏامندا، ۴. جبلن، ۵. مون ڄاتو ته يا ڀانيو ته، ۶. (ڪڪن جا ٺهيل)، گهر: جهوپڙا، ۷. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۸. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۹. البت، ۱۰. گهمڻ، ۱۱. ڪڏلا، بدشڪل، ۱۲. وسندي، ڪوٽ، آبادي، ۱۳. رستي، ۱۴. لفظ "چانگ" جو ڏوڙي جهڙي طرح گهر جو ڏوڙي تڙ، ۱۵. ٻولي، آواز (ساه واري جا)، ۱۶. محبوب، پرينءَ، ۱۷. وڇوڙي، جدائيءَ، ۱۸. اي مادر، اي امڙ، ۱۹. تباھ يا برباد ڪئي، * هن بيت جون پهريون ٻه مصرعون شاه عبدالڪريم بلڙيءَ واري جون آهن ۽ تڙمين طور ڪتب آنديون ويون آهن، ۲۰. اي منڌ، اي زال (سسئي)، ۲۱. منڌ مر، ڪڪن ۽ ڪانن جي ٺهيل چيني يا گهر مر، ۲۲. بيٺي، ۲۳. اسڙڪ، انتظار يا اوسڙو ڪر، ۲۴. ڏپ، ۲۵. پاڙي پاڙي مر، محلي محلي مر، گهر گهر مر، ۲۶. گهر، داخل ٿي، ۲۷. ڳول، نهار، ۲۸. هلندي، ڦرندي، ۲۹. ڊچن، همت هارين، ۳۰. ريت عادت، دستور، ۳۱. ڪاهوڙين جي، جهنگ جي گاهن يا ٻوٽن مان پيدا ٿيندڙ ان ۽ ڦل تي گذران ڪندڙن جي، محنتي ماڻهن جي، ۳۲. پراڻي، حاصل ڪئي، ۳۳. بلڪل نه، اصل نه، مبادا، ۳۴. پُٺ، پُٺي، موت، ۳۵. خوف، خطرو، ڪَب، ۳۶. زندگي، حياتي، ۳۷. رندڪ.

۱۷

مَرَدَ جَنُهِن مَاتُ كِئَا، سَسُئِي لَنگِهِيئُو سُو،
جَبَلُ وَدُو جو، نُونُ مِٽُوئِي نِيْنُهِن كِي.

۱۸

چَپَرُ چَمَرُ يَانِيَان، ڪَانِيُو ڪَارُو،
پَپُ وَجَهَنديس پُٺ تي، صُبُوڇ سَوَارُو،
وَجَنُ مُنُون وَارُو، ڪِيَن وَهَنديس وِچ م.

۱۹

چَپَرُ چَمَرُ، ٿا لَڳَه لَڳَن پاڻ م،
اُنُون پِيادي پَتِيين، نَمَٿِي نِٽَر،
اَرڏا ڏُونگر ڪَرڪَرَا، ويٺَ وَنگايُون وَر،
سَوڙها جِت سَڳَر، تِت پَاتارَن پِيلِي ٿِيين.

۲۰

پِيلِي نَاه پَنپور م، تَنُهِن سَسُئِيءَ جو صَحِي،
ڏَمَرُ ڏِيرَن مَن م، ڪَنڊا مُنڌَ ڪُهي،

۱. نر (ماڻهو)، پهلوان شخص، ۲. نابود، فنا، زير، شڪست کاڌل، ۳. پار ڪٽو، ۴. اهو (جبل يا بهار)، ۵. اوجو، بلند، ۶. هيٺاهين زمين، ۷. سمورو، ۸. عشق، محبت، ۹. جبل، ۱۰. اچو ڪڪڙ جو مينهن نه وسائي ۽ لنگهن ۾ آسان، ۱۱. سمجھان، ۱۲. ۽، ۱۳. جبلن جا نالا، (ڪانيو جبل نئن ٻارن جي ڀرسان واقع آهي ۽ ڪارو جبل حب ندي جي اوريان آهي)، ۱۴. جبل جو نالو، (هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار کي پپ جبل چوندا آهن)، ۱۵. ڇڏينديس، لنگهي وينديس، ۱۶. پٺيان، پوئتي (وجهنديس پٺ تي = لنگهي وينديس)، ۱۷. صبح جو، سج اڀرڻ مهل، ۱۸. سويلو، ساجهر، ۱۹. هلڻ، پنڌ ڪرڻ، سفر، ۲۰. منهنجي، ۲۱. واري ۾، نصيب يا قسمت ۾، ۲۲. ترسنديس، سامي ڪنديس، ۲۳. رستي، ۲۴. گهاتا ۽ ڪارا ڪڪڙ، ۲۵. گسن، وڇڙن، ملن، ۲۶. پيرن سان پنڌ ڪندڙ، ۲۷. پٿر ۾، ميدانن ۾، ۲۸. ويڇاري، مسڪين، ۲۹. بي واهي، بي يارو مددگار، ۳۰. ڪرڙا، سخت اوچا، بلند، ۳۱. جبل، ۳۲. اڙانگا، اوکا، ارڏا، ۳۳. ويٺَ جون يعني ظلم جون، مشڪلاتون، تڪليفون، سختيون، ۳۴. ڏنگايون، وڪڙ، ۳۵. اي وڙ، اي پٿار، اي ڪانڌ، ۳۶. تنگ، ويڪر ۾ ننڍا، ۳۷. رستا، ۳۸. منجهيلن، بتال، موڙهلن، ۳۹. همراه، مددگار، ۴۰. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ انڪل ۲ ميل پري هڪ شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۴۱. سڄو (همدرد)، وفادار، ۴۲. ڪاوڙ، غصو، ۴۳. مڙس جا پاڻڙ، ۴۴. دل، ۴۵. عورت، زال (سسئي)، ۴۶. برباد يا تباه (قتل ڪري).

لَنگَهَائِي لَطِيفَ چَئي، گُئِجَ جَامَ گُهي،
هيءَ مَعذُورِ هَڌِ نَهَ مُئي، تُون ڪَانڌَ مَ وَجِجَ ڪِيڏِهِي.

۲۱

پُلي تِئو مِروئا، تَهَ ڏُونِگَرُ ڏورِبانِ پَرِينِ لاءِ،
هَڏَ وَجَهِنديسَ چَپَرِينِ، مَآهَ آنَ جوڳاهُ،
اڪِيُون چَڏِيجا، جَن سَنَ پَسَانِ پَرِينِ ڪي.

۲۲

وَاءَ وَجَاءَ مَ سَو، پُنيءَ جَنهِن پَنڌُ ڪَرِبان،
چَٽَا چَپَرِ پَرِينِ جَنو، پيرُ پَرِنِئَان تَو،
بَرُ بوراڻو جو، سولَگي مَتَان لَتِين.

۲۳

وَاءَ وَجَائِمَ ڪَالَهه، پُني جَنهِن پَنڌُ ڪَرِبان،
وَجِئُ مُون وَٽِي پُئو، هَوَتَن ڪَارڻِ حَالِ،
جَبَلِ ڏورِبانِ جَالِ، ڪَارڻِ پيرُ پُئوهَ جي.

۱. اڪاري، پار ڪري، ۲. وٺي وڃڻ، ۳. اي چام، اي سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب چار هو)، ۴. ٽڪل، ماندي، ۵. عذر واري، جڏي، (عشق جي) بيمار، ۶. بلڪل، صفا، ۷. مري يا فوت ٿي وئي، ۸. اي ڪانڌ، اي پٿار، اي مڙس، ۹. همراھ، مددگار، ۱۰. اي مِروٽو، اي جانورو، ۱۱. بدن يا جسم جا هڏا، ۱۲. اڇلي ڦٽو ڪنديس، ۱۳. چير مر، جبل مر، ۱۴. گوشت، ۱۵. اوهان، ۱۶. ڪاڇ، ڪاڏو، ۱۷. اي واءَ، اي هوا، ۱۸. گم ڪر، ڊاهه، ۱۹. اي چٽا، اي طوفان، اي واءَ، ۲۰. چير مر، ۲۱. پير جو نشان، ۲۲. حوالي يا سپرد ڪريان، ۲۳. تنهنجي، ۲۴. بر مر، رڻ پت مر، بيابان مر، ۲۵. سونهون، رهبر، ۲۶. بلڪل نه، اصل نه، ۲۷. گم ڪرين، ڊاهين، ۲۸. مونکي وڃائي يعني گم ڪري ڏنو (پنهون جي قافلي جي پيرن جو نشان)، ۲۹. هلڻ، پنڌ ڪرڻ، ۳۰. منهنجي، ۳۱. وائي مر، نصيب مر، ۳۲. هاڻ، هينئر، في الفور، ۳۳. گهڻو.

(۲۴)

لَڳِي لَڳِي وَاَءُ، لَٽِي وِئو اَڱُٽَڙا،
پِيئي ڪُٽِي پَسَاهُ، پَسَنَ ڪَارَن پَرِينءَ جِي.

وائي

سَڳَرَمَنجِهَ سُنِٿِين، اِي يَا الله،
سَنَدُ مُنْهِنجَا سُنِٿِين،
ڪَا جَا اُرڪَ اُونِيِين، ڪَرَهَل ڪُوڏَ ڪَشِين،
ڪَامِلَ ڪَچِيءَ تَنَدُ جِيئن، ڳالهائِين ۽ ڳنڍِين.

۱. گهلي گهلي، ۲. هوا، ۳. ڏاهي، مٿي مٿان ورائي، گرم ڪري، ۴. عضوا، بدن، جسم، ۵. دمر، ساهه، ۶. ڏسڻ، ۷. واسطي، ۸. محبوب، ۹. رستي، واٽ، ۱۰. ٻڌڻ (شال)، ۱۱. واکا، دانھون، ۱۲. پرين، محبوب، ۱۳. منشا، مراد، نيت، ۱۴. اولين ڪي، جتن ڪي، پنھونءَ جي پاڻڻن ڪي، ۱۵. اٺ، ۱۶. ڪوڏ مان، هيچ مان، شوق سان، ۱۷. ڪاهين، پڇايو وڃن، ۱۸. بزرگ، برگزیده، بي عيب، ۱۹. اڻ وٽيل، ۲۰. سنهڙي ڏاڳي، ۲۱. وانگر، ۲۲. پيار جون ڳالهيون ڪن، ۲۳. جوڙين، ملائين.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر دیسی

داستان ڏهون

۱

چا جي ڏنگا ڏير،^۴ مُنهنجو ڏينهن ڏنگو مڙئي،^۷
اُن ۽ اوڻيڙين جي، چا وهڻو وڻو،^{۱۱}
هيءَ ڪميڻي ڪير، جا امڙ ڪي آڏي ڦري.^{۱۶}

②

ڏاڳها ڪيم ڏرو، آجا آرياڻي اڳي ٿيو،^{۱۷}
موڙي مڃر تاريون، چانگا ائين چرو،^{۲۵}
ان تان حرف هرو، موراين معاف ٿيو.^{۲۹}

۳

اڳي اُن رڙن، مُون پييري مَٿان ٿي،^{۳۲}
پلائيندي پاڻ ۾، ڪچئو ڪين ڪُنن،^{۳۵}
ڪا جا مام مَنن، هن پڻ هئي هن سين.^{۴۱}

۱. چا ٿي پيو، پرواه نه آهي. ۲. جيڪڏهن. ۳. ارڏا. سرڪش. ۴. مڙس (پنهونءَ) جا پائڙ. ۵. نصيب، پاڳ. ۶. خراب، ڦٽل. ۷. شل نه. ۸. اوڻين، جتن، پنهنونءَ جي پائڙن. ۹. ڪجهه به نه. ۱۰. اختيار ۾، وس ۾. ۱۱. دشمنيءَ، مخالفت. ۱۲. نڪمي، بدڪار. ۱۳. ڪهڙي هستي. ۱۴. حڪم (خدا جي). ۱۵. اڳيان. ۱۶. اچي (آڏي ڦري = نه قبول ڪري). ۱۷. اي ڏاڳهتو، اي اٺو، اي اٺو. ۱۸. رنيو، رڙيون يا دانهون ڪريو. ۱۹. آري يعني سسئيءَ جو محبوب پنهنون. ۲۰. پيچي، توڙي، چني. ۲۱. مڃر واريون، ڪوٺجن يا ڪچن پٽن واريون. ۲۲. (وڻن جون) شاخون. ڌاريون. ۲۳. اي چانگتو، اي اٺو. ۲۴. اوھين. ۲۵. کائو. ۲۶. اوھان. ۲۷. ڏوھ. خطا، ڀل. قصور، پڇاڻو، ميار. ۲۸. لفظ ”حرف“ جو ڌوڙي جيئن پاڻي پرڀ يا پڇا ڳاچا. ۲۹. صفا، بلڪل، مورھين. ۳۰. درگذر، عفو، بخش. ۳۱. منهنجي. ۳۲. پيري ۾، واري ۾. ۳۳. خاموشي، سانت. ڇپ. ۳۴. پلاڻن پوڻ جي وقت، وڃڻ وقت. ۳۵. ٻوليو، دانهون ڪيون، رنگون ڪيون. ۳۶. ڪٺلن، مصيبت جي ماريلن، بدبختن، نياڳن. ۳۷. اهڙي. ۳۸. ڳجهي صلاح، رازداري. ۳۹. مصيب جي ماريلن، نياڳن. ۴۰. اٺن ڏانهن اشارو. ۴۱. پنهنونءَ جي پائڙن ڏانهن اشارو.

۴

اُنَ مَ اوري آڻ، ڏاڱهن ڏڏي آهيان،
 موٽائي مُنن کي، پري نِيئي پلاڻ،
 هوت مُنيءَ جو هاڻ، پُنهنون نِيائون پاڻ سين.

۵

ڏاڱهن ڏيرن ڏونگرن، ڏڱن ائون ڏڏي،
 پُڄان پير پُنهنونءَ جو، وجهان وِڪَ وڏي،
 لڪي ائون لڏي، نه ته پتن ڪير پند ڪري.

(۶)

ڏاڱهن ڏيرن ڏونگرن، تنهي ڏنم ڏک،
 سي سڀ پانيم سڪ، هيڪاند ڪارڻ هوت جي.

۷

ڏاڱهنئون ڏيرن، جي هوند آندا ٻڙد پنيور ۾،
 ڪڙيءَ ڪڙڪو اُن جو، ستي سئو سڀين،
 هڻي چيل چرا ڪئا، وهه پئي وهڙن.

۱. ويجهو (مون ڏانهن)، ۲. ڪاهي اچ، ۳. ڏاڱهن جي، انن جي، ۴. ستايل، ڏڏل، ڏڪويل، ۵. واپس ڪري، ۶. مصيبت جي ماريلن،
 نپاڳن، ۷. وٺي وڃي، ۸. پلڻ ۽ پاڪڙا وجهه، سواريءَ يا بار کڻڻ لاءِ تيار ڪر، ۹. محبوب، پنهنون (هوت، بلوچ قوم جو قبيلو آهي،
 سنڌيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۰. مصيبت جي ستايل، بدبخت، نپاڳيءَ، ۱۱. هينئر، هن وقت، تازو، ۱۲. وٺي وٺا، ۱۳.
 مڙس (پنهنونءَ) جي پائڻ، ۱۴. جبلن، ۱۵. سورن، تڪليفن، دردن، ۱۶. ساڙي، مٽي، ستاڻي، جلاڻي، ۱۷. گوليان، ووڙڻان، ۱۸. پير
 جو نشان، ۱۹. قدم، چال، ڪام، رفتار (هلڻ وقت ٻن پيرن جي وچ وارو ويڇو يا مفاصلو)، ۲۰. اڳتي يعني تيز يا تڪي تي، ۲۱. لڪي
 جي، نصيب يا قسمت جي، ۲۲. لڏل، ٻڌل، قابو ڪيل (لڪي ائون لڏي = منهنجي تقدير يا نصيب ۾ لڪيل هو)، ۲۳. پتن ۾، بريتن ۾،
 ۲۴. ڪهڙي عورت يا زال، ۲۵. سفر، ۲۶. ميلاب، وصل، ۲۷. ڏاڱهن جي بدران يا بجاءِ، ۲۸. جيڪڏهن، ۲۹. ڏاند، ڍڳا، ۳۰. ڪڙيءَ
 جو، پير يا ڪر جو، ۳۱. آواز، ۳۲. ٻڌو، ۳۳. چيريل ڪر، ۳۴. ڪڏا، ۳۵. وهه ۾ پئي، جوش ۾ اچي، ۳۶. نوجوان ڍڳن يا ڏانڊن.

ڏاندين ساٿ سَيدُ چئي، پياديون پَهچن،
جن جو پيرُ نه لڳو پَتِيين، تن ايم ساٿ اُنن،
گنگن ۽ جنگن، مُنڌا سُونهين ميڙبين.

۸

ڏاگهين ۽ ڏيرن، وڃي تنگ تنواريو،
نٿائون نه نماڻي پاڻ سين، جيڏي ڪي جتن،
اڏيون اونڀيڙن، ائون نٿ نهاري آهيان.

۹

اڱ مٿي اوڀرا، جڏهين ڏاگها ڏينهن ڏٺا،
ڪُنڇون جي ڪُلفن جون، تان ڪنهن لڳا،
سُڀاڻي سنڌيا، هوند ٿي ساروڻي سسئي.

۱۰

اڱ مٿي اوڀرا، جڏهين ڏاگها ڏٺي ڏينهن،
وٺي سڙڪ سسئي، ويهه وهائيءَ سين،
چوٽي سين چانگن ڪي، جڙ زنجيرن جيئن.

۱. ڏاندن جي، ڍڳن جي، ۲. ساٿ ڪي، قافلي ڪي، ۳. پيرن سان پنڌ ڪندڙ عورتون، ۴. پهچي يا رسي سگهن ٿيون، ۵. پيرن جو نشان،
۶. پتن تي، ميدانن تي، ۷. منهنجو واسطو يا ناتو ٿيو، ۸. گنگن سان، ڳالهائي نه سگهندڙن يعني اٺن سان، ۹. پهلوئن سان (پنهونءَ
جي قافلي وارن ڏانهن اشارو)، ۱۰. عورت، زال (سسئي)، ۱۱. اڻ واقف، ۱۲. ملائين، گڏين، ۱۳. تنگ ڀر، تونگ ڀر، جبل ڀر، ۱۴. آواز
ڪڍڻ، هل هنڪامون ڪڍڻ، ۱۵. وٺي وٺا، ۱۶. مسڪين، ويڃاري، ۱۷. بي انصافي، ظلم، ۱۸. ڪٿي، ۱۹. اوڻين، ۲۰. اي اڏيون، اي پيٽن،
۲۱. اوڻيڙن ڪي يا جي، اوڻين جي، ۲۲. هر وقت، ۲۳. ڳوليندڙ، تلاش ڪندڙ، طالبو، گهرجائو، ۲۴. گهر جي صحن يا ٻڌڻ، ۲۵. تي، ڀر،
۲۶. ڌاريان، اوڻو، بيگانا، ۲۷. ڏينهن ڏٺي جو، ۲۸. تو ڏٺا، ۲۹. ڇاپيون، ۳۰. لڳل سان، اٽڪل سان، تجويز سان، نموني يا پَر سان،
۳۱. گر ڪرين ها، چٽائين ها، ۳۲. صبح جو، بي ڏينهن تي، ۳۳. تنهنجي، ۳۴. جيڪر، ۳۵. يادگيري، ۳۶. رستو، واٽ، ۳۷. ڀرڻ
ڦٽي، فجر، پريات، ۳۸. تائين، ۳۹. مٿي جي وارن، ۴۰. اٺن، ۴۱. ٻڌ، ۴۲. نيرن، ۴۳. وانگر.

تہ هوت تَنهنجو هيئن، پُنهُون نِيائون نہ پاڻ سين.

۱۱

اڱڻ مَٿي اوڀرا، ڏَنڻِي جِي تُوڏا،
وَنگِيئي نہ وارن سين، تَن گورن جا گوڏا،
لَڪَن جا لوڏا، هُوند نہ سَنڻِي سَسُئي.

۱۲

اڱڻ مَٿي اوڀرا، جَدِهين اوڳي ڏَنڻِي اُن،
ڏانِيئي نہ ڏاڳهن کي، اوزي ساڻ اڱڻ،
هُوند نہ تَنهنجي هٿ، سور پرايا سَسُئي.

۱۳

جَدِهين پيچ پني، تَدِهين اونين اُن پلائِئا،
مَهَارُون مَين جُون، وئا چوڙائي چني،
اڏيون ڳالهه انهي، مون کي چُرُڙ لائي چت ۾.

۱۴

پَنِي تَا پَرِين، سَاتِين سَنَد هَتَن ۾،

۱. محبوب، پنهن (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي سسئيءَ جو محبوب پنهن ان قبيلي مان هو)، ۲. هن نموني، هن طرح، ۳. وٺي وٺا، کڻي وٺا (انن تي)، ۴. گهر جي صحن يعني پٿر، ۵. تي، ۶. ڌاريان، بيگانا، اجنبِي، ۷. تو ڏنا، ۸. جيڪڏهن، ۹. اٺ، ۱۰. تو ونگيا، تو ٻڌا، تو جڳڙيا، ۱۱. پنهنجي چوڻي (جي وارن)، ۱۲. (نوجوان) اٺن، ۱۳. جبلن، ۱۴. تڪليفون، ڏک، ۱۵. جيڪر، ۱۶. تو سٺا، توکي سهڻا پيا يا برداشت ڪرڻا پيا، ۱۷. موکي، نادان، ۱۸. تو ڏانئو، ٻڌو، ۱۹. اٺن، ۲۰. بدبخت، نياڳي، ۲۱. ستن ٻڌن لاءِ ست جي رسيءَ، ناڙي، آزاريندڙ، ۲۲. سرير، بدن، ۲۳. ڏک، درد، ۲۴. حاصل ڪيا، ۲۵. رات جو اهو حصو جنهن ۾ تڏڪار محسوس ٿئي، ۲۶. تڏي تي، بريات، فجر (پيچ پني = ڀرم ڦٽي، بريات)، ۲۷. جتن، پنهنوءَ جي پاڻڻ، ۲۸. پاڪڙا ۽ پلان وجهي هلڻ لاءِ تيار ڪيا، ۲۹. اٺن کي هلائڻ لاءِ نڪن ۾ پيل نوڙيون يا رسيون، ۳۰. اٺن، ۳۱. کولائي، ۳۲. توڙي، ٽڪر ٽڪر ڪري، ۳۳. بي آرامي، بي قراري، فڪر، ڳڻتي، ۳۴. بيدار ڪئي، ۳۵. دل، من، ۳۶. پنيءَ جو، فجر جو، آسَر جو، ۳۷. سفر لاءِ تيار ڪن، پُر ڪن، ۳۸. ساٿ يا قافلي ۾ موجود ماڻهن کي، ۳۹. ساندارا، پخالون، مَشڪون، خرڙيون، پوريون.

ليٿڙن جو لطيف چئي، مونڪي منجهه نه ڏين،
هوت پنهون ٿا نين، ٻاروچي ٻولي ڪئو.

۱۵

پنيءَ ٿئا پيٿڙا، ساٿين سندن هٿن ۾،
ائون سٽي هو هليا، گنيائون ڪيٿڙا،
لڪن تان لطيف چئي، لنگهي وٽ لپڙا،
ولهيءَ جا ويڙها، سڃا سڙوائن ري.

۱۶

پانيم جي سڙوآن، ته ڪ چلائيندا چيرين،
گانيم هوند پلائن، اٺ گڏايم ان جا.

۱۷

ڪيم نه سين سهي، ته ڪ چلائيندا چيرين،
تلي ٽڪر چڙهئا، روڏا ڪري ري،
وٽو ساٿ وهي، تو ننداڻي نه لهي.

۱. انن. ۲. راز، گجهه. ۳. محبوب (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي سسئيءَ جو محبوب پنهون ان قبيلي مان هو). ۴. وٺيو وڃن، کڻيو وڃن (انن تي). ۵. ٻروچڪي، ٻروچن واري. ۶. ڳالههءَ، گفتگو. ۷. پنيءَ جي وقت، فجر جو، اسر مهل. ۸. گڏ. ۹. ساٿين کي. ساٿ يا قافلي ۾ موجود ماڻهن کي. ۱۰. ساندازا، مشڪون، پخالون، خريزون، پوريون. ۱۱. ستل هيس، ننڊ ۾ هيس. ۱۲. واحد ڪيڙو = اٺ جي هلڻ يا چال جو هڪ نمونو، وڪ کان مٿي هلڻ، ڊگ هلڻ، ۱۳. جبلن، ۱۴. اڪري، پار ٿي. ۱۵. اٺ. ۱۶. سڃي، پينگيءَ، نادار، مسڪين. ۱۷. گهر، مڪان. ۱۸. خالي، ويران، ۱۹. جتن، اولين. ۲۰. کان سواءِ. ۲۱. مون، پانيو، مون ڄاتو يا سمجهيو، ۲۲. جيڪڏهن، ۲۳. ڪي، البت، ۲۴. رلائيندا، ۲۵. چيرن ۾، ۲۶. مون کانپا، مون جلايا يا ساڙيا، ۲۷. جيڪر، ۲۸. واحد پلائڻ = سواريءَ يا بار کڻڻ جي سهوليت لاءِ اٺ جي پٺن تي يا کڙي جي بدران وڌل ڪڪن ۽ ڏين مان ٺهيل بندو جنهنڪي مضبوطيءَ لاءِ پاسن کان ڪاٺ جا ڏنڊا ۽ اڳيان ڪاٺ جا ڪتب ٻڌبا آهن. ۲۹. مون گڏايا، مون مارايا، ۳۰. مون ڪٺا، ۳۱. دوست، محبوب. ۳۲. سهي ڪير = مون سهي ڪٺا، پروڙڻا، سڃاتا، ۳۳. ناز نخري سان هلي، ۳۴. ٽڪر تي، جبل تي. ۳۵. گنجا يعني اٺ. ۳۶. اٿاري، ۳۷. دڙ، ڏوڙ. ۳۸. قافلو، انن جي قطار، ۳۹. نڪري، ۴۰. توکي، ۴۱. ننڍا ڪڙائي، گهر، اونگهه. ۴۲. ڇڏي.

۱۸

ڪُڇاڙَٽان ڪاهي، شُٽِ رَ اُن سِينگارِئا،
 تَلِيُون تُونُئِرَ حَلِيُون، وِئا چِيَرِيُون چِمڪائي،
 چَرِهِيئا لڪَ لَطِيَف چئي، وِئا ڪَرَهَل ڪُڏائي،
 ٻانِيڻَ ڪي پَرُوچَ جو، آجا آسَرو آهي،
 واڳُون وِرائي، قِيَرِيَن مان نَهَ فَقِيرَ تي.

۱۹

مُون تَه ڪِيَن چِيُون، ڪُڇاڙَٽان ڪِيچَ وِئا،
 پُري پَٻَ نَهَ جَهَلِيئا، هاڙهي ڪِيَن اُتون،
 سَڀر سَٿَ سَنَدُون، وِئا لَتَڙِي لَڪِيُون.

وائي

مُون ڪي لڳڙي آه لَغَارَ، وو يار لُئَ لُئَ ۾ لالڻَ جي،
 مِيخُون مَحَبَتَ سَنديُون، هِينئَڙِي مَنجِهَ هَزارَ،
 جَڙَ جَنِي جِي جَان ۾، لڳي رَهَ لُهارَ،

۱. ڇا لاء، ڇا جي ڪري، ڇو. ۲. هڪلي، هلائي، وٺي. ۳. اٺ. ۴. آراستہ ڪٿا، سڃاڻا، زيبار بنايا، ۵. چڙيون، گهندڻيون، ۶. جهاٻا، گانا، ڦندڻ. ۷. اٺن جي سينگار جا گهه يا ساز. ۸. گهنگهرا، ۹. ”چمر چمر“ جو آواز ڪرائي، ۱۰. لڪ تي، جبل تي، ۱۱. اٺ، ۱۲. ڊوڙائي، ڪاهي، ۱۳. برهمڻ زال يعني سسئي جا ٻائيڻ جي گهر ۾ پيدا ٿي هئي، ۱۴. بلوچ، پنهنون (سسئيءَ جو محبوب پنهنون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۱۵. سهارو، پروسو، آس، اميد، ۱۶. مهارون، اٺن کي هلائڻ لاءِ نڪن ۾ وڌل نوزيون، ۱۷. موٽائي، ۱۸. موڙين، رخ بدلائين، ۱۹. شال، ۲۰. مسڪين، غريب (سسئيءَ)، ۲۱. انهن کي چيو يا ڳالهايو، ۲۲. ڪيچ ڏي (ڪيچ، رياست مڪران جو شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنون رهندو هو)، ۲۳. وڏي، اڳتي ٿي، اڳيان اچي، ۲۴. ٻي جبل جيڪو هالار جبلن جي ڏکڻ ۾ آهي، ۲۵. هاڙهي جبل، جيڪو لس پيلي جي اولهه ۾ واقع آهي، ۲۶. چيون، انهن کي چيو، ۲۷. طاقتور، جنگ، سٿائو، ۲۸. قافلو، اٺن جي قطار، ۲۹. انهن جو، ۳۰. لنگهي، اُڪري، پار ٿي، ۳۱. جبل، جبل جا سوڙها رستا، ۳۲. (عشق جي) چوٽ، صدمو، ڏڪ، ۳۳. اي دوست، ۳۴. رڳ رڳ، ٽس ٽس، وار وار ۾، ۳۵. پياري، محبوب، ۳۶. ڪليون، جڙون، ۳۷. عشق، ۳۸. جُون، ۳۹. دل ۽ جان، ۴۰. کان سواءِ، ۴۱. لوهر جا اوزار ٺاهيندڙ.

لڳي آهي نه لهي، سَندي پيءُ پڇار،
 ڪوئي سي جيئن ڏينھڙا، جي ني پرينئون ڌار،
 ڪانگن قطارون ڪيون، چڪيءَ کي چوڌار،
 ائون ستي هو هليا، سنجھي ٿيڙا سوار،
 گھڻون اڪندي آهيان، تن جتن جي جنسار،
 جيڪي اورڻ پرينءَ سين، جيڪي پرينءَ پڇار،
 گڏي وينديس گس ۾، ڪاڪيون ساڻ قطار،
 ائون نماڻي نڪڻي، دمڇ تون دلدار.

۱. جي، ۲. محبوب، پياري، لالڻ، ۳. محبت، سک، ۴. ٻن، کڏ پر، ۵. جيئن جا، حياتيءَ جا، ۶. پرين کان، محبوب کان، ۷. جدا، ۸. ڪانئن، ڪاري رنگ جي هڪ قسم جي پکين، زاغن، ۹. لانيون، صفون، ۱۰. ٻڌيون، ۱۱. ٿڪل، ۱۲. چوطرف، چوگرد، ۱۳. ننڊ پر هيس، ۱۴. سج نهڻ وقت، رات، شروع ٿيڻ وقت، ۱۵. (اٺن تي) چڙهڻا، ۱۶. سڪايل، ۱۷. اوڻين، ۱۸. جنسار کي، سينگار يعني آرائش کي، سينگار، آرائش، ۱۹. يا ته، ۲۰. ڳالهيون ڪرڻ، ۲۱. پرينءَ جو، ۲۲. ذڪر، يادگيري، ۲۳. رستي، واٽ، ۲۴. اي ڪاڪيون، اي اديون، ۲۵. (اٺن ي) قطار، قافلي، ۲۶. مسڪيه، بي پهچ، ۲۷. صفا، بنهر، ۲۸. ترسج، رهج (مون وٽ)، ۲۹. اي دلدار، اي محبوب.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۶

سر دیسی

داستان یارھون

۱

جَذَّهَيْنَ "كُنْ فَيَكُونُ" #، نِئُو آريَاڻِيءَ اَرَوَاحُ،
اَنگُ اِگَهِيَن لِكِئُو، مُنَهِنجُو مِيثَاقَا،
مَنْ طَلَبَ شَيْئًا جَدَّوَجَدَ* اُتَوَعَلِيَّ شَاهَ،
اِجَا هِنَ حَدِيثَ جَو، مُونَكِي آسَرُو آهَ،
پُنْهُونَ جِي پِيغَامَ تَان، مُنَهِنجُو مَوْتُ مُبَاحُ،
سَرَتِيُون دُعَا كَجَا، مَن مِيژَاوُ مَوْنُ تِي.

②

مِرْژِي مُنْدَڌِي آيُون، سَرَتِيُون سَپِيئي،
وَتَوَاصُو بِالْحَقِّ وَتَوَاصُو بِالصَّبْرِ، هُوَ تُون هَتِيئي،
نَه تَو سَگَ نَه سَگِيئَا، نَه ڏَاڏَا ڏِيهي،
تَنِي كِي رُوئي، جَڏَوُ كِيئي جَمَالَ كِي.

۱. جنهن وقت (خدا چيو) # ٿي پوءِ اهو ٿي پوي ٿو (قرآن شريف جي سورت بقره آيت ۱۱۷، سورت آل عمران آيت ۴۷ ۽ ٻين ٻن ٽن سورتن ۾ لکيل آهي)، ۲. (پاڻ وٽ) قابو ڪڻو، سوکھو ڪڻو، ۳. آريءَ، پنھونءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري/ آريائي هو، سسئيءَ جو محبوب پنھون ان قبيلي مان هو)، ۴. روح جو جمع پر واحد طور ڪم آيل، هتي معنيٰ آهي دمر، سامه، جان، ۵. پاڪي، نصيب، ۶. شروع ۾، پهريائين، ۷. ميثاق جي ڏينهن کان، ازل کان (ميثاق = اقرار يا واعدو جيڪو روحن دنيا جي خلقن کان اڳ الله تعاليٰ جي سوال تي چا اٿون اوهان جو رب آهيان جي جواب ۾ ڪيو ته هاڻو) * جو ڪنهن شيءِ جي خواهش ڪري ٿو ۽ ان جي حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪري ٿو اها ضرور حاصل ڪندو يا لهندو (حضرت علي ع جو قول)، ۸. چيو، ۹. قول، ۱۰. پروسو، آڌار، اميد، ۱۱. نياڻي، سنهي، ۱۲. مَرَنَ، ۱۳. مناسب، جائز، ۱۴. اي سرتيون، اي جيڏيون، ۱۵. آسيسا، مناجات، پراڻا، ۱۶. اوهين ڪجو، ۱۷. شال، ۱۸. ميلاپ (محبوب سان)، ۱۹. منهنجو ٿئي، ۲۰. گڏجي، ۲۱. عورت، زال (سسئيءَ) • پاڻ ۾ هڪ ٻئي کي حق جي وصيت ۽ صبر جي نصيحت ڪن ٿا (قرآن جي سورت والعصر جي آيت ۳)، ۲۲. هيجانءَ، ۲۳. تنهنجي، ۲۴. سگ ۾، ماڻهيءَ ۾، عزازت ۾، ۲۵. (تنهنجا) ماڻ، ۲۶. ڏاڏي يعني پيءُ ڏاڏي جي خاندان جا، ۲۷. ساڳئي ڏيهه يا ملڪ جا، هر وطن، ۲۸. ڪمزور، ۲۹. سونهن، سوپيا، حسن.

۳

مِٿِي مُنڌَ ڏي آيون، سَاهِي ٿِيُون سَهَجَا،
 اَلَسَفَرُ قِطْعَةُ مِنَ النَّارِ #، هَارِي مَوْتُ هِنَا،
 سَگَ صَرَا طَ الْمُسْتَقِيمِ جَو، اَتِّي ڪَوَنَ اِگَنَان،
 سِي ڪِي ڇِي نِيندَ ڪَئَا، جِيئن تَنهنجو نِينهن نِفَاقَ سِين.^{۱۴}

(۴)

مِٿِي مُنڌَ ڏي آيون، جِي ڏِيُون ڪَري جَوڙ،^{۱۵}
 سَرِئُو سَوُرُ سَرِيرَم، گُهمِيو لَاهِي گُهور،^{۲۱}
 لُنَ لُنَ ۾ لَطِيف چئي، لڳو پَنهُون پور،^{۲۲}
 اَرِباڻِي اَتور، وِساري ڪِيئن ويهي رَهَان.^{۲۶}

(۵)

مِنَتَ ڪَرَنَ مُنڌَ ڪِي، آيون سَرَتِيُون سَيِيئي،^{۲۷}
 رَهَ اَجوڪِي رَاتَڙِي، هَارِي هَتِيئي،
 صُبَاحَ سَيِيئي، تو سِين هَلَنديُون سَسِيئي.

۱. گڏجي، ۲. عورت يا زال (سسيءَ)، ۳. هڪ جيڏيون، سهيليون، ۴. سهج يا ڪوڏ مان، خيرخواهيءَ مان # سفر يعني مسافري باهه (دوزخ) جو ٽڪرو آهي، ۵. اي هاري، اي نادان يا موڪي، ۶. هتان، هن هنڌان، ۷. ناتو، لاڳاپو، عزازت، ۸. سڌيءَ واٽ يا رستي، ۹. ڪيچ جا رهاڪو، پنهونءَ جا پاڻڙ (ڪيچ رياست مڪران جو شهر آهي جيڪو سسيءَ جي محبوب پنهونءَ جو ڳوٺ هو)، ۱۰. توکي نيندا، توکي وٺي ويندا، ۱۱. ڪيئن، ۱۲. جنهن صورت ۾، ڇاڪاڻ ته، ۱۳. محبت، عشق، ۱۴. دوئيءَ، پياڻيءَ، ڪيت، دغا، عداوت، ۱۵. سڻ، منصوبو، صلاح، ۱۶. اُسرڻو، پيدا ٿيو، ۱۷. ايڏا، ڏک، درد، ۱۸. بدن، جسر، ۱۹. ڦيرا ڏنو، ۲۰. خنڀ ڪري، ۲۱. وهر، خوف، خطرو، ۲۲. رڳ رڳ، نَسَ نَسَ، ۲۳. پنهونءَ جو، ۲۴. ڇاپو، ٺپو، مهر، ۲۵. آري، پنهون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري/آريائي هو، سسيءَ جو محبوب پنهون ان قبيلي مان هو)، ۲۶. جنهن جي تور يعني ماريو نه ڪري سگهجي، بي مثال، لاتاني، جنهن جو ڪو مٿ نه هجي، ۲۷. ويٺي، نمرتا، التجا، گذارش.

⑥

صُبُوحَ تَائِينَ سُورَ، كِيرَ سَهَنَدِي سَرَتِيُون،
 گُهَتِيَان رَهَن نَه گَهَت مِر، پِيغَامَن جَا پُور،
 ائون مِيائي مَنظُور، هِينئر هَلَندي هوتَ ڏي.

۷

سَيَا سِيَاهِي آهي آريءَ جَامَ ري،
 ڪڏهين پَسِي ڪَانَه ڪَا، رِيءَ لَالِي لَالِي،
 دُودُ دل تان دُورِ ڪري، ڪَرِ سَاجَن صَفَائِي،
 مَن لَا شَيْخُ لَهُ فَشَيْخُهُ الشَّيْطَانُ،# اِن رِيءَ اُونَدَاهِي،
 هُوَءَ جَا هَلِي هِي ڪَلِي، گِيَر گَنوائي،
 بِلَا شَيْخ مَن يَمَشِي فِي الطَّرِيقِ ڪَمَن يَمَشِي فِي الْبَحْرِ،
 بِلَا سَفِينَه*، اهڙي اَوائي،
 تَنهِن رِيءَ تَوَائِي، ڪوڙين ٿين ڪيترِيُون.

۸

بَرُو وڏو بَارِ گَهَٽِي، وِجَهو نَه وِٽڪَارُ،

۱. ڏک، تڪليفون، ۲. ڪا ڪانم، ۳. برداشت ڪندي، ۴. اي سرتيون، اي جڏيون، ۵. روڪيان، جهليان، ۶. ٽڪن، ۷. اندر، دل، ۸. نياپن، سنهين، ۹. آڏما، موجون، لهرون، ۱۰. مري ويس ته، تباھ يا فنا ٿي ويس ته، ۱۱. قبول (آهي)، اکين تي، ۱۲. هاڻ، هن وقت ئي، ۱۳. پنڌ ڪندي، ۱۴. محبوب، پنهنون (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۵. سڀ يا سموري (دنيا)، ۱۶. اونداهه، ۱۷. پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آهي هو)، ۱۸. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۱۹. کان سواءِ، ۲۰. ڏسي، ۲۱. ڪابه هڪڙي، ڪير هڪڙي به، ۲۲. سواءِ، ڌاران، ۲۳. محبوب (مرشد)، ۲۴. ڳاڙهان يا چمڪ (روشنيءَ جي)، ۲۵. ڏونهن، غبار، ڪاراڻ، ۲۶. پري، ۲۷. سڄڻ، محبوب، ۲۸. اچائي، آجرائي، سوجهرو، روشني # جنهن کي ڪو شيخ (مرشد) نه آهي تنهنجو مرشد شيطان آهي (صوفين جو قول)، ۲۹. اڪيلي (مرشد کان سواءِ)، ۳۰. شيطان، ۳۱. گم ڪئي، گمراه ڪئي * جيڪو بنان شيخ (رهبر يا مرشد) جي طريق يعني رستي ۾ هلي ٿو اهو ان وانگر آهي جيڪو پاڻيءَ ۾ پيڙيءَ کان سواءِ هلي ٿو، ۳۲. جيڪا، ۳۳. بري يا خراب وائي يعني ڳالهه، ۳۴. مرشد ڏانهن اشارو، ۳۵. گمراه، بتال، ۳۶. ڪروڙين، ۳۷. بر وڏو = رڻ پٽ يعني بياپان جو پنڌ تمام گهڻو آهي، ۳۸. گهڻي بار سان، جهجهي وزن يا سامان سان، ۳۹. اوڏو، نزديڪ، ۴۰. لس پيلي ۾ هڪ جبل، نئن ۽ ڳوٺ جو نالو. وڻن جو جهنگلو، وٿراه، جهنگل.

ليٽڙن جو لطيف چئي، گنيو منڌ مڌار،
وٽنڊن تہ ور ڪندا، تہ اڳين جي اختيار،
ڪيٽي ٿئو ڪوهيار، ڪيٽي ٿي هت ڪٿي.

(۹)

ڪاڏي منهن مڪران جو، ڪيڏانهن ڪيچ ٿئو،
ههڙو ساڻ پنيور تان، ڪڏهين ڪونه پئو،
ڪوهيارو ڪام هڻي، چوري چٽ وئو،
جني جٽ نئو، تن اٿن گهوري آهيان.

(۱۰)

ڪاڏي منهن مڪران جو، ڪاڏي پريون پنڌ،
ليٽڙن جو لطيف چئي، رڙهي لڌم رند،
آيل آسابند، ڪنهن پر ڪيچين سان ٿئي.

۱۱

ڪيڙي ڪيچاين، گورا گس هلايا،
لڙو چڙهو چوٽين، ڪرڻو ڪوه ڪرن،

۱. اٿن. ۲. عورت يا زال (سسئي). ۳. سهارو. ۴. پروسو. (ڪنيو منڌ مڌار= منڌ آسرو لائو يعني خت ڪيو). ۵. انهن کي جيڪڏهن وٽندو يعني اهي راضي ٿيا. ۶. موٽ، مهرباني. ۷. پلائي. ۸. هنن يعني پنهنجن جي پائرن. ۹. اختيار ۾، وس ۾، ۸. ڪٿي، ڪهڙي هنڌ، ڪاڏي، ڪيڏانهن. ۱۰. ڪهڙي پاسي. ۱۱. جابلو ملڪ، جبل ۾ هڪ مڪان جو نالو، ڪوهه يعني جبل جي رهڻ وارو يعني سسئيءَ جو محبوب پنهن، ۱۰. هت ڪٿي= اشارو ڪري، سڌ ڪري، ۱۱. مهاڙ، رخ، ۱۲. بلوچستان صوبي ۾ هڪ رياست جو نالو، ۱۳. رياست مڪران ۾ هڪ شهر جيڪو پنهنجن جو ڳوٺ هو، ۱۴. هن نموني يا قسم جو، ۱۵. قافلو (الن جي قطار يا ماڻهن جي جماعت). ۱۶. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ٻه ميل پري شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۱۷. ۱۸. داخل ٿيو، ۱۹. ڪوهه يعني جبل جي رهڻ وارو، سسئيءَ جو محبوب پنهن، ۲۰. لٽ، لڪڻ، تيز (عشق جو)، ۲۱. ڇيڙي، پڙڪائي، تحرڪ ۾ آڻي، ۲۲. دل، من، ۲۳. اوڻي، پنهن، ۲۴. ڪنيو (پاڻ سان)، وٺي وٺا، ۲۵. اٿن جي، ۲۶. ڳولائو، تلاش ڪندڙ، ۲۷. ڏوراهون، پراهون، ۲۸. سفر، منزل، ۲۹. سري، هلي، ۳۰. مون لڌو، مون ڏٺو، ۳۱. ڪس، رستو، ۳۲. اي آيل، اي امڙ، ۳۳. واسطو، سبند، ميلاپ، ۳۴. ڪهڙيءَ، ۳۵. ريت، نموني، ۳۶. ڪيچ جي رهاڪن، ۳۷. ترتيب ڏيئي (پنڊ جي)، سڪيا ڏيئي، اڙي هڻي، ۳۸. ڪيچين، ۳۹. (نوجوان) اٺ، ۴۰. ڪس ۾، رستي ۾، ۴۱. هيٺ لهيو، ۴۲. مٿي وڃڻو، ۴۳. چوٽين تي يا بلندين تي (جبلن جي)، ۴۴. تمام گهڻا ڪوهه (ڪوهه ۾ ٻه ميل اهن) وڏو مفاصلو، ۴۵. ڪڪڻ، چنگهن.

لَتَاڙِي لَطِيفَ چئي، لَنگِهِيئو بَرُ بَوَتَنِ،
تَنِ كِهَڙِي چُڪَ چَانگَن، هُوَ حَمَايَتِي جَنِ جو.

۱۲

جَاڳَڻِي جَنَتَن، گُورَا گَسِ هَلَايَا،
پَهَڙِي رِيءُ پَهَڙَاڙِي، اُتَ مَ اڳِ تَجَنِ،
سُونَهَانِ جِي سَرْدَارَ سِينِ، تُوڏَ مَ تَرِجَنِ،
لُطَفَ سَانُ لَطِيفَ چئي، لَنگِهِيئو بَرُ بَوَتَنِ،
تَنِ كِهَڙُو غَمُ گُنگَن، هُوَ حَمَايَتِي جَنِ جو.

(۱۳)

گُورَا وَجَنِ گَامَ، ڏيرَن سَندي ڏيهه تي،
تُوڏَنِ جُونِ تَرِ پِيڙِي، تَرِيُونِ تَرِجَنِ تَانِ مَ،
اوڻِيئَڙَا آرَامَ، لَنگِهِي پَبُ پَرِي ٿِيئا.

۱۴

دَوڪَ دَهَلِيئا جِتَ، گُورَا هَلَنِ نَهَ گَسِ مَ،
چَوُساَلِ ئِي نَهَ چَلِيئا، تَنگِ نَهاري تَتَ،

۱. جهاڳي، پنڌ ڪري، ۲. پار ڪٽو، اورانگهڻو، ۳. رڻ پٽ، بيابان، ۴. اٺن، ۵. ڏوھ، غلطي، خطا، ٿڪ، رنڊڪ، ۶. چانگن يعني اٺن جي پاڪي، ۷. محبوب، پنهنجو (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي سڀنيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۸. مددگار، واهرو، ۹. هوشيار يا بيدار ڪري، ۱۰. اولين، ۱۱. (نوجوان) اٺ، ۱۲. گس مَ، رستي مَ، ۱۳. پهچن، ۱۴. کان اڳي، کان سواءِ، ۱۵. جبل، ۱۶. رُڪجن، رنڊجن، ۱۷. واقف ڪار، سڃاڻو، ۱۸. اڳواڻ، رهبر، پيشوا (پنهنوءَ)، ۱۹. توڏا، اٺ، ۲۰. ٿڪجن، (پيرن جي ترين کان) زخمي ٿيڻ، ۲۱. (خدا جي) ڪرم يا مهربانيءَ، ۲۲. ڪوبه نه، ۲۳. الڪو، فڪر، ڳڻتي، ۲۴. گنگن ڪي، نه ڳالهائيندڙن ڪي يعني اٺن ڪي، ۲۵. وڪ (سان)، وڃڻيءَ رفتار سان، ۲۶. وٺ پڪڙ، تڙ ٽڪڙ، جلد بازيءَ، ۲۷. پيرن جا هيٺيان حصا، ۲۸. تان مَ = شال نه، ۲۹. ٻن سالن جي عمر وارا اٺ، ٻن ڏندن وارا اٺ، ۳۰. هراسجي وٺا، خوفزدہ ٿيا، ڊٺا، ۳۱. چئن سالن جي عمر وارا، ۳۲. هلي نه سگهن، ۳۳. تنگ ڏانهن، لڪ يا جيل ڏانهن، ۳۴. ڏسي، ٽڪي.

سُوڌِي نِي سَيِّدُ چَئي، پَانَجَارَنِ پَرْتِ،
 اِنَ اَزَانِگِي پَنڌَ جِي، ڪَا نِيَشَنِ پوءِ نَرْتِ،
 سَسُئي وَڌِي سَتِ، جَانِ اِيهِيءَ پَرِ پَنڌَ ڪَري.

۱۵

اوڳَارِينِ نَهَ اَنَرَا، بَلڏَا چَرَنِ نَهَ پُورِ،
 لِيژَنِ ڪِي لَطِيَفَ چَئي، هَلَنَ جو مَڏڪُورِ،
 مَيَنِ ڪِي مَعْمُورِ، آهي اُنَ تَنِ اڳِيَنِ پَنڌَ جِي.

۱۶

گُوسَرِ ٿِي مَرُگَسَ، شَلِ پَٿِي پوءِ نَهَ پَرِينِ تِي،
 جَنهن سِرِ سَاجَنُ سُرِينِ، تَنهن اُنَ مَرِ لَڳِي اُسَ،
 پُنهنون پاڪَ پُرسَ، هوتَ نَهَ ڪِجَنِ هَهَرِيُون.

۱۷

اُسَ مَرِ لَڳِي اوڻِيَنِ، لِيژَنَ لَڳَ مَرِ لُڪَ،
 اَللهُ آريچَنِ جِي، ڪوسو واءُ مَرِ وِڳَ،^{۳۲}

۱. سينٿن، سڌي، پوري، سڄي، ۲. تَه، ۳. پانجارنن ڪي، پنجن سالن جي عمر وارن ان ڪي، ۴. پروڙ، بوجهه، ۵. ڏکڻي، اهنجي، ۶. سفر، ۷. مَسَ مَسَ، ۸. نيشن ڪي، انهن ان ڪي جن جا سڀ ڏند ظاهر ٿا هجن، قوم جوانيءَ وارن ان ڪي، ۹. سمجهه، بوجهه، پروڙ، هوش، فھر، نگاهه، ۱۰. گهڻي، جهجهي، ۱۱. ست واري، صداقت واري، سيل واري، عصمت واري، طاقت واري، سگهاري، ۱۲. اهڙيءَ، ۱۳. ريت، نموني، ۱۴. بيت ۾ پيل کاڌو اتلائي وات ۾ آڻي وري ڇڙين (هيءَ حالت حلال جانورن جي هوندي آهي)، ۱۵. ناخوش، بيمار (بيمار جانور کاڌو اوڳاريندو نه آهي)، ۱۶. ٻڌل، قابو يا قيد ٿيل، بي وس، مجبور ٿيل، ۱۷. ڪاٿين، ۱۸. ڪنهن پوٽي، پوک جي سلي يا وڻ جي مڪڙين يا گلن جي ڳچ جهلڻ کان اڳ واري ڦلهار، ٻونگر، ڳوٺج، ۱۹. ڏڪر، تات، ۲۰. ڀرپور، تمام گهڻي، ۲۱. ڳڻتي، فڪر، ۲۲. گوسر تي، گسر تي، وارياسي رستي تي، ۲۳. ڌوڙ، ڌڙ، ڌڙ، ڌس، ۲۴. مٽي، ڌڙ، ۲۵. جنهن جي، ۲۶. سِرَ تي، مٿان، ۲۷. شخص، مرد، مڙس، ۲۸. نامناسب يا غير واجبي هلتن، ۲۹. ليڙن ڪي، انن ڪي، ۳۰. اي لڪ يعني گرم يا ڪوسي هوا، ۳۱. اي الله شال، ۳۲. وڳ ڪي، انن جي ڌڻ يا ولر ڪي.

جَتَ جَهَجَهَا مِر جَگَ، مُنَهِنجِي پَرَتِ پُنُوَه سِين.

۱۸

تَان مُون پِينِرُ پِيئي نَاهِ گَا، جَان آريَاڻِي اَگَ،
ڪوسَنو ڪوهِيَارَل جِي، واءُ مَر لَگِي وَگَ،
پِيَا پُن جَتَن جَگَ، مُنَهِنجِي پَرَتِ پُنُوَه سِين.

۱۹

اوڻِي پِنِ ڏورا، ڏورا مَنَتِن ڪَپَرَا،
ڪوُهَ جَاڻان ڪِيڻ وِئا، اِيهِيءَ پَرِ اورا،
گوندَر جَا گورا، وِجَن جَانِ جُدا ڪِئو.

(۲۰)

اوڻِي اڏورا، ڏورا مَنَتِن ڪَپَرَا،
ڪوُهَ جَاڻان ڪِيڻ وِئا، اِهڙِيءَ پَتِ اورا،
گاڻِيءَ ڪي ڪورا، جَبَلِ پَسِي جَاڳِئا.

(۲۱)

آيا اوڻِي اُپَنهَرَا، لِيئَن تَان لَهِي،

۱. اولي، اٺن وارا، ۲. تمام گهڻا، ۳. دنيا، جهان، ۴. محبت، پيار، ۵. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۶. تيستائين، ۷. مونکي، ۸. اي پينر، اي اديون، ۹. خوف، خطرو، ڊپ، ۱۰. جيستائين، ۱۱. آري، پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري/آريائي هو. پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۲. اڳ ۾، اڳيان يا منڍ ۾، اڳواڻ، رهبر، ۱۳. گرم، ۱۴. ڪوهياري، ڪوهه يعني جبل جي رهڻ واري، پنهنوءَ، ۱۵. هوا، ۱۶. وڳ ڪي، (انن جي) قافلي يا ٽولي ڪي، ۱۷. جتن جا، اوڻين جا، ۱۸. گهڻو تعداد، ڪوڙ، ۱۹. اڃا، سفيد، ۲۰. انهن جي مٿان، انهن تي، ۲۱. ڪوهه جاڻان = مونکي ڪا خبر يا ڄاڻ نه آهي، ۲۲. ڪيڏانهن، ۲۳. اهڙي، ۲۴. ريت، پت، نموني، ۲۵. اور جا يا بيت جا ڇاول، آندي ڇاول، پيارا، ۲۶. ڏک، غم، ۲۷. (نوجوان) اٺ، ۲۸. ساهه، ڌم، ۲۹. جدا ڪئو = ڪڍيو (بدن کان) ڌار ڪئو، ۳۰. ميرا، گدلا، ۳۱. جليل يا سڙيل (عشق جي باهم جي)، ۳۲. پاڻيءَ کي گهڻي باهم ڏيئي ٽهڪائڻ سان پيدا ٿيل پاڻيءَ جا ڦوڪڻا، جوش، اڌما، ۳۳. ڏسي، ۳۴. پيدائڻا، ۳۵. ٽڪڙا، جلد، ۳۶. اٺن تان، ۳۷. هيٺ آيا.

اُن راتِ ئِي ڪَمُ رَوَانُ ڪِئو، روهِيلَن رَهِي،
 سَاهُ سِجَهائي هَلِئا، هُنَ جِي هَاجَ هُئي،
 ڪَهِي سَا رَهِي، پولي پَاروچَن جِي.

۲۲

پُرِ ٿا پَلاڻين، اوني اُجُ اُباَهرا،
 هُو جِي هَلَن سَنديُون، ڳاهُون ڳالَهائين،
 هوتُ پُنهون ٿا نين، اَسُونهين جو آجڪو.

۲۳

پُرِ ٿا پَلاڻين، اوني اُجُ اُڳَڙا،
 پَهَ پَاريسِيُون پاڻ ۾، ڏيرَ ڏهاڙي ڏين،
 مُون ڪي ٿا مَارين، سَڄَن سانباهي ڪِئو.

وائي

ڏاڳهن ڏيرَن ساڻ، ڪَرهن ڪيچين ساڻ،
 مَتَن ڪا پيلي لَن لائي،
 ائون سَتي هُو هَلِئا، ويڙا ڪَرهل ڪاهي،

۱. راتواھ، رات جي وچ ۾، راتو رات، ۲. حاج، ڪارج، ڪارروائي، ۳. شروع، چالو، جاري، ۴. روھ يعني جبل جي رهاڪن، ڪوھستاني ماڻھن، ۵. ترسي، ٽڪي، ۶. ڏم، پساه، ۷. (عشق جي باھ جو)، تُو ڏيئي، ساڙي، ختر ڪري، فنا ڪري، ۸. روھيلن ڏانھن اشارو، ۹. ضرورت، ڪھرج، ڪم، ۱۰. زبان يا وات مان نڪتي، ۱۱. پوري ٿي، بجاءِ تي، تعميل ٿي، ۱۲. ڳالھ، قول، گفتو، ۱۳. ڀروچن يا بلوچن يعني سسئيءَ جي محبوب پنھون جي پاڻن، ۱۴. اٺن تي ساري اُتر رکن، ۱۵. جت، ۱۶. ٽڪڙا، تڙ ٽڪڙ ۾، ۱۷. جون، ۱۸. ڳالھيون، راز، ۱۹. ٻولين، ۲۰. وٺيو کڻيو وڃن، ۲۱. اڻ واقف، ۲۲. ڀروسو، آڌار، توشو، ۲۳. ملڻ هارا، ملڻ جي تياريءَ ۾، ۲۴. صلاحون، مصلحتون، ۲۵. پارسي گفتگو، ڳجهيون ڳالھيون، ۲۶. مڙس (پنھونءَ) جا پاڻ، ۲۷. روزانو، هر روز، ۲۸. برباد ڪن، تباھ ڪن، ۲۹. محبوب، دوست، ۳۰. (وڃڻ جي) تياري، سانباھو، ۳۱. اٺن، ڪرھن، ۳۲. ڪيچ جي رهاڪن (ڪيچ رياست مڪران جو شھر آھي جيڪو پنھون جو ڳوٺ هو)، ۳۳. بلڪل نہ، مبادا، ۳۴. ڪير بہ، ڪابہ، ۳۵. پليل، موڳي، نادان، ۳۶. محبت، پيار، ۳۷. لڳائي، ڪري، ۳۸. سمھي رھيس، نڊ ۾ رھيس، ۳۹. اٺ، ۴۰. هلائي، چڪي.

آسَن مَهِنْدان اُن جي، پَر پَرِ ڪِئو پاڏائي،
 چَٽُرُ ڏيئي چَٽَ ڪي، وِٿڙا هُوتُ چَپائي،
 جيڪا هِيَن مَن مَر، وِٿڙا پَنهِنجي پُچائي.

۱. وهڻ جي جاء، آستان، ماڳ، مڪانق، گهر جي اڳڻ. ۲. اڳيان. ۳. هاءِ افسوس، هاءِ گهوڙا، ۴. دانهون ڪري، رڙيون ڪري، روئي،
 پاڪاري، ۵. دلبو، فريب، چَٽَ، ۶. مَن، دِل، ۷. محبوب، پنهنون (هوت بلوچ قوم جو قبيلو آهي، سسئيءَ و محبوب پنهنون قبيلي مان
 هو)، ۸. لڪائي ڪئي، ۹. پوري ڪري.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر دیسی

داستان بارهون

۱

گُنگا گجي هليئا، ميا مان نه کن،
ان اوسيٺي پنڌ جي، چئو نه چانگن،
هوڻا هوت هلن، توکي گهر ڳرو ڪئو.

۲

توکي گهر ڪئو، هوڻا هوت هلن،
ڳوڙها سر ڳلن، جم وهائيءَ وهائين.

۳

ٽوڏن موڏن تڪڙي، ويچارِيءَ وائي،
جتن پانهنجي جوءَ جي، سڌ نه سڻائي،
جيئري جدائي، ڪيچين سين ڪا مڙئي.

۱. نه ڳالهائي سگهندڙ، اٺ، ۲. رڙي، گڙي، گجن جو آواز ڪري، هل ڪري، ۳. اٺ، ۴. صبر، سانت، ڇپ، ۵. اوسيٺي سبب، اون سبب، ۶. سفر، ۷. (گاهه) کاڌو، ۸. اٺن، ۹. محبوب، پنهنجي جا پيار (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنجي ان قبيلي مان هو)، ۱۰. وڃن، آسهن، ۱۱. ننڊ جي خمار يا گهيري، ۱۲. آلسي، سست، بي خبر، ۱۳. لڙڪ، آنسو، ۱۴. تان، ۱۵. ڳٽن، مڻ، رخسارن، ۱۶. مبادا، متان، ۱۷. پوئين رات، آڌ رات کانپوءِ، ۱۸. هارين، ڀمائين، ۱۹. ٽوڏن جي، ان جي، موڏن جي، ڏاڳهن جي، ۲۰. ڏاڍي، گهڻي، سخت، ۲۱. ويچاريءَ کي، بي وس کي، مسڪين کي، ۲۲. تات، يادگيري، ۲۳. اونين، پنهنجي پائرن، ۲۴. رهڻ جي جاء، ملڪ، وطن، ۲۵. خبر، ڄاڻ، اطلاع، ۲۶. ٻڌائي، ڏني، ۲۷. جيئري پريائي، زندگيءَ ۾، حياتيءَ ۾، ۲۸. وڇوڙو، علحدگي، ۲۹. ڪيچ جي رهاڪن (ڪيچ رياست مڪران جو شهر آهي، پنهنجي ان شهر جو ويٺل هو)، ۳۰. شال نه.

۴

لنگهي پڻ پري ٿيا، لڪ نه لائون،
 پنهنون منهنجو پاڻ سين، نوع سين نياون،
 جيئن مون سين ڪئون، تيئن ڪيچين سين ڪيم ٿئي.

(۵)

ڪالهون پوءِ پرينءَ کي، رٿان مٿي رند،
 وڻو ٻاروچو نڪري، چيني بازو بند،
 هاڻي پڇان هنڌ، هاڙهي ۾ هوتن جا.

۶

ڪالهون پوءِ پرينءَ کي، روئي مٿي راه،
 ويس ٻاروچو نڪري، سور چڪائي ساء،
 گهٽ ۾ لڳس گهاء، لائن جو لطيف چئي.

(۷)

ورئو واءِ وصال جو، ڏيرن ڏهاڻي،
 مون کي مڪي سڃاڻين، سيئن سرهاڻي،

۱. آڪري. پار ٿي. ۲. هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار جونالو. ۳. دور، دور. ۴. هڻا وٺا. ۵. لڪ ۾، جبل ۾. ۶. (انن تان) ٻار لائون. منزل ڪئون، ترستا. ۷. سسئيءَ جي محبوب جو نالو. ۸. اٽڪل، لڳي، ريت، نموني، طرح. ۹. وٺي يا کڻي وٺا. ۱۰. جهڙيءَ طرح. ۱۱. تهڙيءَ طرح. ۱۲. ڪيچ جي رهاڪن (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جيڪو سسئيءَ جي محبوب پنهنوءَ جو ڳوٺ هو). ۱۳. ڪالهون پوءِ = ڪالھ يعني گذريل ڏينهن کان وٺي. ۱۴. محبوبين. ۱۵. اکين مان لڙڪ وهايان. ۱۶. تي. ۱۷. رستي. ۱۸. ٻروچ. بلوچ. پنهنون جو بلوچ قوم مان هو. ۱۹. آسهي. ۲۰. ٺوڙي، لاهي، ٽڪر ٽڪر ڪري. ۲۱. (منهنجي) بازو بندن کي، ٺوٺ جي مٿان ٻانهن جي مٿين حصي يعني ڏوري ۾ ٻڌل زيور. ۲۲. گولييان، نهاريان. ۲۳. جايون (ترسن جون). منزلون. ۲۴. لس ٻيلي جي اولهه طرف جبلن جي قطار جونالو. ۲۵. محبوبين. پنهنوءَ جي ڀائرن (پنهنون) ان جا ڀائر بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هئا. ۲۶. رستي، واٽ. ۲۷. سور جو، درد جو. ڏک جو. ۲۸. وٺائي. ۲۹. سواڌ، ذاتو. ۳۰. اندر، دل. ۳۱. هن کي لڳو. ۳۲. ڏک، زخم، قت. ۳۳. محبوب. ۳۴. ڀياري دوست. ۳۵. وري آيو، موٽي لڳو. ۳۶. هوا. ۳۷. ڏيرن جي، مڙس (پنهنوءَ) جي ڀائرن جي. ۳۸. ڏيهه کان، وطن کان. ۳۹. موڪلي. ۴۰. سڃڻ، سڃيڻ. ۴۱. خوشخبري، واڌائي، مبارڪ.

اوڏي آئون آئي، لنگهي لڪ لطيف رح چئي.

۸

سَرَتِيُون سَرَهائي، ڪڏهين مُون ڪا نه سئي،
ڏهَٺَڙي ڏيَرَن ۾، وَجَنَ جِي وائي،
آئون هڏ نه جائي، ته عيب نه لڳو اوڻين.

۹

ڏيَرَن ڪي ڏائو، هير هَلَندي مَر ٿئي،
مَٿان نه وِرمَن وِچ ۾، پوئڻ پَرائو،
رِجَن جو رائو، ڪَپي پير پيادي.

①۰

سَٽا جِي ٿيئان پُون، واري جا واٽن جي،
مَٿان وَجَن مُون، ڪيچي ڪَرهه ڦٽارو.

۱۱

ڪيچين ڪَرهه پَلاڻِئا، جا تيرَ جَتَن،
ڪَجَوا ڪَرهن تي، جَڙَئا جَال جَتَن،

۱. ويجهي، نزديڪ، ۲. اچي وئي، ۳. هر روز، روزانو، ۴. ڳالهه، ذڪر، ۵. اصل، بلڪل، پنهنجي، ۶. پيدا ٿي، ۷. داغ، ٽڪو، ۸. ڏاڻي يعني کاٻي پاسي يا طرف کان تتر (هڪ قسم جي پکيءَ) جي ٻولي (جو هڪ بد سوڻ يعني شڪون آهي)، ۹. هيٺ، هن وقت، ۱۰. ويندي، ۱۱. مان نه = شال، ۱۲. ترسن، رهن، ۱۳. پوين، انهن کي پوي، ۱۴. رحمر، ڪهل، ۱۵. رڻ پٽن، بيابانن، جبلن، ۱۶. جبل جي ريتي، جبل جا سنهنا سنهنا پٿر، ڪڪرا، ۱۷. اها، ۱۸. جيڪڏهن، ۱۹. زمين، ڌرتي، ۲۰. ريتي، سنهي ڪڪري، ۲۱. اٺ، ۲۲. ڪاهيو، هڪليو، ۲۳. ساز به اٿر، وجهي ملڻ لاءِ تيار ڪيا، ۲۴. سٺي نسل وارا، بنيادي، ۲۵. ماڻهن جي وهڻ لاءِ اٺن تي رکن جون ڪاٺ جو ڏوليون، محمولون، مافا، ۲۶. ٻڌا، رکڻا، ۲۷. گهڻا، ڄمار، جهجها.

گورِ بند گنگنِ کي، تليُون سين تُونرنِ،
 ٻڌا ڏوريءَ وڃن چوريءَ، اُن جا کُر نه کُڙڪو ڪنِ،
 تن جو پير نه لڳو پتئين، توڻي ڪامن سان ڪُڙجنِ،
 توري تڪر چاڙهئا، ساجهر سروائنِ،
 الله اُن اچن، جن پنهنون نئون پاڻ سين.

۱۲

جيڪس ائون نه تيئن، جيئن پريتو پرين سين،
 ستيس ٻڌي سوگهو ڪري، چلور چاتيءَ سين،
 ڪيچي ڪاهي ڪرها، مونهان وڃن ڪيئن،
 ڏوهه منهنجي ڏينهن، نه ته سڄڻ سباجها گهڻو.

(۱۳)

ڏوهه منهنجي ڏينهن کي، جت پليري ذات،
 اوچي وڻيڙن جي، بهتير آهي بات،
 نيلاهين پريات، پنهنون نيائون پاڻ سين.

۱. ڪڄائن کي جهلڻ واسطي اٿن جي سين کان ٻڌل پٿيون (جي ڏاس جون ٺهيل هونديون آهن)، سينابند، ۲. نه ڳالهائي سگهندڙن، اٿن،
 ۳. چڙيون، گهنڊيون، ۴. ڳانڻ، جهان، ڦندڻ، ۵. ٻڌل، ۶. ڏوريءَ ۾، مهار ۾، نوڙيءَ ۾، ۷. آسهن، ۸. لڪ ڇپ ۾، چپ چپات ۾،
 ۹. پير، ۱۰. آواز، ۱۱. پتن ۾، ميدانن ۾، ۱۲. جيتوڻيڪ، ۱۳. لئين، لڪڻ، جهيڪن، ۱۴. مارجن، ۱۵. هلائي، ڪاهي، پنڌ ڪرائي،
 ۱۶. تڪر تي، جبل تي، ۱۷. نٿا، ۱۸. سويل، ۱۹. اولين، ساريان، ۲۰. شايد، ۲۱. تهڙيءَ طرح، ۲۲. جهڙيءَ طرح، ۲۳. محبت پيار،
 ۲۴. ڇلاوان يعني چلي وانگر گهنڊيدار وارن وارو، سهڻو، دوست، ۲۵. سيني، ازهر، ۲۶. سان، ۲۷. مونڪان، ۲۸. قصور، خطا، ڀل،
 غلطي، ۲۹. ڏينهن جو، قسمت جو، پاڳ يا نصيب جو، ۳۰. نه ته = بيءَ حالت ۾، ۳۱. محبوب، دوست، ۳۲. مهربان، ٻاجهه، ۳۳.
 چڱي، اشرف، ۳۴. ذات وارا، خاندان وارا، نسل وارا، قوم، ۳۵. عاليشان، اعليٰ، بلند، ۳۶. ڳالهه بولهم، سخن، قول، ۳۷. تنهنڪري،
 ۳۸. پريات يعني آسُر يا فجر جي وقت.

۱۴

ڏيرن ڏوهه^۱ نه جيڏيون، ماءُ مڙوئي^۲ مئون،
 آئون آسونهين^۳ او سونهان، پرين پلا پريون،
 اصل آريءَ^۴ جام جو، پاند نه پجتوسون،
 جن جو تونهين^۵ تون، سي پياديون^۶ پهچائين^۷.

۱۵

نڪو ڏوهه ڏيرن جو نڪو پنهون^۸ پنگ،
 ايسرادي الله جي، اڳ^۹ وهايو^{۱۰} انگ،
 تياهي^{۱۱} ٻڌي تنگ، چلي پينيس^{۱۲} چارين.

۱۶

سڄي هٿ ساڻين^{۱۳} جي، مر^{۱۴} وانءُ^{۱۵} مالاري،
 ڏائي جا ڏيرن جي، مڻج^{۱۶} سا ٿاري،
 مان^{۱۷} نه ورمين^{۱۸} وچ^{۱۹} ۾، اولائي^{۲۰} آري،
 آسونهن وڇاري، ان پر مڙي هوت کي.

۱. ڏيرن جو، مڙس (پنهون) جي پاڻن جو، ۲. قصور، ۳. سمورو، سڄو، ۴. منهنجو، ۵. ان واقف، ان ڄاڻ، ۶. چڱا، سٺا، ۷. پريون = پراڻي پون، پرديس، ۸. اصل ۾ يا حقيقت ۾ (ڪانه اها آهي ته)، ۹. پلڻ يا پلاند (ڪپڙي جو) دامن، ۱۰. اسان (يعني مون) نه پڇتو، ته جهليو، نه پڪڙيو، ۱۱. صرف تون (آهين)، ۱۲. پيرين پنڌ ڪندڙ زالون، ۱۳. رسائين، ۱۴. سٺا، سازش، منصوبو، تدبير، ۱۵. رضا، منشا، تقدير، ۱۶. اڳ ۾، اصل کان، شروع کان، ۱۷. لکيو، مقرر ڪيو، ۱۸. قسمت، نصيب، ۱۹. تنهنڪري، ۲۰. سندرو، ڪمر بند، ۲۱. ڊوڙي، ٺوڏيئي، ۲۲. گهڙيس، داخل ٿيس، ۲۳. ساڄي، جيئي، ۲۴. هٿ جي طرف کان، ۲۵. ساٿ يا اٺن جي قافلي وارن ماڻهن، ۲۶. نه، ۲۷. وڃ، مٽ، لنگهه، ۲۸. اي مالاري (مالاري هڪ پکي آهي، ان پکيءَ جو ساڄي طرف کان وڃڻ يا مٽڻ کي بد سوڻ يعني شڪون چئبو آهي)، ۲۹. ڏائي طرف کان، کاٻي پاسي کان، ۳۰. ڏسج، نهارج، ۳۱. وڻ جو ننڍڙو ڌار، لامر، شاخ (وهڻ لاءِ)، ۳۲. مان نه = شال، ۳۳. ترسن، منزل ڪن، ۳۴. رستي، گس، ۳۵. (اٺ تان) لاهي، ۳۶. آريءَ کي، پنهنونءَ کي.

(۱۷)

وِينِي پُوڇِي پِيرَ، سَسُئيَ سَنگَهَرِ پَتِيَن،
اُسَ مَ لَڳِي اُونِيَن، هَازَهي لَڳِي نَه هِيَر،
ڪَارِيءَ رَاتِ قَنديَل، پَرِيَمَ پاروڇَن جَا.

۱۸

ڏِرَن تَت پَرَن، ڪوڙِيَن قَنديَلَن جُون،
رَهَن ڪَٽِي ڪَنڌِيَن، بُوَتَا مَنجَهه بَرَن،
وڻ تَر ڦُلَن چَانِيَا، چَانِگا جَت چَرَن،
وَجِي مَان نَه وِرَن، بَانِهِيءَ بَنڌَن جَن سِيَن.

۱۹

بَانِهِيءَ بَنڌَن جَن سَان، اَللهَ سِيئي اَن،
پِيَمَ جَا پَرِيَن سِيَن، سَا ڪَنهَن پَرِ لَاهِيَان ڪَا،
اهِيَان گَهڻُو اُجَاڻ، موٽُ مَنهِنجا سُرِيَن.

(۲۰)

مَتَان ڪَا پَڙِي، ٻول پاروڇِي وَسَهِي،

۱. ساري، ياد ڪري، عرض يا وينتيون ڪري، ۲. پيرن کي، ولن کي، خدا کي پهتل شخصن کي، ۳. سنگهر جي (سنگهر جو مڪان پشور کان اٽڪل ۶۴ ميلن جي مفاصلي تي لس ٻيلي ۾ پوٺي، جي لڳ کان بريان ۽ ماٻاڻ جي اوريان جبلن جي گول قطار ۽ دائري اندر آهي جنهن ۾ جبلن جو قطارون زنجير وانگر ڪڙو ڪڙي سان آهن ۽ ڪنڊين جي وٿن جون قطارون به زنجير وانگر آهن. سسئيءَ ۽ پنهنونءَ جو قبرون هن مڪان ۾ آهن)، ۴. پتن تي، ميدانن تي، ۵. ڏب، سج جو تڙڪو، ۶. اولين کي جتن کي، ۷. هاڙهي (جبل) جي (لس ٻيلي جي اولهه ۾ جبلن جي قطار کي هاڙهو جبل چوندا آهن)، ۸. هوا، ۹. تاريخ، اونهائيءَ، ۱۰. رات ۾، ۱۱. شمعن يعني ڏيئڻ ٻارڻ لاءِ شيشي جي رنگين پيالن وارا شمعدان، ۱۲. (منهنجي اندر ۾) پريا، روشن ٿيا، ۱۳. بلوچن يعني پنهنونءَ ۽ ان جي عزيزن جا، ۱۴. (جتي) منزل ڪن يا ڊاٻو ڪن يا ترسن، ۱۵. روشن ٿين، ۱۶. ڪروڙيون، لاتعداد انداز، ۱۷. ڪٿي جي (ڪٿو هڪ مڪان جو نالو آهي)، ۱۸. ڪنڌين تي، پرياسي ۾، ۱۹. اٺ، ۲۰. رڻ پتن، بيابانن، ۲۱. ڦلن سان، گلن سان، ۲۲. پرپور، ٿمٽار، ويڙهيل، ۲۳. اٺ، ۲۴. (گاهه يا وٿن جا گل) ڪاٿين، ۲۵. مان نه = شال، ۲۶. موٽن، ۲۷. گوليءَ، نوڪريائي، ۲۸. لڳاءُ، محبت، ۲۹. بلڪل نه، مبادا، ۳۰. اي ٻڙي، اي پيڻ، ۳۱. ٻول تي، انجام يا واعدي تي، ۳۲. پاروڇي جي، ۳۳. اعتبار ڪري.

سَنَدِي جِيءَ جَٽِي، ڪَپِي ڪوھِيَارو وئو.

۲۱

مَتَان ڪَا ٻَٽِي، ٻولِ ٻَاروچي وَسَهي،
هُونَدَن سَتِيَسِ سَرَتِيُون، ويهي رَهيَسَ وِٽِي،
جَتَ پَانَهِنجِيءَ جُوءِ ۾، گَهَارِبَن مَانَن گَهَٽِي،
ڪيچِيَن ائون نَه ڪَٽِي، ڪَنهن ڏُجَن ڏَاوَن ڏَانِيُو.

۲۲

ڪِي واري ڪِي وَاٽَ، ڪِي پَاهَن ڪِي پِيچرو،
هَلِي هَاڙهي سَامُهِيَن، لَگِيَسَ اُجَ اُسَاتَ،
گُوڙهَن پَرِي گَاتَ، اَپَرِ آلاپُون ڪَري.

۲۳

پَسِي اُجَ اُسَاتَ، ڏُونِگَر ڪِي ڏَارُ پِيُو،
سَسُئيءَ جِي سُورَن جِي، لَڪَ مَتِي لَاتَ،
چِرُ مِٽُوئي چَاتَ، مُنڌَ پَارَ ڪَڍِي پَاڻِي ڪِيُو.

۱. جي، ۲. جان، دل، ۳. جڙ، پاڙ، ۴. وڏي، ۵. ڪوھ يعني جبل جو رهاڪو، پنھون، ۶. جيڪر، جيڪڏھن، ۷. چنڊڙي، چھڻي، ۸. رھڻ واريءَ جاءِ يا ھنڌ، علائقي، ۹. رھڻ، ترسڻ، ۱۰. مان، نہ = شال، ۱۱. ٿوري ساعت، ۱۲. ناپسند، ۱۳. دشمن، ۱۴. وڃڻيءَ ۾ ٻڌل پٽَ يعني ريشمر جو ھڪ سڳو جيڪو شاديءَ جي وقت لائڻ تي ايندڙ گھوٽ ڪي ڪنوار جي پيڻ وغيره ڳچيءَ ۾ وجھڻ جي ڪوشش ڪندي آھي ۽ گھوٽ ان کي چنڻ جي ڪوشش ڪندو آھي، ۱۵. (ھٿ ۾) جھلڻو، ۱۶. ڪجھ، ۱۷. ريتي يا راڻو (جبلن جو)، ۱۸. پنڌ، ۱۹. پٿر يعني جبل، ۲۰. سوڙھو ۽ ڏکيو رستو، ۲۱. اُجَ جي، پياسَ جي، ۲۲. تپش، سوزش، ساڙو، تڪليف، ۲۳. ڳوڙھن سان، لڙڪن سان، ۲۴. آلا ڪري، ۲۵. ڳلَ، رُخسارَ، ۲۶. بي انداز، ۲۷. وڙلاپ، پاڙ، دانھون (درد ڀريون)، ۲۸. شگاف، چيرَ، سيرَ، قوت، ۲۹. جبل، ۳۰. مٿان، تي، ۳۱. چَر، مَچَ، (عشق جي باھ جي) چپي، ۳۲. جبل، ۳۳. سمورو، ۳۴. ڇاٽ سان، (اڪين جي لڙڪن جي) وسڪاري يا بوندن سان، ۳۵. پار ڪڍي = روئي، ۳۶. پاڻي ڪٿو = (لڙڪن سان) ڀري ڇڏيو.

۲۴

ڪُوءِ پڇي ڪوهه، هي ڪِوءِ هٽي هٿڙا،
سا ڏگان ئي نه ڏي، مٿي ڏيرن ڏوهه،
رائو روئي روهه، منڌ ڳوڙهن سين ڳچ ڪِوءِ.

۲۵

هيءَ گسي هيءَ گس، هيءَ پهن هيءَ پيچرو،
ليڙن جو لطيف چئي، ڏونگر آهي ڏس،
ويچاريءَ وڏو ڪِوءِ، ويندن پنيان وس،
جڳ ۾ رهيس جس، سڳر تي سردار جي.

۲۶

پنهونءَ سين ڀرت جو، ڪو جو پيچ پئوم،
پني هِن پنيور ۾، وهن وهه ٿئوم،
مٽيون موٽن سنڌيون، ڪاڪيون ڪيم ڏئوم،
سرتيون ساهه سنڌوم، ٿئو حوالي هوت جي.

۱. دانهون يا سڌ ڪرڻو. ۲. ڳولي. نهاري. ۳. جبل. ۴. هاءِ هاءِ. ۵. هٽي هٿڙا = ارمان يا افسوس ڪري، پڇڻائي. ۶. سسئيءَ ڏانهن اشارو. ۷. ڏک کان. ڏک سبب. ارمان سبب. ۸. تي. ۹. مڙس (پنهونءَ) جي پاڻڻن. ۱۰. ميار. ۱۱. (جبل جي) ريتي، واري. ۱۲. جبل. ۱۳. عورت. زال (سسئيءَ). ۱۴. لڙڪن. آسڻن. ۱۵. ڳچ ڪيو = پٺاڻي جڏيو. ۱۶. اٺ جا نرم نرم ليدوڻا يا پٽڙي تپڪ. ۱۷. رستو. واٽ. پيچرو. ۱۸. جبل. ۱۹. اٺن. ۲۰. ڏونگر ۾. جبل ۾. ۲۱. ٻٽو. اطلاع. ۲۲. نمائيءَ بي وس، مسڪين. ۲۳. ڏاڍو. گهڻو. ۲۴. ڪيچ ڏانهن ويندڙن پنهنجن ۽ ان جي پاڻڻن. ۲۵. حيلو، ڪوشش. ۲۶. دنيا، جهان. ۲۷. برقرار ٿيس. ۲۸. عزت. مان. ۲۹. سڳر ۾. ست ۾. سنڪت ۾. جماعت ۾. ۳۰. رهبر، اڳواڻ، پيشوا. ۳۱. سسئيءَ جي محبوب جو نالو. ۳۲. محبت. پيار. ۳۳. اهڙو. ۳۴. پيوند. لاڳاپو. ۳۵. مونکي ٻڌو. ۳۶. سهڻي پر هتي توک جي نموني معنيٰ ٿيندي. بدزبني. بي ڊولي. ۳۷. نئي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۲ ميل پري اولهه طرف هڪ شهر جتي سسئي رهندي هئي. ۳۸. رهن. گهارن. گذارڻ. ۳۹. زهر. تڪليف دهر. ڏکڻو. ان وٽندڙ. ۴۰. مونکي ٿڌو. ۴۱. صلاحون. ۴۲. ورڻ. واپسيءَ. ۴۳. جون. ۴۴. اي ڪاڪيون. اي پينر. اي جيڏيون. ۴۵. مون کي ڏيو. ۴۶. اي سرتيون. اي جيڏيون. ۴۷. جان. جيءَ. ۴۸. منهنجو. ۴۹. سيرد. بلي. هٿ ۾. ۵۰. محبوب. پنهنونءَ (سسئيءَ جو محبوب پنهنون بلوچ).

(۲۷)

سَسئي سَروائِن سين، ڪَهَڙو لَهَ لَڳو،
جَتَن جَڙ هَنِيئي، ڪِي پائِهِن نِينُهَن لَڳو،
ڏاڏي پوتو ڏيَهَن ۾، ڏُڪِي ڪوَن ڏَنو،
ڪَلِي جو ڪَنِيو، سو مَتان وُر وَسارِين.

وائي

ڪِيچ ڪَمِيئيءَ ڪِي نَجَا وو ٻاروچا،
سَنَگ سَسئيءَ جو ڪِچا وو ٻاروچا،
ڏُڪِيءَ جَا ڏِيَرَا وو پَانڌِيَا،
ڪَمِيئيءَ جَا ڪِيچ ۾، اِگَهئا اوجاڳا،
پَرڏِيهي سَا پَرِيري، ڪَڏِهين ڪَام ڪِچا،
هُوتَن هَلَن مَن ۾، مَعذُور مَارِيندا.

۱. اي سسئي، ۲. اوئين، جتن، ۳. پيار، قرب، ۴. توکي لڳو يا ٿڌو، ۵. (قرب جي) ميخ، ڪلي، ۶. يا، ۷. ازخود، پاڻمرادو، ۸. عشق، محبت، ۹. نيءَ يا ڏاڏي جي عزيزن مان ڪو رشتيدار، برادريءَ وارو، ۱۰. ملڪ، ديس، ۱۱. اي ڏک جي ستايل، اي تڪليف ۾ ڦاٿل، ۱۲. تو ڏٺو، ۱۳. خوش ٿي، راضي ٿي، ۱۴. تو کنيو، تو پسند ڪئو، ۱۵. بلڪل نه، ۱۶. مڙس، پتار، پتي، سوهڙ، ۱۷. ڀلائين، دل تان لاهين، ۱۸. ڪيچ ڏانهن (ڪيچ رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي جيڪو سسئيءَ جي محبوب پنهنجيءَ جو ڳوٺ هو)، ۱۹. نڪمي، بدڪار، ۲۰. اوهين نڃو يا وٺي وڃجو، ۲۱. اي ٻاروچا، اي بلوچا، اي پنهنجيءَ جا ڀائرو، ۲۲. لحاظ، خيال، ۲۳. اوهين ڪجو، ۲۴. اي مڙس (پنهنجيءَ) جا ڀائرو، ۲۵. اي ڀانڊيو، اي مسافرو، اي وانهڙو، ۲۶. قبول پيا، سڃايا يا ڪامياب ٿيا، ۲۷. شب بدياريون، ۲۸. پرڏيهي ۽ پر ديسن، ۲۹. محبوبڙي، (عشق جي) بيمار، ۳۰. اصل، ۳۱. نه، ۳۲. هوتن ڪي، محبوبين ڪي، پنهنجيءَ ان جي ڀائرن ڪي (سسئيءَ جو محبوب پنهنجيءَ ان جا ڀائر بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هئا)، ۳۳. هلڻ يا پنڌ يا سفر جو خيال، ۳۴. دل، ۳۵. معذور ڪي، جڏي يا بيدار ڪي، ۳۶. برباد يا تباهه ڪندا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۶

سر دیسی

داستان تیرھون

۱

وَائِي وَارِي وَنِگُڙِي، ٻولي ٻي نَ ڪَھَن،
اَللّٰهُ ڪِيڇَ ڌڻِيَن، مُون سين پئي نَ مَامُرو.

۲

پِيئِم پَنائن سين، ٻولي جي نَ ٻُجَھَن،
ائون سِنڌِيائي نَ سَمُجَھان، اُوَ پَارِسي پُڄَن،
اَللّٰهُ ڪِيڇَ ڌڻِيَن، مُون سين پوي نَ مَامُرو.

۳

ڪَا جَا ڪِيائون، وائي واري وَنِگُڙِي،
ايل تَنھَن ائون، ٻوليءَ ٻَاڌاري ڪِي.

۴

وڻڪَاران وائي، ڪَا جَا آندي ڪِيڇِيَن،

۱. ٻولي، گفتگو. ۲. پسند ڪري. ۳. ڏکي. مشڪل. سمجھ ۾ نہ ايندڙ. ۴. ڳالهائين. ۵. اي الله، اي ڌڻي تعاليٰ. ۶. ڪيڇ جي (ڪيڇ رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان شهر جو ويٺل هو). ۷. ڌڻين جو، مالڪن جو. ۸. (شال) ٻوي. ۹. واسطو، ان بابت. ۱۰. مونکي پيئي (ڪان يا غرض). ۱۱. ٻنان قوم جي ماڻهن، افغانستان جي رهاڪن، ڌارين ۽ اجنبي ماڻهن. ۱۲. سمجھن. پروڙين. ۱۳. سنڌي ٻولي. ۱۴. هو يعني ٻنان. ۱۵. فارسي ٻولي. ۱۶. ڳالهائين. ۱۷. اهڙي. ۱۸. اي ايل، اي امڙ. ۱۹. ٻاڌاري ڪي = منجهائي، پريشان ڪئي، بتال ڪئي. ۲۰. وڻڪارَ کان (وڻڪارَ، لس ٻيلي ۾ هڪ جبل، ڳوٺ نئن جو نالو آهي). ۲۱. ڪيڇ جي رهاڪن. پنهنوءَ جي ڀائرن.

سُٺِي مُون سَائِي، نيٺين نند وه ٿي.^۶

۵

بُرو ڦارَآ بات جني، سِيرُوزِي شيشِي،
ڏين پَارِسِيُون پاڻ ۾*، ازا اَبليسي^{۱۱}،
ليٽا رات لطيف چئي، نڌائُون نيٺي^{۱۵}،
پُنهُون پَرويِشي^{۱۷}، ڪج پيادن جي پند ۾.^{۱۹}

(۶)

بُرو بگيرد بي روان، شنگِ روان شيرَآ،^{۲۴}
ٿي جاڳائي جَتَڙو، ويئي هنيين دلِ دروغا،
تَو بَتغي اُو رِبَتَغَان،^{۲۸} لالَ مَنجَهان لوغا،^{۲۶}
ناحقُ سي نوزان، ڏين پارانِيا پُنهُونءَ ڪي.^{۳۱}

۷

بُرو بگيرد بي، ٿا ڏين پَارِسِيُون پاڻ ۾،
مُون لوڏان ئي لڪيا،^{۳۴} تَه هاجُو ڪندا هي،^{۳۵}
ماريندا مون ڪي، پُنهُون نيندا پاڻ سين.

۱. ٻڌي. ۲. منهنجي. ۳. اها (واڻي يا ٻولي). ۴. نيشن جي اکين جي. ۵. آرام. ۶. حر. ۷. وڃ. ۸. سوئي موني. ۹. ٽيون ڏينهن. ۱۰. هلئا وٽا* اهي پاڻ ۾ پارسيءَ ۾ ڳالهائين ٿا يعني مخفي طرح ڳالهائين. ۱۱. هتي. ۱۲. هن (عورت يعني سڻيءَ) کي ڇڏيو. ۱۳. اٺ. ۱۴. بار سان لڏيائون. تيار ڪيائون. ۱۵. نيش. ڏندن وارا جوان اٺ. ۱۶. اي پنهنون (سڻيءَ جي محبوب جو نالو پنهنون هو). ۱۷. برگهور. سار سنڀال. ۱۸. پنڌ هلندڙن. ۱۹. واٽ. رستي. سفر. ۲۰. وٺي وڃن ٿا. ۲۱. جلدي. ۲۲. وڃن ٿا. ۲۳. تڪو. ۲۴. هتان (شنگِ روان شيرَآ = هاڻي آئون هتان تڪي وينديس). ۲۵. تون. ۲۶. رهجي ويٺين. ۲۷. هو (پنهنونءَ جا پيادر). ۲۸. هلئا وٽا. ۲۹. محبوب. سڻيا. ۳۰. گهر. ۳۱. بي گناهه. اجايو. ۳۲. ڏوراپا. ۳۳. لوڏن مان. هليءَ مان. تور مان. ۳۴. پروڙڻا. سمجهيا. سڻي ڪٿا. ۳۵. ظلم.

۸

بُرُو بَگِیَرَدِ بَامَ بَلِیَخَا، مَان نَه پَرُوژِي مَامَ،
تُو دِي تُو مَان، کَتَان چِلِي چِر جِي لَامَ،
اچي تَن جِي سَامَ، دُرَهَا دُرَهَا کَن جِي.

(۹)

دُرَهَا دُرَهَا کَن، فَاَزَا فَتِیَح سَلِیَن وَئَا،
بِي غَرَضَا بَلُوچَا، رَس نَه رَهَاو تَن،
سَسِي لَاءِ سِيئَن، چِیرون تِیَندي چِیَرِن.

(۱۰)

دَاسَا دَاکَا دَا رِي، هِنْدَارِي هِئَا مَرِ*،
هَرْدَاسَا هِن حَال جَا، هِتي هَوَتِ دِنَامَ،
پَڏِیرِي اِيذَحَامَ، پَائِي پِيچُ پَرِیتِ جَو.

۱۱

جِيکَر رَوَان رُوَش، مَرُوَشِي مَحَبُوبَ دِي،
مُنَا گُشي مَوَلِدي، دِیوَا پَنُهون دوسَ،

۱. هلو، ۲. وني وچن تا، ۳. عورت، زال، ۴. پاڻ سان، ۵. مون، ۶. سمجھي، سھني ڪئي، ۷. رمز، گجھارت، پرولي، اشارو، ۸. تون، ۹. ڏي، ۱۰. مونکي، ۱۱. ڊوڙي، هلي، ۱۲. جبل، ۱۳. لام کان، پاسي کان، ۱۴. سامر، پناهه، حفاظت، ۱۵. چڱو ڀلا، شاباس، واهه واهه، خوش مرچيا، ۱۶. پوئتي، موٽي، ۱۷. سڄڻ، محبوب، ۱۸. بي غرضاً= لاپرواهه، بي ڪاڻيا، ۱۹. بلوچ، سسئيءَ جي محبوب پنهنجي (جيڪو بلوچ قوم مان هو) جا ڀائر، ۲۰. محبت، قرب، ۲۱. نياھيو، ۲۲. واسطي، ۲۳. چيرون ٿيندي= هلندي، دريدر ٿيندي، ۲۴. چيرن مَر، * جبلن مَر هينئر ويا، هتي گھڻو ويٺا هئا، ۲۵. هن وقت، هاڻي، ۲۶. محبوب (سسئيءَ جو محبوب پنهنجي بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۲۷. مون ڏٺا، ۲۸. قبولي، ۲۹. اينداهه، مون ڏي ايندا، ۳۰. وجهي، ۳۱. وڪڙ، ور، ۳۲. محبت، پيار، ۳۳. دل چوي ٿي، ۳۴. وچان، ۳۵. ڏينهن، روز، ۳۶. امروز، اڄوڪي ڏينهن، ۳۷. مون کي، ۳۸. جيڪر هيءُ چوي ها، ۳۹. ٻانهي، گولي، ۴۰. ڏيان ها، ۴۱. پنهنجي، ۴۲. ميار، ڏوهه.

چَڙهي ڏاڍين ڏونگرين،^۲ پُر ڪريندي پُوش،^۴
 ٿئي گواڪا مٺي گوش،^۵ سٺي مان نه سگهي ٿيان.^{۱۱}

۱۲

بِيا مَن تَه گِرْدِ نِنڌُون،^{۱۶} ٿئي گُفتا مٺي گوش،^{۱۷}
 مَن اوزي بَرَامَ سين،^{۱۸} هُو هاڙهي جا بلوچ،^{۲۲}
 اُشتر اُنهيءَ پار جا،^{۲۳} آندائون اَرَمُوش،^{۲۴}
 ٿئي گواڪا مٺي گوش،^{۲۵} سٺي مان نه سگهي ٿيان.^{۲۶}

(۱۳)

گُئاخ نه پيڙءُ گوش،^{۲۷} سَسِي سَرواڻن جو،^{۲۸}
 آيئي نِنڊِ آياڳَ جي،^{۲۹} مُنڌَ موڳي بي هوش،^{۳۰}
 لالڻ ليل رَوَان ٿئو،^{۳۱} ٿي رند نهارين روش،^{۳۲}
 سَاجَن ٿئو سِرَ پوش،^{۳۳} پَنڌَ ڀر پيادن جو.^{۳۴}

۱۴

شَما واو شَمُوس،* سِگهي مِڙندين سَسِي،^{۳۵}
 ليڙن جو لطيف چئي،^{۳۶} گُئاخ نه ڪيڙءُ گوش،^{۳۷}

۱. ڏاڍن، جاڏن، ڏکين، اوڪن، نڪليف ڏيندڙن، ۲. ڏونگرن تي، جبلن تي، بهارن تي، ۳. همت (جو)، ۴. ڪندي، ۵. پردو، ڍڪ، بچاء، توڪل، ۶. تنهنجي، ۷. گواڪ تي، گئاخ تي، سڌ تي، آواز يا هڪڙي تي، ۸. منهنجا، ۹. ڪن، ۱۰. ٻڌي، ۱۱. مان نه = شل، خدا ايئن ڪري، ۱۲. چڱي ڀلي، تندرست، ۱۳. اڃ، ۱۴. مون دي، ۱۵. ڪڏ، ۱۶. وهون، ۱۷. گفتي ڏانهن، ڳنهن ڏانهن، ۱۸. ائون، ۱۹. کنهڪار، ۲۰. برهمڻ (سسئي اصل برهمڻ جي خاندان مان هئي)، ۲۱. يعني سسئيءَ جو محبوب پنهنجيءَ ان جا پاتڙ، جيڪي بلوچ قوم جا هئا، ۲۲. لس ڀيلي رياست برهمڻ جبل، ۲۳. اٺ، ۲۴. تڪا هلندڙ، ۲۵. چئن، ۲۶. نياڳ، ڪم بختيءَ، ۲۷. محبوب، پنهنجي، ۲۸. رات، ۲۹. روانو، ۳۰. ڏينهن جو، ۳۱. سر جو، مٿي جو، ۳۲. ٿون، ۳۳. واو شَمُوس = ننڊ ڦٽي ڪر.

رَوَا مَرُوشِي رُوشُ، كَاهُ تَه كِيچِيَنِ كِي رَسِين.

۱۵

ڏَاگَهَن لَاهِين ڏَاڻُ، اُننِ ڏِين گَرگَرَا،
مُنَا شِيَشِي قُزَتَا، پُسْت جَن پَلَاڻُ،
سَنجَهِي وَا سَرَوَاڻُ، مِين پَن پَاڳُو رَفَتَاڻُ.

۱۶

قُازَا ڏِير قُگَهِين وَا، اُڻِي اُن نِيَاڻُ،
بَڪُ نَڌِي ڻِي نِسْتِيَا، پَاتَاُون پَلَاڻُ،
سَنجَهِي وَا سَرَوَاڻُ، مِين پَن پَاڳُو رَفَتَاڻُ.

۱۷

قُازَا ڏِير قُگَهِين وَا، هُئا جُورَاڻَا جَتَ،
اِيڏَا نِڏُو اِيگُوَان، پَلَاڻِيَا پَرَبَتَ،
مَآهُو ڏِينِم مَتَ، اُڻُون لَچَ بَلُوچِي نِشَتَاڻَ.

۱. (فارسي)، رو، وچ، ۲. امروز، ۳. روز، ڏينهن، ۴. ڊوڙ، تڪي هل، ۵. ڪيچ (جيڪو لس ٻيلي رياست جو هڪ شهر آهي)، جي رهاڪن، پنهنجن ۽ ان جي ڀائرن، ۶. ٻچين، ۷. ڏاکهن جا، ان جا، ۸. چوڙين، اکولين، ۹. چوٽائي مال کي ڀڄڻ کان روڪڻ لاءِ تنگن ۾ ٻڌل رسا، ۱۰. اٺن کي، ۱۱. هٿن، ۱۲. اٺن يا گهوڙن جي بدن تان مٽي لاهڻ لاءِ لوهه مان ٺهيل ڦڻيون، سڪل تورين مان ٺهيل ٻُرش، ۱۲. مون کان، ۱۴. هٿا وٺا، ۱۵. جلد، تڪڙا، ۱۶. پٺن تي، ۱۷. جن جي، ۱۸. اٺن تي بار کڻڻ لاءِ انهن جي ٻئيءَ تي رکيل ڊپن ۽ ڪڪن مان ٺهيل پنڊا جن جي پاسن ۾ ڪاٺ جا ڏنڊا ۽ اڳيان ڪاٺ جا ڪتب لڳل هوندا آهن، ۱۹. سنجها جي وقت، سج لهڻ وقت، رات شروع ٿيڻ مهل، سوير، ۲۰. ساريان، شترپان، جت، ۲۱. آئون، ۲۲. به، ۲۳. ڀڄندي، ڊوڙندي، ۲۴. وينديس، وڃان ٿي، ۲۵. پوئتي، موٽي، ۲۶. مڙس يعني شوهر (پنهنجي) جا ڀائر، ۲۷. سوير صبح جي مهل ڪڍي وٺا (پنهنجي کي)، ۲۸. ڪاهي وٺا، ۲۹. خبر، ۳۰. نٿو ڏين، ۳۱. تون، ۳۲. ويٺو آهي، ۳۳. جوراور، زوراور، بي قياس، جور يعني ڏاڍائي ڪندڙ، ظالم، ۳۴. هٿ، ۳۵. ويٺي آهيان، ۳۶. اڪيلي، ۳۷. پلاڻ رکيائون (اٺن جي پٺن تي)، ۳۸. (وڏا) اٺ، هاڻي يعني اٺ، ۳۹. مون کي ڏين، ۴۰. صلاح، مشورو، ۴۱. زال، ۴۲. بلوچ قوم جي، ۴۳. ويٺي آهيان.

(۱۸)

لَچَ بَلوچِي نِشَتَگان، هُنَ بُولِي بُدَائِي،
 سُوڻِي مَان نَه سَگهي ٿِيئَان، بَاروچِي وَائِي،
 جَدِهِيَن نَزديڪَ نِنڊَ آئي، قازا ڏيرَ ڦَنگهيَن وِئا.

۱۹

قازا قِيَرِبائون، مَهَارُون مَينَ جُون،
 مَنروشِي جَبَلِ رَوَان، وَاڳُون وَاَرِبائون،
 مُونَ کي مَارِبائون، پُنُهُون نِيَائون پَان سِين.

(۲۰)

لَاڻَ لَوغَ وِئا، هَلڪَ رَوَان ڙِي جِيءُيون،
 پِيَرِ پَسَتَا پَهَڻِيَن، ڪَدِهِيَن ڪِيَن پِئا،
 لَاڻَ لَاءِ لَطِيَف چِئي، اوزَان اوزَ ٿِيئَان،
 وَرَنَهَ وَرِ پِئا، بَاروچَا پاڄَهَ پَرِئا.

۲۱

گَنڊَا گُشِي پَان ۾، ڪَن گِرُهَهَ بَاتِ،

۱. ڳالهه، ۲. آواز، ۳. ويجهي، ۴. ڳهر، ۵. سمهن واري حالت، ۶. واريائون، موڙيائون، ۷. ان جي نڪن ۾ ٻڌل رسيون يا نورڙيون (جن سان ان کي هلائجي)، ۸. وڳون، ۹. ناڪيليون (مهارون ڦيرايائون = اٺ ڪاهي وٺا)، ۱۰. ان، ۱۱. امروڙ، ۱۲. جبل ڏانهن، ۱۳. ٻيهار ڏانهن، ۱۴. روانا ٿينداسون، ۱۵. تباھ يا برباد ڪيائون، ۱۶. محبوب، ۱۷. ڳهر مان (لوغ وٺا = ڳهر مان ملڻا وٺا)، ۱۸. هلڪ ڏي، ڳوٺ ڏي، ۱۹. اڙي، ۲۰. اي، ۲۱. ساهيڙيون، سرتيون، ۲۲. هيٺ، ۲۳. بهڻ تي، پٿرن تي، ۲۴. بهادر، سورهي، جڳا يا سکر ماڻهو، ۲۵. ور ۾، قسمت يا نصيب ۾، (ور پٽا = ملڻا، حاصل ٿيڻ)، ۲۶. مهر، رحمر، ڪهل، قياس، ۲۷. وارا (پاڄهر پٽا = مهربان، رحمدل)، ۲۸. ڏسو، ۲۹. هو چون ٿا، هو ڳالهائين ٿا، ۳۰. اٺ وٽندڙ، ڏک يا رنج پهچائيندڙ، ۳۱. ڳالهه.

اها وائي وات، عيش كلون برهه برون.^۶

۲۲

گندا گشي پان م، سر چين چولي،
پرنت پروجي کين کي، باروچي پولي،
گس وني گولي، پهتي جام پنهنون کي.

(۲۳)

زرتو برتو زور، پنهنون نيائون پان سين،
تش ترش کين کي،* برو ڏونگر ڏور،^{۱۵}
منان ترشانا نه کر، برابرا تي ڏور،^{۱۹}
هاري لاهه م هور، ايشي مناغي سڀرين.^{۲۳}

(۲۴)

ترتي تان ترزا پرتي #، چگي يَت چوان،^{۲۶}
ممولد تئو مون پرين، وني شال وران،^{۲۸}
زيدن محب ميزان، تر بيا توڙ ڪو ٿئي.^{۲۹}

۱. ڳالهه، ٻولي، پيار، ۳. وات ۾، ۳. هن معنيٰ سسئيءَ کي، ۴. ڇڏيو، ۵. پاءُ يعني پنهنونءَ کي، ۶. ڪٽو، ۷. ڏسو، ۸. هو چون ٿا، هو ڳالهون ڪن ٿا، ۹. تي، ۱۰. لين، وات (سرچين چولي = چين تي جاري آهي)، ۱۱. ڏوٻڻ، ڏوٻيائيءَ، ڪٽيائيءَ، مزوريءَ تي ڪپڙا ڏندڙ عورت (سسئيءَ)، ۱۲. سمجهي، ۱۳. زرتو برتو زور = جهڳڙو يا زور زبردستي (ڪري) * تش، معنيٰ پڇ ۽ ترش معنيٰ ڊپ ڪر، ۱۴. وڃي، هلي، ۱۵. ڳول، ڄاڻ، ۱۶. من ۾، دل ۾، ۱۷. ڊپ، خوف، ۱۸. چگيءَ طرح، نيڪ، صحيح نموني، ۱۹. پڇ، ڏک، ۲۰. اي هاري، اي نادان، اي بي عقل، ۲۱. کٽڪو، الڪو، فڪر، ڳڻتي، ويچار، ۲۲. هيءَ، ۲۳. اجهو تر ڄاڻ اچڻ وارو آهي، # بر وقت قابو ڪر، ۲۴. سسئيءَ، ۲۵. ريت، نموني، ۲۶. (تو کي) جوان يا صلاح ڏيان، ۲۷. لاپرواهه، البيلو، ۲۸. منهنجو، ۲۹. جلدي، ۳۰. محب کي، محبوب کي، ۳۱. ملان، گڏجان، ۳۲. جلد، سگهو، ۳۳. اڃ، ۳۴. ڊوڙي، پڇي، ۳۵. تون.

۲۵

شَمَا بُرُوا زِبِرَ كَنِی، سَچَن لَكِ خُدا،
 چَشَمَا تی كُش مَرَان، تیُری نیٹین كِنَا گَهَاء،^{۱۱}
 آئون كِیئن مَتیان سَاء، سیٹن گان سَیْدُ چَئی.^{۱۲}

۲۶

بُرو كَشِي بَر چَرَهَاء، نَدِ نئون نیئی،
 بَارِي اُنْ بَلوچ سین، مَهَرِي مِزِيئی،
 دُکِيءَ كِي دِيئی، وِئَا دَا دِیَن دُونِگَرِیَن.^{۲۳}

(۲۷)

نِکِر دُکِي دِيهَ مَان، غَا فِلُ كِیْمَ گُذَار،^{۲۸}
 مَحَبُوبُ تَغَان شَهْرَابُ تَغَان، اُتِي جَدُو نِهَار،^{۲۹}
 لِيژُو دَزُو بُخْتِگَا، تَانِگَهو تِنِگَهَا تَان،^{۳۰}
 بُرَغَا پُنُهونءَ كَان، دُونِگَرُ كُلي دُورِ سَفَان.^{۳۱}

(۲۸)

نِکِر دُکِي دِيهَ مَان، هَا ئِي چَدِ هِيءَ هَنْدُ،

۱. اوهان، ۲. ويو، ۳. هن کي وٺي اچو، ۴. اي سڄڻ، اي پارين، اي محبوب، ۵. واسطي، ۶. (محبوب جي)، اکين، ۷. ڪسجي، قتل ٿي، ۸. ساهر يا دم ڏيان، ۹. تنهنجي، ۱۰. اکين، ۱۱. ڦٽ، زخمر، ۱۲. بدلايان، ترڪ ڪريان، ۱۳. سانگو، ذوق، خيال، پيار، ۱۴. محبوبين، سڄڻن، ۱۵. هلو، ۱۶. چئي، ۱۷. پر ڏي، رڻ پٽ ڏي، ۱۸. هٿا وٺا، ۱۹. اعليٰ قسم جا، بهترين، ۲۰. سسئيءَ جي محبوب پنهنوءَ (جيڪو بلوچ قوم جو هو)، ۲۱. صرف ماڻهن جي سواريءَ يا چڙهيءَ جا اٺ، ۲۲. ڏکويل، دردمند، تڪليف ۾ ڦاٿل، ۲۳. ڇڏي، ۲۴. ڏاڍن، جاڏن، ڏکين، اوڪن، ۲۵. ڏونگرن ۾، جبلن ۾، بهارن ۾، ۲۶. اي ڏکي، اي ڏکويل، اي دردمند (سسئي)، ۲۷. ديس، ملڪ، ۲۸. سست، بي بخر، ۲۹. نه، ۳۰. گهار، ره، حياتي بسر ڪر، ۳۱. هٿو وٺو، ۳۲. (پنجن سالن جي عمر وارا) اٺ، ۳۳. ڳول، جاج، تلاش ڪر، ۳۴. اٺ، ۳۵. دزو بختگا = جلد اٺ کي چوڙي ڪيڏانهن وڃي ٿو، ۳۶. تانگهو تنگها تان = ڪيڏانهن جي تياري ڪئي اٿس، ۳۷. ويان ٿي، ۳۸. واسطي.

ڪَارڻُ ھوٽَ پُنھُونءَ جِي، رَاھَ پُڄاڻِجَ رَندُ،
سَفرُ طَوِيلُ وَزَادَھَا قَلِيلُ،# پَتِيشِينَ اَڙانگو پَندُ،
ڪِيچِينِ ڪَارڻُ ڪَندُ، ڏيئي مَرِجَ ڏُونگَرِينِ.

۲۹

نِڪِرُ نِمَاڻِي، پَرَتِيئنَ پُنھُونءَ جَامَ ڪِي،
سِڳَرَمَ سَيِدُ چَئي، ھوٽنَ ٿِي ھاڻِي،
توڪي سُڃاڻِي، پاڻھِين ڪَندا پَانھنجو.

وائي

بَڙِي مَادَرِ ماءُ، مُون ۾ بَرُھَ بَلوچَ جو،
مُونڪي لڳڙو ڪانُ شَتَابَا،
بَرِيَمَ پاروچَن جَا، ڏُونگَرَ مَنجِھَ ڏِيَا،
ڏُگُون بُوگُون ڏَاڪڙَا، ڪَارڻُ جَنِ مُون ڪِئَا،
سُورَن سَانِڍُن سُوٿَرَا، جِيھَا جِي تِيھَا،
پُنھُون مَنھنجو پاڻ سِين، وَڻِيءَ وَرُ وِئَا،
پَاتَمَ ھوٽَ پُنھُونءَ لَاءَ، لَڪَن مَنجِھَ لِيَا،
اُن جَا عَبداللطيفَ چَئي، اچِي پُورَ پَئَا.

۱. واسطي، ۲. محبوب (ھوٽ، بلوچ قوم جو مک قبيلو آھي، سسئيءَ جو محبوب پنھون ان قبيلي مان ھو)، ۳. رستو، واٽ، گس، رند، ۴. معلوم ڪج. # سفر يعني پنڌ ڏکھو آھي ۽ ان (سفر) جو سامان سڙو يعني کاڌو پيتو (خرچ پکو) ٿورو آھي، ۵. پتن جو، ميدانن جو، رڻ پتن جو، ۶. ڏکڻو، ۷. ڪيچ جي رهاڪن (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آھي، پنھون ان سھر جو رهاڪو ھو)، ۸. مٿو، سر، سسي، ۹. قربان ڪري، ۱۰. ڏونگرڻ ۾، جبلن ۾، ۱۱. ٻاهر ٿي (پنيور مان)، (پنيور هڪ قديم شهر ٿي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۶ ميل پري آھي جنھن ۾ سسئي رهندي ھئي)، ۱۲. اي تماڻي، اي مسڪين، ۱۳. (ٿون) پر تي آھين، حوالي يعني سيرد ٿي آھين، ۱۴. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۱۵. رستي، واٽ، جماعت، ساٿ، قافلي، ٽولي، ۱۶. جي، ۱۷. سھي ڪري، پرڪي، ڄاڻي، پڄاڻي، ۱۸. ازخود، خودبخود، ۱۹. اي پڙي، اي ادي، اي مادر، اي امان، اي ماءُ، ۲۰. ورھ، درد (وچوڙي جو)، ۲۱. پروج، پنھون، ۲۲. تير يا پالو (عشق جو)، ۲۳. تڪڙو، ۲۴. مونڪي پريا يعني مون پرندي ڏنا، ۲۵. جبل، ۲۶. ٺڪر جا ڪپڙا جن ۾ تيل وجهي پار جي، ۲۷. تڪليفون، ڏاڪڙا، ۲۸. لنگهن، ۲۹. ڏک، درد، تڪليفون، ۳۰. لڪائڻ، بيان نہ ڪرڻ، ظاھر نہ ڪرڻ، ۳۱. سولا، آسان، ۳۲. جيھا تېھا = ڪھڙي بہ قسم جا، ۳۳. مڙس، پٿار، ۳۴. جبلن، ۳۵. جھاتيون، ۳۶. خيال.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۶

سر دیسی

داستان چوڌھون

۱

گَهَان تَان ڪِيچَان پَري، وَهَان تَان وَتِ مُون،
پُلِي ڏورِ بَمِ پُون، عَبتُ آريءَ جَامَ ڪِي.^{۱۳}

۲

گَهَان تَان ڪِيچَان پَري، سُمَهَان تَان سِرَ هِيٺِ،
بَاروچِي سِين ڏيٺِ، جِيڏِيُون جِيهِي پَرِ ٿِي.^{۱۹}

③

چُلَان تَه چِجَن پِيرَ، وَهَان تَه وَجَن نِگِئُو،
مُون جِيئَن ڪَنڊِي ڪِيرَ، جَتَن پُٺِيءَ جُلُهُون.^{۲۷}

④

جَتَن ڪَارِڻِ جُوٽَ، پَتِيَنڊِي پَرِهَ ٿِي،
مَتِي مَئيءَ موٽَ، ڪَانڌَ نَه ڪِي ڪڏِهِي.^{۳۶}

۱. هَلان يا پَنڌ ڪَريَان (مُحِبُّوب ڪَولُڻ لاءِ)، ۲. تَه، ۳. ڪِيچ ڪان (ڪِيچ رِيَاست مَڪران مَر ھڪ شَھر آھي، سُسئيءَ جو مُحِبُّوب بَنھون ان شَھر جو رَھندڙ ھو)، ۴. مُحِبُّوب پَري يَعتني ڏور ٿيندو وڃي، ۵. پَاسِي مَر، پَر مَر، ۶. مَنھنجي، ۷. غَلطي ڪَري، چَڪ ڪَري، ۸. مون ڏوري، مون جِهاڳِي، مون ڏُونڊِي يا سَوجھِي، ۹. زَمين، ڌرتِي، مُلڪ، ڏيھ، ۱۰. اڃايو، بِي سَود، ۱۱. پَنھونءَ (بلوچ قَوم جِي ھوٽ قَبيلي جِي سَردار جو لَقب آري ھو، بَنھون ان قَبيلي مان ھو)، ۱۲. سَردار (سَنڌ جِي سَمن بادشاهن جو لَقب)، ۱۳. لاءِ، ۱۴. سِر ھيٺ = ڪَنڌ يَعتني مَٿي جِي ھيٺان، تَمار ويجهو، ۱۵. بلوچ، پَنھون، ۱۶. ملاقات، وَصل، ۱۷. اِي جِيڏليون، اِي ساهيڙيون، ۱۸. اھڙيءَ (الٽيءَ)، ۱۹. ريت، نموني، ۲۰. ڊوڙان، سَئون ڏيان، ۲۱. قَتجن، زخمي ٿيڻ، ۲۲. نَڪرڻو، اُسھڻو، ۲۳. وانگر، ۲۴. ڪاٻر، نَر، ۲۵. جَتَن جِي، اولين جِي، ۲۶. پَنيان، ۲۷. ڪاهون، ڊوڙون، پَنڌ، ۲۸. واسطي، لاءِ، ۲۹. سَٿر، ران، ڪوڏو، ۳۰. ڏڪ ھُنڊي، ڪَٽيندي (جوت پَتيندي = ماتر ڪندي، روئندي، افسوس ڪندي)، ۳۱. فَجَر، اَسَر، ۳۲. تي، ڏانھن، ۳۳. مَٿل، بَر باد يا تَباھ ٿيل، ۳۴. واپسي، لاڙو، ۳۵. مَرَس، پِتار، شوهر، ۳۶. ڪَٿي.

جي ھاڙهي هيٺ چرن، تن مين ماري آهيان،
ڏکي سَنديون ڏونگرين، پچارون پون،
ڏني ڏوٽي ٿڙن، پار ڪندي پب ۾.

(۶)

ڏوٽي ڏس نه ڏين، آيل باروچن جو،
اُتي چڙي هليا، جتي مرون ٿا مارين،
اچئو ٿين اوڙڙا، ڏمر ڏيگارين،
وڃان وات نه ڏين، جو پير نهاريان پرين جو.

۷

جبل ڏي نه جواب، اڳيان آريچن جو،
سندو اڪين آب، پهر ٿو پرزا ڪري.

۸

جڏهن سائين ٿي سڌ ڪيا، ٻڌي نه ٻوڙي،
همراهي هوتن سين، تو جوڏان نه جوڙي،

۱. ھاڙهي جبل جي (لس پيلي جي والھ طرف واريءَ جبلن جي قطار کي ھاڙهو چوندا آهن). ۲. تري ۾، پر ۾، پاسي ۾، ۳. (گناه وغيره) ڪائين. ۴. اٿن. ۵. فنا ڪئي، ستائي. ۶. ڏکايو، دردمند. ۷. جون. ۸. ڏونگر ۾، ۹. ڳالهيون، ڏڪر، عيب، گهٽايون، ۱۰. ڳاڻجن، ۱۱. ڏوٽين، جهنگ جي ماڻهن، ڏٺ يعني جهنگ جي شين تي پيٽ پاريندڙن يا گذران ڪندڙن، ۱۲. آلاپ، ورلاپ، دردليون دانھون، ۱۳. مالار جبل جي ڏاکڻي جبلن جي قطار جو نالو. ۱۴. پتو. ۱۵. اي آيل، اي امڙ، ۱۶. بروچن، پنھون ۽ ان جي پائرن، ۱۷. جانور (جهنگ جا)، ۱۸. سامھ ڪين، ۱۹. ويجهو، قريب، نزديڪ، ۲۰. واحد ڏمر= تاءُ، تڪ، دمشت، ڪاوڙ، ۲۱. هلاڻ، اڳتي، وڌان، ۲۲. کس، ۲۳. تر، ۲۴. پير جو نشان، ۲۵. ڏسان، ڳوليان، ووڙيان، ۲۶. محبوب، ۲۷. خبر، ڏس، پتو، حال احوال، ۲۸. آريءَ جي اولاد (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، پنھون ۽ ان جا پائرن ان قبيلي مان هئا)، ۲۹. جو، ۳۰. پاڻي، لڙڪ، ڳوڙها، ۳۱. پھڻ کي، جبل کي، ۳۲. ٽڪر، ذرا ذرا، ڇيهون، ۳۳. سات يعني قافلي وارن، ۳۴. ٻڌي نه سگهندڙ، ۳۵. دوستي، سنگت، سات، ۳۶. محبوبين، پنھون ۽ ان جي پائرن، ۳۷. جود مان، سيگھ مان، جلدائيءَ سان، فراخديءَ سان ۳۸. ڳندي.

پَلَّ۱ پَنهُونَ۲ جَامَ۳ جو، جَهَلِيئي۴ نہ ڊوڙي،
نَاحَقُ۵ نِڊوڙي، مَٿي۷ رَاهَ۸ رَڙبُون۹ ڪَريَن.

۹

توڪي۱۱ پُچِيَمَ۱۲ تي، مَنَ۱۳ ڪو اوڻِيَن۱۴ جو اُھجُ۱۵ ڏيَن،
لَوڙي۱۶ لَن۱۷ پَري، پاڻان۱۹ وانِيئي۲۰ وِمرَ جو.

۱۰

بَلڪُلَ۱ ڪَري نہ بَسِ، هِنِيُون۲۲ مُنهنجو هوتَ ري،
پَرِيَن۲۳ جَنهن پَارِ وِئو، ڏُونِگَر۲۴ مُون ڪي ڏَسِ،
تِئو پاروچي۲۶ وِسِ، جِيئَن۲۸ مُنهنجو جيڏِيُون.

*۱۱

جَاڳِي۲۹ جَاڳي سَسِيئي۳۰، جَان۳۱ هِيَجَان۳۲ هَتَ وِڌَءِ،
سِيچ۳۳ سِيچي پَرِيَن۳۴ رِءِ، پَنهُون۳۵ پَٿَرِ نَاهِ،
اُٿيندي۳۶ چِيَاءِ، گَهوڙا۳۷ گَهَرِ نہ سِپَرِيَن.

۱۲

سِڪِي۲۸ جَان سَتِياس، تان سِڪَ سُمَهَن نہ ڏي.

۱. پلاند، ڊامن. ۲. سسئيءَ جي محبوب جو نالو. ۳. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب). ۴. تو جهليو. تو ورتو، تو پڪڙيو، ۵. اڃايو، بي جا، بي سبب، هرڀرو، ۶. نياڳي، بدبخت، ۷. تي، ۸. رستي، گس، ۹. دانهون، ۱۰. توسان، ۱۱. ڳالهايم، مون ڳالهايو، ۱۲. تہ، ۱۳. جيڪر، هوند، ۱۴. جتن، ۱۵. بتو، خبر، اطلاع، ۱۶. کان، تير، ۱۷. لَنءَ جو، محبت يا پيار جو، ۱۸. زور سان، ۱۹. اٿلو، ۲۰. تو وانيو يعني واهيو يا هنيو، ۲۱. رئيس عضوي جهڙوڪ دل، جيري، ۲۲. صبر، مٺ، ۲۳. چپ، ۲۴. طرف، ڏس، ۲۵. اي ڏونگر، ۲۶. اي جبل، ۲۷. پڌاءِ، سَءِ، ۲۸. پروج جي، پنهنوءَ جي، پنهنوءَ جي، ۲۹. وس ۾، اختيار ۾، ۳۰. زندهه رهڻ، جيئرو رهڻ * هن بيت جون پهريون ٻه مصرعون سائين شاهه ڪريم بلڙيءَ واري جون چيل آهن جي لطيف رح سائينءَ تضمين طور ڪم آنديون آهن، ۳۱. بيدار رهي، ننڊ ڦٽائي، اوجاڳو ڪري، ۳۲. جيئن ئي، ۳۳. هيج مان، شوق مان، چاه مان، سک مان، ۳۴. تو وڌا يا، لڳايا (بستري کي)، ۳۵. شاديءَ جي موقعي تي گهوٽ ڪنوار لاءِ تيار ڪيل ڪٽ ۽ بسترو، ۳۶. خالي، ويران، ۳۷. پٿر تي، پٿرائيءَ يعني بستري تي، اڳڻ ۾، گهر ۾، ۳۸. چيائين، ۳۹. هاءِ افسوس، ۴۰. آرزو ڪري، تمنا ڪري.

جَاڳِي سُتِيَسَ جَنِ لَاءِ، سِي آيَا تَان نہ اُتِيَاَسِ،
پِينَرُ اُئون پُليَاَسِ، نہ تہ سِڪَ سُمَهَنُ چَا لَڳِي.

۱۳

رائو سَجَائِي رَاتِ، اُونِيَن گَهَنُ اُچِلِيُون،
بِرَهَمَنُ كِي بَرَمِ، سَنَدِي بَوَتَنِ بَاتِ،
وڌَائِيَن وِڪَارَمِ، تَن پَرِيَان جِيءَ تَاتِ،
وَهَائِيءَ پَرِيَاتِ، سَڳَرِ تِينَدِي سَاَتِ جِي.

واڻي

بَاروچِي سَان بَڙِي جِيڏِيُون، هِيڪَرِ تِيَان هِيڪَانَدِي،
چَرَهِي نہ سَگَهَان چَوَتِيَن، يَارِ بَنَان دِلِ مَانَدِي،
پُورَهِيَتِ پُنُهُونِ جَامِ جِي، بَانَدِيَن جِي اُئون بَانَدِي،
پَهچَانِجِ پُنُهُونِ كِي، هِيءَ پِيَادِي پَانَدِي،
پِينَرُ هِنِ پَنِپُورِ، اُئون ايرادي آنَدِي،
ڪَرَمَ سَانُ ڪَرِيَمِ جِي، ڪِيچِي تِينَدِمَ ڪَانَدِي.

۱. ننڊ ڦٽائي، اوجاڳو ڪري، ۲. ائون سٺي، ۳. اي پينر، اي اديون، ۴. ائون پليس، مون غلطي ڪئي، ۵. سڪ جو، محبت يا پيار جو، ۶. سمهن سان، ننڊ سان، ۷. چا لڳي = ڪهڙو واسطو، ۸. (جبل جي) ريتي، مٽي، ڪڪري، ۹. جتن، ۱۰. اٿلايو پٽلايو، لتاڙيو، جهاڳيو (پنڌ ڪري)، ۱۱. پانيئن يا پانيپائيءَ، سسئيءَ، ۱۲. برپٽ، رڻ پٽ، بيابان، ۱۳. جي، ۱۴. انن، ۱۵. ڳالهه، پيار، ڏڪر، ۱۶. هن وڌو، ۱۷. لس بيلي ۾ هڪ ڳوٺ، جبل ۽ نئن جو نالو، ۱۸. بدن، جسر، ۱۹. پرينءَ، محبوب، ۲۰. تات ۾، طلب ۾، يادگيريءَ ۾، ۲۱. وهائيءَ جو، پريات جو، فجر مهل، آسرو ويل، ۲۲. سڳر تي، رستي تي، ۲۳. قافلي، ۲۴. بروج يا بلوچ (پنهونءَ)، ۲۵. اي بڙي، اي ادي، ۲۶. اي جڏيون، اي سرتيون، ۲۷. هڪ پيرو يا دفعو، ۲۸. گڏ، ۲۹. جبلن جي چوٽين تي، ۳۰. دوست، سڄڻ، ۳۱. کان سواءِ، ۳۲. من، ۳۳. عاجز، بي وس، لاچار، ۳۴. نوڪريائي، ۳۵. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۳۶. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب جامر هو)، ۳۷. باندِيءَ جو جمع پورهين، نوڪريائين، ۳۸. رسائڻ، ۳۹. پيرين پنڌ، ۴۰. اي پانڌي، اي وانهڙو، اي مسافر، ۴۱. نئي ضلعي ۾ ڪهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۵ ميل پري قديم شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۴۲. قسمت، قضا، خدا جي حڪم، ۴۳. مهربانيءَ، ۴۴. خدا جو صفاتي نالو، ڪرم ڪندڙ، ۴۵. ڪيچ جا رهاڪو (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر جتي پنهنجو رهندو هو)، ۴۶. جنازي کي ڪلهو ڏيندڙ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر کوهياري

داستان پهريون

۱

لَيْلَ نَهْ جَاږِيئَن لِكَ سِيْنَهْ، نَفْسُ اَكْلُ نَوْمُ،
صَبَاحَ رَجُلُ يَخْرُجُ،# وَيِي ذَاتِ جَتَايِي قَوْمُ،
لَا اُبَالِي الْيَوْمَ، هَذَا هُوَ فَيَهَا يُنْكَرُ.

۲

لَيْلَ نَهْ جَاږِيئَن لِكَ سِيْنَهْ، كُلِي نَوْمُ كَيَا،
قُمْ تِي پَهْجُ قَرِيْبَ كِي، اِجْلِسْ تَوْنَهْ جُږَا،
مُنِي مَهْمَانَن سِيْن، رُوِي رَات وَهَاءَ،
جِيْلَا نِنْدَ كِيَا، تِي رُوْز رَهْنِ تِي رَاهَ مِر.

۳

۳۱

لَيْلَ جَاږِيئَن لِكَ سِيْنَهْ، شَامَ سَتِيئَن سِي رَاتِ،
اوږگي اوْنِيْمَرَن جَا، پَهْ پُچِيْن پَرِيَاتِ،

۱. رات. ۲. تون جاگي، تون بيدار رهي، تو اوجاگو کيو، ۳. نوري، ذري، کن، پل، ساعت، گهزي، ۴. تائين، ۵. خودي، هټ، نفس پرستي، عيش آرام، ۶. کاڌو پيتو، روزي، ۷. نند، غفلت # سيائي صبح جو مرد هليو ويندو، ۸. قوم، خاندان، اکهر، کڙم، قبيلو، (هتي معني ٿيندي ماڻهو)، ۹. جتن جي، اوئين جي، ۱۰. قوم جا، ۱۱. لا ابالي=لابالي، بي پرواه، غافل، سست، ۱۲. آج، ۱۳. هي، ۱۴. اهو (ماڻهو)، ۱۵. ان مِر، ۱۶. بي خبر يا اڻ ڄاڻ رکيو ويو آهي، ۱۷. سموري (رات)، ۱۸. تو ڪٿي، ۱۹. اتي (رقم تي= تيار ٿي)، ۲۰. رس، ۲۱. محبوب، پرينءَ، ۲۲. وهڪ، غفلت، سستي، ۲۳. توکي، ۲۴. جڳائي ٿي، سونهن يا زيب ڏي ٿي، ۲۵. اي مٺي، اي مٺل، اي نياڳي يا بديخت، ۲۶. گذار، ۲۷. جيئن ته، جنهن صورت مِر، ۲۸. تنهنڪري، ۲۹. هميشه، سدائين، ۳۰. پئي آهين، ۳۱. شام کان وٺي، سنجهي کان وٺي، سج لهڻ کان وٺي، ۳۲. موکي، بي عقل، نادان، ۳۳. پها، رستا، گس، ۳۴. نهارين، ڳولين، ۳۵. پريات جو، فجر جو، آسَر جو.

ٿي سَڳرِ تَن جِي سَاٿِ، تَه پُورِي ڪَنهن پَالِ مَڙسَ.

۴

لِيلَ نَه جَاڳِيئن لَڪَ سِيئن، سُتِيئن رَاتِ سَڄِي،
هَتان هُوتائين جُون، وَهِيُون ڪُرجِيئون ڪَڄِي،
پُورِي تُون پَڄِي، سَبَبِ ڪَنهن سَاٿِ مَڙسَ.

۵

اَجَلِسَ ڪَري اُٿِيئا، تَنوَارِئو تُوڏَن،
نُومَ نَوَازِي تَن ڪِي، مَرَحَبَا مُوڏَن،
رِڙهي رَسُ روڏَن، اَلِيومَ سِنِيروُ# سَسُئي.

۶

شَبانُ شَب سَاٿِ پَلائيُو، لَڪَ نَه جَاڳِيئن لِيلَ،
نِماڻِيءَ ڪِي نُومَ جَا، نِيئيئن پِيڙا نِيلَ،
هِي هِي هَبَسايُون ڪَريئن، اَزَدَرِ نَه ايندَ اِيلَ،
سَاڄُهرِ وَقتِ صُبُوحَ جِي، پَلَتِيئون پُونِ پِيلَ،
ٿي واويلا جِي وِيلَ، ٿي سَسُئيءَ سَانُ سِيَدَ چَئي.

۱. سڳر ۾، گس يا رستي ۾، ۲. ساٿ سان، قافلي سان، اٺن جي قطار سان، ۳. اهوجهه، نادان، بي سمجهه، ۴. پال ڪي، مهربانيءَ يا احسان ڪي، نصيب يا پاڳ ڪي، ۵. ملين، گڏجين، حاصل ڪرين، ۶. هوت جي اولاد يا قبيلي وارن (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۷. ويئون، ويون، ۸. واحد ڪرجين = خرزين، ڪڙيو، ٻورو، ٻڪرين ۽ رڍن جي ڏاس يعني وارن مان ٺهيل ڳوٺڙي جنهن ۾ ٻنهي پاسي سامان وجهي اٺ وغيره تي رکي آهي، ۹. غائب ٿي، ۱۰. سبب جي ڪري، ذريعي، وسيلي، ۱۱. وڌڪ، ڪچهري، مجلس، ۱۲. آواز ڪئي، ڪڙيا، ڪوڙ ڪئي، ۱۳. اٺن روڏن، ۱۴. ننڊ، ۱۵. شال طاري ٿئي، ۱۶. آفرين، شاباس، واهه واهه، ۱۷. موڏن ڪي، روڏن ڪي، اٺن ڪي، # آڄ ئي سفر ڪريو (قرآن جي سورت)، ۱۸. راتو رات، راتو واهه، رات وڃ ۾، ۱۹. ساٿ وارن يا قافلي وارن، ساٿ ۾ شامل ماڻهن، ۲۰. اٺن تي پلان وجهي سامان رکڻو، وڃڻ جي تياري ڪئي، ۲۱. مسڪين، ويڃاري، بي وس، عاجز (سسئيءَ)، ۲۲. نيشن ۾، اکين ۾، ۲۳. بڻا، ۲۴. نير، زنجير، ۲۵. افسوس يا ارمان آهي، ۲۶. (واحد هيس) هيس، حبس، سوڙهر، تنگ دلي، بخل، ۲۷. اندر، گهر ۾، ۲۸. دوست، ۲۹. سوير، اول، ۳۰. اٿلڻو، ۳۱. پاڻيءَ جون اٿلون يعني اکين جي ڳوڙهن جي وڌڪ، ۳۲. مائتر، روج راڙي، ۳۳. وقت، مهل، وير.

۷

غافل غفلت چوڙ، تون ڪيئن اٿاسي اوجھرين،
چپاتا چڙهي وٺا، وڃي پهتا توڙ،
نيٺين نند اکوڙ، جم ورن ۾ واکا ڪرين.

۸

سَنجھي رهن سُمهي، غافل منجه گهرن،
ليڙن جو لطيف چئي، ڪرگل سوئ نہ ڪن،
سي ڪوھ پرين پسڻ، جي سَنجھي رهن سُمهي.

⑨

آلوڙو اکين، آيم نند اڀاڳ ڪي،
هاڻي هن پنيور ۾، گھاريان ڪارڻ ڪن،
اڏيون اونڀيڙن، مون هنين سين هاڃو ڪئو.

۱۰

پٿر پير دگھا ڪري، جڏھين ستيون جي،
تڏھين تني ڪي، ساٿ ستيئي چڏيو.

۱. اي غافل، اتي سست، اي ڪاهل، ۲. سستي، ڳر، آرس، ۳. چڏ، ۴. چو، ڪوھ، ۵. بي نڪي، بي پتي، اناسي يعني ناس پتي کان سواءِ، نياڳي، ۶. نند جا جھوٽا يا پنڪيون کائين، ۷. چپ چاپ ۾، ماٺ ميٺ ۾، لڪ چپ ۾، ڳجه ڳوھ ۾، ۸. اٺن تي سوار ٿي، ۹. رستا، ۱۰. منزل تي، ۱۱. نيش مان، اکين مان، ۱۲. ڪڍ، ۱۳. مٿان، ۱۴. (جبل جي) واٽن يا رستن، ۱۵. رڙيون، دانهون، ۱۶. سج لهڻ سان ٿي، رات شروع ٿيڻ سان ٿي، ۱۷. اٺن، ڏاکھن، ۱۸. ڪوڙ، هل، ۱۹. تو سئو، تو ٻڌو، ۲۰. ڪن سان، ۲۱. ڪيئن، ۲۲. محبوب، ۲۳. ڏسن، ۲۴. (نند جو) جھوٽو، پنڪي، گھيرت، ۲۵. اکين ڪي، ۲۶. مونڪي آئي، ۲۷. نياڳ، نندراڻيءَ، بدبختيءَ، ۲۸. واري، جي، ۲۹. نتي ضلعي ۾ گھاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۶ ميل پري هڪ شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۳۰. رهاڻ، وهان، ترسان، ۳۱. لاءِ، واسطي، ۳۲. ڪهڙن، ۳۳. اي اڏيون، اي سرتيون، ۳۴. اولين، جتن، پنھونءَ جي پاڻڻ، ۳۵. منهنجي، ۳۶. دل، من، ۳۷. ظلم، قهر، نقصان، ۳۸. پٿر تي، پٿرائيءَ يا طول تي، سمھڻ لاءِ ڪت تي وڃايل گاديلي تي، بستري تي، ۳۹. پير دگھا، ۴۰. قافلي، اٺن جي قطار، ۴۱. ستل، نند ۾.

۱۱

وڌي جاڙ ڪيآء، جيئن ستيئن پير ڊگها ڪري،
 در پير اُپيئن دوست جي، سُن پڻ توء سِيآء،
 اصل آريءَ ڄام جي، سڳي تون نه سِيآء،
 پنهونء سين پِيآء، تون نياڳي نندون ڪريين.

۱۲

ايءُ ڪم نه ڪميئن، جيئن ستيئن پير ڊگها ڪري،
 نندآن نمائين ڪي، اويالا آڇن،
 ليتن ڪيئن لطيف چئي، هاري ره هونء،
 سي ڪوهه پنهون پڇن جي سنجهي رهڻ سمهي.

۱۳

ستيئن سَواري، منهن ويڙهي مين جيئن،
 ڏئي نه ڏيرن جا، چوڌاري چاري،
 تِيلاهه ويچاري، پنهون نيائون پاڻ سين.

۱. چڪ، غلطي، ڏاڍائي، ۲. تو ڪئي، ۳. جو، ۴. نند ڪئي، ۵. پير ڊگها ڪري = بي فڪر يا بي اوني ٿي، ۶. (ڪهر جي) دروازي، ڪواڙ، ۷. وٽ، ۸. (جيڪڏهن) بيهين، تون بيهي، ۹. يار، محبوب، ۱۰. سُر پير، گجهي ڳالهه، ڪن جي ڳالهه يا گفتگو سٽس ۱۱. ته هوند، ته جيڪر، ۱۲. تو سئي يا پڌي، ۱۳. اصل ۾، حقيقت ۾، ۱۴. پنهونء (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سستيءَ جو محبوب پنهون ان قبيلي مان هو)، ۱۵. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۱۶. حقيقي، جگري، خون جي ذريعي لاڳاپيل، ۱۷. ماڻيائي، رشتيدار، ۱۸. تنهنجو پيو (واسطو، تعلق يا پيوند)، ۱۹. دوري، بدبخت، ۲۰. ڪار، ڌنڌو، پيشو، وڙ، لائق، ۲۱. ڪميئن جو، بدڪارن جو، بچڙائي ڪندڙن جو، ڪم ذات (زالن) جو، ۲۲. نند جي سبب، نند جي ڪري، ۲۳. ويچارين، مسڪين، عاجزيائين، ۲۴. مهڻا، طعنا، عتاب، ڏوراپا، (اويالا اچڻ = طعنا سهڻا پون)، ۲۵. سمهن، ۲۶. ڪهڙيءَ طرح، ۲۷. جو، ۲۸. هاري، اي وسوڙل، اي بي عقل يا موڳي، ۲۹. کان سواءِ، ۳۰. چو، ۳۱. طلبن، نهارين، ۳۲. سج لهڻ شرط ٿي، رات شروع ٿيڻ وقت، ۳۳. ساجهر، سوير، ۳۴. چهرو، شڪل، صورت، ٻوٽ، ۳۵. ڍڪي، ۳۶. مٿلن يا مرده (عورتن)، ۳۷. وانگر، مثل، ۳۸. مڙس (پنهونء) جي پائرن، ۳۹. چو طرف، چٽي پاسن کان، ۴۰. چوڪيدار، پهريدار، جاسوس، ۴۱. تنهنڪري، ۴۲. اي ويچاري، اي نمائي، اي عاجز.

۱۴

سُٽِيئن سَنجھِيئي، مُنهن ويڙهي^۵ مُيُن جيئن،
 اوجاڳو اڪيُن کي، جَاتِيئي نَه ڏِيئي،
 هٿان تُو پِيئي، ٿي ڪڇو ڪيچِيُن کي ڪَرِيُن.

۱۵

اوجاڳو اڃان، ڪِيئي نَه ڪَمِيئيُن جيئن،
 آساري ايڙهي پَر، پوي ڪيچِيُن سِيُن ڪان،
 ٻانهي چائيُن پاڻ، ٿي سَجِيُون رَاتِيُون سُمهيُن.

۱۶

جيڏيُون جِم سُمهو، نِنڊ ويڙايئي هو،
 مَتان مُنجهي رهو، واکا ڪري ويڙهه^{۲۸} ۾.

وائي

گِلَا ڪَا مَ ڪَري، مُنهنجي شَهَر پَنپور ۾،
 جَنهن وَڻ هيٺان هَلِئا، سَڄَن سَانِگُ ڪَري،
 لَامُون تَنهين وَڻ سَنڊِيُون، لوڏِيَان لايَان ڳَري،

۱. تون سٺي، توکي نند آئي، ۲. سڄ لهڻ شرط، رات شروع ٿيڻ مهل، ۳. شڪل، صورت، چهرو، ٻوٽ، ۴. ڍڪي، ۵. مٿان يا مرده عورتن، ۶. وانگر، مثل، ۷. جاڳ، بي خوابي، نند نه ڪرڻ جي حالت، ۸. تو جاتو، تو سڳڻو، ۹. هٿان تو پيئي = خطا توکان ٿي، ۱۰. گلا، شڪايت، ڏورايو، طعنو، مھڻو، عيب، ٽڪو، داغ، ۱۱. ڪيچ جي رهاڪن (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، سسئيءَ جو محبوبينهن ان شهر جو رهاڪو هو)، ۱۲. بي عقل، نادان، ۱۳. بد ڪارن، ڪم ذات يا نيچ عورتن، ۱۴. غافل، بي خبر، ويسلي، ۱۵. اهڙيءَ، ۱۶. ريت، نموني، ۱۷. گتي، احتياج، محتاجي، ۱۸. نوڪريائي، گولي، ۱۹. چواڻين، سڏائين، ۲۰. پاڻ کي، خود کي، ۲۱. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۲۲. مٿان، ۲۳. دشمن، ۲۴. آهي، ۲۵. مبادا، ۲۶. يلجي، بتال، ۲۷. دانهون، رڙيون، ۲۸. جهنگ، ۲۹. شڪايت، نندا، ۳۰. ڪابه هڪڙي، ۳۱. ٿي ضلعي ۾ گهاري جي کوٽ کان اٽڪل ۲ ميل پري هڪ شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۳۲. محبوب، دوست، ۳۳. ٺاهه ٺوهه، هار سينگار، ۳۴. تاريون، شاخون، ۳۵. جُون، ۳۶. هلايان، ڦيرايان، ڏوڻيان، ۳۷. لڳايان، ۳۸. ڳري سان، چاتيءَ يا سڀني سان.

جو سائينگارُ سَرتِيَّين، سو مُون ناهِ ڳَري،
 جِهَڙي تَهَڙي حَالِ سين، وِجان پيرِ پَري،
 قُضَا جا ڪَريمَ جي، ڪَنهن کي ڪين ٿَري،
 جيڪي لَکِو لُوحَ قَلَمَ ۾، پاريان سو پَري.^{۱۲}

۱. ناهه نوهه، جوڙ جنسار، زيب زينت، آرائش، ۲. سرتين يعني جيڏين کي يا جو، ۳. وٺ، ۴. پير پري = پنڌ ڪري، ۵. امر، حڪم، فيصلو، ۶. ڪرم يا مهرباني ڪندڙ، ڏئي تعاليٰ، ۷. تان، کان، ۸. هتي، پاسي ٿئي، ۹. تختيءَ يا ڦرهيءَ (جيڪا آسمان تي محفوظ آهي ۽ جنهن ۾ انسانن جي تقدير لکيل آهي)، ۱۰. ڪلڪ، ليکڻ (لوح قلم = نصيب، قسمت، تقدير)، ۱۱. ناهيان، (انجام يا شرط مطابق) پورو ڪريان، ۱۲. (انجام) پورو ٿئي يا سر ٿئي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ ڪوهياري

داستان پٽو

۱

ڏُونِگَر تُون ڏاڍو، ڏاڍو ڏاڍاڻُون ڪَرِين،
مُون تَن اَنڊَر تِيئن وَهِيَن، جِيئن وَڻ وڏي وَاڍو،
ڪَرَمَ جو ڪاڍو، نَه تَه پَٿَر ڪير پَنڌ ڪَري.

۲

ڏُونِگَر ڏَسُ پَرِين جو، ڪَافَ نَه ڏِين ڪو،
قَطَارِئا ڪَالَهَه وِئا، توڏا وَڻان تو،
هُوتُ مُئيءَ جو هو، ڪو سَاجَن اُنهيَن سَاڻ مَر.

۳

ڏُونِگَر ڏَسُ پَرِين جو، ڪَافَ نَه ڏِين ڪَل،
قَطَارِئا ڪَالَهَه وِئا، توڏا توهيَن جَهَل،
سُٽِي هُوتُ هَڪَل، مَن پُڌِي پَاروچو وري.

اي ڏونگر، اي جبل، ۲. زوراور يا ارڏو (اهين)، ۳. سنگدل يا ڏاڍو ٿي، ۴. سختيون، ظلم، ستم، ڏاڍمڙسيون، انڌير، ۵. منهنجي، ۶. بدن، دل، ۷. بر، ۸. اهڙيءَ طرح، ۹. وڏو وجهين، چير وجهين، ۱۰. جهڙيءَ طرح، ۱۱. ڪي، ۱۲. ڪاٺ کي وڍڻ جو ڪم ڪندڙ، ڍڪڻ، سوٺهڙ، ۱۳. قسمت، تقدير، نصيب، ۱۴. چڪ، ڪشش، نتيجو، ۱۵. پٿرن ۾، پهاڙ يا جبل ۾، ۱۶. پتو، خبر، ۱۷. محبوبين، ۱۸. اي ڪاف، اي جبل، ۱۹. قطار يا صف جي صورت ۾ يعني هڪ ٻي پٺيان، ۲۰. اٺ، ۲۱. محبوب (هوت)، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو، ۲۲. مٿل، مٿل، نياڳي، سورن جي ستايل، ۲۳. سڄڻ، ۲۴. قافلي، اٺن جي قطار، ۲۵. خبر، سنڌ، ۲۶. تنهنجي ئي، ۲۷. ويجهو، پراسان، ۲۸. ٻڌي، ۲۹. آواز، سڏ، رڙ، واکو، ۳۰. شال، ۳۱. بلوچ، پنهنون، ۳۲. موتي.

۴

ڏُونگر ڏُڪَ سَنڌاءِ، پَرِيءَ گَڏجَان تَه چُئَان،
پَنِيءَ تَيِن پَوارُئون، پُئَا وِنِگَا وَرَ ڏَنَاءِ،
جَگِي ڪَان ڪِيَاءِ، جِيئن پِيرُ وِجايُئي پَرِيءَ جو.

۵

ڏُونگر توتي ڏُڪُ، اَچَا آهيَم هِڪِڙو،
سُورَن پَڳَم سُنڪُ، وِئَا تِي تِي وِوڙِيَان؟

۶

ڏُونگر ڏوراپو، پَهَرِيَن چُنڊِيَسِ پَرِيءَ ڪِي،
پَهَن پِيرَ ڏُڪُويَا، تَرِيُون چِنِيُون تو،
رَحْمُ نَه پِيئي رُوحَ ۾، قَدرُ مُنهنجو ڪو،
جَبَلُ تَو جَاڙُون ڪَري، وَاڪو ڪَنڊِيَسِ وو،
لَٽو لاڳاپو، چِنُوسَگَ پَنِيورَ سِين.

(۷)

ڏُونگر ڏُڪُويَن ڪِي، تَپِي ڪَنڊِيَن ڪُوهُ،

۱. اي ڏونگر، اي جبل، ۲. سور، تڪليفون، ۳. تو سندا، تنهنجا، ۴. پرينءَ کي، محبوب کي، ۵. ملان، ۶. چوان، ٻڌايان، ۷. رات پڇڻ جي وقت، پوئينءَ رات جو، آسَر جو، پريات مهل، ۸. پَوارُئون، خوفناڪو، خوفناڪ، ۹. ڏنگا، پيچدار، ۱۰. رستا، گس، ۱۱. توڏنا، تو ڏيکاري، ۱۲. نيڪيءَ جو ڪم، چڱائي، پلائي، مهرباني، احسان، ۱۳. تو ڪئي، ۱۴. جنهن صورت ۾، ۱۵. پيرن جو نشان، ۱۶. تو وڃايو، تو گر ڪيو، تو لڪايو، ۱۷. مَيَارَ، ۱۸. مونکي آهي، منهنجو آهي، ۱۹. منهنجو پيڳو، منهنجو ڦٽايو يا خراب ڪئو، ۲۰. آرام، آسائش، ۲۱. ختر ٿا، ۲۲. تنهن ڪري، ۲۳. (جبل) ڏورِيان يا جهڳيان، ۲۴. اويالو، شڪايت، ۲۵. چونڊيس، ٻڌائينديس، ۲۶. پٿرن، ۲۷. قدر، پڳ، ۲۸. ايڏائيا، ڪُرائيا، ۲۹. پيرن جا هيٺيان پاسا، ۳۰. ڦٽيون، زخمي ڪيون، ۳۱. قياس، ڪهل، ترس، ۳۲. توکي پيو، ۳۳. دل، ۳۴. لحاظ، خيال، ۳۵. واحد جاڙ= ظلم، تڪليف، تعدي، ڏاڍائي، ۳۶. ڏانهن، فرياد، ۳۷. ختر ٿئو، ۳۸. واسطو، تعلق، ۳۹. نٿو، ختر ٿيو، ۴۰. دوستي، ماڻهي، عزازت، ۴۱. پنيور جي ماڻهن سان، (پنيور سسئيءَ جو ڳوٺ هو جيڪو ٿي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ٻه ميل پري آهي)، ۴۲. ڏکڻ جي ستايلن زالن، درد وندين، ۴۳. گرم يا ڪوسو ٿي، ۴۴. ڇا.

تُون جِي پَهَن پَبَ جَا، لَگَ مُنَهِنَجَا لَوُه،
ڪَنهن جو ڪونهي ڏوھ، اَمَر مُون سين ايئن ڪئو.

۸

ڏُونگر تُو ڏَڪَن، پَهَن ٿِيان پَبَ جو #،
وَجَن مُون مَٿان، ڪِيچِي قَٽَارُون ڪئو.

۹

ڏُونگر مُون مَر ڏُڪو، اَڳَ ڏُڪوئي آهيان،
سَارِيان ڪونہ سُڪو، سُوَر گَهڻائي سنڀران.

۱۰

ڏُونگر ڏُڪو بُون، تو مِ اورڻ آيون،
اچَن قَٽوڙ آيون، ڏج دِلَاسَ ٿو تَن ڪِي.

(۱۱)

ڏُونگر ڏُڪو بُون ڪِي، دِلَاسَا ڏَجَن،
گَهڻو پُچجي تَن ڪِي، جَن وٽان هُوَت وَجَن،
تُون ڪِيئن سَنڊا تَن، پَهَن پِير ڏُڪوئيَن.

۱. جيڪڏهن. ۲. پٿر. ۳. ٻي جبل (هالا جبلن جي ڏاکڻي قطار کي ٻي چوندا آهن)، ۴. عضوا، بدن، جسم. ۵. تمام سخت (لوه جهڙا)، ۶. قصور، ۷. (خدا جي) آمر يا حڪمران، ۸. اي ڏونگر، اي جبل، ۹. تنهنجي، ۱۰. ڏک جي ڪري يا سبب، تڪليف جي ڪري # ٻي جبل جي پهن جهڙي سخت يا ڏاڍي ٿيان، ۱۱. منهنجي، ۱۲. (بدن يا جسم) تان، ۱۳. ڪيچ جا رهاڪو (ڪيچ رياست مڪرا جو هڪ شهر آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان شهر جو رهاڪو هو)، ۱۴. لاندون، صفون، بهيرون، ۱۵. مونکي، ۱۶. ڏک ڏي، تڪليف ڏي، ايڏا، ۱۷. اڳيئي، اول کان، ۱۸. ڏکويل، ڏکن جي ستايل، ۱۹. سنڀران، مونکي سنجي يا ياد اچي، ۲۰. تنهنجو سڱ، ۲۱. ڏک، تڪليفون، ۲۲. ڏکن جو ستايل زالون، درد ونديون، ۲۳. (سور يا ڏک) ٻڌائڻ يا سڻڻ، ۲۴. (محبوب کان) وڇريل يا جدا ٿيل، ڦوڙائي يا فراق جون ماريل يا ستايل، ۲۵. آنت، ڏڏ، تسلي، تسڪين، ۲۶. پرڄاڻي ڏجي، مزاج ڀُري ڪجي، آنت يا ڏڏ ڏجي، ۲۷. کان، ۲۸. محبوب، دوست (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۲۹. جدا ٿيڻ، ۳۰. ڪهڙي ريت، ۳۱. چاچي ڪري، ۳۲. جا، ۳۳. اي پٿر، اي جبل، ۳۴. پڳ، ۳۵. ايڏائين، ڪرائين.

۱۲

ڏُونِگَر ڏُڪُونِ جو، توکي ناه تَرَسُ،
 پَهَن پَرڏِيَهَن سِين، ڪو اڳي هوءَ ڪَسُ،
 پِير مُئيءَ جا پَسُ، جي چنجهن چِيهَڙيون ڪِئا.

۱۳

ڏُونِگَر ڏُڪُونِ جي، ڳل سُڪا ڳوڙها،
 هو جي پَهَن پَبَ جا، پَجي ٿئا پورا،
 گُوندر جا گهوڙا، وِجَن جانِ جُدا ڪِئو.

۱۴

ڏُونِگَر ڏُڪِ پَيِي، مُون تو سِين ڳالِهه ڪِي،
 پاڻان ائون مُئي، سُوَر سَلائي پَرِينءَ جو.

۱۵

ڏُونِگَر تو ڪارُون، ڪِئا نَه ٻاروچن سِين،
 ڪَندا تَنوارُون، پَاسَڪان تو پَرِين وِئا.

۱. اي ڏونگر، اي جبل، ۲. ڏکڻ جي ستايل زالن، سورھ يا درد جي ماريلن، ۳. قياس، رحم، ڪهل، ۴. اي بهن، اي بهار، اي جبل، ۵. پرديسيائين، مسافريائين، ۶. توکي هو، ۷. دشمني، وير، ضد، ۸. قدم، پڳ، ۹. مٿل، مٿل، ڏکڻ جي ماريل يا ستايل، نياڳي، ۱۰. ڏس، ۱۱. (جبل جي) غارن، جبلن، پهن، ۱۲. ڌرا ڌرا، پرزا پرزا، ۱۳. ڳل تان، ڳتي تان، رخسار تان، ۱۴. خشڪ ٿيا يا وهڻ کان بس ٿيا (گهڻي رڻ ڪري)، ۱۵. لڙڪ، انسو، ۱۶. پٿر، ۱۷. پڄل (هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار کي پڄا چوندا آهن)، ۱۸. ٿي، ٿرڪي، ۱۹. پور پور، ڌرا ڌرا، ۲۰. غم، درد، ۲۱. لشڪر، انبوه، ڪتڪ، ۲۲. دم، ساه، ۲۳. جدا ڪيو، ڪڍيو، ۲۴. ڏک پئي = ڏک ۾ پرجي، ۲۵. پاڻ کان، پنهنجي هٿ کان، خود به خود، ازخود، ۲۶. فوت ٿي، تباهه يا برباد ٿي، فنا ٿي، ۲۷. ڏک، درد، غم، ۲۸. سٺائي، ٻڌائي، ۲۹. محبوب، ۳۰. حياء، ڪوششون، مٿون، ايلاز، ۳۱. بلوچن، سسئيءَ جي محبوب پنهنجي پائرن، ۳۲. آلاپون، آواز، ڪوڙ، شور، ۳۳. پاسي کان، ڀرسان، ۳۴. تنهنجي.

۱۶

ڏُونگرَ مُنهنجي ڏُڪَ جو، تان تُون واقفُ ٿِيءُ،
وَتان تو وِئي وِئا، پَهَسُ مُنهنجو پِيءُ،
پِجي پَراهُون ٿِيءُ، مَتان سَڙين پَريان جي سُرَ ۾.

۱۷

ڏُونگرَ مان سين روئ، ڪڍي پَار پُنهُونءَ جا،
سَڄڻ هومِ هيڪَڙو، وِئو ڦُڙائي سو،
ڪَنهن جو ڪونهي ڏوهه، مُون سين اِراڌي ايئن ڪِئو.

۱۸

ڏُونگرَ ڏهاڙِي، پاڻ مِٿانِئي گهَوِريان،
تو ۾ رهاڙِي، سَڌا پاروچَن جي.

۱۹

ڪِيئجي ڪڍِئا پارَ، ڏُڪِيءَ ڏُونگرَ پاڻ ۾،
سُٽِي تَنوارَ، مِرُون پِئا مامِري.

۱. ڏونگر، اي جبل يا پهاڙ، ۲. درد، سور، ۳. البت، ۴. ڄاڻو، ڄاڻندڙ، ۵. کان، ۶. اوچتو، هڪدم، تڪڙو، جلد، زور سان، زبردستيءَ سان، ۷. محبوب، ۸. هتي، ۹. پري، پاسي، ۱۰. مبادا، ۱۱. جلين، ۱۲. پرينءَ، محبوب، ۱۳. ڏک، غم، ۱۴. مون، ۱۵. ورلاپ، اوسارا، سڀايا، ۱۶. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۱۷. دوست، يار، محبوب، ۱۸. مونکي هو، ۱۹. جڏا تي، ۲۰. قصور، ۲۱. تقدير، رب جيءَ رضا، قسمت، ۲۲. روزانو، ۲۳. جند، سرير، بدن، ۲۴. تنهنجي مٿان، توتان، ۲۵. قربان يا صدقي ڪريان، ۲۶. ڪچهري، رهائش، مجلس، گڏجاڻي، ۲۷. سدائين، هميشه، ۲۸. بلوچن، پنهنجيءَ ان جي ڀائرن، ۲۹. ڪي اهڙا، ۳۰. ڏکڻ يا سورن جي ماريل يا ستايل، ۳۱. آپس، ۳۲. ٻڌي، ۳۳. آلاپ، دانهن، ۳۴. (جهنگلي) جانور، ۳۵. مامري ۾، آزار ۾، مصيبت ۾، آفت ۾.

۲۰.

ڏکي ڏونگر پاڻ ۾، ٻئي ويٺا رُون،
ڪنهن کي سونه چُون، منجهن جو پريتو.

۲۱

اڄ پڻ ويٺو روءِ، ڏکي ڏونگر پاڻ ۾،
ڪوهياري جو ڪوءِ، اڇي سُور اڏميو.

۲۲

سڄڻ ميخُون ڏونگرين، ڏونگر پُونين ڪير،
اهڙا سين سڏير، ڪين لهندين ڪي پئا.

۲۳

جهڙا ڪڪر آپ ۾، تهڙي ڏونگر ڏيڻ،
ائون تنهن هيٺ، پيرنهار ٿان پرينءَ جو.

وائي

اهيان جن سنڌي، مون کي سي نه ڇڏيندا هئا،
ويني اهيان واٽ تي، ائون آسروندي،

۱. ڏکڻ جي ستايل (مسنئي)، ۲. جبل، ۳. آيس، ۴. روج رازو ڪن، ۵. چُون، ٻڌائين، ۶. انهن جي اندر يا دل ۾، ۷. پيار، محبت،
نينهن، ۸. روئي، روڌن ڪري، ۹. ڪوھ يعني جبل جي رهاڪو يا مالڪ، (سسئيءَ جي محبوب)، پنهنءَ، ۱۰. درد، ۱۱. جاڳيو، پيدا
ٿيو، آسرو، ۱۲. دوست، يار، محبوب، ۱۳. ڪلا، ڪيرا، ۱۴. ڏونگرن جون، جبلن جون، ۱۵. پونين جا، زمين جا، ۱۶. ڪلا، ڪيرا،
۱۷. دوست، سڄڻ، ۱۸. ڏيرج وارا، صابر، بردبار، سياڻا، ڏاها، هوشيار، عاقل، ۱۹. هٿ ڪري سگهندينءَ، حاصل ڪري سگهندينءَ،
۲۰. بادل، آبر، ۲۱. آسمان، ۲۲. ڏونگر جي، ۲۳. نظارو، ڏيک، ۲۴. ڏونگر ڏانهن اشارو، ۲۵. پير جو نشان، ۲۶. ڳوليان، ۲۷.
محبوب، ۲۸. جي، ۲۹. هٿ، محبوب (هٿ)، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهن ان قبيلي مان هو، ۳۰. رستي،
گس، ۳۱. آسائين، اميدوار، آسري جي طلبگار.

پَهائينديسِ پرينءَ کي، ڳچيءَ پائي گندي،
 پرينءَ پُڄاڻان جيڏيون، ائون رتي تان نه رهندي،
 ڪرم ساڻ ڪريم جي، لطف ساڻ لطيف جي، ائون پرينءَ مڙندي.

۱. پرچائينديس، ريجهائينديس. ۲. محبوب. ۳. ڳچيءَ ۾، ڪنڌ يا سسئيءَ ۾. ۴. پوتي، چئي. ۵. کان پوءِ. ۶. سرتيون. ۷. ٿوريءَ
 (ڊير تائين). ۸. مهربانيءَ، ٻاجهه. ۹. ڪرم ڪندڙ، ٻاجهاري، ڌڻي تعاليٰ. ۱۰. مهربانيءَ. ۱۱. پاڪ، پاڪيزو، ڌڻي تعاليٰ. ۱۲. پرينءَ
 کي. ۱۳. ملندي، گڏي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ڪوهياري

داستان ٿئو

۱

رهي^۱ ويئي راڳ^۲، امڙ اورڙان^۳ نجهڙو،*
لاڻو^۴ ڏيهه^۵ وڻن^۶ سين، مون لاڳاپو^۷ ۽ لاڳ^۸،
ڏونگر^۹ سي ڏورينديون^{۱۰}، جن اندر^{۱۱} پري آڳ^{۱۲}،
هوتاڻي^{۱۳} هن ماڳ^{۱۴}، مون کي ڇڏ^{۱۵} م ڇپرين^{۱۶}.

۲

مون کي ڇڏ^{۱۷} م ڇپرين^{۱۸}، هت هوتاڻي^{۱۹} هاڻ^{۲۰}،
اوڏي^{۲۱} منڏ^{۲۲} اٿن^{۲۳} ڪي، الله ڪارڻ^{۲۴} آڻ^{۲۵}،
پورهيو ڪنديس^{۲۶} پاڻ^{۲۷}، اڳيان^{۲۸} آريجن^{۲۹} جي.

۳

مون کي ڇڏ^{۳۰} م ڇپرين^{۳۱}، حاذق^{۳۲} هوتاڻي^{۳۳}،
توهين^{۳۴} لي^{۳۵} ڪاڻي^{۳۶}، ڏکي^{۳۷} پئي^{۳۸} ڏونگرين^{۳۹}.

۱. ترسيو، ٽڪيو. ۲. مٽيءَ جو گرٺ يعني رڙهي ٺاهي (گهر کي) سنهو ليو يا پوڄي ڏي. ۳. اي امڙ، اي امان. ۴. خالي ڪريان. ۵. ڀنگو. جهوپڙو، گهر. * آئون نجهرو خالي ڪري وڃان پئي ۽ تون ويلي ان ۾ ره ۽ ان کي ليو ڏي. ۶. ختم ڪيو. ۷. ڏيهه جي. وطن جي. ۸. تعلق، ناتو. ۹. ڳانڍاپو، لڳاءُ. ۱۰. آسرو، سانگو. ۱۱. جبل. ۱۲. ڏونڊينديون، جهانڊينديون، ڏورينديون. ۱۳. جن جي. ۱۴. اندر ۾، بدن ۾، دل ۾. ۱۵. پڙڪي، ڏکي، ڏکي. ۱۶. باهه يا مڇ (عشق جو). ۱۷. اي هوتاڻي، اي هوت جا اولاد، اي پنهنجو (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي. سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۱۸. ماڳ تي، هنڌ يا جاءِ تي. ۱۹. ڇپرن ۾، جبلن ۾. ۲۰. هن وقت، هينئر، في الحال. ۲۱. ويجهي، نزديڪ. ۲۲. عورت، زال (سسئي)، ۲۳. خدا جي، خدا جي. ۲۴. واسطي، محابي، صدقي. ۲۵. آئون خود، ۲۶. آريءَ جي اولاد، پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۲۷. ڏکي يا جاءِ تي، ۲۸. ڇپرن ۾، جبلن ۾. ۲۹. آئون ڪامل، دانا، ماهر. ۳۰. تنهنجي. ۳۱. واسطي. ۳۲. ڪامي، پيڇي، سڙي، جلي (عشق جي باهه ۾)، ۳۳. ڏک جي ستايل. درد جي ماريل، دردمند. ۳۴. رلي، ڀٽڪي، هلي، بند ڪري. ۳۵. ڏونگرين ۾.

۴

مُونڪي چڙم چَپَرِين، هِنَ هَٺَ هَوَٽَڙِي،
 نِيچِ نِمَٽَڙِي پاڻ سِين، پُنُهُون آريَٽِي،
 توهِين لِيءِ ڪَٽِي پُٽِي ڏُونِگَر ڏورِيَان.^۱

۵

مُونڪي چڙم چَپَرِين، هَوَٽَڙِي هِنَ هَٺَ،
 توسِين پُونديس پَنڌَ، ڏينديس باهه پَنِپور ڪِي.^۲

۶

مُون ڪِي چڙم چَپَرِين، پَٽَ رَهَٽَڙِي پاڻ،
 جِي پُٽَڙِي پَنڌَ، رَسُ رَسِيءَ تَن ڪِي.^۳

۷

سُٽِيءَ پُون چِرڪَ، آيل پاروچَن جَا،
 وَمَ وَهَٽِي وَڙِي، ڪوهِيءَ ڪَٽِي،
 ڏَڙَ ڏوٽُو تَنهن ڏَڪَ، جَڏِي جِيءُن نَ ٿِي.^۴

۱. چِپَرِن ۾، جِبلَن ۾، ۲. هَٺَ تِي، جَاءَ تِي، ماڳ تِي، ۳. اِي هَوَٽَڙِي، اِي هَوَٽَ جَا اولاد، اِي پَنهون (هَوَٽَ، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پَنهون ان قبيلي مان هو)، ۴. وٺِي وِجِج، ۵. مَسڪِين، اڏِين، ويڇاري، عاجز، ۶. آريءَ جَا اولاد، آري، (بلوچ قوم جي هَوَٽَ قبيلي جي سردار جو لقب آري هو)، ۷. تَنهَنجِي، ۸. واسِطِي، ۹. ڪامي، پڇي، سڙِي، جلي، ۱۰. پِيئي، ۱۱. جبل، ۱۲. وَڙِيَان، جهاڳِيَان، ۱۳. اُٿُون پُوندي، اُٿُون هلندي، ۱۴. پَنڌَ ۾، گس ۾، واٽ ۾، سفر ۾، ۱۵. ٺٽِي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۲۰ ميل پري هڪ قديم شهر آهي جتي سسئي رهندي هئي، ۱۶. پُوءِ تِي، پُٽِي، ۱۷. مونڪي رهايو يا روڪيو، مونڪي ترساو يا جهٽو، ۱۸. خوديءَ، آبي، هَٺَ، ۱۹. منجهايون، گمراه ڪيون، ۲۰. وَڏائيءَ، هَٺَ، ٽڪِيءَ، آبي، خوديءَ، ۲۱. پُهچ، ۲۲. رَسِيل يا پَهتل (خدا ڪي)، واصل يا الله، رس پريا، چڱا، ۲۳. سَٽِيءَ ڪِي، سَٽل ڪِي، ۲۴. اڏَمَ، ڊپ، ٿاهه، ۲۵. اِي آيل، اِي امڙ، ۲۶. بلوچن، پَنهونءَ جي ڀائرن، ۲۷. وڙ ۾، مڪيه يا رئيس عضوي ۾ جهڙوڪ، دل جگر، جيري، قَقَر، ۲۸. زور سان هنئي، ڦهڪائي، ۲۹. افسوس ڙي، ۳۰. ڪوهه يعني جبل جي رَهڻ واري، پَنهونءَ، ۳۱. بڙجي، ڀالو، تير، ۳۲. ڏَڙَ ڪِي، ۳۳. لوڏيو، ڏوڙيو، ۳۴. نوڪر، سَٽ، ۳۵. جَڏِيءَ جو (عشق جي) بيمار جو، ۳۶. جيئرو يا زندهه رهڻ.

۸

سُتِيءَ پُونِ چِرڪَ، آيلِ باروچَنِ جَا،
پَنهُونَ جِي پِيڪَڻَ جُون، رَاسِيُون مَنجِهَان رُڪَ،
هَنِيَمَ هُوتَ ڪِرڙڪَ، لوچَڻَ لَوُهَ نَ نِڪِرِي.

۹

جِيهِي جِي تِيهِي، بَانِهِي باروچَنِ جِي،
حُجَتَ هُوتَ پَنهُونَ سِين، مُونَ ڪَمِيٽِيءَ ڪِيهِي،
اَصَلِ آريءَ جَڙامَ جِي، پَلِيءَ اُئون پِيئي،
هُوءَ جَا پَائِي پيرَم، تَنهن جُتيءَ نَ جِيهِي،
وِسَارِي ويهِي، تَن ڪِيچِيَن ڪِي ڪِيئن رَهَان.

۱۰

هُئي جِي نَ هُئي، تَه بَانِهِي باروچَنِ جِي،
اُنَ سَگَ مُقابِلِ سَسِيءَ، سَنديَن ٿِي سُسِيءَ،
هُن تَان لَچَ لُئي، هِنَ جو هَلَن هُوتَ ڏي.

۱. سَتِي ي، سَتَل ڪِي، ۲. اَڏما، ڊپ، ٺاهُ، ۳. اي آيل، اي امان، ۴. بلوچن، سَسِيءَ جِي محبوب پنهونءَ جِي پاڻرن، ۵. تير، ڪان، ۶. چوٽيون، نوڪون، چنهنيون، ۷. اعليٰ درجي جي لوھ، فولاد (مان لھيل)، ۸. مونڪي هنڌي، ۹. محبوب، پنهونءَ (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، پنهون ان قبيلي مان هو)، ۱۰. بَرڇي، پالو، تير، ۱۱. لڄان، ٿڌڪان، پاڻ پڇاڙيان، ۱۲. (لوھ جو لھيل) پالو، تير، ۱۳. جهڙي تهڙي، خسيس، ڪميٽي، نيچ، ۱۴. گولي، نوڪريائي، ۱۵. گستاخي، دليل بازي، عذرداري، دعويٰ، اختيار، ۱۶. ڪميٽيءَ جِي، ۱۷. ڪهڙي يا ڪاهه نه آهي، ۱۸. اصل ۾، حقيقت ۾، ۱۹. پنهون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو)، ۲۰. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۲۱. پليءَ ۾، پٺاري ۾، آجهي ۾، پليءَ پيئي = پناهه ۾ آئي، ۲۲. جهڙي، ۲۳. دل تان لاهي، ڀلائي، ۲۴. ڪڇ جي رهاڪن (ڪڇ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، پنهون ۽ ان جا پاڻرن ان شهر جا رهاڪو هئا)، ۲۵. (بانھپ جي) رشتي، ۲۶. موجب، جِي واسطي سان، جِي لحاظ کان، ۲۷. انهن (باروچن) جِي، ۲۸. ٻڌڻ ۾ آئي، ۲۹. باروچن ڏانهن اشارو، ۳۰. ته، ۳۱. نڪاح ٻڌي زال، شرم، ۳۲. ڦٽي ڪئي، ڇڏي ڏني، نظرانداز ڪئي، ۳۳. سَسِيءَ ڏانهن اشارو.

۱۱

گولي بندي آهي، زر خريد جتن جي،
 آڇين اريجن جو، سسئي تان نه سها،
 ان طغني کي توڙائين، ويئي منڌ واهه،
 دائي در منجهان، شال م ڪڍن ڪڏهين.

۱۲

بانهي پانهوٽي، ڪنيز ڪ ڪيچين جي،
 پئي ٻاروچي هٿ ۾، چڱن سر چوٽي،
 معذور کي موٽي، شال پچندو پڻ ڏئي.

۱۳

بانهوٽي پانهي، زر خريد جتن جي،
 سي ڪيئن وڃن وسري، جي جيءَ سندا جاني،
 اڳڻ امانِي، شل ڪيچين جي ڪام ٿي.

۱۴

ڪنيز ڪ ڪيچين جي، ٻاروچي پانهي،

۱. پانهي، نوڪريائي، بندي، ۳. زر سان، ناڻي سان، پيسن سان، ۳. خريد ٿيل، ڳڏل، ورتل (زرخريد=خاص، نجي)، ۴. اولين، پنهنجيءَ
 ان جي پائرن، ۵. آڇائي، آزادي (نوڪريءَ کان)، ۶. آريءَ جي اولاد (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو
 محبوب پنهنجي ان قبيلي مان هو)، ۷. سسئيءَ کي، ۸. هرگز، ۹. جڳاءَ، پسند، روا، مناسب، ۱۰. مهڻي، عتاب، ۱۱. توڙ کان، اصل
 کان، منڍ کان، شروعات کان، ۱۲. زال، عورت (سسئي)، ۱۳. واجهائي، ٽڪي، اڍڪي، ۱۴. نوڪريائي، پانهي، خدمتگار، ۱۵. گهر،
 ۱۶. خدا ڪري، ۱۷. خسيس پانهي، ۱۸. نوڪريائي، پانهي، ۱۹. ڪيچ جي رهاڪن (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، پنهنجي
 ان شهر جو ويٺل هو)، ۲۰. پئي چوٽيون (مٿي جي وارن جون چوٽيون جيڪي مسلمان زالنون مٿي کي ڦٽي ڏيئي ڪنڌ يا ڳچيءَ پٺيان وارن
 کي بن حصن ۾ ورهائي ويڙهينديون يا ڳوپ ڏينديون آهن. پنهني حصن مان هر هڪ کي چوٽي چئبو آهي)، ۲۱. ٻاروچي جي، ٻروچ يا
 بلوچ جي (پنهنجيءَ جي)، ۲۲. وارن جي مڇن، وارن، ۲۳. سوڌيون، سميت، ۲۴. چوٽون، ۲۵. عذر واريءَ، جذبيءَ، بيمار (سسئيءَ)،
 ۲۶. واپس ٿي، ۲۷. مزاج برسي ڪندو، سار لهندو، ۲۸. پڻ جڳل جو (هالار جبل جيڏاڪڻي قطار کي پڻ چوندا آهن)، ۲۹. مالڪ (پڻ
 ڌڻي=پنهنجي)، ۳۰. دل کان لهي، يلجي، ۳۱. دل، ۳۲. جا، ۳۳. جانب، محبوب، ۳۴. اڳن ۾، گهر ۾، ۳۵. بي ماني، بي آبرو، ۳۶.
 ٻاروچي جي، ٻروچ جي، پنهنجيءَ جي.

سي ڪيئن وڃن وسري، جي جيءَ اندر جاني،
اڱڻ امانِي، شل ڪيڇين جي ڪا مڙي.

وائي

ٻاروچا ٻاجهه پئي، مان ڪي نيندا ساڻ،
ڏيندا مون ڏکي ڪي، آلهه لڳ اهڃاڻ،
لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ،# پرين چيو پاڻ،
ان الله يغفر الذنوب جميعاً،* اي پنهونءِ جا پريان.

۱. دل تان لهي، ڀلجي، ۲. دل، ۳. ڀر، ۴. جانب، سڄڻ، محبوب، ۵. اڱڻ ڀر، گهر ڀر، ۶. بي ماني، بي آبرو، ۷. خدا ڪري، ۸. ڪڇ جي رهاڪن (ڪڇ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، سنڌي جو محبوب پنهنون ان شهر جو ويٺل هو)، ۹. ڀروچ، بلوچ (پنهونءِ جا ڀاڻ)، ۱۰. ٻاجهه پئي = ٻاجهه ڪري، ڪرم ڪري، رحم ڪري، ڪهل ڪري، ۱۱. مون، ۱۲. وٺي ويندا، ۱۳. پاڻ سان، ۱۴. ڏک جي ستايل، درد جي ماريل، ۱۵. الله، ۱۶. واسطي، ڪارڻ، ۱۷. پاڙ پتا، ڏس# خدا جي رحمت يعني ٻاجهه مان نااميد نه ٿيو (قرآن شريف جي سورت زمر جي آيت ۵۳)، ۱۸. محبوبن يعني خدا، ۱۹. خود • بيشڪ خدا اوهان جا مڙيئي يعني سڀ جا سڀ گناهه معاف ڪندو (قرآن شريف جي سورت زمر آيت ۵۳)، اهڃاڻ، ٻار، نشان.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ ڪوهياري

داستان چوٿون

۱

رِءٌ قَرِيبَن قُوتُ ڪِئو، آئون ويٺي ورهه چَران،
انَ عَذَابَن اِگَهِين، مَادرِ چو نه مَران،
آديون جو نه آوهان، سو مان سور سَرَتِيُون.

۲

رِءٌ قَرِيبَن قُوتُ ڪِئو، ورهه چَران ويٺي،
بَانِيَن ڪي پَرُوجَ ري، ٿي ڏگن سين ڏيئي،
تو پُجائان سُرِين آئون سورن سَانِيِيَتِي،
جا مَرَضَن مَرُوتِي، سا سَرَتِيُون ڪيئن سَگهي ٿي.

۳

سَرَتِيُون ڪيئن سَگهي ٿي، ويڙهي جا ورهن،
چِتُ جنهن جو چُور ڪِئو، ڏکوئي ڏگن،

۱. سواءِ، ڌار، جدا، ۲. قريبن کان، محبوبين کان، سڄڻن کان، ۳. ڪاڇ، خوراڪ، کاڌو پيتو، ۴. معشوق جي جدائي جا غم. ڏک يا سور، ۵. کان. (مصدر ڪاڻڻ)، ۶. عذاب کان، ڏک کان، ايذاء کان، ۷. اڳ ۾، پهريائين، ۸. اي مادر، اي امان، ۹. مان ڪي، مون ڪي، ۱۰. جيڏيون، پيٽرو، اديون، ۱۱. برهمڻ زال يعني سسئي جيڪا ٻانين جي کهر ۾ ڄائي هئي، ۱۲. بلوچ، (سسئيءَ جي محبوب پنهنجي)، ۱۳. کان سواءِ، ۱۴. ملاقات، واقفيت، سڃاڻپ، ۱۵. کانپوءِ، کان بعد، ۱۶. اي سڀين، اي ٻرين، اي محبوب، ۱۷. سورن سان پيئي = سورن سان شامل، ڏک سان گڏ، ڏک ۾ ويڙهيل، ۱۸. بيمارين، دردن، ڏک، ۱۹. ماري، نپوڙي، پائمال ڪئي، ۲۰. چاڪ، چڱي ڀلي، ۲۱. دل، من، ۲۲. ناس، چت، برباد، تباهه، ۲۳. عذاب يا ايذاء، ڏيئي.

پُڄاڻان پريَن، اديُون اگهي آهيان.

۴

اديُون اگهي آهيان، پريَن پُڄاڻان،
سي ڪوهياري ڪيڙ وٽا، ساڄن سڀاڻا،
جي سسئيءَ سڀاڻا، سي وڃي ڪيڇ ڦارڙا.^{۱۲}

۵

حقيقت هن حال جي، جي ظاهر ڪريان زبان،^{۱۷}
لڳي ماڻ مرن ڪي، جيڪر سور سَلاَن،^{۱۶}
بي ٽاڪر ٽڪي ڪانه، جبل سڀ جلي وڃي.^{۲۵}

۶

حقيقت هن حال جي، ظاهر ڪريان ڌري،^{۲۶}
لڳي ماڻ مرن ڪي، ڏونگر پون ڌري،^{۲۷}
وڃن وٽ پري، اويئر اُپري ڪونه ڪو.^{۲۹}

۷

جڏا ميڙ جليل، جي حب نه هلن سڪا،^{۳۴}
^{۳۷}

۱. کان پوءِ، کان بعد، ۲. محبوبن، ۳. اي اديون، اي پيرن، اي سرتيون، ۴. بيمار، ناچاڪ، ۵. ڪوهر يعني جبل جا رهاڪو، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ۽ ان جا ڀائر، ۶. ڪيڏانهن، ۷. سڄڻ، پيارا، ۸. ڏاها، عقلمند، داناءُ، ۹. سسئيءَ کي، ۱۰. وٽيا، پسند پڻا، ۱۱. ڪيڇ ۾ (ڪيڇ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، پنهنجو ان شهر جو ويٺل هو)، ۱۲. آرامي يا ٿانِيڪا نٿا، ۱۳. اصليت، ماهيت، ڪيفيت، راز، ۱۴. ماجرا، ڏڪر، معاملي، ۱۵. جيڪڏهن، ۱۶. پڌري، عيان، ۱۷. زبان سان، چپ سان، وات سان، ۱۸. عجب، حيرت، ۱۹. جانورن، پسن، ۲۰. جيڪڏهن، جي هوندا، ۲۱. ڏک يا درد (عشق جو)، ۲۲. ٻڌايان، بيان ڪريان، ۲۳. جابلو ملڪ، جبل، ڀهاڙ، ۲۴. بچي، سلامت رهي، ۲۵. سڙي، پسر تي، ۲۶. ٿوري، رتي، ۲۷. جلق، ۲۸. ڦاٽي، ۲۹. وٽڪار، درخت، ۳۰. سڙي، جلي، ۳۱. نباتات (جيڪا زمين مان ڦٽي) ونسپتي، سبزيات، پوک، هريالي، ۳۲. اُسرِي، پيدا ٿئي، ۳۳. بيمار، عاجز، آياهاج، ۳۴. ملاءُ (محبوب کي)، ۳۵. اي جليل، اي شان وارا، اي جلال وارا، اي خدا، ۳۶. حب ڏانهن يا حب جي طرف (حب، لس پيلي ۾ هڪ جبل، ڳوٺ ۽ نئن جو نالو آهي)، ۳۷. پنڌ ڪرڻ، (هلڻ سڪا = هلڻ جي ڄاڻ پرايائون).

لَنگَهَائِي لَطِيفَ چَئِي، نِجَنَ ڪِيچَ قَلِيلَ،
وِسَاري وَسِيلَ، مَچُرَ مَارَگَ چَڏِيَن.

۸

جَڏَآئِيءَ جَا جَلِيلَ، ٻَڏَا مَوَرَّ هَتَنَ سِيَن،
مَآدَرِ مُونڪِي مَارِئُو، دَرَدَ جِي دَلِيلَ،
وَرِجَ وِٻَر وَسِيلَ، سُوَرَن سَآڙِي آهِيَان.

۹

سَارِيَان ٿِي سَبِيلَ، پُر تَقْصِيرُون پَاڻ ڏِي،
مَتَان مُونڪِي چَڏِيَن، آري جَامَ أَصِيلَ،
وَرُ وَلَهَن جَا وَسِيلَ، رَسِجَ رَهَبَر رَاهَ ۾.

(۱۰)

اِيئِن رَهِيَس رَاهَ ۾، هُونَهِيَن هَتَ هَڻِي،
وِئَا خِيَالَ گَڻِي، مَاءُ مُنَهِنجُو جِنْدَڙُو.

(۱۱)

مَاءُ مُنَهِنجُو جِنْدَڙُو، گَنِيُو خِيَالَن،

۱. آڪاري، پار ڪري، ۲. وٺي ويجهن، ۳. ڪيچ ڏانهن (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان شهر جو رهندڙ هو)، ۴. خيس، ڪميٽا، بدڪار، ۵. دل تان لاهي، ڀلائي، ۶. اي وسيل، اي وسيل، اي آڌار يا رهبر، ۷. مٿان، ۸. مارڳ ۾، رستي يا گس ۾، ۹. بيماريءَ، آگاهيءَ، ۱۰. وڏي شان واري، وڏي جلال واري، ڌڻي تعاليٰ، ۱۱. سهر، ڪلنگيون، ۱۲. اي مادر، اي امان، ۱۳. ڏک يا سور (عشق جي)، ۱۴. فڪر، گهڻي، ۱۵. موٽج، واپس اچج، ۱۶. عاقل، سڀاڻا، داناءُ، ۱۷. جلائي، ۱۸. سنڀاليان، ۱۹. ڪٿيان، دل تي آڻيان، ۲۰. گهڻيون، ۲۱. اوڻايون، عيب، ڏوه، ۲۲. مبادا، ۲۳. پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آهي هو، پنهنجو هوت قبيلي مان هو)، ۲۴. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۲۵. اصل نسل وارا، ۲۶. بڻيائڻا، نيڪ ذات، شريف، ۲۷. موت، واپس اچ، ۲۸. پينگن، سڄن، نادارن، مسڪينن، ۲۹. پهچ، ۳۰. سونهان، اڳواڻ، ۳۱. گس يا واٽ ۾، ۳۲. خواهه، خواهه، ۳۳. اجايو، هونهن، ۳۴. رڳو جي پيس، ترسييس، ۳۵. هٿ هٿي = تڪليفون يا ڪشالا ڪري، ۳۶. ويچار، پور، فڪر، ۳۷. اي ماءُ، اي امان، ۳۸. جند، جان، دل.

ڪُوڙن ڪَڏاڀن، پوءِ رهايسِ پريٺن^۵ ري.

وائي

توڻي نين نه نين، آئون اُنين جي آهيان،
 زورو هن ضايع سين، ڪامل ڪوهه ڪرين،
 پيرن آئون نه پڄڻي، ڪرهل هوءَ نه جهلين،
 جت پانهنجيءَ جوءِ ۾، جانب مان نه جڏين،
 ٻانهي ٻاروڇا پانهنجي، سڳر مان نه سڏين،
 پڪ پدمنئا اڳري، سُرڪي مان نه سڃين.

۱. ڪوڙن، ڪُساڪين، جُولين، دغابازن، ڪوٽن، مڪريلن، ۲. پوئتي، پُٺي، ۳. روڪيس، ترسائيس، ۴. محبوب، ۵. کان سواءِ، ۶. جيتوڻيڪ، ۷. وٺي وڃن، ۸. انهن، ۹. ڏاڍو، ظلم، زبردستي، ۱۰. ڪمزور، هيٺيءَ، ۱۱. بي عيب، بزرگ، برگزیده، پاڪ، ۱۲. ڇو، ۱۳. پيرن سان، پيادي، ۱۴. رسڻ يا پهچڻ جي لائق، ۱۵. اُٺ، ۱۶. اوڻي، سسئيءَ جي محبوب پنهنوءَ جا ڀائر، ۱۷. مُلڪ، وطن، جاءِ، ۱۸. جاني، پيارا، ۱۹. مان نه = شال، ۲۰. ترسن، رهن، ٽڪن، ۲۱. گولي، بندي، نوڪريائي، ۲۲. پروج، بلوچ (پنهنون ۽ ان جا ڀائر)، ۲۳. سڳر ۾، رستي يا راهه ۾، ۲۴. ڪوٺين، گهراڻين، ۲۵. (محبت جي شراب جو) چڪو، ڏک، ۲۶. پدمن کان، (پدم = نائي يا رويين جون هڪ سؤ نيلون، نيل برابر آهي هڪ سؤ ڪرين جي ۽ ڪرب برابر آهي هڪ سؤ اربن جي. هڪ ارب برابر آهي هڪ سؤ ڪروڙن جي، هڪ ڪروڙ برابر آهي هڪ سؤ لکن جي)، ۲۷. زياده (ملهه واري)، بهتر، ۲۸. ٿورو ذرو، ۲۹. ڏين، پيارين.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرُ ڪوهياري

داستان پنجون

۱

ڪِنهن پَر رُٿان پَرِينءَ ڪي، روئي نَهَ جَآٿان،
مَٿي ڪِئو پُٿان، هَنجُن هاڻا هَٿَڙا.

۲

ڪِنهن پَر رُٿان پَرِينءَ ڪي، اَنڌَر ناهِ اُسَآتَ،
لوهُوءَ ڪا لَڪَن ۾، ويڙي مَٿي وَاٽَ،
چَپَر ۾ چُونچَآتَ، ڏَنَمَ ڏُڪوِين جَا.

۳

ڪِنهن پَر رُٿان پَرِينءَ ڪي، پَچَڻ ناهِ پَچَآرَ،
اَنڌَر ٿي آهُون ڪَري، ڪاڻي مَنجِهه خُمارَ،
گِريي جي گُفَتَآرَ، پِيءَ پَتِ ٻاروچَن ۾.

۱. ڪهڙي. ۲. نموني. طرح. ريت. ۳. محبوب. ۴. روئي نه ڄاڻان = مونکي رٿڻ جي طريقي جي خبر نه آهي. ۵. مٿي تي، سِر تي. ڪنڌ تي. ۶. ڙلڻ، ڀڙڪڻ، پٺڻ ڪريان. ۷. لڙڪن، ڳوڙهن، آئسن. ۸. (لڙڪن سان) آلا يعني پٺل. ۹. اندر ۾، دل ۾. ۱۰. پياس يا آڇ. اڪند. بيان. ۱۱. جهنگلي جانور، مرون. ۱۲. جبلن ۾. ۱۳. دشمن. ۱۴. تي. ۱۵. گس. رستي. راه. ۱۶. جبل. ۱۷. باهم يا ڪنهن زور تـلـ شيءَ تي پاڻيءَ وجهڻ سان پيدا ٿيندڙ آواز. هتي معنيٰ ٿيندي دردليون دانهون يا رٿڻ جا سڌڪا. ۱۸. مون ڏٺا. مون ٻڌا. ۱۹. ڏکڻ جي ستايل عورتن. دردوندين زالن. ۲۰. پچڻ جي (عشق جي) باهم يا ڪار جي يا ساڙ جي. ۲۱. اظهار، بيان. پچڻ ناهه پچار = پچڻ جو بيان يا ذڪر ڪري نٿو سگهجي. ۲۲. اندر يا دل ۾. ۲۳. دانهون. روج راڙو. ۲۴. سڙيل (عشق جي باهم جي). ۲۵. (عشق جي) نشي يا مستيءَ. ۲۶. رٿڻ. ۲۷. ذڪر. ٻولي. ۲۸. نموني. ريت. ۲۹. ٻروچن، بلوچن، سسئي جي محبوب پنهنوءَ جي ڀائرن.

۴

ڪِنهن پَر رُٿان پَرِينءَ ڪي، رُٿُ مُون رِٿاءُ،
بَرَن مَنجِهه بُڪَءَ، پِيءَ پَتِ بُڌمَ جِيڏِيُون.

۵

ڪِنهن پَر رُٿان پَرِينءَ ڪي، پَارَنه جَآئان پِيرُ،
يَنُٿُ مُون پِيٿو ٿِيُو، سُوَرَن لَآيُو سِيَرُ،
آرِيءَ لَآِيءَ اُليِرُ، رَقَصُ پَآڱِي رَن جِي.

۶

ڪِنهن پَر رُٿان پَرِينءَ ڪي، پَارَنه جَآئان پِنڌُ،
ڪِيچِيَن ڪَارُٿ ڪَنڌُ، نَآيو ٿِي نَعرو هَٿان.

۷

سُچَ وَسَنڊِي تَن ڪي، جُوشَ جَآلَآِيَا جِي،
طَالِبَ جِي تَحَقِيقَ جَا، نِيَنهُن تَنِي وَتَ نِي،
تِيڏِي پَسِي تِي، هُو تَن آهي هيڪَڙو.

۱. ڪهڙي، ۲. نموني، ريت، طرح، ۳. محبوب، ۴. منهنجو، ۵. بي انصافي، ڊونگ، مڪر، فريب، پهروپائي، باهريون ڏيکاءُ، ۶. رچن، رڻ پڻ، ۷. رڻ، روڊن، ۸. نموني، ريت، ۹. مون ٻڌو، ۱۰. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۱۱. پار جو، رڻ جو، ۱۲. مونکي معلوم آهي، ۱۳. رستو، طريقو، ۱۴. پنڪو، روج راڙو، ماتام، ۱۵. منهنجي، ۱۶. حوالي، قسمت پر، ۱۷. ڏڪن، عذابن، ۱۸. (منهنجي بدن يا جان پر) ٺاهيو، بنايو، ۱۹. رستو، واٽ، ۲۰. پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنو هوت قبيلي مان هو)، ۲۱. واسطي، ڪاڻ، ۲۲. سَتَ، ٽپ، چال، ڳولا، ۲۳. ناچ، ڦٽڪڻ، ۲۴. پاڳي پر، نصيب پر، ۲۵. زال جنهن جو مڙس مري ويو هجي، ۲۶. کس، واٽ، ۲۷. ڪيچن جي، ڪيچ جي رهاڪن جي (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، پنهنو ان شهر جو رهاڪو هو)، ۲۸. واسطي، لاءِ، ۲۹. مٿو، سِرَ، سسي، ۳۰. نوائي، نمائي، جهڪائي، ۳۱. آواز، دانهن، ۳۲. رڻ پت، بيابان، صحرا، ۳۳. وسڻن، سرسبز يا زرخيز هنڌ، آبادي، ڳوٺ، ۳۴. (عشق جي) گرميءَ، ۳۵. ساڙيا، ۳۶. ڳولا ڪندڙ، گهورا، ۳۷. حق، سچ، ۳۸. محبت، ۳۹. وٺي وڃ، ڏڪر ڪر، ۴۰. پاسيري يا ڦريل نظر واري، ٻاڏي، ۴۱. ڏسي، ۴۲. محبوب يعني خدا.

۸

پِيُون ڏيئي ٻن ڪي، هَلجَ پَاسِي هِيڪَ،
وَرُ نَه سَهِي وِٺڪَ، تِيڏي تِيَايُون ڪَرِين.

⑨

سَنجھي مُون نَه سَنِيَالِئُو، تَه ڪِي اوني ڪَنڊا اِيئن،
ڪُهي ڪَمِپِڻي ڪِيئن، جَتَن راتِ جڏي ڪِي.

۱۰

سَنجھي مُون نَه سَنِيَالِئُو، صُبحَ سَارِئُم سُوَر،
اچِئُو اونيائِڙن جا، پَلِپَل پَوَن پُور،
جَتَن لِيءَ ضَرُور، گَهڻا گَهَارِئُم ڏينھڙا.

۱۱

سَنجھي مُون نَه سَنِيَالِئُو، صُبحَ مَارِيسِ سُوَر،
اڏِيءَ راتِ اڏَمِئُو، ڏين پَلِئَا پُور،
جَتَن جي ضَرُور، مَادَرِ مَارِي آهيان.

۱. هڪ کان وڌيڪ، ۲. اچي، وجهي، ۳. ڀن، ۴. ڪڏ، ڪوھ، ۴. بر، ۴. وڃج، ۶. ڏانهن، طرف، ۷. هڪ يا واحد يعني خدا، ۸. مڙس يا پٽار يعني خدا، ۹. برداشت ڪري، پسند ڪري، ۱۰. ويڪرو يا ويڪرائي (جيئن يا جنهن ۾ هڪ کان وڌيڪ سماجي سگهن)، ڪشادگي، ۱۱. پاڏي، پاسيري يا ڦريل نظر واري، ۱۲. ٽن جون ڳالهيون، ۱۳. سانجهيءَ مهل، سج لهڻ وقت، ۱۴. خيال ڪيو، خبرداري ڪئي، ۱۵. ڄا، ۱۶. جت، سسئيءَ جي محبوب پنهنجيءَ جا پائڻ، ۱۷. قتل ڪري، ماري، ۱۸. بدڪار، ڪم ذات، نيچ، نڪمي، ۱۹. ڪهڙيءَ طرح، ۲۰. گذريل رات جو، ۲۱. معذور، بي ڪار، پنڪلي، بيمار، ۲۲. ڪئي، ۲۳. ٻي ڏينهن صبح جو، ۲۴. مون سارڻا، مون ياد ڪيا، مون کي معلوم يا محسوس ٿيا، ۲۵. ڏک، درد، ۲۶. اوئين، جتن، ۲۷. هر هَر، گهڙيءَ گهڙيءَ، ۲۸. فڪر، بهر، ويچار، ۲۹. ڳڻتيون، ۳۰. واسطي، ڪاڻ، ۳۱. ضرر ۾، رنج ۾، ۳۲. مون گهارڻا، مون گذارڻا، ۳۳. پڙڪا ڏيو، اوچتا جوش کايو، ۳۴. اٿلون، ڦيرا، ۳۵. ڏک، سُوَر، ۳۶. اي مادر، اي امڙ، ۳۷. فنا ڪئي، برباد ڪئي.

۱۲

سَنجھي مُون نہ سَنپاليو، مَارِيسَ سُرَ صُبُوح،
 نِيٺَ هيَرَائي نِنڊَ سين، جَتَن لَنگهي جُوءِ،
 هَاجِلو ڪَري هُوءِ، آڏِيءَ اُوڙِ اُٿي وِٺا.

(۱۳)

آڏِيءَ اُو اُٿي وِٺا، ڪَر ڪِئائون ڪِيچَ،
 ٻاروچائي پِيچَ، مُنهنجو مَن مُنجهَايو.

(۱۴)

مُنهنجو مَن مُنجهَايو، جَتَن جي جَمَال،
 ڪو جو سُر سَريرَ ۾، ڪِئو ڪِيچينَ جي ڪَمَال،
 هُوتَ نہ پَائي حَال، موٽي ٿِيَا مَعذُورِ جَا.

(۱۵)

موٽي ٿِيَا مَعذُورِ جَا، حَال نہ پَائي هُوتَ،
 لَڳندي لَڪَن سين، پَائان ٿِيَسِ پُوتَ،
 مَٿي تَئين مَوتَ، سِڪَ ٻاروچي نہ لَهي.

۱. سانجھيءَ جي وقت، سج لهڻ جي مهل، ۲. خيال ڪنو، خبرداري ڪئي، ۳. مون کي ماريو، مون کي تڪليف ۾ وڌو، ۴. ڏک يا درد (عشق جي)، ۵. صبح جي مهل، ۶. اکيون، ۷. عادي بناڻي، ڪهاڻي ماڻل ڪري، ۸. اوئين، پنهنجاءَ جي پائرن، ۹. پار ڪئي، اورانگهي، ۱۰. ماڳ، ملڪ، مخصوص ايراضي، ۱۱. ظلم، ستم، انڌير، ۱۲. جتن ڏانهن اشارو، ۱۳. رُخ، مُنهن، ۱۴. ڪٺائون، ۱۵. ڪيچ ڏانهن (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنجي ان شهر جو رهاڪو هو)، ۱۶. ٻروچن جي، بلوچن جي (پنهنجاءَ ۾ ان جي پائرن جي)، ۱۷. ناتي، پيوند، پيار، ۱۸. دل، ۱۹. موڳو يا ملول ڪنو، ۲۰. سونهن، حُسن، ديدار، ۲۱. پيڙا، تڪليف، ۲۲. بدن، جان، ۲۳. ڪيچ جي رهاڪن، ۲۴. قابليت، سهڻائيءَ، حيرت ۾ وجهندڙ ڪم، ۲۵. محبوب (هوت)، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، پنهنجي ان قبيلي مان هو، ۲۶. پائيوار، حصيدار، شريڪ، ۲۷. حال ۾، ڪيفيت ۾، ماجرا ۾ (حال پائي = ساڻي، همدرد، همراز)، ۲۸. جذبي، بيمار، عذر واريءَ، ۲۹. جبلن، ۳۰. پاڻهن، ازخود، خودبخود، ۳۱. ٽڪر، چيهون، لڙيون، ۳۲. پڇاڙيءَ، چيهه، ۳۳. موت جي، مرڻ جي، ۳۴. اڪنڊ، چڪ، ڪشش، ۳۵. ٻاروچي جي، ٻروچ جي، بلوچ يعني پنهنجاءَ جي، ۳۶. ختم ٿي.

(۱۶)

ڪيچي وٽڙا ڪالهه، تون اوڳي اڄ نهاريين،
سهيڻن تون نه سنيال، تون ٿي ساريڻ تن ڪي.

(۱۷)

توڻي مون نه سنيال، توءِ ساريان تن ڪي،
ڪا جا ڪيائون ڳالهه، جنهن منهنجو چٽ چرئو ڪئو.

(۱۸)

منهنجو چٽ چرئو ڪئو، وڌائون وهلور،
سرتيون مون ڪي سور، هي هو ٿيڙا سامهان.

۱۹

سرتيون سور پرين جو، سڄن ۾ شامل،
ڪوهياري ڪامل، مون ڪي ڏک ڏيگاريو.

وائي

زاري سا زاري، اول ٻاروچي سان ڪنديس زاري،
ڪري ڪوهياري وئو، مون سان قيامت ڪاري،

۱. ڪيچ جا رهاڪو (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي. سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان شهر جو رهاڪو هو). ۲. گذريل ڏينهن.
۳. موکي، موڙهل، نادان، بي عقل. ۴. ڳولا ڪري. ۵. سڃڻ ڪي، سڃڻ يا محبوبن ڪي. ۶. تنهنجي. ۷. يادگيري، سار. ۸. ياد ڪرين.
۹. جيتوڻيڪ. ۱۰. منهنجي. ۱۱. تنهن هوندي به. ۱۲. اهڙي. ۱۳. من. دل. ۱۴. مستانو، ديوانو. ۱۵. وهلور ۾، مونجه ۾. پریشانيءَ
۱۶. اي سرتيون، اي جيڏيون. ۱۷. ڏک، تڪليفون. ۱۸. اڳيان پويان. ۱۹. محبوبن. ۲۰. رڻ پتن، بيابانن. ۲۱. گڏ. ۲۲. ڪوم
يعني جبل جي رهڻ وارو، پنهنون. ۲۳. بي عيب، برگزیدو، نيڪ، صالح. ۲۴. آزي، عاجزي، منت، التجا، عرض. ۲۵. الله ٿي الله.
موڪلاڻي. ۲۶. بلوچ (پنهنوءَ). ۲۷. روز محشر. سڀني مري ويلن جي اٿڻ جو ڏينهن، مميت، آپدا. ۲۸. سخت خطرناڪ.

ڪينَ جيئنديسَ جيڏيون، سُرَ پريانَ جي آئون ماري،
 هندوئنَ جيئنَ هوليَ ڪري، ڏوڙَ مٽي تان مُون واري،
 مُون کي ڳهرَ ڳرو ڪئو، نندَ نندوريءَ آئون ڪاري،
 چُڪيءَ کي چاڙهي نئو، ٻوٽا هٿَڙا باري،
 مَمانَ نـ ورمـنَ وچَ ۾، اولائي آري.

۱. زندهه يا حيات رهنديس، جيئري رهنديس، ۲. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۳. ڏک، درد، ۴. پرينءَ، محبوب، ۵. فنا ڪئي، تباهه ڪئي، ۶. هندن، هندو ڌرم يا مذهب جي پوئلڳن، ۷. وانگر، ۸. هندن جو هڪ مشهور تهوار يا ڏن جنهن ۾ هندو پنهنجي اوتار شري رامچندر جي زال سيتا کي لنڪا يعني سيلون جي راجا راوڻ جي زوريءَ کڻي وڃڻ ڪري سوک ملهائيندا آهن، ۹. مٽي، خاڪ، ۱۰. سِر، ۱۱. وسائي، هاري، ۱۲. ننڊ جي خمار، ۱۳. سست، آڙسي، ۱۴. نياڳيءَ، ۱۵. بيڪار ڪئي، خراب ڪئي، ۱۶. ٽڪل، مانديءَ عاجز، ۱۷. (اٺن تي) سوار ڪري، ۱۸. اٺ، ۱۹. مضبوط، طاقتور، ٿلها متارا، سگها سارا، ۲۰. مان شال، ۲۱. ترسن، ۲۲. رستي، ۲۳. اٺ تان لاهي، لولي ڏيئي، ۲۴. آريءَ کي (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو هوت قبيلي مان هو).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر ڪوهياري

داستان ڇهون

۱

ڳائون نه وائون، اڏيئون آريچن جو،
لنگهي پڻ پري ٿيئا، رڻ ڇڏي رائون،
ڏيئي ڦوڙائون، وٽا ويڇاريءَ سڀرين.

۲

ڳائي نه وائي، اڏيئون آريچن جي،
ڪنهن پر ڪهي لنگهيان، جبل جاجهائي،
جيڪس واجهائي، هاڻ مرندي هون ٿي.

۳

هلڻ سَهان نه هون جو، وڃڻ ائون گهوريان،
هون هميشه هتهين، ته ڏونگر ڪوهه ڏوريان،
اڪين سين اوريان، پسان شال پنهون ڪي.

۱. سڌ، خبر، ڳالهه، ڏڪر، ۲. چوبول، ڳالهه، ٻولهي، گفتگو، ڏڪر، بيان (ڳائڻ نه وائڻ = نڪا خبر نڪاچار، ڳالهائڻ نه ٻولائڻ)، ۳. اي اديون، اي پيٽر، ۴. آريءَ جي اولاد، پنهنجيءَ ان جي ڀائرن (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو هوت قبيلي مان هو)، ۵. اڪري، پار ڪري، لتاڙي، جهاڳي، ۶. پڻ جبل، (هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار کي پڻ چوندا آهن)، ۷. پريئين پاسي، ڏور، ۸. بيابان، سڄ، ۹. جبل جي ريتي يا ڪڪري، جبل، ۱۰. جدائي، ويڙو، فراق، ۱۱. ويڇاريءَ کي يا ويڇاريءَ جا (ويڇاري = مسڪين، نمائي، عاجز، بي وس)، ۱۲. پرين، محبوب، ۱۳. ڳالهه، ڏڪر، ۱۴. ٻولي، آواز، ڳالهه، ۱۵. ڪهڙيءَ، طرح، ريت، نموني، ۱۷. پنڌ ڪري، هلي، ۱۸. ائون لنگهان يا پار ڪريان، اڪران، ۱۹. ڊگهو، اوچو، ۲۰. شايد، ۲۱. سڪي، ۲۲. هينئر، هن وقت، جلدي، ۲۳. ساڻه ڏيندي، ۲۴. محبوب، پنهنجيءَ، ۲۵. واسطي، ۲۶. وڃڻ، آسڻ، ۲۷. برداشت ڪريان، ۲۸. ڀينر وڃهان، ڪڍ يا ڪوهه ٻر وڃهان، ڦٽو ڪريان، ۲۹. هجن، ۳۰. سدائين، ۳۱. جبل، ۳۲. چو، ۳۳. ڏيونديان، ۳۴. اڪين سين، = خوشيءَ سان، ۳۵. وڃان، پنڌ ڪريان، ۳۶. ڏسان.

۴

هَلُئُ سَهَآنَ نَه هَوَتَ جو، وَجَنُ مُونَ نَه وَسِ،
 اللَّهُ آريَجَنَ جِي، گُولِي مُيَزِينِ گَسِ،
 پَرِبَنَ پَنوَهَارِ پُجَان تَو، ڏُونِگَرِيَا مُونَ ڏَسِ،
 اَكِينِ جِي آرسِ، مُنڌَ جِيَهِيَايِي جُوڙَ ڪِي.

۵

هَلُئُ سَهَآنَ نَه هَوَتَ جو، وَجَنُ مَ وارِئو،
 رَهَو رَاتِ پَنِئُورَ مَ، تَان گَهَڙِي هِتَ گَهَارِئو،
 مَعذُورَ مَ مارِئو، سِڪِي جَنهن سَگَ ڪِئو.

۶

مُون ڪِي جَنِي مَارِئو، آن ڪِي گِڏَڙَا سِي،
 تَن مَ طَاقَتَ نَاهِ ڪَا، اڏَا اُنِين رِي،
 سُوَرُ سَلِئَمَ تِي، جِي لَاهِ ڳَالِهَ ڳَرِي ٿِي.

۷

مُون ڪِي جَنِي مَارِئو، سُوَجَاتَمَ سِيئي،

۱. آسهن. ۲. برداشت ڪريان. ۳. محبوب. پنهنجو (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي. سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۴. منهنجي، ۵. وس بر، اختيار بر. هت بر، ۶. اي الله، اي ڌڻي تعاليٰ. ۷. آريءَ جي اولاد يعني پنهنجوءَ ان جي ڀائرن (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو)، ۸. ٻانهي، نوڪريائي، بندي، ۹. ملائين يعني گڏين يا پهچائين، (محبوب ڪي)، ۱۰. گس تي، راهه يا رستي تي، ۱۱. محبوب، ۱۲. اي پنوهار، اي ريون يا پڪريون چاريندڙ، اي بڪرار يا ريڍار (اهو بڪرار آهي جيڪو جبل بر سسئيءَ کي مليو هو)، ۱۳. معلوم ڪريان، ۱۴. توکان، ۱۵. ڏونگر يا جبل جا رهاڪو (پرينءَ ڏانهن اشارو)، ۱۶. مونکي، ۱۷. ٻڌاء، ۱۸. ڳهر، تند، ۱۹. منڌ سان. عورت يا زال يعني سسئيءَ سان، ۲۰. اهڙي، هيڏي، وڏي، ۲۱. حالت، جاڙ، جُٺ، ۲۲. ڪڏي، ۲۳. قبول ڪريو. پسند ڪريو. روا يا مناسب ڄاڻو، ۲۴. ٽڪو، ترسو، ۲۵. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ٻه ميل پري هڪ قديم شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۲۶. تر بن، ۲۷. ساعت، پل، ٿورو وقت، ۲۸. گذاريو، ٽڪو. رهو، ۲۹. معذور ڪي، جڏي يا بيمار ڪي، ۳۰. ستايو، ڏک پهچايو، تڪليف ڏيو، ۳۱. حرص ڪري، حريص ٿي، هيچ يا شوق ڪري، ۳۲. ناتو، دوستي، ۳۳. اوهان ڪي، ۳۴. ڇا، ۳۵. جسمر، بدن، ۳۶. سگهر، زور، ۳۷. اي ادا، اي پاڻو، ۳۸. انهن، ۳۹. کان سواءِ، ۴۰. ڏک، ۴۱. مون سايو، مون بيان ڪيو، ۴۲. تنهن صورت ۾، ۴۳. جنهن صورت ۾، ۴۴. معاملو، ۴۵. نه سهڻ يا برداشت ڪرڻ جهڙي، ۴۶. مون سڃاتا، مون سهي ڪيا.

پُنهُونَ پِيڪَڻَ پَچَندِئَا، پِلَن تانَ پِيئِي،
ويجَنئُون ويئِي، ٿِي وَهِيئِي سَجَئِين.

۸

مُونڪِي جَنِي مَارِئُون، سُجَاتَمَ پَاتَان،
لوهُو لَگَن نَاهِ ڪِي، سَنَدَ مِٽِيئِي سَاڻَا،
دَارُونَ جَا دَاتَا، ذَنَمَ هُوتَ هَئِن سِين.

۹

پَرَتُو پُنهُونَ جو، جُهڙَ جِيئَن جَهالا ڏِي،
ائون تَنهن آريءَ ڪِي، وِئُون رَاهَ رُٿان گَهَئُون.

۱۰

پَرَتُو پُنهُونَ جو ڪِي چَانئِين ڪِي اُسَ،
قَرِيبَئِي ڪُئَسَ، آهي ڪَرَبَ ڪَرِڙِي.

۱۱

پَرَتُو پُنهُونَ جو، سَهَائِي سِيَاهَ،
مُنهن ڏيئي مُون آيو، رَنگا رَنگِي رَاهَ،

۱. سسئيءَ جي محبوب جو نالو. ۲. تير. ۳. ڪان. ۴. ڪان. ۵. مان. ۶. ويجهن يا طبيبن (جي وس) ڪان. ۷. زور ٿي يا چڙهي وئي. ۸. وس ۾، اختيار ۾. ۹. سڃڻ جي، دوست جي. ۱۰. ستايو، ڏک پهچايو، تڪليف ڏني. ۱۱. مون سڃاتا، مون سهي ڪٿا. ۱۲. پاڻ، خود. ۱۳. رت، خون. ۱۴. لڳن ۾، عضون ۾، بدن ۾. ۱۵. بدن ۾ اندر هڏن جا جوڙ يا ڳنڍ يا ميلاپ. ۱۶. سڀئي. ۱۷. نستا، ڪمزور. ۱۸. دوا، پڪيءَ، ڦڪيءَ، سٽيءَ. ۱۹. ڪٿا، ٿورو انداز. ۲۰. مونڪي ڏٺا. ۲۱. محبوب، پنهنجو (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، پنهنون ان قبيلي مان هو). ۲۲. روشني، تجلو، پاڻيءَ يا آرسِيءَ ۾ ڪنهن شيءِ جي نظر ايندڙ تصوير، شڪل، مورت، چلڪو، ديدار. ۲۳. آسمان جو ڪڪرن سان ڇانئجڻ واري حالت، ڪڪر. ميگهه. ۲۴. وانگر. ۲۵. چمڪاڻ. ۲۶. پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آهي هو، پنهنون ان قبيلي مان هو). ۲۷. رستو، واٽ. ۲۸. ڪڏهن، ۲۹. پاڇو، سايو، ٿڌو. ۳۰. ڏپ، سج جي موجودگي، گرم. ۳۱. قريبن جي، محبوبن جي. ۳۲. ڪوس، ڪُهڻ، جيو هڃا، قتل. ۳۳. مصيبت، اڀا، قهر. ۳۴. ڪئن، سخت، ستائي. ۳۵. (ڪنهن وقت) روشن يا چٽو. ۳۶. (ڪنهن وقت)، ڪارو يعني اونڌاهو ۽ تاريخ. ۳۷. منهن ڏيئي = ظاهر يا پٿرو ٿي. ۳۸. مون ڪي، ۳۹. مليو، حاصل ٿيو. ۴۰. گهڻن رنگن يعني قسمن وارو. ۴۱. رستو، گس.

پَهَرِين ڏيندا پاهُ، پوءِ رڱيندا رَنگَ ۾.

۱۲

پَرَتَوو پُنُهُونَ جو، رُڱِيائي رَاحَتَ،
پَانِيان ڏينهن پَوَارُون، سَاجَن لاءِ صَحَتَ،
مِٺِي مُصَيَّبَتَ، آهي آريءَ جَامَ جِي.

وائي

آئي لڪيئي لَنَ لَائي، ائون ڪا جوڙ جَتَن جو،
بَڙِي جِيءُون، ائون ڪا ڪُڙمُ ڪِيچِيَن جو،
ڪُهِي ڪَمِيٽِي هَلِئا، ڪَهَلَن ڪِئا ائون ڪَائي،
ائون سَٽِي هُو هَلِئا، ڏيرَ ڪَري وِئا ڏاڍائي،
پِينرُ هِنَ پَنِپورَ ۾، ڪونهي سَوَرَن پَائي،
پَسِي پنهنجا ڪَمَڙا، لالَڻ ائون لَچائي،
پورَ هِيَتَ پُنُهُونَ جَامَ جِي، ڪِيچِيَن ڪَمَ نَ آئي،
اُتي عَبداللطيف چئي، هوتَ ڪَريو هَماڙي.

۱. گدامڙي ۽ ٻين مصالحن کي ملائي تيار ڪيل تيزاب جنهن ۾ کڻي يا رنگريز ڪوري ڪپڙي کي رنگ ڏيڻ کان اڳي ٻوڙيندا آهن، ان لاءِ ته ڪپڙي جو ميلَ وغيره صاف ٿئي. ۲. روشني، تجلو، پاڻيءَ يا آرسِيءَ ۾ نظر ايندڙ ڪنهن شيءِ جي تصوير، شڪل يا مورت، چلڪو، ديدار، ۳. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۴. بلڪل، صفا، ۵. آرام، فرحت، ۶. سمجھان، ۷. خوفائتو، خطرناڪ، ڏکيو، ۸. سڄڻ، پرينءَ، ۹. خاطر، واسطي، ۱۰. جڳيلائي، ۱۱. پياري، وٺندڙ، ۱۲. آزار، تڪليف، ۱۳. پنهنوءَ (بلوچ قومَ جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنو ان قبيلي مان هو)، ۱۴. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۱۵. قسمت، تقدير، نصيب، ۱۶. محبت، نينهن، ۱۷. لڳائي، ۱۸. مٺ، شريڪ، هڪ جهڙي، برابر، ۱۹. اولين، ۲۰. آڙي، آڙي، ۲۱. سرتيون، ۲۲. آڪهه، خاندان، عزيزيائي، مائٽياڻي، ۲۳. ڪيچ جي رهاڪن (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جنهنجو پنهنو رهاڪو هو)، ۲۴. قتل ڪري، ماري، فنا ڪري، ۲۵. بدڪار، ڪم ذات، نيچ (سسئي)، ۲۶. قياس، رحيم، سباجهه، ۲۷. ڪابه، ۲۸. سَٽل هيس، نند ۾ هيس، ۲۹. مڙس (پنهنوءَ) جا ڀائر، ۳۰. زبردستي، ظلم، ۳۱. اي پيٽر، اي اديون، ۳۲. نٿي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ٻه ميل پري شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۳۳. سورن يا ڏکڻ جو، ۳۴. ڀاڻپوار، همراز، ۳۵. ڏسي، ۳۶. عمل، ڪرت، ۳۷. اي لالڻ، اي محبوب، ۳۸. شرمسار ٿي، ۳۹. ٻانهي، گولي، ۴۰. ڪيچين کي، ۴۱. اي هوت، اي محبوب، ۴۲. مدد، واهر.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان پهريون

* ۱

لَرُمَ لَا زَائُو تِيئُو، هَلِي هَلِي كَرِهَمَتَ،
سِجُ سَامُهُونَ مُنَهَن مِر، # كَهَل مِر كِج مَر كَتَ،
سُپِيرِيَان جِي سَتَ، ڳاڙهي سِج ڳالِه مِڙِين.

۲

لَرُمَ لَا زَائُو تِيئُو، ڳهَتُون ڳوهِيون چَدَ،
لَدُو لَاه مَر لَدَ، تَه ڳاڙهي سِج ڳالِه مِڙِين.

۳

لَرُمَ لَا زَائُو تِيئُو، لَاه مَر لَدُو لَدَ،
سَات پَرِيَان جِي سَدَ، تَه مُنَدَ مِيڙَاو تو تِيئِي.

۴

لَرُمَ لَا زَائُو تِيئُو، وَر چُونَدِينْدِي وَجَ،

* هي ۴ بيت ۽ کانئس پوءِ ايندڙ ۴ بيت شاهه ڪريم بلڙيءَ واري جي بيت "تان ڪي ڪوري چل جان لاڙاڻو سڄ ٿئو، هاڙهي ڌاري هل وڃي ڪيچين جو ٿيو" جي تتبع تي چيل آهن. ۱. سست ٿي، پوئتي موٽ، ڳوٺ ناٿ ڪر، نٿ ٺٽاءُ ڪر، ۲. (سڄ) لهڻ کي ويجهو يا لهڻ وارو، ۳. پنڌ ڪري، ۴. ڏيکار، ۵. فلڪ، ڦڙتائي، مردانگي، چستي # سڄ منهن جي برابر يعني لهڻ يا غروب ٿيڻ وارو آهي، ۶. پنڌ، مسافريءَ، ۷. سوچ، ويچار، کس گسان، سستي، دير، ۸. پرينءَ، محبوب، ۹. سٺ مِر، ڪجهريءَ يا جماعت مِر، ۱۰. ڳاڙهي سڄ = سڄ جي موجود هوندي، شفق جي مهل، نما شام جي وقت، سڄ لهڻ کان اڳ، ۱۱. ڳالهه ڪي، مقصد ڪي، دل جي مراد ڪي، ۱۲. ملين، ۱۳. ڪهڙون ڪوهيون = ڳوٺ ناٿ، سستي، ۱۴. سامان يا ٿيڙ ٽاڙي (مسافريءَ جو)، (لڏو لاهڻ = ترسڻ، رهي پوڻ)، ۱۵. پنڌ جاري رک، ۱۶. ساٿ ڪي، جماعت ڪي، ۱۷. محبوب، ۱۸. ٺڪار، آواز ڏي، ۱۹. اي منڌ، اي عورت (سسئي)، ۲۰. ميلاپ، گڏجاڻي، ۲۱. تنهنجو، ۲۲. رستا، واٽون، ۲۳. ڳنڍندي ڪهنج (سٿڻ جا)، ۲۴. ڳنڍندي (سٿڻ جا وَر)، ڇاڇيندي يا ڳوليندي (رستا يا واٽون).

آهي اي اُهي، هاڙهي هلندي جو.

۵

لڙم لاڙاڻو ٿيو، موڙي مرم پير،
آريءَ لئي اُلي، ڏيئي مارج ڏونگرين.

⑥

مڙنو سڄ مڻان، پوڄاڙي پيدا ٿي،
سڄ مڻائي ساءِ، اُلهڻ کي اوڏو ٿيو.

۷

اُلهي سڄ اوير ڪئي، ڏنائين ڏونگر،
سسئيءَ کي سيد چئي، سورن جو سمر،
ڪنل رکئو ڪر، وڃاريءَ وڻڪار تي.

۸

اُلهي سڄ اوير، م ڪر معذورن تي،
پسي مڙان پير، ڏونگر پاروچن جا.

۱. اهو، ۲. اهيان، سڃاڻپ، ۳. هاڙهي جبل ڏانهن (لس ٻيلي جي اولهه طرف واقع جبلن جي قطار کي هاڙهو چوندا آهن)، ۴. سست ٿي، پوئتي موٽ، گوشت نات ڪر، نٿا ڪر، ۵. (سڄ) لهڻ وارو يا لهڻ کي ويجهو، ۶. پوئتي هٽائي، گهٽائي (پير موڙي) ڪجهه وقت ترسي، دير ڪري، رفتار گهٽائي، ۷. پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو هوت قبيلي مان هو)، ۸. لاءِ، واسطي، ڪاڻ، ۹. سٺ، لوڻ، ڇال، ۱۰. ڏونگرين، جبلن ۾، ۱۱. لهڻ يا غروب ٿيڻ وارو ٿيو، ۱۲. وڃين، سڄ لهڻ کان ڪجهه اڳ وارو وقت، ٽپهي، پنهنجيءَ سانجهيءَ جي وچ وارو وقت، ۱۳. ظاهر، ۱۴. بدلائي، ۱۵. رنگ، ۱۶. لهڻ، غروب ٿيڻ، ۱۷. ويجهو، قريب، ۱۸. لهي، ۱۹. دير، ۲۰. ڪئي، ۲۱. (سسئي) ڏنو (ڏونگر ڏنائين= جبل ۾ داخل ٿي يا پهچي وئي)، ۲۲. ڏکڻ، دردن، ۲۳. سامان، ۲۴. برباد ٿيل، مصيبت جي ماريل، ۲۵. ڪٺو، ۲۶. رخ، منهن، ۲۷. نمائيءَ، بي وس، ۲۸. کير ٿر جبل جي قطار سان لڳو لڳ اتر اڀرندي طرف هڪ ننڍو ڳوٺ، لس ٻيلي ۾ هڪ جبل جو نالو، ۲۹. ڏانهن، ۳۰. عذر وارين، جڏين، بيمار عورتن، ۳۰. ڏسي (پوءِ)، ۳۱. ڌم ڏيان، فوت ٿيڻ، ۳۲. پيرن جا نشان، ۳۳. ڏونگر ۾، ۳۴. پروجن يا بلوچن يعني سسئيءَ جي محبوب پنهنجيءَ ۽ ان جي ڀائرن.

۹

وِئو ٻاروچلو نِڪِري، هاڻي ڪَربان ڪيئن،
سِجَ اَلْثِي سِيئَن، سَتُون ڏيندِيسِ سِجَ ۾.

۱۰

سِجَ اَلْثِي سَسُئي، رَتَ وَرَنو رُو،
نہ پَهِي نہ پانڌي ڪو، جنهن ڪَر پُچي لَو،
مُوڙهي وِجي تَو، موٽَن جي ڪانہ ڪري.

۱۱

ويئي مُون وِئو، لَڙي سِجَ لَڪَن تان،
اَتون ڏوريندي ڪيَترو، پَهَن پير پئو،
سُورن ساڻ سِهَو، اچي ٿيم جِيئُون.

(۱۲)

سَسُئي سِجَ وِئو، ڏج وِراڪو ويڙهه ۾،
اَرباڻي پَنهونءَ جو، ڏُونگر ڏس پئو،
اَرسَ جَن ڪِئو، اُن نہ بيلي اُن جا.

۱. ٻروچ يا بلوچ يعني سسئيءَ جو محبوب پنهنجو، ۲. لهڻ، غروبڻ، ۳. تائين، ۴. لوهون، چالون، آڻير، ۵. رڻ پٽ، بيبان، ۶. سِجَ الٽي = سِجَ لٽي، سِجَ لهڻ مهل، ۷. رَتَ جي، خون جي، ۸. رنگ جهڙو (رت ورتو = رت جي رنگ جهڙو پاڻي، ڳاڙهو پاڻي)، ۹. روئي، (ڳوڙها) وهائي، ۱۰. پانڌي، پانڌيڙو، واتهڙو، مسافر، ۱۱. کان، ۱۲. معلوم ڪري، ۱۳. ڳوٺ (پنهنوءَ جو)، ۱۴. موڙهل حالت ۾، حيرانيءَ يا پريشانيءَ جي حالت ۾، واڙي يا موکي ٿيو، ۱۵. هلي يا پنڌ ڪري پئي، ۱۶. تنهن هوندي به، ۱۷. واپس ٿيڻ، ۱۸. وهڻ يا ترسڻ جي حالت ۾، وهڻ يا ترسڻ جي سبب، ۱۹. منهنجي، مونکي، ۲۰. لهي، غروب ٿي، ۲۱. جبلن، ۲۲. گوليندي، وڙيندي، ۲۳. پهڻ ۾، پٿرن ۾، جبلن ۾، ۲۴. (پنهنوءَ جي) پير جو نشان، ۲۵. ڏکڻ، ڏرڊن، ۲۶. سبند، لاڳاپو، ناتو، ۲۷. منهنجو ٿيو، مونکي ٿيو، ۲۸. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۲۹. ڦيرو، گهمرو، وڙ، چڪر، ۳۰. جهنگ، وڻن جي جهنگي، ۳۱. آريءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۳۲. ڏونگر ۾، جبل ۾، ۳۳. پتو، خبر، ۳۴. مليو، ۳۵. سسئي، غفلت، ۳۶. ساڻي، همراھ.

(۱۳)

ڏِجُ وِرَاڪُو وَيِزْهِي ۾، سَسُئي وَڏي سُورِ،
اَرسُ جَنِ اَسُورِ، اُنَ نَه پِيلِي اُنَ جَا.

(۱۴)

ڏِجُ وِرَاڪُو وَيِزْهِي ۾، سَسُئي وَڏي سَتِ،
جَنِي مُوڙهي مَتِ، اُنَ نَه پِيلِي اُنَ جَا.

۱۵

سَرَتِيُون سُجِي سِجِ، مَتَانِ ڪَا مُون سِين هَلِي،
پَاڻِي نَاهِي پِنڌُ گَهڻُو، اِڳئَان رَاڻُو رُڳِي رُجِ،
مَتَانِ مَرِي اُجِ، ڪَا ڏي پَارَاتُو پَرِين ڪِي.

۱۶

وِئُو سِجُ وِئَن تَان، رَاسِيُن ڏِيئي رَنگُ،
مُون جَنهن سَان سَگُ، سو ڪُوهِيارو ڪِيچُ وِئُو.

۱۷

وِئُو سِجُ وِئَن تَان، رَاسِيُن رَتَائِيَن،

۱. قبرو، گهٽاري، چڪر، وڙ. ۲. جهنگ، وڻن جي جهنگي. ۳. وڏي سُر = وڏي سڄ، ساجهر، سوبل، سڄ لهڻ کان گهڻو اڳي (سور = سورج، سڄ)، ۴. سَتِي، غفلت، ۵. جن ڪي، ۶. اَسَر جي مهل، فجر جي وقت، ۷. همراھ، ساٿي، ۸. گهڻي، جهجهي، ۹. سَت سان، زور سان، طاقت سان، سڃاڻي يا صدق سان، سڄيءَ دل سان، ۱۰. جن جي، ۱۱. منجهي وڻي، بڻال ٿي وڻي، ۱۲. عقل، ٻڌي، ۱۳. اي سرتيون، اي جيڏيون، ۱۴. ٻڌجي، ۱۵. رڻ پٽ، بيابان، ۱۶. مبادا، ۱۷. مفاصلو، سفر، ۱۸. ريتي، جبل جي واري، جبل، ۱۹. صرف، ۲۰. سراب، مرگه ترشنا، رڻ ۾ گرميءَ ۽ تپش جي ڪري پائيءَ جو ڪوڙو ڏيک، ۲۱. مبتلا ٿي، ۲۲. آڄ ۾، پياس ۾، ۲۳. بددعا، پٽ، ۲۴. محبوب، ۲۵. راسين ڪي، جبل جي چوٽين ڪي، ۲۶. رنگ ڏيئي = رنگدار بنائي، سهڻو بنائي، ۲۷. منهنجو، ۲۸. واسطو، لاڳاپو، رشتو، نالو، ۲۹. ڪوھ يعني جبل جو رهاڪو، سسئيءَ جو محبوب پنهن، ۳۰. ڪيچ ڏانهن، (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي پنهن رهندو هو)، ۳۱. راسين ڪي، ۳۲. ڳاڙهو ڪيائين.

مُونِ كِي مَارِيائِين، آيلِ اُونْدَاهِي كَري.

۱۸

تَان تَان كَرَهَلُ كَاه، جَان جَان آهي سوجهُرو،
مَتَان تِي اُونْدَاه، پِيرُنَه لَهِين پَرِينء جو.

۱۹

جَان جِيئِين تَان جَل، كَانهي جَاء جَلُ رِي،
تِيءِيء تِيءِيء هَل، كَانهي ويل وَهَن جِي.

۲۰

جِيئِن جِيئِن پِجِي رَات، تِيئِن تِيئِن تَاڻِي پَنڌ ۾،
پِيوريء پِي نَه تَات، جِيگَا سَا جَتِن جِي.

۲۱

جِيئِن جِيئِن تِيءِيء ڏِينُهِن، تِيئِن تِيئِن تَاڻِي پَنڌ ۾،
ڪو اڳانجھو نِينُهِن، پَانهيءَ بَارُوچَن سِين.

۲۲

نَڪو تَتو ڏِينُهِن، نَڪو ليڪوئي تُو،

۱. تباه ڪيائين، برباد ڪيائين، ۲. اي آيل اي امڙ، ۳. تاريخي، ڪاري رات، اونداه، ۴. تان تان = تيسائين، ۵. اٺ، ۶. هڪل، هلاء، ۷. جان جان = جيستائين، ۸. روشني (سج جي)، ڏينهن، ۹. مبادا، ۱۰. پير جو نشان، ۱۱. لپن، ڏسين، ۱۲. محبوب، ۱۳. زندهه يا جيئري آهين، ۱۴. (عشق جي باه ۾) پچندي يا ڪامندي رَه يا سڙندي رَه، ۱۵. واھ، چارو، گس، ۱۶. پجن، سڙڻ، ۱۶. کان سواءِ، ۱۸. ڏينهن لڙڻ وقت، ڏينهن تڏي ٿيڻ مهل، ۱۹. ڏينهن گرم ٿيڻ وقت، تيت جي وقت، منجهند جي مهل، ۲۰. پنڌ ڪر، ۲۱. وقت، مهل، ۲۲. نري، تڏي ٿئي، وهامي، ۲۳. ڪاهي، هلي، ۲۴. وسوڙل، سادھ لوح، ڪم عقل، ۲۵. پجار، يادگيري، ۲۶. اوئين، يعني سسئي جي محبوب پنهنءَ ۽ ان جي ڀائرن، ۲۷. گرم ٿئي، ۲۸. آڳاٽو، اصل کان، ازل کان، ۲۹. محبت، عشق، ۳۰. نوڪريائيءَ، گوليءَ يعني سسئيءَ، ۳۱. ٻروچن يا بلوچن يعني پنهنءَ، ۳۲. گرم ٿو، ۳۳. حساب، ڪتاب (ست ڪٿن جي اجوري جو).

تَهَـانَ اوري نِينَهَن، چِنُو آتَن واريين.

۲۳

آتَن اورانگهي وئا، پاڙي چَـڌي پوءِ،
اَريچا اُن تي، هيءَ تان جَـڌي جو،
ڪي هلي ڪي هت گُـڻي، ڪي رڙهي ڪي روءِ،
اوهين چَـڌي وڃو چَـڀرين، ڏُڪي ڪهڙي ڏوهه،
ڪو پُري پُرين چَـڌو، ته مَـڻيءَ مَـاَتَم آيو.

۲۴

آتَن اورانگهي وئا، اگَن مُون افسوس،
ديوانِيءَ سين دوس، ساڻي آهي سَـڄِ مِ.

۲۵

آتَن اورانگهي وئا، ائون ٿي مَـڪران مَـاءِ،
پئون ٿيندِس پير تي، هيءَ هي ڪري هاءِ،
جيئن مُون نه جُـڳاءِ، پرين تان پاسو ڪِـئو.

۱. تنهن کان. ۲. اڳيئي، پهريائين. ۳. محبت. عشق. ۴. ٽوڙيو، ختم ڪيو. ۵. آتَن = زالن جو گڏ ويهي چوڻي يا اوت تي سٺ ڪٿڻ جي جاءِ. هُنر، گهر، گهر جو اڱن يا پڌر يا احاطو، (آتَن واريين = آتَن وارين يعني آتَن ۾ ڪم ڪندڙ عورتن). ۶. آتَن اورانگهي وئا = گهر جي اڱن يا پڌر مان نڪري هليا وئا. گهر جي اڱن يا پڌر کان پاسو ڏيئي هليا وئا. ۷. ٻانهي، گولي. ۸. پٺتي، پويان. ۹. هت ڪٿي = سڌ ڪري. ۱۰. ڏوهه جي سبب، قصورجي ڪري. ۱۱. ٻنڌ ڪري، اڳتي وڌي. ۱۲. پرينءَ کي، محبوب يعني پنهنجاءَ کي. ۱۳. چوي، ٻڌائي. ۱۴. مٺيءَ کي، مصيبت جي ماريل کي. ۱۵. مصيبت، آفت، روج رازڙو، رنج، ملال. ۱۶. نصيب ٿيو. ۱۷. اڱن ۾، گهر ۾. ۱۸. منهنجي. ۱۹. رنج، ملال. ۲۰. چريءَ مستانيءَ. ۲۱. دوست، يار يعني پنهنجو. ۲۲. همراھ، مددگار، حامي. ۲۳. رڻ پٽ، بيابان. ۲۴. برباد يا تباھ ٿيان. ۲۵. اي ماءُ، اي امان. ۲۶. ذرا ذرا، ڇيهون. ۲۷. پير جي نشان. ۲۸. مٿان. ۲۹. هي هيءَ = هاءِ گهوڙا، افسوس. ۳۰. زندهه يا جيئرو رهڻ. ۳۱. مون کي. ۳۲. جڳائي، واجب آهي.

۲۶

آتنُ اورانگهي وٿا، ڪري ڪميٽي ڪيئن،
هاڻي گهرجي هيئن، جيئن ڏجي باهه پنيور ڪي.

۲۷

آتنُ اورانگهي وٿا، پُٺي تـوڏن تـان،
وبهه مـنڌ پـنيور مـ، هـن پـڄنـدي هـان،
رائي مـ رهـان، هـل تـه تـئي هـوت سـين.

وائي

جي هوند ڏنائون وو جيڏيون، حال منهنجو ههڙو جهڙو،
سو جي سئوم ڪنن سين، پهه جو ڪئائون،
بانھون پيل نه لاهيان، پنهل ڪي آئون،
چڙهي نه سگهان چوٽين، مارگ مٿاهون،
هو جي پهڻ پب جا، مٿيا مڪائون،
مون مٺي تي منڊا گوندر گلائون،
هينئڙو ڏنڊ پاڙ جيئن، چڪي چنائون،

۱. توڏن جي، ان جي، ۲. ڪاهه، پنڌ ڪر، ۳. سسئيءَ جي محبوب پنهنوءَ ۽ ان جي ڀائرن ڏانهن اشارو، ۴. وڃڻ بعد، ۵. ريتيءَ، جبل جي واريءَ، جبل، ۶. ميلاپ، ملاقات، گڏجاڻي، ڪچهري، ۷. پنڌ ڪر، ۸. جيڪڏهن، ۹. شايد، ۱۰. حالت، روئداد، ۱۱. مهڙو جهڙو= ڪمزور، هيٺو، ڏکيو، اڀالو، ۱۲. مون سئو، مون ٻڌو، ۱۳. صلاح، مصلحت، ۱۴. پيل کان، پاڪر کان، ۱۵. پري ڪريان (بانھون پيل نه لاهيان= پاڪر ختم ڪريان)، ۱۶. پنهنوءَ، ۱۷. کان، ۱۸. چوٽين يعني بلندين تي (جبلن جي)، ۱۹. رستو، وات، ۲۰. اوچو، بلند، ۲۱. پٿر، ڪڪرا، ۲۲. هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار ڪي، پڄ جبل چوندا آهن، ۲۳. موتي، ۲۴. موڪليائون، ۲۵. مصيبت جي ماريل، بدنصيب، ۲۶. ڪٿا ٿا، آيا ٿا، ۲۷. غم، ڏک، ۲۸. واحد ڪلا= بدنامي، ملامت، ۲۹. دل، ۳۰. ڏندن صاف ڪرڻ لاءِ وڻ جي تاري يا سڪل کائي يا ڪٽڙ جي وڻ جي پاڙ، ۳۱. وانگر، ۳۲. سٺ ڏيئي، ۳۳. توڙيائون، ڪڍيائون، پڳائون.

۱. دل، ۲. ڏاڙهونءَ جي، انار جي، ميوي جو هڪ قسم، ۳. ڦل، ۴. وانگر، ۵. گندي، ملائي، ۶. ڳاڙهو ڪيائون، ۷. ڏکڻ جي ستايل، دردمند، ۸. جي، ۹. جهيڙ، ڏاجو، عورت کي شاديءَ جي وقت ماڻهن کان مليل سامان، ۱۰. جبل، ۱۱. صحيح سالر، چڱا پلا، تندرست، هر پلا يا تڪليف کان بچيل، ۱۲. محبوب، ۱۳. سڌي يا قربان ٿي، ۱۴. پلي، بيشڪ، ۱۵. پاسون، نذر، منتون، ۱۶. واڏايون، ميار ڪون، ڪيون.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان پٽو

۱

ڪي ڌرتي ماءُ ڪا جر سَندي سَجَڻين،
هلي ۽ واجههءَ، پنهني چيرون وڃ ۾،

۲

مٿيان مٿي مڃ، پريم پاروچن جو،
مون کي طعناتي ڏٺو، جي نه پروڙو سڄ،
امڙ اوري آڇ، ته ست سٽائين سور جي.

۳

مٿي منجهان مينهن پسو، جيئن پاڻي وهي،
مون پانيو نينهن، چييون چيري سنديون.

۴

جي مون منجهان روح، وڃي ساڃن وسري،

۱. ڪجهه، ۲. ڌرتي، زمين، ۳. گرم ٿي، ۴. اي ماءُ، اي امڙ، ۵. ڪي ڪجهه، ۶. (عشق جي باهه جو) ٿو، سيڪ، لهر، گرمي، ۷. جي،
۸. سڃڻ، محبوبين، ۹. پنڌ ڪري، ۱۰. واجهائي، (بيهي) ٽڪي، نهاري، ۱۱. چيرن جي، باهين جي، ۱۲. مٿي کان، سر کان، ۱۳.
مقامون، اوجو، بالا، اڳرو (مٿان مٿي = تمام وڏو)، ۱۴. باهه، آڳ، ۱۵. مون ۾ پريو، مون ۾ ڏکيو يا ڏکيو، ۱۶. پروچن، بلوچن،
سسئيءَ جي محبوب پنهنوءَ، ۱۷. ميهڙا، تنڪا، ۱۸. تنهنڪري، ۱۹. ڇاڪاڻ، جنهن صورت ۾، ۲۰. سمجهو، ڄاڻو، پرکڻو، ۲۱.
حقيقت، اصل ڳالهه، ۲۲. اي امڙ، اي جيجل، ۲۳. ويجهو، نزديڪ، ۲۴. احوال، ماجرا، ۲۵. توکي شايد يا ٻڌايان، ۲۶. درد، ڏک
۲۷. سِر، کوپريءَ، ڪيپرائيءَ، منهن، پيشانيءَ، ۲۸. (گورن يا لڙڪن جي) برسات، پگهر، ۲۹. ڏسو، ۳۰. جهڙيءَ طرح، ۳۱.
سمجهيو، ۳۲. محبت، عشق، ۳۳. لاتون، شعل، ۳۴. باهه (عشق جي)، ۳۵. جون، ۳۶. جيڪڏهن، ۳۷. مون کان، مان، ۳۸. دل،
اندر، ۴۰. سڃڻ، محبوب، ۴۱. پلجي وڃي، لهي وڃي، مڃي يا ميسارجي وڃي.

تَهَ مَرُ لَڳِي لُوَهَ، تَرَبَا پِيَهو تِي مَرَان.

۵

لَڳِي مُونَ كِي لُوَهَ، وَرَهَ لَئُون لَئُون،
رَاڙُ جَنهن سِين رُوحَ، سو ڪوهِيارو ڪِيچِ وِئو.

۶

تَمَنَ نِيئَ رَتُ وَهِي، چُئَا ڪَا ڪِيئو،
مُونَ كِي ڏُءُ ڏِئو، ائِين تَا وَجُو اَوْنِيَا.

۷

اَمَرُ ڪُنُ وَچَان، چَرَخُو چِي هَڙِيُون ڪَري،
مَچُ ھوَتُ هِنِيَان، مُونَ پِيرِنديءَ وَسِري.

⑧

اَمَرُ وَچِي آڻ، چَرَخُو آتَنُ وَچَ مَان،
ڪُتُمَ جَنهن ڪَاڻ، سو ڪوهِيارو ڪِيچِ وِئو.

۹

پَهِي ڪَامَ پِچَاء، اَمَرُ مُنهنجي آسَري،

۱. پلي، بي شڪ، ۲. گرم هوا، لڪ، ۳. تَر جو، رڻ پت جو، تَر يا رڻ پت ۾ رهندڙ، ۴. ڇانڪ پکي جيڪو رڻ پتن ۾ رهي مينهن جي ڦڙن تي گذران ڪندو آهي ۽ گرمي سهي نه سگهندو آهي، ۵. برهه، وچوڙي، جدائيءَ، محبت، نينهن، ۶. باهم جا شعل يا چييون، ۷. لڳايون، ۸. پيار، محبت، ۹. روح جو، دل جو، ۱۰. ڪوهه يعني جبل جو رهاڪو، (سسئيءَ جو) محبوب پنهنجو، ۱۱. ڪيچ ڏانهن (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي پنهنجو رهندو هو)، ۱۲. ڳوڙها يا لڙڪ ڦڙو ڦڙو ڪري ڪيرائين يا ٽپڪائين، زاروزار روئڻ، ۱۳. اڪيون، ۱۴. ڦڙا، قطرا، ۱۵. (هلڪو) ٻارڻ يا سيڪ جيڪو کاڌي کي رجهي يا پڇي وڃڻ کان پوءِ سجهڻ لاءِ ڏبو آهي، ۱۶. اوهين، ۱۷. اي اوئيا، اي ائن وارا، اي جتا، اي پنهنجو جا پاڻرو، ۱۸. اي امڙ، اي جيجل، ۱۹. پري ڪر، ۲۰. ست ڪٽڻ جو ڪاٺ جو اوزار، ارٿ، آيت، ۲۱. ذرا ذرا، پور پور، تڪر تڪر، ۲۲. مٿان، مبادا، ۲۳. محبوب، پنهنجو (هوٿ، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۲۴. هينين مان، دل مان، ۲۵. پيرينديءَ کان، ست ڪٽندڙ کان، ۲۶. دل تان لهي، ياد نه پوي، ۲۷. کڻي آڃ، ۲۸. ست ڪٽڻ جي جاء، ۲۹. ڪٽيم يعني مون ڪٽيو، ۳۰. لاءِ، واسطي، ۳۱. ڪپهه جو پڙو يا منڇو، ۳۲. ڪابه نه، ۳۳. صاف ڪراء، ۳۴. آسري تي، پروسي تي.

ڏيئي لَتَ چَرَخِي، پُوڻِيُون پَاڻِيءَ پاءُ،
ڪَٽَمَ جَنُهَن لاءِ، سو ڪوهِيارو ڪِيچِ وِئو.

۱۰

پَهِي ڪَامَ پِجاءُ، اَمَڙَ مُنُهِنجي آسَري،
ڏيئي گَڙَ ڪَتاءُ، مُون ڪي نِيئَن نِهَوڙو.

۱۱

ڪَٽَ پَن ڪَپاهُ، ڪوِ آتَن پَن جِيءُڏيُون،
سَاجَن مُنُهِنجوساهُ، هَاجِي ۾ هَڻِي وِئو.

۱۲

آتَن چُونِم ڪَٽَ، تَاڻِيان تَنڊَنه ڪَري،
پَاڻان روئي رَتَ، چَرَخو مُون چِڪَ ڪِئو.

۱۳

چَرَخو چَنڊَن عَاجَ جو، روئي ڪِئَڙَم رَتَ،
آيل ڪَڙَ آرَتَ، ڪُنيُون ڪين ڪَٽَنڏيُون.

۱. ٽنگ، چنگهه، پير (لَت ڏيئي) = لَت يا پير جي زور سان پيجي ٽڪر ڪري، ۲. چرخي ڪي، آرٽ ڪي، سَت ڪَٽَن لاءِ ٺهيل ڪاٺ جي اوزار ڪي، ۳. ڪپهه جون صاف ٿيل پهيون يعني پڙا يا مڇا، ۴. پاڻيءَ ۾، ۵. وجهه، اڇلي ڇڏ، ڦٽيون ڪر، ۶. مون ڪٽيو (سَت تيار ڪيو)، ۷. ڪوهه يعني جبل جو رهاڪو، (سُئيءَ جو) محبوب پنهنجو، ۸. ڪڇ ڏانهن (ڪڇ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي، پنهنجو ان شهر جو رهندڙ هو)، ۹. ڪپهه جو پڙو يا مڇو، ۱۰. ڪابه نه، ۱۱. صاف ڪراءِ، ۱۲. اي امڙ، اي جيئل، ۱۳. آسري تي، ڀروسي تي، ۱۴. نانو، مزوري، ۱۵. عشق، ۱۶. خنڀر ڪئو، ناسن ڪئو، تپاهه ڪئو، ۱۷. سَت يعني ڪپهه جي ڏاڳي ٺاهڻ جو ڪم، ۱۸. پَن ۾، گوهر يا اوزار ۾، ڪو، ۱۹. سَت ڪَٽَن جي جاءِ، ۲۰. سرتيون، ساهيڙيون، ۲۱. سڄڻ، محبوب، ۲۲. ڌم، جيءُ، جان، حياتي، ۲۳. مصيبت، ۲۴. وجهي، ڦاسائي، ۲۵. آتَن ۾ يعني سَت ڪَٽَن واريءَ جاءِ ۾، (ويٺل زالون)، ۲۶. مونڪي چون، ۲۷. ڪپهه مان سَت تيار ڪر يا ٺاهه، ۲۸. چڪيان، ۲۹. ڏاڳو، ۳۰. ويتر، اٽلندو، ۳۱. رت روئي = تمام گهڻو روئي، ۳۲. ڪپهه مان سَت تيار ڪرڻ لاءِ ٺاهيل ڪاٺ جو اوزار، آرٽ، ايت، ۳۳. آلو (اڪين جي لڙڪن سان)، آلودو، تَر، ۳۴. چنڊن هڪ وڻ آهي جنهن جي ڪاٺي خوشبودار ٿيندي آهي، ۳۵. عَاج هاڻيءَ جي ڏنڊن واري هڏي مان ٺهندو آهي (چنڊن عَاج جو = چنڊن ۽ عَاج مان ٺهيل چرخو)، ۳۶. رت جهڙو ڳاڙهو (اڪين مان رت جي لڙڪن وهائڻ سان)، ۳۷. اي ايل، اي امڙ، ۳۸. پري يا پاسي ڪر، ۳۹. (عشق جون) ڪٽل يا ماريل زالون.

۱۴

اَمَرُ جِي ڏَنُوَ مُونَ جِيئنَ هُوَ اَڪِيَن سِيَن،
جَرَخُو جِي هَازُونِ ڪَري، پِيَرِي هُونَدَ پَڳُو،
اَتَرُ رَتَ رَنُو، تَنَدُ نَه ڪَتِيئي هِڪَڙِي.

۱۵

نئون نِينَهَن لَڳوس، ڳَري ۽ ڳالهيون ڪَري،
اورِيندي آرَتَ سِيَن، پُنُهون يادِ پِيوس،
پَهو پَتَ ڪَريوس، هُو هَتَ اوڏاهين رهيو.#

۱۶

ڪَتان نَه پُوڻِي، تَاڻِيان تَنَدُ نَه ڪَري،
وڃِي پِيَن وِڃَ ۾، ڪَڪِيُون ڪَالِهَوڻِي،
مُون سِيَن چِنُوڻِي، جِيڏِي جَتَ ڪَري وِڻا.

۱۷

ڪو هَازَهو پَنِ هُو، ڪو پُنُهون پَنِ پَرِيَتُو،
مَادرُ مُون مَوتُ، پَسَنَئان پَرايو.

۱. اي امڙ، اي آيل، اي جيڄل امان، ۲. جيڪڏهن، ۳. توڏو، ۴. محبوب، پنهنون (موت)، بلوچ قوم جو ممڪن قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو، ۵. ارٿ، ايت، ست ڪٿن لاءِ ڪاٺ مان ٺهيل اوزار، ۶. ذرا ذرا، پور پور، ٽڪر ٽڪر، ۷. ڦيرائي، اڇلي، ۸. شايد، ۹. تو پڳو، تو ٽوڙيو، ۱۰. اٿن ۾، ست ڪٿن واريءَ جاءِ ۾، ۱۱. رت رنوءَ = تور رت رنو يعني تمام گهڻو رنو، ۱۲. (ست جو) ڏاڳو يا سڳو، ۱۳. تازو، ۱۴. عشق، ۱۵. هن کي لڳو، ۱۶. وجهلي، جهجي، ارمان ڪري، لڙڪ وهائي، ۱۷. (محبوب جي) ڳڻن جو ذڪر، ۱۸. ارٿ ۾ ڪپهه جو پهو يا پڙو وجهندي (ڪٿن جي اڀياس ڪندي)، ۱۹. هن (سسئيءَ) کي ڀيو، ۲۰. پت يعني زمين تي، ۲۱. هن کان ڪري ڀيو # جنهن هت مان ڪپهه جو پهو، ارٿ ۾ وجهندي ڪري ڀيو اهو هت ٻي ڪڙن مهل جتي هو اتي جو اتي رکجي ٻي رهيو، ۲۲. ڪپهه جو صاف ٿيل پهو، ۲۳. چڪيان، ۲۴. ڏاڳو، سڳو، ۲۵. روڪ، رنڊڪ، جهل، ڀنگ، نفاق، ۲۶. هنن (پنهنءَ جي ڀائرن) کي پئي، ۲۷. رستي، ۲۸. اي ڪاڪيون، اي سرتيون، ۲۹. ڪالهه يا گذريل ڏينهن کان، ۳۰. جدائي، ۳۱. تمام وڏي، ۳۲. اولي (پنهنءَ جا ڀائر)، ۳۳. کڏ ۾ (پوي)، نه گهرجي، ۳۴. لس ٻيلي جي اولهه ۾ جبل جو نالو، ۳۵. پَن ۾، پَن ۾، کڏ ۾، ۳۶. محبوب، پنهنون، ۳۷. محبت، عشق، ۳۸. اي مادر، اي امڙ، ۳۹. اجل، مَرُتو، مصيبت، تڪليف، ۴۰. پسن جي سبب، (محبوب جي ڏسن يا ديدار جي سبب، ۴۱. حاصل ڪيو.

۱۸

ڪوئ بولي پَن پَروچُ، گهوري ذاتِ جَتَنِ جي،
مُون ڪي چئي لَوچُ، پيهي وِٽڙا چَپَرِين.

۱۹

اَتڻ ۾ پَريائُ، هو سَپِينِي جِيءَڏِين،
مُون سَپِيَاڳِيءَ سَائُ، ڪير چَلندي چَپَرِين.

۲۰

گهوماڻيئون گهَمَنِ، اندر سَنَدَنِ اَنرَ،
اَتڻ ڪين ڪَتَنِ، سَڄڻ آهين سَارِئو.

واڻي

شاديءَ جو سينگارُ، آيل آيل مَرڪُ مُنهنجو مُون پَرِين،
آهي گهه ڳچيءَ ۾، ڏي هالورا هَارُ،
آهي اگهه ڙڻ ڪي، جانب جو جنسارُ،
آهين ڪاڇ بڪين جو، تان تون طعام تيارُ،
اَعلِيٰ اچو عِيَدَ ۾، دوسان جو ديدارُ.

۱. ڪڏ ۾ (پوي)، پَن ۾، پَن ۾، ڪوهر ۾ (پوي)، ۲. ڳالهائڻ، ڳالهائڻ، ڳالهائڻ، ۳. بلوچ، پنهون (سسئيءَ جو محبوب)، ۴. نه ڪهرجي، نه ڪي، ۵. اڪهر، ڪڙمر، قبيلو، قوم، ۶. اولين، پنهونءَ ۾ ان جي پائرن، ۷. ڳول، تلاش ڪر، ۸. گهڙي، غائب ٿي، ۹. ڇپڻ ۾، جبلن ۾، ۱۰. ست ڪٽڻ واريءَ جاءِ، ۱۱. ڏس، انجام يا عهد (گڏجڻ جي)، ۱۲. جيڏين جو، سرتين جو، ۱۳. بختاور، خوش قسمت (هتي مراد ٿيندي نياڳي يا بديخت)، ۱۴. ستون ڏيندي، ڊوڙندي، ۱۵. اداس ٿيو، نراس ٿيو، ۱۶. هلن، ڦرن، ۱۷. دليون، ۱۸. انهن جا، ۱۹. ڏکي، ناخوش، ۲۰. اَتڻ ۾، ست ڪٽڻ واريءَ جاءِ ۾، ۲۱. ست ٺاهين يا تيار ڪن، ۲۲. محبوب، ۲۳. انهن آهي، ۲۴. ياد ڪڻو، سنڀالڻو، ۲۵. خوشيءَ، جشن، مجلس، ۲۶. زيب زينت، سونهن، مور (شاديءَ جو سينگار = نهايت سهڻو، گهٽ)، ۲۷. اي آيل، اي امڙ، ۲۸. وڏائي، فخر، شان، عزت، ۲۹. منهنجو، ۳۰. محبوب، ۳۱. گهڻو، زيور، ۳۲. چمڪاڻ، جهلڪا، ۳۳. (ڳچيءَ ۾ پائڻ لاءِ)، سون يا موتين جي مالها يا ڳاڻي، ۳۴. عريان يا ننڪن، بنان ڪپڙن وارن، ۳۵. جانيءَ، محبوب، ۳۶. سجاوٽ، پوشاڪ، ڍڪ، ۳۷. تون آهين، ۳۸. کاڌو، طعام، خوراڪ، غذا، ۳۹. کاڌي جي گهرجائڻ، کاڌي جي اشتها رکندڙن، ۴۰. اتر، عمدو، تمام مٿاهون، ۴۱. پاڪ، نرم، چڱو، ۴۲. خوشيءَ، راحت، ۴۳. دوستن جو، ۴۴. درشن، گڏجاڻي، ملاقات.

حُسَنَ هُوتَ پُنَهونَءَ جِي ڪَڪُورِئو ڪُوهِيَارُ،
 سَڄَ ڪِئائين سُرَهِي، وَاسِئائين وَڻِڪَارُ،
 چَپَرِ چَٽُون مَڪِيُون، عَظُرُ تِئو آوَارُ،
 گَهوَرِئان گَهَرُ گَهَتِيءَ تان، اچي جِئان آڏَارُ،
 ڪوڙبين تِئَا ڪِيتَرَا نالي تان نِشَارُ،
 سَڌا صَلاَبَتَ جِي، گُولِي گِرِفَتَارُ.

۱. سُونهن، جوت، ۲. محبوب، پنهنجو (هوت بلوچ قوم جي هڪ قبيلي جو نالو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۳. ڳاڙهو ڪٺو، لال يا سرخ ڪٺو، روشن ڪٺو، سٺائو ڪٺو، ۴. ڪوهه يعني جبل وارو علائقو، ڪڇ، ۵. رڻ پت، بيابان، ۶. خوشبودار. ۷. سرهو يا خوشبودار ڪيائين، ۸. کير تر جبل جي قطار سان لڳو اتر اڀرندي طرف هڪ ننڍو ڳوٺ ۽ پڻ لس پيلي ۾ هڪ جبل، وٿراهم، وٿن جو جهنگو، جهنگ، ۹. جبل، ۱۰. هڪڙو، سُرَهائون، خوشبويون، ۱۱. موڪليون، ۱۲. سڳند، خوشبوءِ، ۱۳. ڦهليل، پڪڙيل، ۱۴. قربان يا صدقو ڪريان، ۱۵. رهڻ واري جاءِ، رهائش گاهه، گهريار، آل اولاد، مال ملڪيت، ۱۶. ڳليءَ، ڳليءَ، ڪوچي، واٽ، رستي، ۱۷. جتان، ۱۸. ڀرجيلو يعني ڀرين يا محبوب، ۱۹. ڪروڙين، ۲۰. ڪئين، تمام گهڻا، ۲۱. نانءُ، نام، ۲۲. قربان، ۲۳. سدائين، هميشه، ۲۴. شان شوڪت، حشمت، دٻدٻي، ۲۵. ٻانهي، نوڪريائي، ۲۶. قيديائي، گرويدھ، عاشق، مفتون، شيدائي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان ٿئو

۱

لَجَايَا مُنْهَآن، سَاجُهرِ ٿي سَيِّئَ وَا،
پِشِيَن پَنِيُورَان، سُدَّ مُنْهِنجِيءَ ذَاتِ جِي.

۲

ڪُوگهُمَنڊي گهُورُ، آيمَ ٻَاروچَن جو،
چَڏِيندِيسَ پَنِيُورُ، هِنِيُون هِتِ نَه وَندُري.

(۳)

چَڏِئو جَن پَنِيُورُ، چَپَرُتَن ڪي چَاڙِڪِي،
هَمَ غَمَ لَٿَن هور، وَجِي ڪِيچَ قَرَارِئا.

۴

پَنِيُورَان ٻَاهِرِ ٿي، مُون جِي ڪِئا سَدَّ،
ٻَاروچَاڻِيءَ لَدَّ، لَڪَ سَوِيَرَا لَنگَهِيئا.

۱. لڄي ٿي، شرمسار ٿي. ۲. مون کان، منهنجي ڪري، منهنجي سبب. ۳. سوير، جلد، سويل، جهٽ پٽ، ۴. سڄڻ، محبوب، پرين، ۵. انهن (پرين) کي پئي. ۶. پنيور (شهر) مان (پنيور جو شهر جتي سسئي رهندي هئي، لئيصلي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ٻن ميلن جي مفاصلي تي واقع آهي)، ۷. خبر، پتو، ۸. قوم، آڪهه، خاندان، ڪٽنب، ۹. هڪڙو، ۱۰. رلندي، هلندي، فرندي، ۱۱. ريچڪ، پور، يادگيري، ۱۲. مونکي آيو، ۱۳. ٻروچن، بلوچن يعني (سسئيءَ جي محبوب) پنهنجيءَ ان جي ڀائرن، ۱۴. ترڪ ڪنديس، ۱۵. دل، من، ۱۶. پري، راضي ٿئي، ۱۷. جبل (تائين مفاصلو)، ۱۸. چئن (چار) آڱرين جو ماڻهو يا مفاصلو، ۱۹. غم، ڏک، هور، فڪر، خوف، خطرا، سور، درد، ۲۰. ختر ٿين، ۲۱. ڪيچ ۾ (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو)، ۲۲. آرامي ٿئا، آسائش پذير ٿئا، ۲۳. جيڪي (گهڻا)، ۲۴. واکا، آواز، ٻُڪارون، ۲۵. ٻروچن جي، بلوچن جي يعني پنهنجيءَ ان جي ڀائرن جي، ۲۶. لڏي، ساٿ، قافلي، مڏيءَ، ۲۷. جبل، ۲۸. پار ڪٿا.

⑤

پَنِپُورَڪانَ پَاهَرِ ٿِي، اَمَرُ مُونَ اُماڻ،
اَسَڪانَ تَوَرِهاڻ، مَوِٽِي ڪَا مَسَ ٿِي.

۶

پَنِپُورَ جَن سُگَن، مُونَ ڪي سَاڻَڪانَ ڪَارِئو،
هاڻي سَاڻُ ڏُگَن، تانَ ڪي ڏُونِگَرُ ڏَوَرِئان.

۷

پَنِپُورَڪانَ اُجَاڙَ، سَرَتِيُون سَڪَرُ پَانِيان،
مُونَ سِين تَنِهينَ پاڻ، ڏُگَڪانَ هَڏَ نَ اورِئو.

۸

اُجَاڙَڪانَ پَنِپُورُ، سَرَتِيُون سَڪَرُ پَانِيان،
اَرِپاڻِي اَتُورُ، ڏِئَمَ جَتِ اڪِيُن سِين.

⑨

پَنِپُورَڪانَ پَنِپُورَڪانَ، پَڇُو تانَ اُبَهِو،
اڳي هِنَ ماڳَڪانَ، سَرَتِيُون سُوَرُ پَرَايا.

۱. پَنِپُورَڪانَ (پَنِپُورَ جو شهر جتي سسئي رهندي هئي ٿي) ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ٻن ميلن جي مفاصلي تي آهي. ۲. اي امڙ، اي امان، ۳. مونڪي، ۴. روانو ڪر، ۵. اسان جي يعني منهنجي، ۶. تُو سان، تنهنجي، ۷. ملاقات، ڪچهري، گڏجاڻي، ۸. وري، ٻئي ڀيري، ۹. مشڪل، ۱۰. جي، ۱۱. راختن، آسودگين، آسائشن، ۱۲. (پنهون ۽ پاڻ جي پاڻن جي) ساٿ کان، قافلي کان، ۱۳. ٻنهي رهايو، جدا ڪيو، ۱۴. تڪليفن، سوزن، ۱۵. تان ڪي = زندگيءَ ۾، حياتيءَ تائين، ۱۶. جبل، ۱۷. جهاڳيان، ووڙيان، ۱۸. ويراني، سڄ، ۱۹. اي سرتيون، اي جيڏيون، ۲۰. بهتر، وڌيڪ چڱو، سٺو، ۲۱. سمجهان، ڄاڻان، ۲۲. پَنِپُورَ ڏانهن اشارو، ۲۳. خود، ۲۴. ڏڪن يا سورن متعلق، ڏڪن جي باري ۾، ۲۵. اصل هرگز، صفا، بنهر، ۲۶. حال احوال ڪيو، خبرچار ڏني ورتي، ۲۷. اُجَاڙَڪانَ، سڄ کان، ۲۸. آري، پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آهي هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۲۹. جنهن جي عزت ۽ مان جي تورَ تڪ يا اندازو نه ڪري سگهجي، لاثاني، ۳۰. اي پَنِپُورَ، اي اڏيون، ۳۱. ٽڪري وڃو، علحديون ٿي وڃو، ۳۲. ته، ۳۳. اَمَن ۾ رهو، چوٽڪارو يا عزت حاصل ڪريو، ۳۴. گذريل زماني ۾، ماضيءَ ۾، ۳۵. ماڳ مان، جاءِ مان، هنڌ تان، ۳۶. جيڏين (مٿالين)، ۳۷. ڏڪ، درد، تڪليفون، ۳۸. حاصل ڪيا.

①۰

ڪُلِهين ڦاتو ڪنجرو، مَٿو اُگهاڙو،
منهنجو ڪُجاڙو، پينرُ هن پنيورَ ۾.

①۱

پينرُ هن پنيورَ ۾، دوزخ جو دونهون،
سوارو سونهون، پڇي پورج سسئي.

۱۲

پينرُ هن پنيورَ ۾، گهايل ٿي گهاربان،
سجڻ جي سانگ وٽا، سيئي ٿي ساربان،
سي ڪيئن وساربان، جي وٽان مون وات ٿيا.

۱۳

گهورئو هي پنيور، مون سڱ ٻاروچن سين،
آهي آريچن جو، ديوانيءَ کي دور،
سندو هوتن هور، مرڪ ٿئو معذور کي.

۱. ڪلهن تي، بدن تي، ۲. ڦاٽل، ليڙون ٿيل، ڇنڊل، ۳. (سينو ۽ اڌ پيٽ ڍڪيندڙ) زناني چولي جو هڪ قسم، گج، انگيو، ۴. سر، ۵. ننگو، پوتيءَ کان سواءِ، ۶. ڇا، ڪهڙو ڪم يا غرض، ۷. اي پيترو، اي اديون، ۸. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۵ ميل پري هڪ قديم شهر جتي سسئي رهندي هئي (هتي معنيٰ دنيا)، ۹. جهنم، ٽرڪ، ۱۰. باهه، گرمي (دوزخ جو دونهون = ڏکڻ جي مصيبت)، ۱۱. ساجهر، توت، سوير پرو، ۱۲. واقفڪار، رهنما، رهبر، اڳواڻ، ۱۳. معلوم ڪري، ۱۴. هلج، ۱۵. ڏکويل، ڦٽيل، عشق يا جدائيءَ جي ستايل، ۱۶. ٿيو، پئي، ۱۷. گذاريان، هلاڻ، ۱۸. محبوب، ۱۹. سانگ تي، سفر تي، پرڏيهه ڏي، ۲۰. ياد ڪريان، ۲۱. ڇو، ڪهڙيءَ طرح، ۲۲. دل تان لاهيان، ڀلايان، ۲۳. کان، ۲۴. وات ٿا = آسپا، هلا وٽا، ۲۵. ڪو، ٻن ۾ پئو، کڏ يا ڪوهه ۾ پئو، بيڪار، اجايو، ۲۶. منهنجو، ۲۷. واسطو، ناتو، ۲۸. ٻروچن يا بلوچن، سسئيءَ جي محبوب پنهنجي ۽ ان جي ڀائرن، ۲۹. آريءَ جي اولاد (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، پنهنجن ان قبيلي مان هو)، ۳۰. مستانيءَ، چريءَ (سسئي)، ۳۱. ياد، ورد، هر هر سوچڻ، درد، سور، غم، هور، فڪر، ۳۲. جو، ۳۳. محبوبن، پنهنجي ۽ ان جي ڀائرن، ۳۴. سونهائيندڙ، جڳائيندڙ، وٽندڙ، فخر، ۳۵. جذبي، بيمار، لاچار، عذر واريءَ.

۱۴

وَرُ لَڪَنَ جِي لَوڌَ، گَهَوَرِيَا سَڪَ پَنِيَوَرَ جَا،
جِي تُون اَمَرُ آچِي، سِي مُونَ ڪَمَ نَهَ آچَن ڪوڏَ،
هِنِيَن مُنَهِنجي هَوڏَ، پَنِي پَارُوچَن سِين.

۱۵

بُرُو هَوِيَنِيَوَرُ، آريَاڻِيءَ اُجَارِيُو،
لاَتُو سَپَ ڪَنُهِن لَوڪَ تان، هَاڙهي ڌڻِيءَ هورُ،
چورِيُون چُرُ سَڪِيُون، پُنُهون مُنَهِنجو پورُ،
آيو سو اَتورُ، جَنُهِن ڏُڪِيُون ڏِڪَ وَهاريُون.

۱۶

پِلِئُو سَپَ پَنِيَوَرُ، جو پُنِيءَ هَوَتَ نَهَ هَلِئُو،
شَهَر سَڃَا تَو ڪِيَنڪِي، آريَاڻِي اَتورُ،
مَارِئُو تَنِي مَوَرُ، جَنِي، ڊِيڪِئُو دِلِ سِين.

۱۷

جَنِي ڊِيڪِئُو دِلِ سِين، پُنِيءَ سِي پِيِيُون،

۱. بهتر، ۲. جبلن، ۳. تڪليف، مشڪلات، ۴. ڪوہ پيا، ۵. آرام، عيش، عشرتون، راحتون، ۶. نئي ضلعي ۾ گهاري جي کوٽ کان اٽڪل ۲ ميل پري قديم شهر جتي سسئي رهندي هئي (هتي معنيٰ ٿيندي هيءَ دنيا)، ۷. جيڪي، ۸. ماءُ، امان، ۹. سڃين، عطا ڪرين، بخشش ڪرين، ۱۰. مونکي، ۱۱. ڪم نہ اچن = فائدو نہ ڏيندا، ڪارآمد نہ ٿيندا، ۱۲. خوشيون، پيار ڀريون ڳالهون، ۱۳. دل، ۱۴. ضد يا شدت (محبت جو)، شرط، ۱۵. ڪٿي، لڳائي، ۱۶. ڀروجن يا بلوچن، سسئيءَ جي محبوب پنهنجيءَ ان جي ڀائرن، ۱۷. خراب، ۱۸. آريءَ، پنهنجيءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آريهو، سسئيءَ جو محبوب پنهنجي ان قبيلي مان هو)، ۱۹. اچو آجرو ڪٿو اوچل ڪٿو، برائيءَ کان پاڪ صاف ڪٿو، ۲۰. ختم ڪٿو، ۲۱. سڀ ڪنهن = سموري، ۲۲. انسان ذات، خلق، ملڪ، ۲۳. هاڙهي جي (لس بيلي جي اولهه طرف واريءَ جبلن جي قطار کي هاڙهو چوندا آهن)، ۲۴. مالڪ (هاڙهي ڌڻيءَ = پنهنجي)، ۲۵. غم، ارمان، ڏک، خوف، خطرو، فڪر، ۲۶. ڇوڪريون، نينگريون، نوجوان عورتون، ۲۷. ڪپڙي تي ڀرت ڀرڻ لاءِ ڪاٺ جي هڪ ٽڪر سان جنهن تي خاڪا يا نقش اُڪريل هوندا آهن)، ۲۸. لائني جنهن جي عزت يا شان جي تور تڪ يا اندازو نہ ڪري سگهجي، ۲۹. ڏکڻ جون ستايل، ۳۰. ڏک تي، شاديءَ ۾ گهٽ ڪنوار کي ساٿ سنوڻ ڪرڻ لاءِ وهڻ واسطي سينگاريل بستري واري ڪٽ تي، (ڏک وهاريون = سهاڳيون ڪيون) ۳۱. گمراه ٿيو، ۳۲. پٺيان، ۳۳. هوت جي، پنهنجيءَ جي، ۳۴. مانگر مڇ يعني نفس، ۳۵. ڏٺو.

تہ پڻ ٿي ويئون، جي پڻهونءَ پاڻ لڳايو.

وائي

لڳو منجهه لڳن آيل آيل تازو پير پڻهونءَ جو،
 نڪي واؤ وڃايو، جهورئون تان نه جهڪن،
 بورائون برن جو، ريتهي منجهه رجن،
 ڪهه ڪٿورن اڳري، هاڻي جا هوتن.

۱. ڏسڻ ۾ آيو، ظاهر ٿيو، ۲. جبلن، ۳. اي آيل، اي جيگل امان، ۴. هاڻوڪو، ٿوري عرصي يا دير کان وجود ۾ آيل، ۵. پير جو نشان،
 ۶. هوا، ۷. مٽايو، ميساريو، ۸. ڦٽايو، ڏڪڻو، ڊائو، ۹. تيز هوائن، ۱۰. سونهون، رهنما، ۱۱. رڻ پتن، بيابانن، ۱۲. گهلي، هلائي،
 ۱۳. رڻ پتن، ۱۴. مٽي، دڙ، ۱۵. ڪٿوريءَ کان، مشڪ کان، ۱۶. وڌيڪ (ملهه واري)، بهتر، ۱۷. لڳل (ٻٽ ڪي)، ۱۸. هوتن
 ڪي. محبوبن ڪي. پنهنجي ڪي (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي. سسئيءَ جو محبوب پنهنجي ان قبيلي مان هو).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان چوئون

۱

لِيْزَنَ لَنَگِهِي لَسَ، مَانَبَاثَان مَثِي تِئَا،
وَنِي وَرُ وَاثَ تِئَا، پُنْهُوَن جَامُ پَهَسَ،
هُئَا وَدِي وَسَ، بَارُوچَا پَنِيپُورَ مَ.

۲

وَ دِي وَسَ هُئَا، بَارُوچَا پَنِيپُورَ مَ،
وَجِي دُورِ پِئَا، سَانِگَن لَگِي سُوپَرِين.

۳

سَانِدِ پَنَهِنَجِي سَاهَ، نَه تَه پَانِهِيَن تِي بُرَا كَرِيَان،
وَ اَگِيُون جِي وَرَن سِيَن، تَن سَرَتِيَن سِيَجَ سُهَاءَ،
تِيَلَاهِيَن طَعْنَا دِيَن، جِي مُون جِيئَن مُنِيئَن نَه مَاءَ،
آرِيءَ جِي آكَاهَ، رُلَايَسَ رُوَهَانِ مَ.

۱. اَن، ۲. يار ڪئي، مٽي، ۳. لس ٻيلي جو شهر (لس عربي اکر "ل" جو بگاڙ آهي جنهن جي معنيٰ آهي چور ۽ ٻيلي جي معنيٰ آهي شهر، لس ٻيلو = چورن جو شهر ڇاڪاڻ ته ٻيلي جا ماڻهو ڪنهن وقت چوريءَ جو ڏندو ڪندا هئا)، ۴. مانباڻ کان (مانباڻ مڪ نين جو نالو آهي جيڪا لس ٻيلي جي ڏاکڻي طرف آهي)، ۵. پري، ۶. مڙس، پٿار، ۷. واٽ ٺٽا = آسپيا، هٽا وٽا، ۸. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۹. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب جام هو)، ۱۰. زور سان، زبردستيءَ سان، ۱۱. وسڻن، وسندي، جيتو، ماڻهن جي موجودگي، ۱۲. بروج يا بلوچ، سسئيءَ جو پنهنجو ڀاءُ ان جا ڀائر، ۱۳. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ٻه ميل پري قديم شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۱۴. پري، ۱۵. سانگن کي، ڪنهن يا ڏندن يا ڪاروبارن کي، ۱۶. پرين، محبوب، ۱۷. قابو ڪر، پاڻ وٽ رک، ۱۸. ساري بدن جا ڳڻ يا زيور، ملڪيت، ۱۹. چوڙ، عاج، چانديءَ يا سون جون ترتيبوار چوڙيون جيڪي زالون پانهن ۾ پائينديون آهن، ۲۰. ذرا ذرا، پرزا پرزا، ۲۱. ٻڌل (ملاپ ۾)، گڏ رهندڙ، ۲۲. سرتين کي، جيڏين کي، ۲۳. شاديءَ ۾ گهوٽ ڪنوار لاءِ سينگاريل بستري سان ڪٺ، ۲۴. سونهي، جڳائي، ۲۵. تنهن صورت ۾، ۲۶. ميهڙا، ۲۷. مون کي ڏين ٿي، ۲۸. ڇاڪاڻ ته، چو ته، ۲۹. تو منيئن، تون مصيبت ۾ ڦاٿيئن، ۳۰. اي ماءُ، اي امڙ، اي جيڄل، ۳۱. پنهنوءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو ۽ پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۳۲. خاندان، ڪڙم، قوم، ۳۳. مون کي رلايو يا دربدر ڪيو، ۴۳. لکن، جبلن.

(۴)

ماءُ وهائو وارِ، گُٺُ پٿرائِي پانهنجي،
جيڪي ڏٺِي ڏيڄَ مِ، سو سَپوئي سارِ،
وِجان ٿي وٽڪارِ، ڏٺُم پير پنهونءَ جو.

۵

چِپُون چِپرَگَتَ، پَهَن پٿرائِيُون پايان،
جِتي رَهان راتڙي، مِرون مُون مائِتَ،
سِيٺن جيءَ سَهَتَ، ڏُونگرُ مُون ڏٺلي ٿئو.

۶

بيلِيائي پُروچَ، ڏني سِڪَ سَسئيءَ کي،
لوڪَ وِجان ٿي لوچَ، پَهچائي پنهونءَ کي.

۷

مُنهنجو پاڙيچين، گچو ڪونہ ڏڪئو،
پاسي چڙهي پنهونءَ جي، ذاتِ سَلتي جن،
تِيلاھَ پاروچن، نڌَر چڙي نندِ مِ.

۱. اي ماءُ، اي امڙ، ۲. سمهڻ مهل ڪنڌ هيٺان رکڻ لاءِ تڪيو يا سِرائو، ۳. موٽائي يا ورائي وٺ، واپس کڻي وڃ، ۴. پري يا پاسي ڪري، ۵. پٿرڻي، بستري ۾ هيٺان وڃائڻ وارو گاديڻو يا رضائي، (وهائو ۽ پٿرائي ڪنوار کي ماڻهن کان ڏيڄ ۾ ملندو آهي)، ۶. ڏاج، جهيڙ، ۷. سنڀالي ڪڻ، ساري وٺ، ۸. وٽڪار ڏي (وٽڪار، ڪيرٿر جبلن جي قطار سان لڳو لڳ اتر اڀرندي طرف هڪ ننڍو ڳوٺ آهي ۽ ان نالي سان لس بيلي ۾ نئن ۽ هڪ جبل پڻ آهي)، ۹. مون ڏٺو، ۱۰. پير جو نشان، ۱۱. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۱۲. جبل جا وڏا وڏا پٿر، ۱۳. وڏيون ڪٽون يا پلنگ (جن جو مٿيون پاڳو ڇت وانگر ڏيڪيل هجي)، ڪهوت ڪنوار لاءِ سٺي سينگاريل بستري واريون ڪٽون، ۱۴. پٿر، ۱۵. سمجهان، ڄاڻان، ۱۶. جهنگل جا جانور، ۱۷. منهنجا، ۱۸. رشتيدار، مٽ، عزيز، ۱۹. سڄڻ، محبوبن، ۲۰. سهت سبب، سڪ يا اڪير سبب، ۲۱. جبل، ۲۲. مونکي، ۲۳. بالڪي، هندورو، محلات، ۲۴. همراھ، مددگار، ۲۵. بلوچ (پنهونءَ)، ۲۶. محبت، پيار، ۲۷. لوڪ جي، ماڻهن جي، ۲۸. وچ مان، ۲۹. ڳولا، تلاش، ۳۰. رسائي، ۳۱. پاڙي ۾ يا پاسي ۾ رهندڙ عورتن، ۳۲. عيب، ۳۳. لڪايو، مخفي رکڻو، ۳۴. پير ۾، ۳۵. وڃي، ۳۶. بڻ بنياد، حسب نسب، ٺڪ، پيڙهي، ۳۷. ٻڌائي، ۳۸. تنهنڪري، ۳۹. پروچن، بلوچن، پنهنون ۽ ان جي ڀائرن، ۴۰. بي واهي، بي سھاري، نڌڪي.

۸

پاڙِچِيءَ رُوِي، چَاڪَ مُنهنِجَا چَوَرِئا،
پَگهَرُ وَجَهَنديسِ پَرِينءَ جو، ذَڪَنِ ۾ ڏوِيءَ،
سَاجَنِ سَيُوِيءَ، سَاهُ اَوَهَان تان صَدَقِي.

۹

پاڙِي نَاهِ پَرُوڙ، تَهَ ڪَا راتِ رَنجائي گُذَرِي،
بَانِيڻِ پَرُوچَن جِي، گَهائي وڌِي گَهُور،
هڪَ سَسُئي پُئا سُوَر، وِئا پَتِيندا پَانِ ۾.

(۱۰)

هُيسَ جِي آئون، بَانِهِي پَارُوچَن جِي،
هُونَدَنه چَڏِيائون، ڏُڪِيءَ ڪِي ڏُڪَن ۾.

(۱۱)

آئون جِي هُيسَ هُڏ، اَدِيُون آريچَن جو،
سَاتَ لڏِيندي سڏ، مَان نَه ڪوهِيَارَا ڪَرِين مُون.

۱. پاڙي ۾ يعني پر واري گهر ۾ رهندڙ عورت، ۲. زخم، ۳. آتلايا، وري خراب ڪيا، ۴. پسينو، گرميءَ جي ڪري جسم مان نڪتل رطوبت يعني پاڻي، ۵. محبوب، ۶. زخمن، ۷. صاف ڪري (ڏڪن ڪي)، ۸. اي ساجن، اي سجن، اي محبوب، ۹. سمورو، ۱۰. دم، جيءَ، جان، ۱۱. قربان، ۱۲. پاڙي ۾، آسپاس وارن گهرن ۾، محلي ۾، ۱۳. خبر، سڏ، ۱۴. رنجائي ۾، رنج ۾، ڏک ۾، ۱۵. وهائي، ختم ٿي، ۱۶. برهمڻ زال، بانيڻ جي گهر ۾ پيدا ٿيل زال، ۱۷. بلوچن، پنهنوءَ ۽ ان جي ڀائرن، ۱۸. ڦٽي، زخمي ڪري، ۱۹. نگاه، نظر، ۲۰. ڏک، تڪليفون، ۲۱. روئندا، افسوس يا ارمان ڪندا، ماتم ڪندا، ۲۲. جيڪڏهن، ۲۳. نوڪريائي، گولي، ۲۴. ٻروچن، ۲۵. شايد، ۲۶. ڏک جي ستايل، ۲۷. ماڻياڻي، عزيز، ۲۸. اي اديون، اي پيٽن، ۲۹. آريءَ جي اولاد (بلوچ قوم جي موت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۳۰. سات جي، قافلي جي، ۳۱. لڏڻ وقت، رواني ٿيڻ وقت، ۳۲. ڪوھ يعني جبل جا رهاڪو (پنهنجو ۽ ان جا ڀائر)، ۳۳. مونڪي.

۱۲

هُيسَ جِي سَلِيَاءَ، تَهَ كِئَمَ ڏُڪَ ڏيرَن تي،
 اَدَبَ وَجَانِ اُنَ سِينِ، ڳالِهَ نَهَ كِئَمَ ڪَا،
 ذَاتَ مُنَهِنجي مَاءَ، ڪڇو ٿي ڪيچِين ڪي.

۱۳

جِي ڏُونگر مُونَ مَنجِهَ ڏُڪَ، سِي پَڌَرِ پُونِ مَ پَرِين رِي،
 وَهڻُ مُونَ وَهَ ٿِيو، ڪيرَ سَاندِيندي سَڪَ،
 هِيَمَ هَوَتَن سِين چُڪَ، سَچو سَڪَ نَهَ سَارِئَان.

۱۴

بِيُون سِي سَگِيئيُون سَرِيُون، مُونَ چُڪَ سِين چَاءَ،
 اَنڌَرِ آهي ڳالِهَ ٿِي، ڪوهِِياري جِي ڪَا،
 لَڳَمَ ڌرو واءَ، سَچو سَڪَ نَهَ سَارِئَان.

۱۵

نَڪِي ٿِيان سَڪَ مَ، نَڪِي سَگِيئي،
 آهيان ڪَمِيئي، ذاتِ پاروچِي نَهَ جُڙان.

۱. ماڻيائي، عزيز. ۲. مون ڪٿا. ۳. شڪايتون، ڏوراپا. ۴. مڙس جي پائرن يعني پنهنج جي پائرن. ۵. لحاظ، حياءَ. ۶. سبب، جي ڪري. ۷. ٺڳ، آڪهه، خاندان، ڪڙم، قوم. ۸. اي ماءُ، اي امڙ. ۹. بدنامي، داغ، ٺڪو. ۱۰. ڪڇ جي رهاڪن يعني پنهنج جي پائرن (ڪڇ رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنج رهندو هو). ۱۱. اي ڏونگر، اي جبل. ۱۲. ڪي، ۱۳. سور، تڪليفون. ۱۴. ظاهر، ۱۵. ٿين، ۱۶. محبوب، ۱۷. کان سواءِ، ۱۸. آرام ڪرڻ، ۱۹. مونڪي، ۲۰. وڪ، زهر، ناپسند، اڻ وڻندڙ، تڪليف ڏيندڙ. ۲۱. سنڀاليندي، گذ رکندي، ۲۲. واحد سڪ = آرام، راحت، فرحت، آسائش، ۲۳. مونڪي هئي، ۲۴. محبوبن يعني پنهنج (هوت بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنج ان قبيلي مان هو)، ۲۵. ٿوري ماڻي، ٿورو رشتو يا ناتو يا سڪ، ۲۶. سنڀاليان، حق ڄاڻان يا سمجهان، ۲۷. سڱن يا لاڳاپن واريون، واسطي واريون، ۲۸. جڙيون، ۲۹. منهنجو، ۳۰. چڪ سين = ذري بابر، ٿوريءَ لڇ برابر، ۳۱. محبت، چاهه، پيار، ۳۲. اندر ۾، دل ۾، ۳۳. تات، پڇاڙ، ياد، ۳۴. ڪوھ يعني جبل جي رهاڪو، ۳۵. ٿوري، ذري برابر، ۳۶. مونڪي لڳو، ۳۷. (محبت جي) واءَ جو يا هوا جو، ۳۸. عذارت، ماڻي، ۳۹. سڪ جي لائق، ۴۰. بدڪار، نيچ، ڪمڌات، ۴۱. ذات جي، قوم يا آڪهه جي، ۴۲. پاروچي جي، بروج يا بلوچ يعني پنهنج جي، ۴۳. جوڙ يا برابر ٿيان.

۱۶

مُون سَگَ هُئُڙو جَن سِين، سِي وَجِي ٿِيَا ڪِيچَ قَرَارِ،
رُٿان زَارُو زَارِ، هَآڻِي تَن پَرِيَن ڪِي.

۱۷

اَن جِي ڏِئَا هُون، اَلله ڪَارَ ڳَالِهَ ڪَرِيو،
نِيٺَ مُنهنجَا رُون، رَاَتُو ڏِينَهَان اُن ڪِي.

۱۸

حُسَيْنِي حُسَيْنَ عَ لَئِي، بِيبيءَ پاڻ چَئي،
تَهَانِي پَئي، خِيَرِيءَ خَلَق ڪِي.

۱۹

حُسَيْنِيءَ جِي هَاڪَ، مَادَرِ مَارِي آهيَان،
ڏِيَهَان ڏورَن ڏُڪَ سِين، رَاَتِيَان چِٽُڪَن چَاڪَ،
ڊِڄَان پَرِ فِرَاقَ، جِمَ پَوِئِيَم پَرِيَن سِين.

۲۰

جيڪي فِرَاقَان، سَوِ وَصَالَان نَه ٿِي،

۱. منهنجو، ۲. واسطو، ناتو، رشتو، ۳. هو، ۴. ڪيچ ۾ (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنون رهندو هو)، ۵. آرامي، آسودا، ۶. زارو زار = تمام گهڻو، ۷. محبوبن، ۸. اولهن، ۹. جيڪڏهن، ۱۰. هجن، ۱۱. الله ڪارن = خدا جي واسطي (قسم جو نمونو)، ۱۲. ڳالهه ڪريو = ٻڌايو، ۱۳. اڪيون، ۱۴. راتو ڏينهان = رات توڙي ڏينهن، اٺي پهر، هر وقت، ۱۵. حسيني سر يعني خدا جي پيغمبر حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جي ڏهتي حضرت امام حسين ع جي غم ۾ ڇيل شعر، ۱۶. واسطي، ۱۷. خدا جي پيغمبر حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جي ڏي حضرت فاطمة الزهرا ع، ۱۸. خود، ۱۹. تنهن کان، ۲۰. سڌ، ڄاڻ، ۲۱. مخلوقات، ماڻهن، ۲۲. واکاڻ، مشهوري آواز، وراڻ، آلاپ، ۲۳. اي مادر، اي امڙ، ۲۴. برباد ڪئي، تباھ ڪئي، فنا ڪئي، ۲۵. ڏينهن جو، ۲۶. (محبوب کي) ڳولڻ (۾ مشغول)، ۲۷. (عشق جي) سور يا درد، ۲۸. رات جو، ۲۹. سور ڪن، تڪليف ڏيڻ، ۳۰. (محبوب جي جدائيءَ جا) ڦٽ يا زخمر، ۳۱. خوف يا ڊپ ڪريان، ۳۲. کان، ۳۳. (محبوب جي) وڇوڙي، جدائيءَ، ۳۴. مٿان، ۳۵. مونکي پوي، ۳۶. فراق مان، ۳۷. وصال مان، ميلاپ يا گڏجائيءَ مان.

اچي اوطاڻان، مُون کي پَرِينِ پَاسِي ڪِئو.

۲۱

وَصَّالَانِ وَجُ پِئُو، قِرِي آءُ فِرَاقَ،
جي ٿي چُڪَئِمِ چَاڪَ، پَرِينِ گَڏجِي پُورِئَا.

وائي

ڏِيندِيسِ مَاهُ مِرُنِ کي، ائون ذَرَا جِيءُ ڪَري، اي هُوتَا،
ڏِيئي باهه پَنِپورِ کي، ائون آيسِ تو ڳَري،
آرِباڻِيءَ پُنهُونَ ري، هَڏَنَ سَاهَ سَري،
جَنڊِي پَايو جَاَنِ مِ، ڏُڪَري ڏُڪَ ڏَري،
آءُ اورا هُون سُوپَرِينِ وَجُ مَ پَئيءَ پَري،
مُون ڏَنِي مُون وَسَهو، وَرچِي تان نَ وري،
ڏُڪِيءَ جِي ڏِيڪارِينِ، ڏَارَانِ مُنَهَن مَري،
پِيَالِي پَرِينِ جِي، موهِيَسِ مِيٺَ ڪَري،
آريءَ جِي عَشَقَ جِي، مُون کي اَنڊَرِ آڳَ پَري،
توڪي توءَ نَ چَڏِيَان، جِي وَجَانِ پُون تَري.

۱. اوطاق مان يا گهر مان (وصال جي)، ۲. محبوب، ۳. پري، ۴. وصال مان، ميلاپ مان، ۵. وڃوڻي، وڻي، ڏوري، جدائي، وڇوڙو، ۶. موٽي، واپس، ۷. اي فراق، اي جدائي، ۸. منهنجا چڪڻا، منهنجا اٿڻا يا وري خراب ٿڻا، ۹. زخم يا ڦٽ (فراق جا)، ۱۰. ملي، ۱۱. نيڪ يا درست ڪڻا، ۱۲. (جسم جو) گوشت، ۱۳. جهنگ جي جانورن، ۱۴. ڪترا، پيرا، ڳيا، ٿڪر، ٿڪر، ۱۵. جسم، بدن، جان، سرير، ۱۶. اي هوت، اي پنهنون (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۷. وٽ، ۱۸. اصل، بنهه مرڪز، ۱۹. ساهه جو، دل جو، ۲۰. گذارو ٿئي، ۲۱. ڪاٺ کي گول ۽ لسي ڪرڻ جو هڪ واڍڪو اوزار، سارين کي ڌڙڻ يا چڙڻ لاءِ ٺڪر جي ٺهيل آڪري، ۲۲. جسم، بدن، ۲۳. ڏڪايل، ڏڪن جي ستايل، ۲۴. سور، تڪليفون، ۲۵. سهي، برداشت ڪري، ۲۶. محبوب، ۲۷. (سسئيءَ کي) ڏنو، ۲۸. مون تي، ۲۹. اعتبار ڪريو، ۳۰. ڪڪ ٿي، بيزار ٿي، ۳۱. موٽي، واپس ٿئي، ۳۲. ڏکيءَ کي، ڏڪن جي ستايل کي، ۳۳. جيڪڏهن، ۳۴. ديدار ڪرائين (پنهنجي صورت جو)، ۳۵. بنان، کان سواءِ، ۳۶. صورت، ۳۷. ڌم يا ساهه ڏي، ۳۸. (عشق جي شراب سان پريل) ڪتوري، جام، وڻي، ۳۹. مونکي موهيو، مونکي مست يا چريو ڪيو، ۴۰. مياڇ، مِناڇ، ۴۱. نج، خالص، ۴۲. پونءَ جي، زمين جي، ۴۳. تر بر، اندر (قبر ۾).

دَڙُ وَجَهَنديَسِ دُورِ ۱، مَثَوِ دَارِ دَريِ ۲،
هَلَنُ سُوڙِي هَوَتَ جو، دُڪِي پَسِ دَريِ ۳،
پَرِينِ گُڻجِ پَانَهِنجُونِ، اڪِيُونِ پاڄَهه پَريِ ۴.

واڻي ۲

ڪوهياري جي ڪا مارينديَمَ ماءُ، جا مَنَ اندرِ ڳالهيڙي ۱،
چڙهان * ڏاڍين دُونگرين ۲، سُوڙِيَرِيانِ جي ساءِ ۳،
هَوَتَ هَلَنِ ائون وهان، تان ڪا اِيءُ جُڳاءِ ۴،
نِهارينديَسِ نِڪَڙِي، هاڙهو هَوَتَنِ لاءِ ۵،
پانديئڙا پيرِ پَري، پَرِيانِ ڪي پَهچاءِ ۶،
مُولِي مُون ڪي ميڙبين، سَنديءَ جَانِبِ جاءِ ۷،
سَسِيءَ جي سِڙِيءَ ڪي، اوڏاهين اُنءِ ۸،
پيرانديءَ پُنُهونءَ جي، مُنهنجو لوڙهُ لَتاءِ ۹.

۱. سِر يا مٽي کان سواءِ بدن، ڍڍر، ۲. ڦٽو ڪنديس، دفن ڪنديس، ۳. مٽيءَ، خاڪو، ۴. سِر، ڪنڌ، ۵. جُدا، ۶. لاهي، ڪاٽي،
وڍي، ۷. وڃڻ، ۸. ٻڌي، ۹. محبوب، پنهنوءَ (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۰.
ڏکڻ جي ستايل، ۱۱. ڏس، ۱۲. رڙي، دانهون ڪري، ۱۳. اي پرين، اي محبوب، ۱۴. (منهنجي طرف) مٽي ڪڇ، ۱۵. نيٺ، ۱۶. باجهه
سان، مهر سان، ۱۷. پُر ڪري، تمار ڪري، ۱۸. ڪوهه يعني جبل جي رهاڪو، پنهنوءَ، ۱۹. توري، ذري برابر، ۲۰. مونڪي ماريندي،
برباد ڪندي يا تباهه ڪندي، ۲۱. اي ما، اي امڙ، ۲۲. جيڪا، ۲۳. دل، ۲۴. بر، ۲۵. تات، ياد، پڇار، * گنج ۾ ”چڙهي“ لکيل آهي،
۲۶. ڏاڍن، اڙانگن، اوڪن، ڏکڻ، سَنائن، ۲۷. دُونگرن تي، جبلن تي، ۲۸. پرين، محبوبن، ۲۹. لاءِ، ڪان، ڪارڻ، ۳۰. وڃڻ، ۳۱.
جُڳائي، ٺهي، مناسب ٿي، ۳۲. جاجينديس، ووڙيندس، ۳۳. ضرور، ۳۴. جبل جو نالو، هاڙهو جبل لس بيلي جي اولهه ۾ واقع آهي، ۳۵.
اي پانديئڙا، اي پاندي، اي واتهرُو، اي مسافر، ۳۶. پير پَري = مهرباني يا تورو ڪري، ۳۷. پرينءَ، محبوب، ۳۸. وٽ، ۳۹. رساءَ، ۴۰.
اي موليٰ، اي مالڪ، اي ڌڻي، ۴۱. ملائين، ۴۲. چي، واريءَ، ۴۳. جانيءَ، محبوب، ۴۴. جاءِ تي، ماڳ تي، آستان تي، ۴۵. جنازي،
ميت، لاش، ۴۶. ان طرف يعني جانب جي جاءِ ڏانهن، ۴۷. کڻي هل، ۴۸. پيرن جي طرف، ۴۹. جنازو، ميت، لاش، ۵۰. دفن ڪراءِ،
پوراءِ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان پنجون

①

وئو جاڳائي جت، ويڙي ڪنهن ولات جو،
سندو سورن خط، ڏنم هوت هٿن سين.

②

سر جي تان سور، سامائي تان سڪ وٺا،
اهي ٻئي پور، مون نمائي نصيب ٿئا.

۳

هو جي سور سجن، مون پينگهي ۾ پرايا،
ساندياس سگن، سورن ڪارڻ سرتيون.

۴

سورن ساندياس، ڏگن نپاياس،
سگن جي سيد چئي، پکي نه پيياس.

۱. ننڍ مان اٿاري، ۲. اولي، يعني پنهن، ۳. دشمن، ويروندڙ، مخالف، ۴. ڪهڙي، ۵. پراهن ملڪ، ڏيساور، ٻاهرين يا ڌارئين ملڪ، ۶. جو، ۷. ڏکن، ۸. چئي، رڦعو، نامون، ۹. مونکي ڏنو، ۱۰. محبوب پنهنءَ (هوت بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سئيءَ جو محبوب پنهن ان قبيلي مان هو)، "ڏنم هوت" جي ٻي معنيٰ ٿيندي "مون ڏنو هوت کي"، ۱۱. هٿن سين = روبرو، ۱۲. پيدا ٿي، ڄائي، ۱۳. ته، ۱۴. بالغ ٿي، ۱۵. راحتون، آسائشون، ۱۶. خنر ٿئا، ۱۷. وارداتون، فڪر، واقعا، ڳالهيون، ۱۸. نمائي کي، عاجز يا مسڪين کي، ۱۹. حاصل، ۲۰. ٻڌجن، سجهن، ۲۱. جهولي، هندوري، لڏي، ۲۲. حاصل ڪئا، (هو جي سور سجن مون پينگهي ۾ پرايا = ماڻهن کي وڏي عمر ۾ پيش ايندڙ سور مون ننڍيءَ عمر يا اوستا ۾ يعني ڄمڻ وقت پرايا)، ۲۳. مونکي ساندييو، منهنجي حفاظت ڪئي، پرورش يا پالنا ڪئي، ۲۴. پکي ۾، ڀاڱي ۾، حصي ۾، ۲۵. آئون پييس (سگن جي پکي نه پيياس = سڪ نصيب ۾ نه هئا).

جِيڪُڙسِ اُئون هِيَسِ، گُري گُوندَر وَلِ جِي.

⑤

ڏُڪَ رُئان سُوَر، آيَلِ پاروچَن جَا،
اَڏَمِيئُو آڏِيءَ راتِ جو، پُون پَلَتِيئُو پُور،
هڪَ اُئون مَعذُور، پِيو هَتان مُون هوتُ وئو.

⑥

سُوَر مَ وِجِيَجَا، سَڄُن جِيئن سَانِگِ وئو،
پَرِينءَ پُجِيَتَا، اُئون اَوَهان سين اوريان.

۷

سُوَر مَ مَتِجِ سَاءَ، اُئون نوڪِڙِي آهيان،
وِجُ مَ ويَلِ ڪَنهِن، ورهه مُون وِٿان،
تُون پَن تَڏهين جَا، جَڏهين ٿان هيڪاندي هوت سين.

۸

سُپِيرِيان جِي سُوَر جِي، ڪَنهِنڪي ڏُڪِي ڏُڪَ،
ڏُڪِيءَ وِٿان ڏُڪَ، وِجَن نَ وِبر ڪَهين.

۱. شايد. ۲. ائون هئي، هيس. ۳. بل. ۴. ڪر. حصو. پاڻو. ۵. ڪوندر جي، ڏک جي. ۵. ول ان پوئي کي چئبو آهي جيڪو برعڪس وٺ
جي ڪڙو ٿي سگهي مگر زمين تي پڪڙندو ۽ وڌندو رهي يا ڪنهن ڀت يا وڻ جي آڌار تي ڪڙو ٿي وڌندو رهي. (درياء جي
ڪناري تي اڀرندڙ هڪ قسم جي ول جيڪا هميشه خطري ۾ هوندي آهي ۽ پاڻيءَ جي وهڪري سبب ٽٽي ٽڪر ٿيندي آهي ان کي ڪوندر
جي ول چوندا آهن). سُوَر، تڪليفون. ۷. (شڪايت جي نموني) بيان ڪريان. ۸. اي ايل، اي جيجل امان، ۹. ٻروچن، بلوچن (پنهونءَ ۽
ان جي ڀائرن). ۱۰. اوچتو آئين يا پيدا ٿيڻ يا پڙڪا ڏيڻ يا جوش ڪاڍڻ. ۱۱. پلٽي پون = زوردار يا سخت حملو ڪر. مٿان وريو وِجَن يا
اٿلڻ پون، ۱۲. فڪر، ڪٽيئون. ۱۳. عذر واري، جذبي، بيمار (عشق جي). ۱۴. هٿ مان، قبضي مان. وٿان، ۱۵. منهنجي، ۱۶. محبوب،
پنهون (هوت بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو). ۱۷. اي سورڻو. ۱۸. اوھين وِجِو، ۱۹.
محبوب، يار. ۲۰. جهڙي طرح، ۲۱. سانگ تي، سفر تي. ۲۲. محبوب، دلير، ۲۳. کان پوءِ يا بعد، ۲۴. حال احوال ڪريان. ۲۵. اي
سُوَر، ۲۶. بدلائج، ڦيرائج، ۲۷. سواد، مزو، لحاظ، ۲۸. ٽوپڪلي، اڪيلي، تنها، ۲۹. وير، مهل، وقت، ۳۰. اي وره، اي برهم، اي فراق،
۳۱. وڃ، ۳۲. گڏ، ۳۳. برينءَ، محبوب، ۳۴. ٿورو، ذرو، ۳۵. ڏک جو، ڏک جو، ۳۶. ڏک جي ستايل (سسئيءَ).

۹

سُورائِي سَٺَ، ڪَري سَٺَ سُورنِ ڪي،
سُورنِ پِڳسُ هَٺَ، سِي پَرِ سِيڪِي سُور سِين.

۱۰

سُورَ مَڙِي دُون، ائون اڳِيئي ڪانهري،
قَتَ اڳِيئي قَتِيَا، تُون لُون آڇ مَ لُون،
جَا پَرِ پَرُون، سَا پَرِ مُنهنجي جِنْدَڙِي.

۱۱

چَاڪَ اُپَرِا، ڪُومَائِا ڪَڙِيُون ڪَري،
لَڳِي ڏَڪَ لَڪَن سِين، چُڙِي چَاڪَ پِئَا،
ڏِيَرَن پِئَا ڏِنا، ڏَنِي ڏَڪَندي سَا مُهَمان.

۱۲

تَن سُورنِ ڪي شَابَاسَ، جَنِي مُونسِين گَهَارُون،
هُئا هَمَاري پَاسَ، پِيلِي تِئَڙَمَ چَپَرِين.

۱. سوراڻيءَ ڪي، سُورن واريءَ ڪي، سورن يا ڏڪن جي ستايل ڪي. ۲. آواز يا اطلاع (موت جا)، ۳. واکا، رڙيون، دانھون، ۴. ان جا پکا، ٽڪر ٽڪر ڪيا، ۵. (بدن جا) هڏا، عضوا، سنڌ، ۶. ٽاڪوڙي، ٽائوري، ۷. اي سور، ۸. ڏوڏو، لوڏو، ڏڪو، ۹. ڏڪيل، گهايل، ڦٽيل يا ڏڪايل، ۱۰. زخمر، گهاءَ، ۱۱. واحد لپ، هٿ جي تريءَ جيترو ڪنهن شيءِ جو مقدار، هٿ جي وچ واري ڪپ ۾ سَمائجي سگهن جيترو ڪنهن شيءِ جو مقدار، مُٺ، ۱۲. مَن، ۱۳. لون جون، نمڪ جون، ۱۴. هلٽ يا حالت، ۱۵. اتي وغيره چائڻ لاءِ چاڻي، گيچڻ، ۱۶. جند، جان، جسمر، دل، ۱۷. قَت، زخمر، ۱۸. پرڄڻ لڳا، ايرڄڻ لڳا، ۱۹. سَڪا، خشڪ ٿيا، رت ۽ پُونءِ وهڻ بند ٿي وئي، ۲۰. واحد ڪڙي، قَت جي چئن وقت ان جي مٿان رت پُونءِ جو سڪل ڀردو، ۲۱. چاڪَ، زخمر، قَت، گهاءَ، ۲۲. جبلن سِين، ۲۳. وري اٿلي پٿا، رسجي پٿا، ۲۴. مڙس (پنهونءَ) جي پاڻڻ، ۲۵. ويتر، وڌيڪ، ۲۶. گرم ٿيل يا تٽل لوهه سان جسمر تي لڳايل داغ يا نشان يا چاپ، ۲۷. ڏڪندي جي، سور جي، ۲۸. مٿان، ۲۹. آفرين، ۳۰. گڏ گذاريو، ۳۱. منهنجي، ۳۲. پاسي ۾، ڀر ۾، ۳۳. همراھ، ساٿي، ۳۴. مون سِين ٿيا، ۳۵. ڇپر ۾، جبل ۾.

۱۳

سُورَن لَتَو سَجُھُہ، پَآئِھِيَن پِيھِي آيا،
ڪَنھِن ڪِي ڏِيان مَنجُھُہ، مَرُتَا چِڻُڪَن چِتَ مِر.

۱۴

سُورَن سَآنگَھَارو، ڏُڪِيءَ ڏَنو ڪوَنه ڪو،
آيَل اُڀِيءَ ڪارو، پَآڙ وَڌو پَوڙ وَهِي.

۱۵

سَآنگَھَارو سُورَن، ڪَڏِھِيَن تان ڪوَنه ڏَنو،
بَآڙ پَوڙ وَهَن، ڪَالُھُوڙِا اُجُ گَھُئُون.

۱۶

لُچَن نَ لَآھِيَن، گُونَدَر هِن غَرِيبِ تان،
پَر مِر پَچَآئِيَن، جِيءَ جَان جُوشَ جَتَن جَا.

(۱۷)

سُورَن سَآگَآھِيَن، ڏِيَن اُڏَمَآ اوچِتَآ،
مُون ڪِي مُون پَرِيَن جَا، اَمِيَا آھِيَن،

۱. ڏڪن، تڪليفن، ۲. حاصل ڪئو، هٿ ڪئو، ۳. وجهه، موقعو، ۴. خودبخود، ۵. پيهي آيا = اوچتو مٿان اچي ڪڙڪيا، اڃانڪ پرڪٽ يا ظاهر نٿا، ۶. اٿت، دلي راز، ۷. پل، ۸. پٺا، ۹. ڏڪن، جاڳن، اُڀرن، ۱۰. دل، ۱۱. گهٽتائي، لاٽ، فرصت، ويساهين، ۱۲. ڏڪيءَ ڪي، ڏڪن جي ستايل يا ماريل ڪي، ۱۳. اي آيل، اي امڙ، ۱۴. ماضيءَ ۾ پيشن جي پاڻيءَ حاصل ڪرڻ لاءِ زمين ۾ کوٽيل کوھ تي يا ڀوڪ ڪي پاڻي مهيا ڪرڻ لاءِ اهڙي کوھ کان علاوه پاڻيءَ جي سطح کان مٿاهين زمين لاءِ کوھ کان ڪي قدر ننڍي ڪڏ تي (جنهن کي پڙوهو يا وانءُ چئبو هو) ڪاٺ جي برزن مان ٺهيل چرخ چاڙهيو هو، وڏي چرخ کي نارءُ ننڍي کي هرلو چئبو هو، انهن برزن مان هڪ پرزي يعني لٽ جي کوھ يا پڙوهي واري ٺلهي چيڙي ۾ کٽل ائين ڪائين مان هر هڪ ڪاٺي کي ”پيارو“ چئبو آهي، ۱۵. هيڪاندو، گهٽو، ۱۶. (پاڻيءَ جي چاڙهه سبب) ٻڌل، ۱۷. هلي، (پاڻيءَ ۾) ڦري، ۱۸. واحد ٻاڙ، نار يا هرلي جي لٽ ۾ لڳل اوبارن ۾ ڦرهيون ۽ ڦرهيون ۾ ونگون وڌل هونديون آهن، انهن سڀني برزن کي ”ٻاڙ“ چئبو آهي، ۱۹. ڪالهه کان، گذريل ڏينهن کان، ۲۰. زياده، ۲۱. ڦٽڪو، بي آرامي، ۲۲. خٽر ڪن، ۲۳. غم، سور، ڏک، ۲۴. مسڪين، نمائيءَ، ۲۵. ڪجهه کوھ ۾، مخفي نموني، ۲۶. جلائين، ساڙين، ۲۷. اي جيڇل، اي امڙ، ۲۸. واحد جوش = گرمي، تاءُ، توه، جذبو، ۲۹. اوئين يعني پنهنج ۽ ان جي ڀائرن، ۳۰. ساڃاءِ يا ادب ڪن، لحاظ ڪن، ۳۱. پڙڪا، ۳۲. منهنجي، ۳۳. محبوبين، ۳۴. اڻ ميا، تمار گهڻا.

لَجُون جِي لَاهِينِ، سِيئِي تِيْمِ سَامُھَانِ.

۱۸

مِڙِي سُورَنِ وَاڙِيُون، ڪَڙِيُو سُورَ پَچَارِ،
مُنْ مَن سُونِ سِيڪَنُهِن، ڪَانِهِي سُورَانِ ڌَارِ،
ڪَرَمِ لِيڪُٺَا ڪَآپَارِ، سِي مُورَانِ موٽَنِ ڪِيَنڪِي.

(۱۹)

مُنْ مَن سُونِ سِيڪَنُهِن، مُون وَتِ وَتَانِ،
پَرِيُون ڪِيُو پِيُٺَانِ، وِٺَا وَهَانُو نِڪِرِي.

۲۰

وِٺَا وَرَآئِي جِي ڏِيُون، مُون ڏُڪِيءَ ڪِي ڏُڪِ،
وِيئِي سَارِٿَانِ سُڪِ، هِي ڪَانِڊِيءَ هُئَامِ جِي.

۲۱

سُورِ پِهَ يَتُو يَتِ، هِي چِڻڪِيُو ڪِي پِئُو،
پَرِيَتِي پَرِيَن جِي، ماءُ مُنْجَهَا يَمِ مَتِ،
پِيَنرِ يِلِيءَ يَتِ لَڳَمِ ٻَانِ پَرُوچَ جو.

۱. واحد لڄ = حياءُ، شرم. ۲. ختم ڪن، وڃائين. ۳. مونڪي ٿا. ۴. اڏو، اڳيان. ناموافق. ۵. ڪڏجي، ڪڏني. ۶. ڏڪن. ۷. سور جي، ۸. ڳالهه، ڏڪر. ۹. مَن مَن = ٿورا ٿورا، ڪجهه ڪجهه يعني هڪ جي مَن ۾ سماجڻ جيترا (اڳرين پوريل يا پڪوڙيل هٿ ڪي مَن چڻبو آهي). ۱۰. سورن جي، ۱۱. سڀ ڪنهن وٽ، هر ماڻهوءَ وٽ. ۱۲. سورن کان، ۱۳. سواءِ، ۱۴. ڪرم ۾، نصيب ۾، ۱۵. لکيل آهن. لکجي ويا. ۱۶. ڪاپار ۾ يا نراڙ ۾ يعني طالع يا نصيب ۾. ۱۷. مور، اصل، بنهه. ۱۸. مَڙن، واپس ٿيڻ. ۱۹. انهن جا وٿاڻ يا آستان يعني وٿاڻ پريا پيا آهن، ۲۰. واحد پري = مٿي تي ڪشي سگهڻ جيترو ڪپڙي وغيره ۾ ويڙهيل يا ٻڌل باز يا سامان، ۲۱. انهن يعني سورن کي ڪٿو پيئي رلان ۽ ڦران، ۲۲. خريدار، ۲۳. وڪوڙي، ۲۴. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۲۵. ڏڪن يعني سورن جي ستايل، ۲۶. سنڀاليان، ياد ڪريان، ۲۷. خوشيون، فرحتون، راحتون، ۲۸. (محبوب سان) هيڪاند جي وقت يعني ميلاپ يا وصال جي وقت، ۲۹. مون کي هئا، ۳۰. پتو پت = قسمن قسمن جا، گهڻن نمونن جا، ۳۱. آپريو، پيدا ٿيو، ۳۲. ڪجهه، ۳۳. عجيب قسري يا نموني جو، نرالو، ۳۴. پريم، محبت، ۳۵. محبوبين، ۳۶. اي ماءُ، اي امڙ، ۳۷. منهنجي منجهائي يا گر ڪئي يا وڃائي، ۳۸. عقل، هوش، ۳۹. اي پيتر، اي اديون، ۴۰. چڱيءَ طرح، ۴۱. طرح، ۴۲. مون کي لڳو، ۴۳. تيز، ۴۴. بلوچ يعني پنهنجو.

۲۲

لَڳُمِ پَانُ پَرُوجَ جو، ڪَرَهَا تِئَا قَراَقَ،
 اَهڪِي جَا اُننِ ڪِي، سَامِيَنَ پَوِي مَ مَڪَا،
 اڪِيَنَ خُوراڪَ پَسَنُ پَرڏِيَهَنَ جو.

۲۳

لَڳُمِ پَانُ پَرُوجَ جو، وَسَان تِي وَيِيَسَ،
 پُرزا پَٽَ وَرَنِ مَ، پِٿُون تِي پِيِيَسَ،
 توڻي ماءُ مُيَسَ، تَه پُن ڪَاڍو ڪِيچَ ڏي.

۲۴

لَڳُمِ پَانُ پَرُوجَ جو، اَمَرُ جَهَلِ مَ مُونَ،
 روئي رَگِيندِيَسَ رَتَ سِيَنَ، ڪِيچَن اوري پُونَ،
 مَادَرِ مَثانِ مُونَ، ڪَانِگَ لَوَنڊَا ڪِيچَ جَا.

۲۵

ڏُڪُ لَڳو ڏُونِگَرُ پَرُئو، پِيَنرُ ڪَاڻِي پُونَ،
 مَنانِ لاڻو مُونَ، سَنَدو جِيئَن آسَرُو.

۱. مونڪي لڳو، ۲. تير، ۳. ڪان، ۴. بلوچ يعني پنهنجو، ۵. اٺ، ۶. چور، ۷. ڦورو، ۸. ڏاڙيل، ۹. رهن، ۱۰. ڏکي، ۱۱. تڪليف ڏيندڙ، ۱۲. مين ڪي، اٺن ڪي، ۱۳. ماڻ، ۱۴. اوس، ۱۵. شينر، ۱۶. اکين جي، ۱۷. نيشن جي، ۱۸. طعام، ۱۹. ڪاڇ، ۲۰. کاڌو، ۲۱. غذا، ۲۲. ڏسڻ، ۲۳. ديدار، ۲۴. پرڏيهه جي رهاڪن، پرديسين پنهنجن يا جي ڀائرن، ۲۵. وسان ٿي وييس = بي اختيار ٿيس، بي وس ٿيس، بي پهچ ٿيس، ۲۶. ذرا ذرا ۱۵، ۲۷. پڻ جي، (هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار کي پڻ جبل چوندا آهن)، ۲۸. رستن، ۲۹. پيچرن، ۳۰. ذرا ذرا، ۳۱. اٿون پيس، اٿون ٿيس، ۳۲. جيتوڻيڪ، ۳۳. اي ماء، اي امڙ، ۳۴. اٿون مري يعني فنا يا برباد ٿي وئس، ۳۵. چڪ، ۳۶. ڪشش، ۳۷. سڪ، ۳۸. ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو، ۳۹. اي امڙ، اي جيجل، ۴۰. ڀل، روڪ، ۴۱. مونڪي، ۴۲. رنگ جاڙهيديس، رنگين ڪنديس، ۴۳. رت جي مثل اکين جي لڙڪن، ۴۴. ڪيچ ڪان، ۴۵. هن طرف پاسي، ۴۶. زمين، ۴۷. ڌرتي، ۴۸. اي مادر، اي امڙ، ۴۹. منهنجي، ۵۰. ڪانء، زاغ، ڪاري، رنگ سان هڪ قسم جا پکي، ۵۱. ٻوليون اڏامندا، ۵۲. سوز، درد، ۵۳. پيدا ٿيو يا اڀريو، ۵۴. جبل، ۵۵. سڙي ويو، ۵۶. اي پينر، اي اديون، ۵۷. سڙي وئي، جلي وئي، ۵۸. مَن مان، دل مان، ۵۹. ختم ڪيو، ۶۰. جو، ۶۱. زندهه يا جيئري رهن، ۶۲. اميد، اَس

۲۶

ڏکڻون ڏيهان، جيڪس لڏي ويئون،
هاڻي ڪن ملاءَ، پڇان پرين خبرون.

۲۷

ڏکڻين اهيان، ڪلهين ڦاتو ڪنجرو،
وڃن گوٺڙ گڏيون، لوڪ نه آڃين پاڻ،
سورن تني ساڻ، ننڍا ڪون نينهن ڪو.

(۲۸)

ڏکڻون ڏسڪن، ڪانه ڏسڪي ڏک ري،
جن وٽان هوت وڃن، سڌ سڀڪا ان ڪي.

(۲۹)

نڪا ڏکڻي، نڪا پسان ڏک سين،
جنهن سين روئي، لاهيان سور سرتيون.

(۳۰)

نڪا ڏک پڇار، آه نه سڄي سور جي،

۱. ڏکڻ يا سورن جون ستايل، ۲. ڏيهه مان، ديس مان، ملڪ مان، ۳. شايد، ۴. لڏي ويئون = هجرت ڪري ويون، نڪري ويون، مري ويون، ۵. ڪنهن، ڪهڙين، ۶. کان، ۷. معلوم ڪريان، وٽان، ۸. پرين جون، محبوبين جون، ۹. سڏيون، حال احوال، ۱۰. ڏکڻين جو، ۱۱. سڃاڻپ، ۱۲. ڪلھن تي، موندڻ تي، بدن تي، ۱۳. ڦاٿل، لپڙون ٿيل، ڇٽل، ۱۴. (سينو ۽ اڌ پيٽ ڍڪيندڙ) زناني چولي جو قسر، ڳچ، انگيو، ۱۵. گوٺڙ سان، غر سان، ڏک سان، ۱۶. شامل، جوڙ ٿيو، ۱۷. لوڪ ڪي، عام ماڻهن ڪي، ۱۸. پيش ڪن، ڏين، ۱۹. منجهه، انت، ۲۰. ننڍين کان، ٻالشي کان، ٻالجيءَ کان، ۲۱. محبت، پيار، ۲۲. سڌ ڪا پرين، جهلي جهلي روئن، رڻڻ کان اڳي پوءِ تڪا تڪا ۽ اڀا ساھ ڪن، ۲۳. کان سواءِ، ۲۴. کان، ۲۵. محبوب (سسئيءَ جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۲۶. ڏسان، ۲۷. ختم ڪريان، ۲۸. اي سرتيون، اي جيڏيون، ۲۹. ڏک جي، ۳۰. تنوار، ڏڪر، ڳالهه، ۳۱. دانهن، ۳۲. ٻڌجي.

ڪانهي تن تنوار، نينهَن نماڻيون جي ڪيون.

۳۱

سرتيون سوريٽين جي، ڪوهه ٿيون پٿر پون،
گههءَ نه لڳن گهٽ جو، رياءَ مان ٿيون روڻ،
چيٽارو نه چون، پار منهنجي پرينءَ جا.

(۳۲)

ان ڏکيوڻ ڏکين جي، ڪوهه ٿيون پٿر پون،
ناهه ارتو اڪليين، لوڪڙياروڻ روڻ،
جي پنن پيٽيون هون، پار تني جا پٽرا.

۳۲

ڏکيون جان نه مڙن، تان تان پنن نه ٿئي،
پيون هونهن هٿ هٿن، رياءَ مان رءِ پئي.

۳۳

نڪي رڻن وارون، نڪي اوسارين،
مونهن کي مارين، مونهن سندا ڏگرا.

۱. تن (ڏکون) جي، ۲. آواز، پچار، ياد، ڏڪر، ۳. عشق، محبت، ۴. عاجز، لاچار، بي وس، ۵. جيڏيون، ۶. سورن يا ڏڪن جي ستايلن، ڏکين، ڏکويلن، ۷. ڇا لاءِ، ڇو، ڪهڙي سبب، ۸. پٿر تي، اڳڻ جي، ڪهر ۾، (مري ويل ماڻهوءَ جي عذر خواهيءَ يا فاتح خوانيءَ لاءِ وڇايل) فرش يا تڏي تي، ۹. اچن، ۱۰. زخم، ڏڪ، ڇوٽ، ۱۱. انهن کي لڳو، ۱۲. دل، اندر، ۱۳. ظاهر داريءَ، ظاهري نماءَ يا ڏيکاءَ، ڪوڙ پڄاڻيءَ، ۱۴. جت سان، دل سان، ۱۵. اوسارا، ۱۶. محبوب جا، ۱۷. بنان ڏڪن واريون، سڪيون، ۱۸. رت جا لڙڪا، ڳوڙها، ۱۹. اکين ۾، ۲۰. لوڪ يعني عام ماڻهن کي ڏيکارڻ لاءِ، ۲۱. پنن ۾، بٽڪي ۾، پتنن ۾، روج راڙي ۾، ۲۲. شامل، گڏ، ۲۳. نشان، اهڃاڻ، اوسارا، ۲۴. ظاهر، ۲۵. جيستائين، ۲۶. گڏجن، گڏ ٿيڻ، ۲۷. تيسٽائين، ۲۸. بي سود، اجايو، ۲۹. هٿ هٿن = پٽين، ۳۰. رءِ پئي = روشني سان، روشني مان، تماشي ڪان، ۳۱. اوسارا ۱ پار ڪڍي روڻ، ۳۲. مون، ۳۳. مونهن سندا = منهنجا، ۳۴. ڏڪ، سور.

۳۴

مُنْهَان مَهِنْدِ تِيئا، سُوْرَن بَدُو سَنْدِرُو،
 ذُوْر تَه ذُوْرِيُون اُنِ كِي، وَنِدُرُ جِي وَئِئا،
 سِيْن مْنَهِنَجَا سَرَتِيُون، قُضَا هِي كِيئا،
 اَزِيَس اَرِيَاڻِيءَ سِيْن، كُوهُ جَاڻَان كِيئا،
 كَنديَس كِيْن پِيئا، هُوْت مَتَاڻِي اِگِيَاَن.

۳۵

هُوْت نَه مَتِيَاَن مَاءَ، پِيُو مَالُ مِزُوْنِي مَتِيَاَن،
 جَنَهِيْن جِيءَ سَاَجِئا، رَزِهَان تِي رَنَدَن مِر.

۳۶

هُوْت نَه چُنِيءَ پُوْت، قَاڙِي جُو قِيُو كَرِيَاَن،
 هَاڙِهِي جُو بَلُوچ، ذَاڊِي كَنِهِن ذُڪِي مِڙِي.

وائي

پُنْهُون پَرِيَشَانُ، هِي هِي حَالُ مْنَهِنَجُو،
 مُون كِي بُڪَ بُوْتَن جِي، نَكِي پَايَاَن نَانُ.

۱. منهنجي، ۲. اڳ ۾، اڳيان (اڳواڻي يا رهبري ڪرڻ لاءِ)، ۳. ڏکڻ، ۴. چيلهه يا ڪمر سان ٻڌڻ لاءِ ڪپڙو (ٻڌو سندرو) = پنهنجو، ۵. گولڻ ۾ همٿائڻ لاءِ تيار ٿيڻ)، ۵. گول، ۶. وندر ڏانهن (وندر لس ٻيلي ۾ مڪ جبل، مڪ ڳوٺ ۽ مڪ نئون آهي)، ۷. سڄڻ، محبوب، ۸. اي سرتيون، اي جيڏيون، ۹. قسمت، خدا جي حڪم، ۱۰. اهڙا، ۱۱. ائون اڙي، ائون ڦاٽي، ۱۲. آريءَ، پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۳. ڪوهه جاڻان = مونکي ڄاڻ يا خبر نه آهي، ۱۴. ڪٿان، ڪيئن، ۱۵. محبوب، ۱۶. بدلائي، ۱۷. پهريان، ۱۸. اي ماءُ، اي امڙ، ۱۹. اسباب، ملڪيت، ۲۰. سمورو، ۲۱. هوت ڏانهن اشارو، ۲۲. ساڃاءَ جي ڪري، واقفيت جي ڪري، دوستيءَ ڪري، ۲۳. هالن، پنڌ ڪريان، ۲۴. (جبلن جي) گسن، رستن، ۲۵. چنِيءَ جو، پوٽيءَ جو، گنديءَ جو، ۲۶. پلو، پلانڊ، ۲۷. چني، وڏي، ۲۸. قُتو ڪريان = اچي ڇڏيان، ۲۹. هاڙهي جبل، (هاڙهو لس ٻيلي جي اولهه ۾ مڪ جبل آهي)، ۳۰. ٻروچ يعني پنهنون، ۳۱. اٿاڻي، سٿاڻي، گهڻي، ۳۲. ڏک سان، تڪليف سان، ۳۳. ملي، گڏجي، ۳۴. اي پنهنون، ۳۵. ابتر، خراب، ۳۶. هي هي = افسوس، هاءِ گهوڙا، ۳۷. حالت، گت، نمونو، ۳۸. سِڪَ، آڪنڊ، اشتها، گهرج، ۳۹. اٿن، ۴۰. پسند ڪريان، مونکي وڻي يا گهرجي، ۴۱. ماني، کاڌو، طعام.

شَهْرُ صَحْرًا يَانِيَانُ، مُونَ لِيَكِي مَيْدَانُ،
 وَجِهَجِ پُڪَ پِينَارَ تِي، پَرِيْمَ گَائِي پَانُ،^{۱۱}
 پَتِيَانُ مُنْهُنَ پَسَنَ لَئِي، هَتِي تِي حَايرانُ،^{۱۲}
 دِيَوَانِيءَ كِي دِلِ مِ، سُوَرَنَ جَو سَامَانُ،^{۱۳}
 رُئَان تِي رِجُنِ مِ، آريءَ لَئِي عُرِيَانُ،^{۱۴}
 آهي آريءَ جَامَ جَو، مُونَ كِي گَارِي گَانُ،^{۱۵}
 گَدَهِينَ تِيندو كِيچَ مِ، مُنِيءَ جَو مَكَّانُ،^{۱۶}
 آهيِنَ عَبدِاللطيفِ رَحِ كِي، اِگَّان تُون اِگَّوَانُ.^{۱۷}

۱. شهر کي، ماڻهن جي آباديءَ کي، وسڻن کي، ۲. رڻ، بيابان، ويرانِي، سَچ، ۳. سمجھان، ۴. منهنجي، ۵. ليکي مِ، سمجھ مِ، ۶. رڻ پت، ۷. هُج، ۸. وات جو لعاب، (وجهج پڪ = محبت جو ميناج ڏج)، ۹. پٺي، گداگر (سسئيءَ)، ۱۰. اي منهنجا پرين يا محبوب، ۱۱. هڪ وڻ جو پن جنهن کي ڇنڊ ڪاٽيو هجي ڪاٽيو آهي، ۱۲. سڻيان، ڪڻيان، ۱۳. نراڙ، پيشاني، مٿو (منهن پٺيان = روج راڙو ڪريان)، ۱۴. ڏسڻ، ديدار، ۱۵. پريشان، بي حال، ۱۶. چريءَ، مستانيءَ، ۱۷. مَن، ڏڪن، تڪليفن، ۱۹. توشو، سَمَر، ۲۰. رڻ پتن، بيابان، ۲۱. پنهنوءَ (بلوچ قومي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۲۲. واسطي، ڪان، ۲۳. اگهاڙي، ننڳي، ظاهر ظهور، نروار، برملا، وڏي آواز سان، ۲۴. سردار (سنڌ سمن بادشاهن جو لقب)، ۲۵. سخت کهايندڙ، مومتار، قهري، ۲۶. پاڻ، تير، ۲۷. ڪيچ رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي جتي پنهنون رهندو هو)، ۲۸. مُئل، مصيبت جي ماريل (سسئيءَ)، ۲۹. آستان، رهائش، ۳۰. رهبر، مهندار، سونهون.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان چھون

①

ڏوربان ڏوربان مَ لَهَٺان، شَال مَ مِلان هوت،
مَنَ اَنڊرِ جالوچ، مَچُنُ سا ماني ٿئي.

②

ڏوربان ڏوربان مَ لَهَٺان، ساڻي ڪالهوٽا،
لاهڻي لاڏوٽا، سَفَرِ ڪنهن سانگِ وِٽا.

۳

ائون ڏوربان شَال مَ لَهَٺين، هڏ مَ ملين هوت،
لُن لُن مَنجَهان لوچ، تَن تَنجِي نَه لَهِي.

④

ائون ڏوربان شَال مَ لَهَٺين، تَن مَ ملين تون،
لُن لُن مَنجَهان مون، لوچ تَنجِي نَه لَهِي.

۱. ڏوريان ڏوريان = ڏوريو پئي ڏوريان، گوليو پئي گوليان، هميشه گوليندي رهاڻ، ۲. حاصل ڪريان. هٿ ڪريان. ڏسان. لپان. ۳. خدا ڪري. ۴. گڏجان. ۵. هوت ڪي. محبوب ڪي يعني پنهنجيءَ ڪي (سسئيءَ جو محبوب پنهنجي بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو). ۶. دل. ۷. ۸. تڙپ. بي قرار. ۹. مٿان. ۱۰. ڪهٽ. ڪم. ۱۱. همراه. مددگار. دوست. ۱۲. ڪالهوڪا. ڪالهه وارا، گذريل ڏينهن وارا، پراڻا. ۱۳. ڇڏي. ترڪ ڪري. ۱۴. ڏڏا. ٿيڙ ٽاڙي. سامان. ۱۵. سفر تي. مسافريءَ تي. پرديس ڏي. ۱۶. ڪهڙي. ۱۷. سبب. ۱۸. ائون توکي ڏوريان يعني گوليندي وٽان. ۱۹. توکي لاهان يعني هٿ ڪريان يا لپان يا ڏسان. ۲۰. اصل. بنهه. مور. ۲۱. مونکي ملين. مون کي گڏجين. ۲۲. لُن لُن = وار وار. رڳ رڳ. ۲۳. تلاش. ڳولا. ڇڪ. تڙپ. ۲۴. تَن مان. دل مان. ۲۵. ختم ٿئي. ۲۶. تَن کي. دل کي. ۲۷. مونکي.

۵

اٿون ڏورين شال مَ لَهين ساڃن مَچ سَوالُ،
سِڪَ تَنهنجيءَ سَپرين ٿيبي جان زوالُ،
وَهائِيءَ وَصالُ، اُٿيان آرامي ڪري.

۶

اٿون ڏورين شال مَ لَهين، پرين هُئين پري،
هَڏ نَه ساهه سَري، تَن تَسلي نَه ٿيبي.

(۷)

اوري هَڏ مَ آءُ، پَري وِچ پُنهنهون،
تَه ساڃن تَنهنجو ساءُ، وِجي مُون نَه وسَري.

۸

ڪِئا وِچاريءَ وسَ، ڪارن ڪوهياري گهٽا،
گهٽو پُچيائين ڏوٿين، سندا ڏيرن ڏسَ،
لَمُون ڏوري لَسَ، سَتي سَنگهَر پَتين.

۱. اٿون توکي ڏورين يعني توکي ڳولي ڏي رهان. ۲. خدا ڪري. ۳. اٿون توکي لهان يعني توکي هٿ ڪريان (کنج ۾ "اٿون ڏورين شال مَ لهان" لکيل آهي). ۴. اي ساڃن، اي سڄن، اي دوست. ۵. قبول ڪر. ۶. منٿ، عرض. ۷. محبت، پيار. ۸. تنهنجيءَ جي ڪري يا سبب. ۹. جسر، بدن، دل. ۱۰. فنا نابود. ۱۱. پوئين رات جو. فجر مهل، صبح جي وقت. قيامت جي ڏينهن. ۱۲. ميلاپ يا گڏجاڻي (ڪري). ۱۳. آرامي ٿي يا راحت حاصل ڪري (اٿيان). ۱۴. اي پرين، اي محبوب. ۱۵. هجين. ۱۶. ڏور. دور. ۱۷. اصل، بنهر، مرڪز. ۱۸. ساهه ڪي، دل ڪي، جان ڪي. ۱۹. گذارو ٿئي. ۲۰. تن ڪي، دل ڪي. ۲۱. قرار، آلت، خاطري. ۲۲. ويجهو. قريب. ۲۳. آڇ. ۲۴. سسئيءَ جي محبوب جو نالو. ۲۵. سواد، خيال. ۲۶. دل تان لهي. ۲۷. بي وسي، لاجار، هيٺيءَ نمائندگي. ۲۸. حيل، ڪوششون. ۲۹. واسطي، لاءِ. ۳۰. ڪوهه يعني جبلجي رهائڪو (پنهونءَ). ۳۱. معلوم ڪيائين. ۳۲. ڏوٿين کان. جهنگلي وڻن ۽ ٻوٽن مان حاصل ٿيل اناج يعني ڏٺ تي گذارو ڪندڙن يا پٺين پاليندڙن کان. ۳۳. جا. ۳۴. مڙس (پنهونءَ) جي پائرن. ۳۵. پتا، خبرون، سڌيون، پار. ۳۶. لس ٻيلي ۾ هڪ جبل جو نالو. ۳۷. ڳولي، وڙي. ۳۸. لس جو. لس ٻيلي جو. ۳۹. مري. قبر ۾ داخل ٿي. ۴۰. سنگهري (سنگهري جو مڪان پنيور کان اٽڪل ۶۴ ميلن جي مفاصلي تي جبل جي گول قطار ۽ دائري اندر هڪ وڏو ميدان آهي جنهن ۾ جبلن جون قطارون زنجير وانگر ڪڙو ڪڙو سان آهن). سسئيءَ ۽ پنهنونءَ جون قبرون هن ميدان ۾ آهن. ۴۱. پتن ۾. ميدانن ۾.

۹

ڏوٿِيَا ڪو اوڻِيَن جو، مُون ڪي اُهِجُ ڏِئو،
سَچُ ڪي سَاتَ نِئو پُنُهُون مُنهنجو پاڻ سين.

۱۰

ڏوٿِيَن چَئِئسَ ڏور، ڪيچُ اڳاهُون پَنڌُ ٿِئو،
پاڻان چَڙهي پُور، وِڪَ وِڌائين وِٿري.

۱۱

تَان ڪَا وَرَ ڪِجَا، ڪَمِيٿِيءَ تي ڪيچِيَا،
اُئون اوهان جي آهيان، بانهي پاروچَا،
دلاسي دوسَا، مَتان مُونڪي چَڏين.

۱۲

تَان ڪَا ڪِجَا وَرَ، ڪَمِيٿِيءَ تي ڪيچِيَا،
اُئون اوهان جي آهيان، بَندي بي سَمَرِ،
ڪو ڪوهيَارا ڪَر، دلاسيو دليگير ڪي.

۱. اي ڏوٿيو (جهنگلي وڻن ۽ ٻوٽن مان پيدا ٿيندڙ ان تي گذر ڪندڙن کي ڏوٿي چوندا آهن)، ۲. اٺن وارن، جتن يعني پنهن ۽ ان جي پاڻڻ، ۳. ڏس، پتو، نشان، ۴. واقعي، ۵. ڇا، ۶. قافلي، ۷. وٺي ويو، ۸. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۹. جواب ڏنس، ۱۰. پري، اڳاهون، اڳيرو، ڊگهو، ۱۱. رياست مڪران جو هڪ شهر جتي سسئيءَ جو محبوب پنهن رهندو هو، ۱۲. مفاصلو، ۱۳. پاڻمرادو، ۱۴. پور، ۱۵. خيال ۾ (چڙهي پور = خيال ۾ اچي يا محو ٿي)، ۱۶. قدم، هلڻ يا پنڌ ڪرڻ وقت ٻنهي پيرن جي وچ وارو مفاصلو، ۱۷. تڪڙي، تڪي، تيز، ۱۸. تهر، ۱۹. مهرياني، حمايت، مدد، ۲۰. ڪجو، ۲۱. بدڪار، نيچ، ڪر ذات، ۲۲. اي ڪيچي، اي ڪيچ جي رهڻ وارو، ۲۳. گولي، نوڪريائي، ۲۴. دلاسي کان، ڏي يا آسري يا آئت کان، ۲۵. اي دوس، اي دوست يعني پنهن، ۲۶. چيني پري ڪرين، ۲۷. غلام، بانهي، ۲۸. بي سمر = بنان توشي، سڄي، ۲۹. اي ڪوهيَارا، اي ڪوهه جي رهڻ وارا، اي جبل جي رهڻ وارا يعني پنهن، ۳۰. ڏي، ۳۱. غمگين.

۱۳

آيلِ باروچَن تي، جيڪَ گَريَانِ ڳالِهَ،
چُوندا لَا تِيئي لَا ڳي، مُنڌَ ڪِي ڪيچَ ڏٿِي سِي.

۱۴

جيڪا ڪَندي سَگ، آيلِ باروچَن سِي،
انگهن چاڙهي اَنگ، رُوندي سَارَت ڦُڙا.

۱۵

جيڪا ڪَندي نِيئَن، باروچاڻِيءَ ڏاتِ سِي،
سِڪَن سَارو ڏينهن، چڙهن چاڙهيڪَن تي.

۱۶

جيڪا ڪَندي مَنجُه، مُون جيئن باروچَن سِي،
مَتان ڳلَن هَنج، ڪِي لاھِيندي ڪڏھين.

۱۷

مُون جيئن مُلاقات، جي هِيانو هُوَت پَنهونءَ سِي،
بانهن وَجھي واٽ، رِيهون ڪِيانو رِيچَن مِ.

۱. اي آيل، اي امڙ، ۲. بروجن، بلوچن يعني پنهنوءَ جي ڀائرن، ۳. جيڪڏهن، ۴. شڪايت، ۵. چوندا، ۶. ٽولاڻي، تو ختم ڪئي، ۴. واسطو، ناتو، لاڳاپو، ۸. اي منڌ، اي زال (سسئي)، ۹. ڇا، ۱۰. ڪيچ جي (ڪيچ رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي جنهن ۾ سسئيءَ جو محبوب پنهنو رهندو هو)، ۱۱. مالڪن، ۱۲. جيڪڏهن ڪا، ۱۳. دوستي، ناتو، ۱۴. انگهن تي، وڻ يا سڪل ڪاٺ جي ٻاهر نڪتل ڪٽين يا وريل نوڪن تي (جن ۾ ڪٽل يا ڏيڇ ٿيل جانورن کي ٽنگي انهن جون ڪلون لاهيون آهن يا عضوا ڪپا آهن)، ۱۵. جسم، بدن، ۱۶. اکين مان وهائيندي، ۱۷. رت جا، خون جا، ۱۸. لڙڪ، ڳوڙها، ۱۹. عشق، محبت، پيار، ۲۰. بروجن يا بلوچن جي (پنهنوءَ ۽ ان جي ڀائرن جي)، ۲۱. آڪھ، خاندان، ۲۲. واجهائڻ، انتظار ڪرڻ، ٽڪڻ، ۲۳. جبلن جي چوٽين، يعني چاڙهين، ۲۴. اوريندي، ٻڌائيندي، ۲۵. راز، پيد، انت، ڳجهه، اندر جو حال، ۲۶. تان، ۲۷. رخسارن، ڳٽن، ۲۸. اکين جو پاڻي، لڙڪ، ڳوڙها، ۲۹. ختم ڪندي، بند ڪندي، ۳۰. واقفيت، ميلاب، ڏيک، ديدار، رهائڻ، ۳۱. جيڪڏهن، ۳۲. اوهان جي هئي، ۳۳. محبوب (پنهنوءَ) (سسئيءَ جو محبوب پنهنو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۳۴. بانهن ۾، بازن ۾، هتي، ۳۶. چڪ، ۳۷. دانهون، رڙيون، ۳۸. اوهان ڪيون، ۳۹. رڻ پٽن.

۱۸

ڏٺان جي ٻروچ^۲، مون جيئن هٿ اڪيڻ سين،
مون کي چئي لوچ^۶، پاڻ چلي پيئيون چيرين^۱.

۱۹

ڏنو جن هيٺ ڪار، آريائي اڪيڻ سان،
وٽن نه وساري^{۱۴}، ٻاروچو پيهار^{۱۵}،
تني سندا پار^{۱۷}، پٽن ۾ پٽرا^{۱۹}.

۲۰

جيڏيون ڏسو ڪيچ^{۲۳}، جوڏيهه ٻاروچن جو،
پنهنون وڌم پيچ^{۲۷}، نسوروي نينهن جو.

۲۱

پنهنون جي پاڻوهه^{۲۰}، آن جي ڏني جيڏيون،
سنگهيءَ صُبح^{۲۳}، هوند نه ويانو وساري^{۲۶}.

۲۲

ٻاروچو پيءُ روءِ^{۳۷}، جيڪس ڏنو جيڏين^{۲۹}،

۱. اوهان ڏٺو. ۲. جيڪڏهن. ۳. بلوچ يعني سسئيءَ جو محبوب پنهنون. ۴. وانگر. ۵. محبوب. پنهنون (پنهنون بلوچ قوم جي قبيلي مان هو). ۶. ڳولا يا تلاش ڪر. ۷. خود. ۸. ڊوڙي. ۹. گهڙي وڃو ها. ۱۰. چيرن ۾، جبلن ۾. ۱۱. هڪ دفعو يا ڀيرو. ۱۲. آري. پنهنون (هوت قبيلي جي جنهن قبيلي مان هو، سردار جو لقب آري هو). ۱۳. تن کي. ۱۴. يلجي. دل تان لهي. ۱۵. ٻروچ يا بلوچ يعني پنهنون. ۱۶. ٻي دفعي يا ڀيري. ۱۷. جا. ۱۸. نشان يا اهڃاڻ (سيانپ لاءِ). ۱۹. ماهر ڪرڻ. روئڻ. ۲۰. عيان. ظاهر. ۲۱. اي جيڏيون، اي سرتيون. ۲۲. پسو. ۲۳. رياست مڪران جو هڪ شهر، جنهن ۾ سسئيءَ جو محبوب پنهنون رهندو و. ۲۴. جيڪو. ۲۵. وطن. ديس. ۲۶. مونکي وڌو. ۲۷. وڪڙ. وڙ. ۲۸. خالص. نج. ۲۹. عشق. محبت. پيار. ۳۰. مُرڪ. مشڪ. ڪل (چين ۾). ۳۱. اوهان. ۳۲. جيڪڏهن. ۳۳. سنجي جو توڙي صبح جو، ڪنهن به وقت. ۳۴. شايد. ۳۵. اوهان کي وٺو. ۳۶. دل تان لهي. ۳۷. طرح. نموني. ۳۸. جيڪڏهن، جيڪر. ۳۹. جيڏين، سرتين.

سَنجَهي ۱ ۽ صُبُوح، ۲ هُونَدَنَ ۳ وَتَرُو وَسَري.

(۲۳)

۴ باروچا ۵ بيءَ پَت، ۶ جيڪس ۷ ڏنو جيڏين،
۸ مون جيئن ۹ موڙهيئن مَت، ۱۰ پَسنديئي ۱۱ پَنهُونءَ ڪي.

۲۴

۱۲ جي توڳالهيائي، ۱۳ ماءُ ۱۴ باروچا ۱۵ پُچَئا،
۱۶ انهيئن جي وائي، ۱۷ هُونَدَنَ ۱۸ وبيئي وَسَري.

۲۵

۱۹ باروچا ۲۰ پئا گهڻا، ۲۱ منهنجو اٿل آريائي،
۲۲ چُونڊي رڪيم ۲۳ چَت ۲۴ ۾، ۲۵ ساجن سَچائي،
۲۶ ٿڪيءَ ۲۷ ڪي ٿرن ۲۸ ۾، ۲۹ پهچائي پاڻي،
۳۰ جا وندر وڪائي، ۳۱ تنهن جو موٽڻ ۳۲ ڪو مس ٿئي.

۲۶

۳۳ باروچا پئا گهڻا، ۳۴ پَنهُون سِر سَين،
۳۵ چانگي تي ۳۶ چڙهي ڪري، ۳۷ ڪندو وڙ ۳۸ ولهيئن،
۳۹

۱. سَنجَهي ۽ صُبُوح = ڪنهن به وقت. ۲. جيڪر، شايد. ۳. پلجي، دل تان لهي. ۴. ٻروچ يا بلوچ يعني پنهنون سسئيءَ جو محبوب. ۵. طرح، نموني. ۶. جيڪر. ۷. جيڏين، سرتين. ۸. وانگر. ۹. بڻال ٿين، خطا ٿين، گم ٿين. ۱۰. هوش، عقل. ۱۱. ڏسندڻي، ڏسڻ شرط. ۱۲. جيڪڏهن. ۱۳. گفتگو ڪري، ڪجهه ڪري يا رهاڻ ڪري. ۱۴. اي ماءُ، اي امڙ. ۱۵. ٻروچ يعني پنهنون ۽ ان جا ڀائر. ۱۶. پرڪڻا، آزمايا، سڃاتا. ۱۷. انهن (ٻروچن)، ۱۸. ڳالهه، بات، يادگيري. ۱۹. توکي ويئي. ۲۰. سوڌو، سڃاڻ، اڻ گس، ضرور، ايندڙ. ۲۱. آري، پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي، جنهن مان پنهنون هو ان جي سردار جو لقب آري هو). ۲۲. پسند ڪري، ڏئي، چڻي، انتخاب ڪري. ۲۳. مون رکڻو. ۲۴. دل. ۲۵. سڄڻ، محبوب. ۲۶. پرڪي، آزمائي، قدر شناسي ڪري. ۲۷. عاجز، مانديءَ، ضعيف. ۲۸. ٻرن، رڻ پتن. ۲۹. رسائي. ۳۰. جڻ، آب، (پهچائي پاڻي = مدد ڪري). ۳۱. وندر ۾ (لس ٻيلي ۾ وندر نالي هڪ جبل، ڳو ۾ نئن آهي)، ۳۲. وڪرو ٿي وئي، قربان ٿي، مري ختم ٿي وئي. ۳۳. واپس ٿيڻ. ۳۴. مشڪل. ۳۵. سردار. ۳۶. سڀني (ٻروچن) جو، ۳۷. اٿ، ۳۸. چڙهي ڪري = سوار ٿي. ۳۹. مهرباني، احسان. ۴۰. ولهين تي، سڄين تي، ڪنگالڻ تي.

مَٽِي مَعْدُورِن، هُوتُ دَرِينْدُو هَتَّزَا.^۴

۲۷

مَان نَه بَارُوچَا هُون، دَنَمِرُ اُنَ اَكِيْن سِين،
جَنِي ذَارَاڻ پُون، مَوْرِيَسَر اَكِيْن مِر.

۲۸

ڪَنهن جِنهن نِينهن لَذَاهُ،^{۱۴} جِيئن مُون وَاڄهائيندي نَه وِرَآهُ،^{۱۸}
جِيڪي مَٽِي ڪَندَاهُ،^{۲۱} سَو جَانِبَ ڪَرُو جِيئَرِي.^{۲۲}

۲۹

مَچُڻُ تِيِن مَلُور، ڪِيَن اڳَاهِيَن، آهِيَن،
دَسَڻُ ڪَرِي دُور، حَدَ بِنهي جِي هِيڪَرِي.

واڻي

مُنهنجي حُجَتَ نَاهِي وَاٽ، جِيجَان تَن جَتَن سِين،
تَاڙو پِيَرُ پُنُهُونءَ جو، لُڙُو مَنجِه لُڙَات،^{۳۱}
مَارُو ڪِيَمَ مَٽِيءَ ڪِي، ڪِيچِي ڪَاهِي ڪَنوَات،^{۳۲}
نِهَارِيندِيسَ نِڪَٽِي،^{۳۳} ڳُوڙهَن پَرُو ڳَاٽ،^{۳۴}
دَنَمَ دُڪُون جَا، چَپَر مِر چُونجَاٽ.^{۳۵}

۱. تي. ۲. عذروارين، جڏين، بيمار زالن، ۳. محبوب، پنهنون (هوت، بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو). ۴. رکندو. ۵. هَتَّ (هتڙا ڌريندو = مهرباني ڪندو، سهارو ڏيندو). ۶. مان نه = شال. خدا ڪري. ۷. بروج يا بلوچ يعني پنهنون ۽ ان جا ڀائر. ۸. مون ڏٺا. ۹. کان سواءِ. ۱۰. پُون. ۱۱. چاليون. ۱۲. موتيو پاڻي، ۱۳. اهڙي. ۱۴. هت مِر اچي ويا آهيو. قبضي مِر اچي ويا آهيو. ۱۵. جو. ۱۶. منهنجي. ۱۷. انتظار ڪندي، سڪندي. ۱۸. نٿا. ۱۹. ورو. موتو. ۲۰. مٽي کان پوءِ، مرڻ کانپوءِ. ۲۱. اوهين ڪندا. ۲۲. جاني، دلبر، دوست. ۲۳. حياتيءَ مِر، زندگيءَ مِر. ۲۴. متان. ۲۵. ملول، غمگين. ۲۶. پري، ڏور. ۲۷. پسڻ. ۲۸. لاءِ، واسطي، ڪاڻ. ۲۹. آخري جاءِ يعني مرڻ کانپوءِ واري جاءِ. ۳۰. حجت جي، خُج جي، گستاخي يا حقداريءَ جي. ۳۱. رستو. ۳۲. اي جيڃان، اي جيجل، اي امڙ. ۳۳. هاڻوڪو. ۳۴. پير جو نشان. ۳۵. گر ٿي وئو. ۳۶. غبار، لَٽ. ۳۷. اٺ. ۳۸. ڳولينديس. ۳۹. ضرور، گهڻو. ۴۰. ڳوڙهن سان، لڙڪن سان. ۴۱. ڳڙ. رخسار. ۴۲. سوسرات، دانهون.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان ائون

①

ووءِ ووءِ ڪَندي وَتُ، مَچُنُ ووءِ وَسَارِين،
رَنَدَن مَٿِي رَتُ، هَارِ تَه مِلِين هُوتَ ڪِي.

۲

ووءِ ووءِ ڪَندي وَتُ، مَچُنُ ووءِ وَسَارِين،
پاڻِي هَارِ مَ پَڌَرُو، رُو مَنجَ هَائِين رَتُ،
صَبَرُ وڌو سَتُ، سِگهَا مِيڙِي سَپَرِين.

۳

ووءِ ووءِ پَن وَبِيئي، رُنن ڪَارنِ جَا هُئي،
پُنهُونَ ڪِي پِيئي، رُوندي ڪير رَتَ ڦَرَا.*

۴

ووءِ ووءِ وڌو ٿا، ووءِ ووءِ وَجَن نِگَڙا،^{۲۷}

۱. ووءِ ووءِ = واپلا، عشق جي درد جو ذڪر، ۲. هل، ڦر، ۳. مٿان، ۴. پلجي وڃين، دل تان، لاهي ڇڏين، ۵. (جبل جي) رستن، گسڻ، ۶. تي، ۷. رت يا خون جا لڙڪا، ۸. وهاءِ، ۹. گڏجين، ۱۰. محبوب، پنهنجو (سڻي) جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو، ۱۱. اکين جا لڙڪا يا ڳوڙها، ۱۲. ظاهري طرح، ڪليو ڪلايو، ۱۳. روءِ، ۱۴. اندر ۾، دل ۾، ۱۵. ماٺ، ۱۶. طاقت، سگهه، ۱۷. تررت، ستت، جلد، ۱۸. ملائي، ۱۹. پرين، محبوب، ۲۰. بند ٿي (مون لاءِ)، ۲۱. مڙس مري ويل زال، ڏهاڳين، ۲۲. لاءِ، واسطي، ۲۳. جيڪا، ۲۴. رواج ۾ هئي * رنن زالن لاءِ جيڪو روئڻ جو رواج آهي سو پڻ منهنجي لاءِ بند ٿي ويو آهي (گهڻي غم سبب روئڻ بند ٿيو آهي)، هاڻي باقي ٻي ڪير پنهنجو لاءِ رت پئي رندي، ۲۵. هاءِ هاءِ، افسوس، ۲۶. ڏمرڻا، ڪاوڙيا، ناراض ٿا، ۲۷. (پنهنجو ڪي ڪٿيو) نڪتا وڃن.

چَڏَئو جِي ڪُهِي، تَه هِيڪَاري هورُ لَهِي.

۵

مارِئو جِي مَعْدُورِ، تَه هَتَائِين هورُ لَهِي،
سَاجَن آهِنجِي سُوَرِ، ڪِنَ جِيَانِ ٿِي ڪِيچِيَا.

⑥

مَري ٿِيندِيسِ مُجِ، جَتَن ڪَارَڻَ جِيڏِيُون،
ڪَري ڪوهِيارو سَچِ، وِئو چُلاڻِي چَپَرِين.

۷

مَرُ مَڻَڻا ڏِيئي، پُنهُون ڪَارَڻَ پَڀَرِ،
تَه سَرَتِيُون سَپِيئي، وَاڪاڻِيئي وَيُنيُون.

⑧

مَرَان تَان قُرْبَانُ، سَاهَ پَرِيَان تَان صَدَقُو،
سَنَدُو مَحَبَتَ مَانُ، ويهي ڪِيئَن وِجَايَان.

۹

مَري جِي وِڀڙِي، تَه ڪَهڙو ٿورو سَڄَڻِين،

۱. جيڪڏهن، ۲. قتل ڪري، ماري، ۳. صفا، بنهه، ۴. فڪر، ڳڻتي، خوف، ڊپ، ۵. ختم ٿي، ۶. معذور ڪي، جذبي ڪي، (عشق جي) بيمار ڪي، ۷. مرڳوئي، پاڻ وڌيڪ، ماڳهن، صفا، بنهه، ۸. اي ساڄن، اي سڄن، اي محبوب، ۹. اوهانجي، ۱۰. سور جي ڪري، سور جي سبب، درد جي ڪري، ۱۱. زندهه يا حيات رهان، ۱۲. اي ڪيچي يا ڪيچ جي رهڻ وارو (ڪيچ رياست مڪران جو شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو)، ۱۳. پاڻمال، ناس (سر جي ڪانن جي ڪنيل ڪلن کي مڇ چوندا آهن)، ۱۴. اوئين (پنهنون ۽ ان جي پائرن)، ۱۵. واسطي، ۱۶. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۱۷. ڪوه يعني جبل جي رهڻ وارو (پنهنون)، ۱۸. ويراني، پينگ، ۱۹. ڀٽڪائي، ۲۰. ڇپرن ۾، جبلن ۾، ۲۱. مٿا ڏيئي = ڪشالا ڪري، سور سهي، سر ڏيئي، قربان ٿي، ۲۲. هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار جو نالو پڻ آهي، ۲۳. تنهنجي واکاڻ يعني تعريف يا ساراهه ڪن، ۲۴. ته، ۲۵. قربان ٿيس، صدقي ٿيس، گهورجي ويس، ۲۶. پسامه، جان، ۲۷. پرينءَ يا محبوب، ۲۸. جو، ۲۹. پيار، ۳۰. شان، عزت، ۳۱. ضايع ڪريان، ۳۲. احسان، ۳۳. سڄڻ ڪي.

تو جي هِي تِيڙِي، دَرِ بَاروچِي ۴ ڪِي تَرِيُون.

(۱۰)

مَرُ مَرَانِ مُون ڪَمُ، ۸ اَڪَمِي ڪَامَ مَرِي،
دوستِ پُڄاڻان ۱۱ دَمُ، رهي ۱۳ سا رن ۱۴ تِي.

۱۱

مُيسِ مَرُ مَرَانِ، ۱۶ سِيَسِ وِجِ سَرَتِيَنِ، ۱۸
اڏِيُون آريچَن جِي، ۲۱ سُونِ مَنجِهه سَنَڙان، ۲۲
پورهيَتِ ۲۳ ٿي پَرَانِ پَاسِي ۲۵ پَنهُونءَ ۲۶ ڄامَ جِي.

۱۲

اڳي پوءِ مَرَانِ، مَرُ مَرَانِ مَارَگَ ۲۷ ۾،
مَٿي پوءِ ۲۸ پَرِيان، ۲۹ خُونُ ۳۱ مُنهنجو جيڏِيُون. ۳۲

(۱۳)

جُهونگارِ بندي جَهَنگَن ۾، ۳۴ جِي ۳۵ ٿي مَرَانِ ۳۶ آنءُ،
تہ پوءِ ۳۷ سِرِ پَرِيان، خُونُ ۳۸ مُنهنجو جيڏِيُون.

۱. جهڙي، ۲. خراب، بدڪار، ۳. در تي، دروازي تي، چانث تي، ۴. باروچي جي، بروج يا بلوچ (پنهونءَ جي)، ۵. تمام گهڻيون، ۶. پل تہ، بيشڪ، ۷. مون کي، ۸. غرض، ڪاڻ، مطلب، ۹. بي ڪمي، بنان ڪم واري، ۱۰. يار، سڄڻ، ۱۱. کان پوءِ، کان بعد، ۱۲. گهڙي، پلڪو، پل، ساعت، ۱۳. جيئري يا زندهه رهي، ۱۴. زال جنهنجو مڙس مري ويو هجي، ڏهاڳڻ، ۱۵. ائون مري ويس، فوت ٿيس، ۱۶. ٻڌڻ ۾ آيس، مشهور ٿيس، ۱۷. ۾، ۱۸. سرتين، جيڏين، ۱۹. اي اديون، اي پيٽر، ۲۰. آريءَ جي اولاد (موت قبيلي جنهن مان سسئيءَ جو محبوب پنهنجو هو ان جي سردار جو قلب آري هو)، ۲۱. دردن، غمن، ۲۲. جلاڻ، پڄاڻ، ۲۳. نوڪرياڻي، ٻانهي، گولي، ۲۴. پلجان، نپجان، ۲۵. پاسي ۾، ڀر ۾، پاڙي ۾، ۲۶. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۲۷. رستي يا پيچري (محبت جي)، ۲۸. مٽي تي، سر تي، ۲۹. پوندو، ۳۰. پريان جي، پرين جي، محبوب جي، ۳۱. قتل، موت (قتل جي ذريعي)، ۳۲. اي جيڏيون، ۳۳. آهستي يا جهيٽي آواز ۾ روئندي يا پار ڪندي، ۳۴. وڻ پٽن، ۳۵. جيڪڏهن، ۳۶. ائون، ۳۷. سر تي.

۱۴

جُهونگارِ بندي جَهَنگَن ۴، جي ڪُتَنمَ ڏينهن،
تہ ڪَر مُنہجي نينهن، ۷ اَپَرِ لائُون ۸ لَڏيون.

۱۵

لَڳَندي لَڪَن سين، ائون جي مَرانِ ايئن،
ماءُ مُنہجي نينهن، تہ ڪَر لائُون ۱۱ لَڏيون.

۱۶

مَري وينديسِ ماءُ، لَڪَ لَنگَهندي لَڪيون،
وَجِي ڪيچ ۱۲ ڦَرارِئا، جَتَ پَنہنجي ۱۵ جَاءَ،
رُون رَتُ جُڳاءُ، تَن هُون جي هيڪاندِ ۱۸ ليءِ.

۱۷

رُون رَتُ نَ نِڪَري، پاڻي ۲۲ تہ پاڙين،
سا پَرِ هوتَ نَ سِڪِئا، جنهن پَرِ جِياري ۲۶،
مُون کي ٿا ماري ۲۷، جِي جان جوشَ جَتَن جَا.

۱. آهستي يا جهيبي آواز ۾ رندي يا پاڻ ڪندي. ۲. رڻ پتن. ۳. جيڪڏهن. ۴. منهنجا ڪنن يا گهٽ ٿين يا پورا ٿين (ڪنتر ڏينهن = ائون مري ويس). ۵. شايد، جيڪر. ۶. محبت، پيار. ۷. بي حد، تمام گهڻيون، بيشمار. ۸. واحد لائن = شاديءَ جي وقت گهوٽ ڪنوار جا مٿا نمائي آهستي آهستي پاڻ ۾ ٽڪرائڻ واري رسم (لائون لڏيون = شادي ڪئي يعني ڪاميابي يا مقصد حاصل ڪيو). ۹. ٽڪرجندي. ۱۰. جبلن. ۱۱. اي ماءُ، اي امڙ. ۱۲. ننڍا ننڍا جبل. جبلن جا سوزها ۽ مشڪل لنگهه يا پيچرا. ۱۳. ڪيچ ۾ (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنون رهندو هو). ۱۴. آرامي يا آساڻشي ٿئا. ۱۵. اولي (پنهنون ۽ ان جا ڀائر). ۱۶. جاءِ ۾، ماڳ ۾، گهر ۾. ۱۷. رت گڏيل لڙڪ يا ڳوڙها. ۱۸. جڳائي، مناسب آهي، واجب يا لازم آهي. ۱۹. محبوبن (پنهنون) (سسئيءَ جو محبوب پنهنون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو). ۲۰. وصل، ميلاپ. ۲۱. واسطي، ڪاڻ. ۲۲. آب، جَر. ۲۳. (رت جي) برابر سمجهڻ، قبول ڪن. ۲۴. ريت، طريقو. ۲۵. پر سان، طريقي سان. ۲۶. جيئرو يا زنده رهڻ ڏين، ۲۷. اي جيجان، اي جيجل امان. ۲۸. پور، جذبا، اڌما.

۱۸

نِمْاڻِيءَ جِي نِجُھَرِي رُوئُڻُ ۽ رَاڙُو،
 ڪُنلِ سَندي قَلْبَ ۾، قُربَ جو ڪاڙهو،
 هُوتن لِيءَ هاڙهو، رِجائينديس رَتَ سين.

۱۹

روئي ڪندين ڪوهه، هاڻي ڪو هوت وري،
 جيڏو جَتَ ڪري وڻا، ساڻس سِيڻ سِتوهُ،
 ڊوهي اٿڻان ڊوهه، مَتان ڪا مُون سين ڪري.

۲۰

جوينُ جَانِبَ لاءِ، نيئي وَجُھہ نِڪُوجَ ۾،
 روئي رُوپُ وِجاءَ، پَسَنَ ڪَارَنَ پَرِينَءَ جِي.

۲۱

رو وَسائي راندي، پَهہ پَرُوڙجَ سَاتَ جَا،
 هُوتن سين هيڪاند، هِيئي بَتي ڏينھڙا.

۱. مسڪين، عاجز، لاچار. ۲. نجھري ۾، جھوپڙي ۾، گھر ۾. ۳. روج، ماتر. ۴. (عشق جي) قتل ڪيل يا وڊيل يا ماريل، قتل. ۵. جي. ۶. دل. ۷. پيار. محبت. ۸. تابش، تپش، گرمي، باھ. ۹. محبوبين (پنھونءَ) (سُسئيءَ جو محبوب پنھون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو). ۱۰. ڪاڻ. واسطي. ۱۱. لس ٻيلي جي اولھہ طرف هڪ جبل جو نالو. ۱۲. پُساينديس، آلو ڪنديس. ۱۳. ڇا، ۱۴. موٽي. ۱۵. تمام وڏو. ۱۶. اولي (پنھونءَ جا پاڻڻ)، ۱۷. ان (سُسئيءَ) سان. ۱۸. سڄڻ (پنھون ۽ ان جا پاڻڻ). ۱۹. ظلم. ۲۰. قسمر، سنھہ. ۲۱. اوهان کي آھي. ۲۲. دغا، فريب، ٺڳي. ۲۳. جواني. ۲۴. جانيءَ، محبوب. ۲۵. نڪونجھہ، اوڙاھہ. ۲۶. صورت، سونھن، سوييا. ۲۷. ناس يا ڇٽ ڪر. ۲۸. ڏسڻ، ديدار. ۲۹. محبوب. ۳۰. لڙڪ يا ڳوڙها گاڙ. ۳۱. اُجهائي، خنڀ ڪري. ۳۲. رونشو، تماشو، ڪل خوشي. ۳۳. خيال، ارادا. ۳۴. معلوم ڪج. ۳۵. قافلي (پنھون جي پاڻڻ جي اٿڻ جي). ۳۶. وصل، ميلاپ. ۳۷. تنھنجي هئي.

۲۲

رُٿان تان رانءِ، ڪِلان تان ڪامي هنيون،
جَهَلتان جهيٽون نه ٿئي، جو جر نيٿين پاند،
اگرڙيون ويساند، پرينءَ گڏجي ڪنديون.

۲۳

وسي وِسائيون، رتو روئي پرينءَ کي،
پيئون ڪٿن پڻ ڏي، نظر نماڻيون،
سئي ڪيئن بيليائيون، جن ويندو هوت نه وارو.

۲۴

وسي وسي مينهن، جيئن ٿئي ويس ڪي هه،
تو پريان جي ڏيهه، پيئي پڇي خبرون.

۲۵

گاڻي ڪي ڪي ڪي، ويندي رت ڦڙا،
ڪا مون ٿيندي ڏي، پهر ٻاروچن سين.

۱. ته، ۲. روئشو، تماشو، ۳. جلي، سڙي، ۴. دل، ۵. روڪڻان، ۶. مانو، جهڪو، گهٽ، ۷. پاڻي (لڙڪ، ڳوڙها)، ۸. نينهن، اکين، ۹. پر، ۱۰. آرام، ويساهي، ساهي، ۱۱. پرينءَ کي، محبوب کي، ۱۲. ملي، ۱۳. (مينهن وانگر) پاڻي وهائي، روئي، ۱۴. ساڻيون ٿيون، ٻي حال ٿيون، مانديون يا تڪجي پيون، بس ٿي ويون، ۱۵. ڳاڙهو (پاڻي)، رت گاڏڻان لڙڪ يا ڳوڙها، ۱۶. هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار کي پپ جبل چوندا آهن، ۱۷. نگاه، ۱۸. ويچارين، مسڪين، عاجزيائون، ۱۹. اکين ڏانهن اشارو جن ننڊ ڪري سسئيءَ جو محبوب پنهنجو وڃايو، ۲۰. ڪهڙي طرح يا نموني، ۲۱. ساڻياڻيون، مددگار، سڄن، ۲۲. محبوب (پنهنجو) سسئي، ۲۳. موتايو، واپس ڪٺو، روڪڻو، ۲۴. ڍڪي، پوري، ۲۵. مٽي، دڙ، خاڪ، ۲۶. تنهن هوندي به، ۲۷. پرينءَ، ۲۸. ڏيهه جون، وطن يا ملڪ جون، ۲۹. معلوم ڪري، ۳۰. حال احوال، ۳۱. جليل يا سڙيل (عشق جي باهه جي)، ۳۲. ڪوئيٽ جي وڻن (ڪير يعني ڪوئيٽ جو وڻ ٿر ۽ جبل جي علائقي ۾ ٿيندو آهي)، ۳۳. تحت، ۳۴. روئي، ۳۵. رت يعني خون جا، رت گاڏوئين يعني رت مليل پاڻيءَ جا، ۳۶. قطرا، ڳوڙها، لڙڪ، ۳۷. منهنجي، ۳۸. ملاقات، مڪا ميلو، ۳۹. ٻي دفعي يا پيري، ۴۰. ٻروچن يا بلوچن يعني پنهنجيءَ ان جي ڀائرن.

۲۶

گاڻِيءَ مَ ڪَـڻاـنِيءَ، مُـنِيءَ مَـگَرُ مَـڏِيءَ،
هِيڪَرُ جَـهَـايو، ڏِيئي پُر لُـهَـارَ جِيئَن.

۲۷

گاڻِيُون لُونِيُون اڪِيُون، ڪُنِيُون ڪِيَن ڪُـچَن،
مُنِيُون مَـاڻ نَـ ڪَن، هِيُون رَهَن نَـ هُوتَ رِي.^{۱۵}

۲۸

اڪِيُن ڪِيَن ڪِيءَ، رَتَ نَـ رُـنَـائُون،
اِيئي ڏَنَـائُون، ڦـوڙـائِيـا سـُـپـِرِيَن.

وائي

لائي جَرُ جَتَن سِيَن، ائون جَا چَرُهي نِينهن نظاري،^{۲۳ ۲۲}
ائون جَا ڪُنيسَ ڪَاڻ ڪوهياري،^{۲۷}
مَـڇُ مَـنَـهـنـجـي مَـنَ تِي، وِئو بَاروچو باري،^{۲۹}
ايندا اَـتَمَ آسَـرو، وَاگَـبَ وَلِيـهِيءَ تِي واري،^{۳۰}
اُتي عبداللطيف رح چئي، مُون چَاتو عَشَقُ اَزاري.^{۳۱}

۱. ڪاڻِيءَ ڪي، جليل يا سڙيل ڪي. ۲. جلايو، ساڙيو. ۳. مٺيءَ ڪي، ڏکڻ ۽ دَرَدَن جي ماريل ڪي. ڪم بخت ڪي. ۴. باه، اڳ. ۵. هڪ دفعو يا ڀيرو. ۶. (منهنجي اندر جي باه ڪي)، وسايو، گل ڪريو، ٿڌو ڪريو. ۷. پاڻيءَ جا چنڊا جيڪي لهار گرم تيل لوهه جي اوزار يا هٿيار ڪي تڪي ۽ مضبوط ڪرڻ جي ارادي سان هٿندا آهن. ۸. نرڇيون، رليل ڏکا کاڌل. ۹. وڇوڙي جون ڪٽل يا ماريل. ۱۰. ڳالهائين، سڌ خبر ڏين. ۱۱. صبر. ۱۲. نڀاڳيون، بدبخت. ۱۳. صبر يا ماڻ ڪن. ۱۴. محبوب (پنهونءَ) (سسيءَ جو محبوب پنهنون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو). ۱۵. کان سواءِ. ۱۶. ڪجهه نه. ۱۷. رت جا ڳوڙها. رت گاڏڻان لڙڪ. ۱۸. بيٺي. ۱۹. جدا ٿيندا. ۲۰. پرين، محبوب. ۲۱. لڳائي، هٿي. ۲۲. (محبت جي) ميخ، ڪلي. ۲۳. اولين (پنهونءَ ۽ ان جي پائرن)، ۲۴. نينهن جي، محبت جي. ۲۵. نظاري تي، نظر تي (چڙهي نينهن نظاري = محبت جي ور چڙهي يا محبت ۾ ڦاٿي). ۲۶. قتل ڪيس، فنا يا ناس ڪيس. ۲۷. محتاجيءَ، احتياج. ۲۸. ڪوهياري جي يعني ڪوهه يا جبل جي رهاڪوءَ جي (پنهونءَ جي). ۲۹. باهه جو آڙاهه. ۳۰. دل. ۳۱. بروج يا بلوچ (پنهون). ۳۲. ڏکاڻي، پڙڪاڻي. ۳۳. مونڪي آهي. ۳۴. آس، اميد. ۳۵. اڻ ڪي هلائڻ لاءِ نڪ ۾ وڌل نوڙي، مهار، سڄيءَ، مسڪين، ڪنگال، لاوارث. ۳۷. ورائي، ڦيرائي، موٽائي. ۳۸. ڪٺيو. ۳۹. اجاري تي، ٽيڪي تي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان ستون

۱

آڃا ٿي جيئڻ، سَڃڻ سارِئون مَرين،
وَتِيئون وهه گاڏئون، چوري چوَنه پين،
لڳئيءَ ڪونه هنيئڻ، ڪوڳڻ پاروچن جو.

۲

نڪي ٿي جيان، نڪي مئي آهيان،
ساڃن ساهه ڏيان، توکي سارئون سپرين.

۳

جي تون ڪالهه مئي، ته ڪالهه ئي گڏي پرينءَ کي،
ڪڏهين ڪانه سئي، ته ڪا سگهي گڏي سڃڻين.

۴

ماڳهين جي مئي، هوند نه پيئي مامري،

۱. هن وقت تائين، ۲. زندهه يا جيئري آهين، ۳. محبوب، ۴. ياد ڪريو، ۵. پيالئون، ڪٿوريون، جام، ساغر، ۶. زهر يا وڪ سان، ۷. گڏيل، مليل، ۸. اي چوري، اي ڀٽير، اي ندوري، اي نياڳي، ۹. هنيئڻ سان، دل سان، ۱۰. ٿورو يا احسان، ڀلائي، ۱۱. ڀروچن يا بلوچن يعني پنهنجيءَ ان جي ڀائرن، ۱۲. اي ساڃن، اي سڃڻ، اي سپرين، اي پرين، ۱۳. پساه، دم، (ساهه ڏيان = مران)، ۱۴. گذريل ڏينهن، اڄ کان هڪ ڏينهن اڳي، ۱۵. ملي، ۱۶. ٻڌڻ بر آئي، ۱۷. چڱي ڀلي، تندرست، ۱۸. سڃڻ کي، ۱۹. صفا، بلڪل، ۲۰. جيڪڏهن، ۲۱. شايد، ۲۲. مامري، آزار، مصيبت ۾.

مُون سَانِگِيَاڻِيءَ جَا سُوڀَرِين، سَچُ ڪَ سَنِيُوڙا،
لاٿُمِرَ نَه تُوڙان، مَاءَ اوسِيُوڙو اُن جو.

۵

گهَوڙا گهَڻِيءَ پُون، ووءِ ووءِ وَجَنِ نِگَڻا،
مَادَرِ مَثان مُون، ڪانگَ لَوندا ڪڏهين.

۶

ماتِ مَارِيَندي پَرِين جِي، مَتان رُوئين رَت،
چوڙِي چَڏم سَت، هِمَتِ هوتُ وِجايو.

۷

واڪِئو واڪِئو وِڪَ، پاڻو هِيو پيرُ ڪَڻِي،
سِي نَه چَڙهَنديُون ڏِڪَ، موڙِي پيرُ مَڻن جِي.

۸

وَجُ هِهَ وَڌَندي وِڪَ، مَچُن لِڪَ لَڪائِين،
ڏِڪَ تَنِي ڪِي ڏِڪَ، حُبَ جَنِي ڪِي هوت جِي.

۱. چوري چيني، پرديسيائيءَ، مسافريائيءَ، ۲. پرين، محبوب، ۳. واقعي، ۴. ڇا، ۵. سنڀريا، تيار ٿيا، ۶. مون لائق، ۷. توڙ کان، اصل کان، هرگز، ۸. اي ماءُ، اي امڙ، ۹. انتظار، ۱۰. گهوڙا ڙي، هاءِ افسوس، واويلا، ظلم ٿي ويو، ۱۱. زمين، ڌرتي (گهڻيءَ پون = تمام ڏوراهين پنڌ تي يا مفاصلي تي)، ۱۲. هاءِ هاءِ، افسوس، ۱۳. نڪريو، هلڻا، ۱۴. اي مادر، اي امڙ، ۱۵. منهنجي (لاش يا قبر)، ۱۶. ڪانءَ، زاغ، ڪاري رنگ جا پکي، ۱۷. اڏامندا، لاتيون ڪندا، ۱۸. صبر، ۱۹. فنا ڪندي، ۲۰. روئين رت = رت جا ڳوڙها، اکين مان وهائين، ۲۱. اي چوري، اي چوڪري، اي الز زال، ۲۲. ترڪ ڪر، ۲۳. ستيا، سيل، پاڪدامني، لڄ، حياءُ، ۲۴. دليريءَ، سورهياڻيءَ، بي باڪيءَ، بي پرواهيءَ، چڙواڳيءَ، ۲۵. محبوب، پنهنون (سڻيءَ جو محبوب پنهنون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۲۶. گنوايو، رنجايو، ۲۷. تيز يا تڪو ڪري، ۲۸. وڪ ڪي، قدم ڪي (هلڻ مهل ٻين پيرن جي وچ واري مفاصلي کي وڪ چئبو آهي)، ۲۹. مُرڪنو، خوش ٿيو، شوق ڪريو، ۳۰. (پنهنوءَ جي) پير جو نشان، ۳۱. آهڙي، ڳولي، ۳۲. رسنديون، پهچنديون، ۳۳. ڏک تي، ڪٽ يا سڇ تي (جيڪا شاديءَ جي رسمن ادا ڪرڻ لاءِ گهوٽ ڪي موڙ ٻڌي وهارڻ لاءِ سينگاري ويندي آهي)، ۳۴. هٽائي، جهلي جهلي، ۳۵. هلڻ، ۳۶. تڪي، تڪڙي، تيز، ۳۷. مٿان، ۳۸. ٿوري يا ذري برابر، ۳۹. دل هاريئين، ڪيائين، گهرايئين، ۴۰. سور، تڪليف، ۴۱. محبت.

۹

اَجُ نَه گُورَا گُڏَ، وَلِيهِيءَ جِي وِٿَآنَ تِي،
چَا كِي كَرِيبن سَڏَ، پَرِيبن پَرَاهَان وِٿَا.

۱۰

سَڏَن پُونِيءَ سَڏَڙَا، وَاڪو وِجُهِه وِٿِين،
تُنهنجي پَنڌَ گَهڻِين، مَنَ ڪُوهِيارو ڪُوكَ سُٿِي.^{۱۵}

۱۱

سَڏَن پُونِيءَ سَڏَڙَا، وَاڪو هَڏَ مَر لَاهِه،
مَان نَه تُنهنجي ڪَا، سَڳَرَم سَارَ ٿِي.

۱۲

مُون سَڏِينڊِيءَ سَڏَڙَا، سَاتِي سَڏَ نَه ڏِين،
وَلِيهِيءَ جِي وِٿَآنَ تِي، توڏَ نَه تَنوَارِين،
هيڏَا هَاجَا ٿِين، بُري هِنَ پَنِيورَم.

۱۳

سَاتِي نَه پَسَان سِي، جِي هُمَرِ هَنِيبن ٿُوڻِيُون،^{۳۴}

۱. اُنن جا ٻچا يا ڦر پر هتي معني ٿيندي آ، ۲. پيڙا، همراهم، موجود، حاضر، ۳. سڃيءَ، پينگيءَ، ڪنگال، مسڪين، لاوارث، ۴. چوپائي مال جي بهارڻ جي جاء، ٿاڻ، واري، ۵. چو، ڇا جي لاء، ڪجاري لاء، اجايا، ۶. تون ڪرين، ۷. واکا، پڪارون، ۸. محبوب، سڄن، ۹. پري، ڏور، ۱۰. پٺيان يا پويان (هڪ ٻئي جي)، ۱۱. وٿن ۾ (واڪو وجهه وٿين= ايتري وڏي آواز سان سڏ ڪر جو وٿن ۾ پڙاڏو يا هوڀو ٿي وڃي)، ۱۲. پند گهڻين= ڏورانهين پند تي. پراهمين مفاصلي تي. تمام پري. ۱۳. شال. ۱۴. ڪوم يعني جبل جو رهاڪو (پنهنون سسئيءَ جو محبوب)، ۱۵. واکو، سڏ، آواز، دانهن، رڙ، ٻڏي، ۱۶. هرگز، بنهم، ۱۸. بند ڪر، ۱۹. مان نه= شال، ۲۰. راه، رستي، ساٿ، ۲۱. يادگيري، ۲۲. سڏينديءَ سڏرا= سڏن ڪندڙ کي، ۲۳. ساٿ يعني قافلي وارا ماڻهو، ۲۴. جواب، ورائيون، ۲۵. توڏا، آ، ۲۶. دانهن ڪن، گجن، ڪڏڪن، ۲۷. وڏا، ۲۸. قهر، ويل، ظلم، ۲۹. ٻيڙي، ۳۰. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۶ ميل پري هڪ ڳوٺ آهي جتي سسئي رهندي هئي، ۳۱. ڏسان، ۳۲. مونکي هٿا، ۳۳. هنيبن جون، دل جون، ۳۴. تنبا، ٽيڪون، آڌار، پرجهلا.

هَائي ڪَني^۱ جي، وِجِئو اڱڻِ اُپِيان^۲.

۱۴

سَائيَن سِيَن^۳ نَه جَاڳِيَن^۴، پوءِ ڪُجَازِڻا روءِ^۵،
اِيءِ پَرِ ڪُپَرِ هوءِ^۶، جِيئن هُوءِ سَانِگِي^۷ تُون سُمَهِيَن^۸.

۱۵

سَائي توءِ هَلَن^۹، پَٿَرُ جِي وارَ ڪَريَان^{۱۰}،
جِيڪُسِ پاروچَن^{۱۱}، ڏَنو عَيبُ اڪِيَن سِيَن^{۱۲}.

۱۶

اَن ڪي سَائي ڏَن^{۱۳}، جِي مُون ويڙهَ وِجَآيا^{۱۴}،
رُڱان رَتُ مَڃُڻ^{۱۵}، هَائي تَن هَوَتَن ڪي^{۱۶}.

۱۷

اوڻِيَن اُمَارو^{۱۷}، مُون جَهليَندي نَه رَهِيَا^{۱۸}،
سَائيَن سَوَارو^{۱۹}، ڪِئو ڪِيچُ اڪِيَن مِر^{۲۰}.

۱۸

وَاَرُو وِجَن ٿَا، سِيئن تُنهنجَا سَسُئي^{۲۱}،

۱. ڪني جي = ڪنهن جي، ۲. اڱڻ تي، صحن ۾، ايوان ۾، پٿر ۾، گهر ۾، ۳. بيهان، رهان، ۴. سات (پنهون جي پاڻن جي اٺن جي)،
قافلي وارن، ۵. سان، ۶. بيدار يا سجاڳ ٿيڻ، ۷. ڇا جي لاءِ يا واسطي، ۸. تون روئين ٿي، ۹. اها، ۱۰. ريت، روش، هلت، ۱۱. خراب
يا اڻڌي ريت، ۱۲. جو، ڇاڪاڻ ته، ۱۳. سفر تي ويا يا ويندا، ۱۴. ته به، تنهن هوندي به، ۱۵. وڃن، ۱۶. پٿرائي، وڇاڻو، بسترو،
۱۷. جيڪڏهن، ۱۸. (مٿي جي)، وارن ڪي، ۱۹. شايد، ۲۰. پروچن يا بلوچن (پنهون ۽ انجي پاڻن)، ۲۱. بُرائي، بيڙائي، خرابي،
ڪسائي، وڌ، ويڪ، اوٽائي، نقص، ۲۲. اوهان، ۲۳. ڏنا، ۲۴. ويڙهر ۾، جهنگ ۾، ۲۵. گنوايا، ۲۶. رت جا ڳوڙها يا لڙڪ، ۲۷.
ڳاڙهو، لان (مڇڻ پساڪي وڪر جو هڪ قسم آهي جنهن مان ڳاڙهو رنگ ٺهندو آهي)، ۲۸. محبوبن (سسيءَ جو محبوب پنهنون بلوچ
قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۲۹. اولين يعني جتن جي (پنهون ۽ ان جي پاڻن)، ۳۰. (وڃڻ جو) ساناهو، سنبٽ، تياري، ۳۱. منهنجي،
۳۲. روڪيندي، ۳۳. ترستا، ٽڪتا، ۳۴. ساجهر، سوير، ۳۵. رياست مڪران جو شهر جتي پنهنون رهندو هو (ڪڻو ڪيچ اڪين ۾ =
ڪيچ ڏانهن رخ رکڻو يعني وڃڻ لاءِ تيار ٿا، ۳۶. هاءِ افسوس، ۳۷. سڄڻ، دوست.

ههٽڙا پاروچا، ڪين لهنديءَ ڪي پئا.

۱۹

واري ورائي، تو پنهنجا نه ڪئا،
پوري رنجائي، هوند نه پيئين هيتري.

(۲۰)

الله واري آڻ، پاروچا پنيپور^{۱۴} ۾،
جني جي رهائڻ، گهڻو اڪنڊي آهيان.

۲۱

آيا آس ٿي^{۱۷} لام، پاروچا پنيپور ۾،
پسي پهر پنهونءَ جي، نهن سين^{۲۲} نيڻ نريام^{۲۴}،
گوندر و سرنام^{۲۶} سگن شاخون مڪيون^{۲۹}.

(۲۲)

آيل پاروچا، وري وطن آيا،
سائينءَ صاب وڌا، اوجاڳا اڪين جا.

۱. اهڙا، انهن جهڙا، ۲. بروج يا بلوچ (پنهون ۽ ان جا پاڻڻ)، ۳. بنهه، اصل نه، هرگز نه، ۴. ڏسندينءَ، حاصل ڪندينءَ، ۵. ورائي، ڦيرائي، موٽائي، واپس ڪري، ۶. عزيز، دوست، مٽ، مائٽ (پنهجا ڪٿا = دوست يا عزيز بنايا)، ۷. اي پوري، اي موڳي، اي موڙهل، ۸. رنجائي ۾، ڏک ۾، تڪليف ۾، ۹. شايد، جيڪر، ۱۰. تون پئين يا پوين ها، ۱۱. ايڏي وڏي، ۱۲. اي الله، ۱۳. موٽائي، واپس، ۱۴. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۴ ميل پري شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۱۵. رهائڻ ڪي، ڪجهريءَ ڪي، ميلاپ يا وصل ڪي، ۱۶. سڪايل، واجهه وجهندڙ، ۱۷. ڏڏ، آسرو، آڌار، ۱۸. مونڪي ٺٽي، ۱۹. ڏسي، ۲۰. ماڻهو، مٽ، عزيز، ۲۱. هٿن ۽ پيرن جي آڱرين ۽ آڱورن جي چوٽين مٿان سخت گل، ناخن، ۲۲. تائين (نهن سينءَ = مڪمل طور يا پوريءَ طرح، تمام گهڻو)، ۲۳. اڪيون، ۲۴. منهنجي ٿريا يعني ٺٽا ٺٽا (نيڻ ٿريام = آئون خوش ٿيس)، ۲۵. غم، فڪر، ۲۶. مونڪي وسريا، منهنجي دل تان لهي وٺا، ۲۷. واحد سڪ = آرام راحت، آسائش، ۲۸. نشانين، آثار، ۲۹. موڪليون (شاخون موڪليون = منهن ڪڍڻ، شروعات ڪئي)، ۳۰. اي آيل، اي امان، ۳۱. موتي، ۳۲. وطن ۾ يا ملڪ ۾ يعني پنيور ۾، ۳۳. ڌڻيءَ، خدا، ۳۴. قبول، پسند، سجايا، ۳۵. ڪٿا، ۳۶. ڇاڳ، سڃاڳي، شب بيداريون.

۲۳

اچئو مَرُ اچن، باروچا پَنپورَ ۲
پُنِيءَ لڳي جَن، ڪَمِيٽِي مَٺهُو ٿِي. ۷

۲۴

هِي ٿو وڃي هُوٽُ، ائون ڪِي اڳيَرِي ٿِيان،
مَتان چوئ بلوچ، ڪَمِيٽِيءَ مان ڪِي ٿيو. ۱۳

۲۵

ڪَمِيٽِيَن هٿان، ٽين مُورا هين مَدِيُون، ۱۶
ئون ڪَر پاڻ وڙاءُ، موٽ سَبا جها سَپرين. ۱۷

۲۶

پَلِي ڪَر ٿئوم، هِيءُ سَگَ ۲۳ باروچن سين،
وڃي ڪيچُ ڏنوم، پُنِيءَ لڳي جَن جي. ۲۴

۲۷

ڪيچ مَر خَبر هوءَ، ۲۸ هِن مُنهنجيءَ ذاتِ جي، ۲۹
مَتان پُنهنونءَ پوءِ، لڄ پَنهنجيءَ لوءِ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳

۱. ڀل، بيشڪ. ۲. ڀروچ، بلوچ (سسئيءَ جي محبوب پنهنوءَ جا ڀائر). ۳. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ٻه ميل پري هڪ شهر جتي سسئي رهندي هئي. ۴. پُٺ، پُٺا، پشت. ماڻهوءَ جي بدن جو پويون پاسو ۽ جانور جي بدن جو مٿيون پاسو (پنِيءَ لڳي = ڪڍي پئي، پڇو ڪري، حڪم يا تابعداريءَ ۾ رهي). ۵. جن جي. ۶. نيچ، ڪم ذات، بدڪار. ۷. ماڻهو ٿي = سڌري وئي. عزت يا مان واري ٿي. ۸. افسوس. ۹. محبوب، پنهنون (سسئيءَ جو محبوب پنهنون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو). ۱۰. ڪجهه، ٿورو. ۱۱. اڳتي، ويجهو. ۱۲. چوي. ۱۳. ڪجهه به نه. ۱۴. کان. ۱۵. رڳو، صرف. ۱۶. بُرايون، ڏوهه، قصور. ۱۷. مهربانيون، لائقيون. ۱۸. واپس ٿي. ۱۹. باجھارا، مھراڻ، ۲۰. پرين، محبوب. ۲۱. پلي ڪر = پلي ڪري ٿو، بهتر ٿو يا سٺو ٿو جو. ۲۲. منهنجو ٿو، ناتو. واسطو. رشتو. ۲۳. رياست مڪران جو هڪ شهر جنهن ۾ سسئيءَ جو محبوب پنهنون رهندو هو. ۲۴. مون ڏٺو. ۲۵. ڪيچ جي ماڻهن کي. ۲۶. سڏ، ڄاڻ. ۲۷. (شل) ٺٽي يا پوي. ۲۸. بَن، بنياد، پيڙهيءَ، آڪھ. ۲۹. پنهنوءَ کي. ۳۰. ٺٽي، ۳۱. شرمساري. ۳۲. ڳوٺ.

(۲۸)

ڪڏهين ڪڏهين جيڏيون، ڪو پَهه^۲ اچي پوءِ^۴،
سو پڻ ساڙو هوءَ، هيءُ جو سا ه سَرير^۷ ۾.

(۲۹)

سسئيءَ کي ساڙو، لکيو آهي لوح ۾،
هوت لنگهيو هاڙهو، هن هنجون هارڻ آيون.^{۱۶}

۳۰.

اڃا رات رتوم، ڪوڏ ڪوهياري ڪنجرو،
پينر پڇايوم، سڀاڻي سورن سين.^{۲۵}

۳۱

سرتين سهج منجهان، ٿي ڪوڏ وراهيا ڪپڙا،^{۲۸}
تڏهين منهنجي ماءُ، ٿي پهڻ آچيا پڻ جا.^{۳۲}

(۳۲)

ڏم ڏونگريا، هيس گهوري جن جي،^{۳۶}
مون لوڏان ٿي لکئا، اهڙا ٻاروچا،^{۳۸}

۱. ڪنهن ڪنهن وقت، ۲. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۳. خيال، ريچڪ، پور، ۴. پوي، ۵. جل، ۶. ڇڻ، ۷. پها، ۸. جان، بدن، ۹. عرش تي رکيل قرهيءَ يا تختيءَ (جنهن ۾ هر هڪ ماڻهوءَ جو نصيب يا قسمت لکيل هوندي آهي)، ۱۰. محبوب، پنهنجو (سسئي جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۱۱. پار ڪٺو، ۱۲. لس پيلي جي اولهه طرف هڪ جبل، ۱۳. هن (سسئيءَ) کي، ۱۴. لڙڪ يا ڳوڙها (اڪين جا)، ۱۵. وهائڻ، روئڻ، ۱۶. پيون، ۱۷. تازو، اجهو، ۱۸. مون رتو يعني رنگ ڏيئي ڳاڙهو ڪٺو، ۱۹. ڪوڏ ۾، شوق ۾، سڪ ۾، ۲۰. ڪوهياري جي، ڪوم يعني جبل جي رهاڪو جي، ۲۱. سڀنيءَ اڌ پيٽ ڍڪيندڙ زنانو ڇولو، ڪچ، ۲۲. اي پينر، اي اديون، ۲۳. مون، پڇايو، مون پڇايو يا آلو ڪٺو، ۲۴. صبح سان سوير، ۲۵. ڏکڻ يا عذابن (جي سبب روئي)، ۲۶. خوشيءَ، ۲۷. وڃان، سبب، ۲۸. تقسيم ڪٺا، هڪ ٻئي کي پهرايا، ۲۹. جوڙا، وڳا، پوشاڪ، ۳۰. امڙ، ۳۱. پٿر (پٿر يعني جبل جو پنڌ يا مسافري)، ۳۲. ڏنا (ڏيڇ ۾)، ۳۳. هالار جبلن جي ڏاکڻي قطار جو نالو، ۳۴. مون ڏنا، ۳۵. ڏونگر يعني جبل جا رهاڪو، ۳۶. ڳولاڻو، گهرجائو، ۳۷. لوڏ مان، هلڻ جي چال يا رفتار مان، هلڻيءَ مان، ۳۸. پروڙڻا، سڃاتا، ۳۹. ٻروچ، بلوچ (پنهنجو) ۽ ان جا پيارڻ.

جِيڪُسِ ڪوهِيارَا، مُون ڪَر لَاهُو آيا.

۳۳

مَرُ مَعْدُورِ هُئَان، ^۸اَلَا چَگِي مَرِ تئَان،
رِزْهَان ۽ رُئَان، ^{۱۱}پُنِي سَگَرِ سَاَتَ جِي.

۳۴

پَتِيءَ نَه پِيرون، ^{۱۶}اَوڌِيءَ چَڪَ نَه چَمِئَا،
پوئون هي پِيرون، ^{۲۱}نِينهن نَبَاهِي هَلِئَا.

واڻي

وَجِي وَجِي وينڙي تِي، جَت پيرُ ڏنائين پرينءَ جو،
پيرُ سُجَاتائين پرينءَ جو، مَنجَهَان نِينهن نرتي،
هُو وَهِيَا وَڻِڪَارَ ڏي، هِنَ پوريءَ پَانِيَا هِتي،
جَنهن چيڙي وڌيس چَپرين، سو ڪوهِيارو ڪِٽي،
مَري رَهَنديسِ مَڳهين، نَه تَه هَادِي اچَ هِتي،
آمان لِيَمَان ڦَل ڦارُوها، ^{۳۸}ڳاڱا راڱا جِتي،
مُون ڪي چڏي هَلِئَا، ڪا پيڻ مَٿي پَٽِي.

۱. شايد، ۲. ڪوهه يعني جبل جا رهاڪو (پنهون ۽ ان جا ڀائر)، ۳. منهنجا، ۴. خبر، ۵. سڌ، ۶. لهندڙ، ۷. لهندڙ، ۸. اي الله، ۹. تندرست، سگهي، ۱۰. پنڌ ڪريان، هلان، ۱۱. پويان، ۱۲. وڳڙ، ڏڻ، وڳڙ، ۱۳. (ان جي) ڦاٽلي، ۱۴. پتيءَ تي، پت يا ميدان تي، زمين تي، ۱۵. انهن جي پير جو نشان، ۱۶. ويجهيءَ، ۱۷. چڪ ۾، پسگردائيءَ ۾، وسڻن ۾، ۱۸. ترستا، ٽڪتا، ۱۹. آخري، پڇاڙيءَ وارو، ۲۰. انهن جو پيرو يا دفعو، ۲۱. پيار، محبت، ۲۲. ڇيهه تائين پڄاڻي يا رسائي، ۲۳. ڀاري، ۲۴. پيرجو نشان، ۲۵. لذائذ، ۲۶. محبوب، پنهنوءَ، ۲۷. نينهن جي، ۲۸. نرت سان، جوت سان، روشنيءَ سان، ديد سان، ۲۹. وٺا، ۳۰. لس بيلي ۾ هڪ جبل ۽ ٻي لس بيلي جي اتر اڀرندي طرف ڪيرٿر جبلن سان لڳ هڪ ڳوٺ، ۳۱. موکيءَ موڙهل، وسوڙل، بي عقل، ۳۲. سمجهيا، ۳۳. چوري، جوش ڏياري، چڪي، ۳۴. چيرن ۾، جبلن ۾، ۳۵. صفا، بنهه، ٺٺ، ۳۶. اي هادي، اي رهبر، ۳۷. انب، ۳۸. ليار جهڙو جابلو ميوو، ۳۹. جابلو ميوي جو هڪ قسم، ۴۰. تي، ۴۱. بدن جي معدي ۾ جيري جي ڀرسان ساڻي رنگ جي پاڻيٺ واري هڪ ڳوٺڙيءَ (بين مٿي پتي = دل تي اثر ٿيڻ، غيرت يا ڪاوڙ اچي وين).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان نائون

۱

ڪَٽِيءَ تان نه ڪهين، مَنُ وَجُهَلَنَ وَدِيئُو،
مَارِيَسَ سُوَر تَهين، جو نه جِيَارِي جِيءِيُون.

۲

ڪَٽِيءَ تان نه ڪُنُو، مَنُ وَجُهَلَنَ وَدِيئُو،
جَنِي مَٺَان مَنُو، سي جَتَ نه پَسَان جُوءِ ۱۳.

۳

جِيءِ ۱۴ مُنهنجو جن، اَنگُڙيارو وَدِيئُو،
پُجَٽَان پَرِين، سِبَٺَان سَڄو نه ٿِي ۱۹.

۴

ڏاڏِي ۲۱ لَڪَ لَڪَن جِي، پَتَن پوءِ پَڇا ۲۴،
چَپَر ڪوسو واءُ ۲۶، هَربا تو نيڻ ٿئا ۳۰.

۱. حلال جانورن ڪهڻ يا ذبح ڪرڻ لاءِ رُڪ يا لوهه مان ٺهيل هڪ ٽڪي اوزار. وڏيءَ پُريءَ، ۲. ڪنهن، ۳. دل، ۴. جهوريءَ، ۵. ڪٽي، ۶. مونکي ماريو يا هلاڪ ڪيو، منهنجو سامهون ڪيو، ۷. درد، ۸. جيئرو يا زندهه رهڻ ڏي، ۹. قتل ڪيو، ذبح ڪيو، ۱۰. مان کي، مون کي، ۱۱. مصيبت ۾ يا جهوريءَ ۾ وڌو، آزار ۾ وڌو، ۱۲. اوليٰ يعني سسئيءَ جو محبوب پنهنجو يا ان جا ڀائر، ۱۳. ملڪ، ڏيهه، آسپاس واري علائقي، ۱۴. جان، جسم، من، ۱۵. انگ انگ ڪري، عضو عضو ڪري، آڏو اٿيو، ۱۶. کان پوءِ، کان بعد، ۱۷. محبوبن، ۱۸. ڳنڍيان (سئيءَ سان)، ٽانڪيان، ٽوپو ڏيان، ۱۹. صحيح ثابت، سالم، ۲۰. سخت، تڪليف ڏيندڙ، ۲۱. گرم هوا، ۲۲. جبلن، ۲۳. پتن ۾، ميدانن ۾، ۲۴. پوي، ۲۵. اوس، گرمي، تپت، اوسو، ۲۶. چپر ۾، جبل ۾، ۲۷. گرم، ۲۸. هوا، ۲۹. (لڙڪن يا ڳوڙهن وهڻ ڪري)، آلا، پتل، تر، ٿسيل، ۳۰. تنهنجا، ۳۱. اکيون.

۵

اَجُ نِمَائًا نِيٲَ، بِاَجَهَّارًا بِرُوجَ رِيٲَ،
وَرِهٲُ وَتِيٲِنْدِيَسَ كَنَ سِيٲَ، نَهٲُ مُونِ سَجَنَ نَهٲُ سِيٲَ،
وَرِتًا تِيٲَٲَرَمَ وَبِٲَ، پُنُهُونَهٲُ جَا پَرْدِيَسَ مَرِ.

۶

پُنُهُونَهٲُ پِيَرَزِيُون، گَهَرِ گُهَمَندي جِي ڏِيٲِيُون،
سِي مَٲَانِ سِيَرَزِيُون، نِتُ نَهَّارُ آيُون.

(۷)

تو جو ڏٺو پِيَرُ، سُجَاتِي نَهٲُ سِيٲَنَ جو،
پِٲُو پُچَنديٲَ ڪِيَرُ، سوِي سُوِي تو سُونُهُونَ تِٲُو.

۸

اُٲِي پَهٲُ پَرُوڙَ، سَاَجَهَرِ سُپِيَرِنَ جو،
ڏُونگَر ڏٲِي ڏورَ، جِمَ وَجَنِي نِڪِرِي.

۹

تَٲَانِ وَٲَنُ لَڳِي پِيَرُ، اوڏا جَاٲَنَ لَٲَمَنَ مَرِ،

۱. مايوس، نااميد، ويڳاڻا، غمگين. ۲. اڳيون. ۳. باجهه يا رحم جي لائق. ۴. بلوچ يعني سسئيءَ جي محبوب پنهنجو. ۵. کان سواءِ. ۶. وڇوڙي يا فراق جو حال احوال. ۷. اورينديس. بيان ڪنديس. ۸. ڪنهن. ۹. مون وٽ. ۱۰. دوست، يار، سميٽ. ۱۱. وندرائيندڙ، رڻائيندڙ، مشغول رکندڙ. ۱۲. مونکي ٿٺا. ۱۳. سخن، ٻول، قول، ڳالهيون. ۱۴. پرڏيهه، ڌارئين ملڪ. ۱۵. (آهستي آهستي ڪنيل) پير، قدم. ۱۶. گهر م. ۱۷. ڦرندي يا ٺهندي يا ويندي. ۱۸. گهمايون. ۱۹. مونکي. ۲۰. سير، هنڌ، نشان، پيڇرو، واٽون. ۲۱. هر روز، وري وري. ۲۲. نهارن آيون = ڏسڻيون ٿيون پيون. ۲۳. پير جو نشان. ۲۴. تو سڃاتو، تو سهي ڪيو. ۲۵. جاجيندينءَ، ڳوليندينءَ، معلوم ڪنديٲَ. ۲۶. ڪهڙو (ماڻهو). ۲۷. تنهنجو. ۲۸. رهنما، رهبر، واٽ ڏيکاريندڙ. ۲۹. پهو، پيڇرو، رستو. ۳۰. سڃاڻ، ڏس، ڄاڻ، ڳول. ۳۱. سوين. ۳۲. پرين، محبوبين. ۳۳. ڏونگر جا، جبل جا. ۳۴. مالڪ، ۳۵. پري، ڏوراهان. ۳۶. مٿان. ۳۷. توکان وڃي. ۳۸. تيستائين. ۳۹. وڃ. ۴۰. پير سان، پير جي نشان سان. ۴۱. ويجهو، قريب. ۴۲. جيستائين. ۴۳. (جبلن جي) دامن يا ڪسڻ يا پرياسن.

جُ پِيئَا ۲ مِرَ وِيتَرِهَ، ۳ گَهَٹَا هَئِنْدِيءَ هَٿَرَا #.

۱۰.

لَڪَڙِيَاڙِيُون اَگَرِيُون، ۴ پاروچَاڻُو پِيرُ،
اَچِي پَسُو جِيءِڙِيُون، ۵ تازو پُنُهُون پِيرُ،
وِچَارِيءَ سِين وِيرُ، ۶ جَتَن جِيءِڙُو ئِي ڪِئُو.

۱۱

لَڪِيُون اَن لَڳَا، ۷ ڪَپَلُو پَانڌِيَن جَا،
تُهَان ۱۳ گَهَٽِيءَ ۱۴ رُو مَاءَ، ۱۵ رُونڌَا اُو رَتُ وِئَا.

۱۲

لَڪِيُون اَن پَر لَڪَ، ۱۶ ڪِ ڪُوهِيارَا وِرمِيءَا،
جَنِي سَنڊِيءَ ۲۰ سِڪَ، ۲۱ رُنَمِ رَاتِ رَتُ ۲۳ ڦَرَا، ۲۴

۱۳

لَڪَ تَنُهَنجُون ڳَالِهِيُون، ۲۵ مُون سِين اَوِيَن اَڳَ ڪِيُون، ۲۶
پَسِي پَشِيَمَانِيُون، ۲۸ هَاڙهو هِيڪَلِيُون، ۲۹
واٿُون وِبهَ ٿِيُون، ۳۰ ڪُوهُ جَاڻَان ڪِيهِيءَ ۳۲ وِئَا.

۱. جيڪڏهن، ۲. گهڙي وٺا، داخل ٿيا، ۳. جهنگ ۾، # گهڻو ارمان يا افسوس ڪندڙ، ۴. لڪريازيون آڱريون = لڪن يا جبلن جي رهاڪو ماڻهن جي پيرن جي آڱرين جهڙيون آڱريون، ۵. پاروچاڻو پير = پاروچن يعني ڀروچن يا بلوچن (جي پير) جهڙو ڊول يا نمونو، ۶. دشمني، ظلم، ۷. تمام وڏو، ۸. اي لڪيون، اي ننڍڙيون ٽڪريون يا اي لڪن جا سوڙها لنگهه يا پيچرا، ۹. اَن ڪي، اوهان ڪي، ۱۰. ڇا، ۱۱. (جسر يا بدن جا) پاسا، بدن تي بيل ڪپڙن جا پاسا، ۱۲. واٽهڙن، پنڌ ڪندڙن (پنهونءَ ۽ اَن جي پاڻڻن)، ۱۳. تو کان، ۱۴. گهڻو، زياده، ۱۵. اي ماءُ، اي جيڇل، ۱۶. اَن جي، اوهان جي، ۱۷. پُرسا، ۱۸. ذري برابر، ٿورو وقت، گهڙي پلڪ، ۱۹. ترسيا، ٽڪيا، ۲۰. جيءَ، ۲۱. سڪ ۾، محبت ۾، ۲۲. مون رنو، ۲۳. رت جا، ۲۴. قطرا، ڳوڙها، لڙڪ، ۲۵. اي لڪ، اي جبل، ۲۶. حڪايتون، حال احوال، ۲۷. بهريائين، ۲۸. ڀڄتا ڪندڙ ٿيون، حيران يا واٽريون ٿيون، ۲۹. هاڙهو جبل جيڪو لس ٻيلي جي اولهه طرف آهي، ۳۰. اڪيليون، بنان ڪنهن سونهن يا هرير، ۳۱. رستا، گس، ۳۲. تمام گهڻيون، ۳۳. ڪوهه ڄاڻان = خبر نه آهي ته، ۳۴. ڪهڙيءَ (وات) سان.

۱۴

ڪوھُ^۱ جَآٿان ڪوھُ تِئو، ڪيڏانھن تِي وِجان،
هَتَ ڪَرايُون اَگريُون، مَوڙئو سَپِ پِجان،
پِين گَھَرِ گِجَآن، مُون ھاريءَ هوتُ وِجايو.^{۱۲}

۱۵

بَدُو ڪنھن بَنڌان، ھينئڙو هوتاڻين سين،
ڪا جَا پيسِ ڪاڻ، نَبيرِ بانسِ نہ نِبري.

۱۶

ھوءَ جَا گھوري گھوٽ جي، تنھن کي چَري چُون،
اَگھَڙيُون آتڻ ۾، هوت پُجَآٿان ھُون،
پَرا تَني پُون، ڏنـو جَن اڪيـن سين.

۱۷

چَآنڪَ ايسِ اَگَآھين، اُتھين اُپي آھيان،
پَرتِ پَراھين، ھاڻي مَراَن مَ جيَآن.

۱. ڪوھ جاتان = خبر نہ ٿي پوي ته، ۲. ڇا، ۳. ڪهڙي پاسي يا طرف، ۴. واحد ڪرائي = نوٽ ۽ هٿ جي وچ وارو پانهن جو حصو، ۵. مروٽيو، ورايو، ٻيڻو ڪيو، ۶. نوڙيان، ٽڪر ڪريان، ۷. ٻين جي، ۸. گهر ۾، گهرن ۾، ۹. گهنڊ گهڙيال، دهل دماما، ناچ ٽپا، خوشي، ۱۰. هار کاڌل، پوريءَ، موڳيءَ، ۱۱. محبوب، پنهنجو (سڀنيءَ جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۱۲. گنوايو، ۱۳. بنداڻ سان، بندڻ سان، نوڙيءَ يا رسي ۾، انجام سان، ۱۴. دل، ۱۵. هوت قبيلي جي ماڻهن يعني پنهنجن سين، ۱۶. اهڙي، ۱۷. هن (هينڙي) کي پيئي، ۱۸. محتاجي، کٽي، غرض، ضرورت، گهرج، ۱۹. آئون هن کي نبيريان يعني جدا ڪريان يا چٽان (هوتن کان)، ۲۰. ڳولائو، طالبو، ۲۱. محبوب (پنهنجي)، ۲۲. مستاني، ديواني، ۲۳. بي پردي يا عيب ظاهر ٿيل عورتون، ۲۴. ست ڪٽڻ جي جاء، گهر يا گهر جي اڱڻ، ۲۵. کانپوءِ، کان بعد، ۲۶. ٽين، ۲۷. سڌيون، خبرون، ۲۸. تني کان، ۲۹. پون، ۳۰. چوان ته، سمجهان ٿي، ۳۱. اڳيڙي، اڳتي، ۳۲. اتي ئي يعني ساڳيءَ پهرين جاء تي، ۳۳. ٻيڻي، ۳۴. محبت، پيار، ۳۵. دور، مشڪل حاصل ٿيندڙ، ۳۶. فنا ٿينديس.

۱۸

ڪو جو لڳس ڪان، آريءَ جي عَشَقَ جو،
نڪري ٿي نيشان، چڙي سانگو ساهه جو.

۱۹

ڪو جو وٺس مينهن، آريءَ جي اُڪير جو،
راتيان روئي رت ڦڙا سڪ نه سارو ڏينهن،
باروچاڻو نينهن، مٺيءَ مانو نه ٿئي.

۲۰

ڪو جو آهيس ڪوڏ، باروچاڻي سڱ جو،
جي هو چونس بوڏ، ته جيءُ سڙائي جڳ ۾.

(۲۱)

ور باروچاڻي بوڏ، گهري جيءُ ٻين جي،
آهيم جنهن جو ڪوڏ، سو مان نه آريائي اچي وري.

(۲۲)

لڪين لوڙاڻو، سهسين آهين سڱ ۾،

۱. اهڙو، ۲. تير، ۳. پنهنءَ (بلوچ قوم جي هت قبيلي جي سردار جو لقب آهي هو، سسئيءَ جو محبوب پنهن ان قبيلي مان هو)،
۴. محبت، نينهن، ۵. نيشان ٿي = ظاهر يا پڌري ٿي، نروار ٿي، ۶. ترڪ ڪري، ۷. آسرو، پرواه، خيال، ۸. جان، حياتيءَ، ۹. هن
(سسئيءَ) تي وٺو يا وسيو، ۱۰. پرسات، بارش، ۱۱. سڪ، پيار، محبت، ۱۲. راتين جو، ۱۳. رت جا، ۱۴. قطرا، ڳوڙها، لڙڪ (روئي
رت ڦڙا = تمام گهڻو يا زاروزار روئي)، ۱۵. سڪ ۾، آرام ۾، راحت ۾، ۱۶. سڄو، ۱۷. باروچن جو، ۱۸. شوق، سڪ، عشق، ۲۲. ناتني،
(پنهنءَ جو)، ۱۸. مٺيءَ کي، دردن جي ماريل کي، ۱۹. جهڪو، جهيٺو، گهٽ، ۲۰. هن کي آهي، ۲۱. شوق، سڪ، عشق، ۲۲. ناتني،
رشتي، مائٽيءَ، ۲۳. هن کي چوڻ، ۲۴. حقارت يا بيزاريءَ جي سبب جوابي لفظ، ڦوٽ، روت، ۲۵. سڏ جي جواب ۾ ڪم ايندڙ ادب وارو
لفظ، ۲۶. ٻڌائي، ۲۷. جهان، جهان يا دنيا جي ماڻهن، ۲۸. بهتر، ڀلي، چڱي، ۲۹. ڪڏ يا ڪوهر ۾ پوي، ۳۰. مونکي آهي، ۳۱.
مان نه = شل، ۳۲. آري، ۳۳. موٽي، ۳۴. لکن جي تعداد ۾، تمام گهڻا، ۳۶. ڏاڙيل، ڦورو، رهڙن، ۳۶. سون جي تعداد ۾، ۳۷. رڻ پٽ،
بيابان.

بَرِ مَ بُورائُو، گَنُ پِيَّادي پَان سِين.

(۲۳)

وَالِي وَجِي پَسَان شَال، هِيڪَر هُوت پَنهُونءَ ڪِي،
جَنهن ڪَارڻ جَال، هَارِيان ٿِي هَنجُن ڪِي.

(۲۴)

وَجَنُ تَو واري، پُرڻ پَنهُونءَ پُنڻ مَ،
ڪَرهه ڪوهياري، سُنڌي تَو سِي وِئا.

۲۵

هاري هِنِيون مَ لوڏ، سُڪِين پُوندينءَ سَسِي،
ڪوهياري تَو ڪوڏ، اچي ڪَرهه ڪُٽاريو.

۲۶

ڪوهياري ٿِي ڪَات، مِيون مَارڻ آيو،
هوءَ مَر هُوت حَيَات، ائون مِيائي تَه خُوب ٿِي.

۲۷

ڪوهياري ڪاري، پَنڌ آڙانگا پَب جا،

۱. رڻ پت، بياپان، سَنج. ۲. اڳواڻ، سونهون، رستو يا راهه ڏيکاريندڙ. ۳. گڏ وٺي هلڻ. ۴. اي پيادي، اي پيرين پند هلندڙ. (سسئي). ۵. اي والي، اي ڏٺي، اي مالڪ، ۶. هلي، پند ڪري، ۷. ڏسان، ۸. خدا ڪري، ۹. هڪ پيرو يا دڦمو، ۱۰. محبوب، پنهنوءَ (سسئيءَ جو محبوب پنهنون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۱۱. جنهن جي، ۱۲. لاءِ، واسطي، ۱۳. تمام گهڻو، ۱۴. وهان، ۱۵. (اڪين جي) ڳوڙهن يا لڙڪن، ۱۶. پند ڪرڻ يا هلڻ، ۱۷. تنهنجي، ۱۸. واري ۾، نصيب يا قسمت ۾، ۱۹. وڃڻ، هلڻ، پند ڪرڻ، ۲۰. پنهنوءَ جي، ۲۱. پت ۾ = پٺيان، پويان، ۲۲. اُت، ۲۳. ڪوهياري جا، ڪوهه يعني جبل جي رهاڪوءَ جا (پنهنوءَ جا)، ۲۴. سمهندي، سمهن واريءَ حالت، ننڊ ڪندي، ۲۵. تنهنجي، ۲۶. اي هاري، اي هار ڪاڏل، اي موکي يا بي عقل، ۲۷. دل، ۲۸. لاهه، هار (هنيون مَ لوڏ = بي همت نه ٿي، همت نه هار)، ۲۹. سڪن ۾، راجتن ۾، ۳۰. پُوندينءَ، ۳۱. ڪوڏ ۾، سڪ يا شوق ۾، ۳۲. ڪاميو (قطار ۾)، ۳۳. گوشت وڍڻ لاءِ رک يا لوهه جي هڪ وڏي ڪاتي يا چُري، ۳۴. عشق جي درد جون ماريل يا فنا ڪيل، ۳۵. هجي، ۳۶. پل، ۳۷. زندهه، جيئرو، ۳۸. ميس، مري وييس، ۳۹. چڱي، سٺي، بهتر، ۴۰. ڪرائي، ۴۱. سَنڌ، ۴۲. ڏکيا، اوکا، اهنجا، تڪليف ڏيندڙ، ۴۳. پَب جبل جيڪو هالار جبل جي ڏکڻ ۾ آهي.

سي ڏيهه ڏيگاري، جي آڳ نه ڏنا ڪڏهن.

(۲۸)

ڪُنيس ڪوهياري، هاڻ نه جيان جيڏيون،
جي ورونهن وارا، سي وڃن جت جڏي ڪو.

۲۹

ڪُنيس ڪوهياري، ڪين جيان ٿي جيڏيون،
مادر وڏيس مڇ ۾، پاروچي پاري،
مئون جو ماري، سو مان گوندر گڏو.

۳۰

ڪوهياري ڪيٿان، ڪين وڃي ڪاڏي وڃان،
مون پانيو سيٿان، چپر ڪنديس پنڌڙا.

۳۱

صدا وڏيم سور جي، اڳيان ڪوهياري،
جو نجس نگاري، سو پنهنون وڌم پاند ۾.

۱. ملڪ، ۲. پساڻي، ۳. پهرين (هن وقت کان)، ۴. هونڪي ڪٿو يا قتل ڪٿو، مونڪي مارڻو يا فنا يا برباد ڪٿو، ۵. ڪوهيارن، ڪوه
يا جبل جي رهاڪن (پنهون)، ۶. هن کانپوءِ، ۷. جيئري يا زندهه رهنديس، ۸. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۹. ريجهر رهائ، ۱۰. ڪندڙ،
۱۱. اولي (پنهون ۽ ان جا پائر)، ۱۲. معذور، لاچار، بيمار، ۱۳. اي مادر، اي امڙ، ۱۴. مونڪي وڏو، مونڪي اچليو، ۱۵. باهه، آڳ، ۱۶.
پروچ، بلوچ (پنهون)، ۱۷. ساڙي، جلائي، ۱۸. عشق جي درد جون ماريلون، ۱۹. فنا يا برباد ڪري، ۲۰. مان ڪي، مون ڪي، ۲۱. غم،
۲۲. ملڻو (نصيب ۾)، سامهون آيو، ۲۳. انهن سان (گڏ)، ۲۴. ڪيڏانهن، ڪاڏي، ڪهڙي طرف، ۲۵. سمجهيو، خيال ڪٿو، ۲۶.
سائن، انهن سان، ۲۷. چپر ۾، جبل ۾، ۲۸. مسافريون، ۲۹. سوال، عرض، ۳۰. مون وڏي، مون ڪئي، ۳۱. سور يا درد ڏيڻ، ۳۲.
ڪوهياري جي، ۳۳. نجاست، ميراڻي، گدلاڻي، ناپاڪائي، پليٽي، سَن، ۳۴. صاف يا اوچل ڪري، ۳۵. مون وڏو، مون ورتو، ۳۶. پلڻ،
دامن، جهوليءَ.

۳۲

چَپَرَ چَنا پَيرَ، هَلي هَلي مَءِ،
 ڪوهِيارِي جِي ڪَآ، ڳنهُو پُئِٽَآ ڳالَهَڙِي.

(۳۳)

چَپَرَ پَيرَ چَنا مَ، ائون ڪنهن پَرَ هَلاَن ڪِڇَ ڏِي،
 ڏِيرَن ڏُڪَ ڏِنا مَ، ڪِنَ ڏُڪَ وِيسَ ڏُونِگَرِين.

(۳۴)

چُلنديَسَ سَپَ چَپَرَ، پُنيءَ پَيرَ پُنهُونءَ جِي،
 سِيٽَن لاءِ سَفَرُ، وِٽِيَمَ وِيلَ سَپَ ڪنهن.

۳۵

چَپَرَ چَلي جِي، مَريَن مُنڌَ مَآرَگَ مَ،
 قَدَرُ ڪِڇِيَن ڪِي، پَئي تَنهنجِي پَنڌَ جو.

۳۶

سُتيءَ سِي نَ سِيَاءَ، جِي ڪوهِيارَا ڪِڇَ جَا،
 اَنگهن چَڙهيو آءُ، جَان نَالو ڳيڙُ نِينهن جو.

۱. ڇپر ۾، جبل ۾. ۲. (مون) قشقا يا زخمي ڪٿا. ۳. قدم. ۴. هلي هلي = پنڌ ڪري. ۵. اي ما. اي امڙ. ۶. ڪوهر يعني جبل جي رهاڪو (پنهنوءَ). ۷. هڪڙي. ۸. ڪٿو. ۹. گهمان، ڦران، هلان. ۱۰. پڇار، تات، ياد. ۱۱. مون چنا. ۱۲. ڪهڙيءَ. ۱۳. ريت، طرح. ۱۴. رياست مڪران جو هڪ شهر جنهن ۾ سسئيءَ جو محبوب پنهنو رهندو هو. ۱۵. مڙس (پنهنوءَ) جي ڀائرن. ۱۶. تڪليفون. ۱۷. مونکي ڏنا. ۱۸. مونکي ڏک ڏنو. ۱۹. جبلن. ۲۰. جهاگينديس يا لتاڙينديس (ڊوڙون يا ستون ڏيئي). ۲۱. پٺيان. ۲۲. پير جي نشان جي. ۲۳. دوستن، سڃتن. ۲۴. واسطي، ڪاڻ. ۲۵. مسافري، پنڌ. ۲۶. مون وٽو، مون اختيار ڪٿو. ۲۷. مهل، دير، وقت. ۲۸. ڊوڙون پائي، ستون ڏيئي. ۲۹. جيڪڏهن. ۳۰. دمر يا سامه ڏيئين، فوت ٿيڻ. ۳۱. اي منڌ، اي زال يا عورت (سسئي). ۳۲. وات، رستي. ۳۳. پروڙ، ڄاڻ، احساس، اندازو. ۳۴. ڪڇ جي رهاڪن (پنهنوءَ ۽ ان جي ڀائرن). ۳۵. ستيءَ يا ستلَ جا، ننڊ ڪندڙ جا. ۳۶. ماڻ، عزيز، سگهيا. ۳۷. انهن تي. وڻ يا سڪل ڪاڻ جي نوڪدار يا وريل کپن تي (جن ۾ ڪٺل جانورن کي تنگي کل لاهي آهي ۽ جسر جا ٽڪر ۽ گوشت وڍبو آهي). ۳۸. جيڪڏهن. ۳۹. تو ڳيڙو، تو ڳڏو، تو ورتو (نالو ڳيڙهه = چراند يا حرڪت ڪيئي). ۴۰. عشق.

۳۷

مَثَانِ جِيءُ جَتَن، گهَوَرُو گهَوَرِي سَسِي،
 پاڙِي جِي پُنُهُونءَ جَا، ڪَارُون ڪَرِي ڪِي تَن،
 ڪِيچ مَتَان ڪَا ڪَن، بي شُڪَرِي پَنِوَر جِي.

وائي

وَسَان تِي وِبياس، آيل آيل لُگُمِ بَانُ بَرُوجِ جو،
 آهي آريءَ آسَري، نڪو پِيءُ نَه مَاس،
 پُرزا پَب وَرَن مِ، پُئون ٿِي پِيِياس،
 تَه پَن ڪَآڍو ڪِيچ ڏي، توڻي ماءُ مُيَاس،
 آيمِ آنڌي لوڪَ سِين، مُني آئون مُنياس،
 پئمِ وِچ وَصَال مِ، سَنجھي آئون سَتِياس،
 پيمِ پُنُهُونءَ جَامَ سِين، ڪُنيءَ آئون ڪُنياس،
 اَلَا اُن مَ وَسَرَڪَن، ڏني جَن جِيِياس،
 پاڻ وِجَايمِ پيرَ تي، چُتي آئون چُتياس،
 پييسِ وَر وَصَال جِي، جَانڪِيَتَان جِياس.

۱. تان، ۲. جند، جان، جسر، ۳. اوڻين (سسئيءَ جي محبوب پنهنجو ان جي ڀائرن)، ۴. قربان يا صدقو ڪرڻو، ۵. نوڪر، ٻانها، ۶. مٿيون، ۷. ڪيچ ۾ (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي پنهنجو رهندو هو)، ۸. شڪايت، ناشڪري، ۹. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۲ ميل پري هڪ شهر جتي سسئي رهندي هئي)، ۱۰. وس کان، قبضي کان، اختيار کان، ۱۱. انهيءَ ڪري، ۱۲. آئون وڻي يا نڪتي، ۱۳. اي آيل، اي امڙ، ۱۴. مون کي لڳو، ۱۵. تير، ڪان، ۱۶. هن جي ماءُ، ۱۷. ذرا، پتون، ۱۸. رستن، پيچرن، ۱۹. آئون پيس، ۲۰. چڪ، ڪشش، ۲۱. جيتوڻيڪ، اگرچ، ۲۲. آئون مري يا فوت ٿي وڃان، ۲۳. مونکي گذارڻو يا ناهڻو پئو، ۲۴. جاهل، گمراه، پليل، ناشناس، ۲۵. ماڻهن، ۲۶. نياڳي، ندوري، بدقسمت، ۲۷. آئون مصيبت ۾ ڦاسي ويس، ۲۸. مونکي پئو، ۲۹. وڇوڙو، جدائي، ۳۰. ميلاپ، گڏجاڻيءَ، ۳۱. سنجھي جي مهل، سج لهڻ مهل، ۳۲. آئون سمهي رهيس، ۳۳. مون کي واسطو پئو، ۳۴. آجي يعني آزاد ٿيس.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان ڏهون

①

رڳو رنجائو، سڀ ڀريان جي ڳالهڙي،
ڏونگر ڏولائو، ڏيندا مڙون ڏيڙوئا.

②

ڏونگر تان ٻيلي، ڏجي ٻن ٻيلين ري،
ساڪيئن وهي ويسري، سورن سهيلي،
چوٽي چنبيلي، جيئن تيئن جهڳي اگتي.

۳

ٻيلين ڌارآن ٻن، ڏجي ڏونگر جيڏيون،
وڌيس وراڪن ڀر، ڪيرائي ڪهن،
تيس منجهان تن، پيئون پڇاين جي.

۱. نسورو، نلو، فقط، صفا، ۲. رنج، ڏک، ۳. پرينءَ، محبوب، ۴. پچار، تات، ڳالهه ٻولهه، ۵. ڏونگر ڀر، جبل ڀر، ۶. تڪليف، اهنج، ڏک، ۷. مونڪي، ۸. مڙس (ٻنهيونءَ) جا پاڻڙ، ۹. ڏونگر هجي، ۱۰. ته، ۱۱. ساٿي، همراھ، رفيق، ۱۲. ٻن ڀر، ڪوھ يا کڏ ڀر، ۱۳. کان سواءِ، ۱۴. چو، ڪهڙي طرح، ڪهڙي سبب، ۱۵. رهي، ترسي، ۱۶. غافل، ست، ۱۷. سورن جي، ۱۸. سنگتياڻي، رفيق، ۱۹. جبل جي چوٽي، جبل جو مٿيون سطح، ۲۰. ٻانهي، گولي (سسئي)، ۲۱. جيئن تيئن = ڪنهن به طرح يا نموني، چڪي تائي، مس مس، ۲۲. لتاڙي، پار ڪري، ۲۳. نڪتي، اُڪري وٺي، ۲۴. کان سواءِ، ۲۵. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۲۶. مونڪي وڏو يا ڦاسايو، ۲۷. جبل جي ور وڪڙ يا پيچدار رستن، ۲۸. ڪشالن، ڏولائن، ڏاکڙن، وڏن يعني طويل پنڌن، ۲۹. آئون تي، ۳۰. ڳولين (محبوب کي).

۴

ڏُونِگَرُ ڏَنَّا نُونُ، مُونَ پَارِگُو پُچِيئَا،
هِيڪَلِيُون هَلَنَ جِي، تَاڪُنَ سَنَدِي تُونُ،
اِيءَ اَڙانگِي پُونُ، سُونَهَن رِيءَ نَه سُوڻِي رِي.

۵

چَپَر جَا سِينِگارَ، وَاڙِجَ وَاڳَ فَقِيرَ تِي،
ڏُونِگَرُ تَهانَ ڏَارَ، مُونَ سِينَ جَبَلُ تُو جَاڙُون ڪَرِي.

۶

چَپَر جَا سُونَهانَ، وَاڙِجَ وَاڳَ فَقِيرَ تِي،
دَرَدَ جَا دُونَهانَ، مُونَ مَارِيندا مَوَتُ تُون.

۷

اَدِيُون آريچَن ڏِي، چَپَر وِيندِيَسَ چَوَنَ،
مَحَرَمُ مُنَهنجي حَالَ جو، بِنانَ ڪِيچِيَن ڪَوَنَ،
جِيڏِيُون ڙِي جِيڏُون، سُوَرُ پَرَايَمَ سَگَ مان.

۱. جبل. ۲. ڏنا نون = مٿي هيٺ، مٿاهون هيٺاهون، ۳. ڄاڻو، ڏاها، سونهان، ۴. ڳوليا، ۵. اڪيليون، ۶. پنڌ يا سفر ڪن، ۷. تڪينڌڙن، حريمن، شڪار جي تاز ۾ ويٺل ماڻهن يا جانورن، ۸. جي، ۹. کاڌو، کاج، ڦوٽ، ۱۰. هيءَ، ۱۱. ڏکي، مشڪل، اٿائي، ۱۲. زمين، مسافري، ۱۳. کان سواءِ، ۱۴. آسان، سولي، ۱۵. جبل، ۱۶. سونهن، زيب، زينت (پنهون)، ۱۷. ڦيرائڻ، ورائڻ، موٽائڻ، ۱۸. (اٺ جي) مهار، اٺ کي هلائڻ لاءِ نڪ ۾ پيل نوڙي يا رسي، ۱۹. فقير باڻيءَ، غريب، مسڪين، محتاج، ۲۰. توکان، ۲۱. سواءِ، ۲۲. ڏاڍايون، ظلم، تعدي، ۲۳. سور، ڏک، تڪليفون، ۲۴. واحد دونهون = باهم مان نڪتل ڪاري هوا، ڏود، بخار ۽ هتي باهم جي معنيٰ ٿيندي، ۲۵. مونڪي، ۲۶. فنا يا تباهه ڪندا، ۲۷. واپس اچ، ۲۸. اي اديون، اي پينر، ۲۹. آريءَ جي اولاد يعني پنهنجي ۽ ان جي ڀائرن (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو هوت قبيلي مان هو)، ۳۰. ڇپر ۾، ۳۱. آئون ويندي، ۳۲. چو نه = ضرور، ۳۳. رازدار، واقف، ۳۴. حالت، گت، ۳۵. سواءِ، ۳۶. ڪيچ جي رهاڪن يعني پنهنجي ۽ انجي ڀائرن (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي)، پنهنجي ان شهر جو رهاڪو هو، ۳۷. ڪوبه هڪڙو، ۳۸. اي جِيڏيون، اي سرتيون، ۳۹. تمام وڏو، ۴۰. مون پرايو يا حاصل ڪيو، ۴۱. ناتي يا سنگت.

⑧

ڪَينَ سَهانَ ٿي سُرِين، چَپَرَ جُونِ چوَلُون،
مَتَنَ مُونِ ڪي چَڏِيَن، آريَاڻِي اولُون،
پَانِيڻُ سِين پوَلُون، پَرِين پَارِجَ پَانُهِنجُون.

۹

وَهِين ۽ وِلا ڪَرِين، پُچِين ٿي پَانڌِي،
هَارِي هِيڪَانڊِي، ڪَنهن پَرِ ٿيندِين هُوتَ سِين.

۱۰

وَهِين ۽ وِلا ڪَرِين، سَڌِين سَانڱَاڻُو،
آري آپَاڻُو، تُو سِين سُونهِي نَه سَسِي.

۱۱

وَهِين ۽ وِلا ڪَرِين، اِيءَ نَه اُڪَنڊَ آه،
سِي لاڳاپَا ٿِي لَاه، اُورِيَان اُپِيَارِين جِي.

۱۲

لاڳاپَا لَاه، لَحَظِي ۾ لَطِيف رَح چَئي،

۱. ٿم، ۲. برداشت ڪريان، ۳. اي سپرين، اي پرين، اي محبوب، ۴. جبل، ۵. ستون، لوڏا اٿلون پتلون، ۶. پري ڪرين، ۷. اي آري، اي پنهنجو (بلوچ قوم جي موت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنجو ان قبيلي مان هو)، ۸. اولي کان، آجهي يا پناهه کان، ۹. ڀانيءَ يعني برهمڻ زال (سسئيءَ)، ۱۰. پوڻ، انجام، قول، ۱۱. اي پرين، اي محبوب، ۱۲. پورا ڪج، ۱۳. هڪ جاءِ يا هنڌ تي ويٺي آهين، ۱۴. ويلا ڪرين = دير ڪرين، اجايو وقت وڃائين، ۱۵. دريافت ڪرين، ۱۶. پنڌ ڪندڙ، وانهڙو، مسافر، ۱۷. اي هار ڪاڏل، موکي، بي عقل يا اياڻي، ۱۸. گڏ، ۱۹. گهڙيءَ، ۲۰. ريت، نموني، ۲۱. محبوب، پنهنوءَ، ۲۲. ڪوئين، ۲۳. پڪارين، ۲۴. وانهڙو، سنگتي، رفيق، ۲۵. ڌاريون، ۲۶. ڏاڏي جي ماڻهيءَ کان ٻاهر، ۲۷. ٺهي، برابريءَ ۾ اچي، ۲۸. سڪ، محبت، ۲۹. ناتا، واسطا، تعلق، ۳۰. ختر ڪر، ۳۱. منزل مقصود کان اوري، ۳۲. بيهارين، روڪين، ۳۳. گهڙيءَ پلڪ، ساعت ڪن.

تَهَان پوءِ پُڄَءَ، پَرِيَان سَنَدُو پِيچُرو.^۴

۱۳

لَڳِيءَ لاڳاپِي، پُوري مُنڌَ پَنِيُورَ جِي،
پَرِيَن وِجَايُئي تِي، ڏُکِي ڏُورِيَن ڏُونِگَرِيَن.^{۱۵}

۱۴

لُونِيَسَ لاڳاپَن، نِنڊَ نِهَوڙِيَسَ جِيڏِيُون،
سَڄَن ڏُونِگَرِ چَوِيَتِيَن، آڏَا سِيَلَهَ سُڄَن،^{۲۶}
سِي ڪِيئن پَرِيَن پَسَن، جَنِي نِيرَ نَنگَ جو.^{۲۱}

۱۵

لُونِيَسَ لاڳاپَن، نَنگَ نِهَوڙِيَسَ جِيڏِيُون،
ڪُوڙَن آسانگَن، پَنڌَان ڪَارِيَسَ پَرِيَن جِي.^{۲۵}

۱۶

لُڪُن ۽ لَڪَن، جَرَجَرَاتِي سَسُئي،
ڪَارَن ڪُوهِيارَن، مَرُئي چَرُهي چَوِيَتِيَن.^{۴۲}

۱. تنهن کان، ۲. معلوم ڪر، ڳول، ۴. هرينءَ، محبوب، ۴. جو، ۵. گس، واٽ، رستو، ۶. لاڳاپي تي، آسري تي، ڀروسِي تي، ۷. اي پوري، اي بي عقل، ۸. عورت، زال (سسئيءَ)، ۹. پنيور جي ماڻهن (پنيور جو شهر جنهن ۾ سسئي رهندي هئي، نئي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۶ ميل پري آهي)، ۱۰. محبوب، ۱۱. تو ڳوٺايو، تو وڃايو، ۱۲. انهيءَ ڪري، انهيءَ سبب، ۱۳. اي ڏکي، اي ڏک جي ماريل، اي سور جي ستايل، ۱۴. ڳوليون، وڙيئون، ۱۵. ڏونگرن ۾، جبلن ۾، ۱۶. مونڪي لُونو ڪيو، مونڪي بدحال يا برباد ڪيو، ۱۷. نائن، واسطن، تعلقن، ۱۸. سمهن واريءَ حالت، ۱۹. مونڪي نهوڙيو، ڄڻ يا برباد يا تباهه ڪيو (مونڪي)، ۲۰. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۲۱. يار، دوست، پرين، ۲۲. ڏونگر جي، ۲۳. چوٽين تي، مٿاهين سطح تي، ۲۴. اڳڻان، سامهون، ۲۵. سوريون يعني پالن ۽ نيزن جي مثال اڀيون ۽ اوڀيون ٽڪريون، اُتاهان جبل، ڪرڙا يا ڙانگا بهار، ۲۶. ٻڌجن، ۲۷. ڪهڙيءَ طرح، ۲۸. ڏسن، ۲۹. جني ڪي، ۳۰. زنجير، ٻنڌ، ۳۱. ناموس، حياءَ، شرم، غيرت، عزازت، مٽي ماڻهي، ۳۲. کوٽن، بي بنياد، ڊولاب آميز، ۳۳. آسرن، اميدن، ۳۴. پنڌ کان، وڃڻ کان، ۳۵. مونڪي ڪاريو، مونڪي کوٽي ڪيو يا سڙايو، ۳۶. ڪوسين يا گرم هوائن، ۳۷. جبلن، ۳۸. (عشق جي باهم جي) چپيءَ، تُو، سيڪ، ۳۹. جلائي، ساڙي، ۴۰. واسطي، لاءِ، ۴۱. ڪوھ يعني جبل جي رهاڪن (پنهونءَ ۽ ان جي ڀائرن)، ۴۲. ڀل، ۴۳. جبلن جي چوٽين تي، جبلن تي.

(۱۷)

چَانڪَ چَڙهَندِيسَ چَوَڻِيَنِ، پَآڻَان لُونِيسَ لَڪَ،
سُپِيرِيَان جَا سُڪَ، ڪوهُ جَآڻَان ڪَن تِئَا.

۱۸

آئون ٿِي چَڙهَآن چَوَڻِيَنِ، وَرَڻُ هُوَ نَه هُوَ،
پَاڙِيچِي پَرَتُوَ، نِمَاڻِيءَ جَو نَجِهَرُو.

۱۹

قَدُ ٻڌِي تُون ڪِيَنِ، پَهچَندِين پُنُهُونءَ سِين،
جي سِينُو سَاهِين سَسُئي، ٿِين تَهوارُون تِين،
مُنِي ٿِيءَ مِسڪِين، حُجَت هُوتُ وِجَايو.

(۲۰)

چَڏِيَمَ حُجَ هَلَن جِي، چَاڙهيَڪَن چَڙهي،
آڙِيڪَن آڙِي، پِييَمَ هُوت پُنُهُونءَ سِين.

۲۱

چَڏِيَمَ حُجَ هَلَن جِي، چَڪَمَ چَاڙهيَڪَا،

۱. مون پانيو ته، مون سمجهيو ته، منهنجي ليکي ته، ۲. (جبل جي) چوٽين تي يا مٿانهين سطحن تي، جبلن تي، ۳. ويتر، اٿلندو، ۴. مونکي لوڻو ڪڍو، مونکي بدحال يا برباد ڪڍو يا جلايو، ۵. جبل، ۶. پرينءَ، محبوب، ۷. سهنج، سولايون، ۸. ڪوهه جڻان = مونکي ڄاڻ يا خبر نه آهي، ۹. ڪن سان، ڪنهن سان، ۱۰. موٽڻ، واپس ٿيڻ، ۱۱. ٿئي، ۱۲. اي پاڙي واري، اي محلي ۾ رهندڙ، ۱۳. توکي ڀرتو، توکي سپرد ڪريان ٿي يا تنهنجي حوالي ڪريان ٿي، ۱۴. غريب، مسڪين، عاجز، ۱۵. گهر، ۱۶. قد ٻڌي = سِينو سامي، سرڪشي ڪري، ضد ڪري، حجت هلائي، ۱۷. اصل نه، بنهه نه، ۱۸. ملندينءَ، برابر يا هڪ جهڙي ٿيندينءَ، ۱۹. سسئيءَ جي محبوب جو نالو، ۲۰. تهارون، چيهون چيهون، پرزا پرزا، ۲۱. چو نه، ضرور، ۲۲. اي مٺي، اي مٺل، اي مصيبت جي ماريل، ۲۳. نمائي، غريب، ضد کان خالي، ۲۴. دعويڌاريءَ، حُج، حقداريءَ، گستاخيءَ، ۲۵. محبوب، پنهنون (سسئيءَ جو محبوب پنهنون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۲۶. گنوايو، ۲۷. مون ڇڏي، مون ترڪ ڪئي، ۲۸. پنڌ، ۲۹. چاڙهيڪن تي، جبل جي چاڙهين تي يا چوٽين تي، ۳۰. آڙيڪن ۾ (محبت جي) پيڇن ۾، ۳۱. قاسي، ۳۲. مونکي ٻيو (واسطو)، ۳۳. مون چڪا يا آزمايا.

اَدِيُون آڙِيڪَا هيَنئَڙِي پئا هوت سين.

۲۲

جَڏِيَمَ حُجَ هَلَنَ جِي، چَاڙهيَڪَا چَڪِئَامَ،
آريَاڻِيءَ جِي آسَري، ڏُونِگَرِ ڏِينَهَن لَڳَامَ،
پُڇِجَ پَرِين سَنَدَامَ، وَرَتِيَسَ وَڪَ نَه اُپَڙِي.

۲۳

وَرتِيَسَ وَڪَ نَه اُپَڙِي، اُجَ آريَاڻِي آءِ،
جُڪِيءَ تَو سِين چَاهُ، پَاسِي پَرِ پِيئي رڙهي.

(۲۴)

جِيڏِيُون جِي مَان وَسَهَوَ، تَه ڪِين سُبِيلِي سُڪَ،
بَرُ بورائُون تَن جَو، ڏُونِگَرِ جَنِي ڏُڪَ،
آريءَ جَو اُهَڪَ، رَهَنُمَا رَاهَ تَنو.

۲۵

بَري تَه پِيلِي گَهَڻَا، سَاڻِي پُڇِي سُڪَ،
رَفَاقَتَ رِجَن مَ، ڏُونِگَرِ ڪَري ڏُڪَ.

۱. اي اديون، اي پيتر، ۲. (محبت جا) پيچ، ۳. هيٺڙي ڪي، دل ڪي، ۴. محبوب، پنهنجو (سسئيءَ جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۵. مون ڇڏي يا ترڪ ڪئي، ۶. دعويڌاري، حقداري، پروسو، ۷. پنڌ، ۸. جبلن جون چاڙهيون، ۹. مون چڪلا يا آزمايا، ۱۰. آريءَ، پنهنجو (هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، پنهنجو هوت قبيلي جو هو)، ۱۱. آسري تي، پروسو تي، ۱۲. ڏونگر مر، جبل مر، ۱۳. گهڻو وقت، ۱۴. مونڪي لڳا، ۱۵. خبر يا سار لهج، ۱۶. اي پرين يا محبوب، ۱۷. منهنجا، ۱۸. آئون وڃي پئي آهيان يا ٽڪجي پئي آهيان، ۱۹. قدم (هلڻ يا پنڌ ڪرڻ وقت پنهني پيرن جي وچ وارو مفاصلو)، ۲۰. ڪجي، بچي، اڳتي هلي يا وڌي، ۲۱. جُڪِيءَ جو، ٽڪل جو، ۲۲. قرب، پيار، ۲۳. بدن جي پاڳي يا پهلوءَ، ۲۴. سان، ذريعي، ۲۵. سري، هلي، ۲۶. اي جڏيون، اي سرتيون، ۲۷. جيڪڏهن، ۲۸. مون تي، ۲۹. اعتبار ڪريو، ۳۰. هرگز نه، بنهه نه، ۳۱. سَنو پيلي يامدگار، ساڻي، همراه، ۳۲. آرام، راحت، ۳۳. رڻ پٽ، سڄ، بيابان، ۳۴. سونهون، رهبر، اڳواڻ، مددگار، ۳۵. جني ڪي، ۳۶. تڪليف، دشواري، ۳۷. اهنج، ڏڪ، غم، ۳۸. سونهون، رهبر، ۳۹. راه جو، رستي جو، ۴۰. (عشق جي) باهه، مصيبت، ۴۱. همراهي، مدد، دوستي، ياري، ۴۲. رڻ پتن، بيابانن.

آريءَ جو اُھڪُ، رھنُما راھه ٿئو.

۲۶

پري ته ٻار، ڦوڪ ته لڳي انبرين،
هتي جي هوئن جون، وئون سڀ وسار،
سموري سرڪار، نئي رکج نانهه ۾.

۲۷

گتيءَ لاءِ ڪاٿي، رکيئي پرت پنهنون سين،
سهڻو سڪو جندڙو، وڏو جيري ۾ ڄاڻي،
هاڻو هوتاڻي، تو صبح ڪندا سسئي.

۲۸

هي هي حادثو، هوت هلندي جو ڪو،
ايتو ڪرت ڪلوب ۾، ڪڏهن ڪونه پئو،
مرڻ ماڳ ٿيو، نڌڪ ساھ نه ڪري.

۲۹

هي هي جي نه هئي، ته جيڪر جيءُ جلي وئو،

۱. پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو قلب اري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۲. اهڃ، ڏک، غم، ۳. سونهون، رهبر، اڳواڻ، راهه ڏيکاريندڙ، ۴. راهه جو، رستي جو، ۵. (جيڪڏهن عشق جي باهم)، پري آهي يعني، ڏکي آهي، ۶. (وڌيڪ) روشن ڪر يا پڙڪاء، ۷. (وات سان) ڦوڪ، ڏيس يا هوا لڳائينس، ۸. رسي، بهجي، ۹. انبر تائين، آسمان تائين، ۱۰. دنيا ڏانهن اشارو، ۱۱. هستيءَ، ۱۲. شيون، اسباب، ۱۳. دل تان لاهي ڇڏ، ڀلائي ڇڏ، ۱۴. دنياڻي ڪاروبار، ۱۵. ڪي، وٺي، ۱۶. نفی، نيسٽيءَ، ۱۷. کٽيءَ جي، موت جي، ۱۸. واسطي، ڪان، ۱۹. اي ڪاٿي، اي سڙيل يا جليل، ۲۰. تو رکي، تو لڳائي، ۲۱. محبت، پيار، ۲۲. سڪو، آسودو، آرامي، خوش، ۲۳. سرير، جان، ۲۴. تو وڏو، ۲۵. باهم، ۲۶. هرويرو، ڏسي وائسي، ڄاڻي بهجي، ۲۷. زبان، ظلم، نقصان، ڏاڍ، ويل، ۲۸. هوت جو اولاد (پنهنون به ان جا ڀائر)، ۲۹. توسان، ۳۰. سڀاڻي، بي ايندڙ ڏينهن تي، ۳۱. هاءِ هاءِ، افسوس، ۳۲. واقعو، سانحو، رنج يا ڏک پهچائيندڙ واردات، ۳۳. محبوب (پنهنون)، ۳۴. هلڻ يا وڃڻ وقت، ۳۵. ايترو وڏو، ۳۶. وڏي ڪارائي، ڪاٺ جيتو جو اوزار، ۳۷. قلب جو جمع پر معنيٰ واحد پر ٿيندي، يعني دل، هردي، ۳۸. موت، ۳۹. (پنهنجي) ماڳ تي يا جاءِ تي يعني معمولي ۴۰. نڌڪ جو، نڌڪيءَ، بي واهيءَ جو، ۴۱. پساھ، ڌم (ساھ نه نڪري= موت به حياتيءَ جي وچ)، ۴۲. ڀارواڻي ڳالهه، موجود، روج راڙو، ۴۳. هوند، ۴۴. جان، جسرو.

۱. وڏي ڪارائي، ڪاٺ چيرڻ جو اوزار، ۲. سائي توڙي سڪل نباتات يعني وڻن ٿڻن جي جسم يا مادي، ۳. ٻاهر ڪري، ۴. رڳ يا نولاد مان ٺهيل ڪرڻ، ۵. ٻورو، چورو، ۶. جي، ۷. سور، ۸. دٻ، دٻاءُ، سختي، ۹. روج راڙي، ۱۰. جھڪي، جھڻي، گهٽ، ۱۱. جيڪڏهن، ۱۲. باه (عشق جي)، ۱۳. ساڙيو، جلايو، ۱۴. جان، جسم، سرير، ۱۵. رڙيون، آهون، ۱۶. صفا، بنهه، ۱۷. جيڪر، ۱۸. فنا ٿي، فوت ٿي، ۱۹. جھڪي، گهٽ، ۲۰. جنازي، لاش، ۲۱. ڪڇ جو (ڪڇ رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو)، ۲۲. مالڪ، ۲۳. جنازي کي ڪلهو ڏيندڙ، جنازي سان گڏ هلندڙ (قبرستان ڏي)، ۲۴. جبلن، ۲۵. اريءَ، پنهنوءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنو ان قبيلي مان هو)، ۲۶. ويجهي يا نزديڪ ڪئي، ۲۷. ڏسڻ، ۲۸. واسطي، ۲۹. محب، ۳۰. عورت، زال (سسئي)، ۳۱. آبي، پيٽاب، بيري فراڙ، ۳۲. پنهنوءَ جي، ۳۳. قبر ۾ دفن ٿيل جنازي جي پيرن جي طرفواري پاسو، ۳۴. نمائيءَ، مسڪين يا عاجز کي، ۳۵. حاصل، ۳۶. هوت کي (پنهنوءَ کي)، ۳۷. رساڻ، ۳۸. هوڏ سان، ضد سان، سڀني سامهڻ سان، ۳۹. پيرين پٽ ڪندڙ، ۴۰. مفاصلو، سفر، ۴۱. تڪڙ، تيز، ۴۲. توڏا، آڻ، ۴۳. ويجهي، نزديڪ، ۴۴. اوڏ کان، ويجهائيءَ يا نزديڪيءَ کان (اوڏي ڪري اوڏ= ويجهي کان ويجهي، تمام نزديڪ)، ۴۵. رسائج.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان يارهون

۱

اُتِيو ۱ اُتِيَاڪُ، ۲ كَالهُوڪو ڪاڏي ۳ گِيو،
وِئو ۴ جَاڳائي ۵ جِيڏيون، ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۱۰ ۶۱۱ ۶۱۲ ۶۱۳ ۶۱۴ ۶۱۵ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸ ۶۱۹ ۶۲۰ ۶۲۱ ۶۲۲ ۶۲۳ ۶۲۴ ۶۲۵ ۶۲۶ ۶۲۷ ۶۲۸ ۶۲۹ ۶۳۰ ۶۳۱ ۶۳۲ ۶۳۳ ۶۳۴ ۶۳۵ ۶۳۶ ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۳۹ ۶۴۰ ۶۴۱ ۶۴۲ ۶۴۳ ۶۴۴ ۶۴۵ ۶۴۶ ۶۴۷ ۶۴۸ ۶۴۹ ۶۵۰ ۶۵۱ ۶۵۲ ۶۵۳ ۶۵۴ ۶۵۵ ۶۵۶ ۶۵۷ ۶۵۸ ۶۵۹ ۶۶۰ ۶۶۱ ۶۶۲ ۶۶۳ ۶۶۴ ۶۶۵ ۶۶۶ ۶۶۷ ۶۶۸ ۶۶۹ ۶۷۰ ۶۷۱ ۶۷۲ ۶۷۳ ۶۷۴ ۶۷۵ ۶۷۶ ۶۷۷ ۶۷۸ ۶۷۹ ۶۸۰ ۶۸۱ ۶۸۲ ۶۸۳ ۶۸۴ ۶۸۵ ۶۸۶ ۶۸۷ ۶۸۸ ۶۸۹ ۶۹۰ ۶۹۱ ۶۹۲ ۶۹۳ ۶۹۴ ۶۹۵ ۶۹۶ ۶۹۷ ۶۹۸ ۶۹۹ ۷۰۰ ۷۰۱ ۷۰۲ ۷۰۳ ۷۰۴ ۷۰۵ ۷۰۶ ۷۰۷ ۷۰۸ ۷۰۹ ۷۱۰ ۷۱۱ ۷۱۲ ۷۱۳ ۷۱۴ ۷۱۵ ۷۱۶ ۷۱۷ ۷۱۸ ۷۱۹ ۷۲۰ ۷۲۱ ۷۲۲ ۷۲۳ ۷۲۴ ۷۲۵ ۷۲۶ ۷۲۷ ۷۲۸ ۷۲۹ ۷۳۰ ۷۳۱ ۷۳۲ ۷۳۳ ۷۳۴ ۷۳۵ ۷۳۶ ۷۳۷ ۷۳۸ ۷۳۹ ۷۴۰ ۷۴۱ ۷۴۲ ۷۴۳ ۷۴۴ ۷۴۵ ۷۴۶ ۷۴۷ ۷۴۸ ۷۴۹ ۷۵۰ ۷۵۱ ۷۵۲ ۷۵۳ ۷۵۴ ۷۵۵ ۷۵۶ ۷۵۷ ۷۵۸ ۷۵۹ ۷۶۰ ۷۶۱ ۷۶۲ ۷۶۳ ۷۶۴ ۷۶۵ ۷۶۶ ۷۶۷ ۷۶۸ ۷۶۹ ۷۷۰ ۷۷۱ ۷۷۲ ۷۷۳ ۷۷۴ ۷۷۵ ۷۷۶ ۷۷۷ ۷۷۸ ۷۷۹ ۷۸۰ ۷۸۱ ۷۸۲ ۷۸۳ ۷۸۴ ۷۸۵ ۷۸۶ ۷۸۷ ۷۸۸ ۷۸۹ ۷۹۰ ۷۹۱ ۷۹۲ ۷۹۳ ۷۹۴ ۷۹۵ ۷۹۶ ۷۹۷ ۷۹۸ ۷۹۹ ۸۰۰ ۸۰۱ ۸۰۲ ۸۰۳ ۸۰۴ ۸۰۵ ۸۰۶ ۸۰۷ ۸۰۸ ۸۰۹ ۸۱۰ ۸۱۱ ۸۱۲ ۸۱۳ ۸۱۴ ۸۱۵ ۸۱۶ ۸۱۷ ۸۱۸ ۸۱۹ ۸۲۰ ۸۲۱ ۸۲۲ ۸۲۳ ۸۲۴ ۸۲۵ ۸۲۶ ۸۲۷ ۸۲۸ ۸۲۹ ۸۳۰ ۸۳۱ ۸۳۲ ۸۳۳ ۸۳۴ ۸۳۵ ۸۳۶ ۸۳۷ ۸۳۸ ۸۳۹ ۸۴۰ ۸۴۱ ۸۴۲ ۸۴۳ ۸۴۴ ۸۴۵ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۸ ۸۴۹ ۸۵۰ ۸۵۱ ۸۵۲ ۸۵۳ ۸۵۴ ۸۵۵ ۸۵۶ ۸۵۷ ۸۵۸ ۸۵۹ ۸۶۰ ۸۶۱ ۸۶۲ ۸۶۳ ۸۶۴ ۸۶۵ ۸۶۶ ۸۶۷ ۸۶۸ ۸۶۹ ۸۷۰ ۸۷۱ ۸۷۲ ۸۷۳ ۸۷۴ ۸۷۵ ۸۷۶ ۸۷۷ ۸۷۸ ۸۷۹ ۸۸۰ ۸۸۱ ۸۸۲ ۸۸۳ ۸۸۴ ۸۸۵ ۸۸۶ ۸۸۷ ۸۸۸ ۸۸۹ ۸۹۰ ۸۹۱ ۸۹۲ ۸۹۳ ۸۹۴ ۸۹۵ ۸۹۶ ۸۹۷ ۸۹۸ ۸۹۹ ۹۰۰ ۹۰۱ ۹۰۲ ۹۰۳ ۹۰۴ ۹۰۵ ۹۰۶ ۹۰۷ ۹۰۸ ۹۰۹ ۹۱۰ ۹۱۱ ۹۱۲ ۹۱۳ ۹۱۴ ۹۱۵ ۹۱۶ ۹۱۷ ۹۱۸ ۹۱۹ ۹۲۰ ۹۲۱ ۹۲۲ ۹۲۳ ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۲۶ ۹۲۷ ۹۲۸ ۹۲۹ ۹۳۰ ۹۳۱ ۹۳۲ ۹۳۳ ۹۳۴ ۹۳۵ ۹۳۶ ۹۳۷ ۹۳۸ ۹۳۹ ۹۴۰ ۹۴۱ ۹۴۲ ۹۴۳ ۹۴۴ ۹۴۵ ۹۴۶ ۹۴۷ ۹۴۸ ۹۴۹ ۹۵۰ ۹۵۱ ۹۵۲ ۹۵۳ ۹۵۴ ۹۵۵ ۹۵۶ ۹۵۷ ۹۵۸ ۹۵۹ ۹۶۰ ۹۶۱ ۹۶۲ ۹۶۳ ۹۶۴ ۹۶۵ ۹۶۶ ۹۶۷ ۹۶۸ ۹۶۹ ۹۷۰ ۹۷۱ ۹۷۲ ۹۷۳ ۹۷۴ ۹۷۵ ۹۷۶ ۹۷۷ ۹۷۸ ۹۷۹ ۹۸۰ ۹۸۱ ۹۸۲ ۹۸۳ ۹۸۴ ۹۸۵ ۹۸۶ ۹۸۷ ۹۸۸ ۹۸۹ ۹۹۰ ۹۹۱ ۹۹۲ ۹۹۳ ۹۹۴ ۹۹۵ ۹۹۶ ۹۹۷ ۹۹۸ ۹۹۹ ۱۰۰۰

۲

سَنڌِيُون ۱۵ سُوَر ڪَرِين، ۱۶ هَڏ پڻ ڏکي ۱۷ هُوت ڪي،
پَرِين ۲۱ جِي پاڻ ڏنا، ۲۲ سي سَتي ۲۳ سَڪُ نه ڏين،
جي ماڻهن ڪي ماري، ائون تن سُوَرن ڪي سڌ ڪَرِيَان.

۳

گهوڙن ۲۶ هَنِي سِيڪا، ائون ڪَنوَاتن ڪُني،
مَٿي ۳۰ ۳۱ ۳۲ پَنهُون ۳۳ چَامَ ۳۴ پَسِيغ تون.

۱. (اڳيئي) اٿيل يا جاڳيل (عشق يادرد)، ۲. نئون سرجندڙ يا اڀرندڙ (عشق يا درد)، ۳. ڪالهه کان، ڪالهه کان وٺي، گذريل ڏينهن کان وٺي، ۴. ڪيڏانهن، ۵. وٺو، ۶. اٿاري، سڪ يا آرام ڦٽائي، ۷. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۸. عشق، نينهن، ۹. بي پرواهه، ۱۰. چرقر = لوچ پوچ، ڦٽڪو، بيقارِي، ۱۱. ڪرائي، مڃائي يا لڳائي، ۱۲. ڦٽ (عشق جو)، ۱۳. درد (عشق جو)، ايڏا، ۱۴. سمهڻ ڏي، آرام ڪرڻ ڏي، ۱۵. سنڌ يا اهي جايون يا هنڌ جتي بدن جا عضوا پاڻ ۾ ملن پر هتي معنيٰ ٿيندي عضوا، لڳ، ۱۶. ڪن، ۱۷. بدن ۾ پٿر جهڙو سخت مادو جنهن تي ماس يا گل چڙهيل هوندي آهي، پر هتي معنيٰ ٿيندي بدن يا جسم، ڏهي، ۱۸. سور ڪري يا ايڏائي، ۱۹. محبوب، پنهنوءَ (سسيءَ جو محبوب پنهنو بلوچ قوم جي هت قبيلي مان هو)، ۲۰. لاءِ، ۲۱. محبوبن، پنهنوءَ، ۲۲. جيڪي سور يا تڪليفون، ۲۳. خود، ۲۴. سمهڻ يا ننڊ واريءَ حالت ۾، ۲۵. آرام ڪرڻ، ۲۶. گهوڙن تي چڙهي آيل ڏاڙيلن يا قورن (پراڻي زماني ۾ قورو گهوڙن تي چڙهي ڦر ڪندا هئا يا ٻيءَ چوڻيءَ موجب علاؤالدين جي لشڪر گهوڙن تي چڙهي سنڌ ۾ ظلم ڪيو)، ۲۷. ستائي، ڦاسائي (مصيبت ۾)، ۲۸. اُنن (جي جوان ٻچن يعني ڪورن)، جي، ۲۹. ڪٽل، مصيبت ۾ ڦاسايل، ۳۰. ۳۱. سڄ، رڻ پٽ، ۳۲. قبر (سسيءَ جي)، ۳۳. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۳۴. ڏسج.

۴

گهَوڙَن هَنئِي سَپِيڪَا، اُننِ هَنئِي اَنءُ،
جَا نِينَهَن گَنهَندي نَانءُ، سَا مُون جِيئن پُوندي مَامِري.

۵

اوجَهڙَ وَتَان اَنءُ، پِيُون سَپِ سَگَرِ سَاَتَ جِي،
جَا نِينَهَن گَنهَندي نَانءُ، سَا مُون جِيئن پُوندي مَامِري.

۶

جِيڪي كَرِيان اِيئن، جِيئن كَمِيئي ڪَانَهَ ڪَري،
سَنَدُو نَالو نِينَهَن، ڪِڏِهِيَن وَنِي ڪَانَهَ ڪَا.

۷

نِينَهَن مَ نَالو ڳَن، پَرِيَتِي پِيَرِ پِئَا،
سُورَن سَنان مَ چِن، وَرُهَ وَهائجَ وَتَرُو.

۸

وَرُهَ جَن وَتَان، سُرُ سَلامِي تَن جُو،
جَن لَڳو تَن لَڪِئُو، ٻَاروچَائُو ٻَانُ.

۱. گهوڙن تي چڙهي ايل ڌاڙيلن يا هورن (پراڻي زماني ۾ قورو گهوڙن تي چڙهي ڦر ڪندا هئا يا ٻيءَ چوڻيءَ موجب علاؤالدين بادشاهه جي لشڪر گهوڙن تي چڙهي سنڌ ۾ ظلم ڪيو). ۲. (ممڻيت ۾) ڦاسائي، ستائي، ۳. آئون، ۴. نينهن جو، عشق جو، ۵. وٺندي، اُڇاريندي، ۶. نالو (نينهن گنهندي نانءُ = نينهن سان واسطو رکندي)، ۷. وانگر، ۸. مامري ۾، آزار ۾، تڪليف ۾، ۹. خراب يا منجهائيندڙ رستي، جهنگ واري رستي، ۱۰. تي، ۱۱. سڳرتي، رستي تي، ۱۲. (پنهونءَ جي اٺن جي) ڦاٽي، ۱۳. جيڪس، جيڪڏهن، ۱۴. بدڪار، ڪم ذات، ۱۵. جو، ۱۶. وٺ، ۱۷. پريتي جا، نينهن جا، ۱۸. رستا، واٽون، ۱۹. ڏکڻ، ۲۰. قطع تعلقات ڪر، ناتو ختم ڪر، ۲۱. برهم، عشق، وڇوڙو، فراق، ۲۲. حاصل ڪج، خريد ڪج، ۲۳. وڌيڪ، زياده، گهڻو، ۲۴. جن جو، ۲۵. آستان، مڪان، رهڻ جي جاءِ، ۲۶. درد، ڏک، ۲۷. سلام ڪندڙ، جهاڙ يا پرنام ڪندڙ، نمسڪار ڪندڙ، حاضري ڏيندڙ، فرمانبرداري ڪندڙ، ۲۸. جن کي، ۲۹. محسوس ڪيو، ۳۰. ٻاروچن جو، ٻروچن يا بلوچن جو (پنهونءَ جو)، ۳۱. تير، کان.

جِيڏِيُون هِيءُ زِيَانُ، مُون سِين نِسُورُو نِنڊِ ڪِئُو.

۹

ڪَنِي ڪَنِي مَآئِهِن، ڳُونڊَرُ وڌِي وَتُ،
بَڌِي ڳُوڏَ ڳَرَتُ، سَآتو ڪجي سُورَ جو.

۱۰

سَوُ سُگَن سَآتِي ڏِيَان، سِرُ پِن ڏِيَان سَتِ،
جي مَآن مِڙِي مَتِ، تَه ورهه وَهَآيان وَتَرُو.

۱۱

سَوُ سُگَن ڏِيئي، ورهه وَهَآيمَ هِڪِڙو،
پَهَتِ مُون پِيئي، سَرَتِيُون اَنهِيءُ سُورَ سِين.

۱۲

سَوُ سُگَن ڏِيئي، ورهه وَهَآيمَ هِڪِڙو،
مُون ڪي جَنهن نِيئي، دَرُ سُونهَآيو دوسَ جو.

۱۳

ڏُڪَ سُگَن جِي سُونهن، گَهَورِيَا سَڪَ ڏُڪَن رِي،

۱. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۲. هاڃو، ظلم، تباهي، بربادي، ۳. سمورو، سڙستو، خالص، ۴. سمهڻ، نوم، ۵. ڪن ڪن، ۶. ماڻهن لاءِ، ۷. غم، درد، ۸. شيءِ، ۹. ڳوڏ ۾، ڇيلهه يعني ڪمر کان هيٺ بدن جي حصي کي ٻڌڻ لاءِ ڪپڙي ۾، ۱۰. ناڻو، ۱۱. سودو، واپار، مٽاستا، ۱۲. درد، ڏڪ، ۱۳. سون جي انداز ۾، تمام گهڻو انداز، ۱۴. سڪن جو، راحت جو، ۱۵. ساڻي ۾، مٽاستا ۾، سَت ۾، عيوض ۾، ۱۶. مٽو، جان، جند، ۱۷. سَت ۾، عيوض ۾، ۱۸. جيڪڏهن، ۱۹. منهنجو، ۲۰. حاصل ٿي، ٺهي اچي، راس ٿي، ۲۱. مَتَ سَتَ، سودو، ۲۲. برهم، عشق، ويڙو، فراق، ۲۳. خريد ڪريان، ۲۴. گهڻو، زياده، ۲۵. مون وهايو، مون خريد ڪيو، ۲۶. مناسبت، موافقت، ۲۷. مونکي، ۲۸. ڪٿي، وٺي، ۲۹. دروازو، آسمان، مڪان، ۳۰. ڏيکاريو، ۳۱. دوست، يار، سڄڻ، ۳۲. سهڻائي، نزاکت، زيب و زينت، ۳۳. ٻن ۾ پڻا، کڏ ۾ پڻا.

جَنِي جِيءَ وِرُونَهَن، سَجَنُ آيو مَمان ڳري.

۱۴

ڏيگاريُس ڏڳن، گوندر گس پرين جو،
سونهائي سورن، ڪي هيگندي هوت سين.

(۱۵)

سُگن مٿي سور، ڪا مٿائيندي جيڏيون،
پييانءَ جي پروڙ، ڪوڙين ڪتر نه ڏيو.

(۱۶)

ڪا مٿ مٿائي، سور مان سان سرتيون،
ڏيڏا ڏيان نه ڏين، ڏوٽا ڏيان پائي،
لاڻن ٽولاڻي، پٽي ڏوونگر ڏوربان.

۱۷

سور وراهيان سرتيون، جي وراهيا وڃن،
پيون ڪوهه بجهن، جني سندا تني سامهان.

۱. ورونهن لاءِ، اورن لاءِ، ڳرمهن لاءِ، ۳. محبوب، ۴. يار، دوست، ۵. مون، ۶. وٽ، ۷. هن (سڀنيءَ) کي ڏيکارڻو، ۸. سورن، ۹. غم، ۱۰. رستو، ۱۱. محبوب، ۱۲. رهبري ڪري، ۱۳. ڪئي، ۱۴. گڏ، ۱۵. اصل، ۱۶. واصل، ۱۷. محبوب، ۱۸. پنهنجو (سڀنيءَ جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم جي موت قبيلي مان هو)، ۱۹. راحت، ۲۰. مٿان، ۲۱. تي، ۲۲. بدلائيندي، ۲۳. اي جيڏيون، ۲۴. اي سرتيون، ۲۵. توهان کي پئي، ۲۶. جيڪڏهن، ۲۷. ڄاڻ، ۲۸. سڌ، ۲۹. ڪروڙن تي (سڪن ڏانهن اشارو)، ۳۰. (سور جو) ڌرو، ۳۱. ڪا هڪڙي به نه، ۳۲. برابر، ۳۳. هڪ جيترا، ۳۴. همراندا، ۳۵. اتر کان سواءِ، ۳۶. ڏيڏو وٺا، ۳۷. اڌ عدد وڌيڪ يا اتر، ۳۸. پيٽا، ۳۹. عدد جيترو وڌيڪ، ۴۰. اي لالڻ، ۴۱. اي محبوب، ۴۲. تنهنجي، ۴۳. واسطي، ۴۴. ڪاڻ، ۴۵. پيئي، ۴۶. جبل، ۴۷. وڙيان، ۴۸. جهاڳيان، ۴۹. تقسيم ڪريان، ۵۰. ورڃيان، ۵۱. (حصا ڪري) ٻين ماڻهن کي ڏيان، ۵۲. جي وراهيا وڃن = جيڪڏهن وراهن يا تقسيم ڪرڻ جو رواج هجي، ۵۳. چو، ۵۴. پروڙين، ۵۵. محسوس ڪن يا خيال ڪن (سورن جو)، ۵۶. ۳۷. جا، ۳۸. تني کي، ۳۹. پوڳا يا برداشت ڪرڻ آهن.

۱۸

سَڄُنُ ڏَنو جَن، تَنِ ڳِجِيءَ سِرِ ڳُهه تِئو،
پِيُون ڪوهه ڀُجَهَن، قَدَرُ ڪِيچَ ڌڻِيَن جو.

۱۹

سَڄُنُ ڏَنو جَن، مَوَٽُنُ تَنِي مِيهه ٿو،
اِيءُ مَرڪُ مَعذورِن، جيئن مَرَن پَرِيانَ جِي پيرَ تي.

۲۰

جيئن جيئن جَهلي جَڳ، تِيئن تِيئن مُون تَاڪِيڏُ ٿئي،
ڳُهه ٿو ڳالهيون ڪري، ورسِئو پِيئي وڳ،
لوڪُ لَتاڙي نِنڊِ ۾ پُنِيءَ لالَڻ لَڳ،
آرياسِئي اورِڳ، پَنِپُورَن ڀَاهَرِ ٿي.

۲۱

نَڪا تَاتَ نَه تُوَتَ ڪَا، نَڪا طَلَبَ تَنوَارَ،
ڪَانِهِي پَرَتِ پَڇَارَ، لَنءُ وِڇَارِي لَڏُو.

۱. محبوب، دوست، ۲. ڳلي، ۳. جو، ۴. زيور، ۵. چو ڪهڙيءَ طرح، ۶. ڄاڻن، پروڙين، پرکين، ۷. مان، رتبو، طاقت، ۸. ڪيچ (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو)، ۹. مالڪن، ۱۰. واپس ٿيڻ، ۱۱. تني لاءِ، تني کي، ۱۲. طمنو، ۱۳. فخر، آڏو ڏاڻي، عزت، ۱۴. معذورن جو، عشق جي ستايلن يا بيمارن جو، ۱۵. دم ڏين، فوت ٿيڻ، فنا ٿيڻ، ۱۶. محبوب، ۱۷. پير جي نشان (پير تي = پير جو نشان ڳوليندي يا نهاريندي)، ۱۸. جيئن جيئن = جيترو وڌيڪ، ۱۹. روڪي، پلي، ۲۰. جڳ جا يعني لوڪ يا دنيا جا ماڻهو، ۲۱. تِيئن تِيئن = اوترو وڌيڪ، ۲۲. مون کي، ۲۳. تانگهه، ڇڪ، ۲۴. ضد، ۲۵. بي عقل (جڳ)، ۲۶. بي سود يا اجائي گفتگو، ۲۷. گمراهه ٿيو، ۲۸. هلي، ۲۹. ٿولو، وَلَرُ، دنيا جا ماڻهو، لوڪ، ۳۰. اورانگهي يعني ڇڏي، ۳۱. سمهن جي حالت، ڪهر، غفلت، ۳۲. بويان، ۳۳. لالڻ جي، محبوب جي، ۳۴. هل، ۳۵. آري، پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري، پنهنجو هوت قبيلي مان هو)، ۳۶. ڳول، ۳۷. ڀنڀورڪان (ڀنڀور جو شهر جتي سسئي رهندي هئي ٿي ضلعي ۾ گهاپي جي ڳوٺ کان اٽڪل ٻه ميل کن پري آهي)، ۳۸. (محبوب جي) يادگيري، ۳۹. ڇڪ، ۴۰. ڀڄار، ۴۱. پرت جي، محبت يا پيار جي، ۴۲. محبت، پيار، ۴۳. اکرجهڙيءَ طرح ڏاهه ڏوهه، ۴۴. طلب جي، ۴۵. ڀڄار، يادگيري، ۴۶. ڏڪر، ۴۷. پرت جي، محبت يا پيار جي، ۴۸. محبت، پيار، ۴۹. هجرت ڪري وئي، ڪنهن بي طرف هلي وئي.

۲۲

ڪينهي طالب تات جا، آهي تات تيار،
ڏورين پئو ڏڪار، گهوريندڙ ڪڙي ويا.

۲۳

جيڪي طالب تات جا، تات به ٿني وٽ،
هڏهين ڪانهي هٿ، گهور ته گهرائين لهين.

۲۴

چڪ ٿئي تير لئي، مٿان وسي مينهن،
صباح سارو ڏينهن، اٺ م لهو اونڀيا.

۲۵

هلو ۽ ملهو، ڏک م پسو ڏوٽيا،
سونهون جو ساڻن جو، سو مون هوت سلو،
ان پڻ ٿي پلو، ائون پڻ گڏجان پرين ڪي.

(۲۶)

ائون پڻ گڏجان هوت ڪي، ان پڻ پلائي،

۱. گهرا، ڳولا ڪندڙ، ۲. (محبوب جي) يادگيريءَ، پيار، ذڪر، ۳. حاضر، موجود، ۴. ڳوليان، ۵. پئجي ويو، ٿي وٺو، ۶. (طالبن جو) قحط، کوٽ، قلت، غير موجودگي، ۷. ڳولاڻو، ڳوليندڙ، ۸. (تات) وٺي، ۹. هرگز، ۱۰. هٿ تي، دڪان تي، ۱۱. ڳول، ۱۲. گهر مان، رهڻ واريءَ جاءِ مان، پنهنجي اندر مان، ۱۳. حاصل ڪرڻ، ۱۴. ڪشش، تانگهه، اڪير، سڪ، ۱۵. پڪيءَ جو هڪ قسم جيڪو قد بت ۾ ڳيري جڏو يا ڪجهه وڏو ٿيندو آهي ۽ ڏسڻ ۾ سهڻو لڳندو آهي ۽ ماڻهوءَ جي ڪپي پاسي کان ان جي ٻولڻ يا آواز ڪرڻ کي بدسون سمجهيو ويندو آهي، ۱۶. ٻولي يا آواز ڪري، ۱۷. ويتر بڻو، ۱۸. برسات، بارش، ۱۹. صبح کان وٺي، ۲۰. ڏسو (اوهان کي ملن يا هٿ اچن)، ۲۱. اي اوليا، اي اٺن وارا، اي جتو (پنهونءَ جا ڀائرو)، ۲۲. پنڌ ڪرڻو، ۲۳. هلو اکر جو ڏوڙي اکر، ۲۴. تڪليف، ۲۵. ڏسو، ۲۶. اي ڏوٽو (ڏوٽي = ڏٺ يعني جهنگ جي وڻن ۽ ٻوٽن مان حاصل ٿيندڙ ان ۽ ڦلن تي گذران ڪندڙ)، ۲۷. اڳواڻ، رهبر، واقف، ۲۸. قافلن، ۲۹. مون کي، ۳۰. محبوب، پنهنون (سسئيءَ جو محبوب پنهنون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۳۱. سڳيو، ٻڌايو، ۳۲. ان جو، اوهان جو، ۳۳. پلائي، چڱائي، ۳۴. ملان، ۳۵. محبوب.

جَلَنْ جَلَّاي، آهِيَان آريچَن جِي.

۲۷

هَتَان تِي هَلندياس، سَرَتِيُون سَاثِيَه سَامُهِيَن،
سُون ڪَڙولَا سَنگَهَرُون، ڏُونگرَ ڪِي ڏيندياس،
آيلِ ٻاروچَن سِين، ڪِيَسَرِبا ڪندياس،
مِلِيس تَه مِلِياس، نَه تَه گَهوَرِيس ٻاروچَل تان.

واڻي

ڪَارُون وَس ڪِئَام، ڙِي هِي هِي وو لڏِي ڏورِ وِئَام،
مُنهنجو هوتُ نَه موَتِئُو،
بَنڌَن ٻاروچَن جَا، پِينگهي مَنجِهه پِيئَام،
ڪَئِيَن قَاَصَد ڪِيچ ڏِي، مَحَبَن لَاءِ مُڪَام،
سَدَا سُوپِيرِيَن جَا، سَانِدِيُن سُوَرِ پِيئَام،
هوتَ هَلندي جِي ڪِئَا، نَه سِي سَدَّ سُوئَام،
اُتِي عَبدِاللطيف چئِي، آريَاڻِي ايندام.

۱. (عشق جي) باهر، تپش، گرميءَ، ساڙ، ڪام، ۲. ساڙي، ڪاٺي، ۳. آريءَ جي اولاد (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۴. هتان (پنهور کان)، ۵. اي سرتيون، اي جيڏيون، ۶. (محبوب پنهنوءَ جي) وطن، ديس، ۷. ڏي، ڏانهن، ۸. سون جا، سونا، طلائي (سون هڪ قسم جو زري رنگ جو قيمتي ڌاتو آهي جنهن مان زيور وغيره ٺهندا آهن)، ۹. ٻانهن جا زيور، ڪنگڻ، ۱۰. زنجيرون، ۱۱. جبل (ڏونگر ڪي ڏيندياس = ڏونگر جي مٿان گهوري ڦٽو ڪنديس)، ۱۲. اي آيل، اي امڙ، ۱۳. ٻروچن يا بلوچن (پنهنوءَ ۾ ان جي ڀائرن)، ۱۴. لاءِ، واسطي، ۱۵. ڪيسر يعني زعفران جو رنگ ڏنل ڪپڙا، گيرڙو ڪپڙا، جوڳين جهڙو ويس يا پوشاڪ، ۱۶. قربان يا صدقي ٿيس، ۱۷. ٻروچ، بلوچ (پنهنوءَ)، ۱۸. ڏانهون، عاجزيون، مٿئون، هिला، وس، ڪوششون، ۱۹. مون ڪئا، ۲۰. هي هي = هاءِ افسوس، ۲۱. هجرت ڪري. نقل مڪاني ڪري، ۲۲. پري، ۲۳. مون کان وٺا، ۲۴. محبوب، پنهنون، ۲۵. واپس ٿيو، ۲۶. پيوند، پيچ، ڳانڍاپا، تجڻ، ٻنڌڻ ان ڪپڙي کي چئبو آهي جنهن سان ننڍڙي ٻار کي چمڻ کان وٺي ڪجهه مهينن لاءِ ويڙهي ٻڌبو آهي ته ان جا عضوا وغيره سڌا رهن)، ۲۷. هندوري (ٻالڪشي ۾)، ۲۸. مونکي پٺا، ۲۹. ڪيترا، گهڻا، ۳۰. پيغام يا نياپا پڄاڻيندڙ، ۳۱. رياست مڪران ۾ هڪ شهر جتي پنهنون رهندو هو، ۳۲. پرين، دوستن (پنهنوءَ)، ۳۳. مون مڪا يعني موڪلڻا، ۳۴. پرين، محبوبن، ۳۵. قابو يا محفوظ ڪرڻ (دل ۾)، ۳۶. درد، تڪليفون، ۳۷. واکا، ۳۸. مون سٺا يا ٻڌا، ۳۹. آري، پنهنون، ۴۰. مون وٽ ايندو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر حسيني

داستان ٻارھون

①

سُيِّي ڪا تَنوَارَ، ڪِي هُونُهِيَن ٿِي هَتَ ڪُٽِيَن،
سَئِيَن رَوِليُون سَئِي، هوتائِيَن هَزارَ،
ٻاروچَآڻا ٻارَ، توڙان تَرَسُ نَ سِڪَآ.

②

هَتَ ڪُٽِيَن تان ڏورَ، سَڌَ نَ اوڏا سَپَرِيَن،
ڪيچِيَن ڪَرَهَ پَلاڻِيَا، اونيَن اُتَ اَسُورَ،
مُيسَ نَ ائون مَعذُورَ، هَلَن سَٿِي هُوتَ جو.

③

مُئِيَن نَ تُون مَعذُورَ، هَلَن سَٿِي هُوتَ جو،
سَاجَن ڪَهَڙِي سَورَ، توڪي وِڙو وِسَري.

۱. تو سَٿِي يا ٻڌي، ۲. (محبوب پنهنجو جو) سڌ، آواز، ۳. يا، ۴. اڃايو، خواهه، خواهه، ۵. هت ڪٿين = تون (جواب ۾) سڌ ڏين، ۶. سون جي انداز ۾، تمام گهڻيون، ۷. دريدر ڪيون، حيران يا پريشان ڪيون، ۸. اي سسئي، ۹. هوت قبيلي وارن، هوت جي اولاد (سسئيءَ جي محبوب پنهنجو ۽ ان جي ڀائرن)، ۱۰. هزارن جي تعداد ۾، ۱۱. ٻاروچن جا، ٻروچن يا بلوچن جا (پنهنجو جي خاندان جا)، ۱۲. اولاد، ۱۳. توڙ کان، منڍ کان، اصل کان، ۱۴. ڪهل، قياس، ۱۵. تر، ۱۶. پري (وڃن)، ۱۷. سڌ يا واکي جي باوجود، ۱۸. اوڏا يعني ويجهڙا يا اوري ٿين، ۱۹. پرين، محبوب (پنهنجو)، ۲۰. ڪيچ جي رهاڪن (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي پنهنجو رهندو هو)، ۲۱. ڪرها، اُت، ۲۲. پلاڻ وغيره وجهي وڃڻ لاءِ تيار ڪيا، ۲۳. اٿن وارن، جتن (پنهنجو جي ڀائرن)، ۲۴. اسر جي مهل، فجر جي وقت، ۲۵. ائون مٿي، ائون فوت ٿي، فنا ٿي، ۲۶. جڏي، عذر واري، بيمار، ۲۷. وڃڻ (جي خبر)، ۲۸. ٻڌي، ۲۹. محبوب، پنهنجو، ۳۰. سڄڻ، دوست، محبوب، ۳۱. سور يا تڪليف سبب.

۴

وِٽا سَپِ وِرگَهَ، ڪو ڪو وِٽاچو وِٽهَ ۾،
سَندي مَيان سِڪَ، گِڏِي گُورانَ نَه لَهِي.

۵

سُتيس تان ساٿ وِٽو، اُٿيس تان اُتَ ناهِ،
وِهاڻِيءَ تي وِوڙبان، ڪيچي وِٽا ڪانهن،
جي مُنيءَ جا مَنَ ماهَ، سي اُڃُ نَه اوطاڻن ۾.

⑥

سُتيس تان ساٿ وِٽو، اُٿيس تان اُتَ ناهِ،
تَن ڪِبو ڪانهن، جَن گِڏِي گُوندرُ نَه لَهِي.

⑦

جي گُهرانَ سي نانهِ، اُنَ گُهرِبا لوءِ گهٽا،
منهن پريو ماڻهين، مُون مَنَ موافقُ ناهِ،
تَن ڪِبو ڪانهن، جَن گِڏِي گُوندرُ نَه لَهِي.

۱. وڏا، وڻ، درخت. ۲. ننڍو وڻ يا ٻوٽو. ۳. جهنگ. ۴. جي. ۵. مين. ۶. (گڏجڻ يا ملڻ جي) سٽ، خواهش، شوق، ڪشش، ڇڪ. ۷. گڏجڻ سان. ملڻ سان. ۸. گورن کي. اُن جي ننڍن ڦرن يا ٻچن کي. ۹. پوري ٿئي، مڪمل ٿئي. ۱۰. اُٿون ستي، مون ننڊ ڪئي. ۱۱. نه. ۱۲. قافلو (پنهون جي ڀاڻن جي ان جو). ۱۳. پرھ ڦٽيءَ جي وقت. پريات يا فجر جو. ۱۴. ڳوليان، نهاريان. ۱۵. ڪيچ جا رهاڪو (پنهونءَ يا ان جا ڀائر). ۱۶. ڪيڏانهن، ڪهڙي طرف ڏانهن. ۱۷. مُٺل، مصيبت جي ماريل. ۱۸. من جا، دل جا. ۱۹. چنڊ (من ماهه = محبوب). ۲۰. مڪانن، آستانن، گهرن، اڱڻن. ۲۱. تن کي. ۲۲. جن جي. ۲۳. غر، ڏک. ۲۴. ختر ٿئي. ۲۵. طلبيان، چاهيانا، پسند ڪريان. ۲۶. نه آهن. ۲۷. ناپسند، نه وڻڻ جهڙا. ۲۸. لوءِ ۾، ملڪ ۾، وطن ۾. ۲۹. ڪڪن ۽ ڪانن جي ٺهيل جاءِ، گهر. ۳۰. پريل. ۳۱. ماڻهن سان. ۳۲. منهنجو. ۳۳. خوش، راضي. ۳۴. نه آهي. ڪونهي.

۸

جي مَنَ مَاهِ سي نَاهِ، جي نَاهِ سي ڏِسَن گَهَٽَا،
تَنِي ڪِبو ڪَانِهَن، جِنَ گَڏِي گُونڊَرُ نَه لَهِي.

۹

جي مَنَ مَاهِ سي نَاهِ، جي نَاهِ سي ڏِسَن گَهَٽَا،
مُوڙهُو مَنجِهه وڳا، هِينَئَرُو نُولِي ڏِوَر جِيئَن.

۱۰

مُوڙهُو ڳنهي نَه مَتَ، پَلِيَان پَلِيو نَه رَهِي،
ڪَا جَا تِيَسَ يَتَ، جِيئَن اُجُ اوتائُو سَجَٿِين.

۱۱

دُڪَائِيندي دُونَهَرَا، مُنڌَ سِيٿَانِي وَجَ،
پَرِيائُون مَرِيچَ، سَاٿُ چَرَهَنڊو لَڪِيِين.

۱۲

چِچُ مَرَقَطَارَان، سَاٿُ چَرَهَنڊو لَڪِيِين،
مَچِيئُ تِيِين پُئَان، وَڳَ وَاٿُونِي نَه لَهِيِين.

۱. دل. ۲. یر. ۳. نہ آهن. ۴. ڏسجن. ۵. تني کي. ۶. ڪيڏانهن. ۷. جن جي. ۸. گڏجڻ يا ملڻ سان. ۹. غم. ڏک. ۱۰. ختم ٿي. ۱۱. وائڙو يا موڳو ٿيو، ششدر ٿيو. ۱۲. وڳ. ولڙ. ڏڻ. ۱۳. دل. من. ۱۴. (ڏڻ ۾) نئون يا تازو آيل. اوڀري. ۱۵. گهرو چوپايو مال (سڱن وارو). ۱۶. وانگر. ۱۷. وٺي. ۱۸. صلاح. ۱۹. جهليان. روڪيان. ۲۰. اهڙي. ۲۱. هن (هينڙي) جي ٿي. ۲۲. روش. هلت. عادت. ۲۳. سڪايل. آسائو. ۲۴. سڃڻ کي. محبوب کي. ۲۵. ٻاريندي. جلائيندي. ۲۶. دونهان. باهر مان نڪرندڙ ڪاري رنگ جا بخار (هتي معنيٰ ٿيندي عشق جون باهيون). ۲۷. اي منڌ. اي زال (سسئي). ۲۸. ساڻن. انهن سان. ۲۹. هَل. پنڌ ڪر. ۳۰. انجام. واعدو. محبت (جو ناتو). ۳۱. چن. ختم ڪر. ۳۲. قافلو (سسئيءَ جي محبوب پنهنجاءَ جي پائڻ جي اٿن جو). ۳۳. لڪن ٿي. جبلن تي. ۳۴. جدا ٿي. ۳۵. (اٿن جي) قطار يا قافلي کان. ۳۶. متان. ۳۷. پوئتي. پٺيان. ۳۸. وڳ کي. اٿن جي قطار يا قافلي کي. ۳۹. ڳولي. نهاري. ۴۰. ملين. گڏجين.

۱۳

جائان واري وڳي، اونِي تِيئا چلنگيڻ،
مَٿِي تنهن مارڳي، پئي پُرزا نه ٿيڻ.

۱۴

ڪارون جيئن ڪجن، تيئن تو آيل نه ڪئا،
موٽي مَسَ اچن، پاروچا پنيور ۾.

۱۵

ڪارون جيئن ڪجن، تيئن تو آيل نه ڪئا،
موٽو ڪيچ وڃن، ڏير پنهنجي ڏيهه تي.

(۱۶)

ڪارون سي ڪُوڙا، جي تو ڪئا اُن سين،
ساڻي سنيوڙا، ڏير پنهنجي ڏيهه وٽا.

۱۷

ياد ڪريان جن ڪي، نڪي وساريان،
سرتيون نه سارِٿان، ڳجهو ڪري اُن ڪي.

۱. جتان، ۲. ورائي، موٽائي، ۳. وڳي ڪي، ان جي ولڙ يا قطار ڪي، ۴. جت (سسئيءَ جي محبوب پنهنو جا پائڻ)، ۵. چلنگيون، ننڍيون ٽوليون، ٽڙيل پڪڙيل، ۶. تي، ۷. رستي، وات، ۸. گهڙي، هلي، ۹. ذرا ذرا، فنا، برباد، ۱۰. پڪارون، مٿون، سڌ، حيل، وس، ڪوشون، ۱۱. اي آيل، اي امڙ، ۱۲. واپس، وري، ۱۳. مشڪل، ۱۴. بروج، بلوچ (پنهنو ۽ ان جا پائڻ)، ۱۵. نئي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ٻه ميل پري هڪ شهر جتي سسئي رهندي هئي، ۱۶. ڪيچ ڏانهن (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي پنهنو رهندو هو)، ۱۷. مڙس (پنهنو) جا پائڻ، ۱۸. ديس، ملڪ، وطن، ۱۹. کوتا، بي بنياد، ۲۰. ساٿ وارا، قافلي وارا (پنهنو ۽ ان جا پائڻ)، ۲۱. تيار، سنڀريل، ۲۲. ڏيهه ڏي، ۲۳. ياد ڪريان= سنڀاليان، واجهايان، ۲۴. پلجان، دل تان لاهيان، ۲۵. اي سرتيون، اي جيڏيون، ۲۶. مخني، لڪ چپ ۾.

۱۸

يَادِ ڪَري جَنِ ڪي، اَئون وَسَاري وِڻِي،
مُون سِين ڪِئائُون ڏيڻِي، اڪِيڻ ڏيڻِي هَٿَڙا.

۱۹

اچِئو اچِئو چُون، وهُ وِڻا تَه گَهوَرِڻا،
سَرتِين سَانِگُ سُڪَن سِين، مُون جِيئَن رَتَ نَه رُون،
اَوِ مَرِ وِڻِيُون هُون، مُون ساڱاڻو سُوَرِ ٿِڻا.

(۲۰)

وِڻا تَه جَآڻان، اَئون نَه چَوَندي گَهوَرِڻا،
گَالِهِيُون ڳُڻ سَنَدان، مَوِڙي ٻڌا مَان ڳَري.

(۲۱)

وِڻا تَه جَآڻان، اَئون نَه چَوَندي گَهوَرِڻا،
پَارَاتو ڪِيئَان، مُون سُٺَندي مَرِ ڏيو.

۲۲

اُونءَ تَان اَوِڻِيَن نَه ڪِئو، آريءَ اُتَن جِيئَن،

۱. ياد ڪري = دل ۾ ساري يا سڀيالي، ۲. دل تان لاهي، ڀلجي، ۳. ملاقات، ۴. (منهنجي مرڻ وقت) اکين تي، ۵. هٿ، ۶. (سرتيون مونکي) بار بار گڏجڻو، ۷. چُون، ۸. ويهي رهڻ، ترسي پوڻ، ۹. (پنهون ۽ ان جا ڀائر جيڪڏهن) هلا وڻا، ۱۰. ليڪ ٿئا، بجاء ٿئا، ۱۱. سرتين جو، جيڏين جو، ۱۲. واسطو، ۱۳. آرام، راحت، ۱۴. وانگر، ۱۵. رت جا لڙڪا يا ڳوڙها (رت نر رُون = سور يا ڏک برداشت نه ڪن)، ۱۶. سرتين ڏانهن اشارو، ۱۷. ڀل، ۱۸. هجن، ۱۹. مون سِين، منهنجا، ۲۰. رفيق، گڏ هلندڙ، ساٿي، ۲۱. ڏک، تڪليفون، ۲۲. مون کي انهن (جي وڃن) جي ڄاڻ يا خبر آهي، ۲۳. گفتا، سخن، رهاڻيون، ۲۴. ڀلايون، مهربانيون، احسان، ۲۵. انهن جا، ۲۶. ورائي، ڦيرائي، ۲۷. سوکها يا قابو ڪڻا، ۲۸. مون، ۲۸. ڳري سان، گلي يا ڳچيءَ سان، ۳۰. پٽ، بددعا، ۳۱. انهن کي، ۳۲. منهنجي، ۳۳. ٻڌندي، ۳۴. انهيءَ نموني يا طرح، ۳۵. ته، ۳۶. جتن (سسئيءَ جي محبوب پنهنون جي ڀائرن)، ۳۷. پنهنونءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، پنهنون هوت قبيلي مان هو)، ۳۸. انهن کي اٿو، انهن کي چيو.

ڪيڇ پَهڇَندي ڪيئن، اِهڙن اَباجَهَن سِين.

۲۳

اُونءَ تان اُونِيَن نہ ڪئو، جيئن اُتَن آريءَ جَامَ،
پَڙڪِي پَاهَرِ نِگِي، گَاڌَرِ مَنجَهان گَامَ،
سِسِي ڏيئي سَامَ، سُتي سَنگَهَرِ پَتِيَن.

۲۴

هَلي هَاڙهي سَامُهِيَن، پُن وَهائِيَس راتِ،
پَرِيانَ جَا پَرِيَاتِ، اُپِي پُجي پَهِيَا.

۲۵

اَيَس ڪِي اوڏِي، وِڪا وائِي نہ ڪَرِيو،
سَا مُنڌَ جِيئَندي ڪِيَتَرُو، لَڪَن جَا لوڏِي،
ڪوهِياري ڪوڏِي، چُلي پِيئي چَپَرِيَن.

(۲۶)

وڏِيءَ سَتِ سُوَرَن جِي، ڏاڍو ڏورِ بَائِيَن،
تَتِيءَ تَايائِيَن، جَهولو مُنڌَ جُهڙُ تُو.

۱. ڪيڇ ۾ يا ڏانهن (ڪيڇ رياست مڪران جو شهر آهي جتي سسئيءَ جو محبوب پنهنجو رهندو هو). ۲. رستي، ڀڄندي، ۳. ڪهڙيءَ طرح، ۴. بي قياس يا بي درد (انسانن)، ۵. انهيءَ نموني يا طرح، ۶. تہ، ۷. جتن (پنهنوءَ جي ڀائرن)، ۸. چين، ۹. پنهنوءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آهي هو، پنهنجو هوت قبيلي مان هو)، ۱۰. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۱۱. پڙڪو ڏيئي، (جوش مان)، اڃانڪ ڏيئي يا ڇال ماري، ۱۲. نڪتي، ۱۳. ڏوبائي، ڪٽيائي، ۱۴. ڳوٺ (ڀنڀور)، ۱۵. سر، ۱۶. قرباني، ۱۷. سمهي رهي (هميشه لاءِ)، قبر ۾ داخل ٿي، مري ويئي، ۱۸. سنگهر جي (سنگهر جو مڪان ڀنڀور کان اٽڪل ۶۴ ميلن جي مفاصلي تي لس ٻيلي جي علائقي ۾ جبلن جي گول قطار ۽ دائري اندر هڪ وڏو ميدان آهي جنهن ۾ جبلن جون قطارون سنگهر يعني زنجير وانگر ڪڙو ڪڙو سان واقع آهن. سسئيءَ ۽ پنهنوءَ جون قبرون هن ميدان ۾ آهن)، ۱۹. پتن ۾، ميدانن ۾، ۲۰. هاڙهي جبل (جيڪو لس ٻيلي جي اولهه ۾ آهي)، ۲۱. ڏانهن، ۲۲. هن کي وهائي يعني گذري يا لنگهي وئي، ۲۳. پرينءَ، محبوب، ۲۴. پريات جي وقت، فجر يا آسڙ جي مهل، ۲۵. بيٺي، ۲۶. قاصد، ۲۷. اٿون آئي، ۲۸. ڪجهه، ۲۹. ويجهي، قريب، نزديڪ، ۳۰. اي وٿو يا درختو، ۳۱. وائي ڪريو = ڳالهايو، ۳۲. زال، عورت، ۳۳. جيئري يا زندهه رهندي، ۳۴. جبلن، ۳۵. تباھ يا فنا ڪئي، ۳۶. ڪوهياري جي، ڪوهه يا جبل جي رهاڪوءَ (پنهنوءَ) جي، ۳۷. سڪايل، ۳۸. نيو ڏيئي، ۳۹. گهڙي، ۴۰. چيرن ۾، جبل ۾، ۴۱. ڏونگر، جبل، ۴۲. ووزيائين، ڳوليائين، ۴۳. تتيءَ جي مهل، گرميءَ جي مهل، پنهنجن جي وقت، ۴۴. (پنڌ) تيز ڪيائين، ۴۵. ڪوسو واءِ، گرمي، ۴۶. منڌ کي، ۴۷. جهڙ وانگر ٿڌو.

(۲۷)

جھٺولو مُنڌَ جُھڙُ تِئُو، تَتِيءَ تَياَنِينَ،
رائِي رُنائِينِ، اَپاريءَ ڪِي اوڻِيِينِ.

(۲۸)

توڻِي تَتو تَو، مُنڌَ وِرچِي نَه وِهي،
رائِي رَتو رَو، اَپاري اوڻِيِينِ لاءِ.

(۲۹)

اوڻِيِينِ اُمَائي، وِندرَ جِي واٽَ ڪِي،
لاهيو لاهيو ڏي، سَاجَ سَپِيئي اُنَ ڪِي.

۳۰

اوڻِيِينِ جَهلي آڏَ، دانهُونَ وَاڪا مُونَ ڪَئا،
سُئي مُنهنجَا سَڌَ، پاڻان پَراهانَ وِئا.

۳۱

اُجَ نَه مَنَ قَرارَ، ڏِئمرَ سَوَنچو سَڪاٽَ ۾،
نَهي وِئا بارَ، مَٿي سَائيَهَ سَپِرِينِ.

۱. ڪوسو واڻ، گرمي، ۲. منڌ ڪي، عورت يا زال (سسئيءَ) ڪي، ۳. جھڙ يعني ڪڪر (جھڙو ٿڌو)، ۴. تَتِيءَ جي مهل، گرميءَ جي مهل،
پنهنجن جي وقت، ۵. (پنڌ ڪي) تيز ڪيائين، ۶. راڻي ۾ يعني جبل جي واريءَ يا ريتيءَ ۾، جبل ۾، ۷. تمام گهڻو، ۸. اوڻين يعني جتن
پنهنجن ۾ ان جي پائرن، ۹. جيتوڻيڪ، اگرچ، ۱۰. گرم ٿيو (ڏينهن)، ۱۱. تنهن هوندي، ۱۲. ٺڪجي، ڪڪ ٿئي، ۱۳. ترسي، رُڪجي،
۱۴. ڳاڙهو (پاڻي) يعني رت جا لڙڪ يا ڳوڙها، ۱۵. روئي، ۱۶. تيارِي يا سَنبت ڪري، ۱۷. لس پيلي ۾ هڪ جبل، هڪ نئن ۾ هڪ
ڳوٺ جو نالو، ۱۸. رستو، ۱۹. ورتو، ۲۰. سامان، ٿيڙ، مال اسباب، زيور، ڳهر، ۲۱. اوڻين جي، ۲۲. وٺي، ۲۳. آڏَ، جَهلَ، جَهلُو، آڌارَ،
ٽيڪَ، ۲۴. رڙيون، واکا، سڌَ، ۲۵. ٻڌي، ۲۶. وِتر، اٿلندو، ۲۷. بري، ڏور، ۲۸. دل، هنيون، قلب، ۲۹. آرام ۾، خوش، راضي، ۳۰.
مون ڏٺو، ۳۱. سانهاڻيءَ جو هُلَ، سفر جي تيارِي، ۳۲. قافلي ۾ (پنهنجن جي پائرن جي اٿن جي)، ۳۳. ٻڌي، ۳۴. سامان، ۳۵. ڏي،
ڏانهن، ۳۶. وطن، ڏيهه، ملڪ، ۳۷. پرين، محبوب.

۳۲

هُوتَ هَلَندي جي ڪيون، مُون سين ڳالَهَڙيون،
هاڙهي ونڊر وچ ۾، سَمَرُ سي ٿيڙيون،
ڪوئ سي راتڙيون، جي پرين پڇاڻا پيئون.

۳۳

هُوتن ڪانه هئي، پاڻهن پيمر پنهنون سين،
بانهي باروچن جي، سگر منجهه سئي،
سا موتي ڪيئن مئي، جنهنجو هنيون هوت هئي وئا.

۳۴

پيئي گئي پساهه، ڏکي ڏيئي وٽ جيئن،
اڄ ڪي سنجه صبح، ڪي چوندا ته منڌ مئي.

۳۵

هت ٻڌي پيئي، پيرن پانڌين ڪي پوي،
سگهي نه ڏيئي، سڌڪن کان سنيهو.

۱. محبوب، پنهنوءَ (سسئيءَ جو محبوب پنهنو بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۲. هلڻ يا وڃڻ وقت، ۳. ڳالهيون، سخن، ٻول، ۴. هاڙهي جبل (هاڙهو لس پيلي جي اولهه ۾ هڪ جبل آهي)، ۵. ونڊر جي (ونڊر لس پيلي ۾ هڪ جبل، هڪ نئن ۽ هڪ ڳوٺ آهي)، ۶. توشو، زاد راه، سفر جو سامان، ۷. ٿيون، ۸. ڪوهر ۾، ۹. ڪڏ به، ۱۰. کان بعد، ۱۱. هون ڪي يا محبوب پنهنوءَ کي (محببت)، ۱۲. ازخود، پاڻمرادو، ۱۳. مونڪي پيئي (محببت)، ۱۴. گولي، نوڪريائي، ۱۵. ٻروچن يا بلوچن (پنهنوءَ ۽ ان جي ڀائرن)، ۱۶. رستي، واٽ، ۱۷. ٻڌي، مشهور ٿي، ۱۸. واپس ٿي، پوئتي وري، ۱۹. مٿل، فنا يا برباد ٿيل، ۲۰. دل، من، ۲۱. ڪڏي يا وٺي، چورائي، ڦري، ۲۲. ساهه، دمر (ڪڏي پساهه = تڳي، چڙي، حياتيءَ جا ڏينهن ڪٿي)، ۲۳. ڏک جي ستايل، دردن جي ماريل، ۲۴. ڏيئي جي، چراغ جي (نڪر جي لهيل چمني جنهن ۾ تيل ۽ ڪيهر جي اڻ وٽيل وٽ يعني بتي (نوڙي) وجهي روشنيءَ لاءِ ٻاريو آهي ان کي ڏيئو چئبو آهي)، ڏيئي جي وٽ جي عمر ٿوري آهي ڇو جو اها جلد ٻري ختم ٿي ويندي آهي، ۲۵. يا، ۲۶. سنجهه صبح = سپاڻي سويل، ۲۷. زال، عورت (سسئي)، ۲۸. پيرن تي، ۲۹. وانهڙن، مسافرن، ۳۰. ڪري، ۳۱. ڏسڪن، روئڻ، ۳۲. پيغام.

(۳۶)

کُلهي نَه کُوڙي، پاسَ وِڙنَ ۵،
چوري نَه چُوڙي، سَنَدو سَوَرَن سَنَدِرو.

(۳۷)

مُنڌَ مَائِيَّايِ ۱۲ اُنَ جي، هتي تان نَه هُئي،
اُنَ سَگَ مَقَابِلِ سَسِي، سَنَدَنَ ۱۶ ٿي سُسِي،
۱۸ بِيگَا ۱۹ بَلوچ هئا، چَڏيائون ڪيرنَ پاسَ ۲۱ کُهي،
۲۲ جي وِسَ مَاءَ مُهي، ۲۴ تَه پَرِ ڪاڏو ڪيچَ ۲۶ ڏي.

وائي ۱

مُونڪي لَڪَ مَ لوڏو ڏي، ائون جا پَ پَهوڙي آهيان.
آريائيءَ ۳ پَنُهونَ جي، نيَنهنَ ۲۲ نِهوڙي ۲۳ ني،
مُون جي هِيءَ ۳۴ مَعذورِ سين، شَالَ ۳۶ نَه ڪَنڊا چِيهَ،
۲۸ يَگُو هِنِيونَ سَڄو ڪَنڊا، رِي ڏيئي رِيهَ ۴۲.

(۲) وائي

هوتَ ۴۳ هَڙهي جا بَلوچَ، ۴۵ ڙي بَلوچَ، موٽي آءُ ۴۶ پَنِيورَ ۴۷،

۱. ٽڪل، ماندي، عاجز، ۲. ڌري، رکي، ۳. بدن جو حصو، بدن، جسم (پاسو کوڙي = سمهي، آرام ڪري)، ۴. پڻ جي (هالار جبل جي ڏاکڻي قطار کي پڻ جبل چوندا آهن)، ۵. رستن، پيچرن، ۶. چوڪري يا نينگري، جنهن جا ماءُ پيءُ مري ويا هجن، پيتر، ۷. کولي، لاهي ڇڏي، ۸. جو، ۹. ڏکڻ، دردن، ۱۰. (بدن جي مضبوطيءَ لاءِ) جيلهم يعني ڪمر کي وڌي ٻڌل ڪپڙو، ۱۱. عورت، زال (سسئي)، ۱۲. عزيزيائي، رشتيدار، ۱۳. پنهنجو ان جي ڀائرن، ۱۴. عزازت، رشتي، ۱۵. جي ڪري، جي سبب، ۱۶. انهن جي، ۱۷. ٻڌي وڻن، مشهور ٿي وئي، ۱۸. ڌاريان، غير، ۱۹. سسئيءَ جي محبوب پنهنجو جا ڀائر (جيڪي بلوچ قوم جا هئا)، ۲۰. هڪ قسمجي جابلو وڻن، ۲۱. پاسي ۾، وٽ، ۲۲. جيڪڏهن، اگرچ، ۲۳. ان (سسئيءَ) کي وٺا، ۲۴. مصيبت ۾ وجهي، ۲۵. ڇڪ، تان، سڪ، اُڪند، ۲۶. بلوچستان جي برکي ۾ رياست مڪران جو هڪ شهر جنهن ۾ پنهنجو رهندو هو، ۲۷. اي لڪ، اي جبل، ۲۸. ڏوڏو، ڌڪو، ۲۹. ٽڪائي، ماندي ڪئي، ۳۰. آريءَ، پنهنجو (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب، ۳۱. محبت، عشق، ۳۲. تباھ يا برباد ڪئي، ۳۳. نيشي، ڪي، ۳۴. جهڙيءَ، ۳۵. عذر واريءَ، بيمار، ڇڏيءَ، ۳۶. خدا گهريو آهي، ۳۷. پڄاڻي، جدائي، ۳۸. ٻڳل، ٽٽل، ٽڪر يا پرزا ٿيل، ۳۹. دل، قلب، ۴۰. سالر، ۴۱. ربي جو، چانديءَ جو، ۴۲. ٻنڌ، توپو، ٽانڪو، ۴۳. اي هوت، اي محبوب پنهنجو، ۴۴. هَڙهي جبل (جيڪو لس ٻيلي ۾ واقع آهي)، ۴۵. اي بلوچ، اي پنهنجو، ۴۶. وري، واپس، ۴۷. ٺٽي ضلعي ۾ هڪ شهر جنهن ۾ سسئي رهندي هئي.

سِڪِي جَنهن سَگَ ڪَئو، لِڪِي وِجَان لَوڪَ،
 مَآئُهو ڏينمَ مِيهَڻا، ڪَچُو چُونمَ لَوڪَ،
 نِيو نِمَآڻِي پاڻ سِين، هِتي چَڏيو مَ هُوتَ.

وائي ۳

اَجُهو ڪَئو آري، هِيءَ وِيجاري، وِئي ڪَاهِيندي ڪِيچَ ڏي،
 ائون پِيادي پَنڌُ گَهَڻو، واٽن تي واري،
 پُنهُون پِياديَن جا، بَارَ ڪَڻِي باري،
 اُتي عبداللطيف چئي، تَنهنجي آهي تاري.

وائي ۴

مِلندي سِيئن مَرندي سِيئن، مُونڪي آهي،
 اِيل سُوَر سَنندون،
 ائون پِيادي پَنڌُ گَهَڻو، ڪِيچِي وِئا ڪَرهَل ڪَاهِي،
 عَشَقُ آريءَ جَامَ جو، ڪَامَ وَڻو ٿو ڪَاهِي،
 اُڏيون عبداللطيف چئي، پِير پَٿَر ڪا پائي.

۱. شوق يا هيچ ڪري، سڌ ڪري، ۲. ناتو، لاڳاپو، دوستي، ۳. چوريءَ، گجھيءَ يا مخفيءَ طرح، ۴. کان، ۵. ماڻهن، ۶. مونڪي ڏين، ۷. طعنا، ۸. مٽو يا خراب سخن، بدشد، ميهڻو، ۹. مونڪي چون، ۱۰. وٺي وڃو، ۱۱. مسڪين، غريب، عاجز، ۱۲. اي هوت، اي محبوب پنهنون (سسئيءَ جو محبوب پنهنون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو)، ۱۳. آڌار، ڍڪ، پردو، بچاءَ، ۱۴. پنهنون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو)، ۱۵. غريب، مسڪين، لاچار، ۱۶. پَنڌ ڪندي، ۱۷. رياست مڪران جو هڪ شهر جنهن پنهنون رهاڪو هو)، ۱۸. پيرين پَنڌ، بنان سواريءَ جي، ۱۹. سفر، مفاصلو، ۲۰. رستن، ۲۱. ريتي، راڻو، ۲۲. بوج، بوجو، وزن، ۲۳. بار ڪندڙ، ۲۴. آڌار، آسرو، ڀروسو، وسيلو، ۲۵. ملڻ، گڏجڻ، ۲۶. تائين، ۲۷. مرن، موت، ۲۸. اي آيل، اي امڙ، ۲۹. ڏک، غم، درد، ۳۰. انهن جو، ۳۱. ڪيچ جا رهاڪو (پنهنون ۽ ان جا ڀائر)، ۳۲. اٺ، ۳۳. هڪالي، ۳۴. محبت، نينهن، ۳۵. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۳۶. لکن، لٽ، ڏندو، ۳۷. جهلڻو، ۳۸. قدم، پڳ، ۳۹. پٿر ۾، جبل ۾، ۴۰. وجهي.

وائي ⑤

مُون نَه پَرُوڙئو مَاءَ تَان ڪَا هيٺي هُوَت ڪندا،
 ٻاروچَڪا ڪوهيَارا،
 انگهڻ چاڙهي انگڙا، ڪهي ڪيچ وٺا،
 سُڌَ نَه اُن ڪي سُورَ جي، سِڪڻ آيو ساءِ،
 موريسَرا ڪيڻ ۾، تيلاهين پٺا،
 ائون ٿي ڏونگرَ ڏوريان، وٽڙم هُوَت هٿان.

وائي ⑥

منهنجا پير پنهنون، يار پنهنون، سيرون ٿڌا چيرين،
 آريائيءَ پنهنونءَ جو، ڏونگرَ ڏس ڏنو،
 ٻانڀڻ ڪي ٻروچَ ري، ٿڌو شهر سڄو،
 اُن لاءِ عبداللطيف چئي، مون راتو ڏينهن رنو.

وائي ⑦

ڪيچي ڪندا ڪوهه، مون مٿي کان پوءِ، اچي ماءُ پنيور ۾،
 هاڻ نَه جيان جيڏيون، جيئن جاز ٿيو،

۱. ڄاتو، سمجهو، پانيو، ۲. اي ماء، اي امڙ، ۳. ته، ۴. ايڏي وڏي جاز يا ايڏو وڏو ظلم، ۵. محبوب، هوت جو اولاد يعني پنهن ۽ ان جا پيار، ۶. ٻروچ يا بلوچ (پنهن ۽ ان جا پيار)، ۷. ڪوهه يعني جبل جا رهاڪو (سسئيءَ جو محبوب پنهن ۽ ان جا پيار)، ۸. انگهڻ تي، ڪنهن وڻ يا سڪل ڪاٺ جي نوڪدار ۽ وريل ڪٽين تي (جن ۾ ڪاسائي جانور ڪي ڪهي ڪل لاهڻ ۽ گوشت وڍڻ واسطي ٽنگيندا آهن)، ۹. بدن جا عضوا، بدن يا جسر، ۱۰. هلڻا، نڪري، ۱۱. ڪيچ ڏانهن (ڪيچ رياست مڪران ۾ هڪ شهر آهي)، ۱۲. خبر، ۱۳. درد (عشق جي)، ۱۴. سڪڻ جو، سڪڙ جو، پيار جو، ۱۵. سواد، مزو، ۱۶. چاليون، موٽين جهڙا اڇا آيا ڦلا (جنڪي موٽي پائيءَ جي بيماري چئبو آهي)، ۱۷. تنهن ڪري، ۱۸. جبل، ۱۹. ووڙيان، ۲۰. مون کان وٺو، ۲۱. محبوب (سسئيءَ جو محبوب پنهن جيڪو هوت جي اولاد مان هو)، ۲۲. هٿ مان، قبضي مان، ۲۳. قدم، پکڙ، ۲۴. اي پنهن، ۲۵. اي يار، اي دوست، ۲۶. زخمي، ۲۷. چيرن ۾، جبلن ۾، ۲۸. آريءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو، پنهن ان قبيلي مان هو)، ۲۹. پتو، خبر، سڌ، ۳۰. برهمڻ زال (سسئي)، ۳۱. کان سواءِ، ۳۲. پنيور جو شهر جنهن ۾ سسئي رهندي هئي، ۳۳. ويران، ۳۴. ڇا، ۳۵. منهنجي، ۳۶. مرن، موت، ۳۷. بعد، ۳۸. اي ماء، اي امڙ، ۳۹. جيئري يا زندهه رهنديس، ۴۰. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۴۱. جيئرو رهڻ، ۴۲. اڃايو، بي سود.

پَٻَ پَارَسَ ۱ هُوتَ پَنُهُونِ ۲، سَپِيئي سُونُ ڪُئو،
 سُرهُو ۳ سَاتُ سِيَدَ ۴ جو، وَاسِي ۵ وَنَدَرُ ۶ وئو،
 پُٺِي ۷ ڏُونِگَرِ ڏورِيان، اِي قَضَا ۸ ڪَمُ ڪُئو،
 آهي ۹ عَبدِاللطيفَ ۱۰ جو، سَنَدَرُ ۱۱ سَانُ سِهَوُ ۱۲.

واڻي ۸

مُون رَتُ رُئو ٿي رائي، ۱۵ مُون رَتُ وَهَايو ٿي رائي،
 ڪُٺِيو ۱۶ پِيرَ پَنُهُونِ ۱۷ جو،
 جِيڪُسَ ۱۸ مُئيءَ جَا جِيڏِيُون، ۱۹ وِٿَرَا ۲۰ لاڳاپَا ۲۱ لاهِي،
 ائون سُنِي ۲۲ هُو هَلِيءَا، ۲۳ وِٿَرَا ۲۴ ڪَرَهَلُ ڪاهِي،
 اُتي ۲۵ عَبدِاللطيفَ ۲۶ چئي، آري ۲۷ وَسِيَلو ۲۸ آهي.

واڻي ۹

هاڙهي ۲۹ ويندا هُوتَ مُئيءَ جَا، آيلَ جِيجلِ ۳۰ اَنَ ڪي ڏنا،
 ۳۱ بَرَمَ ۳۲ بَرَهَمَنَ ڪي، چَپَرِ ۳۳ تان نَهَ چَڏيندا،
 ۳۴ موٽي ۳۵ هِنَ مَعذُورِ ۳۶ تي، واڳُون ۳۷ وَارِيندا ۳۸.

واڻي ۱۰

هاڙهي ۲۹ هُوتَ مُيَاسَ، ۴۰ دوستَ ۴۱ مُيَاسَ، لڳي ۴۲ يارَ لڪنَ ۴۳،

۱. پٻَ جو جبل جيڪو لس ٻيلي ۾ هالار جبل جي ڏکڻ ۾ آهي. ۲. پٿر جيڪو لوهه کي لکي سونو ڪري ڇڏيندو آهي. ۳. محبوب، پنهونءَ (سڀنيءَ جو محبوب پنهون بلوچ قوم جي هوت قبيلي مان هو). ۴. خوشبودار، سٺو، مڇارو، ۵. قافلو، جماعت، ۶. سردار يعني پيغمبر حضرت محمد صلعم. ۷. سُرهُو يا خوشبودار ڪري. ۸. وندر کي لس ٻيلي ۾ هڪ جبل، هڪ نئن ۽ هڪ ڳوٺ جو نالو وندر آهي. ۹. پيٽي، ۱۰. جبل، ۱۱. ووڙيان، جهاڳيان، ۱۲. خدا جي امر يا حڪم، ۱۳. طاقت وڙ، سگهاري، ۱۴. لاڳاپو، واسطو، دوستي، ۱۵. رت جا لڙڪ يا ڳوڙها، ۱۶. رائي ۾، جبل جي ريتيءَ ۾، جبل ۾، ۱۷. نهاريو، ڏسيو، ۱۸. پير جو نشان، ۱۹. شايد، ۲۰. مٿل، فنا يا برباد ٿيل، ۲۱. اي جيڏيون، سرتيون، ۲۲. واسطو، ناتا، ۲۳. ختم ڪري، ۲۴. ستل يا ننڊ ۾ هيس، ۲۵. اٺ، ۲۶. هڪالي، ۲۷. پنهون (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آري هو)، ۲۸. آڌار، ڀرجهلو، شافع، ۲۹. هاڙهي ڏانهن (هاڙهو لس ٻيلي ۾ هڪ جبل آهي)، ۳۰. اي آيل، اي امڙ، اي جيجل، ۳۱. اوهان، ۳۲. رڻ پٽ، سج، بيابان، ۳۳. سڀنيءَ جيڪا برهمڻ نائونءَ جي ڌيءَ هئي، ۳۴. چپر ۾، جبل ۾، ۳۵. وري، ۳۶. جڏيءَ، بيمار، عذر واريءَ، ۳۷. مهارون، اٺن کي هلائڻ لاءِ انهن جي نڪن ۾ وڌل نوڙيون، ۳۸. ورائيندا يعني اٺن کي واپس آڻيندا، ۳۹. هاڙهي جبل ۾، ۴۰. اي هوت، اي محبوب پنهون، ۴۱. مري وييس (آئون)، ۴۲. اي دوست، اي يار، ۴۳. جبلن.

عَشَقَ اُتَارِسَ جِيڏِيُون، پَڌَرُ ٿِي پِيَّاسِ،
سَٿَرُ سِڪَ وِجَايَو، هِنَڙِي تَانُ نَهَ هِيَّاسُ.

واڻي ۱۱

روِي لَٿَوُ مُون، جَانُ جَانُ ڏُڪُ نَهَ هُو ڏُونِگَرِين،
وِئُو ٻَارُوچَ وَ نِڪَرِي، اَللهُ آهِيَن تُون،
ڪَهَانُ تَانُ ڪِيچَانُ پَرِي، وَهَانُ تَانُ وَتِ مُون،
عَبَثُ آريءَ جَامَ ڪِي، پُلِي ڏورِيَمَ پُون،
سَپَ رَگِيندِيَسَ رَتِ سِين، ڪِيچَانُ اوري پُون،
لُڳَمَ ٻَانُ ٻروچَ جو، اَمَڙُ جَهَلِ مَ مُون،
ڪَانِگَ لَمَنڊَا ڪَڏهيَن، مَادَرِ مَثَانُ مُون،
هِنِي هُتي لَطِيَفَ چئي، سَدَا آهِيَن تُون.

واڻي ۱۲

اَللهُ وَاَرِي اَن، ٻَارُوچَ پَنِپِي وَرِي،
نِهَارِيندِيَسَ نِڪَڙِي، ڪُوھِيَارِي جِي ڪَاڻ،
ڪَنڊِيَسَ ڪُوھِيَارَلِ سِين، رَائي مَنجِهَ رَهَان.

۱. نِينهن، محبت. ۲. مونڪي اُٿاريو. مونڪي جاڳايو، منهنجو سڪ يا آرام ڦٽايو مونڪي پڙڪايو. ۳. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۴. پڌري، ظاهر، واڻڪي، ۵. ڍڪ، پردو، لُج، حياءُ، شرم، ۶. محبت، پيار، ۷. ضايع ڪڍڻ، برباد ڪڍڻ، ۸. اصل، ۹. اُئون هئي، ۱۰. ختم ڪڍڻ، ۱۱. جانِ جان = جيستائين، ۱۲. تڪليف، ۱۳. ڏونگرُن ۾، جبلن ۾، ۱۴. ٻروچَ يا بلوچ يعني سسئيءَ جو محبوب پنهنجو. ۱۵. اي الله، ۱۶. هلان، پنڌ ڪريان، ۱۷. ڪيچ کان (ڪيچ رياست مڪران جو هڪ شهر آهي جتي پنهنجو رهندو هو)، ۱۸. ڏور، ۱۹. اجايو، بي سود، ۲۰. پنهنوءَ (بلوچ قوم جي هوت قبيلي جي سردار جو لقب آهي هو، پنهنجو هوت قبيلي مان هو)، ۲۱. سردار (سنڌ جي سمن بادشاهن جو لقب)، ۲۲. پلجي، غلطيءَ کان، ۲۳. مون ڏوري، مون ووڙي يا جهاڳي، ۲۴. زمين، ملڪ، ۲۵. رنگدار ڪنڊيس، ۲۶. خون، لَهوءَ، ۲۷. اورتي، ۲۸. مون کي لڳو، ۲۹. تير، ڪان، ۳۰. اي امڙ، اي جيجل، ۳۱. روڪ، پُل، ۳۲. مونڪي، ۳۳. ڪانءَ يا زاغ (جي ڪاري رنگ جا پکي آهن)، ۳۴. اڏامندا، ۳۵. اي مادر، اي امڙ، ۳۶. (قبر) تان، ۳۷. منهنجي، ۳۸. اي الله، ۳۹. ورائي، موتاڻي، ۴۰. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي کوٽ کان اٽڪل ٻه ميل پري هڪ کوٽ جنهن ۾ سسئي رهندي هئي، ۴۱. واجهائيندس، ۴۲. گهڻو، ۴۳. ڪوھ يعني جبل جي رهاڪو (پنهنجو)، ۴۴. واسطي، لاءِ، ۴۵. ڪوھياري، ۴۶. (جبل جي) ريتيءَ، جبل، ۴۷. ڪچهري، ملاقات.

رڻُ جهاڳينديس راتِ جو، ساڻي گنڊيس ساڻُ،
اڏيون عبداللطيف چئي، سڄڻ گهرجي ساڻُ.

واڻي ۱۳

ڪَل نہ پييم ڪا تہ ڪو هوتُ وٺي ويندا، اڏا ڏيرا،
ڪُهي ڪميٽي هليا، پائين ڪري پيرا،
پسان شال اڪين سين، دوست سندا ڏيرا،
ساجهر سيئن لڏو، پوءِ ٿي پڇي پيرا،
پڙڪن ٿا پائين جا، جگر ۽ جيرا،
ڏانيئي نہ ڏاگهن ڪي، ونگيئي نہ تنهن ويرا،
گانئينديس ڪيرن ۾، جانب لاءِ جيرا.

۱. ٻر، بياپان، ۲. لنگهينديس، اڪرنديس، ۳. همراہ، ٻيلي، رفيق، سنگتي، ۴. پاڻ سان، ۵. دوست، محبوب، ۶. کي، ۷. خبر، سڌ، ۸. مونکي پئي، ۹. محبوب، پنهنون (هوت بلوچ قوم جو هڪ قبيلو آهي، سسئيءَ جو محبوب پنهنون ان قبيلي مان هو)، ۱۰. اي ادا، اي پاڻو، ۱۱. ڏير، مڙس (پنهنوءَ) جا پاڻو، ۱۲. قتل ڪري، ماري، فنا يا برباد ڪري، ۱۳. بدڪار، ڪم ذات، ۱۴. برهمڻ زال، ٻائيڻ کي ڏيءَ (سسئي)، ۱۵. ڳيا، ڳترا، ۱۶. ڏسان، ۱۷. خدا گهريو آهي، ۱۸. جا، ۱۹. جايون، آستان، ۲۰. سوير، ۲۱. سڄڻ، محبوبن، ۲۲. هجرت ڪئي، نقل مڪاني ڪئي، ۲۳. بعد ۾، دير سان، ۲۴. ڇاڇي، نهاري، ۲۵. پيرن جا نشان، ۲۶. جوش کائين، جڳن، سڙن، ايامن، ۲۷. واحد جگر= ڪليجو، جيرو، دل، ۲۸. تو ڏانيو، تو ڏاڍن يعني رسن يا نوڙين سان ٻڌو (سوگهو ڪري)، ۲۹. تو ونگيو، تو ٻڌو، ۳۰. ويل، مهل، ۳۱. آئون کائيندي، آئون ساڙيندي يعني جلائيندي، ۳۲. واحد کير= وڻ جو هڪ قسم، ڪوئيٽ، ۳۳. جانيءَ، محبوب.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر سورٽ

داستان پهريون

۱

اللَّهُ جِي آسَ ڪَري، هَلِئُو هِئَائِينِ،
چَارَنَ ٻڌا چَنگَ ڪي، جُهوڙا ۽ جَهَائِينِ،
ڏُئلي راءِ ڏِيءَ ڇَڇَ جِي، ڏُورَ ڏَنَئِينِ،
وِينَتِيُونِ وَاحِدَ ڪي، تَنهن وِڙ ڪِئَائِينِ،
سَڀَ جَها سَائِينِ، راءِ رِجَها سَائِينِ رَاڳَ سِينِ.

۲

پَر ڏِيهَ ٻان پَنڌَ ڪَري، هَلِي آيو هُون،
تُون اُوچَ ۽ عَرشَن تي، ائون پورو مَٿي پُون،
ڪِيئن تَسَندين تُون، سِرَ سُوَالي آهيان.

۳

پَر ڏيسَ ٻان پَنڌَ ڪَري، هَلِي آيو هَت،

۱. آسرو. ۲. روانو ٿيو. ۳. هن هنڌ يا جاءِ کان يا هتائين (راجا انيراءِ جي ملڪ مان). ۴. ڳاڻي يا راڳ ڳائيندڙ (فقير)، مڱهار (چارڻ هڪ ذات آهي جنهن جي ماڻهن جو ڪم هوندو هو ته راجائن ۽ بادشاهن جي دربارين ۾ سندن ساراهه جا قصيدا ۽ راڳ ڳائين). ۵. ساڙ (چنگ هڪ قسمر جو ساز آهي)، هن سِرَ ۾ چنگ کي سازن جي ٻين نالن سان جهڙوڪ سرنڊو، ٽنبو، تنبورو، ڪنجهو، وڌاڻ، ڪماڇ، ڪينرو وغيره پڻ بيان ڪيو ويو آهي). ۶. ست يا پٺ مان ٺهيل جهاپا، ٽونڙ، ڏورا يا ڦٽڻ. ۷. گهنگريا، چيريون، ۸. محلات، ۹. راجا. ۱۰. راجا جو نالو جنهن جو بيچل نالي چارڻ راجا انيراءِ جي چوڻ تي سِرَ وڌڻ آيو هو. ۱۱. ڏور کان، پري کان. ۱۲. مناجاتون، عرض، التجائون. سوال. ۱۳. هڪڙي يعني الله پاڪ، ۱۴. ويل، وقت، مهل. ۱۵. اي سڀاجها، اي ٻاجهه وارا (خدا)، ۱۶. مالڪ، ڌڻي، ۱۷. راضي ڪرين، ۱۸. پرڏيهه کان، ڏوراهين يا پرايهين ملڪ يا ديس کان. ۱۹. ائون، مان. ۲۰. مٿي، مٿاهون، بلند، ۲۱. آسمانن يعني محلاتن، ۲۲. نادان، اڻ ڄاڻ، ۲۳. تي، ۲۴. زمين، ۲۵. ڪهڙيءَ طرح، ڪهڙي نموني، ۲۶. راضي ٿيندين، ۲۷. سر جو، مٿي جو، سسيءَ جو، ۲۸. سوال ڪندڙ، عرض ڪندڙ، گهرجائو، گدا، ۲۹. هن جاءِ يا هنڌ تي (راجا راءِ ڏياچ جي محلات وٽ).

جَاجِڪُ اُيُو جِتِ، سِرَ جُونِ صَدائُون هَڻِي.

۴

پَرديسَآن پَنڌُ ڪَري، هَلي آيو هَڻِي،
مَالُ نَهَ مَگي مَگُڻو، جَاجِڪُ مَگي جِي،
وِي وَهَلو ٿِي، سَاعَتَ صَبَرُ نَهَ سَهَنان.

۵

پَرديسَآن پَنڌُ ڪَري، آيسَ موچاريءَ مَاهَ،
جِي وَهائيءَ وِهرَمَ ڪَرين، مُونَ هِينئَرِي هَلَاءَ،
سُونَهَارا سورنَ وَرَ، ڳالِهَ هِنينَ سِين لَاءَ،
سو مَگُڻَهَارُ مَلَهَاءَ، جو وِچانَ وِرينَ آيو.

۶

پَرديسَآن پَنڌُ ڪَري، سُڻِي آيسَ شَانُ،
مَگانَ ڪَهڙِيءَ مَتَ سِين، ائونَ نِسُورو نَادانُ،
سو ڪو ڏياريهون ڏانَ جو طَمَعُ ڪي تَرَڪُ ڪَري.

۱. مگهڙ، مگو يا پينو يعني پيجل، ۲. پينو، ۳. سينون، سوال، ۴. پرديس کان، پرڏيهه کان، ڏوراهين يا پراهين ڏيهه يا ملڪ کان، ۵. پيجل ڏانهن اشارو، ۶. جان، سِر، ۷. ڪاٺ يا جدا ڪر (ڪاٺيءَ يا چريءَ سان)، ۸. جلد، سگهو، تڪڙو، ۹. پَل، پَلڪُ، گهڙي، ۱۰. برداشت ڪريان، ۱۱. سڳوريءَ، پلاريءَ، نِيڪَ، ۱۲. ماهه پر، مهل يا ويل يا موسر پر، ۱۳. جيڪڏهن، ۱۴. وهائيءَ تائين، پرهم ڦٽي يا پريات تائين، صبح ٿيڻ تائين، ۱۵. دير، ۱۶. مونڪي، ۱۷. هاڻي، هن وقت، ۱۸. موڪل ڏي، رخصت ڏي، جواب ڏي يا انڪار ڪر، ۱۹. سونهن وارا، سهڻا، پلارا، موچارا، ۲۰. مڙس، پتار، ۲۱. دل، ۲۲. هنداءَ، ڌيان يا ويچار بر آڻ، ۲۳. مرڪاءَ، نواز، خوش ڪر، سرخرو ڪر، ۲۴. دشمن (راجا انبيراءَ ڏانهن اشارو)، ۲۵. ٻڌي، ۲۶. (راجا ڏياچ جو) مرتبو، عظمت، ساراهه، تعريف، ۲۷. هوش، سمجهه، ٻڌيءَ، ۲۸. صفا، بنهه، ۲۹. بي وقوف، بي سمجهه، بي عقل، ان ڄاڻ، ۳۰. اهڙو، ۳۱. مونڪي ڏج يا ڏيارج يا عطا ڪج، ۳۲. دان، خيرات، انعام، ۳۳. تمنا، لالچ، ۳۴. دفع، ختم.

۷

تو در آيو راجيَا، جَا جِڪُ وِني جيءُ،
 ڪَنا نارُ حَامِئِيَه، هَاڻِ بَچَاجِ هِيءُ،
 وَالِي ڏِيَارِيَن وَيءُ، جِتِ آهَ جَنَاتُ عَدَنِ.

۸

تو در آيو راجيَا، هَهڙو وِني حَالُ،
 اَوَئِجَ عَلِيلَ جو، سَپَاجَها سُوالُ،
 اَگڻُ مَٿِي أَنَهِنجِي، ڪَهي ڪِي ڪِي قَوالُ،
 پَئَلا ڪَري پَئَالُ، اَتِيَن اَمُنُ ڏِيو اُن ڪِي.

۹

تو در آيو راجيَا، پِئَا درَ ڪَري دُورِ،
 سَائِلُ تَو سَينَ هَٿِي، هَر دَمُ اَن حُضُورِ،
 پِئَوَنه مَگِي مُورِ، اَمُنُ ڏِيو اُن ڪِي.

۱۰

تو در آيو راجيَا، پِئَا درَ ڏِيئي پَن،

۱. تنهنجي، ۲. درَ تي، (گهر جي) چانئڻ يا ڦاٽڪ تي، ۳. اي راجيا، اي راجا (ڏياڄ)، ۴. کان، ۵. باهه، ۶. گرم، جلائيندڙ، ساڙيندڙ (نارُ حاميَه = دوزخ جي جلائيندڙ باهه، راجا انيرا جي عذاب ڏانهن اشارو)، ۷. هن وقت، هينئر ڇڏائج، حفاظت بر رکج، ۹. ٻيڄل ڏانهن اشارو، ۱۰. اي والي، اي مولا، اي مالڪ، ۱۱. مونڪي ڏيارج، عطا ڪج، ۱۲. زمين جو اهو ٽڪر يا ايراضي جيڪا چوپائي مال جي چاري لاءِ مخصوص ڪيل هجي يا اهو ميدان جنهن ۾ غير ماڻهوءَ جو اڃن بند هجي، سبزو، ۱۳. واحد جنت = باغ، ۱۴. عدن جا، هميشه رهن واري بهشت جا، ۱۵. (ڏيان سان) ٻڌج، اگهاڻج، قبول ڪج، ۱۶. بيمار، ضعیف، نبل، ۱۷. اي سباجها، اي باجهارا، اي رحمدل، ۱۸. عرض، منٿ، ۱۹. (گهرجي) احاطي يا پڌر، حضور، ۲۰. تي، ۲۱. اوهانجي، ۲۲. چئي، عرض ڪري، بيان ڪري، ۲۳. جيڪو ڪجهه، ۲۴. حوالي ڪائيندڙ، راڳائي (ٻيڄل ڏانهن اشارو)، ۲۵. اي پلا، اي چگا، اي پلارا، اي سڳورا، اي سهڻا، ۲۶. مهرباني، احسان، ۲۷. اوهين (راجا ڏياڄ ڏانهن اشارو)، ۲۸. پناهه، بچاءُ، سلامتي، ۲۹. عطا ڪريو، بخشش ڪريو، ۳۰. ڪري دور = ڇڏي، نظر انداز ڪري، ۳۱. سوالي، عرضدار (ٻيڄل)، ۳۲. صدا، سوال، عرض، ۳۳. لڳاتار، بنان ناغي، ۳۴. اُن جي، اوهان جي، ۳۵. حضور ۾، درٻار ۾، ۳۶. ڏيئي ۾، ترڪ ڪري، ڇڏي.

ڪَهاَن جو ڪُماَچَ سِين، سو سُر سَباجهي ڪَن،
جا مَگ مُنهنجي مَن، سا توکي معلوم سِيڪا.

۱۱

پُٺا دَر ڏيئي پَن ڪي، آيس تَنهنجي دَر،
سُونهَارا سَورَن وَر، ڪا مُنهنجي ڪَر،
پَلا پيري پَر، پالهُو پاندُ پينار جو.

۱۲

آءُ مَٿاهون مَگَڻا، چَرهي ۾ چَوڏول،
توڪي گهٽ گهرايو، راجا منجه رتول،
پيڄل تو سِين پَول، وهائيءَ وڌن جي.

۱۳

ڪي جو پيڄل بولئو، پنيءَ ويهي پان،
راجا رتولن ۾، سيباڻو سلطان،
آءُ مَٿاهون مَگَڻا، مُقابِل مَيدان،
گهوريا لڪ لطيف چئي، تنهنجي قَدَم تان قُربان.

۱. جوان، عرض ڪريان، ۲. وڃائڻ جي هڪ ساز جو نالو، ۳. پنڌ، ۴. باجهه واري، باجهه پريشي، ڏيرج وان، ۵. ڪن سان، ۶. گهر، سوال، عرض، ۷. من ۾، دل ۾، ۸. روشن، علم ۾ يا ڄاڻ ۾، ۹. دروازا يعني گهر يا مڪان، ۱۰. ڏيئي ٻن ڪي = ڪڍ ۾ وجهي، ترڪ ڪري، ڇڏي، ڦٽا ڪري، ۱۱. دَر تي، ۱۲. سونهن وارا، سهڻا، ڀلارا، سڳورا، ۱۳. سورٺ جا (راجا ڏياچ جي زال جو نالو سورٺ هو)، ۱۴. مڙس، پٽار، ۱۵. منهنجي مدد يا واهر يا پلو، ۱۶. اي پلا، اي ڀلارا، اي سڳورا، ۱۷. ڦري، مهرباني ڪري، پيرو يا ڦيرو ڏيئي، ۱۸. پَر ڪر، ۱۹. خالي، ۲۰. جهولي، ۲۱. پينوءَ، مڱهار (پيڄل)، ۲۲. اڃ، ۲۳. مٽي (ماڙيءَ تي يا محلات ۾)، ۲۴. مڱهار (پيڄل)، ۲۵. ڏولي، پالڪي، محفو (جنهن کي چار ماڻهو ڪلهن تي کڻن)، ۲۶. نئون پرڻيل جوان هتي مراد راجا ڏياچ آهي، ۲۷. محلات، ۲۸. اي پيڄل (چارڻ فقير يا مڱهار جو نالو جيڪو راجا ڏياچ کان سر گهرن آيو هو)، ۲۹. انجام، واعدو، ۳۰. وهائيءَ جي وقت، بريات يا فجر جي مهل، ۳۱. (سر) ڪيڻ يا ڪاٺڻ، ۳۲. ڪجهه، ۳۳. (راڳ) آلاپيو يا ڳايو، ۳۴. پنيءَ جي وقت، اُسَر يا فجر جي ويل، ۳۵. مڱهار (پيڄل)، ۳۶. وڻيو، پسند پئو، ۳۷. سلطان کي، بادشاهه کي، راجا (ڏياچ) کي، ۳۸. سامهون، روبرو، ۳۹. ميدان ۾، (راجا ڏياچ جي محلات ڏانهن اشارو)، ۴۰. قربان ٿا، صدقو ٿا، ۴۱. سوين هزار يعني تمام گهڻو ناڻو، ۴۲. وڪ، پنڌ ڪرڻ وقت ٻن قدمن يا پيرن جي وچ وارن مفاصلي.

مَتَّوْ هِيءُ مِهْمَان، هَلِي چَوُ تَه هُتَ دِيَان.

۱۴

رءُ مَصْلَحَتَ مَگُٺَا، هِتَ قَصَرِ كِيَنَ اَچَن،
نُورَ تَجَلِي نُورَ سِيَن، نَمِئُونِ نِيٺَ پَسَن،
خِيَمِي ۾ گَنگَهَارَ جِي، چَانْدُٻُٺَا چَمَڪَن،
لَڏَاڻِيَن لَطِيْفَ چَئِي، سَنَدَا ڏَاڻَ دِسيَن،
تِيَلَاهُ مُلڪَ ڏَٺِيَن، مَچِيُو مَگُٺَهَارَ كِي.

۱۵

نِرتِي تَنڊُ نِيَازَ سِيَن، پِيَجَلُ پُرائِي،
رَاجَا رَتَوَلَن ۾، وَرَنَئِي وَائِي،
ڪوٺَاڻِيَاڻِيَن ڪوٽَ ۾، بَارَتُ پَاجَهَئِي،
رَاجَا رَاڳَئِي، هَرَدُوِي هِيڪُ تِيَنَا.

۱۶

نِرتِي تَنڊُ نِيَازَ سِيَن، پُرائِي پِيَجَل،
رَاجَا رَتَوَلَن ۾، اَوَنَئِي اُمَل.

۱. سر، سسي، ۲. "اي مهمان، اي مزمان (پيچل ڏانهن اشارو)، ۳. پيچل جي وطن ڏانهن اشارو، ۴. سواءِ، ۵. پلائيءَ يا چڪائيءَ يا فائديمند ڳالهه، ۶. مڱهه، پينو، مڱا، ۷. قصر ۾ محلات ۾، ۸. نور جي يعني خدا جي، ۹. نور يعني روشنيءَ جو جلوو يا چمڪو، ۱۰. (مرشد جي) نور يعني روشنيءَ، ۱۱. (ادب کان يا وچان) جهڪڻ، ۱۲. (طالب جون) اکيون، ۱۳. ڏسڻ، ۱۴. تنبوءَ (محلات)، ۱۵. ڪڇ ملڪ جي هڪ راجا جو نالو ڪنگهار هو. هن جي سخاوت ۽ بهادريءَ سبب هر بهادر ۽ سخي ماڻهوءَ کي ڪنگهار جي لقب سان سڏيو ويندو آهي. هتي هيءُ لقب راجا ڏياچ ڏانهن منسوب آهي، ۱۶. چند جا ڪرڻا يا شعاع، شمعدان، ۱۷. چلڪن، نجلا ڪن، ۱۸. هن لڏا، هن کي مليا، ۱۹. جا، ۲۰. دان، انعام، ۲۱. ملڪن، ڏينهن، سڀني طرفن يا پاسن، ۲۲. تنهنڪري، ۲۳. ملڪ جي، ۲۴. مالڪن يعني وڏن وڏن بادشاهن، ۲۵. قبول ڪڻو، منظور ڪڻو، عزت ڪئي، لحاظ رکڻو، پيش پڻا، ۲۶. نرت سان، ڏيان سان، پختائيءَ سان، ۲۷. چئي، (ساز جي) تار، ۲۸. نهٺائيءَ، عاجزيءَ، ۲۹. پيچل ان چارڻ فقير يا مڱهه جو نالو آهي جيڪو راجا ڏياچ کان سر وٺڻ آيو هو، ۳۰. وڃائي، ۳۱. محلاتن، ۳۲. ٻڌي، سسئي، اونائي، قبول ڪئي، پسند ڪئي، ۳۳. سخن، ڳالهه، ڪلام، ۳۴. گهرايائين، ۳۵. قلعي، محلات، ۳۶. ڳاڻو، گوڻو، ۳۷. عطاڻي (پيچل)، ۳۸. ڪهل ڪري، ۳۹. هڪ ٿڻا = خلاصي نموني يا مخفي طرح ملي هڪ ٿي وڻا يعني ٻنهي ۾ ڪو ويڃو يا فرق نه رهيو، ۴۰. جنهن جو ملهه يا بها ڪٿي نه سگهجي. هتي "امل" مان مراد راجا راءِ ڏياچ آهي.

رَاۡزُ ڪَئَائِيۡنَ رَاۡءُ سِيۡنَ، ڪَنۡهِنَ مَوۡچَاۡرِيۡءَ مَٺَٺَلْ،
 اَنَا اَحَمَدُ بِلَا مِيۡمِ • چَئِي، سَيۡنَ هَنۡئِي سَآئِلْ،
 ڪَنۡهِنَ ڪَنۡهِنَ پِيۡئِي ڪُلْ، تَهَ هَرۡدَوۡئِي هِيڪُ ٿَئَا.

۱۷

ڪَنِي ڪَنِي مَآٺَئِيۡنَ، پِيۡئِي ڪُلَ ڪَآئِي،
 رَسِيۡئَا جِي رَمَلَزَ ڪِي، تَنۡ پَارِسِيۡ پَآئِي،
 اَلَا نَسَانُ سِرِيۡ وَآسِرُهَ، * وَرَتِيۡ اِيۡءَ وَآئِي،
 رَاۡجَا رَاۡڳَآئِي، هَرۡدَوۡئِي هِيڪُ ٿَئَا.

۱۸

رَاۡجَا رَنۡگَ مَحَلَمَ، جَاۡجِڪُ سِرَ زَمِيۡنَ،
 هَنِيۡآئِيۡنَ هَٿَنۡ سِيۡنَ، سَا سَئِيۡ بَالَاۡ بِيۡنَ،
 جِتَ آجَنۡ نَهَ اُڙڏَا بِيگِيُون، اُتَ ڪوڻايو آمِيۡنَ،
 تَاۡزِي ڏِيۡوسَ تَڪِڙَا، جَاۡوَهَرَ پَآئِي زِيۡنَ،
 پُۡو مَگِي ڪِيۡنَ، ڏَاۡرَاۡنَ سِرَ سَيَدُ رَحَ چَئِي.

۱. ڳجهي يا مخفي ڳالھ، اسرار، ۲. راجا، ۳. ٿيڻ، نيڪ، سڳوريءَ، ڀلاريءَ، ۴. مهل ۾، گهڙيءَ ۾، ويل يا ساعت ۾، • ائون احمد آهيان ”م“ کان سواءِ يعني ائون احد آهيان (حديث قدسي)، ۵. صدا، (پينو۽ فقير جو) سوال يا پڪار، ۶. ڪٿي، ۷. سواليءَ يا پينو فقير، مڱهار (بيجل)، ۸. ڪنهن ڪنهن = ڪنهن ڪنهن کي، تمام ٿورن (ماڻهن) کي، ۹. خبر، سڌ، ۱۰. ٻئي يعني راجا ڏياچ ۽ بيجل (طالب ۽ مطلوب)، ۱۱. هيڪ ٿڻا = ملي هڪ ٿي ويا يعني ٻنهي جي وچ ۾ ڪو فرق نه رهيو، ۱۲. ڪني ڪني = ڪن ڪن، تمام ٿورن، ۱۳. ماڻهن کي، ۱۴. ڪا، تمام ٿوري، ۱۵. پهتا، آگاه ٿڻا، واقف ٿڻا، ۱۶. لڪل ڳالھ، ڳجهه، راز، ۱۷. پارسي يا فارسي ٻولي يعني ڏکڻ يا مشڪل معاملو، ۱۸. پروڙي، سمجهي، حل ڪئي، * انسان منهنجو (مون خدا جو) ڳجهه يا راز آهي ۽ ائون (خدا) ان يعني انسان جو ڳجهه آهيان (حديث قدسي)، ۱۹. ملي پئي، گشت پئي ڪري، هر ڪنهن جي زبان تي آهي، ۲۰. ڳالھ، ۲۱. رنگين، سينگاريل، چٽساليءَ واري، ۲۲. محلات (رنگ محل = عشرت گاه، اها جاءِ جنهن ۾ بادشاهه ۽ راجاڻو عيش عشرت ڪن)، ۲۳. مڱهار، مڱو يا پينو يعني بيجل، ۲۴. تي، ۲۵. چورباڻين، چيڙباڻين، ۲۶. ٻڌڻ ۾ آئي، ۲۷. مٽي (محلات ۾)، ۲۸. بينسري، ساز جو هڪ قسم، ۲۹. مرداني لباس واريون زالون، ۳۰. گهرايو، ۳۱. ايماندار يا امانتدار يعني راءِ ڏياچ، ۳۲. عربي گهوڙا، ۳۳. هڪدم، جلدي، ۳۴. جواهر، هيرا، موتي، ۳۵. وجهي، رکي، ۳۶. زين تي (زين گهوڙي جي سڃن مان هڪ سڃ جو نالو آهي جنهن کي ڦٽو به چئبو آهي)، ۳۷. گهري، ۳۸. ڪجهه به نه، ۳۹. سواءِ، ۴۰. مٽي، سٺيءَ.

وائي

۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸
 اَلْوِدَاعُ هِيَ اَلْوِدَاعُ، جَانِئًا كِيَّئُزِّي جُدًا،
 هِي جو آيو مَگُتُو، مَتَارًا مَارِي،
 دُوسَ دُوسَنِئُون دُورِ كَرِي، تُوڏِيَا ڏيگاري،
 هُن تُون تَنَدُ طَرِيقَ جِي، وَاجَتَ سَپِ واري،
 سَورَن سَرَتَن وِچَ مَ، اِيئُزِّي اوساري.

۱. موڪلاڻي، خدا حافظ، آخري سلام، ۲. افسوس، ۳. جانيءَ کان، دوست کان، محبوب کان، ۴. تو ڪيو، ۵. ڌار، ۶. ڀينو فقير.
 مڱهڻ (پيڄل)، عزرائيل، ۷. پهلو، (عشق جي) شراب جا پياڪ، (خدا جا) طالب، ۸. شاهه ڪري، ۹. دوست، سڄڻ، محبوب، ۱۰.
 دوستن کان، ۱۱. جُدا، پري، ۱۲. طاقت، حشمت، رعب، دٻڊو، ۱۳. وڃاءُ، ڇيڙ، ۱۴. ڪنهن ساز جي تار، ۱۵. طريقت (صوفين جي
 مسلڪ ۾ طريقت ٻي درجي جو سلوڪ آهي)، ۱۶. ساز، ۱۷. ڦٽا ڪري، ترڪ ڪري، اڇلي، ۱۸. راجا ڏياچ جي زال جو نالو، ۱۹. هڪ
 جيڏين، سهيلين، ۲۰. بيٺي، ۲۱. روئي، ٻار ڪڍي.

سر سورت

'

پَاٺَ پَهَرِينِ رَاتِ مِ، ڳُڙهَ پَاسِي ڳَايو،
پِيُو غُلُغُلُو ڳَرِنَارِ مِ، اِي عَطَائِي آيو،
سَالِڪَ سَازَ سُرودَ سِينِ، ڪِي جو ڪَمَايو،
بِيَجَلِ ٻولَآيو، آهي سِرَ سُوالِي مَڱُئو.

2

١٤
بِجَلِّ كِي بِيءَ رَاتِ مِ، سَدَايَو سُلْطَانِ،
١٥
تَه اڳي ڪونه آيو، ڪو پير تنهجي پاڻ،
١٦
جانئان جيءُ جُدا ڪِئو، طَرَحُ تَنَبِّي جِي تَانِ،
١٧
مُون وَتَ مالَ مَتَاعَ جِي، ڪَمِي آهي ڪَانِه،
١٨
رُوحَ رُچَندَا مَگَڙَئا، تودَسَ ذِيان دانِ،
١٩
ميان مَهَرَبانَ، چوري تَنَدَ چَئِيَجَ ڪِي.

۱. مڱي، مڱهار، ميراڻيءَ، فقير (جيڪو ڳاڻي ۽ ٻني) ٻيجل، ۲. ڳڙھ جي، ڪوٽ جي، قلعي جي (هتي ان ڳڙھ ڏانهن اشارو آهي جيڪو راجا ڏياچ جي گاديءَ واري شهر ڪرناٿ رياست جھونا ڳڙھ ۾ آهي)، ۳. پاسي ۾، پير ۾، ۴. هل، ڪوڙ، ۵. بخشش ڪرندڙ، ٻيو فقير، راجا ڳاڻي، سوالي، ۶. درويش، سيلاني فقير، ۷. سرود، راڳ يا ناچ ۾ وڃائڻ جي اوزار، ۸. جو ڪجهه، ۹. محنت ڪئي، ڪوٽب ڏيکاريو، ۱۰. ٻڌايو، ۱۱. (ڏياچ جي) سر جو، مٿي جو، سسيءَ جو، ۱۲. عرضدار، ڪرندڙ، ۱۳. گهرايو، ۱۴. بادشاهه، راجا (ڏياچ)، ۱۵. منل، مثال، ۱۶. اي پاڻ، اي مڱا، اي مڱهار، ۱۷. جان کان، بدن يا جسم کان، ۱۸. ساهه، روح، ۱۹. ڌار، ۲۰. طرز، نموني، ڊول، بناوٽ، ۲۱. (وڃائڻ جي) ساز، ۲۲. آواز، آلاب، ۲۳. ڌن، دولت، متاع، اسباب، ملڪيت، ۲۴. ڪوٽ، ۲۵. روح کي، دل کي، ۲۶. وڻندڙ، سڀائيندڙ، ۲۷. اي مڱا، اي مڱهار، ۲۸. توکي، ۲۹. دست، ۳۰. هٿ ۾، ۳۱. ان ميان يعني ٻيجل (ميان نظر دراصل ڪنهن وڏي ۽ عزت واري ماڻهوءَ لاءِ ڪتب آڻيو آهي)، ۳۲. مهر ڪندڙ، احسان ڪندڙ، ٻاجهه ڪندڙ، ٻاجهارا، ۳۳. جڙي، وڃائي، ۳۴. (وڃائڻ جي ساز جي) تار، ۳۵. ٻڌائج، ڳائڻ، ۳۶. ٿورو ڪجهه.

۳

رَاجَا ڪِي تِين رَاتِ ۾، ٻُڌَايو ٻِيءَ جَلِ،
 سَهَسِين هُئا سَنَسَارَ ۾، ٻُڌَا پُڻ ڏَا ڏَلِ،
 اِيَسَ مَن اُچَلِ، تِيءَ لاهِين تَو ڪَري.

۴

چَارَن چوڻين رَاتِ ۾، آءُ نِچُ آهين جيءُ،
 تَنهنجو قَدَمُ پَدَمَ نَه پَارِيان، اچي ٿي جَمِيعُ،
 ڏَا ڏَلُ وڇَا ڏَلِ وڻِيءَ، وڻِي راضي ٿي،
 هِينئر اٿي هيءُ، صُبح سَوَايو ڏِيان.

۵

پَلتِيءَ پَنجين رَاتِ ۾، رِيو سَوَن سَبِيلِ،
 پَلنگَ پَٿرائِيُون پَالِڪِيُون، نَو لَڪَ ناڻي نِيلِ،
 ڏَا ڏَلِ وڻان نَه ڏَا ڏَلِ ۾، وڻ قِيَرائي فِيلِ،
 اَڪُٽُ جَوَا صِيلِ، سو سِرُ ڏِي تَه سُرهُو ٿِين.

۱. (راءِ ڏياچ)، ۲. ٻيجل ان چارن فقير جو نالو آهي جيڪو گرناڙ جي راجا ڏياچ کان راجا انبيرا جي چوڻ تي سِر وٺڻ آيو هو. ۳. سوين هزارين، تمام گهڻا، ۴. دنيا، جهان، ۵. ڏاتار، سخي، ۶. بي شمار، تمام گهڻا، ۷. من جي، دل جي، ۸. اچل سان، سڪ سان، اڪٽو سان، ۹. تنهنڪري، ۱۰. تنهنجي، ۱۱. لاءِ، واسطي، ۱۲. اڄ، ۱۳. سدا، پلي، بيشڪ، جيءُ، ۱۴. ائين (آءُ نِچُ، آهين جيءُ=پلي ڪري ائين، جيءُ ڪري ائين، خوش آمديد)، ۱۵. وڪ، (ٻنڌ ڪرڻ وقت ٻن ڀرين جي مفاصلي کي قدم يا وڪ چئبو آهي)، ۱۶. پدم سان، (ناڻي جي) لڪ ڪرين سان، ۱۷. برابر يا مٿ ڪريان، هڪ جيترو سمجهان، ۱۸. خوش، راضي، ۱۹. انعام، خيرتون، نذرانا، ۲۰. هرا، جهجها، گهڻا، ۲۱. دل کي، من کي، ۲۲. وڻندڙ، سهائيندڙ، ۲۳. هاڻي، هن وقت، ۲۴. صبح جو، سڀاڻي، ۲۵. زياددم، وڌيڪ، ۲۶. ٻلنجي پئو، تمام گهڻي انداز ۾ موجود يا حاضر ڪيو ويو، ۲۷. چاندي (سفيد رنگ جو قيمتي ڌاتو جنهن مان زيور ۽ ناڻي جا سڪا ٺهندا آهن)، ۲۸. زردِي رنگ جو قيمتي ڌاتو جنهن مان زيور ٺهندا آهن، ۲۹. تمام گهڻو، آل جال، ۳۰. وڏيون ڇپر ڪٽون، ۳۱. رضايون، گاديلا، ۳۲. هاڻين جي پٺن تي ماڻهن جي وهارڻ لاءِ ٻڌڻ واريون ڏوليون (هتي معنيٰ ٿيندي هاڻي) • لکن ۽ نيلن جي انداز ۾ ناڻو يعني ٻڻسا (نيل ۾ هڪ سؤ ڪرب آهن)، ۳۳. اي داتا، اي سخي (راجا ڏياچ)، ۳۴. موٽائي، واپس ڪري، ۳۵. هاڻي، ۳۶. چير، گهرير، ۳۷. اي اصيل، اي ننگيال سخي، اي مانوارا (ڏياچ راجا)، ۳۸. سسي، ۳۹. چڱو، موچارو.

۶

چِهينءَ راتِ چَڪَـاـيو، سَـاـلِڪَ سَـوِـري سَـاَ،
 گَـاـيَـاين گُڙهَ گَرَنارِ مِ، ڪَـري اَگَـهَ سَـيـن آوازُ،
 صَـلَـاَحَ جو سَـيـدُ چَـئـي، اُتُون راجا تـوسـيـن رازُ،
 سَـيـاڻي سَـرِـفِـرازُ، مِـيـان ڪَـنـدو مَگَـڻـين.

۷

سَـرُ مَگَـي سَـرُ گَـهَـري، سَـرَـري ٿيـي نَـ صَـلَـاَحَ،
 غَـرِـبَـنُون نَـ گُـذَـري، مَـاري مِـيـرَ مَـلَـاَحَ،
 نَـايو نَـوَابَنَ جو، سَـوڙـهـو ڪَـڍي سَـاَـهَ،
 خَـالِقُ سَـنَـجَـهَ صَـبَـاَحَ، ڪَـوَنَ چَـڏِـنـدو ڪَـڻَـهين.

۸

مَـوٽِي مَگَـڻَـهَـارَ، شَـالَ مَـاچين ڪَـڏَـهين،
 اَـٽـي پَـهَـرَ عَـلِـيـلَ ڪي، ڪُـنـدو مَـنَـجَـهَ ڪَـپَـارَ،
 جَـنَـهِن تـو سَـيَ جَـمَـارَ، هَـنِـيـا چَـتَ پَـٽـن سَـيـن.

۱. وڃايو، ۲. درويش، سيلاني فقير (بيجل)، ۳. چيڙي، هلائي، ۴. راڳ ۽ ناچ ۾ وڃائڻ لاءِ ڪم ايندڙ اوزار، ۵. ڪوٽ، قلعي، ۶. رياست جهونا گڙھ ۾ هڪ شهر جو نالو جنهن ۾ راجا ڏياچ راج ڪندو هو، ۷. سرندي، سرندي وڃائڻ جي گزيءَ يا ڪماچي، ۸. آلاپ، ۹. صلح، پرچاءُ، ۱۰. مون کي آهي، ۱۱. ڳجهي ڳالهه، ۱۲. ٻئي ڏينهن تي صبح جو، ۱۳. خوش، سرخرو، ۱۴. سردار (راجا ڏياچ)، ۱۵. مڱڻي کي، مڱهڻار کي (بيجل کي)، ۱۶. مٿو، سسي، ۱۷. گهري، ۱۸. کان سواءِ، ۱۹. غريبن کان، نادارن يا ڪنگالن کان، ۲۰. پاسو ڪري، ٽري يا گسي ٿو، ۲۱. امير، سردار، ۲۲. سهڻا، ۲۳. نمايو، لڻايو، ۲۴. حاڪمن، سردار، اميرن، ۲۵. حملو يا هلان ڪري، وٺ پڪڙ ڪري، ۲۶. ڌم، پسامه، جان، ۲۷. خلقيندڙ، پيدا ڪندڙ يعني خدا، ۲۸. سنجھه صبح = ڪڏھين به، ڪنھن به وقت، ۲۹. وري، واپس، ۳۰. اي مڱهڻار، اي مڱتا (بيجل)، ۳۱. خدا ڪري ته، ۳۲. اٺي بهر = رات توڙي ڏينهن جو، هر وقت، سدائين، ۳۳. بيمار، هڻي، ضعيف، نهنه، ۳۴. لوھ جي وريل ۽ جهنڊار سيخ، ۳۵. مٽي، سِرَ (ڪندو منجهه ڪپار = اونو، خوف)، ۳۶. جيئن ته، ڇو ته، ۳۷. سڀ ڄمار = سڄي عمر، سدائين، هميشه، ۳۸. ستيا، ڪيرايا، ۳۹. تاج يا ڪلنگيون (پهريل ماڻهو يعني بادشاهه ۽ راجائون)، ۴۰. زمين.

۹

پاسنگُ جنهن پيش ڪئو، تنهن ڏنو ڪين ڏياڇ،
مٿو نيئي مڇاڇ، وڃي ڏور ڏک ٿئو.

۱۰

ڏنو ڪين ڏياڇ، ٿو سائل سڪائي،
منهن تي موٽائي، مٿو هنيئس مگڻي.

(۱۱)

ڏنوجو ڏياڇ، سو سورن سرهون ڪئو،
ڪنبي وٽا ڪيرتيا، ڪوماڻا ڪماڇ،
جا وندر وائي واڇ، موهيون تنهن مگڻهار ڪي.

۱۲

محلين آيو مگڻو، ساز ڪڍي سرنڊو،
سرجي صدا سِر ۾، گهور هڻي گهرندو،
مٿي رءُ ملوڪ جي، چارڻ نه چُرندو،
جهوناڳڙهه جهرندو، پوندي جهانءِ جهرڪ ۾.

۱. نذرانو يا پيٽا (راجا ڏياڇ جو سِر)، ۲. پيش ڪئو = حاضر ڪئو، ڏنو • تنهن ڏياڇ ڄڻ ڪجهه نه ڏنو، ۳. سِر، سڀي، ۴. ڪڍي، وٺي، ۵. ماڇ ڪي، فقير ڪي، مگڻهار ڪي، ڳاڻي ڪي، ۶. پري، ۷. ارمان، ۸. راجا ڏياڇ جي زال جو نالو، ۹. سٺو، مڃارو، مانائڻو، ۱۰. ڏکي، لڙجي، ۱۱. ڪيرت ڪندڙ، راڳائي، ۱۲. ملول، غمگين، ۱۳. ڪماڇ وڃائيندڙ (ڪماڇ هڪ ساز جو قسم آهي)، ۱۴. وندر ۾ (وندر هڪ جبل جو نالو آهي)، ۱۵. بولي، پڇار، ۱۶. واڇ جي، سڪ جي، ۱۷. مست ڪئو، گرويدم ڪئو، مائل ڪئو، ۱۸. محلن ۾، محلاتن ۾، ۱۹. راڳ يا ناچ ۾ وڃائڻ لاءِ اوزار، ۲۰. ساز جو هڪ قسم، ۲۱. مٿي، سڀي، ۲۲. سوال، گهر، ۲۳. تيز نظر، ۲۴. وجهي (گهور هڻي) = تمام گهري نظر وجهي يا انتظار واريءَ حالت سان نهاري، ۲۵. بادشاهه، راجا (ڏياڇ)، ۲۶. ڳاڻو يا راڳيندڙ فقير، مگڻهار (چارڻ هڪ ذات آهي جنهن جي ماڻهن جو ڪم آهي ته راجائن ۽ بادشاهن جي دربارين ۾ انهن جي ساراهه ۾ قصيدا ڳائين)، ۲۷. پري ٿيندو، ويندو، ۲۸. هندستان ۾ هڪ مشهور شهر ۽ رياست جو نالو هتي اشارو، جهوناڳڙهه جي ماڻهن ڏانهن آهي، ۲۹. ڏک يا ارمان ڪندو، رڻندو، ۳۰. روج رازو، ۳۱. محلات.

۱۳

مَحَلين آيو مَگَڻُو، سَازُ وِني سِرِي،
 سِشي تَنهن سُلطانَ ڪان، اچي گهَوَتَ گهَرِي،
 تَنهن هَنئي تَندُ طَبيلَ ۾، پِئا ڪوَتَ ڪَري،
 هَندينَ ماڳين هُوَ ٿي، تَنهنجي پيڄلَئا دانَهن ٻُري،
 جُهوناڳڙهَ جُهري پيئي جَهانَ جَهرُوڪَ ۾.

۱۴

جيءُ مَگَڻَهارَ، مَر هُوَ، جيئن تو مَٿي سِر سَتو ڪِئو،
 جو مُون مُور نَه سَپَجي، تان جي سو گهَرِبوءُ،
 تَه جُڳان جُڳ ڏنوءَ، هُونَدَ ڏونگهَو ڏاتارَن ڪي.

۱۵

مَٿو مَٿانئي گهَوَريان، مَٿو تو مَٿان،
 سو مُون ٿي نَه هَٿان، جنهن تُون لائِئُ مَگَڻا.

۱۶

مَٿو مَٿانئي گهَوَريان، مَٿو تو مَٿان،

۱. محلن ۾، محلاتن ۾، ۲. پٺو يا پينو فقير، مگهٽار (بيجل)، ۳. راڳ ۽ ناچ ۾ وڃائڻ لاءِ اوزار، ۴. عجيب، ۵. مٿو، سِر، ۶. بادشاهه، راجا (ڏياچ) ۷. نئين پرڻيل جوان هتي اشارو بيجل ڏانهن آهي، ۸. چيلڙي، چوري، ۹. تنبوري (جي ساز)، ۱۰. ڪوٽڻ ۾ رهندڙ ماڻهو، ۱۱. بي هوش ٿي، ۱۲. هنڌين ماڳين = هر هنڌ، ۱۳. هل هنگامون، چوبول، ۱۴. اي بيجل، ۱۵. (راڳ جي) آلاپ، واکاڻ، ۱۶. ٻڌڻ ۾ آڻي، ۱۷. جيءُ يعني شاباس هجيئي، شل سدائين جيئرو يا حيات هجين، ۱۸. اي مگهٽار (بيجل)، ۱۹. تَه، ۲۰. ايئن يا اهڙيءَ طرح هجي ها، ۲۱. جهڙيءَ طرح، ۲۲. مٿان، بدلي ۾، عيوض ۾، ۲۳. (منهنجي) سر جي، ۲۴. سودو، ۲۵. مون وٽ، ۲۶. اصل، بنهر، ۲۷. پيدا ٿئي ها يا موجود هجي ها، ۲۸. تان جي = جيڪڏهن، ۲۹. گهرين ها، ۳۰. جڳان جڳ = جڳن جا جڳ، هميشه، ۳۱. تون ڏين ها، ۳۲. شايد، ۳۳. طعنو، ميهڻو، ۳۴. سخين، ۳۵. تنهنجي مٿان، ۳۶. قربان يا صدقو ڪريان، ۳۷. تنهنجي، ۳۸. منهنجي، ۳۹. هٿ کان، پاڻ کان يا خود کان، ۴۰. جنهن جي، ۴۱. قابل.

هَڏو هيءُ هَتَ ڪَري، جَاجِڪَ وَهَلُو جَا،
تُون سِينِ اَنِيرَاءَ، وَاچَڙا ۾ وَلِهَوِ ٿِيين.

(۱۷)

مَڻو مُورَ نَ پاڙِيان، تُونهِنجيءُ تَنڊُ تَنوَارَ،
سِرَ ۾ سَڃَڻُ نَاهِ ڪِي، موٽُ ۾ مَگَڻَ هَارَ،
ڪِيئِهِي مَنجِهه ڪَپَارَ، لَڄِيئِدو ٿو لَاهِيَان.

۱۸

سَوُ سِرَنِ پَائِي، جَان تَنڊُ بَرَابَرِ تَوَرِيان،
اُٿلَ اوڏاهين ٿِي، جيڏاهن پِيڄلُ پُرَائِي،
سُگَنُ هَڏِ آهي، هِنَ سِرَ ۾ سَڃَڻُ نَاهِ ڪِي.

۱۹

پِيڄَلِيَا پُڏَآءُ مُونَ، ڪَهُ جَا ڳَالِهه ڳَري،
پِيئِن جِيئَن ڳَرَنَارَ ۾، تَنڊُن تَانُ ڪَري،
ڪَ تَوِيئِنڊُ پَري، ڪَ مَگَ جَهَلِيئِنڊِيَن مَگَڻَا.

۱. سڪڻو يعني صرف مٿو يا کوپري، ۲. هَتَ ۾، ۳. وٺي، کڻي، جهلي، ۴. جاجڪ، اي مڱڻهار، اي مڱتا فقير (پيڄل)، ۵. جلد، سگهو، تڪڙو، ۶. وڃ، ۷. راجا انيراء (جنهن پيڄل کي راجا ڏياڇ جي سِر وٺي اچڻ لاءِ چيو هو)، ۸. انجام، واعدي، ۹. قاصر، ڪوڙو، ۱۰. سِرَ، سڀي، ۱۱. اصل، بنهه، ۱۲. برابر يا مٽ پانين يا ڪريان، ۱۳. تند جي، (ساز جي)، تارَ جي، ۱۴. تنوار سان، آواز يا آلاپ سان، ۱۵. اچڻ يا بيش ڪرڻ يا ڏيڻ (جي لائق)، ۱۶. ڪا شيءِ، ۱۷. واپس وڃ، ۱۸. ڪا شيءِ ناهي، ۱۹. مٿي، سر، ۲۰. شرمسار ٿيڻو، ۲۱. وڊيان، ڪاٿيان، ۲۲. سِرَن جو، ۲۳. (ساهميءَ ۾) وجهي، ۲۴. جيڪڏهن، ۲۵. تند جي، ۲۶. مقابلي ۾، ۲۷. اٿل يا لاڙو (ساهميءَ جي پڙ جو)، ۲۸. ان پاسي يا طرف، ۲۹. وڃائي، ۳۰. سخن، انجام، واعدو، ۳۱. (منهجي) ذمي، ۳۲. اي پيڄل، ۳۳. مون کي، ۳۴. چؤ، ۳۵. سٺاءُ، ۳۶. جيڪا، ۳۷. (تو) وٺ، ۳۸. گهڙيڻ، داخل ٿيڻ، آڻڻ، ۳۹. جنهن حالت يا صورت ۾، ۴۰. تندن سان، ۴۱. آواز، آلاپ، ۴۲. ڇا، ۴۳. تنهنجو، ۴۴. منزل، واٽ، ۴۵. رستو، مفاصلو، ۴۶. پرانهون، ڏور، دور، ۴۷. يا (ترسي)، ۴۸. پيڪ، ڏان، وندين.

۲۰.

مَگَ نَه جَهَلِيَا مُورَهِيَن، نَه مُون پَنڌُ پَري،
 گَنِهِي آيسِ گَالَهَڙِي، ڳُجَهِي تَوِ ڳَري،
 سَا سَمُجَهَج سَوَرَتِ وَر، وَبَندُسِ كِين وَري،
 پَرَبَان پيرِ پَري، تَوَلِي آيو آهيَان.

۲۱

مَگَ نَه تُسِي مَگُڻُو، نَكِي مِلڪَ نَه مَال،
 ڏَانِئُون ڏُورِ ٿِي، ڪَا جَا ڳَنِسِ ڳَالِهه،
 آهي اِن خِيَال، تَه ڏِينِي ٿِي ٿِيَمِ ڏَاتَار سِين.

۲۲

ڳُجَهه پَانَهِنجي ڳُجَهه ڪِي، رِنڊ رَسَاڻِي لَاءِ،
 آجَلُ آيو آهه، پُنِي ٿِي تَوِ پَلاڻِي ٿِي.

۲۳

چَارَن بُولِج ڪِي پُو، گَهَرِيئي سو گَهَوَرِيَان،
 گَهَرُ سَوَرَتِ نَه پَڙِي، جَان تَنڊُ بَرَابَرِ تَوَرِيَان،

۱. ڪٿي. وٺي. ۲. وٺ. ۳. سورٽ جا (راجا ڏياچ جي زال جو نالو سورٽ هو). ۳. مڙس. پٿار. ۵. ورائي. موٽي. ۶. پري کان. ڏوراهينءَ
 جاءِ يا هنڌ کان. ۷. پير پري = پنڌ ڪري. ۸. تنهنجي. ۹. واسطي. ۱۰. مڱ سان، خيرات يا بڪيا سان. ۱۱. راضي ٿئي. ۱۲. مڪتو يا
 بينو فقير، مڱهار (بيجل). ۱۳. ملڪيت سان. مال سان. ڏن دولت سان. خزاني سان. ۱۴. ڏانن يا دانن کان. انعامن کان. ۱۵. پري.
 وڌيڪ (اهم). ۱۶. آهي. ۱۷. ڪاجا = جيڪا. ۱۸. هن وٽ. ۱۹. خيال ۾. سوچ يا ويچار ۾. ۲۰. ملاقات. ۲۱. منهنجي ٿئي. ۲۲.
 سخيءَ مرد (راجا ڏياچ). ۲۳. خدائي ڳجهه يا راز (جو تو ۾ سمايل آهي). ۲۴. ڳجهي هستيءَ يعني خدا تعاليٰ. ۲۵. اي رند. اي مست
 فقير. ۲۶. پهچائي. ۲۷. ملاءِ. گڏ. ۲۸. موت. ۲۹. بيٺو. ۳۰. پويان. ۳۱. تنهنجي. ۳۲. تيار ٿيو. سنبرڻو. ۳۳. اي چارَن (چارَن هڪ
 قوم يا ذات آهي جنهن جا ماڻهو آميرن ۽ حاڪمن جي دربارين ۾ سندن ساراهه ۾ قصيدا ڳائيندا آهن. بيجل جنهن کي راجا انيراءِ راجا
 ڏياچ جي سر وٺي اچڻ لاءِ چيو هو ان قوم مان هو). ۳۴. چنڇ. گهرج. ۳۵. قربان يا صدقو ڪريان. ۳۶. گهر وارو مڙس. پٿار. ۳۷.
 سورٽ جو (سورٽ راجا ڏياچ جي زال هئي). ۳۸. برابر يا مٿ ٿئي. ۳۹. جيڪڏهن. ۴۰. (تنهنجي ساز جي) تند يعني تار جي. ۴۱.
 مقابلي ۾.

گجڙهي آهڻم ڳالھڙي، آءُ اوري تہ اوريان،
ڪُ ڪُلھڻئون ڪوريان، ڪي جاڳڪ جُسي سڀن ڏيان.

۲۴

چارڻ چَنگ پَنگ لَهِي، وڃايو وڌاڻ،
سِر جو هڏ آسان، پَر مَگڙهار مَٿي وهِي.

۲۵

سِر جي هُٽائين هليو، چارڻ چَتائي،
سو مُوڙا جهلي نہ مال جا، ٿو ماڻڪ موٽائي،
تو در آيس تي، جيئن ٿون ناه نہ سڪيو.

واڻي

ڏيئي سڀن ڏاتار، يار، ڪي موچارِي مَگڙي،
اچي چارڻ نہ چورين، ڪا جا تَنڊُ تنوار،
سا سِيٻاڻِي راڄِيي، سَڀا جهي ستار،
نِيٻاڳن نواز ٿي، ٿلن ٿا ٿاڻار،
آيو حاتم هُٽ ۾، لنگهي جيئن پَتار.

۱. مخفي. ۲. مونڪي آهي. ۳. ٻڌايان، سڻايان. ۴. چا. ۵. ڪلھن کان. ۶. (سِر) وڍيان. ڪڍيان، جدا ڪريان. ۷. يا. ۸. اي جاڳڪ، اي مگڙهار، اي ڀينو فقير، اي مگڙا. ۹. بدن، ڌڙ. ۱۰. سميت. ۱۱. ٻيجل. (جيڪو ذات جو چارڻ هو جنهن ذات يا قوم جا ماڻهو اميرن ۽ راجائن جي اڳڻان سندن ساراهه جا قصيدا ۽ گيت ڳائيندا آهن). ۱۲. ساز جو قسم. ۱۳. وجهه. موقعو. ۱۴. وٺي. ۱۵. ساز جو قسم هتي معنيٰ ٿيندي جنگ، ۱۶. مٿي يا سسيءَ (جو سودو)، ۱۷. بنهه. صفا، اصل. ۱۸. سولو. ۱۹. زيادهه. وڌيڪ. ۲۰. وڃي يعني گهر ڪري. ۲۱. هٿائين يا هن هنڌان يعني راجا انيراء جي ملڪ کان. ۲۲. جت يعني ڏيان ۾ رکي (ڳالھه). ۲۳. موڙيون، هڙون. ۲۴. تنهنجي. ۲۵. تنهن صورت ۾. ۲۶. انڪار، ناڪار. ۲۷. ملاقات. ۲۸. سخيءَ (راجا ڏياچ). ۲۹. ڪٿي. ۳۰. سٺي، دل جان سان. ۳۱. پسند آئي. وٺي. ۳۲. راڄي ڪي، راجا ڪي. ۳۳. ٻاجهاري، مهربان. ۳۴. نياڳن تي، بدنصين تي. ۳۵. مهرباني، نوازش. ۳۶. (خوشيءَ ۾) گهمڻ ڦرڻ، هلڻ. ۳۷. لڇا، لڻگا، بدچال. ۳۸. قبضي، چٽي اکي. ۳۹. لنگهي ڪي، ڀينو فقير ڪي. ۴۰. جهڙيءَ طرح. ۴۱. پالهار.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۶۶

سر سورث

داستان تئو

۱

سَرديءِ سَالِمُ نَه رَهَان، گرميءِ تئان گُڏارُ،
اُمُنُ ڏيڇ اَمَانُ تُون، سَائِلُ هَڻِي سَازُ،
رَبَانِيءِ ڪي رازُ، ڪو خَالِقَ ڏيڇ خَلِيلَ جَو.

۲

سَرديءِ سَالِمُ نَه رَهَان، ڪوسِي سَهَان ڪَانه،
اُمُنُ ڏيڇ اَمَانُ تُون، دُورِ ڪَري پئسا دَانُ،
پَانڊپَ ڪَائِي پَانُ، وَجِهَجَ پِڪَ پِينَارَ تي.

۳

مَرُتَه ائين مَگُڙا، مَآمَ پَرُوڙي مُون،
جيڪا ڳَاهَه ڳَالَهَائِي، سَا سَمَجِهِي سُون،
تَنُهِن تي تَسُجُ تُون، جيڪي پَنِي پَتَ ۾.

۱. سرديءَ ۾، سرديءَ جي موسم ۾، سياري ۾، سک آرام ۾، ۲. سلامت، توانو، تندرست، ۳. تئان، ۴. گرميءَ ۾، گرميءَ جي موسم ۾، اونھاري ۾، تڪليف ۾، ۵. ڳريل يا پڪريل يعني ٻي حال، ۶. (راجا انيراءَ جي عذاب کان) پناهه، اجهو، سلامتي، امان، ۷. سوالي يا مڱڻو يعني پيڄل، ۸. وڃائي، ۹. راڳ ۽ ناچ ۾ وڃائڻ لاءِ اوزار، ۱۰. رباب وڃائيندڙ (رباب هڪ چئن تندن وارو ساز آهي)، ۱۱. پيار، ۱۲. اي خالق، اي خلقيندڙ يا پيدا ڪندڙ يعني خدا، ۱۳. گهري يا گهاتي دوست، ۱۴. جهڙو، ۱۵. گرمي، تڪليف، ۱۶. برداشت ڪريان، ۱۷. بري، ۱۸. انعام، ڏان (بشادان = امن امان جي دان کان سواءِ بڻا دان)، ۱۹. اي پانڊپ، اي سردار (راءِ ڏياڇ)، ۲۰. پاڻ جي ول جو ٻن جنهن ۾ ڪٿو ۽ چئو وجهي ماڻهو کائيندا آهن، ۲۱. گازهي ڦيڻي يا وات جو لعاب جيڪو پاڻ کائڻ وارا ماڻهو ٻاهر ٽڪي ڪڍندا آهن، (وجهج پڪ = نوازش ڪج)، ۲۲. پينو فقير، مڱهار (پيڄل)، ۲۳. پلي، ۲۴. مڱهار، مڪنا، ۲۵. ڳجهي ڳالهه، راز، ۲۶. سمجهي، معلوم ڪئي، ۲۷. ڳالهه، ۲۸. اسان سمجهي، ۲۹. راضي يا خوش تڄ، ۳۰. پوي، ۳۱. ڪٿي، ڪشڪول، پٺن واري بيالي.

(۴)

پاڻي پٽ ڪٿان، تان مون مون نه مڱڻو،
تازي تنبيلن ۾، گهوڙا گهر گهڻا،
هاڻي ڪارڻ هيڪڙي، آئون ڪا تند هٿان،
جا مٿي تو مٿا، تنهن آئون سر جو آيس سيڪڙو.

۵

چارڻ چنگ ڪلهي ڪري، رمي آيو رات،
صدا جي سيد چئي، وائي ڪيائين وات،
وڃي پاڻ پٽڪو، جتي جا جڪ نه جات،
ڏيهه ڏنو ذات، مين مڱهار ڪي.

۶

چارڻ چنگ ڪلهي ڪري، پير پري پاتا،
صدا جي سيد چئي، وائي ڪيائين واتا،
تنهن تي راءِ راضي ٿيو، دل وڌي داتا،
مرڪي مر ماتا، روڙي راءِ ڏياچ جي.

۱. وجهي. ۲. پٽ ۾، ڪشتي يا ڪشڪول ۾. ۳. ان جا داتا. ۴. اصل، بنهر. ۵. پنيو. ۶. تازي (تمام پلا) گهوڙا. ۷. طنبيان. ڪڙمين، ٺاڻن. ۸. (منهنجي) گهر ۾. ۹. واسطي، لاءِ. ۱۰. راڳ يا ناچ ۾ وڃائڻ جي اوزار جي تار. ۱۱. وڃايان. ۱۲. مٿان. ۱۳. تنهنجي. ۱۴. من يا موتي يعني سر. ۱۵. سوالي سڪايل. گهرجائو. ۱۶. بيچل (جيڪو قوم جو چارڻ هو جنهن قوم جا ماڻهو راجائن ۽ اميرن جي اڳيان سندن ساراھ ۾ قصيدا ڳائيندا آهن). ۱۷. وڃائڻ جو ساز. ۱۸. ڪلهي تي، منڍي تي. ۱۹. رکي. ۲۰. هلي ڪري. پنڌ ڪري. ۲۱. گذريل يا ڪالھ رات. ۲۲. سوال. ۲۳. ٻولي. رت. ۲۴. ڏن. ۲۵. جاري رکيائين. ۲۶. وات ۾. ۲۷. پينو فقير. مڪتي. مڱهار. ۲۸. پڻ پڻ ڪئي، آهستي يا جهڻو ڳالهايو. ۲۹. اصل، بنهر، مور. ۳۰. جهان. ملڪ. ۳۱. عطا ڪيو (کنج ۾ ڏنائين لکيل آهي). ۳۲. ذات ۾، بخشش ۾. ۳۳. سردار. مالڪ. ڌڻيءَ. ۳۴. پنڌ ڪري. ۳۵. پيرياتا = (جهونا گڙھ شهر جي گرنا ڪوٽ ۾) قدم رکيائين، داخل ٿيو. ۳۶. وات کان. ۳۷. راجا (ڏياچ). ۳۸. خوش. ۳۹. دل وڌي وارو، سخي، داتا. ۴۰. فخر يا ناز ڪري. ۴۱. ڀلي. ۴۲. ماءُ. ۴۳. نيڪ زال. اشراف عورت.

۷

چَارَڻُ ٽُنهنجي چَنگَ جو، عَجَبُ آهِمِ اِيءُ،
جِيئنَ هُٽِئَن اُپُو هَٽِئَن سِين، جِيئَرو رِڪِئو جِيءُ،
رَاڻَ مُنهنجو رِيحُ، ڪَٽِئو تو ڪُماچَ سِين.

۸

چَارَڻُ ٽُنهنجي چَنگَ ۾، توحِيَدَ جِي تَنوَارَ،
وَحَدَه لَآ شَرِيڪَ لَه، اِهِيئي آچَارَ،
مُون ڪي تَهين يَارَ، فِڪَرِ قَرِيشَانِئو.

۹

جَاجِڪُ جُهونَا ڳَرَه ۾، ڪو عَطَائي آيو،
ڪَڍِي تَنهن ڪِيَنِرو، وِبهِي وَجَايو،
شَهَرُ سَچوئي سُرودَ سِين، تَنَدَن تَپَايو،
دَآيُون دَرَمَانِديُون تِيُون، پَائِن بَاڏايو،
چَارَڻُ تَنهن چَايو، جو مَاري آيو مَگُئو.

۱. حيرت، ۲. مونکي آهي، ۳. وڃائين، ۴. ٻيٺو، ۵. هٿن سِين = خود پنهنجي هٿن سِين، ۶. زندهه، سلامت، ۷. (پنهنجي) جان، جند، ۸. گذريل يا ڪالهر رات، ۹. روح، هنيون، دل جان، ۱۰. وڃائڻ جو هڪ ساز، ۱۱. خدا تعاليٰ جي وحدانيت يا هيڪڙائيءَ، ۱۲. آواز، آلاپ، ۱۳. هو هڪڙو ئي (خدا) آهي، ۱۴. نه، ۱۵. مٿ، ثاني، برابر، ۱۶. هن جو، ۱۷. فيصلو، قاعدا، ۱۸. ان، ۱۹. يار يا دوست جي يعني خدا جي، ۲۰. ويچار، خيال، ۲۱. قريشان يعني پريشان ڪيو آهي، ۲۲. بخشش وٺندڙ، ڳاڻو، ٻيٺو، ۲۳. وڃائڻ جي هڪ ساز جو نالو، ۲۴. سرود، جي آواز، (سرود هڪ ساز جو هڪ قسم آهي)، ۲۵. (ساز جي) تارن، ۲۶. ڪجايو، ڪڪ ڪڪو، پريشان ڪيو، ۲۷. پانهيون، نوڪريائيون، ۲۸. عاجز، حيران، پريشان، ۲۹. گهر ڏجائين، سانڻن، راڻين، ۳۰. دانهون بارڙيون ڪيون، ٻاڪارڻو، روج رازو ڪيو، ۳۱. چوايو، سڏايو، ذات ٻڌائي، ۳۲. ماريونڌڙ، شڪاري، صياد، قاتل، موت جو فرشتو، عزرائيل.

(۱۰)

جَاجِڪُ جُھونَا ڳڙھَ ۾، پَسُ پَانُ آيو پَانُ،
 ڪَڍِي ڪَاملَ ڪِينِرو، وَجَايو وَڌَانُ،
 راڻِيُون رُونِ رَتَ ڦڙا، هِيءُ چَوَري سَازُ سُجَآنُ،
 ڪَهڙو پَهَ پَرِيَانُ، ڪَندو جَاجِڪُ جُھونَا ڳڙھَ سِين.

(۱۱)

جَاجِڪُ جُھونَا ڳڙھَ ۾، پَسُ پَانُ آيو پِيهِي،
 ڪَڍِي ڪَاملَ ڪِينِرو، وَجَايو ويهِي،
 راڻِيُون رُونِ رَتَ ڦڙا، هِيءُ تَندُ هَڻِي تِيهِي،
 نَهَ جَآنُ ڪِيهِي، ڪَندو جَاجِڪُ جُھونَا ڳڙھَ سِين.

۱۲

جَاجِڪَ تَوُ جُھَارُ، ڏَهَ پِيَرَا ڏِيَاڇُ ڏِي،
 جَنهن ۾ مَالُ نَهَ مِرِيءَ جِيَتِرو، تِنهن تُون طَمَعُڌَارُ،
 جِي آچِي ڪَمَ ڪِيَارُ، تَهَ ويهَ پِيَرَا وِڌِي ڏِيَان.

۱. ڳاڻڻو، پينو، مگنو، مگهڙا (بيجل)، ۲. هندستان ۾، هڪ مشهور شهر ۽ رياست جو نالو، ۳. ڏس، ۴. فقير (جو ڳائي ۽ پئي)، ۵. خود، ۶. پلاري، نيڪ، ڪاريگر، هوشيار، قابل، ۷. وڃائڻ جي هڪ ساز جو نالو، ۸. وڃائڻ جي ساز جو قسم، ۹. بادشاهه يا راجا جون عورتون، ۱۰. رت جا، ۱۱. ڳوڙها، (رون رت ڦڙا = زاروزار يا تمام گهڻو رون)، ۱۲. وڃائي، ۱۳. راڳ ۽ ناچ ۾ وڃائڻ جو هڪ اوزار، ۱۴. هوشيار، قابل، ۱۵. حال، حالت، پريشان، ۱۶. گهڙي، ۱۷. (ساز جي)، تار، ۱۸. تيز، ٽڪي، ۱۹. مون کي ڄاڻ يا خبر آهي، ۲۰. ڪهڙي (پر، حالت)، ۲۱. اي جاجڪ، ۲۲. توکي، ۲۳. جس، سلام (جيڪو جوڳي فقير پنهنجي مرشد کي جُهڪي ڪندا آهن)، ۲۴. ڏم پيرا = ڏم دفعا يعني بار بار يا وري وري، ۲۵. جهوناڳڙھ جي رياست جي راجا جو نالو، ۲۶. ماليات، ملڪ، مله، ۲۷. ڪاري مرچ جي داڻي، ۲۸. تنهن ۾، ۲۹. طمع يا خواهش رکندڙ، ۳۰. جيڪڏهن، ۳۱. ڪَم ۾، ڪتب ۾، ۳۲. مٿو، سِر، مٿي جو هڏو، ڪيبرائي، ۳۳. ويهه پيرا = وري وري، ۳۴. ڪڇي، ڪاٽي.

۱۳

مٿي اُتي مُنهنجي، جي ڪوڙين هُون ڪَپَارَ،
تہ واريو واريو وڌيان سِسيءَ کي سَوُ وَاَرِ،
تہ پُن تَنَدُ تَنوَارَ، تُنهنجي مٿاهين مَگُڻا.^{۱۴}

۱۴

مٿي اُتي مُنهنجي، جي هئا سِرَن سَوُ هَزَارَ،
تہ تُنهنجيءَ ساڻ تَنوَارَ، هَر هَر وڌيم هِيڪِڙو.

۱۵

پِسي پاڻ پَر تِئو، سَنَدو جَاڌمَ جُوڌو،^{۱۸}
مَگَ وَهائيءَ مَگُڻا، مٿو هِينئرَ مَوجُڌو،^{۲۰}
بَلڪَ آهي بُڌو، نَاقِصِي نَابُڌو.^{۲۵}

۱۶

ٻيلي ٻئي پَارَ، جَان مُون نيڻن گهڻو نِهَارِئا،^{۲۸}
چوڙي رڪِڻم چِتَ مَ، ڏسِن جَا ڏَاتَارَ،^{۳۲}
تَان هيءُ سِرُ توهان ڌَارَ، پيڄي ڪنهن نَه بولِئو.^{۳۹}

۱. ڪنڌ، سِسيءَ، ۲. تي، ۳. جيڪڏهن، ۴. ڪروڙين، تمام گهڻا، ۵. هجن، ۶. ڪيپرائيون، ۷. وري وري، هر هر، ۸. ڪميان، ۹. سَوُ پيرا يا دفعا، ۱۰. به، ۱۱. (ساز جي) تند جي يا تار جي، ۱۲. آلاپ، آواز، ۱۳. اعليٰ، افضل، ۱۴. اي مڱڻا، اي پيتو فقير (بجڻ)، ۱۵. ڀرپور (خوش يا راضي)، ۱۶. جو، ۱۷. جادو (جڪرو) سَمَن بادشاهن جي نسل مان هڪ سخي حاڪم جو نالو هو ان ڪري هر سخيءَ کي جادو جي نالي سان ياد ڪيو ويندو آهي. هتي اشارو راجا ڌياچ ڏانهن آهي، ۱۸. سخا، فياضيءَ، بخشش، ۱۹. (سر کان سواءِ ٻيو) دان يا خيرات، ۲۰. وهائيءَ جو، فجر يا آسَر جي مهل، ۲۱. (حاضر آهي)، ۲۲. ڀر، مگر، ۲۳. هستي، ۲۴. خسيس، ۲۵. نيسيءَ، فنا، ۲۶. ٻيلي جا (ٻيلو ڪڇ جي رڻ ۾ ڪڇ واريءَ ڪنار جي قريب هڪ مشهور ٻيٽ ۽ شهر آهي جتي ڄام سبڙ نالي هڪ سخي حاڪم راج ڪندو هو)، ۲۷. طرف، ۲۸. جيئن ئي، ۲۹. نيڻن سان، اکين سان، ۳۰. ڏنا، ڄاڻيا، ۳۱. ساري، اندازو لڳائي، ۳۲. مون رکڻا، مون، هنڊايا، ۳۳. دل، ۳۴. طرفن، ملڪن، ۳۵. سخي، ۳۶. تہ (خير پئي يا ڏنم)، ۳۷. توهان ڌار = توکان سواءِ، ۳۸. بي، ۳۹. آڇيو.

۱۷

ڪا جاتند ڪُماڇ جي، سٽي سٽائين،
 موٽي مڱڻهار ڪي، پر ڀر، پڇيائين،
 ڪي تون مڱڻو مال جو، ڪي سري گهرين سائين،
 ڪنڌ ڏي ڪيائين، اشارو آڱر سين.

وائي

تو تان سانگ نه ڪو، ماري ميري وڌو،
 هيڏو قهر ڪيو، مولي جا مڱڻا،
 هاديء جا مڱڻا، توکي ترس نه ڪو،
 آيون جو آس ڪري، مر پاند تنهنجي پوء،
 ڏيئي نام الله جي، سو سر سڱندو هو،
 جم موٽائين مڱڻو، اُڀي راڻي خاتون چو.

۱. اهڙي (عجيب)، ۲. وڃائڻ جي ساز جي تار پر هتي معنيٰ ٿيندي آڻ، تان، آواز، ۳. وڃائڻ جي ساز جو هڪ قسم، ۴. ننڊ، ۵. گهمرو ڏيئي، ڦيرو کائي، مڙي، ۶. مڱڻي، پينوءَ فقير (پيڄل)، ۷. پر ڀر = نموني سان، لڪ ڀر، ڳجهيءَ طرح، ۸. حال احوال ورتائين، ڇيائين، ۹. ڇا، ۱۰. پينو، سوالي، ۱۱. ڏن، دولت، ۱۲. سر، سسي، مٿو، ۱۳. اي سائين، اي درويش، اي فقير، ۱۴. مٿي، سر، ۱۵. مڇ، ڏهنائي، ۱۶. توکي، ۱۷. تر، ۱۸. لحاظ، صرفو، پرواه، ڪان، ۱۹. قتل ڪري، ڪهي، خون ڪري، ۲۰. امير (راجا ڏياڇ)، ۲۱. نو وڌو، ۲۲. تمام وڏو، ۲۳. ظلم، ۲۴. تو ڪيو، ۲۵. مولا، خدا تعاليٰ، ۲۶. مڱڻهار، پينو فقير، ۲۷. رهبر، هدايت ڪندڙ، خدا، ۲۸. قياس، رحم، ۲۹. تون آئين، ۳۰. ڀلي، بيشڪ، ۳۱. پاند ڀر، جهوليءَ ڀر، ۳۲. پوي، ۳۳. نام ڀر، نالي ڀر، صدقي ڀر، ۳۴. مٿو، ۳۵. سرهو، ۳۶. شل هجي يا ٿئي، ۳۷. متان، ۳۸. واپس ڪرين، ۳۹. بيٺي، ۴۰. بادشاهه يا راجا جي گهر واري يعني زال، ۴۱. شريف عورت، بيبي، راڻي، ۴۲. چوي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر سورث

داستان چوئون

۱

تَنْبِيئُوهٗ نَهٗ تُون، ذَاتِ جَو رَاٺُو آهِيَن،
كَالْهُونَ كَرَ كَهِيَوِ وَجِيَن، ڳَرَهٗ پَاسِي ڳَاهُون،
اِيءَ مَامَ پَرُوڙِي مُون، تَهٗ مَارِي آهِيَن مَڱُٺَا.

②

ڏَسَنديئي ڏِيَاڇَ ڪِي، مَرَڪِيئُو مَڱُٺَهَارُ،
اڄُ مُنَهِنَجُو اڳَهِيئُو، وَڇَا جَو وَاپَارُ،
ڪَاتِبُو ڪَپَارُ، مَثُو مُنڊَائِيئُو تِيئُو.

۳

مَآڙِيءَ هِيَنانَ مَلُوكَ جِي، ڪِي چَنگِيلِيءَ چِيَهَ،
اَوَنائيءَ عَلِيلَ جِي، مَثِي رَاجَا رِيَهَ،
جِي سِرَ هُونِمَ رِيَهَ، تَهٗ تَنڊُ مُقَابِلَ تَو ڏِيَان.

۱. تنبیر یعنی تنبیرو وڄائيندڙ (تنبیر یا تنبیرو هڪ قسم جو ساز آهي)، ۲. اصل، صفا، ٻنھ، ۳. زوراوڙ، جفاڪار، ستر گر (موت جو فرشتو عزرائيل)، ۴. ڪالھون ڪر = ڪالھ کان يعني گذريل ڏينھن کان وٺي، ۵. ٻڌايو، سڻايو، ۶. (راجا ڏياڇ جي گاديءَ واري شھر گرناڙ جي)، ڪوٽ، قلعي، ۷. وٽ، جي پَر، ۸. ڳالھيون، ۹. راڙ، ڳجهي ڳالھ، ۱۰. سمجھي، ۱۱. ماريندڙ، ساھ، ڪيندڙ، عزرائيل، ۱۲. اي مڱڻا، اي مڱڻا يا پينو فقير، اي مڱڻھار (پيجل)، ۱۳. خوش ٿيو، ۱۴. قبول پيو، ڪامياب ٿيو، ۱۵. ڏاھپ، هنر، سياڻپ، ۱۶. سودو، ۱۷. وڊيو، ڪپيو ويندو، ۱۸. مٿو يا سر (راجا ڏياڇ جو)، ۱۹. وقتائو، مهلائو، عين ضرورت واري وقت تي مليو، ۲۰. محلات جي مٿين طبقي، ۲۱. راجا، بادشاھ، ۲۲. ڪٿي، ۲۳. چنگ وڄائيندڙ (چنگ وڄائڻ جي ساز جو هڪ قسم آهي)، مڱڻھار، ۲۴. ڪوڪ، ريهه، دانھن، ۲۵. ٻڌي، ۲۶. هڻي، ٺيل، بيمار، ۲۷. محلات جي مٿين طبقي، ۲۸. جيڪڏھن، ۲۹. مون کي يا مون وٽ مڃن، ۳۰. (ساز جي) تند يا تار جي هڪ آواز يا تان جي، ۳۱. عيوض، بدلي، ۳۲. توکي.

(۴)

ماڙيءَ هيٺان ملوڪَ جي، چارڻ چورئو چنگ،
 مرون پئا اُت مامري، رڻڌا پسي رنگ،
 پيڄل لڌو پنگ، راجا تي راضي ٿيو.

۵

گنجهي ڪيرت ڪينرو، واڄو ولا تي،
 هنئي تڏو حُضور ۾، تنهن پانو پيراتي،
 ڏسندي ڏياچ ڪي، ظاهر ٿيو ذاتي،
 ڪڍي تنهن ڪاتي، وڌو ڪرت ڪپار ۾.

(۶)

گنجهي ڪيرت ڪينرو، ولا تي واڄو،
 هنن ٿاين هٿن سين، لائين لاجو،
 ڪري سر ساڄو، وڌين ڪرت ڪپار ۾.

۷

گنجهي ڪيرت ڪينرو، جاڳ سڏو نه جو،

۱. محلات جي مٿين طبقي، ۲. راجا، بادشاهه (راءِ ڏياچ)، ۳. پيڄل (جيڪو ذات جو چارڻ هو)، ۴. وڄايو، ۵. وڄائڻ جي ساز جو هڪ قسم، ۶. جانور، ۷. مامري ۾، مونجهاري ۾، ۸. راضي ٿيا، خوش ٿيا، ۹. ڏسي، ۱۰. رونشو، تماشو، ۱۱. پيڄل ڪي، ۱۲. مليو، ۱۳. وجهه، موقعو، ۱۴. راءِ (ڏياچ)، ۱۵. چاڪاڻ ته، ۱۶. مهربان، ۱۷. ساز جو هڪ قسم، ۱۸. سرود، ساز جو هڪ قسم، ۱۹. ساز جو هڪ قسم، ۲۰. ساز جو هڪ قسم، ۲۱. ولات جو (ٺهيل)، ڏوراهين ڏيهه يا ملڪ جو (ٺهيل)، عمدو، سٺي بناوت وارو، ۲۴. وڄائي، ۲۳. ساز جي تار، ۲۴. (راجا ڏياچ جي) خدمت ۾، دربار ۾، ۲۵. دانا، مڙس، ۲۶. سلسليوار، ۲۷. ڏسڻ شرط، تند ٻڌڻ شرط، ۲۸. ٻڌرو، ۲۹. ذاتي نور، خدائي نور، ۳۰. حلال جانورن جي ڪهن لاءِ لوه جو تڪو اوزار، ڀڙي، وڌو چاقو، ۳۱. ڪاٺ جي ٻنڌن کي چيرڻ لاءِ لوه جو اوزار يعني ڪارائي، ۳۲. مٿي، سِر، سسيءَ، ۳۳. (ساز) وڄائين، ۳۴. لاڳيائين، ۳۵. مجرو، تماشو، ۳۶. راڳي، گانو ۳۷. سڄو، ختم، ۳۸. هن وڌو، ۳۹. مگتو، پينو فقير، مگهار، ۴۰. جو، ۴۱. ديس، ملڪ.

صَدائون سُلطانَ ڪي، سَٽائي صُبحُ،
هنيئون وَجِهي مَنجَهِهُ هُوَ، وَڌائين ڪَرتُ ڪَپارَ ۾.

(۸)

ڪَنجَهي ڪِيرَتَ ڪَلينرو، سَازُ ڪِئائين سَرِ،
وِيهِي ڪِي وَڌائُ سِين، پاٽَ پَنهنجِي پَرِ،
پِيجلَ ڪَري پَرِ پَرِ، وَڌو ڪَرتُ ڪَپارَ ۾.

۹

مِئين ۽ مَگَٽِي، ڪَا جَا ڳالِهَ ڳجَهي،
سا بَائِنِ دائِنِ بَانهِن، سَوجَهي تان نَه سَجَهي،
پِئَا ويَرِ وَمَاسَ ۾، عَاقِلَ وِئا اُجَهي،
ڪوڙبين جِي ڪَريمَ ري، ويئي مَتَ مَنجَهي،
هڪَ پِيجلَئي ڀُجَهي، ٻي خَبرَ آهَ ڪَنگهارَ ڪِي.

۱۰

ڏاٽَرِ ۽ مَگَٽِي، ڪونَه وَسِيَلو وِجَ،
سَائي تالَ تَنڊُن جِي، سَائي چارَن چِتَ،

۱. عرض، وينتيون، ۲. بادشاهه، راجا (ڏياچ)، ۳. ٻڌائي، ۴. صبح جو، فجر جو، ۵. دل، ۶. افسوس، ارمان، جفا، ۷. ڪاٺ جي بندن کي چيرڻ لاءِ لوهه جي ڪارائي، ۸. مٿي، سِرَ، ۹، ۱۰، ۱۱ ۽ ۱۲. وڃائڻ جو هڪ ساز، ۱۲. تيار، ۱۳. ڪٿي، ۱۴. ساز جو قسم، ۱۵. پينو فقير (پيگل)، ۱۶. رسم، ريت، ۱۷. هاءِ هاءِ، افسوس، ظلم، ۱۸. سردار، راجا ڏياچ، ۱۹. پينو فقير (پيگل)، ۲۰. مخفي، ۲۱. راڻين، راجا جي عورتن، ۲۲. بانهن، نوڪريائين، ۲۳. (گهڻو) سوچي يا غور ڪري، ۲۴. سمجهي، ۲۵. دانا، هوشيار، قابل، عاقل، ۲۶. فڪر، ويچار، ۲۷. منجهي، يلجي، ۲۸. عقل، هوش، ۲۹. پيگل، ۳۰. سمجهي، ۳۱. ڪڇ ملڪ جي هڪ راجا جو نالو ڪنگهار هو جيڪو وڏو سخي هو ان ڪري هر سخيءَ کي ڪنگهار جي لقب سان ياد ڪيو ويندو آهي. هتي مراد راجا ڏياچ آهي، ۳۲. ڏاٽار، سخي (راجا ڏياچ)، ۳۳. ڪونهي، ۳۴. ذريعو، پردو، حجاب، ٻي هستي، ۳۵. وڃ ۾، درميان ۾، ۳۶. ساڳي، اهائي، ۳۷. آلاپ، ۳۸. چارڻ جي، پيگل جي، ۳۹. چت ۾، دل ۾.

جي هُتي جي هِت، تَه ڳالهه مَڙيائي هِيڪڙي.

۱۱

سَهڻ هُئا سَارَنگِئا، مانجِهِي مَڱُهاَر،
تَن ڳڙهان اوري ٿي ڳايو، سَهڻ ڪَري سِيَنگار،
تُنبيري جي تَنڊُ جي، پَهَرين هُئي پَچار،
آءُ مَڱُهاون مَڱُئا، لَنگهي دَرُ دُوار،
توڪي گهوت گهرايو، خِلوت لَئي ڪَنگهار،
اَلسَلَامُ عَلَیکَ اَیْها النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ، ڪَلِي ڪِئون ڪِيڪار،
تَهان پوءِ ڏاتار، ڏنو مُلڪُ مَڱُهاَر ڪي.

(۱۲)

ڪوڙين ڪِيرَتِئا هُئا، يَتو پَتين يان،
جَن ٿي ڳڙهان ٻاهر ڳايو، ظاهِرُ ساڻ زَبان،
هيءُ مَنجِهه پيئو مَڱُئو، اَپَر سِيَن احسان،
اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ * چئي سارا هيائين سَبْحان،
جَهڙو پِلو يان، تَهڙا ڏان ڏياچ جا.

۱. توڙي. ۲. راجا ڏياچ جي محلات ۾، ۳. زمين تي ٻيڄل جي وات ۾، ۴. سموري. ۵. سوين هزارين، ۶. سارنگي وڄائيندڙ (سارنگي هڪ ساز جو نالو آهي)، ۷. وير، سورهم، همت وارا، ۸. مڪتا، پينو فقير، ۹. ڳڙهه کان، (راجا ڏياچ جي) ڪوٽ يا قلعي کان، ۱۰. ٻاهر. ۱۱. طرحين طرحين، قسمين قسمين، ۱۲. ويس وڳا، ٺاهه ٺوهه، ۱۳. تنبيرو يا طنبورو وڄائيندڙ (ٻيڄل) (تنبيرو هڪ ساز جو نالو آهي)، ۱۴. ساز جي تار، ۱۵. شروع کان، اصل کان، ۱۶. (راجا ڏياچ جي محل ۾) خبر، تعريف، ۱۷. اڄ، ۱۸. مٿي (محلات ۾)، ۱۹. اي مڱهار (ٻيڄل)، ۲۰. دروازو، ۲۱. دواز جو، ڏيڍيءَ جو، ۲۲. نئين برٽيل جوان يعني راجا ڏياچ، ۲۳. سڏايو، ۲۴. اڪيلائيءَ يا نويڪلائيءَ (مر رهان ڪرڻ)، ۲۵. واسطي، ۲۶. ڪڇ جي هڪ راجا جو نالو ڪنگهار هو جو وڏو سخي هو هتي مراد راجا ڏياچ آهي • سَلَامُ هجي تو تي اي نبي (سڳورا صلعم) ۽ الله جي رحمت، ۲۷. مُرڪي، مُشڪي، خوش ٿي، ۲۸. مرحبا، آڌرڀاءُ، ۲۹. تهان پوءِ = تنهن کان بعد، ۳۰. سخيءَ (راجا ڏياچ)، ۳۱. ڏيهه (جهان جي بادشاهي)، ۳۲. ڪروڙين، بي شمار، ۳۳. ڪيرت يعني راڳ ڳائيندڙ يا ساز وڄائيندڙ، ۳۴. قسمين قسمين جا، ۳۵. پينو فقير، مڱهار، ۳۶. گليو گلايو، ۳۷. اندر، ۳۸. گهڙيو، ويو، داخل ٿيو، ۳۹. بي حد، تمام گهڻي، ۴۰. مهربانيءَ، * سڀ زباني عبادتون خدا لاءِ آهين ۽ بدني ۽ مالي (عبادتون پڻ)، ۴۱. واکاڻيائين، ۴۲. الله پاڪ، ۴۳. سٺو، مڃارو، ۴۴. دان، انعام، بخششون.

(۱۳)

دَرَبَانِي دُرُڪُولِ، اَنُون پَرديسي مَگُتُو،
پُڻا گُهرندا دُولِ، اَنُون سُوالِي سِرَ جو.

(۱۴)

مَحَل مَنَدَر مَلاڙِيُون، اُمَل جِتِ پَرِنِ،
رَڙِيُو راءِ دِيَاچَ ڪِي، ڪوڙِيَن ڪُرِنشُون ڪَنِ،
تُون سَردارُ سَپِنِ، اَسِيَن تَابِيَنِي تَنهنجي.

(۱۵)

رَتُ سِرڪِي نِگُتُو، دِيئي سَوَرَن مَهِنْدان سَتِ،
دَڙُ دِيئي پُئو پِت تي، مَٿو مَٿان ڪَتِ،
آيو سَوَالَتِ، راڻِيُون جَنهن رُڙاڙِيُون.

(۱۶)

ڪَٿِي سِرُ ڪَٿارَ سِيَن، نَهرِاِيَين ۾ نَارِ،
سَوَرَن چَئي سَرَتِيَن، مُنيسَ مَگُتَهارِ،
ڪُئو قَهرُ قَهارِ، جَنهن راڻِيُون سَپِ رُڙاڙِيُون.

۱. اي دربان، اي چوڪيدار، ۲. دروازو، ۳. پت، ۴. پرديس کان آيل، مسافر، ۵. مگتو، مگهار، پينو فقير، ۶. دولت، مال متاع، ۷. عرضدار، طالبو، گهرجائو، ۸. مٽي، ۹. محلاتون، ۱۰. (هندن جا) عبادت گاهه، مڙهيون، ۱۱. گهرن جي مٿان واريون اڏاوتون، ۱۲. ماڻڪ، موتي، جواهر، ۱۳. چمڪن، ۱۴. رويو، دانهون ڪيو، ۱۵. راجا، ۱۶. ڪروڙين، ۱۷. شمار، ۱۸. تعظيمون، ۱۹. اڳواڻ، ۲۰. سڀن جو، ۲۱. تابيني ۾، فرمانبرداريءَ يا تابعداريءَ ۾، ۲۲. وهي، ۲۳. نڪتو، ۲۴. سورن جي (راجا دياچ جي زال جو نالو سورن هو)، ۲۵. اڳيان، ۲۶. زور، اڇل، ۲۷. بدن جو ڳچيءَ کان هيٺيون حصو، ڍڍر، ۲۸. ڌڪو يا ڦهڪو ڪري، ۲۹. زمين، ۳۰. پلنگ، منجي، ڪتولي، ۳۱. ڦري گهري، ۳۲. راجا جون عورتون، ۳۳. ڪي، وڏي، ۳۴. (وڏيءَ) ڪاٽيءَ، ۳۵. رکيائين، ۳۶. ولهه، پڌر، ميدان، ۳۷. سرتين کي، جيڏين کي، ۳۸. مون کي مٺو، مونکي مصيبت ۾ وڌو، مون سان ظلم ڪئو، ۳۹. ظلم، ۴۰. قهر ڪندڙ، قهريءَ، ظالم.

(۱۷)

ڪَٽِي سِرُ ڪَٽَارَ سِين، ٺَهَرَ اِيائِين مِ نَارَ،
 ڪُوڙِين ڪِرَتِيَا آيا، حَاڪِمَ حُڪْمَدَارَ،
 سَوِين سُوالِي آيا، بَابُو، بِيگُڏَارَ،
 سِي ڏگمگئا ڏاٽَارَ، سُوٽِي ڏانُ ڏِيَاچَ جو.

وائي

مَٿو مِ ڪِيُڪَارَ، يَارَ ڏانُ ڏِيندوسانَ پِئَا مَگُڏَا،
 مَٿو مَورِ نَه پَاڙِيَان، تُنَهِنجِيءَ تَنڊُ تَنوَارَ،
 سِرِ مِ سَنجُنُ نَاه ڪِي، مَوتُ مِ مَگُڏَهَارَ،
 لَڄِيندو ٿو لَاهِيَان، ڪِينهي مَنجِهه ڪِپَارَ،
 جَاڄڪَ جُهوناڳڙَه مِ، هَلُ تَه ٿِيُون يَارَ،
 مَڇُنُ مَوتِي ڪَرِين، ڳِلا جِي ڳُفَتَارَ.

۱. ڪروڙين، بي شمار، ۲. ڪيرت يا راڳ ڳائيندڙ، ساز وڄائيندڙ، ۳. حڪمران، حڪم هلائيندڙ، راجا، بادشاهه، حڪمدار، ۴. سون جي تعداد ۾، تمام گهڻو، ۵. سوال ڪندڙ، پڇڻو فقير، ۶. رمتا فقير، جوڳي فقير، ۷. بيڪ يا خيرات پئڻ وارا، ۸. دهلجي يا ڌڪي وٺا، ۹. سخي، ۱۰. پڏي، ۱۱. دان، خيرات، بخشش، ۱۲. رياست جهوناڳڙهه جي هڪ راجا جو نالو، ۱۳. خوش خيرو عافيت، آڌرپاء، ۱۴. اي يار، اي دوست، ۱۵. اي مڱڻا، اي مڱڻا (پيڄل)، ۱۶. اصل، بنهه، ۱۷. برابر يا مٿ سمجهان، ۱۸. تَنڊُ جِي، (ساز جي) تار جي، ۱۹. تنوار سين، آلاپ سين، ۲۰. آڇڻ يا ڏيڻ (جي لائق)، ۲۱. ڪا شيء، ۲۲. واپس وڃ، ۲۳. شرمسار ٿيندو، ۲۴. (سر) وڌيان، ۲۵. مٿي، ۲۶. اي جاجڪ، اي پڇڻو فقير، اي مڱڻهار (پيڄل)، ۲۷. هندستان ۾ رياست جهوناڳڙهه جو مشهور شهر، ۲۸. هلي اڄ، ۲۹. دوست (ٿيون يار = پاڻ ۾ ٺاهه يا راضي نامون ڪريون يعني توکي سر وڌي ڏيان)، ۳۰. مٿان، ۳۱. شڪايت، ننڍا، ۳۲. گفتگو، ڳالهه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر سورن

داستان پنجون

۱

تَانُ نَه آهي تَنْدُ جو، رُون رُون ڪري رانُ،
هَٽُنْدَل سَنَدَا هَٽَرَا، سَپَڪو چَئي سَازُ،
سَتَ ڏيئي شَهَبَازُ، ٿِيءُ تَه ٿوڪُ پَرَائِيَن.

۲

تَنْدُ ٽَمَارِيءَ تَانُ، جو ڪَهِيو سو قَبُول ٿيو،
سَرتَه آهي سَتَ مِ، پِئو ڪو مَگَڄِ ڏانُ،
ايءُ خَاڪِ مِٽِي ڪَا بَانُ، ڪَاٿَئَن پوءِ ڪُجَه نَهِيَن.

۳

تِيئي پَرَچَئَا پاڻَ مِ، تَنْدُ ڪَتَارو ۽ ڪَنڌُ،
تَنهِن جَهوئي نَاهِ ڪِي، جيئن تو چَارڻ ڪِئو پَنڌُ،
ايءُ شُڪرُ الحَمْدُ، جيئن مَٿو گَهريئي مَگَڙَا.

۱. آواز، آلاپ. ۲. (ساز جي) تار. ۳. رُون رُون = ”رُون رُون“ جو آواز. ۴. (الاهي) ڪجهه. ۵. هَٽُنڌَر، وڃائيندڙ. ۶. جا. ۷. هٿ. ۸. سَتَ ڏيئي = جيتوڻيڪ سڀڪو ٻيو چوي ته اهو آواز ساز جي تَنْدَ جو آهي. پر حقيقت ۾ اهو ساز وڃائيندڙ جي هٿن جو ڪمال آهي. ۹. پڪيءَ جو هڪ قسم. وڏوباز. شاهين. جوان مرد. سخي. ڏاتار. ۱۰. قيمتي يا املهه شيء. ۱۱. حاصل ڪرين. ۱۲. تنهنجيءَ. ۱۳. ٻڌايو. سڻايو. ۱۴. منظور. پسند. ۱۵. مٿو. سڀي. ڪنڌ. ۱۶. عيوض. بدلي. ۱۷. گهرج. ۱۸. ڏان. ۱۹. مٿي ڏانهن اشارو. ۲۰. چاڙهيءَ، مٽيءَ. ۲۱. جو. ۲۲. بوتو. بناوت. ۲۳. ڪاٿڻ ڪان، ويڄڻ ڪان. ۲۴. بعد. ۲۵. ڪجهه نهيَن = ڪا شيءِ نه هوندي. ۲۶. متفق يا راضي ٿيڻا. ۲۷. (وڏي) ڪاٿي، خنجَر. ۲۸. اي چارڻ، اي ٻيجل (ٻيجل ذات جو چارڻ هو). ۲۹. مسافري. ۳۰. خدا جو شڪر ٿو ڪريان يا احسان ٿو مڃيان. ۳۱. سڀ ساراهه. الله جي آهي.

(۴)

گُلُ چِنُو گِرَنارَ جو، ڏيڪِئُو دُئارُ،
 ڪوڙين سَنَدو ڪارِٽِي، اڙين جو آڌارُ،
 وسيلو ولهن جو، سَپني جو سَنردارُ،
 اهڙو راءِ گنگهارُ، وئو جهوري جهوناڳڙهه ڪي.

(۵)

گُلُ چِنُو گِرَنارَ جو، ڏيڪي وئا دُئارُ،
 بائون دايون ٻانهيون، پٽئو ڪڏن پارُ،
 پئي رهئا پٽ ۾، سورن جا سينگارُ،
 راڻين ۾ راڙو ٿئو، پٽن پيئي پچارُ،
 جهڙو راءِ گنگهارُ، ڪين ٿيندو ڪڏهين.

۶

گُلُ چِنُو گِرَنارَ جو، پٽن ٿيون پٽين،
 سهسين سورن جهڙيون، اُپيون اوسارين،

۲. گرنار (شهر) جي باغ جو گل يعني راجا ڏياچ. ۲. چچي ويو يعني قوت ٿي ويو. ڪسجي يعني قتل ٿي وئو. ۳. لرزجي وئو، ڊهي پئو. ڪري پئو. ۴. مڪان، محلات. ۵. ڪوڙين يعني ڪروڙن. ۶. جو، ۷. وسيلو، پرجهلو، آڌار، شفاعت ڪندڙ. ۸. بي وسيلن، مسڪينن. ضرورتمندن. ۹. سڃن، ڪنڪالن. ۱۰. مهنداز. اڳواڻ. ۱۱. راجا. ۱۲. ڪڇ جي هڪ راجا جو نالو جو وڏو سخي هو. هتي مراد راجا ڏياچ آهي. ۱۳. ڏک ڏيئي، روئڙي. ۱۴. جهوناڳڙهه = هندستان ۾ هڪ مشهور رياست جو نالو. ۱۵. راڻيون، گهر ڊڄائون، سانڻيون. ۱۶. ٻانهيون، گوليون. ۱۷. رويو. ۱۸. چُون، ۱۹. اوسارا، ۲۰. زمين، ۲۱. تي، ۲۲. راجا ڏياچ جي زال جو نالو. ۲۳. ويس وگا، ها جنسار. ۲۴. راجا جي عورتن. ۲۵. روج، ماتر. ۲۶. پٽن ۾. ميدانن ۾. ملڪن ۾. هنڌين ماڳ. ۲۷. وائي، چوبول. ۲۸. سوين، هزارين. ۲۹. بيلون، پيون. ۳۰. اوسارا چون، پار ڪڍن، رون.

چَوَتو چَارَنَ هَتَ مِر، سِرُ سِينِگارِئو ڏين،
نَارِئُون نَازُ ڪَرِين، تَه رَاجَا رَاتِ رَمِ ڳِيَو.

(۷)

رَاجَا رَاتِ رَمِ ڳِيَو، جُهونا ڳڙهَ جُهوري،
ڏَنو سِرُ ڏِيَاڇ، ڪُلَهَن تَان ڪوري،
وَن مَٿو ٿون مَڱڻا تَنڊُن سَان توري،
جَو ڳُهَرِيئي سو جُڙِيئي، هَان مَرِ پُو هوري،
پُڄَان نَه آئون ٿوري، جِيئن پيرَ پرتان تو پايا.

۸

سَارِي رَاتِ صَاحِبَ ڪِي، ڳڙهَ پَرِ ڳايائين،
اُنسَ مَٿَڪَ مِينَهَن جِيئن، هَتِ نَه چُٽائين،
تِي لَائقُ لَڏائين، جِي هُو مِيرَ اِٿي مَڱُئو.

۹

جِي مِيرَ اِٿي مَڱُئَا، آئون پَن مَنجَهان تَن،
ڪِي ڪُهَ مُنهنجي ڪَن، اِڙ مَنجَهان اُن جِي.

۱. مٿي جي وارن جو مڃو، چوڻي، مٿي جا وار، مٿو، سِر، ۲. چارن جي (پيچل ذات جو چارن هو)، ۳. آراستو ڪريو، سنورائو، ۴. (راجا ڏياڇ جي محلات جون) عورتون، زالون، ۵. ناز ڪرين = مَرڪن = فخر ڪن، ۶. ڪالھ رات، گذريل رات، ۷. هلي رهيو، گذاري وئو، مري وئو، ۸. جھونا ڳڙھ ڪي، هندستان ۾، جھونا ڳڙھ هڪ مشهور رياست ۽ شهر جو نالو، ۹. رڱاڙي، ڏک ۾ وجهي، ۱۰. منڊن، ۱۱. ڪڇي، وڏي، ۱۲. اي مڱڻا، اي پيچل، ۱۳. ساز جي تارن، ۱۴. مَٺي، وزن ڪري، ۱۵. تو گهريو يا طلبيو، ۱۶. توکي جڙيو يا مليو، ۱۷. ٿي، ۱۸. آهستي (پنڌ ۾)، ۱۹. برابر يا مٿ تيان، ۲۰. ٿوري جي، احسان جي، ۲۱. جنهن صورت ۾، ۲۲. قدم، ۲۳. پرت مان، پيار يا محبت مان، ۲۴. پريا، پاتا يا وڏا (منهنجي گهر ۾)، ۲۵. سڄي، ۲۶. راجا، ۲۷. ڳڙھ جي، ڪوٽ يا قلعي جي، ۲۸. پير ۾، پاسي ۾، ۲۹. ساراهيائين، راڳ ٻڌايائين، ۳۰. هن تي انا، هن تي وسيا يا گهوريا ويا، ۳۱. برسات، ۳۲. وانگر، ۳۳. هٿ ۾، ۳۴. ڪنڀائين، ۳۵. تنهن ڪري، ۳۶. عزت يا مان (پورهئي مطابق)، ۳۷. حاصل ڪيائين، هن کي مليو، ۳۸. ڇاڪاڻ، جنهن صورت ۾، ۳۹. بنيادي ڳاڻو يا راڳائي، ۴۰. به، ۴۱. ڪجهه، ۴۲. ڇو، راڳ ٻڌاء، ۴۳. ڪن ۾، ۴۴. ورثي، ترڪي، موروثي ذات، ۴۵. ميراڻي مڱن.

۱۰.

جو تو ڏيڻ ڏياڇ ڀانيو، ايءُ سرُ سڀڪو ڏي،
ڪي ناهه جهڙو نئي، جو سندن ٿئي سواليين.

۱۱

ڏٺو تان ڏان، راڪيئي تان رک ٿئي،
توڏل تنبو ڪيئرو، تندن اهوئي تان،
سو ڪو ڏياريهون ڏان، جو طمع ڪي ترڪ ڪري.

(۱۲)

جو ترڪ طمع ڪي ڪري، سو ڪي مون سٺاءِ،
جيڪي چئين جيءَ مان، سو ڳور منجهان ڳالهه،
مگهه ٻار ملهه، جو وچان ويرين آيو.

(۱۳)

جو وچان ويرين آيو، سو مگهه ٻار م مٽاءِ،
جا جيءَ اندر مون ڳالهه ٿي، سا پاند پلئي مون پاءِ،
جو گهران سو گهوري ڏي، مگهه ٻار ملهه.

۱. دان، بخشش. ۲. اي ڏياڇ (جهوناڳڙهه جي راجا جو نالو ڏياڇ هو). ۳. سمجهيو، خيال ڪيو. ۴. ناهه جهڙو = نه جهڙو يعني لاثاني يا جنهن جهڙو ڪو ڏيئي نه سگهي. ۵. ڪي ڏي. ۶. پروانو، حجت، ٽيڪ، آڌار، اختيارنامون. ۷. سوالين واسطي، پيتو فقيرن واسطي. ۸. تو ڏنو، ۹. ته. ۱۰. دان، خيرات، بخشش. ۱۱. رکيئي، تو رکيو، تو پاڻ وٽ سانڍيو. ۱۲. مٽي، خاڪ، ۱۳. ۱۴. ۱۵. سازن جا نالا. ۱۶. (توڏل، تنبيءَ ڪيئري جي) تندن جو. ۱۷. ساڳيو. هڪڙوئي، ۱۸. آواز. ۱۹. مونکي ڏيارج يا ڏج. ۲۰. دان، انعام، خيرات. ۲۱. لالچ. ۲۲. پاسي، پري، قطع. ۲۳. مون کي. ۲۴. ٻڌاء. ۲۵. چوين، ۲۶. اندر، دل. ۲۷. پر. ۲۸. منهن، وات. ۲۹. مگهه فقير، مگهو (بيچل). ۳۰. سرخرو ڪر، مرڪاء. ۳۱. وٽان، منجهان. ۳۲. دشمن. ۳۳. واپس ڪر. ۳۴. پر. ۳۵. منهنجي. ۳۶. پاند پر، پلڻ پر، جهوليءَ پر. ۳۷. مونکي. ۳۸. وجهه. ۳۹. مگان، طلبيان. ۴۰. جان تان گهمائي، خوش ٿي.

اٿم آس اها، تہ وِجي ڏيگاريان ڏيہہ ۲ ۾.

۱۴

ڏيڻ گهٽو ڏهلو، سيسي ڏيڻ سڪ،
سو تان ڏياچ ڏک، جو تعلق رکي تڏ سن.

۱۵

جو تعلق رکي تڏ سن، سو ڪي پليئي پاء،
مون ڪي م موٽاء، آئون اگاهون آيو.

(۱۶)

جو تعلق رکي تڏ سن، سو مون پليئي پاء،
سئون، ڪريان گالهري، آيس اگاهينءَ جاء،
هيءَ هينئر ئي هلاء، وڌ تہ وڌ ۲۲ ۾ نه ٿئي.

۱۷

وڌ سِر ٿي سَرهو، م ڪي آءُ م ڳاء،
جَاجڪ تو مٿان، مُلڪ مڙوئي گهوريان ۲۸.

۱. مون ڪي آهي. ۲. تمنا، خواهش. ۳. ديس يا ملڪ (راجا ائيراء جي). ۴. خبرات ڏيڻ (جنهن ۾ ڪابه نفعي يا ناموس جي لالچ نه هجي). ۵. بي حد. ۶. ڏکيو، مشڪل. ۷. (لالچ ۾) سر ڏيڻ. ۸. سولو، آسان. ۹. ته. ۱۰. اي ڏياچ (جهوناڳڙهه رياست جي راجا جو نالو ڏياچ هو). ۱۱. ڏکيو، مشڪل. ۱۲. واسطو، لاڳاپو. ۱۳. (منهنجي ساز جي) تڏ يعني تار (جيڪا ڏياچ جو سر صرف خبرات ۾ گهري ٿي). ۱۴. پلڻ ۾، جهوليءَ ۾. ۱۵. وجهه. ۱۶. پري کان. ۱۷. ٻڌ. ۱۸. پراهينءَ، ڏوزاهينءَ. ۱۹. جاءِ کان، هنڌ کان. ملڪ کان. ۲۰. هاڻي ئي، هن وقت ئي. ۲۱. روانو ڪر (سِر ڏيڻي). ۲۲. ڪاٺ. ۲۳. دير. ۲۴. سِر وڌي خوش ٿي ۽ هِت هر هر اچڻ ۽ ڳائڻ کان ڇڏي ڇوڙ. ۲۵. اي جاجڪ، اي ڀينو فقير، مڱهار (هيجل)، ۲۶. تان. ۲۷. جهان. ۲۸. قربان يا صدقو ڪريان.

۱۸

سورث مئي سڪُ ٿئو، خيما گنيا گنگهار،
 نڪو راڳ نه روپ ڪو، نڪا تند تنوار،
 مٿو مڱڻ هٿار، ڏنو سر ڏاتار ڪي. #

۱۹

سورث مئي سڪُ ٿئو، خيما هنيا گنگهار،
 ٿئو راڳ روپ سو، لڳي تند تنوار،*
 ڍٽ پٽ پيئي پڇار، ته راجا رات راضي ٿئو.

۲۰

راجا رات راضي ٿئو، تنهن ڏنا وڏا ڏان،
 تڏهين مٿي ڪارڻا مڱڻي، طرح ٽنبي ڪي تان،
 نه ڪارڻ رب رحمن، سر وڏي سلطان ڏي.

وائي

ڪيئون پائي آڳان ٻولڪي، گهايل ڪيئي مين سول سڄڻدي.

۱. راجا ڏياچ جي زال جو نالو. ۲. مري وئي (راجا ڏياچ جي سر وڌڻ کان پوءِ ان جي ڏڙ سان گڏ پاڻ کي باهر ۾ ساڙيائين يعني چڪيا تي چڙهي). ۳. ماڻ، سانڌ. ۴. خيما ڪنيا = تنبو پتيا يعني هن دنيا مان گذاري وئو. ۵. ڪڇ ملڪ جي هڪ راجا جو نالو ڪنگهار هو جو وڏو سخي هو هتي اشارو راجا ڏياچ ڏانهن آهي • جهوناڳڙم ۾ هاڻ نڪو ڳاڻن وڃائن يعني خوشيءَ جي محفل آهي ۽ نڪا ڪا (بيجل جي ساز جي) تند جي آواز آهي. ۶. (خود پنهنجو)، سر. ۷. مڱڻي، پينوءَ فقير (بيجل)، ۸. سخيءَ (راجا ڏياچ) # بيجل به پاڻ کي سورث سان گڏ باهر ۾ ساڙي ماري ڇڏيو. ۹. خيما هنيا = تنبو ڪوڙيا (عالم ارواح ۾ يا روحاني دنيا ۾ مڪان حاصل ڪيو). * هاڻي ڏياچ جو روح عالم ارواح ۾ ملائڪن ۽ مقبول پانهن جي تسبيح جو آواز پيو ٻڌي. ۱۰. ڍٽ ٿر علائقي جي هڪ حمي جو نالو آهي. ريگستان ۾، برٽ ۾، ۱۱. پٽ ۾، ميداني علائقي ۾ (ڍٽ پٽ = هر هنڌ تي، هر جاءِ تي). ۱۲. وائي، چوبول. ۱۳. ڪالهر رات، گذريل رات. ۱۴. خوش. ۱۵. دان، خيرتون. ۱۶. وري. ۱۷. ڪرايا. ۱۸. طرحين طرحين، قسمن قسمن. ۱۹. ساز جو هڪ قسم. ۲۰. آواز. آليون. ۲۱. واسطي، صدقي. ۲۲. پالهار. ۲۳. رحمن جي مهربان جي رحر ڪندڙ يا باجهاري جي. ۲۴. ڪنڌ. ۲۵. ڪي، ڪاڻي. ۲۶. اي سلطان، اي راجا. ۲۷. ڪنهنڪي. ۲۸. اي پائي، اي پاءُ، اي ادا. ۲۹. ٻڌايان. ۳۰. ڳالهه ڪري. ۳۱. زخمي. ۳۲. ڪڍي. ۳۳. آئون. ۳۴. سور، درد. ۳۵. سڄڻ جي، محبوب جي.

جَنْدُ چَڙهَئَا ڪُلُ عَالَمَ وَيڪُٺَا، رَانجُھُو لَڌڙَمِ ڳولِڪِي،^۸
مِين رَانجَھِندي رَانجَھُن مِيڌَا، ڪِيڙَا گَھَتڙِئَمِ گَھولِڪِي،^{۱۲}

وائي

ڪِينُون آڳَان ڪُون بَتَاوي هِي وَتَھڙُو لوڪُ ڙِي ماءُ،^{۱۹}
اِپَني صَاحِبِ دِي بَاتِ ڙِي،^{۲۱}
چَارُڻُ آيَا ڪَاتِ لِي جَايَا ڪوِ جَاڳِڪَڻِي دَاتِ ڙِي ماءُ.^{۲۲}

۱. قمر، ماهتاب، ۲. آپرئو، ۳. سڄي، ۴. جهان (جي ماڻهن)، ۵. ڏٺو، ۶. پنجاب جي هڪ مشهور عشقي قصي جو مک اداڪار جو نالو جنهن هير نالي هڪ عورت سان عشق ٿي ڪيو. محبوب، پيارو، ۷. مون لڌو يا ڏٺو، ۸. ڳولي، تلاش ڪري، ۹. آئون، ۱۰. رانجهن يعني محبوب جي، ۱۱. منهنجو، ۱۲. ڪيڙي قوم جا ماڻهو، هير جا ماڻه، ۱۳. مون گهٽيا، مون ڇڏيا، ۱۴. گهرو، قربان يا صدقو ڪري، ۱۵. ڪنهن کي، ۱۶. چوان، ۱۷. ڪير، ۱۸. ٻڌائي، ۱۹. مسافر، ۲۰. ماڻهو، ۲۱. اڙي، ۲۲. آمان، امڙ، ۲۳. پنهنجي، ۲۴. دوست، ساٿيءَ، سڄڻ، ۲۵. جي، ۲۶. ڳالهه، ۲۷. ٻيڄل (جيڪو ذات جو چارڻ هو)، ۲۸. آيو، ۲۹. ڪاٿي، ۳۰. ڪي، ۳۱. ويو، ۳۲. کڏ ۾ پوي، ٻن پٺي، ۳۳. جاجڪن جي، ٻينو فقيرن يا چارڻن جي، ۳۴. قوم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ بَرَّئُو* سِنڌِي

داستان پهريون

۱

چَا ڪِي وَجِيئُو چُو، بِيَلِي رَهِيَن بِئَن جُو،
وَن ڪَنجَڪَ ڪُرِيَمَ جِي، جَگَم آهي جُو،
سَهڪو هُوندو سو، جَنهن جُو عَشَقُ اللهَ سِين.

۲

اَجُ پَن اَڪَڙِيَن، پَنهنجَا سَجَن سَارِئَا،
گَلَن تان ڳوڙهن جُون، بُوندُون بَس نَ ڪَن،
سَنڌِي سِڪَ پَرِيَن، لَوڪَ ڏَنِي نَ لَهِي.

۳

پَلِي ڪِيئي پَلا پَرِيَن، هِيئن نَ مَناسبُ هوءَ،
لائي چَتُ چَرَّئُو ڪَري، پاڻُ ڪَڍِي وِين پوءِ،
توڻي حُبَ نَ هوءَ، هوتَ نَ ڪَجَن هِيڏِيُون.

* ”برئو يا بروو“ لفظ اصل عربي ”پر“ لفظ آهي جنهن جي معنيٰ آهي نيڪ ماڻهو جو الله، ان جي پيغمبر صلعم، ماءُ پيءُ، رشتيدارن ۽ ٻارن لاءِ حياتي اڀين ڪري. ٻيءَ روايت موجب برئو هڪ شخص جو نالو آهي جيڪو ”رپ“ نالي هڪ حسين عورت تي عاشق هو جيڪا ”ڪليان“ سردار جي ڌيءَ هئي، برئو ۽ رپ ميرپورخاص ضلعي جي ڊگڙي تعلقي ۾ جدا جدا علائقن جا رهاڪو هئا. برئو جي معنيٰ برهم ۽ وچوڙو به آهي. ۱. چو، ۲. نوڪر، خدمتگار، همراه، ۳. جهل، پڪڙ، ۴. گهوڙي جي رکين جو پتو يعني دوال يا گهوڙو گڏ وٺي ڊوڙن لاءِ لفافو جو پتو، ۵. ڪريم (جي گهوڙي)، ڪريم جي معنيٰ ڪرم يا احسان ڪندڙ يعني الله تعاليٰ، ۶. جهان، دنيا، ملڪ، ۷. سڪيو، آسودو، ۸. ياد ڪرڻ، سنڀالڻ، ۹. ڳڻڻ، مٽڻ، رخسارن، ۱۰. لڙڪن (روڻن وقت اکين مان وهندڙ پاڻيءَ جي)، ۱۱. قُرا، قطرا، ۱۲. بس نه ڪن = بند نه ٿين، ختم نه ٿين، ۱۳. جي، ۱۴. پيار، آڪڻ، ۱۵. محبوبين، ۱۶. لوڪ جي، ماڻهن جي، ۱۷. ڏسڻ سان، ۱۸. ختم ٿي، ۱۹. چڱي، چڱائي پلائي، مهرباني، ۲۰. توڪڻي (پلي ڪيئي جي اصطلاح معنيٰ تو پلي نه ڪئي)، ۲۱. ٻاجهرا، نيڪ، چڱا، ۲۲. واجب، ۲۳. توکي هو، ۲۴. (ننهن يعني محبت) لڳائي، ۲۵. دل، من، ۲۶. مست، ديوانو، ۲۷. پاڻ کي، خود کي، ۲۸. ڪڍي وٺڻ = پري ڪري، ۲۹. بعد ۾، ۳۰. جيتوڻيڪ، ۳۱. سڪ، محبت، ۳۲. محبوب، دلبر، ۳۳. وڏيون ڏاڍايون.

۴

پِلِي ڪِيئي پَلا پَرِين، مُون نَه جَاتو اِيئن،
هِيُون هِيَرائي هَت ڪَري، هَلِيو ويندين هِيئن،
سَا سِڪَ سَلان ڪِيئن، جَنهن اَندرِ آهِيَرَا ڪِئا.

۵

هِيَرائي هَت ڪِئو، هِينئَڙو حَبِيَبَن،
پَلَتِي ڪَچِيءَ تَنڊُ ۾، سَلاڙَڙو سِيئَن،
ج وڏا پِيچَ پَرِين، تَه هِينئَڙو هَتِيڪو ٿِئو.

۶

ڪِي اوڏائي ڏُور، ڪِي ڏُور پَه اوڏا سُپَرِين،
ڪِي سَنبِرَجَن نَه ڪَڏهين، ڪِي وِسَرَن نَه مُور،
جِيئن مِينهن ڪُنڊِيءَ پُور، تِيئن دُوستِ وِراڪو دل سين.

۷

جِيئن ڪَڙو مَنجهه ڪَڙي، سو لُهارَ لَپِيئَڻو،
مُنهنجو جِيءُ جَڙي، سُپَرِيان سوگهو ڪِئو.

۱. پلائي، مهرباني، چڱي. ۲. تو ڪئي، (پلي ڪئي جي اصطلاحي معنيٰ تو پلي نه ڪئي). ۳. اي پلا، اي نيڪ، اي مهربان. ۴. محبوب، پيارا. ۵. پروڙيو، سمجهيو. ۶. دل، مَن. ۷. عادتِي ڪري، هيراڪ يا پانڌائي ڪري. ۸. هَت ۾، قبضي ۾، قابو ۾. ۹. گنج ۾ "توڪي ڏيان ڪيئن" لکيل آهي. ۹. محبت، پيار. ۱۰. سليان، سڻايان، ٻڌايان. ۱۱. ڪهڙيءَ طرح. ۱۲. اندر ۾، دل ۾. ۱۳. آڪيرا، گهر، آستانا. ۱۴. دل، مَن. ۱۵. محبوبن، سڻين. ۱۶. جڪڙي، ويڙهي، سلاڙي. ۱۷. ان پوري وڻيل. ۱۸. ست جي ڏاڳي. ۱۹. جڏهين. ۲۰. پاتا، وراڪا، وڪڙ. ۲۱. سوگهو، قابو. ۲۲. ويجهو به. ۲۳. پري. ۲۴. پرين، محبوب. ۲۵. ياد اچن، دل تي چڙهن. ۲۶. دل تان لهن، ياد نه اچن. ۲۷. هرگز، بنهر، اصل. ۲۸. جهڙيءَ طرح. ۲۹. چوپائي مال جو هڪ قسم. ۳۰. ڪُنڊيءَ جا، گول وريل ۽ چوڙيدار سڱن واريءَ مينهن جا. ۳۱. گول سڱ. ۳۲. تهڙيءَ طرح. ۳۳. دوست جو، يار جو. ۳۴. لوھ جي زنجير جو هڪ گول چڪو. ۳۵. لوھ جو ڪم ڪندڙ، آهنگر. ۳۶. ويڙهو، قابو ڪيو. ۳۷. دل. ۳۸. مڙهي، جڪڙي، ڪُنڊي، ملائي، رهي، ٿانڪي. ۳۹. سپرين، پرين.

۸

مَآئُهو گُهرَنِ مَالُ، آئون سَپَ ڏينهن گُهرَانِ سَپَرِين،
 دُنِيا تَنهن دوسِيتَ تان، فِدا ڪَريَانِ فِئِ الحالُ،
 ڪِئو نَامَ نِهَالُ، مُونڪي مَحَبُوبَن جِي.

۹

صُورَتَ گُهڻو سُهڻا، تَاڻا سَنَدَن تُوهُ،
 رِيلو ڏيئي رُوح، جو گائي سو گامي مَري.

۱۰

صُورَتَ سَنَدِينِ سَال، پاڻ مُصاحِبَ سَپَرِين،
 مَولي ڏَنن مَنهن ۾، نوري نيڻ نِهَال،
 سَندي خوابَ خِيَال، مُون مَن مَتِوالو ڪِئو.

۱۱

پَر وَسِ تِئَمَ پَريَان، پَرِين وَسِ نَه پَانهنجي،
 لڳو ڪين لَطيفُ چئي چَپَرُ چَبَاتِيءَ سَاڻ،
 پَرِين ڏيڪاري پاڻ، خوش ڪَري وِڻا خوابَ ۾.

۱. طلبين، چاهين. ۲. دنياڻي خزانو، ڏن دولت. ۳. سڀ ڏينهن = سڄي ڄمار. سدائين. ۴. پرين، محبوب. ۵. دنيا جو خزانو. ۶. يار. سڄڻ. ۷. قربان، صدقو. ۸. هڪدم. ۹. نالي. ۱۰. خوش. ۱۱. صورت ۾، شڪل ۾. ۱۲. حسين، لاهوڪا، موچارا، ۱۳. مَآڻا، ناز نخر. طور طريقا. ۱۴. انهن جا. ۱۵. توهه جهڙا (ڪڙا يا ڪوڙا). توهه هڪ جهنگلي ول جو ڦر آهي جو ڌاڻي ۾ سخت ڪڙو آهي. ۱۶. لاڙو. ڪشش. ۱۷. ڪرائي، ڏياري. ۱۸. روح کي، دل کي. ۱۹. جلي، سڙي. ۲۰. سَاهَ ڏي. ۲۱. انهن جي. ۲۲. چڱي، موچاري. سهڻي. ۲۳. خود. ۲۴. (مخلص يا همدرد) ساڻي. ۲۵. مولا، مالڪ، خدا. ۲۶. انهن کي ڏنا. ۲۷. نوراني. ۲۸. اکيون. ۲۹. دل خوش ڪندڙ. ۳۰. جي. ۳۱. سڀني يا ننڊ ۾ ڏنل صورت. ۳۲. وهر، ويچار. ۳۳. منهنجو. ۳۴. دل. ۳۵. مستانو، ديوانو، چريو. ۳۶. پراڻي يا بي جي وس ۾ يا اختيار ۾، بي جي هٿ ۾ يا قبضي ۾. ۳۷. منهنجا ٿاڻا. ۳۸. پيارا محبوب. ۳۹. جبل، ڏونگر. ۴۰. سڀني، آره. ۴۱. راضي.

۱۲

ڌڙتي دُونَه جِيئَن، سِرَ پَرِ سَپِيَرِن ڏي،
لَڳو وَاَن لَطِيْفُ چَئي، تَن پَرِيَان جِي تِيئَن،
تَه حَاصِلُ ٿِي اِيئَن، قَرِينُو قَرِيبَ حَو.

(۱۳)

لَڳِيءَ حَو لَطِيْفُ چَئي، قَالُ نَه ڪو قِيلُ،
لِڪِي نَآيُون ڪوڙِيُون، نِيئَن وَهِي نِيَرُ،
هِيئَن ٿِيءُ سَڌِيَرُ، ڪَالَه قَرِيبَن لَڏُو.

(۱۴)

ڪَالَه قَرِيبَن لَڏُو، تَان ٿُون ٿِيءُ تِيَارُ،
ڪُلُ نَفَسِ ذَاتِقَّة المَوْتِ، * سَچَو اِي قَرَارُ،
پَرِين ٿَنهِنجُو پَارُ، مُون نِمَآڻِيءَ نَصِيبُ ٿِي.

(۱۵)

مُون نِمَآڻِيءَ نَصِيبُ ٿِي، پَرِينءَ پِيَشَانِي،
سِي ڪِيئَن وَجَنِم وَسَرِي، جِي جِيءَ آندَر جَانِي.

۱. جسم، بدن. ۲. لباس. ۳. جهڙي طرح. ۴. سِرَجي، مٿي جي. ۵. اوڏائي، نزديڪي، ويجهائي. ۶. پَرِين، محبوبين. ۷. وڃ. ۸. تَن سان، بدن سان، بُت سان. ۹. تهڙيءَ طرح. ۱۰. حاصل ٿي = هٿ اچي، پراڻجي. ۱۱. اَن طرح. ۱۲. پيوستڪي، الحاق، ميلاپ، وحدت. ۱۳. محبوب. ۱۴. نينهن. محبت. ۱۵. بحث، چُون چَرا. ۱۶. رد ڪند، ٽيڪاڻي. ۱۷. تقدير. ۱۸. پالڻ يا تيرڻ چُون جُهَنبون، پاڙون يا جڙون. ۱۹. ڳاڻيون، پُختيون ڪيون. ۲۰. نيشن مان، اکين مان. ۲۱. جاري آهي، ڳري، وسي. ۲۲. پاڻي. ۲۳. اي هيٺڙا، اي دل. ۲۴. هوشيار. ۲۵. گذريل يا اڳئين ڏينهن. ۲۶. رحلت ڪئي، انتقال ڪيو، دم يا ساهه ڏنو، وفات ڪئي. ۲۷. آخر. ۲۸. تباري ڪر يا نسبت ڪر (هلڻ يا لڏڻ جي) * هر جان يا ساهوارو (هڪ نه هڪ ڏينهن) موت جو مزو چڪندو (قرآن جي سورت آل عمران جي ۱۸۴ آيت، الانبياء جي ۳۵ آيت ۽ عنڪبوت جي ۵۷ آيت). ۲۹. صحيح يا بڪو. ۳۰. واعدو. ۳۱. اي پَرِين، طرف، پاسو، پاڙو، حمايت. ۳۲. نمائيءَ ڪي، مسڪين ڪي، اڏين يا بي واهيءَ ڪي، ۳۳. حاصل ٿي، پاڳي ڀراڇي. ۳۴. پَرِينءَ جي. ۳۵. شڪل يا صورت يعني ديدار. ۳۶. مونڪي وجن، ۳۸. دل تان لهي، ۳۹. دل، ۴۰. ڀر، ۴۱. جانب، محبوب.

تَنِي جِي ٻَانِهِي، ڪَهَڙِي حُجَ ھَلَايَان.

۱۶

فَآني مِيَّانَ فَاڻِي، دُنِيَا دَمُ نَه ھِڪَڙُو،
لَتِي لَوڙُھُ ڪُڙَن سِين، جَوڙِيندا جَاڻِي،
ڪوڏَرِي ڪَاڻِي، آھِي سِرِ سِي ڪَنھِن.

۱۷

بَرُوڻِي جِي ٻَاڻِي، ڪَنھِن ڪَان سِڪِيَن سُرِين،
اُڻِي ڏِيندَ ھَتَا ۾، مَسُ قَلَمُ ڪَاڻِي،
حَافُ پُچِندَ ھِيڪَڙُو، ظَاھِرُ زَبَاڻِي،
تَنِي اِگَڻان جَاڻِي، ڪَهَڙِي ڪَرِيندين ڳالھَڙِي.

۱۸

پَرِينجُھُو ۽ ويھِي، ڪَهَڙِي ڪَندين ڳالھَڙِي،
ڍَڪِي ھَلِندَ ڏُوڙِي ۾، ڪَنڌَ ڪَلَرُ ڏِيئي،
جَاڇِي مَآڇِي موٽَئا، وَرُ وڻِي ڏِيئي،
خَبَرُ نَه پِيئي، تَه ڏِيڄُ ڏَنائُون ڪِيَتَرُو.

۱. نوڪريائي، گولي، ۲. حج ھلايان = حجت ڪريان، عذر يا اعتراض يا بحث مباحثو ڪريان، ۳. فنا ٿيندڙ، بي بقا، ناپائيدار، ناسونت، ۴. اي ميان، اي صاحب، اي ساٿي، ۵. جهان، ۶. ساعت، گهڙي، پل، پلڪ، ۷. ڍڪي، پوري، دفن ڪري، ۸. لاش، جنازو، قبر، ۹. مٽي جي پٿرن، ۱۰. (قبر) تيار ڪندا يا ٺاهيندا، ۱۱. اي جاني، اي جانب، اي محبوب بيچارا، ۱۲. زمين کوٽڻ جو اوزار، ۱۳. باجهريءَ، جوئر يا سر جو ڪانو جنهن سان مڙدي جي ماڻ وٺي ان جي ڊيگهه جيتري قبر کوٽيندا آهن، ۱۴. سر تي، مٿي تي، ۱۵. سيڪنهن جي، هر ماڻهوءَ جي، ۱۶. بروڻي راڳ، ۱۷. ٻولي يا آلاپ يا ٻاڻي، ۱۸. توسڪي، تو حاصل ڪئي، تو پراڻي، ۱۹. اکرن لکڻ لاءِ تيار ڪيل رنگدار پاڻي، سياهي، روشنائي، ۲۰. ليکڻ، ڪلڪ، ڪاڻي، ۲۱. لفظ، جملو، پشڪو، ڪلمون، ۲۲. گليو گلايو، ۲۳. برزبان، وائي ويٺي، ۲۴. تني جي، ۲۵. روبرو، سامهون، ۲۶. اي جاني، ۲۷. ڪندين، ۲۸. ڀر ۾، پاسي ۾، ۲۹. پنجهوءَ جي، زمين مان کوٽيل مٽيءَ جي پڙهتي معنيٰ ٿيندي قبر جي، ۳۰. پوري، دفن ڪري، ۳۱. مٽيءَ، ۳۲. ڪنڌ جي هيٺان، مٿي جي هيٺان، ۳۳. قبر جي مٽي، ۳۴. گهوٽ جي طرفان شاديءَ ۾ آيل دعوتي، ۳۵. ڪنواريتن جي طرفان شاديءَ آيل دعوتي (ڇاڇي ماڇي = جنازي کي ڪلهو ڏيندڙ ماڻهو، ڪانڌي)، ۳۶. گهوٽ يا مڙس يعني مٽ، ۳۷. وڻيءَ کي يا ڪنوار کي يعني قبر کي، ۳۸. سڌ، ڪل، ۳۹. ڏاج، جهيڙ، گهوٽ ۽ ڪنوار کي والدين طرفان شاديءَ ۾ مليل سامان.

۱۹

سَڄڻُ سِينِگاري، ڪِئائون مُهاڙ مُقامَ ڏي،
 ڪِڻي ڪَتشولو هَلِئا، لوڪانَ نِظاري،
 لاٿائون لَطِيف چئي، قَبَر ڪِناري،
 سَنئون سُمهاري، نِيئي ڌريندا ڏوڙ ۾.

۲۰

ڪَڏهين مڙهه مُقام ۾، ڪَڏهين ڳاڙهو گهوٽ،
 سَنڌو واريءَ ڪوٽ، اڏيو اڏيندين ڪيترو.

(۲۱)

مُئا مَنجِهه مُقام، سِڪَن ٿا سَلام ڪي،
 اَنگ نَه اويڏين ڪپڙو، طَلَب نَه رڪنِ طَعَام،
 اَلله اَن قِيَام، تَه ڏسون مُنهن مَحَبُوبَ جو.

۴۱

وائي

هُوٽُ نِيئان جو دِلِبنڊ، يَلو جَانِي،
 هيڏنهن هوڏانهن سُرِين، ڪاڏي ورايان ڪَنڏ.

۱. ساڄن، دلبر، محبوب. ۲. (غسل ۽ ڪفن سان) آراستو ڪري يا سنواري. ۳. منهن (مهاڙ ڪٿائون = روانا ٿا، هليا). ۴. قبرستان. ۵. مڃت يا جنازي واري ڪٽ، ۶. لوڪ يا ماڻهن جي، ۷. نظرون يا اکين اڳيان يعني ڏسندي، ۸. قبر جي، ۹. ڪناري تي، ڪپ تي، پاسي ۾، ۱۰. سڌو، ۱۱. لينائي، ۱۲. ڪي، ۱۳. رکندا، ۱۴. مٽيءَ يعني قبر، ۱۵. مڙو، لاش، ميت، ۱۶. سهڻو، ۱۷. نئون پڙيل يا شادي ڪيل جوان، غازي، ڪافرن جو قاتل، ۱۸. جو، ۱۹. ريتيءَ، مٽيءَ، ۲۰. قلعو، جاء، ۲۱. اڏيو اڏيندين = ٺاهيو ٺاهيندين، ۲۲. مثل ماڻهو، مڙدا، ۲۳. واجهائين، ۲۴. (محبوب جي) ديدار، ۲۵. انگ تي، بدن تي، ۲۶. پائين، ڏڪين، ۲۷. جاهت، اشتها، ۲۸. طعار جي، کاڌي جي، ۲۸. اي الله، ۳۰. قيامت، محشر جو ڏينهن، ۳۱. پسون، ۳۲. محبوب، ۳۳. نيشن جو، اکين جو، ۳۴. پيارو، ۳۵. سٺو، سهڻو، ۳۶. جانب، دوست، ۳۷. هيڏانهن هوڏانهن = هتي هتي، چوڌر، ۳۸. پرين، محبوب، ۳۹. ڪيڏاهن، ڪهڙي طرف، ۴۰. ڦيرايان، ۴۱. مٿو، منهن (ورايان ڪنڌ = نظر ڪريان).

چَڙهي ڏاڍين ڏونگرين، راهه پڇاڻان رند،
سيد سينان سهڻو، سائينءَ جو سوڳند.

وائي

ڪهڙي آندين سانگ، ٻاروچا پنيورم،
اونين اٺ پلاٽئا، ٿاڻي ٻڌائون ٿانگ،
جيءَ جڙ هيمر جن سين، سي پرين ٿئا پاسانگ،
متان ڪا مون سان هلي، نينهن مڙوي نانگ،
عاشق سڻي اٿئا، برهه واري بانگ،
اڌ مٽي ڪئي آهيان، ڪي جو ڪهيو ڪانگ،
اڏيون عبداللطيف چئي، ٿڪا هنيڙم ٿانگهه.

۱. ڏاڍين، ڏکين، ۲. ڏونگرين تي، جبلن تي، ۳. رستو، واٽ، رند، ۴. سردار يعني حضرت محمد مصطفيٰ صلعم، ۵. سپن کان، ۶. مالڪ، ڌڻيءَ، خدا، ۷. قسم، ۸. توکي آندو، ۹. ڪمر، ضرورت، سبب، ۱۰. اي ٻاروچا، اي پنهنون (سسئيءَ جو محبوب ٻروچ قوم مان هو)، ۱۱. ٺٽي ضلعي ۾ گهاري جي ڳوٺ اٽڪل ۾ ميل پري هڪ پراڻو شهر آهي جتي سسئي رهندي هئي، ۱۲. چڪي، ڪشي، ۱۳. تنگ، اٺن تي پاڪڙن کي مضبوط ٻڌڻ لاءِ ست يا ڏاس جا پتا، ۱۴. جيءَ جي، دل جي، ۱۵. محبت جي، ميخ يا ڪلي، ۱۶. مونکي هئي (لڳل)، ۱۷. باسيرا، پري، ۱۸. وڇوڙي، فراق، نينهن، ۱۹. اذان، سنڌ (نماز جي لاءِ)، ۲۰. اڌ مٽي = ٿڪل، ماندي، نيم جان، نيم مردو، هلاڪ، ۲۱. جيڪو ڪجهه، ۲۲. ٻڌايو (دوست جو پيغام)، ۲۳. ڪاري رنگ جي پڪيءَ جو هڪ قسم جنهن کي عاشق ۽ معشوق دوست جو پيغام آڻيندڙ ۽ نيندڙ تصور ڪندا آهن، ڪانه، زاغ، ۲۴. (بنان چنهنب ۽ گول چوٽيءَ وارا) تير، ڪان، ۲۵. مونکي هنيا، ۲۶. سڪ، اڪنڊ، محبت.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرُ برٿو سنڌي

داستان پٿو

۱

جَانِبَ تُون جِيءُ، آهين شَان شَعُورَ سين،
مُون تي ڪَر مُنهنجا پرين، توهه تُسي تيءُ،
ايءُ ڪَامِل ڪَم ڪِيءُ جِيئن نَوَازِينِ نِگاهه سين.

۲

جَانِبَ اِيئن نه جُڳاءِ، جِيئن مَارِو موٽِو نه پُچين،
رَتِي رَت نه سِنجِري، سِڪَ تَنهنجي سَاءِ،
اَسَان توهين لاءِ، ٿي پَر ۾ پُوجائُون ڪِيون.

۳

جَانِي مُنهنجي جِيءِ ۾، جِي تو طَمَعُ پوءِ،
وَن ڪَاتي وِڊِ اَنگُڙا، اَدَبُ ڪَر ۾ ڪو،
پَايان پَال سَنڌوءِ، جِي تُون سَاجَن سِنئون نِهاريين.

۱. اي جانب، اي جاني، اي دٻير، ۲. جيترو، ۳. عزت، مان، ۴. فهم، فضيت، عقل، ۵. مهرباني، احسان، ۶. راضي يا خوش ٿي، ۷. تيترو، ۸. اي ڪامل اي بزرگ، اي برگزيده، اي نيڪ، اي ڀلار، ۹. ڪيڏو نه وڏو، تمام وڏو، ۱۰. مونڪي نوازين، مونڪي سرفراز يا نهال ڪرين، مون تي احسان يا نوازش ڪرين، ۱۱. نظر، ديدار، درشن، ۱۲. مناسب، روا، ۱۳. خبر يا سڌ لهن، ۱۴. ذرو، ڦڙو، ۱۵. پيدا ٿي، نڪري، ۱۶. سبب، ۱۷. تنهنجي، ۱۸. ڳجهه ڳوهه، مخفي طرح، ۱۹. دعائون، ۲۰. جان، بدن، جمر، ۲۱. جيڪڏهن، ۲۲. توکي، ۲۳. طلب، ضرورت، ۲۴. هجي، ۲۵. عضوا، ۲۶. لحاظ، صرفو، ۲۷. سمجهان، مڃيان، ۲۸. مهرباني، نوازش، احسان، ۲۹. تنهنجو، ۳۰. سچو، محبوب، ۳۱. (مون ڏانهن) سڏو منهن ڪري، ۳۲. نظر ڪرين يا ديدار ڪرائين.

(۴)

ڪوئي ڪُنائون، اِنَ پَرَ اَڪَڙينَ سينَ،
 مَاسُ وِراهي هَلِئا، ڪَرنِگَهرُ چَڏِيائون،
 وَتَواَصَوا بِالحَقِّ وَتَواَصَوا بِالصَّبْرِ* اِيئنَ اُتائون،
 ڪَلِي گَهايائون، مُرڪِي مَاريو سَڄَڻين.

۵

ڪِئانَ سِڪِيينَ سُوپِرينَ، ڪَاسائِيءَ ڪِي ڪَارِ،
 تِڪِي ڪَاتي هَتَ ڪَرِ، مُنِيءَ سينَ مَ مارِ،
 چُوري چَاکَ نِهارِ، سُوَرَنَ سَانگَهيڙا ڪِئا.

(۶)

سُوَرَنَ سَانگَهيڙا ڪِئا، مَڻي مُون مَعذُورِ،
 آئون هَتَ ويئي وَجُهلانَ، مَرانَ نِتَ مَهِجُورِ،
 جي دُوستَ مُنهنجَا دُورِ، سي وَالِي وَهَلا آئينَ.

۷

جِيهَا تانَ نَ تِيهَا، نِيئَ پَرِيانَ جَا نائِڪُون،

۱. سڏي، گهراڻي، ۲. ذبح ڪيائون، قتل ڪيائون، ۳. طرح، نموني، ۴. نيئن، چشمن، ۵. گوشت، ۶. تقسيم ڪري، ۷. هڏن جو
 پيرو، هڏا * هڪ ٻئي کي سڄ جي وصيت ڪيائون ۽ هڪ ٻئي کي صبر جي وصيت ڪيائون (قرآن شريف جي سورت والعصر جي آيت ۲)،
 ۸. چيائون، ۹. مرڪي، مشڪي، ۱۰. زخمي ڪيائون، ڦٽيائون، ۱۱. ڪٿان، ۱۲. پراڻي يعني تو پراڻي، ۱۳. ڪوس ڪندڙ، ڪهندڙ،
 قصاب، ۱۴. واري، جي، ۱۵. عادت، روش، ۱۶. مڏي يا لسيءَ (ڪاتيءَ) ۱۷. ڪُهر، وَڏ، ۱۸. اٿلائي، ۱۹. (منهنجا) ڦٽ يا زخمر، ۲۰.
 ڏس، ۲۱. ڏڪن، دردن، ۲۲. تنگ، سوراخ، سَل، ۲۳. مٿي ۾، سِرَ ۾، بدن ۾، ۲۴. معذور جي، عذر واريءَ جي، بيمار جي، هڻيءَ جي
 ضعيف جي، ۲۵. ڳڻئين ۾ ڳران، ۲۶. تڪليفون سهان، ۲۷. هر وقت، ۲۸. ڏکاييل، دردوند، ۲۹. اي والي، اي مالڪ، اي خدا، ۳۰.
 تڪڙا، جلد، ۳۱. جيها تان نه تيهه = لائاني، بي مثال، ۳۲. تيرن جو چنهنون، تير، کان.

ڪوڙين ڪُنَا ڪيَتِرا، الماسَ جِهَآ،
پَسِي پَرِاها، عَجَبُ تِئو اَجَلِ ڪي.

(۸)

پُونَر اڪيون پَآلا، نيزا نيڻ پرين جا،
يار ميڙين يا آلا، جنهن سان ساڻه سڏير ٿئي.

۹

نيڻ سَقِيلا سُوپرين، پُونَر پرون پَآلا،
چڪم چاڪ پرين جا، اندر ۾ آلا،
يار ميڙين يا آلا، جنهن جيءَ صُحبتَ ڪان سِڪي هنيون.

۱۰

جڏهن پئي ياد، صُحبتُ سُوپرين جي،
فَرِيادُون فَرِيادُ، ناگهه وَجَن نِگَئو.

۱۱

نازَ مَنجَهان نِڪِري، پرين ڪري ٿو پَنڌ،
پُون پَڻ "بِسْمِ الله" چيو، راهه چُمي ٿي رَنڊ.

۱. ڪروڙين، بي شمار، ۲. قتل ٿا، خون ٿا، مارڻا وٺا، ۳. هيري (هيرو هڪ قيمتي پٿر آهي جيڪو شيشي جهڙيءَ سخت شيءِ کي وڍيو ڇڏي)، ۴. جهڙا (سهڻا جوان)، ۵. ريت، ۶. حيرت، تيرس، ۷. موت، ۸. پُونَرن جهڙيون ڪاريون (پُونَر ڪاري رنگ جو هڪ اڏامندڙ جيت آهي)، ۹. تير، ڪان، نيزا، ۱۰. ملائين، ۱۱. اي الله، ۱۲. دل، من، ۱۳. سامت ۾، فرحت يا آرام ۾، ۱۴. چمڪندڙ ننڍيون تلوارون، ۱۵. سپرينءَ جا، پرينءَ جا، ۱۶. اکين جي مٿان ڪمان وانگر وارن جو ليڪو، ۱۷. منهنجا چڪا يا اٽليا يا وري خراب ٿا، ۱۸. ڦٽ، زخم، ڌڪ، ۱۹. پرين جا پيدا ڪيل، ۲۰. دل، ۲۱. تازا، ۲۲. رهائڻ، ڪچهريءَ، مجلس، ۲۳. واسطي، ۲۴. واجهائي، ۲۵. دل، ۲۶. ياد پئي = دل تي هُري، ذهن ۾ اچي، ڌيان يا خيال ۾ اچي، ۲۷. فريادون فرياد = فرياد مٿان فرياد، دانهن مٿان دانهن، رڙين مٿان رڙيون، ۲۸. اوچتو، اچانڪ، ۲۹. نڪريو، ۳۰. ناز منجهان = ناز نخري سان، لاڏ ڪوڏ سان، ڇاڪاڻيءَ سان، ۳۱. ٻاهر اچي، ۳۲. هلڻ جو عمل يا ڪم، ۳۳. زمين، ۳۴. ۾، ۳۵. آڌر پاءَ جو جملو يعني ڀلي ڪري آئين، مرحبا (بسم الله = الله جي نالي سان)، ۳۶. راهه کي، رند کي، رستي کي، وات کي (جتان پرين هلي ٿو)، ۲۷. مٺي ڏي، بوسو ڏي.

اِيَلِيَن گَهَٽُو آدَبِ ۳، وَنِيئُو حُورُون هَنڌُ،
سَائِيَنءَ جو سوڳَندُ، سَاجَنُ سَيِنَنءَ سُهَٽُو.^{۱۰}

۱۲

سَاجَنُ سِيپَاهِي،^{۱۲} آئون آوهانجو آهيان،
اچان ويل سِيڪَنهن،^{۱۳} وِجانَ واجهائي،
لاٿن تولاڻي ڪِيڪَارِئُمَ گَرَن ڪِي.^{۱۵}

۱۳

گَڏهين تان ڪونه ٿئوم،^{۲۱} آثارو عشقَ جو،
مَحَبُوبَن مَنُئون ڪري، سِڪَنُ سِيگَارِئوم،
تِهَن پوءِ ٿئوم،^{۲۵} پاڻهين پَسَنُ پَرِينءَ جو.^{۲۷}

(۱۴)

ڪُچَن ڪِيَن مُهَنءَ،^{۲۸} اوئون ڏين اڪِيَن سِين،
اَنِهيءَ واٽَ وٽا،^{۲۴} پائوندرَ مَآڻڪَ پَرِين.^{۲۶}

۱۵

پائوندرَ مَآڻڪَ پَرِين،^{۳۷} عَطَرَ سِين اَمَل،^{۳۸}

۱. ٻيڻ، ۲. زياده، ۳. نثرت، نياز، عاجزي، ۴. بهشت جون سهڻيون عورتون، ۵. (پرينءَ جي پنڌ ڪرڻ جي) جاءِ، جڳهه، ۶. مالڪ، ڌڻيءَ، خدا، ۷. قسم، ۸. سڄڻ، محبوب، ۹. سِين کان، ۱۰. حسين، موحارو، ملوڪ، ۱۱. اي ساجن، ۱۲. خادم، نوڪر، ۱۳. مهل، وقت، ۱۴. واجهائيندو، پويان نهاريندو (دلگيريءَ يا غمگينيءَ جي حالت ۾)، ۱۵. اي لالڻ، اي پرين، اي محبوب، ۱۶. تنهنجي، ۱۷. لاءِ، واسطي، ڪري، ۱۸. خوش موحا چيم، پليڪار چيم، ۱۹. دشمن، رقيب، دل جي کوٽن يا ڪوڙن ماڻهن، ۲۰. مونکي ٿيو، ۲۱. اثر، ۲۲. محبت، ۲۳. تنهن کان، ۲۴. بعد، ۲۵. مونکي ٿيو، ۲۶. ازخود، خود به خود، ۲۷. ديدار، ۲۸. ڳالهائين، ۲۹. منهن سان، وات، سان، ۳۰. اشارا، مڃيون، ۳۱. نيشن، چشمن، ۳۲. اهڙيءَ، ۳۳. واٽ سان، گس سان، رستي سان، طريقي يا طور سان، ۳۴. ڇڏي وٽا وفات يا وصال ڪري وٽا، ۳۵. وراهيندڙ، ونديندڙ، سخي، ۳۶. ماڻڪن جا، موتين جا، هيرن جواهرن جا، ۳۷. خوشبودار، گلن جي عرق يا تيل، خوشبوءِ، ۳۸. بي بها، بي حد قيمتي.

مُنهن گهنڊي تَن ڳل، پوري لوڪ نه لڪڻا.

۱۶

پاٿوندر مائڪ پرين، عطر سين آهين،
گهنڊڙي نه لاهين، سڄڻ پني واري جيئن.

(۱۷)

گهنڊڙي نه لاهيو، پاتيو جا پريت سين،
کوڏينهن تڳايو، رُسڻ سنڌيءَ ريت سين.

۱۸

ايا پرين گهرن، اوتارا اڪيڻ ۾،
وڙهو ڏيان ويڪرو، وين منجهه وهن،
ائون ڏيندي ڪي تن، مڻي تارن تڪڻا.

۱۹

تارن ۾ ڪر تڪيو، ونن ۾ ٿي ويهه،
پرين اڪيڻ ۾ پيهه، ته ائون آڇاڙو ٿيان.

۱. منهن ۾، ۲. گهنج، شوخي، ۳. تن ۾، ۴. نرمائي، حلیمائي، ۵. موڳي، بي عقل، ۶. عوام، عام ماڻهن، ۷. پروڙڻا، سهي ڪڻا، ۸. ونڊيندڙ، ورهائيندڙ، سخي، ۹. مائڪ موتين يا هيرن جواهرن جا، ۱۰. محبوب، سڄڻ، ۱۱. خوشبودار گلن جي عرق يا تيل، خوشبوءِ، ۱۲. گهنڊي، ۱۳. ختم ڪن، ۱۴. پيچدار، گهنڊيدار، ۱۵. زلف، ڪاڪل، ۱۶. وانگر، ۱۷. اوهان پاتي، اوهان وڏي، ۱۸. محبت، پيار، ۱۹. جيئرو رکو، زندهه رکو، ۲۰. ڪاوڙ، رنج، غصي، ۲۱. جيءَ، ۲۲. پر، نموني، ۲۳. اچي وٺا، ۲۴. طلبن، چاهين، ۲۵. اوطاقون، آستان، جايون، ۲۶. نئين، چشمن، ۲۷. گهر، جاءِ، ۲۸. ائون انهن کي ڏيان، ۲۹. موڪرو، وسيع، ۳۰. (اڪين جي) مائڪين، پتلين، تارن، ۳۱. رهن، ۳۲. ۾، ۳۳. جايون، ۳۴. گهر، داخل ٿي، ۳۵. اوچن، ڍڪ، بوش.

۲۰.

اڪيُن ۾ ٿي ويهه، تہ ائون ورائي ڏڪيان،
توڪي نہ ڏسي ڏيھ، ائون نہ پسان ڪي پئو.

۲۱

ڌر جيئڻو ڌڙون، پاسنگ مَور نہ پڇڻان،
عادتَ عَنبر جيئسي، ساڌن لوڪ سَندون،
جيئڻو پَر ڌڙون، تيلڻو سَهڻل سَپرين.

۲۲

اڱڻ آيا نہ سَهان، ويئي گهر گهران،*
منهن مَقابل سَپرين، پَسئو ٿي پَچان،
وار نہ سَهان وچ ۾، آجا ڌر مَيان،
گرا مَنجھ ڳڻان، پرين وِجھان پيٽ ۾.

۲۳

راتيان ڏينھان رُوح ۾، ٿي لوچان لالڻ لاءِ،
سڪ پريان جي سَيدُ رح چئي، اندر مُون نہ ماءِ،

۱. نيشن، ۲. واري، ۳. بند ڪريان، پوريان، ۴. ڏيھ يعني ملڪ يا جهان جا ماڻهو، ۵. ڏسان، ۶. ڪجهه، ۷. ڌرتيء، زمين، پرتويءَ، ۸. جيترو، ۹. انهن جو ڌڙو يعني ٻار، يا وزن، ۱۰. پاسنگ ۾، سامهيءَ يا تارازيءَ جي پڙن ۾، ۱۱. اصل، بنهه، ۱۲. پڄندا، ماڻيندا، مائي سگهندا، سمانجي سگهندا، ۱۳. خصلت، خاصيت، سڀاءُ، مزاج، ۱۴. خوشبودار هڪ پيار جي شيءِ، زعفران، ۱۵. جهڙي، ۱۶. سامان، مال اسباب، ۱۷. جهان، دنيا، ۱۸. انهن جو، ۱۹. تڪليف، ڏک، تڙ، گرمائش، ۲۰. انهن کي ڏيو، ۲۱. تيترو، اوترو، ۲۲. برداشت ڪندڙ، ۲۳. پرين، محبوب، ۲۴. (منهنجي) اڱڻ يعني گهر ۾ (محبوب تڪليف وٺي منهنجي اڱڻ تي اچن اهو ائون سهي يعني برداشت نٿي ڪري سگهان)* سندن گهر ۾ ويئي ائون انهن کي پيئي گهران يعني چاهيان يا سڪان، ۲۵. منهن جي، ۲۶. آڏو، امهون سامهون، ۲۷. انهن لاءِ پڄان يعني ڪامان، جلان يا پڄران، ۲۸. وار جيتري وٺي يا مفاصلو، ۲۹. اندر ۾، ۳۰. انهن کي ميان يعني سمايان يا لڪايان، ۳۱. ڳورا، وزندار، وزنائشا، بهتر، اتر، ۳۲. انهن جي ڳڻن ۾، پلاين ۾، ارڪانن ۾، عادتن ۾، ڀڄڻ ۾، ۳۳. راتيان ڏينھان = رات توڙي ڏينھن جو، هر وقت، هميشه، ۳۴. دل، من، ۳۵. بريشان تيان، بي قرار نشان، ماندي رهان، ۳۶. محبوب، ۳۷. پيار، محبت، ۳۸. پرين، ۳۹. اندر ۾، دل ۾، ۴۰. منهنجي يا مونکي، ۴۱. مائي، سمانجي.

ڪڏهين ڦاتلن ڪوڙا پرين، ڪڏهين مٺا ماکيءَ ساءِ،
 ڪڏهين مڙن مڙن جيئن، ڪڏهين لوھ پھ ناهي جاءِ،
 ڪڏهين کڻن عین احسان جا، ڪڏهين کھل نہ پوين ڪا،
 ڪڏهين پرين پٽائين ڪنڌرا، ڪڏهين ڏاڍا ڏونگر کان،
 عجب جهڙي آھ، صُحبت سڀرين جي.

۲۴

ڪڏهين تاڪيون ڏين، ڪڏهين گلن در دوستن جا،
 ڪڏهين اڃان اچڻ نہ لھان، ڪڏهين ڪوئڻو نين،
 ڪڏهين سگھون سڌ ڪي، ڪڏهين ڳجهاندر ڳرهين،
 اهڙائي آھين، صاحب منهنجا سڀرين.

۲۵

تُون صاحب زادو سڀرين، آئون نسورو نوڪر،
 بيحد گريان بندگيون، هٿ ٻڏي حاضر،
 چن چڏيندس ڪينڪي، دوست تنهنجو در،
 مون تان مهر نظر، پرين لاهه م پانهنجو.

۱. قاتل (زهر يا وھ کان)، ۲. ڪڙا، تلخ، ۳. محبوب، سڀرين، سڄڻ، ۴. مٺاس وارا، شيرين، لبيب، ۵. شهد، ۶. جهڙا، ۷. ورن، ڌنگا يا چاٽين، ۸. ماکيءَ جي مکين جي گڏ ڪيل سڀي مادي، موم، ۹. هڪ قسم جي ڌاتوءَ (جو تمام سخت هوندو آهي)، رُڪ، ۱۰. مجال، بچت، مقابلي جي طاقت، ۱۱. مٺي ڪري نهارين، ۱۲. اکيون، نين، ۱۳. مهربانيءَ، ڪهل، قياس، رحم، ۱۴. انهن کي پئي، ۱۵. پٽ (جي ڪپڙي) کان، ريشم کان، ۱۶. نرم، ۱۷. سخت، ۱۸. جبل، پٿر، پھڻ، ۱۹. حيرت، ۲۰. رهاڻ، ڪچهري، ۲۱. درن يا دروازن کي بند ڪرڻ واريون ڪاٺ جون پٽيون (جيڪي درن کي بند ڪرڻ لاءِ لوھ جي ڪڙن بدران استعمال ٿينديون آهن)، تازيون، ۲۲. (درن کي) لڳائين، ۲۳. پنجن، ۲۴. محبوبن، ۲۵. حاصل ٿي، نصيب ٿي، ۲۶. سڌ ڪريو، ۲۷. وٺو وڃن، ۲۸. آئون سڪان، آئون واجهائين يا اسڙڪان، ۲۹. ڳجهيءَ يا مخفي طرح، اڪيلائيءَ ۾، ۳۰. گفتگو ڪن، ۳۱. يار، دوست، مالڪ، سردار، ۳۲. سردار يا امير جو اولاد، ۳۳. اي سڀرين، ۳۴. فقط، خاص، ۳۵. گولو، پانهون، ۳۶. حد کان وڌيڪ، تمام گهڻيون، ۳۷. خدمتون، آزيون نيازيون، ڪرڻيون، ۳۸. هٿ ٻڏي = عاجزي يا نهٺائي ڪري، ۳۹. اڳيان يا روبرو، ۴۰. خوشيءَ سان، وسڻون، وس کان، ۴۱. (گهر جو) دروازو، ڄاڻڻ (دروازي جي چونڪ واري هڻين کان)، ۴۲. مهر جو، مهربانيءَ جو، رحم جو، ۴۳. نگاه، ۴۴. اي پرين، ۴۵. هٽاءُ، پري ڪر.

۲۶

اڪيُن جا اگَم، مُون تان لاهِ مَ سَپَرين،
ڪَري مَلارَ مِينَهَن جِيئَن، وَسِي لاهِ وَهَم،
تَوڏَئي مُون غَم، ڏينَهَن جا ڏورِ تَئا.

۲۷

شُڪرُ گڏياسُون سَپَرين، جاني جِيئَري يار،
ويني جَنِي وَتِ ۾، ڪوڙين تَئا قَرار،
ڏَئي ڪَرمَ ڌار، پاڙو تَن پَرين سين.

۲۸

اُٿي وَجُ اَندوهه، دوسِتنِ دَلاَسو ڪِئو،
مَولي سَپ مَعافي ڪِئا، ڏُڪ، ڏَمَر ۽ ڏوهه،
جا پَر لَهاريَن لوَهه، سا پَر سُورَن سان ٿي.

۲۹

اَڄ پَن اَنگِئَم اَنگ، هَتان حَبِيبَن جي،
سَاجَن رِ سَرتِيُون، رُوح نَه رِچَن رَنگ،

۱. جُهڙ، ڪڪر، ملاون (مهربانيون)، ۲. هٽاء، پري ڪر. ۳. اي سَپَرين، اي پَرين، اي محبوب، ۴. برسات، ۵. برسي، ۶. گمان، شڪ، فڪر، غم، گُشتيون، ۷. تنهنجي، ۸. ڏسڻ سان، ۹. منهنجا، ۱۰. تمام گهڻي وقت يا عرصي، ۱۱. دور، ختم، ۱۲. (خدا جي) مهرباني، احسان، ثورو، ۱۳. اي سَپَرين، اي جاني، اي محبوب، اي يار، اي دوست، ۱۴. حياتيءَ ۾، زندگيءَ ۾، ۱۵. جني جي، ۱۶. پير، پاسي، پاڙي، ۱۷. ڪروڙن جي انداز ۾، بي شمار، تمام گهڻا، ۱۸. آرامي، سڪي، آسودا، ۱۹. اي ڏٺي، اي مالڪ، اي خدا، ۲۰. جدا، ۲۱. هڻو، ڀڄي، ۲۲. اي اندوه، اي ڏڪ، اي غم، اي فڪر، ۲۳. يارن، محبوبن، ۲۴. دلاَسو ڪئو = دلاَسو ڏنو، تسلي يا آت ڏنو، ۲۵. مولا، مالڪ، خدا، ۲۶. معاف، بخش، عفو، درگذر، ۲۷. تڪليفون، ۲۸. ڪاوڙيون، غصا، رنج، ۲۹. خطائون، غلطيون، گناهه، ۳۰. ريت، هلٽ (باهه ۾ جلائڻ جي)، ۳۱. لهارن جي، لوھ جي ڪاريڪرن جي، آهنگرن جي، ۳۲. لوھ سان (لوھ هڪ قسم جو ڌاتو آھي جنھن کي لھار باھ ۾ جلائي هٿيار يا اوزار ٺاھيندا آھن)، ۳۳. ڏڪن، تڪليفن، ۳۴. به، ۳۵. منهنجا انگيا يعني ليکيا ويا (مالڪيءَ جي ٿي سان)، ۳۶. (بدن جا) عضوا، ۳۷. هٿن سان، ۳۸. محبوبن، ۳۹. سڄڻ، دوست، ۴۰. کان سواءِ، ۴۱. روح کي، دل کي، ۴۲. وٺڻ، پسند اچڻ، ۴۳. نظارا، منظر.

جَانِي آيو جُوءِ ۾، مَنجَهَان نِينَهَن نِسَنَگَ،
جَا پَرِ سَاتِي سَنَگَ، سَا پَرِ سُورَن سَانِ ٿِي.

۳.

اَڄُ پَن جُزَمَ جُوڙَ، جِيئن دُوسِٽُ پِيهِي دَرِ آيو،^{۱۵}
سُگَن وَنِي ڏُگَنِ ڪِي، مَحَڪُمَ ڏِنِي مَوڙَ،^{۱۶}
جَا پَرِ ڪوٽَن ڪَوڙَ، سَا پَرِ سُورَن سَانِ ٿِي.

۳۱

طَالِعُ اَڄُ وَرَنُو، جِيئن دُوسِٽُ پِيهِي دَرِ آيو،^{۲۱}
چِڪِيَا چَاڪَ چَگَا ٿِيَا، جَنِ ٿِي ڪَالَهَ ڪُرَنُو،^{۲۲}
اُٿِي اَن ٿُرَنُو، دُوسِٽَن دَارُون لَآيُو.^{۲۳}

۳۲

اڪِيُون پَرِيَمَ تَنُهِنَجُون، ڪَاتِيءَ جِهَڙِيءَ ڪَارِ،^{۲۴}
ڪَوڙِي ڪُنُ مَ سُوپَرِيَن، چَاڪَ وَجَهَن ٿِيُون چَارِ،^{۲۵}
سَاڄَن سَنئون نِهَارِ، تَه وَجَن سُوَر سَنَدُو ڪِيُو.^{۲۶}

۱. جانب، دلبر، محبوب، ۲. ملڪ، ڏيهر، ۳. مان، ۴. عشق، ۵. بي ڊي، بي خوف، بي پرواهه، ۶. ريت، هلت، ۷. ساٿي جي، سونڌي جي، ڏنڊي جي، سارين جي سنگن جون موڙيون ٻڙي زمين تي سڙي ان ڪڍڻ جي عمل جي، ۸. سنگ سان (سنگ) = ان يوڪ جي ڪاٺي جو مٿيون چوٽيءَ وارو حصو جنهن ۾ ان هوندو آهي)، ۹. ڏڪن، تڪليفن، غمن، فڪرن، ۱۰. مونڪي جڙي، مونڪي حاصل ٿي، ۱۱. مراد، مطلب، ۱۲. جيئن ته، جاکاڻ ته، جنهن صورت ۾، ۱۳. يار، دلبر، سڄن، ۱۴. گهڙي، داخل ٿي، ۱۵. اندر، گهر ۾، ۱۶. راحت، خوشين، ۱۷. سخت، بختي، ڏاڍي، ۱۸. مهٽ، مروڙ، جب، ۱۹. ڪوٽن جي (ڪوٽن ان ڪاٺ جي نڪر (ڏونگريءَ مٿل) کي چوندا آهن جنهن سان کڻي يعني نيروئي ڪيري کي رڱڻ کان پوءِ گهنجن ۽ سرن ڪڍڻ جي آزادي سان ڏک هڻي ڄمائيندا آهن (استريءَ جو عمل) يا مڇي ڇمڙي کي ڪٽي نرم ۽ سنهو ڪندا آهن)، ۲۰. ڪوڙ سان (ڪٽڻ جو ڪوٽن سان ڏک هڻي استري ڪيل ڪپڙو)، ۲۱. نصيب، پاڳ، ۲۲. ڪلڻو، ۲۳. چڪيل، اٿليل، وري خراب ٿيل، رسيل، رت ۽ پونءِ وهائيندڙ، ۲۴. زخمر، ڦٽ، ۲۵. چٽي وٺا، ۲۶. گذريل يا اڳوڻي ڏينهن، ۲۷. سور ڪڻو، پوسرايو، ۲۸. ان ترڻو = جيڪو توري نه سگهجي يا جنهن جو وزن نه ڪري سگهجي. تمام گهڻو، ۲۹. محبوبين، ۳۰. دوا، ملر، مرهم، ۳۱. مڪڻو، لڳايو، ۳۲. نموني، مثال، ۳۳. ڪپاڻي، چپاڻي، هڻي، ۳۴. هٽاءُ، پري ڪر، ۳۵. گهڻا، ۳۶. ڏک، غم، تڪليفون، ۳۷. موڪلائي، الوداع.

۳۳

اڪيون پريم تنهنجون، ڪجل رءُ ڪاريون،
موليٰ ڌنئي منهن ۾، سونهن سونهاريون،
گڻين جي ڪاريون، ته به سڃيندي سور لهي.

۳۴

اڪيون پريم تنهنجون، رڻي جي رڻي،
اسين جاگياسون جن لڻي، سٽا سي پئي،
اڪين آب وهي، پٿر سڀ پساڻيو.

۳۵

اڪيون پريم تنهنجون، گهليون ۽ گهوڙا،
لاهين نه لوڙا، جي تو حجاج هياريون.

۳۶

اڪيون پريم تنهنجون، البيليون ۽ آلي،
موهيو من مڃار سين، نيٽن جي نالي،
سگهان نه جالي، تورءَ ساعت سڀرين.

۱. اي منهنجا پرين، اي منهنجا محبوب، اي منهنجا سپرين، ۲. ڏيئي جي ڏونهن جي ڪارٺ يعني ڪاري دڙ ڪي نيل يا ٻي ڪنهن شئي ۾ ملائي ٺاهيل سرمي، ۳. کان سواءِ، ۴. سپاه، ۵. مولا، مالڪ، خدا، ۶. توکي ڏنيون، ۷. سهڻيون لڳن، ۸. سهڻيون، خوبصورت، ۹. (نهارن لاءِ) مٽي ڪرين، ۱۰. جيڪڏهن، ۱۱. شوخ، شور يا گهند پيل، ۱۲. مڃ يا اشاري ڏيندي، ۱۳. تڪليف، غم، درد، دک، ۱۴. ختم ٿي، ۱۵. چاندي (هڪ قسم جو اڇي رنگ جو ڌاتو جنهن مان زيور ٺهندا آهن)، ۱۶. چمڪ، چمڪاڻ، تجلو، ۱۷. بيدار ٿيا سون يا رهياسون، آسڪا ٿيا سون، ۱۸. واسطي، ۱۹. سمهي يعني نند ۾ پئي رهڻا، ۲۰. پاڻي، لڙڪ، ڳوڙها، آنسو، ۲۱. وهائي، ڳاڙي، هاري، ۲۲. وڃائو، هنڌ، بسترو، ۲۳. آلو ڪٽو، پڇايو، ۲۴. ڌاڙيلن يا ڦورن جا ٽولا پر هتي معنيٰ ٿيندي ڌاڙيل يا ڦورو، ۲۵. ڦورن يا ڌاڙيلن جا گهوڙا، ۲۶. حملا، گهيرا، ڪاهون، جهيڙا، ۲۷. حملي يا ڪاه جي حاج يعني ڪم جون، ۲۸. هيراڪ يا عادي ڪيون، ۲۹. بي پرواه، لاغرض، هنيئون، ۳۰. هٿيار، ۳۱. مست ڪٽو، چريو يا متوالو ڪٽو، ۳۲. دل، هنيون، ۳۳. محبت، پيار، ۳۴. اکين، ۳۵. سڌ، اشاري، ۳۶. گهاري، گذاري، جٽاءُ ڪري، جيئرو يا زندهه رهي، ۳۷. گهڙي، پلڪ، پل، ۳۸. اي سپرين.

وائي

مَولُو ڪَندو مَآڙ، مُنهنجي الله ڪَندو،
 هادي ڏيئي هٿڙا، منجهان چڪڻ چاڙهه،
 هو جو ويري وات جو، سو سائين نيئي ساڙ،
 ڪشٽي ڪمپيٽن جي، الله لڳا اُڪار،
 ڪلمون چئي ڪريم جو، سڀ لنگهندا پار.

وائي ۲

هاڻ ايندو هاڻ ايندو، مُنهنجو سڄڻ سائين،
 نِمائيءَ جو نجهرو، پاسي پاڻ اڏيندو،
 مٿان لڳن ساڙو، صَحي سلامت نيندو،
 اڱر لائي انڏيون، نيئي وسينءَ ۾ وجهندو،
 مَهِندي تيندو مُصطفيٰ، پُنيءَ لوڪ لنگهيندو.

۱. مولا، مالڪ، خدا، ۲. مدد، ۳. اي هادي، اي هدايت ڪندڙ، اي رهبر، اي خدا، ۴. درياءَ جي ڀيٽ ۾ زمين جو اهو سخت هنڌ جنهن سان پاڻيءَ جو وهڪرو ٽڪرائجي پاڻيءَ کي چڪر ڏياريندو آهي، مصيبت، ۵. اُڪار، پار ڪر، آزاد ڪر، جند ڇڏاءِ، ۶. دشمن (شيطان)، ۷. (خدائي) رستي، راهه، ۸. اي سائين، اي مالڪ، اي خدا، ۹. پري کڻي، پري وٺي ڪري، ۱۰. جلاءِ، باهه ۾ پار، ۱۱. ٻيڙي، ۱۲. بدڪارن، گنهگارن، ۱۳. واسطي، ڪارڻ، ۱۴. ڪلمون طيب "لا اله الا الله مُحَمَّدٌ رَسُولُ الله"، ۱۵. ڪرم ڪندڙ، سخيءَ، واجب الاحترام (حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن)، ۱۶. لنگهي يعني اُڪري ويندا، ۱۷. پار ڏانهن، ٻيءَ ڪنڌيءَ يا ڪناري ڏانهن، ۱۸. دوست، پار، محبوب، ۱۹. مسڪين، غريب، لاجار، بي واهيءَ، ۲۰. جهوپڙو، آستان، مڪان، گهر، ۲۱. پاسي ۾، ڀر ۾، ۲۲. پنهنجي، ۲۳. جوڙيندو، ٺاهيندو، ۲۴. تان، ۲۵. جبلن، ٽڪرن، ۲۶. ساٿ، قافلو، ۲۷. سالر، سلامت، بنان ڪنهن جوڪر جي، ۲۸. اُڪاري پار ڪندو، ۲۹. اڱر کان، ۳۰. وٺي، ۳۱. نابين عورتون، ۳۲. وٺي وڃي، ۳۳. وسنديءَ، ماڻهن جي موجودگيءَ واري جاءِ، ۳۴. اڳيان، ۳۵. ڏٺل يا پسند ڪيل يعني حضرت محمد مصطفيٰ صلعم جن، ۳۶. پٺيان، ۳۷. عوام، عام ماڻهو، خلق.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرُ برئو سنڌي

داستانِ تئو

۱

عَشَقَ اهڙي ذاتِ، جو مانجھي مُنجھائي مَينَ کي،
ڏينھان ڏورن ڏونگرين، رُٿُ سَڄيائي راتِ،
اُٿي ويٺي تاتِ، مِليان مَحَبُوبَن جِي.

۲

جَنھن جو ڏٺِيان ڌارَ، بيلي ناهِ پَنپورَ ۾،
ڪَمِيٽِيءَ جِي ڪانہ کي، ساٿ لڏيندي سارَ،
عَالَمَ جا سَرڌارَ، وارِجَ واڳَ فَقيرَ تي.

۳

ڌارَ نہ يڪدل يارُ ٿيي، مَتَ ڏني مِهَ مَنَ،
ڪَ تئوءِ تَسَلو تَنَ، پروڙوءِ پَرَاونَ مان.

۱. محبت، نينهن. ۲. هستي، وجود، خلقت، جنس، ۳. پهلوآن يا بهادر (عشق). ۴. حيران يا پريشان ڪري. ۵. سگهه وارن، طاقت وارن. ۶. ڏينهن جو. ۷. نهارن، ڳولڻ، ڀٽڪڻ. ۸. ڏونگرين ۾، جبلن ۾. ۹. گريو ڪرڻ، روج ڪرڻ، لڙڪ وهائڻ، هنجو هارڻ. ۱۰. ساري يا سموري. ۱۱. اٿي ويٺي = آتندي وهندي، هر وقت. ۱۲. يادگيري، ذڪر، پڄار. ۱۳. اي ميان، اي صاحب، اي ساٿي. ۱۴. سڄڻ. پيارن. معشوقن. ۱۵. ڏٺيءَ کان، مالڪ يعني خدا کان. ۱۶. سواءِ. ۱۷. همراھ، مددگار. ۱۸. ٺٽي ضلعي ۾ کهاري جي ڳوٺ کان اٽڪل ۵ ميل پري هڪ قديم شهر جنهن ۾ سسئي رهندڙ هتي هتي هن دنيا ڏانهن اشارو آهي. ۱۹. بدڪار، ڪمڌات، ۲۰. قافلي (سسئيءَ جي محبوب پنهنجي پائرن ۽ اُنن)، ۲۱. لڏڻ وقت يعني وڃڻ جي تياريءَ ڪرڻ مهل. ۲۲. يادگيري. ۲۳. جهان، دنيا. ۲۴. والي، مالڪ مهندار. ۲۵. موٽائڻ، موڙج. ۲۶. (اٺ جي) مهار يعني اها رسي يا نوڙ، جيڪا اٺ کي هڪلڻ يا هلائڻ لاءِ نڪ ۾ ٻڌي آهي. ۲۷. مسڪين يا محتاج (عورت)، ۲۸. جدا. ۲۹. هڪ صلاحو، هڪ زبانو، سچيءَ دل وارو. ۳۰. دوست، سڄڻ. ۳۱. ڏس، صلاح، نصيحت. ۳۲. وڏي، بزرگ. ۳۳. پياري، دلبر، پريتم، ۳۴. ڇا. ۳۵. توکي ٿئو. ۳۶. خاطري، پڪ، تسلي. ۳۷. تن کان، پنهنجي پاڻ کان. ۳۸. تو پرورڙيو، تو سمجهيو يا ڄاتو، توکي خبر پئي، ۳۹. ڌارين، غيرن.

۴

يَارُ سَڌَائِي سَيِّڪو، جَانِي زَبَانِي،
آهي آسَڻِي ڪَم پَيِي ڪَل پَوي.

۵

لَافُون لَڪَ هَڻن، سَهجَ پَيِي سِيٺَن جِي،
ڏِسَان ڪير ڏين، جوڙي جِي پَرَبَن تان.

۶

آدَمِيَن اِخْلَاصُ، مَڻڻِي مَانُو ڪِئو،
گَڏهِيَن ڪائي ڪوئ ڪو، سَندو مَڻهُوءَ مَاسُ،
دَلَبَر هِن دُنِيَا ۾، وِجِي رَهِنْدو وَاَسُ،
ٻئو سَپ لَوڪُ لِبَاسُ، ڪو هِڪڏلِ هُونْدو هِڪِڙو.

۷

دَلِ جو دَلَبَرُ هِيڪِڙو، گَهڻان تان نَه ڪِجَن،
دَلِ ڏجي ڪي هِيڪِڙي، ٻُڌا سَهسِين مَرُ سِڪَن،
اُوڙ ڇَلُولَا ڇَئِجَن، جِي دَرُ دَرُ لَڏِيَن دُوسِيتِي.

۱. دوست، ۲. چوڻي، ڪوٺائي، ۳. جانب، جگري، دل وارو، ۴. زبان سان، ۵. (اٺين چوڻن) آسان، سولو، ۶. ضرورت، حاجت، غرض، ۷. خبر، سڌ، ۸. ٻڌاڪون، ڊاڙون، لڙاڙون، ۹. لکين، تمام گهڻا، ۱۰. سهنج ۾، شوق ۾، خوشيءَ ۾، ۱۱. دوستن، سڄڻن، ۱۲. ٺاهي، سينگاري، ۱۳. جند، جان، ساهه، ۱۴. محبوبين، سڄڻن، ۱۵. ماڻهن، ۱۶. سڄي محبت، دوستي، سڄائي، ۱۷. ڦيرائي، بدلائي، ۱۸. جهڪو، گهٽ، ۱۹. جو، ۲۰. گوشت، ساهه، رت، ۲۱. اي دلبر، اي يار، اي دوست، ۲۲. (نيڪيءَ جي) خوشبوءِ يا سرهاڻ، ۲۳. جهان يا دنيا يعني جهان جا ماڻهو، ۲۴. لباسي، ڏيکاء وارو، اندر جو کوٽو، ڪوڙو، ۲۵. دل جو سڄو، يڪ سخو يا پڪ زبانو، ۲۶. سوين هزارين، ۲۷. ڀلي، ۲۸. آسڙڪن، انتظار ڪن، ۲۹. هلڪيءَ دل وارا، هلڪڙا، بي وفا، ٽرڙا، ۳۰. درد در = هر هنڌ، هر ڪنهن سان، ۳۱. رڪن.

۸

جُنَگَ نِهاري جو هَري، دانا دوستِ کَجَن،
 ههڙيءَ ههڙيءَ لهر نه لڏڻا، ڌرتيءَ جيئن نه ڏين،
 اونهي کُن عميق جيئن، تانگهه نه اچي تن،
 سڄڻ سونِي هار جيئن، ورهين نه ولتن،
 پڪا پرين کَجَن، کچن مان ڪي نه ٿي.

۹

دلبر دُنيا دار، پنهي اکر هيڪڙو،
 هن ڪي حاڪمائي هت ۾، هن صورت جو سينگار،
 اِيءُ عشق جو آچار، جيئن دانا ديوانا ڪري.

۱۰

آءُ عجيب اڳي، سُن حقيقت حال جي،
 چو ڪا بات بيان ڪري، تان مون تن تڳي،
 تنهنجي لالڻ لطيف چئي، جنهن سان لڙهه لڳي،
 سو تان منجهه سڳي، پوتو آهه پريت جي.

۱. تمام وڏا، ۲. ڏسي، ۳. ميرن جواهرن جا واپاري، ۴. هوشيار، ڄاڻو، عاقل، ۵. يار، ۶. ههڙيءَ ههڙيءَ = جهڙيءَ تهڙيءَ،
 هلڪيءَ سلڪيءَ، ۷. لهر سبب، چوليءَ سان، ۸. لڏڻ جهڙا، وعدي تان ڦرڻ جهڙا، ۹. زمين، پون، پرڻيءَ، ۱۰. نه ڏين = نٿا ٿڙن يا
 هيڏي هوڏي ٿين، نٿا ڦرن، ۱۱. عميق، گهري، ۱۲. درياھ يا سمنڊ ۾ پاڻيءَ جو اونهو هنڌ يا کوھ جتي پاڻي ڇڪر کائي، ۱۳.
 تراڪڙائي، گهٽتائي، ڪمي، ۱۴. تن ڪي، ۱۵. دوست، محبوب پرين، ۱۶. سون جي (سون هڪ زردي رنگ جو قيمتي ڌاتو آهي)، ۱۷.
 ڳچيءَ جي زيور جو قسم، مالها، ۱۸. وانگر، ۱۹. ورهن يا سالن ۾، گهڻي وقت کان پوءِ، ۲۰. ڦٽڻ، رنگ ڦيرائين، (قيمت ۾) گهٽ ٿيڻ،
 ۲۱. پختا، طبيعت يا مزاج جا مضبوط، ۲۲. دلدار، دوست، محبوب، ۲۳. دنيا وارو، امير، پئسي وارو، ڏن پتي، ۲۴. پنهي جو، ۲۵.
 حساب، ڪردار، عادت، ۲۶. حڪومت، ۲۷. حسن، سونهن، ۲۸. مالڪ، ۲۹. نينهن، محبت، ۳۰. فيصلو، نبيرو، ۳۱. چريا، متولا، بي
 عقل، ۳۲. اڄ، ۳۳. اي عجيب، اي محبوب، ۳۴. اوري، ويجهو، ۳۵. ٻڌ، ۳۶. ڪهاڻي، ماجرا، ۳۷. (منهنجي) حالت، ۳۸. ٻڌاء، ۳۹.
 ڳالهه (محبت جي)، ۴۰. ته، ۴۱. منهنجو، ۴۲. من، دل، ۴۳. زنده يا جيئرو رهي، ۴۴. اي لالڻ، اي محبوب، ۴۵. لاڙو، محبت، ۴۶.
 ٿئي، ۴۷. ڏاڳي (سٿ جي)، ۴۸. مڙهيل، ٻڌل، ۴۹. پيار، محبت.

۱۱

ڪوڙي ڪُڻ مَ سُوڀرين، ڪنِيئي تان ڪوڙ،
 اهل اڪڙين جي، نيئي نِبا هج توڙ،
 مون ۾ عيبن ڪوڙ، تون پاڻ سڃاڻج سُوڀرين.

۱۲

منهنجن مڌائن جي، ڪل پريان پيئي،
 ڪڏهين ڪوسا نه ٿئا، ڏوراپو ڏيئي،
 ساڃن سڀيئي، ڏڪيم ڍول ڍلائيون.

۱۳

منهنجي محبوبن، ڪڇي ڪڙي ڪا نه ڪا،
 توڻي اگلي آهيان، تان پي سنڌي تن،
 جامون ڏيئي جن، منهنجون ڍليون سڀ ڏڪايون.

۱۴

ڦٽو ڦوڙائو، ورئو ورق وصال جو،
 مون کي ڏنو سڃاڻين، ڏوران ڏيڪائو،

۱. ڳاڻي، ۲. هٽاءِ، پري ڪر، ۳. اي سڀرين، اي پرين، اي محبوب، ۴. (جيڪڏهن) تو کنيون يا هٽايون آهن، ۵. ته وري، ۶. عادت، ۷. نيشن، چشمن، ۸. پوري ڪڇ، ۹. توڙ تائين، پڇاڙي يا آخر تائين، ۱۰. عيبن جي، اوڻاين جي، اوگش جي، ڏوهن يا خطائن جي، ۱۱. ڪروڙيون، ۱۲. خود، ۱۳. لائق يا مهرباني ڪج (پنهجي شان کي ڏسي)، ۱۴. گناهن، ڏوهن، اوڻاين، ۱۵. خبر، سڌ، ۱۶. پرين کي، ۱۷. گرم، رنج، غمي يا ڪاوڙ ۾، ۱۷. اويالو، ميار، ۱۹. سڃڻ، محبوب، ۲۰. مڙئي، ۲۱. منهنجون ڍڪيون يا لڪايون يا مخفي رکيون، ۲۲. ڍولئي، سڃڻ، محبوب، ۲۳. ڍليون، اوڻايون، اوڳڻ، ۲۴. ڳلا، شڪايت، ۲۵. جيتوڻيڪ، ۲۶. ميري، گنهگار، ۲۷. تان بي = ته به، ۲۸. جي، ۲۹. ڪپڙو، لباس، پردو، ۳۰. چٽو، ختم ٿيو، ۳۱. جدائي، ۳۲. موٽي آيو، اٿلڻو، ڪلڻو، ۳۳. پٺو، (ورڻو ورق = فال نڪتي، واڌائي ملي)، ۳۴. ميلاپ، ۳۵. سڃڻ، محبوبن، ۳۶. ڏور کان، پري کان، ۳۷. ڏيڪاءُ، ديدار.

هِنَئَٔ ٿَوَ اَڳَ ڏِآئُو، وِيتَرِ پَرِئَنِ پَرَهِئُو.^۱

۱۵

ڏِآتَرِ مُونَ ڏِگَرِئُو هَوَتَنِ جُو حُضُورُ،^۷
پَرِئَنِ پَرَچَنَ جُو ڪِئُو، مَٿَوَٽَئي مَڏڪُورُ،^{۱۲}
اِيءُ دُوسِئَنِ جُو دَسُئُو، جِيئَنِ چِنَانِ چِنَنِ ڪِئَنڪِي.^{۱۷}

(۱۶)

آءُ تَه پَرَچُون پَآڻَ ۾، رُسي رَاتِ مَرَنَدِ،^{۱۹}
سَچَنَ اُٿِيُون چَنَدِ،^{۲۲} اُورِ تَه نَرَن اڪِيُون.^{۲۴}

(۱۷)

آءُ تَه پَرَچُون پَآڻَ ۾، رُسي رَنَدِ مَرَاتِ،
اَسِين تَائِبَ تَنُهِنَجَا،^{۲۷} تُون زُورَاوَرِ ڏَاتِ،^{۲۹}
سَچَنَ گَهڙِي سَاعَتِ،^{۳۱} اُورِ تَه نَرَن اڪِيُون.

(۱۸)

رُٿا ڪَهڙِي رِيَتِ، پَرَچَنَدَا پَرَ ڪَنُهين،
مَن ۾ ڪَري پَرِيَتِ،^{۳۴} هَلُ تَه سَچَنَ ڪُونِيُون.^{۳۵}

۱. هنيون، دل، من، ۲. اڳيئي، پهريائين، ۳. ڏاڍو، سيراپ ٿيل، رڃ ٿيل، راضي، ۴. وري وڌيڪ، ۵. محبوبين، ۶. (خلعت يا وڳو) پارايو يا ڍڪايو، ۷. ڏاتار يعني خدا، ۸. مونکي، ۹. ڏسڻو، ٻڌايو، ۱۰. محبوبين، ۱۱. درٻار، ڪچهري، مجلس، ۱۲. ريجهن، راضي ٿيڻ، ٺاهڻ، صلح، ۱۳. وراڻي، ۱۴. ذڪر، پڄار، ڳالهه، ۱۵. يارن، سڃڻ، ۱۶. اصول، طريقو، عادت، ۱۷. وس آهر، وس پڄندي، ۱۸. جدائي ڪن، لاڳاپو ختم ڪن، ۱۹. اڄ، ۲۰. ڪاوڙجي، رنج يا ناراض ٿي، ۲۱. وڃي وجهه، گهاءَ، ۲۲. سُسَتيون، ۲۳. چڏ، ۲۴. دل جو حال ڏي، ڳالهه ٻولهه ڪر، ۲۵. ٿڌيون ٿيڻ، ۲۶. نين (نرن اڪيون = فرحت ٿيڻ)، ۲۷. (تابع جي بگڙيل صورت) تابعدار، مطيع، نوڪر، خدمتگار، ۲۸. ڪراڙو، زور ڀريو، جبرو، ۲۹. هستي، جنس، ۳۰. اي سڃڻ، ۳۱. ساعت، پل، پلڪ، ڪن، ۳۲. ڪاوڙڻا، وڏوڻا، ۳۳. نموني، طرح، پَر، ۳۴. محبت، پيار، ۳۵. سڃڻ ڪي، ۳۶. سڏ ڪريون.

۱۹

جان ڪي رُئاسُون، تہ رُئي سَري نہ سَپرين،
 اڃهي آياسُون، ڏسُ نرجائي نِينهن جي.
 ۲۰.

رُئي نہ سَرنَدوءَ، هَلي پَڇُ پرين سين،
 اوراتو ٿيندوءَ، جڏهين سينگارِبا سَپرين.
 ۲۱

جن رِءُ سَري نہ سَاهَ، رَتي رُسُ مَتن سين،
 هوءَ ڪَڙهين ڪُڇ ڪي مَڪي، ڪڇ سيد چئي صلاح،
 بي وروهن واهَ، ڪا توڪي آهي تن ري.
 ۲۲

گُورا ۽ گُوڙها، سَجن ڊاک چُگن جيئن،
 مڪائون محبت جا، جهاپا ۽ جُهوڙا،
 سَچ ڪَ نيُوڙا، سَجن اچي سَجيئن.
 ۲۷

۱. جان ڪي = جيپين، ۲. ناراض يا ڪاوڙيل هئاسون، ۳. رُسَن جي حالت ۾، ۴. گذارو ٿئي، ۵. اي سپرين، اي پرين، اي محبوب، ۶. هاڻي، سگهوئي، ۷. موٽيا سون، ۸. بي شرمائي، بي حياتي، ۹. عشق، ۱۰. تنهنجي سرندي، تنهنجو گذارو ٿيندو، ۱۱. وڃي، ۱۲. ٺاه ڪر، صلح ڪر، ۱۳. ڏک، غم، ۱۴. توڪي ٿيندو، ۱۵. آراستا ٿيندا، سنواريا ويندا، (ڪفن ڊڪي) ٺاه ٺوه ڪندا، ۱۶. کان سواءِ، ۱۷. ساه ڪي، جيءَ ڪي، دل ڪي، ۱۸. ذري برابر، ۱۹. ڪاوڙج، ۲۰. وڙهن، جهيڙو ڪن، ڪاوڙ ڪن، ۲۱. سوال جواب ڪڇ، ۲۲. صلح، ٺاه، ۲۳. وروهن جي، حال اورن يا ونڊن جي، ۲۴. وات، رستو، گس، ۲۵. ڌيرج وان، گنيسر، سنجيدا، ۲۶. ڳتيل، هڪ ٻئي سان لاڳو يا ويجهو، ۲۷. ڊاک جي، انگورن جي، ۲۸. مڇن، ۲۹. وانگر، ۳۰. موڪليائون، ۳۱. پيار، ۳۲. سَت يا پَت مان ٺهيل ٽوئڙ، ڦٽڻ، جهوڙا، ۳۳. سچي پچي، واقعي، تحقيق، ۳۴. ڇا، ۳۵. ثابت قدم، وفادار، ۳۶. اي سجن، اي محبوب، ۳۷. آڇ ڪرين، پيش ڪرين، ڏين.

۲۳

اَچَن جِي اوطاق،^۲ مُون سَارِينڊِيءَ سُوپِرِين،^۴
مُون جِي هِي مُشْتَق،^۱ ڏِسِي لَاهِي ڏُڪُڙَا.

۲۴

اَچَن جِي هِيڪَار،^۷ مُون سَارِينڊِيءَ سُوپِرِين،^{۱۲}
سِرُڪَرِيَان سِرُون،^۹ هَنڌُ وِچَايَان وَاَر،^{۱۱}
سَٿَن سِي جَمَار،^{۱۴} گُولِي تِي گُڏَارِيَان.^{۱۷}

۲۵

هُوڏَ چَڏِي هُوڏِي،^{۱۸} جِي مَان گَهَرِ اَچِين سُوپِرِين،^{۲۲}
گَالِهِيُون گِرَهَن جِهَڙِيُون،^{۲۳} تَن گَهَرِيُون توڏِي،^{۲۶}
جِي وهين گَڏَ گُوڏِي،^{۲۷} تَه دُور سَٿِيَان دِلِ جَا.^{۲۹}

۲۶

جِيئن سَا ڪَآني ڪَانَهَن،^{۳۲} لَهَسَنڊِي لَآتِيُون ڪَري،^{۳۵}
اَچِي اُپَرِي اوچِتي،^{۳۷} دَرَدَ پَرِيَان جِي دَانَهَن،^{۴۰}
وِيچَ ڏَنپِن تُو بَانَهَن،^{۴۲} سُوَرُ هِنِين ڪِي سَامُهُون.^{۴۴}

۱. جيڪڏهن، ۲. اوطاق ۾، گهر ۾، ۳. سارينديءَ جي، ياد ڪندڙ جي، ۴. سپرين، پرين، ۵. جهڙي، ۶. شائق، چاهيندر، طالب، سڪايل، عاشق، ۷. هڪ دفعي، ۸. مٿو، ۹. (انهن جو) سرو، وهائو، تڪيو، سرائو، ۱۰. بسترو، ۱۱. پکيڙيان، ۱۲. مٿي جا وار يا زلف، ۱۳. انهن سان، ۱۴. ساري، ۱۵. عمر، حياتي، ۱۶. پانهي، نوڪريائي، ۱۷. رهان، ۱۸. ضد، ۱۹. هن طرف، پري، ۲۰. جيڪڏهن، ۲۱. منهنجي، ۲۲. گهر ۾، ۲۳. (اڪيلائيءَ ۾) اورڻ يا بيان ڪرڻ، ۲۴. دل، ۲۵. (ڪرڻ) چاهيون، ۲۶. تو سان، ۲۷. سان، پيڙو، ۲۸. (منهنجي) موني، زانو، ستر، ۲۹. ڏک، غم، سور، ۳۰. ٻڌايان، سليان، ۳۱. جهڙيءَ طرح، ۳۲. ڪانو، تيلو، ۳۳. ڪانهن جي (ڪانهن هڪ قسم جو ڊگهن ڪانن ۽ سنهن ۽ ڊگهن پن وارو ٻوڙو آهي ان جي ڪانن مان لکڻ جا قلمر ٺاهبا آهن)، ۳۴. سڙندي، ٻرندي، جلندي، سيڪ ايندي، ۳۵. آواز، ۳۶. پيدا ٿي، آسري، نڪتي، چٽڪي، ۳۷. اڃانڪ، ۳۸. درد جي، سور جي، ۳۹. پرينءَ، محبوب، ۴۰. ڪوڪ، رڙ، ۴۱. اي ويچ، اي طبيب، ۴۲. (تتل يا گرم لوهه سان) ڪلنڪ يا داغ ڏين، ۴۳. پانهن کي، باز کي، ۴۴. دل.

۲۷

دَرَدَ نَه توكي دَنگِئو، دَرَدَ نَه ڏَنئِي دَنگ،
 ڪَارِي قَرِيبنَ جَا، ڪُتَئِي نِيئَ خَتَنگ،
 اَڳَ نَه پَڙهيئِي اَنگ، سَبَقَ اَنهيءَ سُوَر جَا.

وائي ۱

پَاروچِي جِي ڏَات، سَڄَئَ پَاروچِي جِي ڏَات،
 اُنَ ڳَنگائي هَلِئا، وائي ڪِئائون نَه وَاٽ،
 جَانِي جَتَ وِئي وِئا، تَن تَنِي جِي تَات،
 ڪُهي ڪَمِيئي هَلِئا، اَدِيئون آڏِيءَ رَات،
 ائون سَتِي هُو هَلِئا، رَه ۾ پِيين رَات،
 مِلانَ مَحَبُوبَن ڪِي، وهائي پَرِيَات.

وائي ۲

مُون ڪِي ڏَنڙو دُوسِٽَ دِلَاسَو پِلو جِي ڏِيئون،
 ڏَنڙو بَارَ دِلَاسَو، جُڙِي آهيان،
 هيڏانهن هوڏانهن سُرِين، ڪيڏانهن واراڻان پاسو.

۱. سور، غم، ۲. حيران يا پريشان ڪئو، ۳. درد ڪي، ۴. تو ڏني، ۵. پريشاني، ۶. مونمار، خوفناڪ، گهاٽيندڙ، قهري، ۷. ويجهن يعني دوستن يا محبوبن، ۸. توکي ڪتا، توکي لڳا، توکي چئي وٺا، ۹. اڪيون، ۱۰. ختننگ يعني تيرن يا پالن جي مثال، ۱۱. پهريائين، ۱۲. اکر، سبق، درس، ۱۳. ٻروچ، ٻوچ، محبوب (سئيءَ جو محبوب پنهنجو بلوچ قوم جو هو)، ۱۴. قوم، آڪهه، خاندان، ۱۵. اي سڄڻ، اي محبوب، ۱۶. ماٺ ڪرائي، ۱۷. آواز، ٻولي، ڳالهه، ۱۸. وات سان، ۱۹. جانب، دوست، ۲۰. اولي يا اٺن وارا يعني پنهنج جا ڀائر، ۲۱. تن ڪي، دل ڪي، ۲۲. ياد، ساروئي، ۲۳. قتل ڪري، ۲۴. بدڪار، ڪم ڏات، ۲۵. اي اديون، اي پيٽر، ۲۶. ستل يا ننڊ ۾ هيس، ۲۷. راهه، رستي، وات، ۲۸. گذجان، ۲۹. وهائيءَ جي مهل، پريات يا فجر يا آسرو ويل، ۳۰. ڏٺو، ۳۱. آسرو، تسلي، ڏي، ۳۲. واهه واهه، ۳۳. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۳۴. چڱي ڀلي، تواني، تندرست، ۳۵. هيڏانهن هوڏانهن = چوڌاري، هر طرف، ۳۶. پرين، محبوب، ۳۷. ڪهڙي طرف، ۳۸. ڦيرايان، واريان، ۳۹. بدن جو پاسو يا پهلو.

هَنڌَ حَوِيلِيُونِ حُجْرًا، پِڙُ پِيرَاڻُونِ خَاصُو،
 سَيِّدُ سَيِّنِيَّانِ سُهِيڻُو، نُورُ نَبِيِّ جَوِ خَاصُو،
 جَنِ گَڏِيُو تَنِ كُونِيُو، ٿِيڙُو لَوڪَ تَمَاشُو.^{۱۵}

۱. بسترا، مڪان، ۲. ڇايون، گهر، حجرا، ڪوٺيون، ۳. ميدان، اڱڻ، مڪان، گهر، ۴. پير جو، مرشد جو، ۵. بهتر، مڇارو، سَنُو، ۶. سردار يعني حضرت محمد مصطفيٰ صلعم، ۷. سين کان، ۸. حسين، ملوڪ، سوييawan، ۹. سوجهرو، روشني، تجلي، ۱۰. پيغمبر صلعم، ۱۱. ڌڪاريو، لوڌيو، ۱۲. سڏيو، گهرايو، ۱۳. ٿڻو، ۱۴. لوڪ کي، ماڻهن کي، ۱۵. رونشو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر راتو

داستان پهريون

۱

شَمْعُ بَارِبِنْدِي شَبَّ، پَرَهَ بَاكُونِ ڪوڙِيُون،
مَوْتُ مَرَانِ تِي مَيِنْدَرَا، رَاڻا ڪَارڻ رَبَّ،
تُنهنجيءَ تَاتِ طَلَبَ، ڪَانِگَ اُڏايمَ ڪَاڪِ جَا.

۲

وِينِي بَارِئَمَ بَانِگَ سِينِ، ڪوڙِيَن اُجُ قَنَدِيلَ،
هِي هِي هَنجُون هَارِبانَ، مَنجَهَان سِڪَ سَبِيلَ،
مَتَانِ مُونڪي چڏِيَن، جَانِي لَگِ جَلِيلَ،
آهَر تَوَاصِيلَ، ڪَانِگَ اُڏايمَ ڪَاڪِ جَا.

۳

ڏِيَا تِيلَ قُلِيلَ جَا، بَارِئَمَ تَائِيَن بَانِگَ،
ڊولِيُو ڊِٽِ رَهَائِيُو، ڪِنهن سَتَائِي سَانِگَ،

۱. مين بتي، موم بتي، هتي معنيٰ ٿيندي ڏيئو جيڪو ٺڪر جو ٺهيل هوندو آهي ۽ جنهن ۾ تيل ۽ ڪپهه جي وٽ يعني توڙي وجهي ٻاريو آهي. ۲. شب جو، رات جو، ۳. بربات، فاجر، آسَر. ۴. ڪرڻا، شاخون، ۵. ڪڍيون، ظاهر ڪيون، ۶. اي ميندرا، اي راتو (مومل جي محبوب جو نالو راتو هو جو جيڪو راجپوت قوم جي سوڍا ذات جي ميندرا پاڙي مان هو)، ۷. واسطي، لڳ، ۸. تات جي ڪري يا سبب، يادگيريءَ يا ساروڻيءَ سبب، ۹. طلب جي ڪري يا سبب، خواهش يا ضرورت جي سبب، ۱۰. ڪاري رنگ جي پڪين جو هڪ قسم، ڪانءَ، زاغ، (عاشق ۽ معشوق جي ويچار ٻهڃائيندڙ)، ۱۱. (پيغام ڏيئي) مون (توڙي) اڏايا يا روانا ڪيا، ۱۲. رياست، جيسلمير ۾ هڪ نديءَ ۽ شهر جو نالو جتي راتِي جي محبوب مومل رهندي هئي، ۱۳. مون ٻارڻا يا روشن ڪيا، ۱۴. (صبح جي نماز جي) آذان، ۱۵. تائين، ۱۶. ڪروڙين، بي شمار، ۱۷. شمعن يعني ڏيئڻ ٻارڻ لاءِ شيشي جي رنگين پيالن وارا شمعدان يا جهاز، ۱۸. هي هي = هاءِ هاءِ يا هاءِ افسوس (چيو)، ۱۹. ڳوڙها، لڙڪ، آنسو، ۲۰. (اکين مان) وهائڻ يا ڳاڙهائڻ، ۲۱. گهڻيءَ، ۲۲. اي جاني، اي جانب، اي محبوب (راتو)، ۲۳. جلال واري يا وڏائيءَ واري يعني خدا، ۲۴. واهر، آسري، واسطي، ۲۵. تنهنجي، ۲۶. اي اصيل، اي شريف، اي نيڪ ذات، اي چڱي نسل ۽ خاندان وارا، ۲۷. سڀني پاڻيٺ، ۲۸. ڦلن يا گلن جي، سرهي يا خوشبودار، ۲۹. ڍولڻ، دلبر، محبوب (راتو)، ۳۰. ڊٽ ۾، ڊٽ تر علائقي جو هڪ ڀاڱو آهي جتي مومل جو محبوب راتو رهندو هو، ۳۱. ترسايو، روڪيو، ۳۲. ضروري، ۳۳. ڪم.

چانگي چڙهي آءُ تون، لالَ ورائي لانگ،
ڪوڙين پتين ڪانگ، اڏايم اچيچ تون.

۴

راڻا رات گهڙي، مون گهر اچي جي ٿين،
عين ڪان اچي ٿان، اچين جي چڙهي،
راڻا تو لئي رڙي، ويئي وهامي راتڙي.

⑤

وت سوريندي ولها، وٽو تيل پري،
موت مسافر سڀرين، چانگي تي چڙهي،
راڻي لئي رڙي، ويئي وهامي راتڙي.

۶

ڪٽيون ڪپار آيون، لڏا وٽا لڙي،
موت مئي جا ولها، چانگي تي چڙهي،
راڻي لئي رڙي، ويئي وهامي راتڙي.

۱. چانگي تي، اٺ تي، ۲. اچ، ۳. اي لال، اي سڻا، ۴. (اٺ تي) ڦيرائي رکي، ۵. ٻن تنگن جي سٿرن جي وچ وارو حصو، ۶. ڪروڙين، ٻي انداز، ۷. نمونن سان، ۸. ڪاري رنگ جي پڪين جو هڪ قسم، ڪانه، زاغ (عاشق ۽ معشوق جي پيغام آڻيندڙ ۽ ٻيڏڙ)، ۹. مون (پيغام ڏيئي) توڏي اڏايا يا روانا ڪيا، ۱۰. اي راڻا (مومل جي محبوب جو نالو راڻو هو)، ۱۱. رات جو، ۱۲. ٿورو وقت، گهڙي ساعت، ڪن، پلڪ، ۱۳. منهنجي، ۱۴. گهر ۾، ۱۵. جيڪڏهن، ۱۶. رهين، ۱۷. گناهن، ۱۸. ڇٽان، نجات حاصل ڪريان، ۱۹. سوار ٿي (اٺ تي)، ۲۰. تنهنجي، ۲۱. وسطي، ڪاڻ، ۲۲. دانهون ڪري، روئي، ۲۳. (مونکي) گذري، لنگهي، ۲۴. (ڏيئي يا بتيءَ کي پارڻ لاءِ ان ۾ پيل) ڪپهه جي رسي يا نوڙي، ۲۵. ريزميندي، مٿي ڪندي، ۲۶. اي ولها، اي مڙس يا پٿار، ۲۷. ويو، ۲۸. ڏيئي ۾ پيل سڻي پائڻ، ۲۹. جلي، ڪپي، ختر ٿي، ۳۰. ڪٽي، ٿريا، پروين، تارن جي هڪ ميڙ جو نالو، ۳۱. ڪپار تي، مٿي جي مٿان، وچ آسمان تي، ۳۲. تارن جي ميڙ جو نالو جيڪو ڪٽيءَ يا ڪٽين کان ڪجهه وقت اڳ اڀرندو آهي، ۳۳. وچ آسمان کان اولهه طرف مڙي يا ٿورو هيٺ ٿي، ۳۴. مٿل، فنا ٿيل (مومل).

۷

ڪَٽِيُون ڪَپَارِ آيون، تِيڙُو اِيَا تِيئي،
 راتُورَاتِ نَه آيو، وِلَ تَڙِي ويئي،
 ڪوِءِ سَا ڪَاڻِي رَاتَڙِي، پَرِيَانِ رِءِ پِيئي،
 مُون ڪي ڏنءُ ڏِيئي، ڊولِيُو ڊِٽِ قَرَارِيُو.

⑧

ويئي تَارَا توريَان، نِهَارِيَان نَڪَتَ،
 وڏِيءَ ڪِنِهِن اُگَهَتَ، پَرِيَن وَرَائي جِهَلِيَا.

۹

اِيِي اِيَارِيَامِ، نَڪَتَ سِي نِيِي وِيَا،
 هِڪُ مِيُو پِيُو مِيندَرُو، سَڄِي رَاتِ سَارِيَامِ،
 ڳوڙها ڳلِ ڳاڙِيَامِ، جَڏِهِيَن سُوَرَجَ شَاخُون ڪڍيون.

⑩

سُوَرَجَ شَاخُون ڪڍيون، اوڻِي نَه آيو،
 رَاڻِي رَنجَاڻُو، ڏَنُو مُنِهِنجي ڏِيَلِ ڪي،

۱. تن تارن جي هڪ نڪت جو نالو جيڪو ڪٿي جي پٺيان اڀرندو آهي. ۲. اڀري مٿي آيا. ۳. (سندس اچڻ جي) مهل، وقت. ۴. گذري، لنگهي، ختم ٿي. ۵. ٻن پوي، ڪڏ ڀر پوي. ۶. ٻاهه جي سڙيل (بددعا جا لفظ)، نياڳي. ۷. کان سواءِ. ۸. (ٻاهه جو) سيڪ، ٽڙ. (جڏائيءَ جو) عذاب، ڏنجهه، ڏک. ۹. ڊولڻ، پيارو، محبوب. ۱۰. ڊٽ ڀر (ڊٽ ٿر علائقي جو هڪ حصو آهي. مومل جو محبوب راتو ان حصي جو رهاڪو هو). ۱۱. آرامي ٿيو، سڪو ٿيو. ۱۲. چمڪندڙ آسماني جسم، ستارا. ۱۳. ٽڪيان. ۱۴. ڏسان، جاجيان. ۱۵. تارا. تارن جا ميڙ جن جا جدا جدا نالا آهن جهڙوڪ ڪٽي، ٽيڙو، لڏا، وڇون وغيره وغيره. ۱۶. بدناميءَ، روڪ، رندڪ. ۱۷. بيٺي بيٺي، بهي بهي. ۱۸. مون اڀاريا، مون اڀرندي يعني طلوع ٿيندي ڏٺا. ۱۹. لڙي، لهي. ۲۰. اٺ، جنهن تي راتو چڙهي مومل وٽ ايندو هو. ۲۱. راتو (جيڪو سودا ذات جي مينڌري پاڙي يا شاخ مان هو). ۲۲. مون سارڻا يا ياد ڪنا. ۲۳. لڙڪ، آٿسو. ۲۴. ڳل تان يا ڳلن تان. ۲۵. مون ڳاڙيا، مون وهايا يا هاريا. ۲۶. سج. ۲۷. ڪرڻا. ۲۸. اٺ وارو يعني راتو جيڪو مومل وٽ هميشه اٺ تي چڙهي ايندو هو. ۲۹. رنج، ڏک. ۳۰. جسم، بدن.

۱۱

راڻو ڪا راتِ وئو، ڳجهي ڳالهه ڪري،
 سوڍي رءُ سَرتِيُون، هڏن ساهه سَري،
 وڃي مان نه وري، آسائيتي آهيان.

۱۲

سوڍي سَتي لوءِ، جا مون سين ڳالهه ڪي،
 سا جي پڌر پوءِ، ته سَرتي ڪا نه سُمهي.

۱۳

سوڍي رءُ سَرتِيُون، پئو پَتين ۾ پَنگ،
 اُپَـتـجـي اُچ وئو، راڻا تورءِ رَنگ،
 هنيين سين هاجو تئو، پئو اوسِـيـڙي اَنگ،
 مون توهين سين سَنگ، پڇايو پڇان پهي.

۱۴

راڻا تنهنجي راهه ٿي، ڏهاڙي ڏيگان،
 جانب منهنجي جيءَ ۾، محبت جون ميخان،

۱. مومل جي محبوب جو نالو. ۲. مخفي، لڪ ڇپ ۾. اشاري ۾. ۳. راتي (راتو ذات جو سوڍو راجپوت هو). ۴. ڪان سواءِ. ۵. اي سرتيون، اي جيڏيون. ۶. اصل، بنهر، هرگز. ۷. ساهه ڪي، دل ڪي. ۸. گذارو ٿئي، آرام يا فرحت اچي. ۹. مان نه = شال. خدا ڪري. ۱۰. موٽي. ۱۱. آسروند، آسري ۾. ۱۲. سمهڻ يا نند ڪرڻ جي حالت ۾. ۱۳. لوءِ جي يعني ڳوٺ جي (ماڻهن جي). ۱۴. ظاهر. ۱۵. ٿئي. ۱۶. ساهيڙي، جيڏي. ۱۷. (گهر جي) ديوارين يعني گهر ۾. ۱۸. رخنو، ڦيٽارو، هيٺ، خوف. ۱۹. جهڪو ٿي، بدلجي، ڪارائجي. ۲۰. اي راڻا، ۲۱. ورن يا رونق (منهن جي). ۲۲. دل. ۲۳. ظلم، جٽ. ۲۴. اوسِـيـڙي ۾. فڪر يا ڳڻتيءَ ۾. ۲۵. بدن، سريڻ، جان. ۲۶. توڻي. ۲۷. واسطو، تعلق، ناتو. ۲۸. وانهڙو يا پانڌي (پڇايو پڇان پهي) وانهڙن يا پانڌين کان هر ڀر يا وري وري پئي رائي جا حال احوال وٺان. ۲۹. واٽ، گس. ۳۰. هر روز، روزانو. ۳۱. ڏسان. ۳۲. اي جاني، اي جانب يا محبوب. ۳۳. جان، دل. ۳۴. پيار. ۳۵. ميخون، (لوه جون) ڪليون.

رِي پَرِيُون رِيگان، تو سين لالَ لَپِيَتِيُون.

۱۵

۸
راڻا تَنهِنجِيءَ رَاهَ تي، ويئي رُگان رَوَ،
دُوسَ دَلاَسُو جِي ڏِيين، مُونَ کي جِيءُو جَوَ،
جِي سُوڊِنَ مِڙَن سَوَ، تَه تَنهِنجُو مَتُ نَه مِيندَرَا.
۱۶

۱۶

ويئي نِتُ نَهاريان، راڻا تَنهِنجُو رَاهَ،
۲۱ مَرَوَئِي مَآڳَن ۲۲ ۾، آڻِيَندُو ۲۳ اَللهُ،
سُوڊَا ۲۴ توڳَرِ سَاهَ، نَه تَه راڻا گَهَڻا رَاجَ ۲۷ ۾.

۱۷

راڻي سين رِهَآنَ، ڪَندي هُيسَ ڪَاڪَ ۲۹ ۾،
مَرَوَئِي مِيندَرُو، اَللهُ اڱڻِ آڻِ،
سي هِنڌَ پَسِيُو هَآنَ، ۲۲ وَجِي هِنِيُون وَرَجِيُو.
۱۸

۱۸

ڪَندي هُيسَ ڪَاڪَ ۾، هِي راڻي سين رِهَآنَ،

۱. سونَ، ۲. لڳل، ۳. تندون، تارون، ۴. اي لالَ، اي سهڻا، ۵. لپيٽيل يا ويڙهيل آهن، ۶. اي راڻا (مومل جي محبوب جو نالو راڻو هو)،
۷. واٽ، گس، ۸. بي حد، گهڻو، ۹. اي دوس، اي دوست، اي يار، ۱۰. آسرو، ۱۱. جيترو، ۱۲. (جَوَ جي ان جي) ڏاڻي، ڪڻي، ۱۳.
سوڊن جا (راڻو سوڊن راجپوتن جي قوم مان هو)، ۱۴. گڏجن، ڪٺائين ۱۵. سون جي انداز ۾، تمام گهڻا، ۱۶. ٺاڻي، جوڙ، همسر.
۱۷. اي ميندرا، اي ٿا (ميندرا سوڊن راجپوتن جي قوم جو هڪ پاڙو يا شاخ آهي. راڻو ميندرا پاڙي جو هو)، ۱۸. سڌائين، هر وقت، ۱۹.
ڏسان، تڪيان، ۲۰. گس، رستو، ۲۱. وراڻي، واپس ڪري، ۲۲. (هِنَ جاين يا مڪانن (يعني مومل جي گهر)، ۲۳. توکي آڻيندو، ۲۴.
اي سوڊا، ۲۵. وٽ (توڳر = تنهنجي هٿ يا قبضي ۾)، ۲۶. ڊر، دل، جان، زندگي، حياتي، ۲۷. ملڪ، علائقي، ۲۸. ڪچهري، مجلس،
۲۹. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ ۽ شهر جو نالو، مومل راڻي جي محبوب ان شهر جي رهائڪو هئي)، ۳۰. اڱڻ تي، گهر ۾، ۳۱.
جايون، ماڳ، ۳۲. ڏسو، ۳۳. هينئر، هن وقت، ۳۴. دل، ۳۵. ڦٽڪڻو، اٿلڻو پٽلڻو، بي آرام ٿڻو، ۳۶. هاءِ افسوس.

اچي پَسو جيڏيُون، پِرين وڏوڻو پَٽ،
سي هِنڌَ پَسي هَٽ، واريءَ جيئن ورجي هِنِيُون.

۱۹

راڻا رهائِيُون، سوڍا وينِي سارِٿان،
سَهلسين سِجَ اُٿَٿا، راتِيُون وهائِيُون،
ڪوڙين مُون ڪاڻِيُون، ڊولِئا ڍڪي آءُ تُون.

(۲۰)

راڻي رِبَٻارو، توڏانهن مُڪو تڪِڙو،
لُڊوڻان لطيف چئي، مانجِي موچارو،
صُبح سَوارو، ڪاڪِ گِهڙندو ڪَرهو.

۲۱

توڪي ڏيڻَ ڌارِٿو، ڪَرها ڪَرِ ڪَمائي،
تُنهنجي سڌَ سَرواڻِ ڪي، آهي معلومِ مِٿبائي،
ڪَرِ چانگا چڱائي، تَه اچيئي ڪَمِ ڪَشالِ مِ.

۱. ڏسو. ۲. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۳. محبوب، ۴. رنج يا ناراض ٿيو، ڪاوڙيو، ۵. خود، ۶. جايون، ماڳ، ۷. هن وقت، هينئر، ۸. ريتيءَ، ۹. وانگر، ۱۰. هارجي، وهي وڃي، ۱۱. دل، ۱۲. اي راڻا (مومل جي محبوب جو نالو راڻو هو)، ۱۳. ڪچهريون، مجلسون، ۱۴. اي سوڍا يا راڻا (راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۱۵. ياد ڪريان، ۱۶. سوين، هزارين، تمام گهڻا، ۱۷. لڻا (سج لڻا = ڏينهن گذري ويا)، ۱۸. گذري ويون، ۱۹. ڪروڙين، بي شمار، ۲۰. منهنجون، ۲۱. اوڻايون، عيب، ۲۲. اي ڊولڻا، اي ڊولڻ، اي پيارا، ۲۳. لڪائي، چپائي، نظرانداز ڪري، ۲۴. اڇ، ۲۵. قاصد، ۲۶. موڪلڻو، روانو ڪڻو، ۲۷. تيز، تڪو، جلد، ۲۸. لڊوڻي مان، (لڊوڻو رياست جيسلمير ۾ ڪاڪ نديءَ جي ڪپ تي هڪ ڳوٺ آهي جنهن جي ڀرسان ڪاڪ جو شهر آهي جنهن ۾ مومل رهندي هئي)، ۲۹. بهادر، طاقت وارو، ۳۰. سهڻو، محبوب، ۳۱. سويل، سويرو، ۳۲. مالڪن، ۳۳. پاليو، ۳۴. رياضت، جفاڪشي (آخرت جو توشو حاصل ڪرڻ لاءِ)، ۳۵. خبر، ۳۶. قافلي ڌڻيءَ، سات ڌڻيءَ، جت، مهendar، اڳواڻ، ۳۷. اي چانگا، اي اٺ، اي ڪرما، ۳۸. نيڪي، پلائي، ۳۹. ڪم ۾ (ڪم اچيئي = فائدي واري ٿيئي)، ۴۰. تڪليف جي وقت.

۲۲

ڪَـرَها، ڪَـارِڻِ ڪَـاهَ، توڪي ڌڻِيَن ڌَارِئُو،
 سَـاري ڌِيڄ سَـيڏُ چَـئي، لُڊُوڻِي تان لَـاهَ،
 مُقَابِلُو مُومَل سِين، ٿِيندُ سَنجَه صَـباح،
 سوڍي جيءَ صَـلاح، ڪُونُئِرَ چَرَنديَن ڪَـاڪِ جا.

۲۳

ڪَـرَها ڪَـاڪِ چَـري، وَنُءُ وَتَـانُئُونِ نِڪِـري،
 لُڊُوڻان لَطِـيَف چَـئي، آيو ڪَـونَ وِري،
 گَـهَـڻا تِ گَـهَـڙِي، وَگَـ وَسَـاري هَـلِئَـا.

۲۴

نَـنڊِو تان ڪَـوهُ، پَـرَ وَگَـنِ آهي وَتَـرو،
 وَجِي ڪَـاڪِ ڪَـنڌَن مِ، پَـهَسَ پَـڪِيءَ جِيئَن پَـوءِ،
 اِنَ ڪُـرَ سَـنڊو ڪَـوءِ، مَـيِو مَـانَوَ نَ تِـيِي.

۲۵

مَـيِو مَـري مَـاءِ، وَگَـ وَبِگَـائُون مَ تِـيِي،

۱. اي ڪرها، اي اٺ. ۲. واسطي، لاءِ. ۳. ڪهه. سفر، مسافريءَ. ۴. مالڪن. ۵. پاليو. ۶. سنڀالي. خيال يا ڌيان ڪري. ۷. لڊوڻي جبل (رياست جيسلمير ۾ ڪاڪ نديءَ جي ڪپ تي جبل تي هڪ ڳوٺ آهي جنهن جي ڀرسان ڪاڪ جو شهر آهي جنهن ۾ راڻي جي محبوب مومل رهندي هئي). ۸. هيٺ لهڻ جو عمل، ڦيرو. ۹. ملاقات، مڪا ميلو. ۱۰. تنهنجو ٿيندو. ۱۱. سنجه صبح = سنجهي يعني سانجهيءَ مهل يا صبح جي مهل. تمام جلد. ۱۲. راڻي (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو). ۱۳. صلاح سان، راضي سان. مهربانيءَ سان. ۱۴. ڪنول ول جا گل جيڪي خوشبودار ٿيندا آهن. ۱۵. ڪاٺيندين. ۱۶. ڪاڪ (جا وڻ). ۱۷. وڃ. ۱۸. وڻ مان. ۱۹. لڊوڻي (جي ڳوٺ) مان. ۲۰. موٽي. ۲۱. داخل ٿي. ۲۲. وکر (اٺن جا)، يار دوست، ڪڙم قبيلو. ۲۳. دل تان لاهي. ۲۴. (لڊوڻي ۾) ويهي رهيا. ۲۵. ته. ۲۶. ڇا ٿيو. ۲۷. وڪن ۾ يا قدمن ۾ يعني پنڌ ۾ (پنڌ ڪرڻ وقت ٻن قدمن يعني پيرن جي وچ واري وچوٽيءَ کي وڪ چئبو آهي)، زياده، تيز، تڪو. ۲۸. ڪاڪ (نديءَ جي). ۲۹. ڪنارن، ڪپن. ۳۰. زور سان، تڪڙو، جلد، يڪدم. ۳۱. وانگر. ۳۲. پوي. ۳۳. نسل، خاندان، آڪهه. ۳۴. جو. ۳۵. هڪڙو به. ۳۶. اٺ. ۳۷. ڍرو، آهستي هلندڙ. ۳۸. اي ماءُ، اي امڙ. ۳۹. نڌڻڪو، بيگانو، غيائو، پريشان.

جَهين جي اُهاءِ، چَرَهان چِٽاڻي ڪَنڌين.^۴

۲۶

ڪيڏانهن ڪاهيان ڪَرهو، چوڏس چِٽاڻون،
منجھين ڪاڪ ڪڪوري، منجھين لڊاڻون،
راڻوئي راڻو • ٺاهه راڻي رءُ ڪي پئسو.

۲۷

ڪيڏانهن ڪاهيان ڪَرهو، چِٽاڻون چوڏار،
منجھين ڪاڪ ڪڪوري، منجھين باغ بهار،
ڪانهي پي تنوار، ٿئو مٿوئي مينڌرو.

۲۸

مينڌرو مَهَمان، مُون گهر آچي جي ٿيبي،
ٿاڻي تَنورن ۾، پيري هٿان پاڻ،
اڻي جهوڪڻان آڳ ۾، چيري وجهان جاڻ،
پئڪن سُوڌو پاڻ، گهر تڙ گهوريان پرين تان.

۱. اهاءِ سان، وسيلي يا ذريعي سان، ۲. پهچان، ۳. چٽاڻي جي (چٽاڻو هڪ نئين ۽ هڪ مڪان يا ماڳ جو نالو آهي)، ۴. ڪنڌين تي، ڪن يا ڪٽارن تي، ۵. ڪهڙي طرف، ۶. وٺي وڃان، ۷. اٺ، ۸. چوڏاري، چوٿڙو، ۹. سهائو يا سوجهرو (الله جو نور)، ۱۰. اندر ئي اندر ۾، ۱۱. رياست جيسلمير ۾ ڪاڪ نالي سان هڪ ندي ۽ ان جي ڪپ تي لدائي جبل جي ڀرسان ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ راڻي جي محبوب مومل رهندي هئي، ۱۲. لال، ڳاڙهي (چون ٿا ته ڪاڪ نديءَ جو پاڻي ڳاڙهو هوندو هو)، (ڪاڪ شهر جا وڻ ڪڪورجن يعني انگورجن يا گونجن جهڙن جي حالت ۾ آهن)، • هر جاءِ صرف راڻو (مومل جو محبوب) موجود آهي يا صرف راڻي جي تعريف پئي هلي، ۱۳. ڪونهي، ۱۴. کان سواءِ، ۱۵. ڪجهه، ۱۶. گلن ۽ ميوڊار وڻن جا جُهڪڻا يا مجموعا، چمن، بستان، ۱۷. سرسبز، دل کي وڻندڙ، ۱۸. واڻي، پجار، ۱۹. سڀ، ۲۰. راڻو (راڻو سوڍا راجپوتن جي قوم جي مينڌرا پاڙي مان هو)، ۲۱. گهر ۾ رهيل يا ترسيل (توري عرصي لاءِ) ڌاريون ماڻهو، مَزمان، ۲۲. منهنجي، ۲۳. گهر ۾، ۲۴. جيڪڏهن، ۲۵. ڪهلي، ۲۶. کورن يا باهه جي بٿين، ۲۷. ڦيري، ڦيرائي، ۲۸. پائڻ، ٽڪر، خودي، آيو، هٿ، ۲۹. وجهان، داخل ڪريان، ۳۰. باهه، مع، چيري، ۳۱. چيري ۾، ۳۲. علم، عقل، آيو، ۳۳. بيءَ يعني ابي جي خاندان جي ماڻهن، ۳۴. سميت، ۳۵. پاڻ کي، خود کي، ۳۶. گهر تڙ = ٻار بچا، آل اولاد، ۳۷. قربان ڪري.

۲۹

حَالُ قُرْبَانُ مَالُ قُرْبَان، جَانِ قُرْبَان، گهَوَرِيَّان لُدَاڻُو،
فِدَا ٿِيءَ فَقِيرِ سِين، رُسي مَرَاڻُو،
مُيْنِ سِين مَآڻُو، مُنَاسِبُ نَه مَينَدَرَا.

۳.

لُونِيَسِ لُدَاڻِي، پَسَانِ جو پَرِينِ ري،
جِيڏِيُون جِيَهَائِي ڪِي، سِيچَ سُوچِي رَاڻِي،
هَلِبُو هَآڻِي ويَرَ ڪَاڪِ وَهَ ٿِي.

واڻي

نِيئي نِيئي ڏيچِ اي آڏا، پَانڌِي پَرِينِ سَنِيهَو،
ڪَالِهَه ڪُومَآڻَا ڪُلُڙَا سُوڪَا مَڻِي سِيچَ،
تو لَئي هَنجُون هَارِيَان، هِي جِي مَنجَهَان هِيچَ،
جِيئنَ آن پِيرو نَه ڪِيو، تِيئنَ مَان مَئي سُوچِ.

۱. هستي، وجود، جان، تن، بدن، ۲. صدقو، ۳. ڌن، دولت، ملڪيت، متاع، ۴. صدقو يا قربان ڪريان، ۵. رياست جيسلمير ۾ ڪاڪ نديءَ جي ڀرسان هڪ جبل جي لڳ هڪ ڳوٺ جو نالو جنهن ڀرسان ڪاڪ جو شهر آهي جنهن ۾ راتِي جي محبوب مومل رهندي هئي، ۶. فدا ٿي = فدا ٿيل، صدقي يا قربان ٿيل، ۷. فقير پائيءَ، مسڪين، غريب (مومل)، ۸. ناراض يا رنج ٿي، ۹. مومل جي محبوب جو نالو، ۱۰. فنا ٿيلن، (عشق ۾) برباد ٿيلن، ۱۱. روسا مون يا ناراضگي، ۱۲. واجب، ۱۳. اي ميندرا، اي راتو (راتو سوڍا راجپوت قوم جي ميندرا پاڙي مان هو)، ۱۴. مونڪي لُونو ڪيو، مونڪي ساڙيو يا جلايو يا لوسيو، مونڪي سڄو يا پينڪيو ڪيو، ۱۵. جيڏيائي، هيڏي جڻ يا ويڏن، ۱۶. ڪڙي، ۱۷. شاديءَ جي وقت گهوت ڪنوار لاءِ سينگاريل ڪٽ يا بسترو، چپرڪٽ، ۱۸. خالي، ۱۹. ان وير يا ويل، بروقت، ۲۰. ڪڙي، اڻ وٺندڙ، حقارت يا نفرت جي لائق، ۲۱. ڪڙي، ۲۲. پاء، پاڻو، ۲۳. قاصد، پانڌيڙا، واتهڙو، ۲۴. پيغام، نياپو، ۲۵. مرجهاڻجي يا سُڪي وڻا، ۲۶. ڳوڙها، لڙڪ، آنسون، ۲۷. ڳاڙيان، وهايان، ۲۸. هاءِ افسوس، ۲۹. پيار، سڪ، ۳۰. جيڪڏهن، ۳۱. اوهان، ۳۲. ڦيرو، موٽي اچڻ، ۳۳. تہ، ۳۴. مونڪي، ۳۵. مٽل، ۳۶. ٻڌج.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر راتو

داستان ٻيو

۱

جَهَرَآ ڪُل ڪُلَابَ جَا، تَهَرَآ مَلَتَنِ وَبَسَ،
چوٽا تيل چنبيلَآ، هَاهُوءَ جِي هُمَيشَ،
پَسُو سُونَهَن سِيءُ چئي، نِينَهَن اچَن نِيَشَ،
لَالَن جِي لَبَيسَ، آتَن اڪَرُنَه اُجَهِي.

۲

جَهَرَآ پَانَن پَن، تَهَرَيون شَالُون مِثَن سايُون،
اڪَرِي عَنِيرَ سِين، تَارَا ڪِئائُون تَن،
مَرَهِيَا گَهڻو مُشڪَ سِين، چوٽا ساڻ چندن،
سُونَهَن رِي سُون سِين، سَنَدَا ڪَامَن ڪَن،
ڪِئائُون لَالَ لَطِيْفُ چئي، وَڏَا ويسَ وَرَن،
مَنجَهَ مَرڪيسَ مَن، تَه سوڍي سِين سَگُ تَن.

۱. انهن يعني (راڻي جي محبوب) مومل ۽ ان جي ڀينرن مٿان، ۲. پوشاڪون، ۳. مٽي جا وار، ۴. تيل چنبيلڻا = چنبيليءَ (جي ڪلن) جي تيل سان سڻيا ڪيل، ۵. آهوءَ يعني هرڻ جي دن مان ڪڍيل مشڪ، ۶. هميش سان، سرهاڻ سان، ۷. ڏسو، ۸. حسن يا سوييا (مومل ۽ ان جي ڀينرن جي)، ۹. نينهن کي، عشق کي، ۱۰. ڏند (جوانيءَ يا ٻڪڙيءَ جي نشاني) جنهن به اٺ کي سڀ ڏند يا نيش اچي ويندا آهن تڏهن چئبو آهي ته اٺ جوان ٿيو آهي، ۱۱. سهڻي يا دلير (مومل)، ۱۲. لبيس (کي ڏسي)، ويس وڳن يا هار سينگار (کي ڏسي)، ۱۳. آتَن ۾ يعني ست ڪتن واريءَ جاءِ ۾ يا زنانخاني يا حرَمِ سراءِ ۾ (موجود زالن کي)، ۱۴. حرف يا لفظ (گالهائڻ)، ڪفتو (ڪڍڻ)، ۱۵. اڪلي يا نڪري (حيرت جي ڪري)، ۱۶. پانن جا (پان هڪ ڦسر جي ول، آهي جنهن جا ٻن جهج ساوا ٿيندا آهن)، ۱۷. اوتي يا ريشمي لويون يا چادرون، ۱۸. عود، خوشبودار دوا، ۱۹. ڪاري مٿي جهڙي خوشبودار شيءِ، ۲۰. تر، سڻيا، مرطوب، ۲۱. بدن، ۲۲. ويڙهيل، ٿڦيل، ڳٽل، ڳٽيل، ۲۳. ڪٿوريءَ، بنان سڱن واري هرڻ جي دن مان نڪتل خوشبودار مادي، ۲۴. سندن (جي تيل)، ۲۵. سهڻا يا خوبصورت لڳن، ۲۶. رُبي سون = چانديءَ ۽ سون جي زيورن، ۲۷. جا، ۲۸. سهڻيءَ يا حسين زال، ۲۹. ڳاڙهي، سهڻي، ۳۰. اتر، اعليٰ، ۳۱. ورن سِين، رنگ سِين، ۳۲. ۾، اندر، ۳۳. سرهي يا خوش ٿيس، ۳۴. دل، ۳۵. راڻي (مومل جو محبوب راتو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۳۶. ناتو، تعلق، دوستي.

۳

سُون وَرَنِیُون سَوِڊِيُون، رِي رَانِڊِيُون ڪَن،
اَگَر اَوِطَاقُن مِ، ڪَڻُورِيُون ڪَڻُن،
اَوِتيَاُون عَنِيرَ جَا، مَٿي تَاڪَ تَرَن،
پَاتَن پِيلَهُون ٻَڌِيُون، پَسِئُو سُونَهَن سَرَن،
تِئَا لَاهُوتِي لَطِيفَ چَئي، پَسَنَ لَاءِ پَرَبَن،
اَجَهِي تَا اَجَن، ڪَاڪَ ڪَڪُورِئَا ڪَاپَڙِي.

۴

هُو جِي ڪَاڪَ ڪَڪُورِئَا ڪَاپَڙِي، تَن لَهِي نَه لَالِي،
ڪَڙِي ڪِيپَ خُمَارِئَا، مِي پِي مَوَالِي،
ڪَڙِي حَاصِلُ هَلِئَا، ڪِيْفِيَتَ ڪَمَالِي،
وَتَن وَصَالِي، لُڊُوئِيَتَان لَوڏِي تِئَا.

۵

لُڊُوئِيَتَان لَوڏِي تِئَا، وَتَن مَنجِهَه وَصَال،
اَجُ اَرَتُو اَڪِيَن، ڪَاڪَ پِيَتَاُون ڪَالَهَه،

۱. سون جي، ۲. رنگ جهڙيون (سون ورنينون = تمام سهڻيون)، ۳. سوڍا راجپوت قوم جون زالون، ۴. ربي سان، چانديءَ سان، ۵. دل وندرائين، رونشو ڪن (رُبي رانديون ڪن = انهن جي نظر ۾ چانديءَ کي ڪا قيمت يا اهميت ڪانهي)، ۶. عود، خوشبودار دوا يا پيار جي شيء، ۷. گهرن، محلاتن، ۸. مشڪ جون سرهاڻيون يا خوشبويون، ۹. (ڪتن تي وڇايل) بسترن ۾، ۱۰. هاريائون، لپتايون، بلنڻاڻون، ۱۱. ڪاري مين جهڙي خوشبودار شيء يا پيار جو وکر، عنبر، ۱۲. (پنهجي) مٿان يعني بدن تي، ۱۳. (گيه يا تيل وجهڻ لاءِ)، ڪمڙي جون دٻيون، پٽاريون، ۱۴. تَرَن تي، درياهه وغيره جي ڪناري تي اهي هنڌ جتان پاڻي ڀرجي يا وهنجي، وهنجڻ جي جاين تي، ۱۵. نوجوانن (عاشقن)، حقيقت ٻاڻ يا ٻائي وٺڻ جي گلن جي مڪڙين يا پور کي چڻبو آهي جنهن سان نوحيز جوانن ۽ ڳيرون کي اصطلاح طور تشبيهه ڏني ويندي آهي، ۱۶. پيلهه ٻڌڻ = ٻٽ ٻڌڻ يعني ٻه ٻه ٿي اچڻ يا گهڻي رڻ ۽ پيڙ ڪرڻ، ۱۷. جلن، ڪامن، ۱۸. ڄاڻ ته، ۱۹. ڪاڪ جا (ڪاڪ رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ان جي ڪپ تي گوٺي جي ڳوٺ لڳ هڪ شهر جو نالو آهي جنهن ۾ مومل رهندي هئي)، ۲۰. رگيل يا رتل (عشق ۾) يعني مومل جا عاشق، ۲۱. (عشق جي) ڳاڙاهڻ، ڳاڙهو رنگ، ۲۲. پڪي، سخت، چوڪي، ڏاڍي، ۲۳. نشي، ۲۴. بي هوش يا مدهوش ڪرڻ، ۲۵. مِي پِي = مِي پيئندڙ، شراب پيئندڙ، ۲۶. نشو واپرائيندڙ، نشي، ۲۷. حاصل ڪري = پرائي، ۲۸. ڪيف، نشو، ۲۹. پورو، مڪمل، ۳۰. رُلن، پٽڪن، ۳۱. وصال جا يا مومل جي ميلاپ جا طالب، ۳۲. لڊوئي ڳوٺ کان، ۳۳. ڌڪاريل، هڪاليل، ناڪار، ۳۴. ڳاڙهو رت، رت جا ڳوڙها، ۳۵. اکين ۾، ۳۶. ڪاڪ (نديءَ) جو پاڻي.

ويئي ويچارنِ وسِري، صَبَاحَ جِي سَنِيَّالَ،
 پَريءَ ڪانَ پاسِي تِئَا، اِي مَامُوڀَن مِثَالَ،
 جَانِبَ جِي جَمَالَ، رَگِي سِي ريتو ڪِئَا.

۶

رَچِي جِي ريتو تِئَا، ڪِنَ اُپَاتِجَن اوءِ،
 ڪُنِي نَ ڪاري تِنِهِن ڪي، جو هالا رِي هوءِ،
 توڙي ڏوڀي ڏوءِ، توءِ لالِي تِنِهِن نَ لهي.

۷

چَنَدَن سِين چَڪَ ڪِئُو، جِتَ ڏورُون ڏُونِ،
 اچَن پُئَرِ پَنِيُولِئَا، پاڻِيءَ تَهِن پُونِ،
 راوَل رَتو رُونِ، ڪو وهُ لَڳو واسُئُونِ.

۸

چَنَدَن سِين چَڪَ ڪَري، جِتَ رَانِيائِين راڻي ڪي،
 هاڻي اُنِين پِيئِيئِين، ورهَ وراڪا ڏي،
 سوڍو سِجَ ڪَري، مُومَل مَڙِي هَلِئُو.

۱. صبح، سڀاڻي، ٻي ڏينهن (قيامت)، ۲. يادگيري، اڻ، ۳. خوبصورت يا حسين يعني مومل، ۴. پاسي يعني پري يا جدا رهن ڪري، ۵. ماموئي درويش جيڪي غيب جون خبرون ٻڌائيندا هئا، ۶. جهڙا، وانگر، برابر، ۷. جانيءَ، محبوب، ۸. سونهن، حسن، ۹. رنگ ڏيئي، ياهُ ڏيئي، ۱۰. ڳاڙها، رتل، لال، ۱۱. رڳي، ۱۲. رنگ ڇڏين، هٿن، ۱۳. آهي، (۱۷. ميرن ڪپڙن کي ٽهڪائڻ لاءِ ڪٽيءَ يا ڏوڀيءَ جي ٻئي، ڪورو يا ڍيڳ، ۱۵. فٽائي، رنگ لاهي، ۱۶. هالار شهر جي ڏوڀين يا ڪٽين جو رڳيل (هالار شهر رياست ڪڇ ڀڄ بر آهي، مڃي، ۱۸. جيتوڻيڪ، ۱۹. ڏوڻي، ۲۰. نه به، ۲۱. چندن يعني صندل (جي خوشبودار ٻوري)، ۲۲. پاڻيءَ کي چڪار، ۲۳. (سوڍا راجپوتن جون) زالون يا عورتون، ۲۴. ڪپڙا ڌون ٿيون يا مٿو ڌون ٿيون يعني وهنجڻ ٿيون، ۲۵. واحد بونٽر = ڪاري رنگ جو اڏامندڙ جيت، ۲۶. پلجڻو، موهڻو، مست ٿيو، ۲۷. شهزادا، راجائون، عاشق، ۲۸. ڳاڙهو (پاڻي)، رت جا لڙڪ، ۲۹. عشق جو جوش يا جذبو، ۳۰. واسوئڻ ڪي. (مومل جي عشق جو) واسُ وٺندڙن يا خوشبوءِ حاصل ڪندڙن ڪي، ۳۱. موهاڻين، ريجهايائين، راضي ڪيائين، ۳۲. پيشين تي، جاين تي، ۳۳. فراق، وڇوڙو، غم، ۳۴. چڪر، گهمتاڙيون، ۳۵. راڻو (راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۳۶. پينگ، ويراني، ۳۷. هٿ ڪري، قبضي ۾ ڪري، مومل سان ميلاپ ڪري.

۹

ڍاٽِي گهٽا اچن، مَنُ سَوِڊَلِ وَنَدَسِيئُو،
ڪا جالاڻي مَيندري، لالِي ڪي لڱن،
رائو اڪڙين، ڪنهن قولِ نه وسيري.

۱۰

لَوڊِي لَڪَ اچن، رُو رائي جي ناهه ڪو،
هڪ اڪيون پئا اڱڙا، پر ٿا پچن،
سي ڪيئن ميندرا مچن، جي تو سوڍا سوريءَ چاڙهيون.

۱۱

رُو رائي جيءَ ناهه ڪو، سوڍو سَوائي،
لُڊوئان لطيف چئي، لالِي تنهن لائي،
ڪانهي بي وائي، ٿئو مڙوئي ميندرو.

۱۲

رُو رائي جيءَ ناهه ڪو، سوڍو سَينِي سُونهن،
لاڻائين لطيف رح چئي، مٿان، دِليَن دُونهن،

۱. ڍٽ جا رهاڪو (ڍٽ ٿر علائقي جو هڪ ڀاڱو آهي. مومل جو محبوب راتو ڍٽ جو رهندڙ هو). ۲. دل. ۳. سوڍي يعني رائي (راتو سوڍا راجپوت قوم مان هو). ۴. سوکھو يا قابو ڪٿو. (محبت جي ڏاڳي ۾ پوئي ڇڏيو). ۵. لڳائي، مڪي. ۶. رائي - ميندرا سوڍا قوم جو هڪ ڀاڱو آهي). ۷. لالاڻ يا ڳاڙهاڻ، ميندي. ۸. (منهنجي بدن جي) عضون. ۹. اڪڙين کان، اکين يا نيشن کان. ۱۰. قول سان، شرط سان، دلآسي يا آسري (ڏيڻ سان). ۱۱. پلجي. ۱۲. لوڏي، لوڏ وارا، شڪاري، امير، حاڪم. ۱۳. سوين، هزارين، لکين تمار گهڻا. ۱۴. مهاندي يا صورت جهڙو سونهن يا سوييا جهڙو. ۱۵. عضوا. ۱۶. اندر. ۱۷. سڙن، جلن، ڪامن. ۱۸. اي ميندرا، اي راتا. ۱۹. بدن تي ماس چاڙهين. سگهاريون ٿين. ۲۰. اي سوڍا، اي راتا. ۲۱. سوريءَ تي. (پالن ۽ نيزن سان جڙيل (ڪٽ مٿل) ڪاٺ جو چونڪ جنهن تي پراڻي زماني ۾ ڏوهارين کي اڇلائي ماريوندا هئا ان کي سوري چئبو هو) (سوريءَ تي چاڙهيون = عشق جي عذاب ۾ وڌيون). ۲۲. سوايو، سرس، وڌيڪ. ۲۳. لڊوئي مان (لڊوئي يا لڊاو رياست جيسلمير ۾ ڪاڪ نديءَ جي ڪپ تي هڪ ڳوٺ آهي جنهن جي ڀرسان ڪاڪ جو شهر آهي جنهن ۾ مومل رهندي هئي). • مينديءَ جي لالاڻ يا ڳاڙهاڻ فقط هن يعني ميندري لائي يعني ان ئي مومل سان شادي ڪئي. ۲۴. پجار، ڳالهه. ۲۵. سڀ ڪجهه. ۲۶. سين جي. ۲۷. سينگار، مرڪ، فخر. ۲۸. قلبن. ۲۹. ڪازاڻ، ڪارڻ، زنگ، ڪس.

ڪانهي بي ورونهن، ٿئو مڙوئي ميندرو.

۱۳

روءِ راڻي جيءَ ناهه ڪو، سڌوڏا پئا سڄاڻ،
نسوربائي نينهن جي، ڪشائين ڪمان،
چلڏي وئا چلو هه ۾، دعوئون ديوان،
بي رهيا ئي ڪانه، ٿئو مڙوئي ميندرو.

۱۴

ڪاڪ چڏائون ڪنڊ ۾، پائان وئا پئي،
لوڏيڙن لطيف چئي، سوڌو ڪئو سهي،
مومل ماڳ رهي، ٿئو مڙوئي ميندرو.

۱۵

ڪاڪ چڏائون ڪنڊ ۾، پائان وئا پري،
ان کي ناتر ڪوهه ڪري، جي لڏوئان لنگهي وئا.

۱۶

ڪاڪ نه جهلڻا ڪاڙي، موها ڪنهن نه مال،

۱. يادگيري، پجار، وندر، ۲. سڀ ڪجهه، ۳. راتو (مومل جو محبوب راتو سوڌا راجپوت قوم جي ميندرا پاڙي مان هو)، ۴. روءِ جهڙو،
منهن مهاندي جهڙو، سونهن يا سوييا جهڙو، ۵. سوڌا راجپوت قوم جا ماڻهو، ۶. ڄاڻو، عقلمند، ڏاها، سياڻا، ۷. نج، خالص، ڪري،
پڪي، ۸. عشق، ۹. تائين، سڃاڻين، ۱۰. سينگ، ڏنسر، چاپ، ۱۱. ترڪ ڪري، ۱۲. تيزيءَ، جلديءَ، ۱۳. حق واسطا، ججتون،
۱۴. امير، سکر يا شريف ماڻهو، ۱۵. بي ڳالهه يا ٻيو ذڪر، ۱۶. بچي، ۱۷. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ان نديءَ جي
ڪپ تي ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي، ۱۸. ڪنڊ ۾ = پاسي تي، هڪ طرف، ۱۹. پاڻ، خود، ۲۰. پوئتي،
واپس، پري، ۲۱. لوڏين، شڪارين، اميرن، حاڪمن (راڻي جي يارن)، ۲۲. راتو، ۲۳. سوکيو، قابو، ۲۴. ماڳ تي، جاءِ تي، (ڪاڪ
جي) محلات ۾، ۲۵. (هميشه لاءِ) رهجي وئي، اهميت وڃائي ويئي، ۲۶. مومل جي ٻانهيءَ جو نالو، ۲۷. جا، ۲۸. لڏوئي مان (لڏوئي يا
لڏائو رياست جيسلمير ۾ ڪاڪ نديءَ جي ڪپ تي ڪاڪ شهر جي ڀرسان جبل تي هڪ ڳوٺ آهي، ۲۹. هٿا، لڏي، ۳۰. روڪڻا، ۳۱.
جوڳي يا سنڀاسي فقير، تارڪ الدينا درويش، سچا عاشق، ۳۲. هرڪاڻيا، لاڳايا، فريفتا ڪٿا، ۳۳. ڏن، دولت، ملڪيت، پڌارت.

سُوڊِيُون سِجَهائي هَلِئا، هي تَنِي جِي حَال،
جِي چَوَرِن ڏنا چَال، تَه لاهوئي لنگهي وئا.

۱۷

ڪاڪ نه جهلئا ڪاڙِي، موهئا نه محلن،
ٻانهين ۽ ٻائِن جِي، ٻنڌڻ ڪين ٻجهن،
لڪين لاهوئين، اهڙيون اوري چڙيون.

۱۸

اهڙيون اوري چڙي، وئلاهوئي لڪ،
پايو پٿين وينيون، ڪاڪ ڏڄاڻيون ڪڪ،
پيئي اِيءَ پرڪ، تَه سوڊيون سِجَهائي هَلِئا.

۱۹

جان جان ناهه نصيب ۾، مومل مينڌرو،
پوندوءَ ۾ پانهين ورين، منجهان ڀرت ڀرو،
راڻي لئي م رو، ويهه طعني سين واڳجي.

۱. سوڊيا راجپوتن جو عورتون يعني مومل ۽ ان جون ساهڙيون، ۲. (هلڪي يا ڏيميءَ ٻاهر ۾)، ساڙي، جلائي، ٻڄائي، ۳. هاءِ افسوس،
۴. سوڊين ڏانهن اشارو، ۵. حال تي، حالت تي، ۶. جيڪڏهن، ۷. چوڪرين يعني نوجوان عورتن (سوڊين)، ۸. ٽپا، ٻل، اڇانگ (ڇال)
ڏنا = ناز نخرا يا ماڻا ڪڻا)، ۹. جوڳي يا سنياسي فقير، تارڪ الدنيا درويش، ڪاڙِي، ۱۰. هَلِئا، ۱۱. محلاتن، شاهائين جاين، ۱۲.
نوڪرياڻين، گولين، ۱۳. گهر ڏيائين يا مالڪيائن، سانئڻ، راڻين، ۱۴. ٻنڌڻ ۾، (محبت جي) نوڙيءَ يا رسيءَ ۾، ۱۵. ٻڌجن، روڪجن،
۱۶. مَن پاسي يا مَن منڌ (من دنيا ۾)، ۱۷. وجهيو (مٿي ۾)، ۱۸. مانر ڪن، روج راڙو ڪن، ۱۹. ڪاڪجون، ۲۰. مالڪياڻيون (مومل
۽ ان جون پيڻيون)، ۲۱. گنڊ گهن، ڪن ڪڇرو، ڏوڙ، ۲۲. خبر، سڏ، ۲۳. جان جان = جيتوڻيڪ، جيئن ته، ڇاڪاڻ ته، ۲۴. قسمت،
پاڳ، ۲۵. اِي مومل، ۲۶. راڻو (مومل محبوب راڻو سوڊيا راجپوت قوم جي مينڌرا پاڙي مان هو)، ۲۷. توکي بوندو، توکي معلوم ٿيندو،
۲۸. متان، ۲۹. پوئتي، ۳۰. موٽڻ، ۳۱. سڪ، ٻيار، ۳۲. پتو، سڏ، خبر، ۳۳. روج راڙو ڪر، ۳۴. (راڻي جي) ميهڙي، لڪڻ ڇڏي وڃڻ
جي عمل، ۳۵. سلاڙجي، ٻڌجي (ويهه طعني سان واڳجي = طعني کي ياد ڪندي رهڻ)، راضي ٿي.

۲۰.

مُومَلِ نَاهِ مَينْدَرُو، جَانِ جَانِ مَنجِه نَصِيبَ،
مُونِ كِي مُونِ حَبِيبَ، طَعْنُوئِي تَنهِنجُو.

۲۱

طَعْنُو سُوئي تَنهِنجُو، حَالُ وِجَايْمِ حَقِ،
لَڪَنِ لَوڊِي آيا، سَوڊِي لاڻَمِ شَڪِ،
ڏَنَمِ ڪَاڪِ ڪَهڪِ، سِگهَو موڙجِ سُوپَرِينِ.

۲۲

آئون طَعْنِي سَوڊِي تَنهِنجِي، مُونِ طَعْنُوئِي تُونِ،
سو ڪِي سَرِيوسُونِ، جو سَرَنِيءَ ڪِنهن نَه سَرِيُو.

وائي

سَائِينِءَ ڪَارڻِ سُوپَرِينِ، مِيُو تُونِ موڙيءَ، مُونِ واجِهيندي وهاءِ،
سَنَمِ سَاهِيڙِيَنِ جَا، طَعْنَا توهِينِ لاءِ،
گَهَرِ مَهَارَا گَهَوَرِيَانِ، سُرَهو مُونِ نَه سُهَاءِ.

۱. مومل ڪي (راڻي جي محبوبه جو نالو مومل هو). ۲. راڻو (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم جي مينڌرا پاڙي مان هو). ۳. جان = جيتوڻيڪ، جيئن ته. ۴. قسمت يا پاڳ، ۵. منهنجا، ۶. محبوب، ۷. ميهڙو، لڪڻ ڇڏي وڃڻ وارو عمل، ۸. ٻڌي، معلوم ڪري، ۹. جوت، سگهه، هستي، رنگ ڍنگ، ۱۰. مون وڃايو، مون ضايع يا تباهه ڪيو، ۱۱. اي (منهنجا) حق، اي پٽار، ۱۲. لڪڻ جي تعداد ۾، ۱۳. لوڏي، لوڏ وارا، شڪاري، امير، حاڪم، ۱۴. راڻي، ۱۵. منهنجا لانا يا خٽر ڪٿا، ۱۶. وهه، گمان، ۱۷. مونڪي ڏنا، ۱۸. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو، ان جي ڪپ تي هڪ شهر جنهن ۾ رهندي هئي، ۱۹. وڌ، چير، جهڪ، ڏک، عذاب، ۲۰. جلد، ۲۱. واپس ٿيڻ، ۲۲. اي سپرين، اي پرين، ۲۳. سان، ۲۴. منهنجو، ۲۵. اسانڪي (مونڪي) سريو يا مليو يا حاصل ٿيو، ۲۶. سهيليءَ، جيڏيءَ، همسر، ۲۷. ڌڻيءَ، مالڪ، خدا، ۲۸. واسطي، ۲۹. اٺ، ۳۰. مونڪي، ۳۱. انتظار ڪندي، ۳۲. (رات) وهامي يا گذري وئي، ۳۳. مون سنا، مون برداشت ڪيا، ۳۴. جايون، محلات، ۳۵. سڃ پلنگ، هندورا، ۳۶. ٻن ڏيان، کڏ ۾ وڃهان. قربان ڪريان، ۳۷. خوشبوءِ، سرهاڻ، ۳۸. مونڪي، ۳۹. سونهي، جڳائي.

ڪَڪِئَانِ وَجَنُ ڪِيڏِهِي، رَاڻَا تَوَنَ رِهَآءِ،
سُوڊَا سُوڪِيَاڻِي ٿِيَانِ، پِيَرِ پَرَجِي پَآءِ.^۱

وائي

جِيءُ جِيَارِئُو جَنِ، سَڄَنَ مَآنَ نَهَ آچَنِ،
مُنَهِنَجُو پَر ڏِيهِي رَاڻُو ڪَا وَاڙِي،
هِيئَنڙَا ٿِيءُ مَر ڪَا نَهَلُو، سَڌَا سَآنگَ پَوَن،
گَاڻِيُون لَوڻِيُون اڪِيُون، مُنِيُون مَآنَ نَهَ ڪَن،
آڏِيُون عَبدِاللطيف چَئي، مَر ٿَا چَاڪَ چَڪَن.^{۲۷}

۱. ڪاڪ مان (ڪاڪ رياست جيسلمير ۾ هڪ ننڍي جو نالو آهي ۽ ان جي ڪپ تي ساڳئي نالي سان هڪ شهر آهي جنهن ۾ مومل رهندي هئي)، ۲. ڪنهن طرف يا پاسي ڏانهن، ۳. اي راڻا (مومل جي محبوب جو نالو راڻو هو)، ۴. توکي، ۵. مناسب يا واجب آهي، جڳاڻي، ۶. اي سوڊا (راڻو سوڊا راجپوت قوم مان هو)، ۷. سڪي، آسودي، آرامي، ۸. قدم، ۹. راضي ٿي، ۱۰. وجهه (منهنجي گهر ۾)، ۱۱. جان، دل، ۱۲. زندهه يا جيئرو ڪئو، ۱۳. محبوب، ۱۴. مان نه = شل، خدا ڪري، ۱۵. پرديسي، ۱۶. موٽائي، ۱۷. اي هينڙا، اي دل، ۱۸. سُست، موڳو، هيٺو، ۱۹. سدائين، هميشه، پلي، ۲۰. وڇوڙا، جدايون، ۲۱. سڙيلون، جليلون، لوڻيون يا لهسيلون (باهه جون)، ۲۲. نيٺ، ۲۳. مثل، مصيبت جا ماريل، ۲۴. چپ، صبر، ۲۵. پلي، ۲۶. زخم، ۲۷. وري خراب ٿين، رسجن.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر راتو

داستان ٿو

۱

راڻي جيءَ رهائڻ ۾، ڪو آديسي آيو،
چوڏهينءَ ماهه چنڊ جيئن، ڪو ساميءَ سَهائو،
لٿو اونداهو، جوڳيءَ سنڌيءَ جوت سين.

۲

راڻي جيءَ رهائڻ مان، ڪو آيو آديسي،
گٿوريءَ خوشبوءِ سين، ولات سڀ واسي،
سُوڌو سَناسِي، اُتاهين ٿي آيو.

③

ڪالهه گڏيوسون ڪاڙي، پهر سڄ ڪان پوءِ،
پسو سُونهن ساميءَ جي، رت ورنو روءِ،
جو منهن مومل جي پوءِ، موٽن تنهن مس ٿئي.

۱. مومل جي محبوب جو نالو، ۲. مجلس، ڪچهريءَ، ۳. جوڳي فقير، سامي فقير، ڪاڙي، (ڪو آديسي = عجيب فقير، ۴. مهيني جي چوڏهينءَ تاريخ يعني پورنمائيءَ جي، ۵. چنڊ ڦر، ۶. وانگر، ۷. روشني، سوجهرو، ۸. ختر ٿو، ۹. اونداهي، اندوڪار، ۱۰. جي، ۱۱. روشنيءَ، ۱۲. ڪتوريءَ جي، مشڪ جي (بنان سڱن هرڻ جي ڏن مان نڪتل خوشبودار مادي کي ڪتوري يا مشڪ چوندا آهن)، ۱۳. سرهاڻ، ۱۴. ملڪ، ڏيهه، ۱۵. سموري، ۱۶. واسجي وئي، سرهي يا خوشبودار ٿي، ۱۷. سڄار، دانا، عاقل، خوبصورت، سهڻو، سمجھو، پورو، مڪمل، ۱۸. رمتو يعني سيلاني فقير، تارڪ الدنيا درويش، ۱۹. ان هنڌ کان (محبوب وٽان)، ۲۰. گذريل ڏينهن، ۲۱. اسان کي گڏيو يا مليو، ۲۲. (ڏينهن يا رات جي) چوٿين حصي، ۲۳. سڄ يعني ڏينهن جي، ۲۴. گذرڻ بعد، ۲۵. ڏسو، ۲۶. حسن، سويا، ۲۷. رت جي، ۲۸. رنگ جهڙو (پاڻي)، ۲۹. روئي، ۳۰. منهن ۾، روبرو، ۳۱. پوي، ٿئي، ۳۲. واپس ٿيڻ، ۳۳. تنهنجو، ۳۴. مشڪل.

۴

ڪَالَهَ گڏيوسُون ڪاپڙي، جِهڙو مَاهُ مُنِيرُ،
فَيِضُ فِرَاقُ فَقِيرُ، جوڳي جاڳائي وئو.

۵

ڪَالَهَ گڏيوسُون ڪاپڙي، بابُو بيگاري،
سَامِيءَ سِيلُو سِرَتي، مَالِها موچاري،
ڏيئي ڏيگاري، فَقِيرُ دِلِ ڦِٽي وئو.

⑥

ڪَالَهَ گڏيوسُون ڪاپڙي، بابُو پاڻ بَري،
سَائِي شَال ڪُلَهَن ۾، سَامِيءَ سُون سَري،
خَبَر ڏيئون ڪَري، ڪَا مُومَل جِي مَجَاز جِي.

⑦

ڪَالَهَ گڏيوسُون ڪاپڙي، بيگاري ۾ بَر،
ڪَري تِنهن خَبَر، ڪَامِل ڏني ڪَاڪ جِي،

۱. گذريل ڏينهن، هڪ ڏينهن اڳي، ۲. اسان کي گڏيو يا مليو، ۳. جوڳي فقير، سامي فقير، سنڀاسي فقير، ۴. چنڊ، قمر، ۵. روشن،
ڄمڪندڙ، ۶. (عشق جي) لهر يا موج يا پالوت، ۷. وڇوڙي يا برهم جو آزار، ۸. پيدا ڪري، کڙو ڪري، ۹. رمتو فقير، ۱۰. بيڪ ڌاري،
فقيرائو لباس پهرييل ماڻهو، ۱۱. ساميءَ کي، ۱۲. مٽي جي وارن جي وتيل جڳ کي ٻڌڻ جو رسو يا ڏوري، ۱۳. مٽي، ۱۴. ڪٺو، ڪٺي،
سمرتي، ڪنڊلو، تسبيح، ۱۵. عمدي، سهڻي، ۱۶. ڏيئي ڏيکاري = ديدار ڪرائي، گهڙيءَ کن لاءِ ملاقات ڪري، ۱۷. مَن، ۱۸. زخمي
ڪري، ۱۹. مٽيءَ يا دڙ لڳل، ۲۰. سبز رنگ جي، ۲۱. اوتني يا ريشمي لوڻي يا چادر، ۲۲. موندن، ڪنڌ، ۲۳. سون جي، طلائي، ۲۴.
لڙهي، مالها، ۲۵. سڌ، ڄاڻ، ۲۶. اسان کي ڏي يا ٻڌاء، ۲۷. پڪي، سچي، سند واري، ۲۸. مزاج، طبيعت، حُسن، ۲۹. برپت، بيابان،
۳۰. بزرگ، پلاري، سڳوري، درويش، ۳۱. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ان جي ڪپ تي ساڳئي نالي جو هڪ شهر جنهن ۾
مومل رهندي هئي.

۸

ڪَالَهَ گڏيوسُون ڪاپڙي، بابورنگ پيُوت،
سَرَبو سُون سُڪُوت، جوڳيءَ سَنديءَ ذاتِ ڪان.

۹

ڪَالَهَ گڏيوسُون ڪاپڙي، حيرت ۽ هوءَ،
جَن دِيڪِئو رُوبروءَ، سي واصلُ تڏا وصال سين.

۱۰

بابو ڏنوسُون بَر مِر، جِهڙو سِجُ صُبُوح،
راولُ رچي لالُ تڏو، جوڳي مَنجَهان جُوءَ،
تَنهن سَامِيءَ سَندي سوجِهري، ٿي حيرت ۽ هوءَ،
جَن دِيڪِئو رُوبروءَ، سي واصلُ تڏا وصال سين.

۱۱

ڪو جو ڪَالَهَ گڏيون، بئڪاري بَر پَت مِر،
تَنهن سَامِيءَ سَيَدُرح چئي، اَپڙ عَشَقُ ڏَنون،
اُهو ڪي مَنهن آيون، وڻا ڪاهيندا ڪاڪ ڏي.

۱. رنگ مِر، روپ مِر، نموني مِر، ۲. بدن تي ڦهليار يعني رک يا مٺي مليل، ۳. اسان کي سريو، اسان کي مليو، اسان کي حاصل ٿيو، ۴. ماڻ يا خاموشي (حيرت وچان)، ۵. پٺت، جنس، آڪهه، ۶. حيرت مِر، هوءَ مِر، پريشانيءَ مِر، ۷. ڏٺو، ۸. آمهون سامهون، مڪا مڪ، ۹. شامل، تحليل، ۱۰. وصل، ميلاپ، گڏجائي، ۱۱. رڻ پت، بيابان، ۱۲. سورج، ۱۳. صبح جي وقت (اپڙ مهل)، ۱۴. شهزادو راجڪمار، ۱۵. رڱجي، ۱۶. ڳاڙهو، ۱۷. (مومل جي) علائقي، ڀرڱي، ماڳ، ۱۸. سوجهري سبب، روشنيءَ سبب، سونهن سبب، ۱۹. فقيرائي لباس مِر ماڻهو، ۲۰. تمار گهڻو، ۲۱. انهن کي ڏٺو، انهن کي عطا ڪيو، ۲۲. ڪجهه، ۲۳. منهن مِر، سامهون، مقابلي مِر، قسمت مِر، ۲۴. انهن کي آيو، انهن کي مليو، ۲۵. واکيندا، تڪڙا تڪڙا هلندا.

۱۲

بيگاريءَ کي برپت ۾، چُرئو کيفُ چڙهي،
 ڳالهيون ڪندي ڪاڪ جون، ڳوڙها پيس ڳڙي،
 ڪا جا انگهه اڙي، جيئن چٽا ڦٽ چڙي پئا.

۱۳

سج صباڇين جا ڪري، ساميءَ سا وٽڪ،
 سهي نه سگهان ساعت سين، تن راسين جي رونق،
 ڪ رتيئي لاک سين، ڪ ڏنيئي پائن پڪ،
 سنڌيءَ سوڍل سڪ، ڪپر ڪورون جهليون.

۱۴

سج صباڇين جا ڪري، ساميءَ سائي روءِ،
 اچي ٿي عطر جي، منجهان مگهت بوءِ،
 سا ڏيگاريهون جوءِ، جئان لاهوتي لال ٿين.

۱۵

۴۰. آءُ لانگوتيا لال، ڪنهن پر ڏنيئي گجربون، ۴۳

۱. فقيرائي لباس ۾ ماڻهوءَ يعني ساميءَ يا جوڳيءَ، ۲. رن پت، بيبان، ۳. آهستي آهستي وٺو، ۴. (عشق جي شراب جو) نشو يا خمار، وجداني حالت، مستي، ۵. حاوي ٿي، قابض ٿي، ۶. حال احوال، خبرون چارون، ۷. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ انجي ڪپ تي ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي، ۸. لڙڪ، آئسو، ۹. هن جا پٽا، ۱۰. ڪري، ۱۱. اهڙي، ۱۲. ڪنهن ڪائيءَ ۾ ٻاهر نڪتل نوڪدار ۽ وريل ڪٽ، ۱۳. لڳي، چڱي، ۱۴. چٽل، ميٽيل، اپريل، ۱۵. زخمر، گهاٽ، ۱۶. رسجي، تازا ٿي، ۱۷. سورج، شمس، ۱۸. صبح جي وقت، اڀرڻ وقت، ۱۹. ساميءَ جي، ۲۰. چمڪ، روءِ يا چهري جو رنگ، روءِ، چهرو، منهن، ۲۱. برداشت ڪري، ۲۲. ٿوري وقت، گهڙ، پلڪ، ۲۳. لاءِ، ۲۴. (ساميءَ جي حسن جي) تروون يا ڪرڻ، ۲۵. تجلو، چمڪ، ۲۶. چا، ۲۷. تو (پاڻ کي) رتو ڪيو آهي يا رگڻو آهي، ۲۸. ٻيڙ وغيره جي وڻ جي ٽارين مان نڪرندڙ ڳاڙهي رنگ جو رس جيڪو ڪپڙن جي رڱڻ ۾ ڪم ايندو آهي، ۲۹. يا، ۳۰. لڳائي يا هنڌي اٿيئي، ۳۱. پاڻ جي پنن جي (پاڻ هڪ قسم جي ول آهي جنهن جا پن ڪٽي ۽ چٽي سان ملائي ماڻهو کائيندا آهن)، ۳۲. قبضي يا وات جو لعاب (جو پاڻ کائڻ ڪري ڳاڙهو ٿيندو آهي)، ۳۳. (عشق جي درياهه جي) ڪپر جون يا ڪناري جون، ۳۴. چوٽيون، مٿيان پاسا، ۳۵. ورتيون، پڪڙيون، ۳۶. چٽ، موڙ، ۳۷. خوشبوءِ، سرهاڻ، ۳۸. اسانڪي ڏيکار، ۳۹. جاءِ، ۴۰. پلي آئين، ۴۱. اي لانگوتيا، اي گوڏ ٻڌل فقير، ۴۲. سهڻا، ۴۳. گجر قوم جون چوڪريون (مومل ۽ ان جون پيٽرون ۽ سهيليون)

اَبَ اَرَتِي گَڙاڏئون، لُڙڪَ وَهائِيَن لالَ،^۱
ڏنئي جي جَمالَ، سي سامِي ڪوهُ نَ سلائين.^{۱۱}

۱۶

ڪَر مَوڙيندي ڪاڪِ تَر، مومَل ڏني مُون،^{۱۲}
اُٿليُسِ آهُون ڪري، پري مَٿي پُون،^{۱۳}
سا جي ڏسين تون، تَ موتين ڪين مِيندَرَا.^{۱۴}

۱۷

اَتَن مَٿي گوجاريَن، اوچتو آيوسِ،^{۱۵}
سِر سِيلاڳل ڪڇُئا، گهورن تَن گهايونِ،^{۱۶}
چَه مَهينا چوَه مان، پاسي پَر پئوسِ،^{۱۷}
منجَه حيرت هوسِ، ڪهڙي ڪريان ڳالهڙي.^{۱۸}

۱۸

گَجَرِ ڪي گجميل جُون، تارَن ۾ تَبَرُون،^{۱۹}
هَٿي حڪيمَن ڪي، زورِ پَرِو زَبَرُون،^{۲۰}
ڪاڪ ڪنڌيءَ قَبَرُون، پَسو پَرڏيهَن جُون.^{۲۱}

۱. پاڻي، ۲. ارٽي سان، ڳاڙهي رنگ يعني رت سان، ۳. گڏيل، مليل، ۴. ڳوڙها، منجئون، ۵. تون وهائين، تون هارين، ۶. ڳاڙها (رت گڏيل)، ۷. تو ڏنا، ۸. خوبصورت يا سهڻا روپ يا شڪليون، ۹. اي سامي، اي جوکي فقير، ۱۰. چو، ۱۱. ٻڌائين، ۱۲. لڳ، عضوا، بدن، ۱۳. پيچندي يا ورائيندي يا ڦيرائيندي (سُسڻيءَ کان)، ۱۴. ڪاڪ جي (ڪاڪ رياست جيسلمير ۾ هڪ ندي آهي)، ۱۵. تَر تي، گهيڙ تي، نديءَ ۾ وهندڙ واري يا پاڻيءَ ۾ واري هئڻ تي، ۱۶. واپس آيس، ۱۷. ڏانهن، ۱۸. ڦري، ڦيرو ڏيئي، ۱۹. مٿان، تي، ۲۰. ڌرتي يا زمين (بيهن واري هئڻ تان)، ۲۱. زالن جي ست ڪٽڻ واريءَ جاءِ، زنانخاني، حرام سراءِ، ۲۲. گوجرين جي يعني گوجر يا گجر قوم جي عورتن جي، ۲۳. آئون آيس، ۲۴. سِر تي، مٿي تي، ۲۵. (مٿي جي) وارن جي چڱن کي ٻڌڻ جا رسا يا ڏوريون، ۲۶. ڪل تي، ڪلي تي، ڪنڌ تي، گردن تي، ڇاتيءَ تي، ۲۷. ڪڇ يا انگيا، ڪنجرا، هڪ قسَم جا زانا ڇولا جن سان صرف ڇاتي ۽ پيٽ ڍڪيل هوندو آهي ۽ پُٺا اگهاڙا هوندا آهن، ۲۸. شوخ نظرن، ۲۹. تن جي، ۳۰. مونکي گهايو يا ڦٽيو يا زخمي ڪيو، مست ڪيو، ۳۱. چوهم مان = هر وقت (کان) يعني ڏسڻ سان ئي، ۳۲. پاسي ۾ = (بدن جي) هڪ پاسي تي، پاسيرو لیتو، ۳۳. آئون پيو هوس، ۳۴. مومل جيڪا ذات جي گجر هئي، ۳۵. مجاز، ظاهري سونهن يا حسن، ۳۶. اکين جي تارَن، ۳۷. ڪهاڙيون، ۳۸. عقلمندن، سياڻن، دانائن، ۳۹. زور ڀرڻو = زوردار، زورائين، طاقت سان، ۴۰. ڌڪ، ضربون، چوٽون.

۱۹

مُومَلِ كِي مَجَازَ جَا، اَكِيُنِ مِ اَنگُورَ،
هَٿِي حَكِيمَنِ كِي، پَتِي مَنجَهان پُورَ،
گهٽ پهرين گهٽورَ، گجرِ گهٽا گهٽاڻيا.

۲۰

مُومَلِ كِي مَجَازَ جَا، اَكِيُنِ مِ اَلِاسَ،
نَڪا عامَ نه خاصَ، جِي وِٺا سِي وِڌِٺا.

۲۱

مُومَلِ ماري مِيرَ، آهِيٺِي كِي آڪِرِي،
تَنهن سوڍِيءَ گهٽا سَڪاڻِيَا، پَرهِيَا پَنَتَ پِيرَ،
هَٿِي تَنِ كِي تِيرَ، مَٽِيُون جَنِ مَٽَنِ مِ.

۲۲

مَٽِيَا جَنِ مَٽَنِ مِ، تَنِ تَاڪِي هَنيسَ تِيرَ،
گهٽاڻيون گجرِ كِي، مَرَكِي اُڀِيَا مِيرَ،
مُومَلِ گهٽِيءَ اُڪِيرَ، پَٺان پُڄِي تَنِ كِي.

۱. شوخيءَ، ارڏائيءَ، لاپرواهي ۴، ۲. انگوڙا، انبور، نوهارن جي ڪم جا هڪ قسم جا لوهي اوزار جن سان تتل لوهه کي پڪڙي يا جهلي کڻبو آهي يا ڪنهن ڪنل شيء کي چڪي ڇڏيو آهي. ۳. لوهه يا ڪاٺ کي وڍڻ لاءِ ڪارائيءَ ۾ ڪم آيل لوهه جو ڦر. ۴. موج، آڌمي، زور. ۵. نوان پريٽل جوان، عاشق. ۶. گهور سان. ۷. ڦٽيا. ۸. هيرا (هيو هڪ قسم جو قيمتي موتي آهي جيڪو شيشي کي ڪپيو ڇڏي، ۹. عام ماڻهو يا خاص ماڻهوءَ جي تميز ڪانهي. ۱۰. قتل ٿي يا ڪسجي وٺا. تياھ يا برباد ٿي وٺا. ۱۱. امير وڏا ماڻهو. ۱۲. شڪاريءَ، جانورن يا پکين جي شڪار ڪندڙ. ۱۳. کان. ۱۴. وڌيڪ بي قياس يا بي لحاظ يا بي پرواهه. ۱۵. مومل، جيڪا ذات جي سوڍي هئي. ۱۶. ڪنبايا، ڏڪايا. ۱۷. عالم، ودوان، پنٽ يا پنڊت، داناءَ، عقلمند. ۱۸. بزرگ، درويش، ۱۹. ڪان، پالا، ۲۰. مٿيا، موتي هتي معنيٰ ٿيندي مٿين سان جڙيل ڇٽ يا تاج يا ڪلنگي. ۲۱. جن جي، ۲۲. مٿن ۾ = مٿن تي، سرن يا ڪنڌن تي. ۲۳. تڪي، جٽائي، جاجي. ۲۴. خوش ٿي. ۲۵. ڊمر هٿي، فخر ڪري، ۲۶. بيٺا (ميدان، آکاڙي يا مقابلي واريءَ جاءِ تي). ۲۷. اڪير سان. سڪ يا پيار سان. ۲۸. خود. ۲۹. ڳولي، ڍوندي. حال احوال وٺي.

۲۳

گَجَرَ گَهٽا گَهائِيا، پاٿان لُڳس گَهاءِ،
مَهيندري مُلاءِ، لُڳس ڪان ڪپارِ مِ.

۲۴

گَجَرَ گاروڙين، اچي آڏي اُڀيئي،
مَٿي پيئي ٿي، ٻڌا پاڻ هٿن جي.*

۲۵

مومل ماڙيءَ جهل، اُڀي پڄي پَهِيڙا،
ڪني رِڪون رَتِيُون، ڪني ڳاڙها ڳل،
ميسرِيارا مل، دانِهه گَهٽا ڏهوڙا.

۲۶

اچا پيڙو هيڪڙو، پَسِيبي مومل،
وئي ويندي پاڻ سين، ڏيندي نه موڪل،
هت ويهڻ ٿي وڃايا، طرحن سين ٻل،
جن هيون ڪلنگيون مِ ڪل، سي وٽا ڪندي ڪاڪ ڏي.

۱. مومل، جيڪا ذات جي گجر هئي، ۲. قنڀا، زخمي ڪٿا، ۳. پاڻ کي، خود کي، ۴. زخم، چوٽ، ۵. راڻي، جيڪو ذات جو ميندرو هو، ۶. کان، وٽان، ۷. تيز، ٻالو، نيزو، پاڻ، ۸. مٿي، ڪيترائي، ۹. گاروڙين جي، نانگ ڦاسائيندڙ جوڳي فقيرن يا حرفت باز يا هر فن مولا ماڻهن جي، ۱۰. اڳيان، سامهون، ۱۱. (سينو تائيو) بيهي، ۱۲. مٿان، ۱۳. ڪڙڪي، غالب پئي، ۱۴. تن جي، ۱۵. ٻه ٻه گڏ، ٻڌا * ٻڌا پاڻ هٿن جي = جيڪي پاڻ کي ڪارستان يعني قابل سمجهن ٿا، ۱۶. گهر يا محلات جي مٿئين طبقي پرهن تي معنيٰ ٿيندي گهر يا محلات، ۱۷. وٽ، جي ڀر ۾، ۱۸. بيٺي، ۱۹. حال احوال وٺي، ۲۰. پهچڙن کان يعني وانهڙن يا پائين يا مسافرن کان، ۲۱. ڪن کي، ۲۲. نئين جوانيءَ ۾ نڪرندڙ ڏاڙهيءَ جي سنهڙن وارن جو ريهون، ۲۳. ظاهر ٿيون، (ڳاڙها ڳل = ڳيرو، بنان ڏاڙهيءَ)، ۲۴. نئين ريهه يعني ڏاڙهيءَ وارا جوان، ۲۵. بهادر، بهلوان، ۲۶. داناءُ يعني مومل، ۲۷. ڊيڄاريا، خوفزدہ ڪٿا، ۲۸. گهاپا، ۲۹. دفعو، ۳۰. اجازت، ۳۱. تمام گهڻن (ماڻهن)، ويهن جي تعداد ۾، ۳۲. نمونن، طرز، ۳۳. دهل، دماما، نقارا (ٻيل وڃايا = خوشيون ڪيون، ناز نخرا ڪٿا)، ۳۴. جن کي، ۳۵. ڇٽ، تاج، ۳۶. مٿي، ڪاپار، کوپريءَ، ۳۷. ڏڪندي، ڇڏندي، ۳۸. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو آهي ان جي ڪپ تي ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مليل رهندي هئي.

۲۷

سَوِڊَا سَمَرُ چَآءِ، ڪَهَ سُجھِيئي ڪَاڪِ جِي،
 تَهَان چَگِيَرَا چَلِي وِئَا، رَاٿَا اَنهِيَن رَاهِ،
 پَوِيَلَن آهَ، مُومَل جِي مَنزَلَ جو.

۲۸

چَرَهِيئا چَارِيئي يَارَ، سَوڌَا شِڪَارِي،
 ڪَاهِي وِئَا ڪَاڪِ تِي، جِتِ مُومَل مَوچَارِي،
 بَابُو گڏَن بيڪَ مِ، جِنهِن ڏِسَ ڏيگَارِي،
 فِڪَرُ سَاڻُ ڦِٽِي ڪِي، سَوڊِي سَوِيَارِي،
 موٽِيئا نَ مَارِي، ڪُونَر لَتَاڙِي ڪَاڪِ جا.

(۲۹)

ڪُونَر پَهَتَا ڪَامِٽِيَن، جِتِ گَهڙجي نِينهِن،
 چَانڪِ لَائِيندا ڏِينهِن، تَان شِڪَارِيَن سَالِ ٿِيئا.

وآئي

مُومَل صَحِي پَسندا، پَرَهِيئا پَنَتَ پِيرَ، رَاٿَا ۽ حَمِيرَ،

۱. اي سوڊا، اي راتو (مومل جو محبوب راتو سوڊا راجپوت قوم مان هو)، ۲. توشو، مسافريءَ يا سفر جو سامان، راهه خرچ، ۳. ڪن، وٺ، ۴. پنڌ، سفر، مسافري، ۵. توکي سڃڻي يا معلوم آهي، تنهنجي ڌيان ۾ آهي، ۶. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ان جي ڪنڌ تي ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل لهندي هئي، ۷. توکان، ۸. وڌيڪ چڱا يا پلا (ماڻهو)، ۹. هلي، ۱۰. اي راتو، ۱۱. راهه سان، کس يا وات سان، ۱۲. خوف، ڊڄ، ۱۳. پلن کي، نيڪن يا پلارن کي، ۱۴. آستانِي، محلات، (مومل جي محلات ڏانهن ويندڙ) رستي، ۱۵. (وهن تي) سوار ٿي، ۱۶. هڪ همير سومرو جيڪو عمر ڪوٽ جو بادشاهه هو ۽ انجا ٽي وزير ڏنڻر پئي، سنهڙو ڏماڄائي ۽ راتو سوڊو، ۱۷. دوست، ۱۸. بيارا، دل گهريا، ۱۹. لوڏي، (جانورن ۽ پکين جي) شڪار جا شوقين امير يا حاڪم، ۲۰. هلي، ۲۱. سهڻي، ۲۲. رمتو فقير، جوڳي، ۲۳. (فقيرائي) لباس يا بوشاڪ، ۲۴. ڏس يا طرف (مومل جي محلات جو)، ۲۵. سوڄ، ويچار، سياڻپ، ۲۶. ڦٽي ڪي = ڦٽي ڪئي، اچلي (جادوءَ جي طلسم وسيلي بنايل تلاءُ ۾)، ۲۷. راڻي ڏانهن اشارو، ۲۸. هڪ وڻ جو ڦل، پيارڪو وڻ، ۲۹. شڪاري، لوڏي، ۳۰. ڪنول گل (مومل ۽ ان جي ساھڙين ڏانهن اشارو)، ۳۱. اورانگهي، ۳۲. شهزادا، ۳۳. رستا، ۳۴. ڪامڻين کي، سهڻن زالن (مومل ۽ ان جي سهيلين) کي، ۳۵. پيدا ٿي، ۳۶. عشق، ۳۷. چانر يا پانيير ته، مون سمجهيو ته، ۳۸. لڳائيندا، ۳۹. پر، ۴۰. شڪارين کي، ۴۱. سال ٿي = سال يا وره لڳي ويا، ۴۲. مومل کي، ۴۳. صحيح، پورو، چڱيءَ طرح، ۴۴. ڏسندا، ۴۵. عالم، دودان، پنت، پندت، ۴۶. بزرگ، درويش، ۴۷. راجاڻون، ۴۸. امير، حاڪم.

رَاٽَا جِي رَجِيُوتَ، مُومَلِ صَحِيَّ پَسَنَدَا،
 مَجِي رَضَا رَبَ جِي، هِئَان سِي هَلَنَدَا،
 اَصْلِ لِكِيُو اَنگَمَ، ٽِينَدُو تَان اَدَا،
 کُلُ نَفْسِ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ*، سَچِي اِيءَ صَدَا،
 کَلِمِي سَاڻُ لَذَائِيُنَ، هَادِي هِنَ هَنَدَانِ،
 سَهْکِي سَکَرَاتَ کَرِينِ، وَالِي وَرَ وِدَاعَ،
 اَهْکِيءَ وِرَ اَچِيحَ تُونِ، اُتِي اَحْمَدَا،
 مَتَان چَڏِيَن مَگُڻُو، مَهِنَدَان مُرَشِدَا.

۱. راجاڻن، ۲. راجائن جا پٽ، شهزادا، ۳. مومل کي، ۴. صحيح، پورو، چڱيءَ طرح، ۵. ڏسندا، ۶. قبول ڪري، منظور ڪري، ۷. جو-خودي، مرضي، حڪم، امر، ۸. پالڻهار، خدا، ۹. هتان (هن دنيا مان)، ۱۰. اصل کان، شروع کان، آڌ کان، ۱۱. لکيل، تحرير ٿيل، ۱۲. قسمت، پاڳ، ۱۳. ضرور، ۱۴. پورو* هر ساهه وٺڻ يا جان (هڪ نم هڪ ذينهن) موت جو مزو، ۱۵. صحيح، چڱي، ڪري، برحق، ۱۶. سخن، ٻولي، ۱۷. کلمي طيب يعني کلمي پاڪ (لا اله الا الله محمد رسول الله = يعني ڪونهي ڪو عبادت جو لائق مگر الله تعاليٰ محمد صلعم خدا جو رسول آهي)، ۱۸. هلائين، لاڏاڻو ڪرائين، ماريين، ۱۹. اي هادي يا هدايت ڪندڙ، اي خدا، ۲۰. هنڌ کان يا جاءِ کان (دنيا مان)، ۲۱. سولي، آسان، ۲۲. ساهه نڪرڻ يا مرن وقت، ۲۳. اي والي، اي ڌڻي، اي خدا، ۲۴. مهل، وقت، ۲۵. وداع جي، موڪلائيءَ جي، (دنيا مان) هلڻ جي، ۲۶. اهڪي جي، تڪليف جي، ۲۷. اي احمد* (حضرت محمد مصطفيٰ پيغمبر صلعم جو پيو نالو احمد آهي)، ۲۸. مگهار، مگنو يا بيٺو فقير، ۲۹. اڳيان يعني قيامت مر، ۳۰. اي مرشد، اي رهبر (پيغمبر صلعم)،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر راڻو

داستان چوڻون

۱

راڻو پَانيو راند، وڃيئو ڪيئن وڙ رائيُن،
وڙ وڏو هئو اينهائين، جيئن پريچتو پاند،
هي پڳيئي هيڪاند، سوڍو ساربندين گهڻو.

۲

سنگ ڪري سين شينهن، ڪنڌ م ڦيرج ڪيڏهن،
رمج راڻي پٺ م، نرتو منجهان نينهن،
اُونءِ م وسج عام تي، جيئن مومل وسن مينهن،
سندي حشر ڏينهن، سوڍو ساربندين گهڻو.

۳

وڻو وڃ وات، ڪنڌ م ڦيرج ڪيڏهن،
لوڻي ڦير لپاٽ، لڳنديئي لطيف چئي.

۱. مومل جي محبوب جو نالو. ۲. سمجهيو. ۳. معمولي هستي. ۴. چو. ۵. غير يا ڌاريان (ماڻهو). ۶. بي حيا يا ڪميا. ۷. ريجھائين. ۸. مڙس، پٿار، نئي. ۹. ڏمريو، ڪاوڙيو. ۱۰. ان ڪري، ان سبب. ۱۱. چاڪاڻ جو. ۱۲. ڌاريون يا غير ماڻهو. ۱۳. تو پڄتو، تو جهليو، تو سوکھو ڪٺو. ۱۴. پاند م، پلاند م، دامن يا جهوليءَ م. ۱۵. هاءِ افسوس. ۱۶. تو پڳي يا توڙي. ۱۷. دوستي، ياري، وصال يا ميلاپ. ۱۸. تو (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو). ۱۹. ياد ڪنديءَ. ۲۰. ناتو. ۲۱. شينهن يا شير جهڙي بهادر يا طاقتور ماڻهوءَ. ۲۲. منهن. ۲۳. ڦيرائج، موڙج، ورائج. ۲۴. ڪنهن بي طرف يا ماڻهوءَ ڏاهن. ۲۵. هلج، وڃج. ۲۶. راڻي جي. ۲۷. پٺيان، پويان. ۲۸. هر ڪنهن يا خيڏاريءَ سان. ۲۹. هيج، شوق، محبت، پيار، عشق. ۳۰. اولهن، اڃايو. ۳۱. (پيار يا محبت جي) سخاوت ڇڻج. ۳۲. هر ڪنهن يا سڀڪنهن ماڻهوءَ. ۳۳. اي مومل. ۳۴. برساتون. ۳۵. جي. ۳۶. قيامت. ۳۷. رستو يا گس (سڌو). ۳۸. لوڻي تير = لوڻو يا لوندڙي ڦيرائيندڙ، زور مان يا زورائشي (اک جي پاسي واري خال يا کڏ کي لوڻو يا لوندڙي چئبو آهي). ۳۹. تڦڙ، ڄماٺ. ۴۰. توکي لڳندي (ڪنڌ ڦيرائڻ جي سڙا م).

۴

وَنِيَّوَجِجَ رَاهَهُ، كَنَدُ مَرَقِيَرَجَ كِيَذْهِي،
اَجُ كَسَنَجَهه صَبَاحَ، نِيئي ذَرِبِنْدَه دُورِ مَر.

۵

جَا يُونَ پِيرِنَ مُونَ، سَا يُونَ مَتِي سَجَٿِي،
دِنِگَ لَتَبَا دُورِ مَر، اُپِي ذَنَاسُون،
ذِينَهَن مَرِيئي دُون، اُٿِي لَوِجَ لَطِيَفَ رَحَ چَئي.

۶

لَذُو لَطِيَفَن، پَلاٿِي پَنَدِ پَٿَا،
هَٿَان حَبِيَبَن، كَذْهِيَن كُونَه دُكُوئيُو.

۷

سُٿَا سِي سُونَهَن، جِي هُٿَا كُوڌِيَا كَاكِ جَا،
لُڊُوٿِيَان لَطِيَفَ رَحَ چَئي، لَذُو لَوِڊِيٿَرَن،
سِي مَوٿِي مَسَ اچَن، جِي آسَن اَرَامِي ٿِيَا.

۱. وات يا گس يا رستو (سڌو)، ۲. منهن، ۳. ڦيرائج، موڙج، ورائج، ۴. ڪنهن ٻي طرف يا ماڻهوءَ ڏانهن، ۵. هلندڙ ڏينهن ۾، ۶. يا، ۷. سنجھه صبح = ڪنهن به وقت، جلد، ترٽ، ۸. ڪشي، ۹. توکي ذريبندا يا رکندا يا دفن ڪندا، ۱۰. مٽي، خاڪو (ڦير)، ۱۱. ڌرتي، رامين، ۱۲. پيرن يا قدمن هيٺان، ۱۳. منهنجي يا مونکي، ۱۴. مٿان، ۱۵. سڄڻ يعني محبوبين جي، ۱۶. وڏا ماڻهو، امير، جنگ يا بهلوان مڙس، ۱۷. دفن ٿيندا يا پوربا، ۱۸. بيٺي، ۱۹. اسان ڏنا، ۲۰. ڪٿل، ۲۱. به، ۲۲. ڳولا يا تلاش ڪر (محبوب جي)، ۲۳. هجرت ڪئي، جدائي ڪئي، ۲۴. سهڻن، محبوبين، ۲۵. (وهڻ تي) سامان يا ٿيڙ ٽاڙي وجهي، ۲۶. پنڌ پٿا = راهي ٿي يا روانا ٿي وٺا، هٿا وٺا (منهنجي عيبن کي ڏسي ته نه)، فوت ٿي ويا، ۲۷. هٿ کان، ۲۸. حبيبن جي يا محبوبين جي، ۲۹. ايڏاڻيو، تڪليف ۾ پئو، رنج يا ناراض ٿيو، ۳۰. ستل، سمهڻ جي حالت ۾، قبرن ۾ دفن ٿيل، ۳۱. وڻن، پيارا لڳن، سڀاڻين، ۳۲. شوقين، ۳۳. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو، انجي ڪپ تي ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل (رائي جي محبوب) رهندي هئي، ڪاڪ مان مراد قبر آهي، ۳۴. لڊوٿي کان يا مان (لڊوٿو يا لڊاٿو ڪاڪ جي پريسان هڪ ڳوٺ آهي)، لڊوٿي مان مراد هيءَ دنيا آهي، ۲۵. لوڏين، شڪارين، اميرن، حاڪمن (جيڪي مومل کي حاصل ڪرڻ جا شوقين هئا)، ۳۶. واپس، ۳۷. مشڪل، ۳۸. آسڻ ۾، آستانن ۾ = دائمي رهائش گاهه ۾، ۳۹. آسودا، قرار (مرڻ بعد قبر ۾).

۸

لُڊوئِٽَان لَطِيفُ چَئي، کَٽُون کَنِيائُون،
چَڌي حِيلًا هَلِيئا، مُومَل مَٽِيائُون،
وَجِي کَاڪَ کَنڌَن ۾، لَڌُون لَٽَٽَائُون،
پِيئَرُو پَڳَٽَائُون، آسَن اَرَامِي ٿِيئا.

۹

پِيئَرُو پَڇُ مَ کَٽِيئِي، لَاهِي ويهُ مَ لاڳِ،
ٽَان مُون هِينئَو مَآڳِ، جَان تُون جوڳِي جُوئِ ۾.

①۰

جوڳِيءَ جَاڳَائي، مَاري وڌا مَامي،
لَنءُ لُڊوئِي کَنڌِيئِن، اَمِيئُو آهي،
وَجو جي ڪاهي، تَه نِڪُون پَسو نِينهن جُون.

۱۱

جوڳِيءَ تي جَڙاءُ، نِسُورُو ئي نِينهن جو،
پَتَنگَ جِيئَن پِيڊا ٿِيئُو، سَامِي سَڄَ وڙاءُ،

۱. پلنگ يا گتولا يعني ٿڌي ٿاڙي يا سامان سڙو، (ڪٽون ڪٽيائون = لڏيائون يا هجرت ڪيائون، فوت ٿي ويا)، ۲. ڏنڌا ڏاڙي، ڪم ڪاريون، غڙ، بهانا، ۳. هٿ ڪيائون، حاصل ڪيائون، ۴. ڪاڪ جي، ۵. ڪنڌن ۾ = ڪين يا ڪنارن تي، آس پاس، ۶. سامان سڙو، گهرو سامان يا تپڙن جون مڙون يا پريون يا بدون، ۷. ڌاريائون، رکيائون، اتاريائون، ۸. اچڻ وڃڻ جو دستور يا ريت، ۹. ٽوڙيائون، چٽائون، ختم يا بند ڪيائون، ۱۰. اي ڪاڙي، اي جوڳي، اي سامي، ۱۱. ختم ڪري، ۱۲. لاڳايو، تعلق، سڀند، ناتو، آسرو، ۱۳. تيستائين، ۱۴. منهنجو، ۱۵. هنيون، قلب، دل، ۱۶. ماڳ تي، جاءِ تي، قرار ۾، ۱۷. جيستائين، ۱۸. اي جوڳي، ۱۹. آس پاس، پرياسي، دنيا ۾، جهان ۾، ۲۰. (مومل جي ماجر کان) آگاهه يا واقف ڪري، ۲۱. شڪاري (راڻو ۽ ان جا يار)، ۲۲. مامي ۾، معاملي ۾، مصيبت ۾، ۲۳. نينهن، محبت، پيار، ۲۴. لڏوئي جي، ۲۵. ڪنڌين ۾ يعني اردگرد، آس پاس (ڪاڪ نديءَ جي ويجهو)، ۲۶. اڻ ميو، بي انداز، ۲۷. هلي، پنڌ ڪري، ۲۸. نهرون، ڪسيون، ناليون، تلاءَ، ۲۹. رونق، جڙت (عشق جي موتين جي)، ۳۰. رڳو، سراسر، بلڪل، ۳۱. جيت جو هڪ قسم جيڪو جتي به باهم يا بتي پرندي ڏسي اتي اچانڪ اڏاميو اچيو ان ۾ پئي سڙيو مريو وڃي، ۳۲. ظاهر، ۳۳. سڄ يا سورج جي، ۳۷. ورن يا رنگ جهڙو، وڙ جهڙو، نموني جهڙو.

آيو ڪاڪِ تَرَآن، ڪُنوارِن ڪَڪـورِئو.

۱۲

جوڳي اِيئن جَهَرَڪِئو، جيئن اُونڊاهِيءَ ۾ آڳِ،
آديسِي عَـشَقَ جِي، لائي آيو لاڳِ،
ويئو تنهن سِيَاڳِ، جيئن ڪوُسُ ڏهاڙِي ڪاڪِ تي.

۳

هَلو هَلو ڪاڪِ تَرَ، جِتِ گَهَرَجي نِينهن،
نَڪا راتِ نَه ڏينهن،* سِيڪو پَسِي پَرِينءَ کي.

۱۴

هَلو هَلو ڪاڪِ تَرَ، جِتي نِينهن پَچَارَ،
ڪانهي پِي تَنوارَ، سِيڪو پَسِي پَرِينءَ کي.

۱۵

هَلو هَلو ڪاڪِ تَرَ، جِتي نِينهن اُچَلِ،
نَڪا جَهَلِ نَه پَلِ، سِيڪو پَسِي پَرِينءَ کي.

۱. ڪاڪِ جي (ڪاڪِ رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو آهي ۽ ساڳئي نالي سان ان جي ڪپ تي هڪ شهر آهي جنهن ۾ مومل رهندي هئي). ۲. تَرَ کان، ڪنڌيءَ يا ڪناري کان. گهٽ يا گهٽ کان، هنڌ کان (ڪنهن واه، درياھ وغيره جي ڪناري تي اهو هنڌ جتان پيئڻ لاءِ پاڻي پرڄي، مال کي پاڻي پيارجي يا وهنججي، ان هنڌ کي تَرَ چئبو آهي). ۳. ڪنوارين جو يعني اڻ پُرڻل زالن يا سهڻين عورتن يعني مومل ۽ ان جي ساهڙين جي هٿان. ۴. ڪڪوريل يعني عشق جي رنگ ۾ رڳيل يا ڳاڙهو ڪيل. ۵. ڪاڙِي يا سامي، سيلاني فقير. ۶. چنڪڻو، چمڪڻو. ۷. تاريخيءَ، ڪاريءَ يعني بنان چنڊ جي رات. ۸. باهر، آتش. ۹. جوڳي. ۱۰. محبت، نينهن. ۱۱. لڳائي هڻي. مڪي. ۱۲. لغار، ڇٽ، مڪو، هلڪو ليو. ۱۳. سِيَاڳِ جي سبب، آسري يا اميد جي سبب. ۱۴. ڪُـسَ، ڪنهن يا قتل ڪرڻ جو عمل. ۱۵. روزانو، هر روز، هر وقت. ۱۶. هلو هلو = جلدي ڪري هلو. ۱۷. ڪاڪِ جي. ۱۸. تَرَ تي. ۱۹. آڀري، پيدا ٿي، خلقجي * ڏينهن يا رات يعني وقت جي پابندي ڪانهي، هر وقت. ۲۰. هر ڪو. ۲۱. ڏسي. ۲۲. محبوب. ۲۳. نينهن جي. ۲۴. ڳالهه، ذڪر. ۲۵. آواز، ٻولي. ۲۶. پالوٽ، لپٽ. ۲۷. روڪ، رنڊڪ، پَل، منع.

۱۶

هَلُو هَلُو ڪَاڪَ تَرِ، چَرُونِ جِتَ چَرَهَن،
گُڙهي رَنگِ رَجَن، پَانِ واري پڪَ سين.

۱۷

ڪَاڪَ ڪَرهي وَڻَ وِڻا، لُونِ لُونِ لُونِ،
توپُڇاڻان سُڀرين، آڻُ اُجهاڻون،
ڪجي نَه مَڻئون، مِيانِ مُحْتاجَن سين.

۱۸

ڪَاڪَ ڪَرهي وَڻَ وِڻا، ٻَرِئا رَنگِ رَتُولَ،
توپُڇاڻان سُڀرين، هِينئَڙي اچَن هُولَ،
جي مُون سين ڪِيئي قُولَ، سي سِگها پَارِج سِيرِين.

۱۹

ڪَاڪَ ڪَرهي وَڻَ وِڻا، ٻَرِئا مَحَلَ مَآگَ،
سَوڊِي جي سَرَتِيُون، وَڌِيَسَ وَهَ وِبرَاگَ،
سُورَن لَآيَا سَاگَ سِگهو موڙج سِيرِين.

۱. هلو هلو = جلدي ڪري هلو. ۲. ڪاڪ واري يا جي (ڪاڪ رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو آهي ۽ ساڳئي نالي سان ان جي ڪپ تي هڪ شهر آهي جنهن ۾ مومل رهندي هئي). ۳. تَر تي، هنڌ تي (ڪنهن واه، درياھ وغيره جي ڪناري تي اهو هنڌ جتان ماڻهو پيش لاءِ پاڻي ڀرين، مال کي پاڻي پيارين، ڪپڙا ڌوئڻ يا وهنجڻ ان هنڌ کي تَر چئبو آهي). ۴. نامي جا وڏا ٿانءَ (ڊيگ وانگر آيا) جن ۾ کڻي ڪپڙا رکيندا آهن. ۵. ٻين يا ڇلھن تي رکيل آهن. ۶. ڪهاني يا ڪهري. ۷. رنڪ ۾، روغن ۾. ۸. رڳجي ڳاڙها يا لال ٿين. ۹. هڪ ول جي ٻن، جنهن ۾ چنوَ ۽ ڪَنوَ وجهي ماڻهو گائيندا آهن. تنبول جي ٻن، ۱۰. جيءَ، ۱۱. ڦيڻي يا لعاب جيڪو پاڻ کائيندي وات مان ڪڍيو آهي جيڪو ڳاڙهو هوندو آهي. ۱۲. جلي، سڙي. ۱۳. تباھ يا ناس ٿيا. ۱۴. جليو، سڙيو. ۱۵. ڪاڪ جي ويجهو هڪ ڳوٺ. ۱۶. تو پڇاڻان = توکانيو، ۱۷. اي سيرين، اي پرين، اي محبوب، ۱۸. زنانخانو يا حرم سرا يا اها جاءِ يا گهر جنهن ۾ زالون ست ڪتديون آهن. ۱۹. رونق ڇڏي ويو. ۲۰. ناراضپو، انگل. روسامون، چانگرو، نٺ ٺٽاءَ، ۲۱. اي ميان، اي پٿار، اي سردار. ۲۲. بي وسيلن، بي پهچن، مسڪين، هيئن. ۲۳. سڙيا، جليا. ۲۴. رَنگين. ۲۵. محلات، رنڪ محل. ۲۶. هينئڙي کي، دل کي. ۲۷. فڪر، پريشانين، ۲۸. تُو ڪٿا، ۲۹. انجام، واعداء. ۳۰. جلد. ۳۱. نياھج، پورا ڪج، وفا ڪج. ۳۲. جايون. ۳۳. راڻي (مومل جو محبوب راتھو سوڌا راجپوت قوم مان هو)، ۳۴. اي سرتيون، اي جيڏيون، ۳۵. سڪ، محبت، ۳۶. ويراڳ ۾، غم ۾ يا بي آراميءَ ۾، دنيا کان ڪناري ڪشيءَ واري حالت ۾. ۳۷. ڏکڻ، دردن. ۳۸. لڳايا، جوڙيا. ۳۹. ساڳا، قطارون.

۲۰.

ڪاڪ ڪڙهي وڻ وٺا، جلي مُنهنجي جان،
رڪي ڪام ڪڙڪئو، ماريَس تنهن ڪمان،
هڏ نه جيان هان، سگهو موڻج سُپرين.

۲۱

گانياس ڪرن، سگهو موڻج سُپرين،
ڪُنيس ڪلامن، وجهئو وڻ وڃن جي.

۲۲

تن باغنئون بس، جي ڪنڌيءَ ڪاڪ ڪڪورڻا،
سوڍي رءُ سرتيون، ڪاڪ نه اچي ڪس،
راڻي پائي رس، تن پيڙي، جيئن ٿاڻو.

۲۳

راڻي سَندو رُوح ۾، پَس جو پڳهه پئوم،
پيڙيءَ جيئن ٻڌي وڻو، سوڍو ساھ سَندوم،
وهڻ وهه ٿئوم، جاڳئو تي جرهاربان.

۱. جسر، بدن، سام، دل، ۲. لڪڻ، جهڪ، لٽ، ۳. ڪسڪي وڻو، هلڻو وڻو، ۴. مونڪي ماريو يا برباد ڪڻو، ۵. مهر، دليل، وسوسي، ۶. هرگز، بنهه، اصل، ۷. جيئري يا زندهه رهان، ۸. هيٺو، هن وقت، ۹. مونڪي کانپو، مونڪي جلايو يا ساڙيو، ۱۰. دشمن، رقيب، ۱۱. مون کي ڪڻو يا قتل ڪڻو، مونڪي ماريو، ۱۲. ڳالهين، سخن، گفتن، ويڻن، ميهڻن، طعن، ۱۳. باغن کان، بستانن کان، ۱۴. بان، توبه، بيزاري، ۱۵. ڪنڌيءَ تي، ڪناري يا ڪپ تي، ۱۶. ڪاڪ نديءَ جي، ۱۷. انگوريا، ٻوڪڻا، ميو جي ڇوڇڻ طرف رجوع يا ماڻل ٿيڻ واريءَ حالت ڏانهن ورتا، ۱۸. کان سواءِ، ۱۹. پسند، ۲۰. ٻڌي، ۲۱. رسو، نوڙي، ۲۲. جسر، جيءَ، بدن، دل، ۲۳. ڪشئيءَ، ۲۴. ڇڪڻو، ۲۵. جو، ۲۶. دل، من، ۲۷. ڏس، ۲۸. درياھ يا سمنڊ جي ڪناري تي پيڙيءَ ٻڌي بيهارڻ لاءِ رسو، ۲۹. مونڪي پڻو، ۳۰. مون سَندو يعني منهنجو، ۳۱. آرام ڪرڻ، ۳۲. ڪڙو، ڻاڻسند، ۳۳. مونڪي وڻو، ۳۴. اوجاڳو ڪريو، ننڊ ڦٽايو، ۳۵. تنهن ڪري، ۳۶. پاڻي، ۳۷. وهايان (اڪين مان).

اوڏو ڪاڪِ مَرِ ٿِيءُ، مَتَنَ مَنجَهِينَ رَهِيَن،
 ڏي وراڪَڻا وِجَ مَرِ، وَهَ گَڏَڏِيُون وَيءُ،
 جِي پايوئي تَه پِيءُ، نَا تَه لَاهُئَارو لُڙ وَهِي.

۲۵

ڪَڪَوري ڪاڪِ وَهِي، رَاڻا پِيَانءَ مَرِ رَتُ،
 سَوِيڊَا اِيءُ شَرَبَتُ، نَسُورُوئي نِيَنهَن جَو.

وائي

تَن تُون ويهُ سَنَبَهِي، سَاڻِي مِيَان، پَانڌِي مِيَان.
 ڪَاڪِ هَلِيبُو ڪَڏَهِيَن،
 ڪُونائُو ڪَرِيَمَ جَو آيو پَهِي پَرِئَان ٿِي مِيَان،
 حُڪْمُ ڏِيندُ هَتَ مَرِ، هَاڻِي هَلُ هُئَان ٿِي مِيَان،
 لَڪِيَن لُڊوئون مَڻِي، مَڻِي وَتَ وَتَ ٿِي مِيَان،
 جِيڪو پُجَان سو چَئي، آيو ڪونَه اُئَان ٿِي مِيَان.

۱. ويجهو، نزديڪ، ۲. ڪاڪِ کي (ڪاڪِ رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان ان جي ڪپ تي هڪ شهر آهي جنهن ۾ مومل رهندي هئي)، ۳. ان منجهه، ان ۾، ۴. رهجي وڃين، روڪجي پئڻ، ۵. ڦيرا، گهمرا، چڪر، وڙ، ۶. وهڻ سان، زهر سان، ۷. گڏيل، مليل، ۸. درياھ (عشق جو)، ۹. وڻي يعني توکي وڻي يا پاڻ پوي يا پسند اچي، ۱۰. لاهارو، لهوارو، لاهيءَ يا هيٺاهيءَ ڏانهن، ۱۱. درياھ، ۱۲. ڳاڙهاڙ تي ماڻل، ۱۳. اي راڻا، ۱۴. ڄاڻ، سمجهه، ۱۵. خون لهو، ۱۶. اي سوڍا، اي راڻا (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۱۷. مٺاڻ گڏيل پاڻي، ۱۸. رڳو، بلڪل، صفا، ۱۹. عشق، ۲۰. سنڀري، تيار ٿي، ۲۱. اي ساڻي، اي دوست، اي يار، ۲۲. اي پانڌي، اي مسافر، ۲۳. ڪاڪِ ڏي (قبر ڏي)، ۲۴. ڪوئندڙ يا سڏيندڙ (عزرائيل فرشتو)، ۲۵. ڪرم ڪندڙ، ۲۶. خدا تعاليٰ، ۲۷. قاصد، ۲۸. پري (پنڌ) کان، خدا وٽان، ۲۹. فرمان (خدا جو)، ۳۰. توکي ڏيندو، ۳۱. هتان (هن دنيا مان)، ۳۲. ڪاڪِ جي ڀرسان هڪ ڳوٺ، ۳۳. لنگهي، پار ڪري، اُڪري، ۳۴. مٿان، تان، ۳۵. رستي، ۳۶. اٿئي، ۳۷. جنهن کان، ۳۸. خبر وٺان، احوال وٺان، ۳۹. اُتان، ان هتان (هن دنيا مان).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر رَاڻُو

داستان پنجون

۱

نہ وارثُ نہ وَلَہو، سَکُ نہ سِیَاکُو،
تُو پُجَآئَان سُوپِہَرِين، آيُمِرِ اولَاکُو،
پَانڌِيَا پارَانِيُو، ڏَجَا ڏَاتِيءَ ڏُولَ کي.

۲

ڏَجَاهُ ڏَاتِيءَ ڏُولَ کي، سَنِيهَو سَارِي،
مُون کي ڦُٽُ فِرَاقَ جو، مَينَڌَرَا مَارِي،
اچين نہ واري، کَرَهُو کَمِيڻِيءَ تي.

۳

کَرَهُو کَمِيڻِيءَ تي، سَوِڊَا وارِ سُوچَآئَان،
کُوهُ کَرِيَان کَاکِ کي، تَن تُوهِين ڏي تَاڻ،
لَاهِي غَيَرُگُمَان، اڱڻ آءُ اُکَنڊِيِين.

۱. سرپرست، خاوند، ڪانڌ، پٽار، ولھو، ماڻھو، ابو ڏاڏو، اولاد، ۲. عزازت، ماڻھو، دوستي، سنگت، ۳. سپايو، سڱ، برادري = پاڻيجاري، ساهرائي آڪھ، ۴. تو پڄاڻان = تو کان پوءِ يا بعد، ۵. اي سيرين، اي پرين، اي محبوب، ۶. مونکي آيو، ۷. رولڙو، مصيبت، تڪليف، ڏک، پریشاني، فڪر، ڳڻتي، ۸. اي پانڌي، اي قاصد، ۹. سنهيو، پيغام، نياپو، ۱۰. تون ڏج، ۱۱. ڏي جي رهاڪو، يعني راڻي کي (ڏي ٿر جي علائقي جو هڪ حصو آهي)، ۱۲. ڏولئي، سهڻي، محبوب، ۱۳. ياد ڪري، سنڀالي، چيٽ ڪري، ۱۴. زخمر، گهاٽ، ۱۵. وڇوڙي، جدائيءَ، ۱۶. اي مينڌرا، اي راڻا (مومل جو محبوب راڻو سوڍا قوم جي مينڌرا پاڙي مان هو)، ۱۷. اينڌائي، ڏکائي، تڪليف ڏي، ۱۸. چوڻٿو، ۱۹. موتائي، ڦيرائي، ۲۰. اڻ، ڄاڻڪو، ۲۱. بدڪار، نيچ، ڪم ذات، ۲۲. اي سوڍا، اي راڻا، ۲۳. سياڻا، داناء، عاقل، ۲۴. ڇا، ۲۵. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي، ۲۶. تن جي، دل جي، ۲۷. توڻي، صرف تو، ۲۸. چڪ، ڪشش، ڪاڍو، ۲۹. ڇڏي، ختم ڪري، ۳۰. غلط، بي واجبي، غير جا، ڌارين جا، ۳۱. شڪ، وهڻ، ۳۲. اڱڻ ۾، گهر ۾، ۳۳. اڪنڊين جي، سڪنڊين جي، مشتاقن جي.

۴

اڱڻ آءُ اُڪَنديين، پَرَچِي پِيءَ رَا،
 پَلڪُ پَرَاهُون نَه سَهَيين، جِيءَ جَا جِيءَ رَا،
 نِينَهان نِظارا، سَچ تَه مَآن سُوَر لَهِي.^{۱۱}

۵

سَچ تَه مَآن سُوَر لَهِي، اڪِيُون پَرِي بَا جَهه،
 رَاڻِي جِيءَ رَهَانِ كِي، وِينِي وَجَهان وَاجَهه،
 سوڍا لَهِي سَا جَهه، پَس توشڪُون تَكِيَا.^{۲۸}

۶

سِيئي توشڪُون تَكِيَا، سِيئي وِچاڻا،
 پَسِيُو پَرَچِي هِنِيُون، حَبِيبن هَآا،
 هِڪُ ڏُونگها ڏاڏاڻا، پِيُو مُوتِيُو تان نَه مِيندرو.^{۲۸}

۷

ڪَري مَوَتَ مِيندرو جِي لُڊوڻِيءَ مان لال،
 گَهَرُ مِڙوئي گَهوَرِيان، هُوندَ پَنهنجو حَال.^{۴۵}

۱. اڱڻ ۾، گهر جي احاطي يا پڌر ۾، گهر ۾، ۲. اڄ، ۳. اڪندين جي، سڪندي جي، مشتاقن جي، ۴. راضي ٿي، ڏک ڏمڙ ڇڏي، ۵. اي پيارا، اي محبوب، ۶. گهڙي، ساعت، پل، ۷. پري، ڏور، ۸. توکي سهان يا گوارا ڪريان، ۹. جان، دل، ۱۰. جياريندڙ، ۱۱. نينهن جا، محبت يا پيار پريا، ۱۲. نظرون، نگاهون، ۱۳. ملاء، ۱۴. منهنجو يا مونکي، ۱۵. ڏک، درد، غم، ۱۶. ختم ٿي، ڇڏي وڃي، ۱۷. نين، ۱۸. پر يا چڪار ڪري، ۱۹. باجهه سان، مهربانيءَ سان، ۲۰. مومل جي محبوب جو نالو، ۲۱. ڪچهري، ملاقات، ميلاپ، ۲۲. وجهان واجهه = واجهايان، اسڙڪان، سڪان، ۲۳. اي سوڍا، اي راڻا (راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۲۴. هٿ ڪري، حاصل ڪري، ۲۵. ساجهه ڪي، سجهه يا وجهه يا موقعي ڪي، ۲۶. (اچي) ڏس، ۲۷. گاديلا، پٿرائيون، بسترا، هنڌ، مال اسباب، بادشاهن جي جواهرن يا قيمتي شين رکڻ جون جايون، ۲۸. طول يا وڏا وهائڻ جنهن کي پٺا ڏيئي ويهيو آهي، آستان يا مڪان، ۲۹. سِيئي وِچاڻا = ساڳيا بسترا، ۳۰. پڌ، ميدان، ڦٽل يا ويران هنڌ يا جايون، ۳۱. جلي، گامي، سڙي، ۳۲. دل، ۳۳. حبيب، ۳۴. استعمال ڪيل، ڪم ۾ آندل، مائيل، ورتايل، ۳۵. طعنا، ميهڻا، ۳۶. مائٽن جا، ۳۷. ورتو، واپس آيو، ۳۸. راڻو (راڻو سوڍا راجپوت قوم جي ميندرا پاڙي مان هو)، ۳۹. لڊوئي ڏانهن (لڊوئي يا لڊاڻو رياست جيسلمير ۾ ڪاڪ نديءَ جي ڪپ تي مول جي شهر ڪاڪ ڀرسان هڪ ڳوٺ آهي)، ۴۰. ڳارهو، سهڻو، محبوب (راڻو)، ۴۱. محلات (۽ ان ۾ پيل سامان)، ۴۲. سمورو، سڄو، ۴۳. صدقو يا قربان ڪريان، ۴۴. جيڪر، ۴۵. هستي، وجود، جان، تن، بدن.

راڻي ڌارَانَ راجَ ۲، مُونَ نہ گھُرجي مَآلَ،
سُوڊي کي سُوآلَ، ڪَربانَ ٿي قُربَ جو.

۸

سُوڊا سُوَر سَڪاڻيون، اڪيُون آبُ نہ ڪنَ،
راڻي جيءَ رهاڻَ ڪي، وڏوڻيُون وٽنَ،
سي ڪيئن مينڌرا مَچنَ، جي تو سوڊا سُوڙيءَ چاڙهيُون.

۹

سوڊا تَنهنجي سُوَر، اَنڊر اَگيُون لائيُون،
راڻا رهاڻنَ جا، ماريَنهنون مَڏڪورَ،
طعنا ڏينهنون تُوَر، آءُ تہ پرينَ پَرَچون پاڻَ ۾.

۱۰

رُسُ مَ رُسُنَ گھُورِئو، پَرَچُ، مَ وانءُ پَري،
وڏمَ ڦِٽُ فِراقَ جو، جِهُتَ جي ڌَري،
لَاکُنَ جي لَطيفَ چَئي، سُونهائي سَري،
آيسَ توڳَري، تہ سوڊا سُڪيائي ٿِيان.

۱. مومل جي محبوب جو نالو. ۲. کان سواءِ. ۳. ملڪ. ۴. مونکي. ۵. ڏن دولت. دنياوي اسباب. ۶. راڻي (راڻو سوڊا راجپوت قوم مان هو). ۷. عرض، ويٺي، گذارش. ۸. محبت يا پيارَ (ڪرڻ). ۹. اي سوڊا، اي راڻا. ۱۰. (تنهنجي جدائيءَ جي) درد، ڏک. ۱۱. ڏکايون، ڪنڀايون. ۱۲. نين، ۱۳. آب نہ ڪن = پاڻي سُڪائي خشڪ ٿي ويون آهن (گهڻي ڊپءَ خوف سببان روئڻ ڪري). ۱۴. ڪچهريءَ، صحبت، ملاقات، ميلاپ. ۱۵. لاءِ. ۱۶. آڏاس ٿيون، غمگين ٿيون. ۱۷. ڦرن، وقت گذارين يا ڪاتين. ۱۸. ڪهڙيءَ طرح. ۱۹. اي مينڌرا، اي راڻا (راڻو سوڊا راجپوت قوم جي مينڌرا نڪ يا ذات مان هو). ۲۰. بدن تي ماس چاڙهين، سگهاريون ٿين، تازيون توانيون ٿين. ۲۱. سوريءَ تي (نيزن ۽ پائن سان جڙيل (گت مثل) هڪ ڪاٺ جو چونڪ جنهن تي پراڻي زماني ۾ ڏهارين کي اڇلي ماريو ويندو هو ان کي سوري چئبو هو). ۲۲. اندر ۾، دل ۾. ۲۳. باهيون. ۲۴. لڳايون، ٻاريون. ۲۵. مونکي مارين، ۲۶. يادگيريون، ڳالهيون، ڏڪر، بيان. ۲۷. ميهڙا، ڏونگها، ڏورابا. ۲۸. مونکي ڏين، ۲۹. هڪ جڳديون، سرتيون، هر عمر چوڪريون. ۳۰. اي پرين، اي محبوب. ۳۱. راضي ٿيون، ٺاهه ڪريون، رضا نامون ڪريون. ۳۲. ناراض ٿي، ڪاوڙ ڪر. ۳۳. ناراضيو، ڪاوڙ، ڏک ڌم، ۳۴. ٻن پٺو، گڏ ۾ پٺو. ۳۵. وڃ، ۳۶. ڏور، دور. ۳۷. مون کي وڌو، ۳۸. چير، وڌ، زخمر. ۳۹. جدائيءَ، وڇوڙي. ۴۰. نينهن، محبت، عشق. ۴۱. توري مقدار. ۴۲. محبوب. ۴۳. واقف ڪئي، ڄاڻو ڪئي. ۴۴. شوق، محبت. ۴۵. وٽ. ۴۶. آسودي، خوشحال، نهال.

۱۱

رُسُ مَر رُسَنُ گَهِـوَرِيُو، رَاڻَا چَـڌَ رِيـءُ،
مَيِتَ مَدَايُون مُوٽُ تُون، كَـرِي نِرَتِ نِيـءُ،
لَاڻُن جو لَطِيـفَ چَـئِي، كُونِهي سُونَهَن سِيـءُ،
اَوڳُن دِڪِي آءُ، تَه سَوِيـءَا سُڪِيـاڻِي تِيـان.

۱۲

رُسُ مَر رُسَنُ گَهِـوَرِيُو، چَـڌَ رَاڻَا رِيـڌَاڻِي،
لَـپِيـتِجَ لَطِيـفَ چَـئِي، كَاـمِلَ كَـچَاڻِي،
مُنَهِنـجِي مَيِتَ مَيِنـڌَرَا، عَاـقِلَ اَگَـلاڻِي،
كَـرِ مَـعَاـفِي مَدَاڻِي، تَه سَوِيـءَا سُڪِيـاڻِي تِيـان.

۱۳

رُسُ مَر رُسَنُ گَهِـوَرِيُو، اُنُ اَوِـرَا هُونِ آڻِ،
لِيـڙِي كِي لَطِيـفَ رَحَ چَـئِي، تَنـگُ سَـوَاـرُو تَاڻِ،
شَـرْمِيـنـدِيُون سَـيِيـن پَرِيـن، پُنِيءُ لَـاڻِي پَاڻِ،
اَچِي مُـشـڪُ مَـاڻِ، تَه سَوِيـءَا سُڪِيـاڻِي تِيـان.

۱. ناراض ٿي، ۲. ناراضيو، رنج، ڪاوڙ، ۳. ٻن پٽو، ۴. اي راڻا (مومل جي محبوب جو نالو)، ۵. بي انصافي، ۶. ميسار، وسار، درگذر ڪر، ۷. خطائون، اوڻايون، غلطيون، ڏوهه، قصور، عيب، اوڳڻ، ۸. واپس اچ، ۹. نرت سان، هوش سان، پيار سان، شوق يا هيچ سان، ۱۰. عدل، انصاف، حق جو فيصلو، ۱۱. محبوب، ۱۲. سونهن ۾، حسن ۾، ۱۳. ثاني، مٿ، ۱۴. لڪائي، ڇپائي، پردو ڏيئي، ۱۵. اي سوڍا، اي راڻا (راڻو سوڍا راجپوت قوم جي مينڌرا نڪ يا پاڙ، مان هو)، ۱۶. آسودِي، خوشحال، ۱۷. ارڏائي، روسامون، انگل، ۱۸. ڍڪج، ۱۹. اي ڪامل، اي بزرگ، اي بي عيب يا پوتيءَ پاڪ، ۲۰. قصور، مدائي، اڳلاڻي، ۲۱. اي مينڌرا، اي سوڍا، ۲۲. سياڻا، داناء، ۲۳. بخش، درگذر، ۲۴. ويجهو، اوري، نزديڪ، ۲۵. اٺ، ۲۶. اٺ جي پلن يا پاڪڙي کي مضبوط ٻڌڻ لاءِ ست، ڏاس يا ٺهڙ جو پٽو، ۲۷. سويل ٿي، ساجهر، ۲۸. ٻڌ، ۲۹. شرمسار، لڄاريون، ڪانڊاريون، ۳۰. سپن، هر هڪ، ۳۱. پرين سان، ريتن يا نمونن سان، پرڪارن سان، ۳۲. پٺيان، پويان، ۳۳. لڳائي، هلائي، وٺي، ۳۴. پنهنجي، ۳۵. ڪٿوري، بنان سگن هرڻ جي ڏن مان نڪتل خوشبودار مادو، ۳۶. واپراء، ورتاء (مشڪ ماڻ = ڪاڪ جا واس يا خوشبويون وٺ).

۱۴

رُسُ مَ رَسَنُ گَهـوَرِئو، اُنُ اورا هُونِ كَرِ،
 پَرِي كَاكِ قُرَبَ سِينِ، تَنهِنجِي اَچُنَ سَاڻُ اَپَرِ،
 لَهِ لَگِ لَطِيفَ چَئِي، كِجِ وَلِهِيءَ تِي وَرِ،
 پَرِجُ پَرِينِ كِنهِنِ پَرِ، تَه سَوِيَا سُكِيَاڻِي تِيَانِ.

۱۵

رُسُ مَ رَسَنُ گَهـوَرِئو، اُنُ اورا هُونِ چَـوَرِ،
 تَوَرِءَ كَاكِ كَڙِي تِي، سَاڻُ سِرَگَنَدَ سَوَرِ،
 اَچِي چَنَدَنُ چَوَرِ، تَه سَوِيَا سُكِيَاڻِي تِيَانِ.

۱۶

اَچُ نَهَ گَالَهائُونِ، هُونُ ڏهَآڙِي نِجُـهَـرِي،
 پَسَوِ پَهـُـ ۲۲ پِئُونِ، آتَنُ ۲۵ سُجُونِ ۲۶ اُنِ رِي.

۱۷

اَچُ نَهَ پَسَانِ سِي، آتَنُ ۲۷ كِئِمَ ۲۸ جَنِ سِينِ،
 هَآڻِي تَنِي ڪِي، ڪَنڌِيءَ ۲۹ كَاڪِ نِهَآرِئَانِ.

۱. پُر تي يا چڪار تي، ۲. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان ان جي ڪپ تي هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي، ۳. محبت، پيار، ۴. بي حد، بي انت، تمام گهڻي، ۵. الله جي، خدا جي، ۶. واسطي، ۷. مسڪين، غريب، ڪنگال، سڃيءَ، لاوارث، ۸. مهرباني، احسان، ۹. راضي ٿي، روسامون ڇڏ، ۱۰. اي پرين، اي محبوب، ۱۱. نموني، ريت، ۱۲. سير، ريزهم، ڪر، ۱۳. کان سواءِ، ۱۴. ناپسند، اڻ وڻندڙ، آگري، بدبودار، ۱۵. چندن يا صندل (هڪ خوشبودار وڪر)، ۱۶. ٺاه يا پٽاء (خوشبودار)، ۱۷. ماڻ، واپراء (چندن چوڙ = ڪاڪ جا واس يا خوشبويون وٺ)، ۱۸. انهن جو ڳالهائڻ آواز، ۱۹. هوندا هئا، ۲۰. سدائين، هميشه، هر روز، ۲۱. نجهري ۾، گهر ۾، مڪان ۾، ۲۲. ڏسو، ۲۳. خيال، پور، ريجڪ (وڃڻ جو)، ۲۴. انهن کي پڻو يا ٿڻو، ۲۵. ست ڪٽڻ جي جاء (گهر، زنانخانو، حرم سرا)، ۲۶. خالي، ۲۷. آتن ۾، ۲۸. مون (سَنَ) ڪٽيو (رهاڻ ڪئي)، ۲۹. ڪنڌيءَ تي، ڪناري تي، اوسي پاسي ۾، ۳۰. ڪاڪ جي، ۳۱. ڳوليان.

۱۸

مُومَل وَيْنِي مَلِينْدَرُو، سَدَائِيْن سَارِي،
وَلِيُون وَّاسَ وَرَنِيُون، چَانْگِي كِي چَارِي،
جَذِهِيْن تَذِهِيْن سُوپَرِيْن، اِينْدومِ اوتَارِي،
سُوڊِي سِيْن سَارِي، گَالِهِيُون كَنْدِيَسِ گُجِهِيُون.

وائي

ڪِي جو ڪَاڪِ تَرَان، چَانْگِي چَرَهو چَڪِيُو،
ڪَرَهِي ڪَاڻِيُون رَتِيُون، نَائِي نَاگِيَلَا،
وَكَبُ وَاَسِيَّائِيْن پَانِهِنجُو، سِيُوِي سُرَاهِيَّان،
ڪَرَهو سَرَهو ڏِيَهَ ۾، نَه تِنِهِن ڊِپُ نَه ڊَاڪُ،
پَاهُ پَرَائِي آيو، لَالِي لُڊِيَّان،
تُون ڊَاتِي تُون ڊِتَ ڏِي، تُون رَاڻو تُون رَاڪُ،
مُومَل مُحْتَاڄِيُون ڪَرِي، عَاجَزِيُون اڳِيَاڪُ.

۱. راتو (مومل جو محبوب راتو سوڍا قوم جي مينڌري نڪ يا ذات مان هو)، ۲. هميشه، روزانو، وري وري، هر وقت، ۳. ياد ڪري، سنيالي، ۴. زمين تي پکڙندڙ ٻوٽا، ۵. خوشبوءِ، ۶. واريون، ۷. اٺ، ۸. ڪارائي، ۹. جڏهين تڏهين = جنهن به وقت يا مهل، ۱۰. پرين، محبوب (راتو)، ۱۱. مون وٽ ايندو، ۱۲. اوتاري ۾، گهر ۾، ۱۳. رائي، ۱۴. مخفي، راز جون، ۱۵. ڪجهه، ۱۶. ڪاڪ جي (رياست جيسلمير ۾ ڪاڪ هڪ ننڍي جوناڻو آهي ۽ ساڳئي نالي سان ان جي ڪپ تي هڪ شهر آهي جنهن ۾ مومل رهندي هئي)، ۱۷. تڙ کان، گهيڙ کان، هنڌ يا ماڳ کان (واهه يا درياھ وغيره جي ڪناري تي جنهن هنڌ يا جاءِ تان ماڻهو پيئڻ لاءِ پاڻي پريندا آهن، مال کي پاڻي پياريندا آهن، ڪپڙا ڌوئندا يا وهجندا آهن ان جاءِ يا هنڌ کي تڙ چئبو آهي)، ۱۸. جaro، کاڌو، گاهه، ۱۹. کاڌو، چنو، ۲۰. اٺ، ۲۱. (گچيءَ ۾ ٻڌل) ڳانڀون، ۲۲. ڳاڙهيون يا لال ڪيون، ۲۳. (ڪاڻن واسطي) نمائي، جهڪائي، ۲۴. (واحد ناڪيلو) وڻ جو هڪ قسم، ۲۵. وکر، ڌڻ، ۲۶. سُرهو يا خوشبودار ڪيائين، ۲۷. سمورو، سڄو، ۲۸. سُرَاهِيْن سان، خوشبوين سان، ۲۹. خوش، ۳۰. ملڪ، ديس، ۳۱. ڊب، خوف، خطرو، ۳۲. رنگ، رونق، ۳۳. لالاڻ، ڳاڙهاڻ، ۳۴. لدوڻي کان يامان (لدوڻو يا لدائو ڪاڪ شهر جي ڀرسان هڪ ڳوٺ آهي)، ۳۵. ڊٺ جو رهاڪو (ڊٺ، ٿر علائقي جو هڪ حصو آهي)، ۳۶. ڊٺ جو، ۳۷. مالڪ، ۳۸. راجا، راءِ، ۳۹. عاجزيون، آزيون نيزاريون، ۴۰. تنهنجي اڳيان، تنهنجي حضور ۾.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر رَاڻُو

داستان چُهون

①

ڪِنَ سَاڱَاهِيْمِ سُوڀَرِنَ، جَاڙُون ڪِيْمَ جَالِ،
سَوڍَا مُون ڪِي ڪَالَهَ، موٽِي مُنهن ۾ آيون.*

②

ڪِنَ سَاڱَاهِيْمِ سُوڀَرِنَ، جَاڙُون ڪِيْمَ جِي،
سَوڍَا مُون ڪِي سي، موٽِي مُنهن ۾ آيون.

③

ڪِنَ سَاڱَاهِيْمِ سُوڀَرِنَ، جَاڙُون ڪِيْمَ جِتِ،
سيئي مُون ڪِي تَتِ، موٽِي مُنهن ۾ آيون.

۴

خَامُوشي خَبَرِ جِي، مومَلِ ٿِي مَتِ،
صَبَرُ ٿِيُو سُوڀَرِ، مُنهنجي حق مينڌرَا.^{۱۴}

۱. ڪجهه نه، ۲. مون ساڳاهيو، مون سمجهيو يا هوش ڪٽو، ۳. اي سڀرين، اي پرين، ۴. خطائون، غلطيون، ۵. مون ڪيون، ۶. گهڻيون، ۷. اي سوڍا، اي راڻا (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۸. گذريل ڏينهن جڏهن تو مونکي ٻئي مرد سان ستل ڏٺو * ڀوڳتيون پيون، لوڙڙن پيون، (انهن جو) اثر سهڻو پيو، ۹. لڪائڻ جو عمل، صبر، ۱۰. ڄاڻ يا سڌ ته مومل ٻئي مرد سان سٽي ٻئي آهي، ۱۱. مومل کي، ۱۲. نصيحت (ڪندڙ)، ۱۳. سڀتيو، شانائتو، مڃارو، ڪارائتو، ۱۴. حق ۾، باري ۾، واسطي، ۱۵. اي مينڌرا، اي راڻا (راڻو سوڍا راجپوت قوم جي مينڌري نڪ يا پاڙي مان هو).

۵

سُوڊا صَبْرُ تَنْهِنَجُو، مُومَل مَتِ تِئُو،
تو جو ڪَالَه ڪِئُو، تَنْهِن مَدِيُون مِيَتِي چڙيون.

۶

سُوڊا صَبْرُ تَنْهِنَجُو، سَيِنِي سُونَهَائِي،
چَپ سِين چَلَائِي، چَنِيُون جِي چُئَن جُون.

۷

سُوڊا صَبْرُ تَنْهِنَجُو، مَرڪُ لَڄَائِين،
چَپ سِين جِي چَئُون، اَدَبُ ڪِجِي اُن جو.

۸

سُوڊا صَبْرُ تَنْهِنَجُو، لَڄَائِين مَرڪُ،
نَه ڪُڇَن سِين نَڪُ، رِءُ رُڪُ رَٿِي وِڌِيُو.

۹

سُوڊا صَبْرُ تَنْهِنَجُو، مُون ڪِي نَصِيحَتَ،
رَبَلَا ڪَنڊِيَس رَتَ، مَيِنڌَرَا تُو مَهِنڌَان.

۱. اي سوڊا، اي راتا (مومل جو محبوب راتو سوڊا راجپوت قوم مان هو)، ۲. خاموشي يا مات (ڌارئين مرد سان سمهن واري غلطيءَ تي)، ۳. مومل ڪي، ۴. نصيحت، ۵. صبر ڏانهن اشارو، ۶. گذريل ڏينهن جڏهن تو مونکي ڌارئين ماڻهوءَ سان ستل ڏنو، ۷. براهيون، خطائون، قصور، ڏوهه، ۸. ميساري، ختم ڪري، ۹. سڀني (ماڻهن) کي، ۱۰. آگاهه يا خبردار ڪري، ۱۱. مات، خاموشيءَ، ۱۲. هلائي، جاري ڪري، ۱۳. خط، نوشتا، ۱۴. نصيحت، هدايت، ۱۵. فخر، اعزاز، ۱۶. لڄاين لاءِ، لڄي يا شرميلين عورتن لاءِ، مياڻدار يا ڪانيارن عورتن لاءِ، ۱۷. ڳالهائين، نصيحت يا تنبيهه ڪن، ۱۸. لحاظ، عزت، ۱۹. طعني هڻڻ، ڳالهائڻ، ۲۰. ساهه کڻڻ يا سڪهڻ لاءِ بدن جو هڪ عضوو، ۲۱. کان سواءِ، ۲۲. (رُڪ يا لوهه جي) ڪاٽي يا چُرِيءَ، ۲۳. ڪپيو (نڪ وڌيو = شرمسار يا لڄي ڪئو)، ۲۴. وهڪرا، ڌارون، ۲۵. رت جا، خون جا، ۲۶. اي مينڌرا، اي راتا (راتو سوڊا راجپوت قوم جي مينڌرا بازي يا نڪ مان هو)، ۲۷. تنهنجي، ۲۸. اڳيان، سامهون.

۱۰.

سوڍا صبرُ تنهنجو، بي عقلنِ عقلُ،
آهي انگ املُ، مانِ تنهنجي ميندرا.

۱۱

سوڍا صبرُ تنهنجو، بي عقل آئي باز،
سندي صبر ساز، توبهه ڪاريس ٽڪري.

۱۲

سوڍا صبرُ تنهنجو، سَهسَ سيگاري،
مومل جي واري، نجائان ڪوهه ٿئو.

۱۳

سوڍا صبرُ تنهنجو، سيگاري سَهسَ،
پڄي تان پَهسَ، مون کي نصيبِ نئي جهليو.

۱۴

سوڍا صبرُ تنهنجي، ماڻهو ڪي مومل،
ڪپر منجهان ڪل، پييم پرين تنهنجي.

۱. بي عقلن يعني نادانن کي، ۲. دانائي، سياڻپ، چاڻپ، نصيحت، ۳. چنبر يونٽي، غم ڪاڻن، سور پيڻن، چال، ۴. بي بها،
بي حد قيمتي، ۵. ٻوٽي، ٻنٽي (باز آئي = موٽائي سٺين رستي تي آئي)، ۶. جي، ۷. هٽيار، اوزار، وسيلي، ذريعي، ۸. پڄتا، پاڻ، ۹. مون
کي ڪرائي، ۱۰. جلدي، تيز، ۱۱. سَهسَ کي، سون هزارن (ماڻهن) کي، ۱۲. تربيت ڏي (ادب جي)، سبق يا نصيحت ڏي، ۱۳. پيري،
دفعي، ۱۴. اٿون نٿي ڄاڻان، مونکي خبر نه آهي، ۱۵. (ايئن) ڇو، ۱۶. پهچي، ۱۷. تنهن هٽ ڪان يا جاءِ کان، ۱۸. جلدي، ٽڪڙو، ۱۹.
تقدير، قسمت، ۲۰. ڪٿي، ۲۱. روڪيو، ۲۲. سڄو انسان، ۲۳. ڪٿي، ۲۴. خراب روش، ۲۵. خبر، سنڌ، ۲۶. مونکي پيئي،
۲۷. اي پرين، اي محبوب.

۱۵

تِئان مومل موتو لڪو، سَهسين جئان سِڪن،
سي هونھين جاڙ جي، جي ڪوري ڪاغذ آيون.

۱۶

آديون آتن وارون * نرجا نڪ تئا،
ويئا تان نه وئا، پاتان مورئا منهن ۾.

۱۷

موري منهن وڌا تئا، ويئا تان نه وڃن،
آديون اناسن، ان ڪوڙهن کي ڪوهه ڪربان.

۱۸

جني سندي منهن ۾، نهائيون نڪن،
تن مان ويئو هڪڙو، ڪهڙو ٿورو تن.

۱۹

سوڍا شرم جن، موٽي آيو منهن ۾،
سي لجايون لڇن، پسيو عيب اڳيان.

۱. ان جاء تان، ان هنڌ تان، ۲. مومل کي، ۳. واپس ٿيڻ (خالي هٿن سان، بنان فيض جي)، ۴. نصيب يا قسمت ۾ لکيل، ۵. سوين هزارين يا بي شمار (ماڻهو)، ۶. جتان، جنهن هنڌان، ۷. (نصيب يا سبق) حاصل ڪن يا پرائين، ۸. اجايون، بي فائدي، جاڙ، ۹. جيئريون يا زندهه رهن، ۱۰. اڻ لکيل، ۱۱. ڪاغذ سان، پني سان (ڪوري ڪاغذ = نصيب يا پاڳ کان محروم يا وانجيل) * اي آديون، اي مون سان ست ڪٿڻ واريءَ جاءِ ۾ گڏ وهندڙ پيٿرون، ۱۲. نرجا، لڇ يا حياءَ کان سواءِ، بي شرم، ضدي، ڀٽر، ۱۳. ٽڪ جو جمع (ٽڪ بدن جو هڪ حصو آهي جنهن سان ساهه کنيو آهي ۽ سنگهڻ جو ڪم ڪبو آهي)، ۱۴. تڙ به، ۱۵. ويٺو، ۱۶. (وڌيڪ شاخن يا تارين سان) اڀريا، انگور جهڙا، ۱۷. مڪ، پيشانيءَ، ۱۸. منهن ۾، ۱۹. اناسن کي، بنا ناس ۽ پتي وارن يعني بي حياءَ نڪن کي، ۲۰. بد صورتن يا خراب شڪل وارن، ۲۱. ڇا، ۲۲. جي، ۲۳. ڪوريون يا آويون جن ۾ ڪنڀار تانءِ يا برتن پڄاڻيندا آهن، ۲۴. نڪن جون، ۲۵. هڪ نڪ، ۲۶. گهاٽو، ڪمي، گهٽتائي، ۲۷. تن کي، ۲۸. اي سوڍا، اي راڻا (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۲۹. حياءَ، لڇ، ۳۰. شرمنديون (ٿڌو)، ۳۱. ٿڪڻ، بي قرار ٿيڻ، پشيمان ٿيڻ، ۳۲. ڏسو، ۳۳. خطائون، ڏوهه، ۳۴. گذريل، گذشتا.

۲۰.

سَوڊا شَرَمَآيُون، پَسِي عَيبَ اِگِيَان،
نَڪَ نَرَجَايُون، هِيُون مُنَهِنجي حَقَ مِ.

۲۱

جِي مُنَهَن مِ مَدِيُون نَه ڏِين*، تَوِ مِ بَدِيَسِ تِي،
ڊولا جِي ڏِڪِيئي، سِي مَچُنْ عَيبَ آيَتِيَن.

۲۲

جِي مُنَهَن مِ مَدِيُون نَه ڏِين، تَوِ مِ تِي بَدِيَسِ،
سَوڊا اِن سُهَآگَ کي، ويئي وَآجَهَآيَسِ،
ڊولا تَوِ ڏِڪِيَسِ، ڏِيئي پَانْدُ پَنَاهَ جو.

(۲۳)

ڏِيئي پَانْدُ پَنَاهَ جو، ڏِڪَ ڳِي ڊولي،
ڏِسي عَيبَ اِڪِيَن سَان، بَآجَهَ پَرِيُون نَه ڊولي،
ڪَچِيُون ڪَمِيٽِيَن جُون، خَاوندُ نَه ڪولي،
رَآئو نَه رولي، مَدِيُون پَسِي مَنِيندَرُو.

۱. اي سوڊا، اي راتا (مومل جو محبوب راتو سوڊا راجپوت قوم مان هو)، ۲. شرم ٿيڻ، لڄ يا حياءُ ٿيڻ، پشيمان ٿيڻ، ۳. ڏسي، ۴. خطائون، ڏوهه، قصور، غلطيون، ۵. گذريل، ۶. نڪ نرجايون = بي حيايون، بي شرميون، ۷. حق مر = لاءِ، واسطي، ڏسي، ۸. چاڪاڻ ته، جيئن ته *مدين يعني غلطين يا خطائون جي باري ۾ ميار يا ڏورايو نه ٿو ڏين، ۹. تَوِ مِ بَدِيَسِ = تنهنجي قرب يا محبت ۾ ٻڌجي يا قابو ٿي وئي آهيان، ۱۰. تنهن ڪري، ۱۱. اي ڊولا، اي محبوب، ۱۲. ڏڪيا آئيئي، لڪايا يا مخفي رکيا آئيئي، ۱۳. مٿان، ۱۴. اوڻايون، اوڳڻ، قصور، خطائون، ۱۵. ظاهر يا بديون ڪرين، ۱۶. (مڙس جي) پيار يا محبت، ياڳ، خوش قسمتيءَ، ۱۷. مون واهايو، مون انتظار ڪيو، ۱۸. مونکي ڏڪيو، منهنجو پردو رکيو يا عيب بوشي ڪئي، ۱۹. بلاند (ڪپڙي جو) ڏڪ، پردو، ۲۰. امان، بچاءُ، حفاظت، ۲۱. عيب بوشي، ۲۲. ڪئي، ۲۳. باجهه پريو = باجهارو، مهربان، دياوان، ۲۴. گالهائي، چنب يا تنبيهه ڪري، ڪلا يا ميار ڏي، ۲۵. مديون، مديون، عيب، ۲۶. بدڪارن، نيچ يا ڪم ذات وارين، ۲۷. مالڪ، پتار، پتي، ۲۸. ظاهر ڪري، ۲۹. جدا ٿي، ۳۰. راتو (مومل جو محبوب راتو سوڊا راجپوت قوم مان هو).

(۲۴)

پاڻي پاندُ ڳچيءَ ۾، اڱڻ جي اچن،
 منهن ۾ مڊيون* تن کي، ڏسڻ سان نه ڏجن،
 اوڳڻ عيب مڻايون، ڍڪڻ ٿي ڍڪجن،
 توڻي ڪڇيون ڪن، معافي ڪجن مينڌرا.

(۲۵)

راڻا هيس ريءُ، تو سائينءَ مون سون ڪئو،
 منهنجي مڊين جو، حال اٿيئي هيءُ،
 ڊولا ڍڪڻ ٿي، ڪامل ڪچاين جو.

۲۶

ڊولي ڍڪي آهيان، هيس اڱهڙي،
 ڏيئي لڪ لاڙي، ڪڪر ڪيائينم ڪاڪ جو.

۲۷

ڊولي ڍڪي آهيان، هيس اڱهڙي ات،
 پاري پنهنجي پت، ڪڪر ڪيائينم ڪاڪ جو.

۱. وجهي. ۲. ڪپڙو، (مٿي تي ڍڪڻ زناني) گندي يا پوتني. ۳. گلي (پاڻي پاند ڳچيءَ ۾ = منٺ يا آڙيءَ ڪرڻ لاءِ). ۴. اڱڻ تي يا تڏي تي (ڪهر جي)* مڊين يا غلطين يا خطائن جو ڏورايو يا ميار. ۵. اوڻايون. ڪڇيون. عيب. مڻايون. خظائون، غلطيون. ۶. ڍڪ. پوش. پردو. ۷. لڪائجن، مخفي رکجن. ۸. جيتوڻيڪ. ۹. بخش. درگذر. ۱۰. اي مينڌرا، اي راڻا (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم جي مينڌرا پاڙي مان هو). ۱۱. ڪڇ. هلڪي قسمر جو ڌاتو. خاڪ. مٽي. دڙ. ۱۲. مالڪ. ۱۳. مون کي. ۱۴. زرد رنگ جو اوجھي قسمر جو ڌاتو. ۱۵. حالت، ڪيفيت. ۱۶. اي ڊولا، اي محبوب. ۱۷. اي ڪامل اي بزرگ، اي بي عيب. ۱۸. بنان ڪپڙي جي، ننڍي، عريان. ۱۹. ٿورڙو. ۲۰. اڱڙيءَ يعني پراڻي ڪپڙي جو تڪر پردو. ۲۱. چانو، ساڻو، رحمت، برڪت. ۲۲. مونکي ڪيائين. ۲۳. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي. ۲۴. بي حد صفا. ۲۵. تباهي، بوري ڪري، توڙ بهجائي. ۲۶. ساڪ. انجام، ويساه، اعتبار.

۲۸

ڊولي ڍڪي آهيان، هيس اگهاري اڳ،
جھوڙي وڃان جڳ، ڪڪر ڪيائينم ڪاڪ جو.

۲۹

ڊولي ڍڪي آهيان، هيس اگهاري آنءُ،
پنهنجو رکي نانءُ، ڪڪر ڪيائينم ڪاڪ جو.

۳۰

ڪڪر ڪيائينم ڪاڪ جو، ڏيئي لاريءَ لڪ،
هاڻي مٿي ڌڪ، چرهيئو ٿي چاڳ ڪريان.

۳۱

ڪشافت جا ڪاڪ جي، مينڌري مٽي،
اوڳڻ عيب سندان، سڀ ڊولي ڍڪي ڇڏيا.

واڻي

مينڌرا مون کي، راتا جَم وساري ڇڏين،
مون کي طعنًا تنهنجا، ڏيهه مڙوسي ڏي.

۱. محبوب، سڄڻ، ۲. ڍڪي آهيان = منهنجو پردو رکيو آهي. منهنجي عيب بوسي ڪئي آهي. ۳. بدن ڪري. ننڍي، عريان، ۴. اڳ کان. اصل کان، شروعات کان. ۵. ٺاهي، بنائي، تيار ڪري، چونڊي، ڏني. ۶. وڃ مان، ۷. جڳ جي، جهان (جي ماڻهن) جي، ۸. ڇانو، ساڻو، برڪت، رحمت. ۹. مونکي ڪيائين. ۱۰. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي. ۱۱. آئون. ۱۲. نالو (نالو رکڻ = نسبت رکڻ، سڳ ڳنڍڻ، شادي ڪرڻ). ۱۳. لاريءَ جو. اڳري يا پراڻي ڪپڙي جو، ۱۴. ٿورو ٽڪر يا پتي. ۱۵. سڀ، گهٽ ڪنوار لاءِ شاديءَ جي رات سينگاريل بسترو يا کٽ. ۱۶. ناز نخر، ملڪتا، انگل. ۱۷. ميران. غلاظت. ۱۸. راڻي (مومل جو محبوب راتو سوڍا راجپوت قوم جي مينڌرا پاڙي مان هو). ۱۹. منهنجي مٿي يا ختم ڪئي. لائي، دور ڪئي. ۲۰. اوڻايون، عيب، خطائون، غلطيون. ۲۱. منهنجا. ۲۲. لڪائي، ڇپائي. ۲۳. اي مينڌرا، اي راتا، ۲۴. مٿان، ۲۵. دل تان لاهي. ۲۶. ميهڙا، اولانبا، ۲۷. منڪ يا جڳ (جا ماڻهو).

راڻي تي ريس ڪي، ڪر سين ڪلئم جي.

وائي ۲

اچئو آتڻ واريون، مون کي طعنا ڏين تي،
 ڪيئن ڪريان ڪاڏي وڃان، مون کي سوڍو سڄهه نه ڏي،
 پٿر وار وڃاڻيان، آئون ريجڙهي راڻي کي،
 ڪارايان ڪيروليون، آئون چاريان چانگي کي.

۱. مومل جي محبوب جو نالو، ۲. تنهنڪري، ۳. ساڙ، ڪاوڙ، ۴. ڪئي، ۵. دشمن، رقيب، ڌارئين، (ماڻهوءَ)، ۶. مون ڪلئو (راضي يا خوش ٿي)، ۷. چاڪاڻ ته، جيئن ته، ۸. (مون وٽ) پهچيو يا رسيو، ۹. زالن جي ست ڪٽڻ واري جاء (آتڻ واريون = آتڻ ۾ مون سان گڏ ڪٽڻ واريون زالون)، ۱۰. ميهڙا، اولانبا، ۱۱. راڻو (راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۱۲. وجهه، موقعو، (ملڻ جو)، وارو، ۱۳. پٿر تي، هنڌ تي، وڃائي يا بستري تي، ۱۴. مٽي جا وار، ۱۵. پڪيڙيان، ۱۶. خوش ٿي، ۱۷. چاريان، ۱۸. گاهه جو قسم جنهن مان ڪير جهڙو رس نڪري، ۱۹. آٺ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُر رَاٿُو

داستان ستون

۱

دِٽِ مَ وَجِجِ دِوَلْ، كَاٿِيَّارِ كَاكِ كَرِي،
اٿُون اِگَهِين آهِيَّان، بَدِي تَنهِنجِي بُول،
توكِي سَارِٿُو سُوپرِين، رُٿَان مَنجِهه رَتُول،
تِڪَاٿَا ٽُول، وَسَهَهه ١٢ مُون وَهَه ١٤ تِئَا.

۲

١٧
١٥
١٨
١٩
٢١
٢٢
٢٣
٢٤
٢٥
٢٦
٢٧
٢٨
٢٩
٣٠
٣١
٣٢
٣٣
٣٤
٣٥
٣٦
٣٧
٣٨
٣٩
٤٠
٤١
٤٢
٤٣
٤٤
٤٥
٤٦
٤٧
٤٨
٤٩
٥٠
٥١
٥٢
٥٣
٥٤
٥٥
٥٦
٥٧
٥٨
٥٩
٦٠
٦١
٦٢
٦٣
٦٤
٦٥
٦٦
٦٧
٦٨
٦٩
٧٠
٧١
٧٢
٧٣
٧٤
٧٥
٧٦
٧٧
٧٨
٧٩
٨٠
٨١
٨٢
٨٣
٨٤
٨٥
٨٦
٨٧
٨٨
٨٩
٩٠
٩١
٩٢
٩٣
٩٤
٩٥
٩٦
٩٧
٩٨
٩٩
١٠٠
١٠١
١٠٢
١٠٣
١٠٤
١٠٥
١٠٦
١٠٧
١٠٨
١٠٩
١١٠
١١١
١١٢
١١٣
١١٤
١١٥
١١٦
١١٧
١١٨
١١٩
١٢٠
١٢١
١٢٢
١٢٣
١٢٤
١٢٥
١٢٦
١٢٧
١٢٨
١٢٩
١٣٠
١٣١
١٣٢
١٣٣
١٣٤
١٣٥
١٣٦
١٣٧
١٣٨
١٣٩
١٤٠
١٤١
١٤٢
١٤٣
١٤٤
١٤٥
١٤٦
١٤٧
١٤٨
١٤٩
١٥٠
١٥١
١٥٢
١٥٣
١٥٤
١٥٥
١٥٦
١٥٧
١٥٨
١٥٩
١٦٠
١٦١
١٦٢
١٦٣
١٦٤
١٦٥
١٦٦
١٦٧
١٦٨
١٦٩
١٧٠
١٧١
١٧٢
١٧٣
١٧٤
١٧٥
١٧٦
١٧٧
١٧٨
١٧٩
١٨٠
١٨١
١٨٢
١٨٣
١٨٤
١٨٥
١٨٦
١٨٧
١٨٨
١٨٩
١٩٠
١٩١
١٩٢
١٩٣
١٩٤
١٩٥
١٩٦
١٩٧
١٩٨
١٩٩
٢٠٠
٢٠١
٢٠٢
٢٠٣
٢٠٤
٢٠٥
٢٠٦
٢٠٧
٢٠٨
٢٠٩
٢١٠
٢١١
٢١٢
٢١٣
٢١٤
٢١٥
٢١٦
٢١٧
٢١٨
٢١٩
٢٢٠
٢٢١
٢٢٢
٢٢٣
٢٢٤
٢٢٥
٢٢٦
٢٢٧
٢٢٨
٢٢٩
٢٣٠
٢٣١
٢٣٢
٢٣٣
٢٣٤
٢٣٥
٢٣٦
٢٣٧
٢٣٨
٢٣٩
٢٤٠
٢٤١
٢٤٢
٢٤٣
٢٤٤
٢٤٥
٢٤٦
٢٤٧
٢٤٨
٢٤٩
٢٥٠
٢٥١
٢٥٢
٢٥٣
٢٥٤
٢٥٥
٢٥٦
٢٥٧
٢٥٨
٢٥٩
٢٦٠
٢٦١
٢٦٢
٢٦٣
٢٦٤
٢٦٥
٢٦٦
٢٦٧
٢٦٨
٢٦٩
٢٧٠
٢٧١
٢٧٢
٢٧٣
٢٧٤
٢٧٥
٢٧٦
٢٧٧
٢٧٨
٢٧٩
٢٨٠
٢٨١
٢٨٢
٢٨٣
٢٨٤
٢٨٥
٢٨٦
٢٨٧
٢٨٨
٢٨٩
٢٩٠
٢٩١
٢٩٢
٢٩٣
٢٩٤
٢٩٥
٢٩٦
٢٩٧
٢٩٨
٢٩٩
٣٠٠
٣٠١
٣٠٢
٣٠٣
٣٠٤
٣٠٥
٣٠٦
٣٠٧
٣٠٨
٣٠٩
٣١٠
٣١١
٣١٢
٣١٣
٣١٤
٣١٥
٣١٦
٣١٧
٣١٨
٣١٩
٣٢٠
٣٢١
٣٢٢
٣٢٣
٣٢٤
٣٢٥
٣٢٦
٣٢٧
٣٢٨
٣٢٩
٣٣٠
٣٣١
٣٣٢
٣٣٣
٣٣٤
٣٣٥
٣٣٦
٣٣٧
٣٣٨
٣٣٩
٣٤٠
٣٤١
٣٤٢
٣٤٣
٣٤٤
٣٤٥
٣٤٦
٣٤٧
٣٤٨
٣٤٩
٣٥٠
٣٥١
٣٥٢
٣٥٣
٣٥٤
٣٥٥
٣٥٦
٣٥٧
٣٥٨
٣٥٩
٣٦٠
٣٦١
٣٦٢
٣٦٣
٣٦٤
٣٦٥
٣٦٦
٣٦٧
٣٦٨
٣٦٩
٣٧٠
٣٧١
٣٧٢
٣٧٣
٣٧٤
٣٧٥
٣٧٦
٣٧٧
٣٧٨
٣٧٩
٣٨٠
٣٨١
٣٨٢
٣٨٣
٣٨٤
٣٨٥
٣٨٦
٣٨٧
٣٨٨
٣٨٩
٣٩٠
٣٩١
٣٩٢
٣٩٣
٣٩٤
٣٩٥
٣٩٦
٣٩٧
٣٩٨
٣٩٩
٤٠٠
٤٠١
٤٠٢
٤٠٣
٤٠٤
٤٠٥
٤٠٦
٤٠٧
٤٠٨
٤٠٩
٤١٠
٤١١
٤١٢
٤١٣
٤١٤
٤١٥
٤١٦
٤١٧
٤١٨
٤١٩
٤٢٠
٤٢١
٤٢٢
٤٢٣
٤٢٤
٤٢٥
٤٢٦
٤٢٧
٤٢٨
٤٢٩
٤٣٠
٤٣١
٤٣٢
٤٣٣
٤٣٤
٤٣٥
٤٣٦
٤٣٧
٤٣٨
٤٣٩
٤٤٠
٤٤١
٤٤٢
٤٤٣
٤٤٤
٤٤٥
٤٤٦
٤٤٧
٤٤٨
٤٤٩
٤٥٠
٤٥١
٤٥٢
٤٥٣
٤٥٤
٤٥٥
٤٥٦
٤٥٧
٤٥٨
٤٥٩
٤٦٠
٤٦١
٤٦٢
٤٦٣
٤٦٤
٤٦٥
٤٦٦
٤٦٧
٤٦٨
٤٦٩
٤٧٠
٤٧١
٤٧٢
٤٧٣
٤٧٤
٤٧٥
٤٧٦
٤٧٧
٤٧٨
٤٧٩
٤٨٠
٤٨١
٤٨٢
٤٨٣
٤٨٤
٤٨٥
٤٨٦
٤٨٧
٤٨٨
٤٨٩
٤٩٠
٤٩١
٤٩٢
٤٩٣
٤٩٤
٤٩٥
٤٩٦
٤٩٧
٤٩٨
٤٩٩
٥٠٠
٥٠١
٥٠٢
٥٠٣
٥٠٤
٥٠٥
٥٠٦
٥٠٧
٥٠٨
٥٠٩
٥١٠
٥١١
٥١٢
٥١٣
٥١٤
٥١٥
٥١٦
٥١٧
٥١٨
٥١٩
٥٢٠
٥٢١
٥٢٢
٥٢٣
٥٢٤
٥٢٥
٥٢٦
٥٢٧
٥٢٨
٥٢٩
٥٣٠
٥٣١
٥٣٢
٥٣٣
٥٣٤
٥٣٥
٥٣٦
٥٣٧
٥٣٨
٥٣٩
٥٤٠
٥٤١
٥٤٢
٥٤٣
٥٤٤
٥٤٥
٥٤٦
٥٤٧
٥٤٨
٥٤٩
٥٥٠
٥٥١
٥٥٢
٥٥٣
٥٥٤
٥٥٥
٥٥٦
٥٥٧
٥٥٨
٥٥٩
٥٦٠
٥٦١
٥٦٢
٥٦٣
٥٦٤
٥٦٥
٥٦٦
٥٦٧
٥٦٨
٥٦٩
٥٧٠
٥٧١
٥٧٢
٥٧٣
٥٧٤
٥٧٥
٥٧٦
٥٧٧
٥٧٨
٥٧٩
٥٨٠
٥٨١
٥٨٢
٥٨٣
٥٨٤
٥٨٥
٥٨٦
٥٨٧
٥٨٨
٥٨٩
٥٩٠
٥٩١
٥٩٢
٥٩٣
٥٩٤
٥٩٥
٥٩٦
٥٩٧
٥٩٨
٥٩٩
٦٠٠
٦٠١
٦٠٢
٦٠٣
٦٠٤
٦٠٥
٦٠٦
٦٠٧
٦٠٨
٦٠٩
٦١٠
٦١١
٦١٢
٦١٣
٦١٤
٦١٥
٦١٦
٦١٧
٦١٨
٦١٩
٦٢٠
٦٢١
٦٢٢
٦٢٣
٦٢٤
٦٢٥
٦٢٦
٦٢٧
٦٢٨
٦٢٩
٦٣٠
٦٣١
٦٣٢
٦٣٣
٦٣٤
٦٣٥
٦٣٦
٦٣٧
٦٣٨
٦٣٩
٦٤٠
٦٤١
٦٤٢
٦٤٣
٦٤٤
٦٤٥
٦٤٦
٦٤٧
٦٤٨
٦٤٩
٦٥٠
٦٥١
٦٥٢
٦٥٣
٦٥٤
٦٥٥
٦٥٦
٦٥٧
٦٥٨
٦٥٩
٦٦٠
٦٦١
٦٦٢
٦٦٣
٦٦٤
٦٦٥
٦٦٦
٦٦٧
٦٦٨
٦٦٩
٦٧٠
٦٧١
٦٧٢
٦٧٣
٦٧٤
٦٧٥
٦٧٦
٦٧٧
٦٧٨
٦٧٩
٦٨٠
٦٨١
٦٨٢
٦٨٣
٦٨٤
٦٨٥
٦٨٦
٦٨٧
٦٨٨
٦٨٩
٦٩٠
٦٩١
٦٩٢
٦٩٣
٦٩٤
٦٩٥
٦٩٦
٦٩٧
٦٩٨
٦٩٩
٧٠٠
٧٠١
٧٠٢
٧٠٣
٧٠٤
٧٠٥
٧٠٦
٧٠٧
٧٠٨
٧٠٩
٧١٠
٧١١
٧١٢
٧١٣
٧١٤
٧١٥
٧١٦
٧١٧
٧١٨
٧١٩
٧٢٠
٧٢١
٧٢٢
٧٢٣
٧٢٤
٧٢٥
٧٢٦
٧٢٧
٧٢٨
٧٢٩
٧٣٠
٧٣١
٧٣٢
٧٣٣
٧٣٤
٧٣٥
٧٣٦
٧٣٧
٧٣٨
٧٣٩
٧٤٠
٧٤١
٧٤٢
٧٤٣
٧٤٤
٧٤٥
٧٤٦
٧٤٧
٧٤٨
٧٤٩
٧٥٠
٧٥١
٧٥٢
٧٥٣
٧٥٤
٧٥٥
٧٥٦
٧٥٧
٧٥٨
٧٥٩
٧٦٠
٧٦١
٧٦٢
٧٦٣
٧٦٤
٧٦٥
٧٦٦
٧٦٧
٧٦٨
٧٦٩
٧٧٠
٧٧١
٧٧٢
٧٧٣
٧٧٤
٧٧٥
٧٧٦
٧٧٧
٧٧٨
٧٧٩
٧٨٠
٧٨١
٧٨٢
٧٨٣
٧٨٤
٧٨٥
٧٨٦
٧٨٧
٧٨٨
٧٨٩
٧٩٠
٧٩١
٧٩٢
٧٩٣
٧٩٤
٧٩٥
٧٩٦
٧٩٧
٧٩٨
٧٩٩
٨٠٠
٨٠١
٨٠٢
٨٠٣
٨٠٤
٨٠٥
٨٠٦
٨٠٧
٨٠٨
٨٠٩
٨١٠
٨١١
٨١٢
٨١٣
٨١٤
٨١٥
٨١٦
٨١٧
٨١٨
٨١٩
٨٢٠
٨٢١
٨٢٢
٨٢٣
٨٢٤
٨٢٥
٨٢٦
٨٢٧
٨٢٨
٨٢٩
٨٣٠
٨٣١
٨٣٢
٨٣٣
٨٣٤
٨٣٥
٨٣٦
٨٣٧
٨٣٨
٨٣٩
٨٤٠
٨٤١
٨٤٢
٨٤٣
٨٤٤
٨٤٥
٨٤٦
٨٤٧
٨٤٨
٨٤٩
٨٥٠
٨٥١
٨٥٢
٨٥٣
٨٥٤
٨٥٥
٨٥٦
٨٥٧
٨٥٨
٨٥٩
٨٦٠
٨٦١
٨٦٢
٨٦٣
٨٦٤
٨٦٥
٨٦٦
٨٦٧
٨٦٨
٨٦٩
٨٧٠
٨٧١
٨٧٢
٨٧٣
٨٧٤
٨٧٥
٨٧٦
٨٧٧
٨٧٨
٨٧٩
٨٨٠
٨٨١
٨٨٢
٨٨٣
٨٨٤
٨٨٥
٨٨٦
٨٨٧
٨٨٨
٨٨٩
٨٩٠
٨٩١
٨٩٢
٨٩٣
٨٩٤
٨٩٥
٨٩٦
٨٩٧
٨٩٨
٨٩٩
٩٠٠
٩٠١
٩٠٢
٩٠٣
٩٠٤
٩٠٥
٩٠٦
٩٠٧
٩٠٨
٩٠٩
٩١٠
٩١١
٩١٢
٩١٣
٩١٤
٩١٥
٩١٦
٩١٧
٩١٨
٩١٩
٩٢٠
٩٢١
٩٢٢
٩٢٣
٩٢٤
٩٢٥
٩٢٦
٩٢٧
٩٢٨
٩٢٩
٩٣٠
٩٣١
٩٣٢
٩٣٣
٩٣٤
٩٣٥
٩٣٦
٩٣٧
٩٣٨
٩٣٩
٩٤٠
٩٤١
٩٤٢
٩٤٣
٩٤٤
٩٤٥
٩٤٦
٩٤٧
٩٤٨
٩٤٩
٩٥٠
٩٥١
٩٥٢
٩٥٣
٩٥٤
٩٥٥
٩٥٦
٩٥٧
٩٥٨
٩٥٩
٩٦٠
٩٦١
٩٦٢
٩٦٣
٩٦٤
٩٦٥
٩٦٦
٩٦٧
٩٦٨
٩٦٩
٩٧٠
٩٧١
٩٧٢
٩٧٣
٩٧٤
٩٧٥
٩٧٦
٩٧٧
٩٧٨
٩٧٩
٩٨٠
٩٨١
٩٨٢
٩٨٣
٩٨٤
٩٨٥
٩٨٦
٩٨٧
٩٨٨
٩٨٩
٩٩٠
٩٩١
٩٩٢
٩٩٣
٩٩٤
٩٩٥
٩٩٦
٩٩٧
٩٩٨
٩٩٩
١٠٠٠

۳

ڪوڙ قَنَاتُون ڪَاڪِ مَر، رَاٿَا وَبُهَه رَهِي،
مَآٿُهو جِي مَحَلَاتَ جَا، سَنُوڊَا ڪِج سَهِي،

۱. دِٽ ڏانهن (دِٽ ٿر علائقي جو هڪ حصو آهي). ۲. اي ڏول، اي سڄڻ، اي محبوب. ۳. شرمندي، مياڙي، گلاري، داغدار، بدنام. ۴. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي (ڪاڪ ۾ رهندڙ ماڻهو). ۵. اصل کان، شروعات کان. ۶. ٻڌل، پابند. ۷. ٻول سان، ڳالهه سان، ٻوليءَ يا انجام سان. ۸. ياد ڪريو. ۹. محلات، رنگ محل. ۱۰. عمارتون، جايون، گهر. ۱۱. سامان سڙو، مل اسباب. ۱۲. اعتبار يا ويساھ ڪر. ۱۳. مونڪي. ۱۴. زهر. ڪڙا، اڻ وٽندڙ، ناپسند. ۱۵. دِٽ جو رهندڙ. ۱۶. مالڪ. ۱۷. اي ڏولا، اي ٻرين، اي محبوب. ۱۸. وجهي. ۱۹. تراڙي ۾، ساهميءَ يا ترازوءَ ۾. ۲۰. وزن ڪريان، پيٽ ڪريان. ۲۱. ڏيهه، جهان، دنيا. ۲۲. ٿاني، برابر. ۲۳. ڇڏي. ۲۴. گيسر، سُستي. ۲۵. بيائي، ضد، ڪلفت. ۲۶. لڳاءُ، هڻ. ۲۷. تنبو، خيما. ۲۸. اي راڻا، ۲۹. قيام ڪر، ترسي يا ٽڪي پُو (هميشه لاءِ). ۳۰. اي سوڍا، اي راڻا (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو). ۳۱. ڪج سهي = سڃاڻج.

وينديئي ڳالهه اوهي،^۲ وڪري پوندين^۴ ولها.^۵

۴

آءُ راتِ راحَتَ،^۶ ڏوٽَ ڌرتِيءَ جا ڌڻي،^۷
سڪن ٿيون سُهڻاڳڻيون،^۸ سودا تهنجيءَ سَتَ،^۹
مون تان لاهه مَهَتَ،^{۱۰} ڪامل ڌڻي ڪاڪ جا.^{۱۱}

۵

ڪا جا راتِي مَن مَر،^{۱۲} جيئن نٿو دل گڏي،^{۱۳}
مَحَل مَازيون بَنڱلا،^{۱۴} اوڏاهين اڏي،^{۱۵}
ماريس انهيءَ مَمرِي،^{۱۶} جيئن وٺو لدوٺي لڏي،^{۱۷}
پينرِ پاڳ وڏي،^{۱۸} ڪڏهين ايندو ڪاڪ تي.^{۱۹}

۶

راڻو رب راضي ڪري،^{۲۰} مان نه ورائي واڳ،^{۲۱}
چندن سين چڪ ڪئو،^{۲۲} مومل لِنبي ماڳ،^{۲۳}
سوڍي جي سُهڻاڳ،^{۲۴} ڌت مِڙوئي ڍڪئو.^{۲۵}

۱. معاملو. ۲. نڪري (هٿان يا وس کان)، ۳. وڪري، فڪر يا ارمان ۾، ۴. پوندين، ۵. اي ولها، اي پٿار، اي خاوند، ۶. دل جي راحت يا چين، ۷. بهترين، اعليٰ، ۸. جڳت، جهان، دنيا، پرڻويءَ، ۹. مالڪ، ۱۰. سڪن ٿيون = واجهائين ٿيون، اڪنديون آهن، ۱۱. مڙسن واريون زالون، بختاور يا پاڳن واريون زالون، ۱۲. سَتَ کي، ڪچهريءَ يا رهاڻ کي، ۱۳. ڪڻ (هٿ لاهڻ) = تعلقات يا لاڳاپو ختم ڪرڻ، ۱۴. اي ڪامل، اي بزرگ، ي برگزيده، ي يلارا، اي بي عيب، ۱۵. اهڙي (ڳالهه)، ۱۶. راتِي جي، ۱۷. دل، ۱۸. لڳائي (دل گڏي) = پيار يا محبت ڪري، ۱۹. هُن هنڌ يا اُتي يعني پنهنجي ديس يا ملڪ ۾ ناهي، جوڙي، بنائي، ۲۰. معاملي، ڳالهه، ۲۱. لدوٺي مان (لدوٺو) يا لدائو ڪاڪ شهر جي ڀرسان هڪ ڳوٺ آهي، ۲۲. هجرت ڪري، سامان سڙو کڻي، ۲۳. اي پينر، اي اديون، ۲۴. پاڳ وڏي = وڏي يا اعليٰ پاڳ يا قسمت هجڻ سبب، ۲۵. مان نه = شال، خدا ڪري، ۲۶. ڦيرائي، ۲۷. اٺ جي مهار (ورائي واڳ = موٽي اچي)، ۲۸. صندل، خوشبودار وڪري، ۲۹. تر، مرطوب، آلو، ۳۰. راڳو ڏي، لبيو ڏي، ۳۱. ماڳ کي، جاءِ کي، محلات کي، ۳۲. سهاڳ سان، قرب يا محبت سان، مهربانيءَ سان، ۳۳. ٿر علائقي جتي هڪ حصي جو نالو، ۳۴. ڍڪي ڇڏڻو، (پلاين يا مهربانين سان) نوازي ڇڏيو.

(۷)

رَآئَا تَنَهِنَجِي رِيهَٔ^۱، مونڪي اَڪَرِٻِنِ مِ،
اَتُون تِنَهِن گَهوَرِي ڏِيهَٔ^۲، جِتي تَنَهِنجو تَڪِيُو.

۸

نَئُون نِيءِ پَو آيو، رَآئِي وَٽَان رَاتِ،
لَڏِيَسُون لَطِيَف چَئِي، ڪَنَان ڏَا تَر ڏَاتِ^۹،
ڪَهَرِي پُڄِي ڏَاتِ^{۱۲}، جِي آيا سي اَگَهَٽَا^{۱۵}.

۹

رَآئِي جِيءَ رِهَآڻ ڪِي^{۱۶}، رُوَح ڪَري رِيهُون^{۱۹}،
بَاغ سَڙِي بَن ٿِيءَا^{۲۰}، وَٽَن جُون وِيهُون^{۲۱}،
ڪَاڪ مَٿي ڪِيهُون^{۲۲}، پَسو پَرڏِيهِيَن جُون.

۱۰

رَآئَا نَجَآڻَان، تَه ڪِيءَن وَڏُوهِين وَلَهََٔا^{۲۵}،
پِيئي ڪِيهَ ڪَٽَن تي^{۲۸}، ٿِيءَا پَلَنگ پُرَآڻَا^{۲۹}،
جَآيُون گُل زَبَات وَٽَ، تَوَرِءَ ڪُومَآڻَا^{۳۲}.

۱. جواني، سنون، حسن، ۲. گولائو، طالبو، سڪندڙ، ۳. ڏيهه جي، ۴. ديڻ يا ملڪ جي، ۵. آستان، ماڳ، جاء، ۵. عجيب، ۶. پيغام،
سنهيو، اطلاع، ۷. اسان لڏي، اسان کي ملي يا حاصل ٿي، ۸. وٽان، ۹. ڏاتار، ڏيندڙ، ڏاتا، سخي، خدا، ۱۰. خدائي عنايت يا عطيو،
الاهي ڏاج، خدا جي طرفان مليل غير معمولي طاقت، ۱۱. ڪاٻو نه، ۱۲. معلوم ڪري، ۱۳. حسب نسب، ڪڙم قبيلو، آڪهه، خاندان،
۱۴. در تي يا حضور ۾ ڪمائي يا رياضت ڪري آيا، ۱۵. قبول ٿيا، پسند آيا، ۱۶. مجلس، ڪچهريءَ، صحبت، ۱۷. لاءِ، ۱۸. دل، ۱۹.
دانهون (ريهون ڪري = بي آرام يا بيقرار ٿي)، ۲۰. ويران، ۲۱. گهڻو انداز يا تعداد، ۲۲. رڙيون، دانهون، ۲۳. مونڪي ڄاڻ نه آهي،
مونڪي خبر نه آهي، ۲۴. ڇو، ڪهڙي طرح، ۲۵. ناراض ٿيو آهين، ڏمريو يا ڪاوڙيو آهين، ۲۶. اي ولها، اي پٿار، اي خاوند، ۲۷. مٿي،
دڙ، ڌوڙ، ۲۸. پلنگن، چارپاين، ۲۹. زبون، ردي، بيڪار، ۳۰. جايون گل = جاءِ گلن جا ٻوٽا، ۳۱. زبات يعني زياد جا، مشڪ جا، ۳۲.
کان سواءِ، ۳۳. مرجهايا، سڪي وٽا.

ڌَرِيائي ڏورا ٿيئا، ورري وهائيا،
ميندرا ماڻا، تورءَ ڪنڊيس ڪن سين.

(۱۱)

راڻا نه ڄاڻان، ڪيئن وڏو هيٺين ولها،
اچي ڪاڪ ڪنڌن ۾، پرچي ڏي پائا،
ته سوڍل سڀاڻا، ڳجهه ڳرهڻان ڳالهڙيون.

۱۲

راڻي رڻ ڪئو، جيڏيون منهنجي جيءَ سين،
من ميندري ويئون، ڏيبي ڏڙ پئو،
ڳجهان پهر وئو، هنيون هنڌ نه اڳين.

۱۳

جيڏيون منهنجي جيءَ سين، راڻي رڻ ڪئو،
قلب ڪاڪ ڪنڌن ۾، پُرزا ٿي پئو،
ڳجهان پئي وئو، هنيون هنڌ نه هڪڙي.

۱. ذريل ٿي يا رکيل ٿي (بنان استعمال جي)، ۲. ميرا، ۳. خاوند، پتار، شوهر، ۴. کان سوا، ۵. تڪيا، سڙاڻا، ڪنڌا، ۶. اي ميندرا، اي راڻا (مومل جو محبوب راتو سوڍا راجپوت قوم جي ميندري پاڙي مان هو)، ۷. ناز نخر، آرا انگل، جاڳ، ۸. کان سواءِ، ۹. اي راڻا، ۱۰. نه ڄاڻان = مون کي ڄاڻ نه آهي، مونکي خبر نه آهي، ۱۱. ڇو، ۱۲. ڪاوڙيو يا ناراض ٿيو آهين، ۱۳. اي ولها، اي پتار، ۱۴. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي، ۱۵. ڪين. ڪنارن، پرپاسي ۾، آس پاس، ۱۶. راضي يا خوش ٿي، رسڻ ڇڏي، ۱۷. منزلون، ٿاڻا، ۱۸. اي سوڍل، اي سوڍا، اي راڻا، ۱۹. دانا، سڄاڻ، عاقل، ۲۰. ڳجهه جون، راز جون، ۲۱. اوريان، ڪريان، ۲۲. ڪهاڻيون، گفتگو، ۲۳. انڌير، ظلم، ۲۴. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۲۵. جان، جند، جسر، دل، من، ۲۶. ڪپيو، ۲۷. آواز يا ڦهڪي سان پٺ تي ڪري، ڏڪي، ۲۸. بدن، سرير، ۲۹. سمجهان يا پائيان ٿي، ۳۰. پري، دور، پرديس ۾ (راڻي جي ڳولا ۾)، ۳۱. دل، قلب، ۳۲. هنڌ تي، ماڳ تي، جاءِ تي، ۳۳. اصلوڪي، ۳۴. ٽڪر، پور پور، ذرا ذرا، ۳۵. بي جاءِ ڏي، پراڻي يا ڌارئين ملڪ ڏي.

۱۴

جِيڏِيُون جِيئنَ ڪِئو، سَوڊِي مُنهنجي سَاهَ سِين،
هِنِيھِن سِين هَاجُو ڪَري، وڏُوڻِجِي وِئو،
سَو ڏِسَن ڏِيهَ پِئو، رَاڻو جِنهن رَاجَ ۾.

۱۵

سَوڊِي مُنهنجي سَاهَ سِين، جِيڏِيُون جِيئنَ ڪِئو،
ڪَڙِي مُئون ڪَاڪِ ٿِي، آڻَن وَسَڙِئو،
پَسَان ڪِين پِئو، تِنهن رِءِ اڪَڙِين سِين.

۱۶

سَوڊِي سِرِئو، هِتِ ڪَرَنگَهَرُ سَڪِئو،
رَاڻِي جِيءَ رِهَانِ ڪِي، پَچِي تَن پِئو،
مَن مَيندَرِي وِڊِئو، ڏُپِي ڌَڙُ پِئو،
پَسَان ڪِين پِئو، تِنهن رِءِ اڪَڙِين سِين.

۱۷

رَاڻَا پَسَان نَه رَاجَ ۾، هُئي جَنِي هَاڪَ،

۱. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۲. اهڙو ڪو انڌير يا هاڃو يا ظلم، ۳. راڻي (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۴. جيءَ، جان، زندگيءَ، ۵. دل، قلب، مَن، ۶. ڪاوڙجي، ڌمڙجي، ۷. ديس، ملڪ، راج، ۸. اڻ وڻندڙ، ناپسند، ۹. مونکي، ۱۰. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي، ۱۱. سَتَ ڪتن جي جاءِ، گهر، ۱۲. دل تان لهي وئو، ۱۳. کان سواءِ، ۱۴. مٿو، سڀي، ڪنڌ، ۱۵. ڪسي ورتو، پاڻ سان کنيو، ۱۶. سسئيءَ کان سواءِ باقي جسر، ڌڙ، ۱۷. صرف، اڪيلو، ۱۸. مجلس، ڪچهريءَ، صحبت، ۱۹. لاءِ، ۲۰. ڪامي، جلي، سڙي، ۲۱. بدن، جسر، ۲۲. راڻي (راڻي سوڍا راجپوت جي مينڌرا پاڙي مان هو)، ۲۳. ڪپيو، ۲۴. آواز يا ڦهڪي سان پٽ تي ڪري، ۲۵. راجائون، بادشاهه، حاڪم، ۲۶. جني جي، ۲۷. واکاڻ، نالو ناموس، ڏاڪو، دٻڊو.

مَحَلِي مِير مُقِيمَ جِي، مَتَن اُڻِي مَآڪَ،
هُو جِي پَرَه پِيَنَآڪَ، سِي لُوڊِي وَجَن لَدَّوُ.

۱۸

رَاڻا پَسَان نَه رَآج ۾، مَتِي جَن مَٺِي،
ڪُوهُ جَآڻَان ڪِيڻ وِئَا، ڏورَآڙَن ڏِٺِي،
اُتَر لَڳِي اُن جَا، چَآجَا پِئَا چِٽِي،
مُحَسَن ۽ مُقِيمَ* ڏِي، اُٿون گُهر گُهرِي،
گُٿون جَن گُٽِي، لُڊوڻِي لَٽِيُون.

۱۹

لَڪِي لُوڊِي لَٽِيَا، ڪَنڌِي ڪَاڪِ ڪِنَارَ،
پُون ۾ پِي پَڪوڻَ گُهوڙا ۽ سُوَارَ،
جُهوڙا پَسَجَن ڪَپَڙِي، ڪُنڊِيَا جَن ڪَپَارَ،
سَامِي سِي جَمَارَ، ويهي مَآڳ مَري وِئَا.

۲۰

هُئِي جِي نَه هُئِي، تَه رَاڻو رَنج رَڪِي وِئو،

۱. محلي ۾، پاڙي ۾، ۲. من تي، (نڪر يعني باهه ۾ پڪل مٽيءَ جي لٽيل) وڏن ڏين يا مان تي (جي پيڻ جي پاڻيءَ وجهڻ لاءِ يا شراب ٺاهڻ لاءِ ڪم آندا ويندا آهن)، ۳. پٽي، وسي، ۴. مات، گهر، شينم (من اڻي ماک = شراب جا مٽ خراب ٿي وڻا يا پڇي ڀري وڻا جيڪا ويراني جي نشاني هئي)، ۵. ڀرهم جو، اسر جو يا فجر جي مهل، ۶. (شراب) پيئندڙ (ڀرهم پياڪ = صبح جو سوير شراب پيئڻ يا ماني کائڻ جا هيراڪ، آسودا يا خوشحال يا عباس ماڻهو)، ۷. لوڏي، لوڏ وارا، شڪار ڪندڙ (امير، حاڪم)، ۸. هجرت ڪريو، وطن يا گهر گهاٽ ڇڏيو، ۹. مٽي تي، سر يا ڪنڌ تي، ۱۰. جن جي، ۱۱. مٿيا، ڇٽ، تاج، ۱۲. ڪوهه جاڻان = اُٿون جا جاڻان، مونکي ڪا خبر يا ڄاڻ نه آهي، ۱۳. ڪيڏانهن، ڪهڙي طرف، ۱۴. ڏورآڙن جا، محلاتن جا، عاليشان عمارتن يا بنگلن جا، ۱۵. مالڪ، ۱۶. اتر جي طرف جي واءِ، ۱۷. لڳڻ سان، ۱۸. جهوپڙا، مڪان، ۱۹. ڪري، ڊهي* سردار ماڻهن جا نالا، ۲۰. اسان کي آهي، ۲۱. چاهه، طلب، خب، ۲۲. لکن جي تعداد ۾، بي شمار، ۲۳. لوڏي، شڪار ڪندڙ (امير، حاڪم)، ۲۴. (زمين ۾) پوريا وڻا يا دفن ٿيا، ۲۵. ڪنڌيءَ تي، آس پاس، ڀرپاسي ۾، ڪپ تي، ڪنار يا ڪناري تي، ۲۶. زمين، ڌرتي، ۲۷. چورو، سفوف، مٽي، ۲۸. بوسيدا، سڙيل، ڳريل (مٽيءَ ۾)، ۲۹. جوڳي يا سامي فقير، ۳۰. ڪلنڪيون، ڇٽ، تاج، ۳۱. ڪپار تي، مٽي تي، ۳۲. سڄي، ۳۳. عمر، زندگي، ۳۴. ماڳ تي، هڪ جاءِ تي، ۳۵. ڌمر، ناراضيو.

مَارِيسُ اِنهِيءَ مَامِرِي، جِيئنَ سِيڪَنهن ڳالهه سئي،
ڪُرڻ سَآڻ ڪهي، وئو نهوڙي نندَ ۾.

(۲۱)

راڻي رَنجُ لَڪايو، هَتان وِجي هت،
ميٽر مُنجان ٿي مِيندَرَا، پوڻ اَواهِنجي پُت،
ايءَ نه رُسَن رُت، اَجا مَحَبَتَ مَوَر مَسَ ڪَئا.

۲۲

راڻي جي رُسَن جُو، دِل ۾ اُٿون داغ،
مُون ڪي ڏيئي ڏهاڳ، ڏولنو ڏِت ڦَرارِئو،

۲۳

راڻي جي رُسَن جُو، دِل ۾ اُٿون داغ،
وئي وئو پاڻ سين، سَيِيوِي سُهَآڳ،
مُون ڪي ڏيئي ڏهاڳ، ڪاهي وئو ڪَرهو.

۲۴

راڻو رُٿو ڪَاڪ سين، وِجُهلندو وئو،

۱. مونڪي ماريو، مونڪي تڪليف يا مصيبت ۾ وڌو. ۲. معاملي، ماجر، واردات. ۳. ڇاڪاڻ ته. ۴. هر ڪنهن. ۵. ڪهاڻي، قصو. ۶. پڏي. ۷. رڻ ڪانسواءِ، جنگ جهيڙي ڪانسواءِ، ٻيڄا نموني. ۸. قتل ڪري، ماري. ۹. برباد يا تباهه ڪري، نابود ڪڻو. ۱۰. سمهن جي حالت. ۱۱. مومل جي محبوب جو نالو. ۱۲. ڪاوڙ، ڏمر، ناراضگي. ۱۳. ظاهر ڪڻو. ۱۴. ڏوهه يا خطا معاف ڪرائڻ لاءِ چڱن مڙسن جو وفد. ۱۵. موڪليان. ۱۶. ي ميندرا، اي راڻا (مومل جو محبوب راتو سوڍا راجپوت فورم جي ميندرا پاڙي مان هو). ۱۷. پوڻ مان يا ڄاڻ سڃاڻ مان. واقفيت واري ساٿين مان. ۱۸. اوهان جي. ۱۹. جهوني، پراڻي. ۲۰. رسن جي روسامي يا ڪاوڙ جي. ڏمر جي. ۲۱. منڊ. وقت، مهل. ۲۲. پيار، نينهن. ۲۳. انگور، گونج. ۲۴. مشڪل سان. ۲۵. جهلڻا. ۲۶. من. ۲۷. انسان کي. (مون کي) آهي. ۲۸. ڏنڊ. ۲۹. زخمي. ۳۰. وڃوڙو، ڦوڙائو، رٿوڙ ٻين. ۳۱. ڍٽ ۾ (ڍٽ ٿر علائقي جو هڪ حصو آهي جنهن ۾ راتو رهندو هو). ۳۲. آرامي يا آسودو ٿيو. ۳۳. سمورو. ۳۴. (مڙس يا پٿار جو) پيار يا محبت. ۳۵. وٺي. هڪلي. ۳۶. اُٿ. ۳۷. ناراض ٿيو. ڪاوڙيو. ۳۸. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي. ۳۹. رٿندو. ارمان ڪندو.

مُنهنجو مَن مَيندَري، پائي نير نئو،
بُجهان ڪو پئو، سوڍي سانگُ چتايو.

۲۵

راڻو رڻو ڪاڪ سين، ٿي ڪاري قيامت،
اندر اڳئون لائيون، سوڍي جي صحبت،
ماريس تنهن محبت، جا ڪامل ڪالهه ڪري وئو.

۲۶

راڻو رڻو ڪاڪ سين، ڪاري ٿي قيام،
ڍاڻي ڍٽ چتايو، ڪرهي هڻي ڪام،
ماريس تنهن مام، جا ڪامل ڪالهه ڪري وئو.

۲۷

راڻو رڻو ڪاڪ سين، ٿي قيامت ڪاري،
جنهن ۾ مير ميندرو، سا پرنه مون پاري،
ڍولي سا ڍاري، جيئن منهن مٿاهون نه گٿان.

۱. دل، ۲. راڻي (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم جي ميندرا پاڙي مان هو)، ۳. وجهي، ٻڌي، ۴. لوه جو زنجير، ۵. سمجھان،
پاڻان، ۶. نئون، نرالو، ۷. راڻي، ۸. جاء، مڪان، ماڳ، ۹. ڇت ۾ يا ڌيان ۾ سوچيو، ۱۰. ڏمريو، ڪاوڙيو، ناراض ٿيو، ۱۱. رياست
جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي، ۱۲. سخت خطرناڪ، ۱۳. قيام، حشر يا
محشر جو ڏينهن جڏهن مُردن يعني مٿل ماڻهن کي قبر مان جيئرو ڪري اُتاري گناهن ۽ ثوابن جي حساب ڪتاب لاءِ گڏ ڪيو ويندو،
۱۴. اندر ۾، دل ۾، ۱۵. باهيون، ۱۶. لڳايون يا ٻاريون، ۱۷. راڻي، ۱۸. رهائ، مجلس، ڪچهريءَ، ۱۹. مونکي ماريو يا تباھ ڪيو،
۲۰. پيار، ۲۱. بزرگ، بي عيب، برگزیدو (راڻو)، ۲۲. ڍٽ جي رهاڪو يعني راڻي (ڍٽ ٿر علائقي جو هڪ حصو آهي)، ۲۳. ڪرهي
کي، اٿ کي، ۲۴. لڪڻ، ڇهڪ، ۲۵. ڳجهي ڳالهه، اشاري، ۲۶. امير يا سردار، (جنهن ۾ راضي آهي)، ۲۷. رسم، ريت، ۲۸. بجا
آندي، پوري ڪئي، ۲۹. محبوب، ۳۰. اهڙي ڪا ڳالهه، ۳۱. سوچي، رٿي، ۳۲. مڪ، ڪنڌ، ڳاڻ ڇهرو، ۳۳. مٿي، اوچو، ۳۴. ڪريان
(منهن مٿاهون نه گٿان = شرمسار آهيان، عزت جي لائق نه رهي آهيان).

۲۸

ڪو جو ڪَٽرُ ڪَاڪِ مَآن، رَاڻِي ڪِي رَهِيُو،
 مَآگِ نَه اَچِي مَيندَرُو، اِيڏُو سُوَرُ سَهِيُو،
 موڙِي تَنُهِن مَحَلَاتِ مِ، وَرِي تَان نَه وِيُو،
 ڪو جو قَلَمُ وَهِيُو*، سو مِٽِيَان ڪِيئن مَيندَرَا.

واڻي

ڏُورِ وَڃِيُو ڏِيَنُهِن لَآئِي، ڪَا مُنُهِنجي سوڍِي سَمَجَهَائِي،
 جِيڏِيُون رَاڻِي ڪِي رَحْمُ پَيِي،
 چِنَا مَنُهِن مَآڙِيُون اوڏَاهِيَن اڏَائِي،
 مِيڙِ مَنجَان ٿِي مَيندَرِي، پَاندُ ڳچِيءَ مِ پَائِي،
 مِيڙِ مَنُهِنجي مَيندَرُو، مَآن نَه موڙَائِي،
 سَاهُ مُنُهِنجو سُپِرِيَن، ڪَامَ وَئِيُو ٿُو ڪَاهِي،
 سَاڻِيَهَه مَٿِي سُپِرِيَن، واڳُون وَرَائِي،
 فَقِيرِ مَينُهِن فِرَاقَ جَا، وَبَنِي وَسَائِي.

۱. بدگماني، لط فهمي، غيرت، ۲. رياست جيسلمير ۾ مڪ نديءَ جو نالو ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي، ۳. مومل جي محبوب جو نالو، ۴. رسيو، پهتو، ۵. (اصل يا اڳين) مقام يا جاءِ يا منزل تي، ۶. راتھو (راتھو سوڍا قوم جي ميندرا پاڙي مان هو)، ۷. ايترو وڏو، ۸. ڏک، ۹. برداشت ڪيو، ۱۰. محل، عمارت، ۱۱. لکن لاءِ سر يا ڪانهن جو گهڙيل ڪانو، ڪاڪ، ليڪن، لکڻي * جيڪو ڪجهه نصيب ۾ يا قسمت ۾ لکڻو هو اهو لکجي ويو يعني قسمت جو فيصلو ٿي ويو، ۱۲. ميساريان، ڏاهيان، ۱۳. ڪهڙيءَ طرح، ۱۴. اي ميندرا، اي راتھ، ۱۵. پري، ۱۶. ڏينهن، لائي = گهڻو وقت ٻاهر يا پري رهي گهڻي دير کانپوءِ اچي يا موٽي، ۱۷. ڪابه هڪڙي، ۱۸. سوڍي ڪي، راتھ ڪي، ۱۹. نصيحت يا هدايت ڪري، ۲۰. اي جيڏيون، اي سرتيون، ۲۱. ڪهل، قياس، ۲۲. چير، منهن، ڪڪاڻان گهر، جايون ۲۳ جايون جي مٿان جايون، محلات، ۲۴. هن طرف يعني پنهنجي وطن ڏي، ۲۵. ٺهرائي، جوڙائي، ۲۶. ڏوهه يا خطا معاف ڪرائڻ لاءِ اشراف ۽ چڱن ماڻهن جو وفد، ۲۷. موڪليان، ۲۸. ميندري ڏانهن، راتھ ڏانهن، ۲۹. ڪپڙو، مٿي تي ڍڪڻ ۽ زناني گندي يا پوتي، ۳۰. گلي ڪٽڻ (پاند ڳچيءَ ۾ بائي = منٽ ڪرڻ لاءِ)، ۳۱. مان نه = شل نه، خدا ڪري ته نه، ۳۲. جان، جند، ۳۳. پرين، محبوب (راتھ)، ۳۴. لکن، ۳۵. هڻو، ۳۶. ڪڍي، ۳۷. وطن، ڊيس (ڪاڪ)، ۳۸. ڏانهن، ۳۹. اٺ جون مهارون، ۴۰. قيرائي، موڙي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُرُ رَاڻُو

داستان اَنُون

۱

ڳُلِ ڳَنا مُنهن مَٿڪي، مَٿي بَجهن موڙ،
جَهان جَهان جَهم جَهور، ڪَرها ڪاڪِ ڌڻين جي.

۲

ڪاه مَيا ڪَرهَل، ريل تَه پَسُون رَاڻيون،
تَٿي وِجِج تَتَهيَن، جِتِ طَرَح مَوچارا تَرهَل،
اَسِين مَٿيون مُومَل، تُون نايو ناگِلا چَرِين.

۳

مَٿي ۽ مَٿين ڌري، ڌني ٿي تَرمِ ڌينهن،
هاڻي ڪَربان ڪيئن، ويئي ڳوڙها ڳاڙبان.

۴

رءُ رَاڻي رَتُ روءِ، ڳليُون نَهاري ڳوٺ جُون،

۱. ڳل ۾، ڳچيءَ ۾. ۲. ڪوڏين يا ڪوڙن موتين سان جڙيل آن، ڏاس يا چمڙي جا رنگين پٽا يا مهنڻ. ۳. منهن تي، چهري تي، مٿي تي،
۴. موتي، ۵. مٿي کي، اٺ کي، ۶. ٻڌن، وجهن، ۷. اُن يا سَت جا ٽوٽڻ، جهاپا يا ڦٽڻ. ۸. جهان جهان = جُهَن جُهَن يا رين رين جو
آواز، رڙيون يا واڪا، ۹. لوڏا، ڏوڏا، ۱۰. ڇا چول، ولوڙ، ڇڪتاڻ، گهل، ۱۱. اي ڪرما، اي اٺ، ۱۲. ڪاڪ جي (ڪاڪ، رياست
جيسلمير ۾ هڪ ندي آهي ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر آهي جنهن ۾ مومل رهندي هئي)، ۱۳. مالڪن، ۱۴. پنڌ ڪر، هَل، ۱۵. اي ميا،
اي ڪرهل، اي اٺ، ۱۶. (پاڻيءَ جي ريلي يا ومڪري وانگر) تڪو هَل، ڊوڙ، ۱۷. ڏسون، ۱۸. راجائن يا بادشاهن جو عورتون (مومل ۽
انجون پيٽرون ۽ سامهڙيون، ۱۹. ڇڪي، ڪشي يا تڪو هلي، ۲۰. ان جاءِ يا هنڌ تي، ۲۱. طرح ۾، نموني ۾، ۲۲. سهڻا، سٺا، ۲۳.
تلاءُ، چشما، ۲۴. حاصل يا هٿ ڪريون، ۲۵. نمايو، هيٺ ڪريو، ۲۶. ناگيلا وڻ، ۲۷. ڪاٺين، ۲۸. مينڌري کي، رائي کي (مومل جو
محبوب راڻو سودا راجپوت قوم جي مينڌري پاڙي جو هو)، ۲۹. مونکي ٿيو، ۳۰. (کهڻو) عرصو يا وقت، ۳۱. (اڪين مان) لڙڪ يا آنسو،
۳۲. وهايان، هاريان، ۳۳. کان سواءِ، ۳۴. خون، لهو، ۳۵. روئي، ۳۶. گهٽيون، ۳۷. ڏسو، ڳوليو.

مَاڙِيُون مَحَل مَڱرُ تِيئا، پَرِيَجَاڻا پوءِ،
سوڍا سُوَر سَنَدوءِ، چَوڻ ڪان چئوڻو تئسو.

۵

اڱڻ جهوڪي ڪَرهو، ويڙين جيئن واري،
مُون ڪي ٿي ماري، سوڍا اُهاڻي ڳالهڙي.

۶

اڱڻ آڻي ڪَرهو، جهلي وه جهوڪي،
ساه منهنجو سڀرين، راڻا وهين روڪي،
سڳان ٿي توڪي، منهن ڏيڪارج مينڌرا.

۷

جيئن اينديئي موٽين مينڌرا، وڏي جاڙ ڪڙاءِ،
وڙ نه هئين ولها، هوند جتي مون جاڳاءِ،
سُتي جي ساجاءِ، سوڍا سڳهيائي ٿيئي.

۸

ميان مينڌرا موٽ، بخش ڪر بچايون،

۱. جاين مٿان جايون، محلات، ۲. محلات، وڏيون عمارتون، ۳. باهر، اڳ، ۴. پرينءَ، محبوب، ۵. ڪان پوءِ، ۶. اي سوڍا اي راڻا (مومل جو محبوب راتو سوڍا راجپوت قوم جي مينڌرا پاڙي مان هو)، ۷. ڏک، غم، ۸. تنهنجو، ۹. ٻڌائڻ، بيان ڪرڻ، ۱۰. ڪنهن عدد جا چار پيرا پر هتي معنيٰ ٿيندي گهڻو، پري يا دور، ۱۱. اڱڻ ڀر، پڌر ڀر، محلات جي احاطي ڀر، ۱۲. جهڪائي، وهاري، ۱۳. تون وٽين، ۱۴. جهڙيءَ طرح، ۱۵. موٽائي، ۱۶. ڏکوئي، ايڏائي، ۱۷. جان، جند، بساه، دم، ۱۸. اي سڀرين، اي پرين، ۱۹. اي راڻا، ۲۰. تون وٽين، ۲۱. قابو يا سوکھو ڪري، ۲۲. واجهائين، تانگهيان، ۲۳. چهرو، صورت، ۲۴. اي مينڌرا، اي راڻا، ۲۵. جڻ، تعدي، ۲۶. تو ڪئي، ۲۷. ڦاريون، اوڀرو، اجنبی، ۲۸. اي ولها، اي پٿار يعني مڙس، ۲۹. ترسي، ۳۰. مونکي، ۳۱. جاڳائين يا اتارين ها، ۳۲. ستل (ماڻهوءَ)، ۳۳. پروڙ، سڌ، خبر، ۳۴. اي سوڍا، اي راڻا، ۳۵. جلد، يڪدم، ۳۶. توکي ٿئي ها، ۳۷. اي ميان مينڌرا، اي سردار راڻا، ۳۸. واپس اچ، ۳۹. معاف، ۴۰. بچڙايون، مدايون، خطائون، بديون.

تُون گهڻن گهوت، مُون ور تونهن هڪڙو.

(۹)

مُون وَت مِير مِيندرو، اديُون اڄ ايندو،
سوڍو اچي سُهَآگَ جَا، ڏاڻ وَڏا ڏيندو،
بديُون بخشيندو، ڪامل ڏئي ڪاڪ جو.

۱۰.

الله سَوِيَلُ آڻين، جَانِي اَٿمِ جوئي،
مُور نہ مَتِيَان مِيندرو، مَنجَهَان سِڪَ سوئي،
راڻي سين روئي، قِصَا ڪَنديَسِ ڪاڪ جَا.

۱۱

سِڪِي هِنِيُون سَدَ مَري، راڻي جيءَ رهاڻ،
موٽائي مِيندرو، الله اڳڻِ آڻ،
تَان مُون پئي نہ ڪاڻ، صَبَاحِ وِچِ سَرَتِيَن.

۱۲

رَاتِ وَهَامِي ڏينهن ٿئو، پرين آيو پاڻ،^{۲۴}

۱. گهڻ جو، ڪيترين يا انيڪ عورتن جو، ۲. نئون پرڻيل جوان پر هتي معنيٰ ٿيندي سردار يا آڌار يا پرجهلو، ۳. منهنجو، ۴. پٽار يعني آڌار، ۵. تون ئي، ۶. اڪيلو، ۷. (مڙس جي) پيار يا محبت، ۸. دان، عطيا، بخششون، ۹. جهجها، گهڻا، ۱۰. برگزيدو، بي عيب، نيڪ، پلارو، ۱۱. اي الله، اي خدا، ۱۲. سوڍو، راڻو، ۱۳. واپس آڻ يا موٽاءَ، ۱۴. جانب، دوست، يار، ۱۵. مون کي آهي، ۱۶. جيڪو، ۱۷. اصل، بنهر، هرگز، ۱۸. بدلايان، وساريان، ۱۹. محبت، پيار، ۲۰. ڳالهيون، حال احوال، ۲۱. اڪنڊ ڪري، واجهائي، ۲۲. دل، قلب، ۲۳. سڌ ۾، تمنا يا خواهش ۾، سڪ ۾، ۲۴. تڙبي، بي قرار ٿي، ۲۵. رهاڻ لاءِ، ڪچهريءَ يا صحبت لاءِ، ۲۶. اڳڻ ۾، گهر ۾، ۲۷. ته، ۲۸. مونکي، ۲۹. شرمساري، ندامت، ۳۰. سڀاڻي، ايندڙ ڏينهن تي، ۳۱. وچير، ۳۲. سرتين جي، جيڏين جي، ۳۳. پوري ٿي، گذري وئي، ۳۴. خود.

اچي مير ميندري، ڪامل لاتي ڪا،
وڻ ٿڻ وڻين چانيا، وڻا سڀ وڻا،
پرچي آيو پاڻ، ڪاڪ ڦارائو وڻو.

۱۳

تيئن مان وڏو ڀاڳ، جيئن رائي گهر راجيون،
مومل ويئي مائڻو، سوڍي جو سهاڳ،
تنهن کي ڪهڙو ڏهاڳ، سڌر جنهن جو سپرين.

۱۴

توڪي معلوم منهنجون، سوڍا سڀيئي،
اڳانڌيو ارواح کي، آهين آهيئي،
وهڪ مون ويئي، پڇاڻيو پڇان پهي.

۱۵

سوڍو تيئن نه سڪڻو، جڳ جي هين چوءِ،
راڻو تيئن نه روءِ، ڳوڙهو جيئن ڳل ڳڙي.

۱. امير، سردار. ۲. رائي (مومل جو محبوب راتھو سوڍا راجپوت قوم جي ميندرا پاڙي مان هو). ۳. بزرگ، برگزيدي، نيڪ، ڀلاري، بي عيب. ۴. ختم ڪئي، لوڙ، ندامت، پشيماني. ۵. وڻ ٿڻ = درخت ٻوٽا. ۶. وڻن سان (ٻوٽا جيڪي آيا بيهي نه سگهن مگر زمين تي پکڙندا وڃن يا ڪنهن ڀت يا ڪنهن وڻ يا ڪنهن ڪاٺيءَ جي آڌار تي چڙهندا وڃن انهن کي وڻون چئبو آهي). ۷. ڍڪيا، لپتيا، ويڙهيا. ۸. وسيا، آباد ٿيا، رونقدار ٿيا. ۹. مڪان، ماڳ، جايون. ۱۰. راضي ٿي، خوش ٿي، رنج روسامو ڇڏي. ۱۱. خود، ۱۲. ڪاڪ (ڪاڪ). رياست جيسلمير ۾ هڪ ندي آهي ۽ ساڳئي نالي سان انج ڪي ڪي هڪ شهر آهي جنهن ۾ مومل رهندي هئي. ۱۳. آرامي يا آسودو يا سڪي ٿيو. ۱۴. پٿار، خاوند، مڙس. پٿي (راڻو). ۱۵. منهنجو. ۱۶. نصيب، ۱۷. رائي جي. ۱۸. گهر ۾. ۱۹. ڀاڳوند يا پاڳ واريون زالون، راڻيون. ۲۰. حاصل ڪيو، واپرايو. ۲۱. رائي. ۲۲. (مڙس جو) پيار يا محبت. ۲۳. ڦوڙائو، وڇوڙو، رنوڙ پڻ. ۲۴. طاقتور، سرنڊ، ۲۵. پرين، محبوب. ۲۶. علم ۾، ڄاڻ ۾. ۲۷. اي سوڍا، اي راتھو. ۲۸. سڀ يا سموريون ڳالهيون يا حال احوال. ۲۹. آڌار، نيڪ، پرجهلو. ۳۰. روح، دل. ۳۱. وهڻ يا آرام. ۳۲. منهنجي. ۳۳. ڦٽي يا خراب ٿي. ۳۴. وانهڙو، مسافر، قاصد. ۳۵. راتھو. ۳۶. تهڙي نموني. ۳۷. ڏوراني ڏيڻ يا چوڻ جو عادي، بنيو يا ٿيو. ۳۸. جڳ يا جهان يا عام ماڻهو. ۳۹. جنهن نموني. ۴۰. چوندو يا ڏورايو ڏيندو آهي. ۴۱. افسوس يا ارمان ڪندو آهي. ۴۲. لڙڪ، ۴۳. ڳل تان، ڳٽي تان. ۴۴. ڪري (دل جو دل ۾ منهنجي برائيءَ جو سور بي وڃي ٿو).

۱۶

ويروٽارِ وصالِ ۾، گهُورُنِ گهَياَ جي،
تنِ ڪاڪِ اورِباينِ چڙي، وڃي پئسا پري،
تنِ کي ناترِ ڪي نَه ڪري، مومل سِڪي جَن کي.

۱۷

ايندا ويندا اڙڙا، ڏيسَ ٿا رو هُئا،
گاروڙينِ گسَ ڪِئا ڪاهي ڪاڪِ وچان،*
مومل کي توڙان، وڃي هِي وِئا ويڙي.

۱۸

اڳون ڊاڳون سرگندِ شاخون، جتِ چوگا چندن ڪوڙ،
مِي سِيئي ماڻِئا، جتِ نَه پرنِ پونر،
ڪُنوارِيون ۽ ڪُونئر، ڪاهَ تَه پسون ڪاڪِ جا.

۱۹

اِيا اڪائي، اٿن پسي گوجرو،
تنهن ناتر گهڻا نهوڙا، جا در مٿي دائي،

۱. ويروٽار = هميشه، سدائين. ۲. وصل، ميلاپ. ۳. (محبوب جي) نظرن، ۴. زخمي ڪٺا، ڦٽا، آزاريا، ڏکيا، ۵. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي. ۶. هن پاسي يا طرف، اوڏي، ويجهي، ۷. (ڪاڪ کان) ڏور، دور. ۸. مومل جي ٻانهيءَ جو نالو. ۹. ڪجهه. ۱۰. واجهائي، آڪندي. ۱۱. ايندا ويندا = وانهڙو، مسافر. ۱۲. منجهي بيٺا، (مصيبيت ۾) ڦاسي پٽا، ۱۳. پرديسي، ان واقف، ۱۴. نانگ جهليندڙ جوکي فقيرن، مسٽن، چالاڪن، حرفت يازن، ۱۵. گس ڪٺا = رستا يا واٽون ٺاهيون، اڄ وڃ ڪٿي (بنان روڪ رندڪ جي)، ۱۶. هلي، لنگهي، *گاروڙين ڪاڪ کي پنهنجي تابع ڪري ڇڏيو، ۱۷. بلڪل، صفا، ۱۸. ويڙي ۾، غم يا ڳٽيءَ ۾، ۱۹. اڪروٽ (جا وڻ)، ۲۰. ڊاڪ يعني انگور (جا وڻ)، ۲۱. سرڪندڙ جا، چندن يا صندل جا، ۲۲. وڻ، ۲۳. عمدا، سنا، ۲۴. گهڻا، ججهجا، ۲۵. اٺ، ۲۶. واپرايا، کاڌا، لتاڙا، ۲۷. گهمڻ، اڏامڻ، ۲۸. ڪاري رنگ جا اڏامندڙ جيت، ۲۹. اڻ پُرڻيل نوجوان ڇوڪريون، ۳۰. شهزادا، ڳيرو جوان، ۳۱. هل، ۳۲. ڏسون، ۳۳. ڪڏ ڪري، شوق ڪري، ۳۴. زالن جي سٿ ڪٽڻ جي جاءِ، زنانخانو، گهر، ۳۵. گجر قوم جي زالن يعني مومل ۽ انجي ساهيڙين جو، ۳۶. تباھ يا ڇٽ ڪٺا، ناس يا برباد ڪٺا، ۳۷. تي (بيٺل)، ۳۸. نوڪريائي.

اَجَا مُومَل مَنجِههٓ ٿي، هيءَ جَا پاڻ هٽي پائي،
 ساڻئا سانباهي، ڪامل ڪجائو ڪاڪ جي.

۲.

رڻ پَسِئو رُوچا ڪرين، چانگا چڱي نه ايئن،
 تاڻي نيندءِ تڪڙو، ميا مُومَل سيئن،
 تڏهين ڪندين ڪيئن، جڏهين تاڙي ڏيندءِ طاق ڪي.

وائي

وهان ڪيئن ڪري مُون سِرِ باهه پري،
 راڻا تورءِ رڻ ٿي پايان،
 سوڍو سي ساربنديون، لڳو جن ڳري،
 آءُ اوراهون سُپريبن، وڃ م پيءُ پري.

۱. اندر. محلات ۾ دل ۲. تير، ڪان، گز، ۳. مائي، دائي، عورت، ۴. اي ساڻيو، اي دوستو، ۵. تياري، نسبت، ۶. اي ڪاملتو، اي بزرگو، اي برگزيدو، اي بي عيبتو، ۷. اوهين ڪجو يا ڪريو، ۸. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي، ۹. برپت، بيبان، ويراني، ۱۰. روشنا، خوشيون، ۱۱. اي چانگا، اي اٺ، ۱۲. چڱي ڳالهه، سٺي ڳالهه، ۱۳. چڪي، گهلي، ۱۴. توکي نيندا، توکي ڪي يا وٺي ويندا، ۱۵. تڪو، جلد، ۱۶. اي ميا، اي اٺ، ۱۷. قبر ڏانهن اشارو، ۱۸. تائين، ۱۹. دروازي کي بند ڪرڻ لاءِ ڪاٺ جي پتي جيڪا لوه جي ڪڙي بدران دروازي کي اندران هڻي آهي، ۲۰. توکي ڏيندا تاڙي هڻي بند ڪندا، ۲۱. ڪاٺ جو تختو جيڪو مردي کي قبر ۾ سمهاري مٿان رکيو آهي، ۲۲. منهنجي، ۲۳. سر تي، مٿي تي، سرير ۾، ۲۴. آڳ، ۲۵. اي راڻا (مومل جي محبوب جو نالو)، ۲۶. کان سواءِ، ۲۷. سج، پينگ، ويراني، ۲۸. سمجهان، ۲۹. راڻو (راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۳۰. ياد ڪنديون، سنڀالينديون، ۳۱. جن جي، ۳۲. ڳري سان، گلي سان، چاٽيءَ سان، ۳۳. اوري، ۳۴. اي سپرين، اي پرين، اي محبوب، ۳۵. محبوب.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سر راتو

داستان نائون

۱

پُرهه جو پيدا ٿيو، سامي ڪي سڄ،
مٿس رتو مولهيو، جيئن سا ڪڪروڄ،
ڪنهن ڊاءِ مڙج، ڪريون ويهي ڏي خبرون.

۲

پُرهه جو پيدا ٿيو، ڳاڙهائيءَ جو ڳچ،
سامي چئج سڄ، ڪٿان اچين ڪا پڙي.

۳

اٿون اُتاهون آيو، جت ڪنهن جي ناهه مجال،
مومل جي ماڙيءَ ڪي، طرحين طرحين ٿال،
لکين مارايو لال، موٽيو اچان ميندرا.

۱. فجر، صبح، ۲. ظاهر، پرکھت، ۳. جوکي فقير، سيلاني فقير، ۴. يا، ۵. سورج، ۶. هن جي مٿان يا مٿي تي، ۷. رنگ ۾ رتل، رنگين، ۸. ڪلنگيدار يعني چٽ واري پک يا پتڪو، ۹. جهڙي، ۱۰. ڪڪر ۾، بادل ۾، ۱۱. ڪنڻ، بجلي، ۱۲. ڊاءِ کان، خوف کان، ۱۳. ڊپ ڪر، ۱۴. سڃيون، ۱۵. سڌيون، احوال (ڪنج ۾ "ونءُ ڪاهيندو ڪاڪ ڏي" نڪيل آهي)، ۱۶. لالڻ، لالائيءَ، سرخيءَ، سونهن، ۱۷. ٽڪرو، ۱۸. اي سامي، اي ڪاڙي، اي جوکي، ۱۹. اٿان، اُن هنڌ کان يا جاءِ کان، ۲۰. بچندي، هلندي، پهچ، دسترس، وس، ۲۱. جاءِ (مٿان جاءِ)، محلات، ۲۲. طرحين طرحين جا، نموني نموني جا، گهڻن قسمن جا، ۲۳. حرفتون، زنانن فن ۽ هنر، ۲۴. لکن جي تعداد ۾، ۲۵. ڪهاڻو، نيست يا نابود ڪيو، ۲۶. سهڻا جوان، ۲۷. اي ميندرا، اي راڻا (مومل جو محبوب راتو سوڍا راجپوت قوم مان هو).

(۴)

تُون ڪِئَان اَچِين ڪَپِڙِي، موٽِئُو ڪِئِن مَاري،
 ائون اُتاهِين ٿو اَچَان، جِتِ مُومَل مَوجاري،
 ڪَنڌِيءَ ڪَاڪِ ڪَڪُورِئَا، چَنڊَنَ چَوڌاري،
 سُوڌا شِڪاري، نَآتِرِ گَهٽَا نَمَائِيَا.

(۵)

مِيَان مِينڌَرَا تو جِيهَا هُئَا، مُون سِين پُرسِن پَنج هَزار،
 هِڪِيُون ڪَآڻِيُون خَزَانِ جُون، بِئَا موٽِي مَڻِيَار،
 قِصُو ڪَهَنڊَا وَجِن ڪَاڪِ جو، بِي پُرسِن نَاهِ پِجَار،
 سَپِ مَآرَايو يَار، موٽِئُو وَجَان مِينڌَرَا.

۶

ڪَاڪِئَا قَاصِدُ آيو، رَاڻِي پَاسِ رَمِي،
 چَرَه مِيرَ مُحَمَّدُ مُصْطَفِي، دوستِ دَمِ دَمِي،
 نَڪو خَوفُ خَطِرُو، نَڪو غَمُ غَمِي،
 ڪُونهي پِئُو ڪَرَمِي، جِهَو تو جِهَانِ مِ.

۱. ڪٿان. ڪهڙي هنڌ يا جاءِ کان. ۲. اي ڪپڙي. اي سامي يا جوکي فقير. ۳. جو. ۴. اي ماري. اي شڪاري. ۵. ان جاءِ کان. ۶. سهڻي. ملوڪ. ۷. ڪنڌيءَ تي. ڪپ يا ڪناري تي. ۸. ڪاڪ جي (ڪاڪ، رياست جيسلمير ۾ هڪ ندي آهي) ساڳئي نالي سان ان جي ڪپ تي هڪ شهر پڻ آهي جنهن ۾ مومل رهندي هئي. ۹. انگور يا، پور جهليو، گونج ڪيڏا. ۱۰. چنڊن جي وڻن. صندل جي وڻن. ۱۱. چوطرف. هر هنڌ. ۱۲. داناءُ، ڏاها، سياڻا، سهڻا، خوبصورت. ۱۳. شڪار ڪندڙ امير يا حاڪم. ۱۴. مومل جي ٻانهيءَ جو نالو. ۱۵. جهڪاڻيا. زير ڪٿا، تباھ يا برباد ڪٿا. ۱۶. اي ميان، اي رئيس. ۱۷. اي مينڌرا. اي راڻا (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم جي مينڌرا پاڙي مان هو). ۱۸. جهڙا. ۱۹. پُرسن جا، مردن جا، جوانن جا. ۲۰. انبار، ڍڳ. ۲۱. ناڻي، دولت، مايا. ۲۲. هيرا، جواهر. ۲۳. چمڪندڙ. سهڻا، خوبصورت. ۲۴. ڳالهه، ڪهاڻي. ۲۵. چوندا، بيان ڪندا. ۲۶. پُرسن کي. مردن کي. ۲۷. ٻولي، وائي، ذڪر. ۲۸. ڪهايو، ختم ڪرايو. ۲۹. دوست. ۳۰. ڪاڪ کان. ۳۱. نياپو يا پيغام آڻيندڙ. ۳۲. وٽ. ۳۳. هلي. ۳۴. سوار ٿي. مٿي هل. ۳۵. اي مير، اي سردار يا امير. ۳۶. ڦٽل، برگزيڊا، پسند ٿيل. ۳۷. اي دوست، اي محبوب. ۳۸. ساعت، گهڙي، پلڪ. ۳۹. ترسي. ۴۰. خوف خطرو = ڊپ ڊاءُ، ۴۱. غر، رنج، فڪر. ۴۲. ڪرم يا مهرباني ڪندڙ. ۴۳. جهڙو. ۴۴. دنيا.

⑤

سَٻِنِي سَمُنَ ڪَآڪَ جِي، رَٿَنَ حَمِيرَن،
هُئَان مَوِٽُو ڪَوَنَ ڪو، هِئَان لَڪَ وَجَن،
وِيندي وِچَارَن، عُذْرُ اَوڏَاهِيَن نَه ڪِئو.

۸

اَٿون پَانِهِي پَايُون پِيُون، تَرُ مِٽِي تَارِ،
لَڪِيَن لَدُوڻِي ڪَنڌِيَن، نِيَنهَن نِهَايُون نَارِ،
وَهَتَ اِتَاهِيَن وَاَرِ، اِڳِئَان گُجَرِ ٿِي گَزَ هَٿِي.

۹

جَرُ گَهوڙَا پَرُ گَهوڙِيَا، تَرُ جُون تَڪُون ڪَن،
نَوَ جَٽِيُون نَاتِرِيُون، پَانوڙِيُون پُچَن،
هِي گَهَر سَنڌَآڻِي ڪَن، چَا نَالو گَامَ جو.

۱۰

گَامُ مِٽُوڻِي گُوجَرِيَن، مَنجِهَ رَانوڙِيُون رَهَن،
ڏَهَ ڏَهَ پِيرَا ڏِيَنهَن مِ، خُونُ ڪَلندي ڪَن،

۱. سڀني جي، ۲. گڏجاڻي، ملاقات، واعدو، انجام، ۳. رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي، ۴. راڻن جي، وڏن ماڻهن يا جاگيردارن جي، راجائن جي، ۵. حميرن جي، اميرن جي، سردارن جي، ۶. هن دنيا مان، ۷. هتان يعني هن دنيا مان، ۸. لکن جي تعداد ۾، تمام گهڻا، ۹. وڃڻ وقت، ۱۰. مسڪينن، بي واهن، ۱۱. بهانو، نت نٿاءُ، ۱۲. ان طرف ڏانهن، ۱۳. نوڪريائي، گولي، ۱۴. رئيسيائيون، سانڌيون، مالڪيائيون، ۱۵. جايون، ماڳ، واه يا درياھ وغيره جي ڪين تي اهي هنڌ ۽ جايون جتان ماڻهو ٻيڻ جو پاڻي پرين، مال کي پاڻي پيارين، وهنجن يا ٻئي ڪپ ڏانهن وڃن، ۱۶. سڀيئي، ۱۷. (پاڻ سان) پريل يا پريور يا ڪچاڪچ، ۱۸. لکن جي تعداد ۾، ۱۹. لڏوڻي جي (لڏوڻو يا لڏاڻو، ڪاڪ شهر جي ڀرسان جبل تي هڪ ڳوٺ آهي)، ۲۰. ڪنڌين تي، آس پاس، ڀرپاسي ۾، ۲۱. نينهن جون، عشق جون، ۲۲. (مٽيءَ جي ٿانون يا برتنن پڄاڻن جون) آويون، ٻڻيون، ڪوريون، ۲۳. جاڇ، ڏس، ۲۴. سواريءَ جا جانور جهڙوڪ اٺ، گهوڙا، ۲۵. اتان، هن هنڌ کان يا جاءِ کان، ۲۶. موتاءُ، واپس ڪر، ۲۷. مومل، جيڪا ذات يا قوم جي گجر هئي، ۲۸. تير، ڪان، ۲۹. الڙ، نويل، ناموز، اڻوهيل، ۳۰. پهلوان، طاقتور، ۳۱. گهوٽ (نئين شادي ڪيل) جوان، ۳۲. ڳولاڻو، ۳۳. نوَ جڻيون = گهڻيون، جهجهيون، ۳۴. نوڪريائيون، ۳۵. خدمتگار زالن يا نوڪريائين کان سوال ڪن يا معلوم ڪن، ۳۶. جا، ۳۷. ڪنهن، ۳۸. ڳوٺ، ۳۹. سڄو ئي، ۴۰. گوجرين جو، گجر قوم وارين عورتن جو، ۴۱. ان ۾، ۴۲. رانوزن جون عورتون (رانوز، راجپوت قوم جي هڪ نڪ آهي)، ۴۳. ڏهه ڏهه = گهڻا، ۴۴. دفعا، ۴۵. قتل، ڪوس، ۴۶. روشني ڪندي، ڪيل تماشي ڪندي.

سَامُھُونِ وَجِ مَرَتَن، اِگَنَانِ رَاٿَا ٿَوِرُ وَھِي.

(۱۱)

مُومَلِ سُمَلِ سَهَجَان، ڪَا مُرَادِي مَنجِهِن،
پِينِگُهُونِ وَتَايو پَتَ جُون، لِيَمِي لَامَ لُڏَن،
چَرَخَا چَنڊَن عَاجَ جَا، ڪِيوڙِي هِيٺَ ڪَتَن،
ڏَهَ ڏَهَ پِيَرَا ڏِينَهَن مِ، خُونُ ڪِلَنڊِي ڪَن،
سَنُوڊو مَثَّان تَن، اوچِ تَوِي آيو.

۱۲

مُومَلِ سُمَلِ سَهَجَان، مُرَادِي مَنجِهِن،
بِيَتِيُونِ رَاڄَا نَنڊَ جُون، چَاڪِي پَرِ چَلَن،
رَاٿو مَثَّان تَن، اوچِ تَوِي آيو.

۱۳

مُومَلِ سُمَلِ سَهَجَان، تِيئي وَجَن جِي وَڙَا،
اُنَ ڪِي جَوَرَا زَرَبَتَ جَا، پِئَا سَهَجَن سُون ڪڙَا،
ڪَاجُ ڪَٿُوري اُنَ جو، جَوَهَرَ ڪَن جَڙَا،

۱. روبرو، اڳيان ۲. تن جي، انهن جي، ۳. اي راڻا (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم جي مينڌرا پاڙي مان هو)، ۴. قهر، ظلم، انڌير، ۵. بئو ٿي، ۶. سومل سهجان ۽ مرادي ٽيئي مومل جون پيٽرون هيون. ۷. ڪنهن مٿاهين، ڪاٺيءَ يا وڻ جي ڌار مر ٻڌل رسا يا نوڙ جن جي هيٺين پيڙيءَ مر ٻڌل ڪاٺيءَ جي ڏنڊي يا ڏڪر تي ويهي لڏجي، لوڏون، چينگهون، ۸. ريشمر جي ڏاڳن، ۹. ليمي جي (ليمون هڪ وڻ جو قسم آهي جنهن جو ڦل کڻو ٿيندو آهي)، ۱۰. لام مر، شاخ يا ٺاريءَ مر، ۱۱. ڪپاهه مان ست ٺاهڻ جا اوزار، آرٽ، ۱۲. خوشبندار هڪ وڻ جو قسم، سندن، ۱۳. هاڻيءَ جي وات وارن اڳين پن ڊگهن ڏندن واري هڏي، ۱۴. هڪ مويدار وڏن پنن سان وڻ، ڪيلي، ۱۵. (ست ڪٽڻ لاءِ) هلائين يا وهائين، ۱۶. ڏه ڏه = گهٽا، ۱۷. دفعا، ۱۸. قتل، ڪوس، ۱۹. روشني ڪندي، ڪيل تماشي ڪندي، مَرڪندي، ۲۰. راڻو (راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۲۱. اڃانڪ، بنان اطلاع جي، ۲۲. ڏيئون، ۲۳. مومل جي پيءُ جو نالو، ۲۴. چوڪيءَ عمديءَ، سهڻي، ۲۵. نموني، ۲۶. هلڻ، ۲۷. ڪنوئين، بجلي، ۲۸. وڙ تي، نموني يا رنگ تي، ۲۹. پوشاڪون، وڳا، ۳۰. سونيءَ زريءَ لڳل ڪپڙي، سون جي رنگ جهڙي ڪپڙي، ڪيمخاب، ۳۱. سونهن، زيب ڏين، ۳۲. سون جا، ۳۳. ڪنن ۾ وجهڻ جا والا يا ٻانهن ۾ پائڻ جا ڪنگڻ، ۳۴. واهي يا استعمال ۾ ايندڙ شيءِ، ضرورت کانپوءِ، ۳۵. مشڪ، خوشبودار وکر، بنان سڱن واري هون جي دن مان نڪتل خوشبودار مادو، ۳۶. جوهر سان، موتين سان، ۳۷. جزاوت، سينگار.

لُذَن لُڊُوڻِي ڪَنڌِيَن، اُن جو پَتَن پوءِ پَڙاءُ،
جَن پِيتو ڪاڪ تَرَان، سي لوڊِي لاکِيئا تئا.

۱۴

تَن ڪي جورا زَرَبَتَ جا، پاڪِيڙا پَهراڻ،
اُتاهين عَنِيبِيَرَ جا، اُڏاڻا اوڏاڻ،
آئي چَت چُگِيرَن ڪي، ڪُومَئا ڪِيڪان،
مُومَل مَهَمَانَن ڪي، لَڪِن لَوئي لوبان،
سي جَهَرَڪئا پَسُ جُوان، جَن ڪاڪِئان گهِيڙيا ڪَرها.

۱۵

مُومَل هَتَ ڪَمَان، نِسُورِيائي نِينَهَن جي،
هَڻي حَڪِيَمَن ڪي، بَنگَ نِهاريو پاڻ،
جَهَرَ ڪئا پَسُ جُوان، جَن ڪاڪِئان گهِيڙيا ڪَرها.

۱۶

گُلَسَتان جَهَڙيون گُجَرِيُون، اَرَمَ اوڏِيائُون،
چوڻا تيل ڦليلَ سِين، واسِيَنگَ ويڙهِيائُون،

۱. جهولن (ڪنهن مشاهين ڪاٺيءَ يا وڻ جي ڌار ۾ ٻڌل رسي يا نوڙ جي هيٺين پڇڙيءَ ۾ ٻڌل ڪاٺ جي ڏنڊي يا ڏڪر تي ويهي)، ۲. لڊوڻي جي (لڊو يا لڊاو رياست جيسلمير ۾ ڪاڪ نديءَ جي ڪپ تي ڪاڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي جي ڀرسان هڪ ڳوٺ آهي)، ۳. ڪنڌين تي، آس پاس، ڀرپاسي ۾، ۴. پتن ۾، ميدانن ۾، ملڪن ۾، ۵. پوي، ۶. پڙاڏو، آواز، گونج، مشهوري، ۷. ڪاڪ جي، ۸. تڙ کان، گهيڙ کان، (واهر درياھ وغيره جي ڪپ تي اهو هنڌ جتان پيئڻ لاءِ پاڻي ڀرجي ان کي تڙ يا گهيڙ چئبو آهي)، ۹. لوڏي، لوڏ وارا، شڪاري، شڪار ڪندڙ امير يا حاڪم، ۱۰. لکن جو مٺ، سهڻا، خوبصورت، عزت وارا، ۱۱. وڳا، پوشاڪون، ۱۲. سونيءَ زريءَ لڳل ڪپڙي، سون جي رنگ جهڙي ڪپڙي، ڪيمخاب، ۱۳. پاڪ، صاف، ۱۴. چولا يعني وڳا يا پوشاڪون، ۱۵. اتان يا ان جاءِ تان، ۱۶. عنبر، عود، هڪ خوشبودار وکر، ۱۷. اپريا، مٽي جڙها، اڏاڻا، ۱۸. (خوشبوءِ جا) غبار يعني سرهاڻيون، ۱۹. خوشبوءِ، ۲۰. چڱي وارن، ڪلنگيدارن، پهلوانن، چڱن مڙسن، ۲۱. موکا يا آداس تئا، حيران يا پريشان تئا، ۲۲. گهوڙا، ۲۳. مڙمانن، ٻاهران آيل ماڻهن، ۲۴. تمام گهڻا يا جهجها، ۲۵. لڳائي مڪي، ۲۶. خوشبودار وکر، خوشبوءِ جو هڪ قسم، ۲۷. چمڪندا، خوش ٿيندا، ۲۸. ڏس، ۲۹. ڪاڪ مان، ۳۰. لنگهاڻيا، پار ڪئا، ۳۱. اٺ، ۳۲. مومل جي، ۳۳. هٿ ۾، ۳۴. سينگ، ڏنڻن، ۳۵. خاص، ۳۶. عشق، ۳۷. ڏاهن، سڀاڻن، دانائن، ۳۸. وجهه، موقعه، ۳۹. ونڻو، ۴۰. تير، ۴۱. گلستان جهڙيون = گلشن جهڙيون، سهڻيون، خوبصورت، ۴۲. گجر قوم جون عورتون يعني مومل ۽ ان جون پيٽرون، ۴۳. ريشمي يا اوني ڪپڙي جو قسم، ۴۴. ڍڪيائون يا پاتائون (بدن تي)، ۴۵. مٽي جا وار، ۴۶. سڻبي يا پائيٽ روغن، ۴۷. سرهي، خوشبودار، ۴۸. (ڪارن نانگن جهڙا) ڪارا ۽ ڊگها مٽي جا وار، ۴۹. مڙهائون، ڪوبيائون.

سُٽي لوڪَ لَطِيفَ چَئي، راڻو رانِيائون،
سو موتي ڪيئن پاهون، جو گلُ گجرِ کي گڏو.

۱۷

آسَنَ بَاسَنَ اُنَ جا، سُونَا سَپِيئي،
رَتَا راڻوڙي جا، پيٽَن هَتَ پِيئي،
نَآرِ اُتَ نيئي، راڻو راتِ رَسائِيو.

۱۸

آسَنَ بَاسَنَ اُنَ جا، سُونَا سَپِ سُرَنگَ،
ڪَلَبَآڻُو ڪَپَرَا، اوڍِئائون سِرِ اَنگَ،
پِيئي ۽ پَنگَ، لَتِئو لوڍِيئَن کي.

۱۹

اچي پَسو جيڏيون، جيڪي راڻي راتِ ڪئو،
لَڳَمَ نَآئُڪَ نِينَهَن جِي، ڏُٻِي ڌڙُ پئو،
سوڍي سِرُ نئو، نا تہ مون پَن گهڻا گهائيا.

۱. مومل جي محبوب جو نالو، ۲. ريجهايائون، راضي ڪيائون، ياد ڪيائون، ۳. ڪهڙي طرح، ۴. ٻوٽي، واپس، ۵. معشوق، محبوب، ۶. مومل، جيڪا گجر قوم جي هئي، ۷. بيشڪون، وهن جون جايون، گديون، پاٿاريون، ۸. ٿانو، برتن، ۹. سونهري رنگ جا، سون جي ڌاتوءَ مان ٺهيل، ۱۰. ڳاڙها، ڳاڙهي رنگ جا، سرخ، ۱۱. رالوڙ قوم جي عورتن يعني مومل ۽ انجي پيٽن، ۱۲. پيٽن سان، رنگدار ست جي ڏورن يا سڳن سان يا ڳانڻ سان، ۱۳. مومل جي ٻانهيءَ جو نالو، ۱۴. وٺي وڃي، ۱۵. گذريل رات، ۱۶. پهچايو، رسايو، ۱۷. سني ۽ عمدي رنگ جا، ۱۸. ڪلابات يعني سون، قلعي يا چاندي مان ٺهيل سنهي ڏاڳي جهڙين تندن يا زريءَ جي تندن سان جڙيل يا پريل، ۱۹. پوشاڪون، وڳا، ۲۰. پاٿائون، پهريائون، ۲۱. تي، ۲۲. بدن، ۲۳. خوف، ۲۴. خطرو، ۲۵. ختم ٿيو، دور ٿيو، ۲۶. لوڌين، لوءَ وارن، شڪار ڪندڙ اميرن يا حاڪمن، ۲۷. جيڪو ڪجهه، ۲۸. مونکي لڳي، ۲۹. بڙجي، تير، ۳۰. عشق، ۳۱. آواز يا ڦهڪو ڪري ڪري، ۳۲. مٿي کان سواءِ، باقي بدن، ۳۳. راڻي (مومل جو محبوب راڻو سوڍا راجپوت قوم جي مينڌرا پاڙي مان هو)، ۳۴. مٿو، سسي، ڪنڌ، ۳۵. کنيو، ورتو، ۳۶. زخمي ڪيا، ڪٽيا.

۲۰.

ڪو اچي مُئون چو، اجهو رائل آيو،
تہ پهرين پيرين تنهن پوان، پرينء گڏجان پوءِ،
سوڍل سانگ سَنَدوءِ، الله اوراھون ڪري.

۲۱

پائي آيس پاند، سوڍا سِيئي،
ڏولا ڍڪج اي، مڃڻ عيب ايتي.

وائي

تون تان سنبه سوارو، ڪاڪ ڪهندين ڪڏهين،
وڃي هڻندءِ اُتھين، جت اوندھ انڌارو،
نڪو ساڻي سڃ، نڪورجن رڀارو،
حامِي ٿيندءِ حد، سيڏ سونهارو.

۱. مونڪي، ۲. چوي، ٻڌائي، ۳. راڻو (مومل جي محبوب جو نالو)، ۴. تنهن کي، ۵. پرينء کي، محبوب کي، ۶. ملان، ۷. بعد ۾، ۸. اي سوڍل، اي سوڍا، اي راڻا (راڻو سوڍا راجپوت قوم مان هو)، ۹. آستان، مڪان، جاءِ، ۱۰. تنهنجو، ۱۱. اوري، ويجهو، ۱۲. وجهي، ۱۳. جهوليءَ، پلاند، ۱۴. اي سوڍا، اي راڻا، ۱۵. سموريون (مدايون يا خطائون)، ۱۶. اي ڏولا، اي محبوب، ۱۷. لڪائج، مخفي ياراز ۾ رکج، ۱۸. مداين ڏانهن اشارو، ۱۹. متان، ۲۰. مدايون، ۲۱. ظاهر يا پڌرا ڪرين، ۲۲. تر، ۲۳. تيار ٿي، سنبت ڪر، ۲۴. سوڍل، ساڃهر، ۲۵. ڪاڪ ڏانهن (رياست جيسلمير ۾ هڪ نديءَ جو نالو ۽ ساڳئي نالي سان هڪ شهر جنهن ۾ مومل رهندي هئي، هت ڪاڪ مان مراد قبر آهي)، ۲۶. هلندي، ۲۷. ڪنهن به وقت، ۲۸. توکي هڻندا، پوريندا، ۲۹. ان جاءِ ۾ يعني قبر ۾، ۳۰. تاريخي، انڌارو يا انداري، ٻاڏ، ٻاٽ، ۳۱. همراھ، رفيق، مددگار، ۳۲. ويرانيءَ، اجاز، ۳۳. رجن ۾، رڻ پٽن ۾، سڃن ۾، ۳۴. قاصد يعني نياپو آئيندڙ يا خبر چار ڏيندڙ، ۳۵. مددگار، ۳۶. تنهنجو ٿيندو، ۳۷. قبر، ۳۸. سردار يعني محمد مصطفيٰ صلعم خدا جو پيغمبر، ۳۹. ڀلارو، سڳورو.

Graphics: HABIB JAKHRO

پڙهندڙ نسل - پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”آداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻگ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دور جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي آداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ٻرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وڌڻ، ويجهڻ ۽ هڪ ٻئي کي ڳولي سگهاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آس رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پَن) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پَن جي نالي کي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وٽن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن کا خُصوصي ۽ تالي لڳل ڪَلب Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سَهڪاري ۽ رِضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اُچرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پَن پاڻ هِڪڙيءَ جي مدد ڪرڻ جي اُصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غيرتجارتِي non-commercial رهندا. پَن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رُڳو پَن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پٽاندڙ وڌ کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِماڻن. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رُڪاوٽ کي نه مڃن.

شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٺ، پُڪار سان
تشبيه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود جي مد مقابل بيهاريو
آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇڻ ٿا؛
ريٽيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي منجهه پهڙ ڇڻ ٿا؛

... ..

ڪالهه هيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اُتي، هي بم-گولو،

جيڪي به کڻين، جيڪي به کڻين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،

جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي ويڙهه ۽
عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني
آهي.

پڻ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پڻ نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پڻ سڀني کي **چو، چالاءِ ۽ ڪينئن** جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پڻ پڻ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)